

**ZANÎNGEHA BÎNGOLÊ
ENSTÎTUYA ZIMANÊN ZINDÎ
ŞAXA MAKEZANISTA ZIMAN Ê EDEBIYATA KURDÎ**

**“GULZAR” SÎYERA MENZÛM A ŞÊX TAHİRÊ ŞÛŞÎ
(METN Ê TEHLÎL)**

Yasin DURAN

TEZA DOKTORAYÊ

**Şêwirmendê Tezê
Doç. Dr. Bedrettin BASUĞUY**

Bîngol – 2025

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ
YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER ENSTİTÜSÜ
KÜRT DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

“GULZAR” ŞEYH TAHİR-İ ŞÛŞÎ’NİN MANZUM
SİYERİ (METİN VE TAHLİL)

Yasin DURAN

DOKTORA TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Bedrettin BASUĞUY

Bingöl – 2025

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Doktora tezi olarak hazırladığım “*Gulzar*” *Sîyera Menzûm a Şêx Tahirê Şûşî (Metn û Tehlîl)* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

05 / 09 / 2025

İmza

Yasin DURAN

TEZ ONAY SAYFASI

BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ

YAŞAYAN DİLLER VE LEHÇELER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yasin Duran tarafından hazırlanan “*Gulzar*” *Sîyera Menzûm a Şêx Tahirê Şûştî (Metn û Tehlîl)* başlıklı bu çalışma, 05.09.2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Kürt Dili ve Edebiyatı* Anabilim Dalı’nda Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Başkan	: Prof. Dr. Zahir ERTEKİN	İmza:
Danışman	: Doç. Dr. Bedrettin BASUĞUY	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Abdurrahman ADAK	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Yakup AYKAÇ	İmza:
Üye	: Dr. Nevzat EMİNOĞLU	İmza:

NAVEROK

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ	I
TEZ ONAY SAYFASI	II
NAVEROK	III
KURTE	XXIV
ÖZET	XXV
ABSTRACT	XXVI
PÊŞGOTIN.....	XXVII
KURTEBÊJE.....	XXIX
LÎSTEYA TABLOYAN	XXX
LÎSTEYA ŞIKLAN	XXXI
DESTPÊK	1
A. Metodoloji.....	1
A. 1. Mijar û Çarçoveya Xebatê	1
A. 2. Armanc û Giringiya Xebatê.....	1
A. 3. Rêbaza Xebatê	3
A. 4. Çavkanîyên Xebatê	4
B. Nerînek Giştî li Ser Mesnewîyên Kurdî.....	6
B. 1. Nirxandineke Giştî li ser Mesnewîyên Kurdî	6
B. 2. Mesnewîyên Dînî û Dîdaktîk ên Kurmancî	10
C. Sîyer di Edebiyata Kurdî da	15
C.1. Geşedana Sîyerê Wekî Cureyeke Edebî	16
C.2. Sîyerên Menzum ên Kurdî.....	17
C.2.1. Sîyerên ku Armanca Wan Vegotina Tevahîya Jîyana Pêxemberî ye. ..	17
C.2.1.1. Gulzar.....	17
C.2.1.2. El-Cewahîru'r-Reşadiye Fî Sîretî'n-Nebewiyye	18
C.2.1.3. Jiyana Piroz	18
C.2.1.4. Kurtejiyannamey Pêxember be Honrawe	19
C.2.1.5. Mewlûda Sîyer a Xerxurî.....	19
C.2.1.6. Jêgirtiyên bi Zefêr, ji Xebata Pêxember	21
C.2.1.7. Jiyannameyî Pêxemberî Pêşewa be Honrawe	21
C.2.1.8. Sîyerê Nebî bi Ziwanê Dimilî	21
C.2.1.9. Sîreta Resûlê Xweda.....	21

C.2.1.10. Misk û Enber: Nezma Heyata Hezretî Pêxember (s.x.l)	21
C.2.1.11. Zatu'l-Şîfa	22
C.2.2. Sîyer di Nav Cureyên dî da	22
C.2.2.1. Rewdu'n-Ne 'îm	22
C.2.2.2. Mîrac-Name	23
C.2.2.3. Mîracname	23
C.2.2.4. Mîracname	23
C.2.2.5. Wafatu'n-Nebî (Wefata Nebî)	24
C.2.2.6. el-Menzumetu'l Mî'racîyye	24
C.2.2.7. El-Hemaîlû Fîş Şemaîlî	24
C.2.2.8. Tezkîretu'l-Exyar: Wefatname	25
C.2.2.9. Mehzûnu'l Qulûb	25
BEŞA YEKEM: SERDEM, JÎYAN û KESAYETÎYA EDEBÎ YA ŞÛŞÎ	29
1.1. Nêrînek Li Ser Serdema Şûşî	29
1.1.1. Rewşa Erdnîgarî û Dîrokî ya Gundê Şûşê	29
1.1.2. Rewşa Sîyasî û Civakî ya Serdema Şûşî	30
1.1.3. Rewşa 'Îlmî û Edebî ya Dêrdora Şûşî	31
1.1.3.1. Seyfîyê Şûşî	32
1.1.3.2. Selmanê Şûşî:	33
1.1.3.3. Şêx Enwerê Şûşî	33
1.2. Jiyana Şêx Tahîrê Şûşî	33
1.2.1. Cih û Sala Jidayîkbûna Wî	34
1.2.2. Nav û Mexlesa Wî	34
1.2.3. Malbata Wî	34
1.2.4. Perwerdehiya Wî	35
1.2.5. Melatîya Wî û Feqîyên Wî	36
1.2.6. Kesayetîya Wî ya 'Îlmî û Civakî	37
1.3. Kesayetîya Wî ya Edebî	39
1.3.1. Kesên ku Bandor li Şûşî Kirîn	39
1.4. Xettatîya Wî	43
1.5. Berhemên Şûşî	44
1.5.1. Berhemên Xweser ên Menzûm	45
1.5.1.1. Gulzar (Rîyadê Nûr)	45
1.5.1.2. Pend û Şîret	45

1.5.1.3. Îsra û Mîrac û Mu‘cîzatên Pêxemberî - س (sîn).....	46
1.5.1.4. Helbestên Wî.....	47
1.5.1.6. El- Şerhe-l Menzum ‘Elî er- Cewze-l Şêx Me‘rûf el- Nodehî el- Barzencî	61
1.5.1.7. Fen el- Serwa	61
1.5.2. Berhemên Pexşanî	61
1.5.2.1. Behdînan fî Muzekkerat eş-Şêx Tahir eş-Şûşî.....	61
1.5.2.2. Feraîd el-Mînhac	61
1.5.2.3. El-Muntexeb fî Zîkrî Mîlad Muhemmed Fexru‘l – ‘Ecem wel- ‘Ereb.....	62
1.5.3. Berhemên Înstînsax, Perawêz û Şerh.....	62
1.5.3.1. Nivîsîn û Binecihkirina Dîwana Mela Ehmedê Cizîrî	62
1.5.3.2. Nivîsîn û Binecihkirina Tefsîra Îşarat el-Î‘caz fî Mîzan el-Îcaz ya Mela Seîdê Nûrsî	62
1.5.3.3. Mîn Hîkemîyat en-Nûrsî.....	62
1.5.3.4. Istînsaxên Wî	62
1.5.3.5. Resaîlu’n-Nûr.....	62
1.5.3.6. Perawêzên li ser Hin Kitêban.....	63
1.6. Mirina Wî.....	63
BEŞA DUYEM: ANALÎZA GULZARÊ	65
2.1. Danasîna <i>Gulzara</i> Şêx Tahirê Şûşî.....	65
2.1.1. Destxeta Resen.....	65
2.1.2. Navê Berhemê.....	65
2.1.3. Cureya Berhemê.....	66
2.1.4. Sedema Nivîsandina Berhemê	68
2.1.5. Sedema Giştî ya Nivîsandina Berhemê	68
2.1.6. Sedema bi Kurdî Nivîsandina Berhemê	70
2.1.7. Dîroka Nivîsandinê	71
2.1.8. Hejmara Beytan	71
2.2. Taybetiyên Ruxsarî.....	74
2.2.1. Teşeyê Nezmê.....	74
2.2.2. Kêşa Erûzê.....	75
2.2.2.1. Zîhaf.....	77
2.2.2.2. Îmale	77

2.2.2.3. Wesl	77
2.2.2.5. Şedde.....	78
2.2.2.6. Qesr.....	78
2.2.3. Serwa.....	79
2.2.3.1. Serwaya Bêpaşserwa.....	79
2.2.3.2. Serwaya Bipaşserwa	79
2.2.3.3. Serwaya Mucerrred	80
2.2.3.4. Serwaya Murekkeb	80
2.2.3.4.1. Serwaya Murdef	80
2.2.3.4.2. Serwaya Muqeyyed	80
2.2.3.4.3. Serwaya Muesses	81
2.2.3.5. Serwa li Gorî Dengan	81
2.2.3.5.1. Serwaya Lawaz	81
2.2.3.5.2. Serwaya Asayî.....	81
2.2.3.5.3 . Serwaya Zêdebar	82
2.2.4. Paşserwa	82
2.2.4.1. Paşserwaya Qertaf	82
2.2.4.2. Paşserwaya Qertaf û Bêje.....	83
2.2.4.2. Paşserwaya Bêje û Kombêje	83
2.2.5. Tertîb/Plansazî	83
2.2.5.1. Beşa Dîbaceyê	84
2.2.5.1.1. Bîsmîllah.....	84
2.2.5.1.2. Sena	87
2.2.5.1.3. Ne‘t.....	89
2.2.5.1.4. Al û Eshab.....	91
2.2.5.1.5. Çar Xelîfe.....	92
2.2.5.1.6. Armanc	95
2.2.5.1.7. Qurana Mecîd.....	98
2.2.5.1.8. Dînê Xwedê Îslam	103
2.2.5.1.9. Pêşgotina Mêrga Êkê.....	108
2.2.5.2. Beşa Sereke	111
2.2.5.3. Beşa Xatîmeyê.....	113
2.2.6. Sernav	113

2.2.6.1. Sernavên Beşa Muqeddîmeyê	113
2.2.6.2. Sernavên Rewdeya Yekem	115
2.2.6.3. Sernavên Rewdeya Duyem	117
2.2.6.4. Sernavên Rewdeya Sêyem	122
2.2.6.5. Sernavên Rewdeya Pêncem	126
2.3. Taybetmendîyên Ziman û Vegotinê	130
2.3.1. Taybetmendîyên Zimanî.....	131
2.3.1.1. Hêmanên Devoka Behdînî	131
2.3.1.2. Hêmanên Erebî	134
2.3.1.3. Hêmanên Farisî.....	136
2.3.1.4. Hêmanên Tirkî.....	138
2.3.1.5. Hêmanên Zimanên Ewropî	139
2.3.1.6. Peyvên Resen ên Kurdî.....	140
2.3.2. Rêbaz û Teşeyên Vegotinê	143
2.3.2.1. Cihê Vegoter.....	144
2.3.2.2. Cureyên Vegotinê li Gorî Vegoter û Kesan	144
2.3.2.2.1. Vegotina li Gorî Devê Kesê Yekem.....	145
2.3.2.2.2. Vegotina li Gorî Devê Kesê Duyem.....	145
2.3.2.2.3. Vegotina li Gorî Devê Kesê Sêyem	146
2.3.2.3 Rêya Vegotinê ya Pirrjimar	147
2.3.2.4. Teşeyên Vegotinê	148
2.3.2.4.1. Vegotina Raveker	148
2.3.2.4.2. Vegotina Çîrokbêjî	148
2.3.2.4.3. Vegotina Teswîrî.....	149
2.3.2.4.4. Vegotina Nîqaşker	149
2.3.2.4.5. Vegotina Lîrîk	150
2.3.2.4.6. Vegotina Hindekar / Didaqtîk	151
2.3.2.4.7. Vegotina Epîk	151
2.4. Hunerên Edebî di <i>Gulzarê</i> da.....	152
2.4.1. Teşbîh (Şibandin)	152
2.4.2. Mecaz	153
2.4.3. Mecaza Mursel.....	153
2.4.4. Îstîfare	154

2.4.5. Kînaye	155
2.4.6. Tecrîd.....	156
2.4.7. Întak / Teşxîs.....	157
2.4.8. İqtîbas	157
2.4.9. Tezat	158
2.4.10. Telmîh.....	159
2.4.11. Nîda	161
2.4.12. Rucû	162
2.4.13. Leff û Neşr	162
2.4.14. Tenasûb.....	163
2.4.15. Husnê Te‘lîl	164
2.4.16. Mubalexe	164
2.4.17. Tecahula ‘Arif.....	165
2.4.18. İstîfham.....	165
2.4.19. Tarîx	166
2.4.20. İrsala Mesel.....	166
2.4.21. Sîhra Helal	167
2.4.22. Tekrîr	167
2.4.23. Asonans	168
2.4.24. Alîterasyon.....	168
2.4.25. Tersî‘	169
2.4.26. Teşrî‘ (Zul Kafiyyeteyn).....	169
2.4.27. Te‘rîz	170
2.4.28. Cînas	171
2.4.29. İştîqaq	171
2.4.30. Muwazene.....	172
2.4.31. Redul‘ecuz ‘Elessedr	172
2.4.32. İade.....	173
2.5. Şewaza Zanistî di <i>Gulzarê</i> da.....	173
2.5.1. Qurana Kerîm	173
2.5.2. Hedîs	175
2.5.2.1. İbnû Wehb (Ebdullah b. Muslîm, w. 197/812)	175
2.5.2.2. Se‘îd b. Mensûr (w. 227/842)	175
2.5.2.3. Ehmed b. Henbel (w. 241/855)	176

2.5.2.4. Darimî (Ebdullah b. Ebdurrehman, w. 255/869)	176
2.5.2.5. Îmam Buxarî (Muhemmed b. Îsmâil, w. 256/870)	176
2.5.2.6. Îmam Muslîm (Muslîm b. Heccac, w. 261/875)	177
2.5.2.7. Ebû Dawûd es-Sîcîstanî (w. 275/889)	177
2.5.2.8. Îbn Mace (Ebû Ebdillah Muhemmed b. Yezîd Mace el-Qazwînî, w. 273/887)	177
2.5.2.9. Tirmizî (Ebû Îsa, w. 279/892)	178
2.5.2.10. Bezzar (Ebûbekir Ehmed b. Emr el-Bezzar, m. 292/905)	178
2.5.2.11. Nesaî (Ebû Ebdurrehman, w. 303/915)	178
2.5.2.12. Teberanî (Sûleyman b. Ehmed, w. 360/971)	179
2.5.2.13. Ebul Hesên bîn Xalîb (Ebul Hesên Tahîr b. Ebdulmûnîm b. Ubeydullah b. Xalîb el-Helebî el-Misrî, w. 1009)	179
2.5.2.14. Hakim en-Nîşaburî (Muhemmed b. Ebdullah, w. 405/1014)	179
2.5.2.15. Îbnû Murdeweyh (Îbnû Merdûye) (w. 1020)	179
2.5.2.16. Şêxê Newewî (Îmam Newewî) (Ebû Zekerîyya Yahya b. Şeref, w. 1277)	180
2.5.2.17. Celaleddîn es-Suyûtî (w. 911/1505)	180
2.5.3. Sîyer û Dîrok	180
2.5.3.1. Îbnû Îshaq (Muhemmed b. Îshaq, w. 151/768)	181
2.5.3.2. Îbnû Hîşam (Ebû Muhemmed Cemaluddîn Ebdulmelîk b. Hîşam, w. 218/833)	181
2.5.3.3. Îbnul Esîr (Îzzeddîn, w. 630/1233)	181
2.5.3.4. Muhemmed Huseyn Heykel (1888-1956)	182
2.5.4. Şemaîl û Delaîlu'n-Nubuwwê	182
2.5.4.1. Îbnû Şahîn (Omer b. Ehmed, w. 995)	182
2.5.4.2. Beyheqî (Ehmed b. Huseyîn, w. 1066)	182
2.5.4.3. Bexewî (Huseyîn b. Mesud, w. 1122)	183
2.5.4.4. Îbnû Seb'î (w. 520/1126)	183
2.5.4.5. Qadî Îyaz (Îyaz b. Musa, w. 1149)	183
2.5.4.6. Yûsuf en-Nebhanî (1849-1932)	183
2.5.5. Tefsîr û Zanistên Quranê	184
2.5.5. 1. Fexreddîn er-Razî (Muhemmed b. Omer, w. 1209)	184
2.5.5.2. Beydawî (Ebdullah b. Omer, w. 1286)	184
2.5.5.3. Seîdê Nûrsî (w. 1960)	184

2.5.5.4. Muhemmed Ebdûlezîm Zurqanî (w. 1948)	185
2.5.5.5. Muhemmed Tahîrê Kurdî (1903-1980)	185
2.5.6. Kelam û Eqaid	185
2.5.6.1. Îbnû Hecer El-Heytemî (w. 974/1567)	185
2.5.6.2. Muhemmed Reşîd Riza (1865-1935)	186
2.5.7. Fiqih	186
2.6. Taybetmendîyên Naverokî	190
2.6.1. Ayetên Quranê	190
2.6.2. Hedîs	193
2.6.3. Navên Xwedê	195
2.6.4. Melek	200
2.6.5. Pêxember	201
2.6.6. Dîn û Kitêbên Pîroz	203
2.6.7. Mucîzeyên Pêxemberan	205
2.6.7.1. Mucîzeyên Pêxemberên Berê (Berahîk)	205
2.6.7.2. Mucîzeyên Muhemmedî (s.x.l)	207
2.6.8. Taybetmendîyên Pêxemberî (Şemaîl û Hîlye)	210
2.6.9. Gotinên Pêşîyan û Biwêj	212
2.6.10. 'Edet, orf û Çand	215
2.6.10.1. 'Edetên Jidayikbûnê	215
2.6.10.2. Zewac	217
2.6.10.3. Helbest	218
2.6.10.4. Cejn	219
2.6.11. Kesayetên Giring	219
2.6.11.1. Rostem	220
2.6.11.2. Muqewqes	220
2.6.11.3. Kîsra	220
2.6.11.4. Qeyser	221
2.6.11.5. Necaşî	221
2.6.11.6. Muradê Çarê	221
2.6.11.7. Şêx Ebdulqadirê Geylanî (jdb. 1077 - m. 1166)	222
2.6.11.8. Ehmedê Rifayî (1118-1182)	222
2.6.11.9. Ehmed Bedewî (1200-1276)	222

2.6.11.10. Îbrahîm ed-Dûsûkî (1235-1277).....	223
2.6.11.11. Bediuzzeman Seîdê Nûrsî	223
2.6.12. Netew û Ziman.....	224
2.6.13. Xwarin û Vexwarinan	226
2.6.14. Fêqî – Nebat.....	227
2.6.15. Av	227
2.6.16. Ajal	229
2.6.17. Çîya	229
2.6.18. Cih û War.....	230
2.6.19. Dua	235
2.6.20. Nifîn	237
2.6.21. Dijûn û Tajang	237
2.6.22. Gazinde û Rexne	238
2.6.22.1. Rewşa Civaka ‘Ereban Berî Îslamê	238
2.6.22.2. Rewşa Misilmanan.....	240
2.6.22.3. Rewşa Kurdan	241
2.6.22.4. Rewşa Şûşî ya Xirab	241
2.6.22.5. Şert û Mercên Dijwar ên Zewacê	242
2.6.23. Şîret	243
BEŞA SÊYEM TRANSKIRPTSIYONA GULZARÊ	252
3.1. Rêbaza Transkripsiyona Gulzarê	252
3.2. Metna Gulzarê ya Transkirîbekirî	254
EL-MUQEDDÎME (DESTPÊK).....	254
ER-RAWDETU’L-ULA (MÊRGA ÊKÊ)	282
ER-RAWDETÛ’S- SANÎYETÎ (MÊRGA DUYÊ)	334
Mîn Bu ‘şetîhî Îla Hîcretîhî ‘Eleyhî’s-Selam (Ji Dema Bûyî Pexember Heta Mişextbûna Wî)	334
EZ-ZEHRATU’L-ÛLA (KULÎLKA ÊKÊ).....	334
Fî Matla ‘îr Rîsaletîhî (Di Despêka Pexemberîya Wî da).....	334
Ewwelu Şey’în Furîde ‘Eleyhî’s-Selam (Yekem Kar Ferz Bûy Li Ser Wî (s.l.w.)	336
Ewwelu Men Amene Bîhî ‘Eleyhî’s-Selam (Yekem Kesa Bawerî bi Wî (s.l.w.) Înay	336
El-Mu’ mînûn-es Sabîqûne (Bawermendên Pêşiyê).....	337
Qureyşûn wel Muslîmûne (Qureyş û Musilman)	338

Emrullahî bîzharîd De'wetî Fîl 'Amîr Rabî'î Mînel Bu'setî (Fermana Xwedê ya Aşkerekirina De'wê di Sala Çarê Pêxemberîyê da)	339
Îcma'û Qureyšîn 'Ela Mu'adatîhî (Tifaqa Qureyšîyan Bo Dijayetiya Wî)	340
EZ-ZEHRATU'S- ŞANÎYETÛ (KULÎLKA DUYÊ).....	343
Fî Te'zîbîl Mustad'efîne Wel Welmustad'efat (Rencdana Belengazan).....	343
1. Bîlalu Hebeşîyyî (Bîlalê Hebeşî)	344
2 – 3 – 4. 'Emmarun we Walîdahû ('Emmar û Deybabên Wî)	344
5. Xebbab-ubnu el-Erettî (Xebbabê Kurê Erettî)	346
6. Şuheyb-ubnu Sînan-ur Rûmîyyî (Şuheybê Kurê Sînanê Romî)	346
7. 'Amîr-ubnu Fuheyretî ('Amîrê Kurê Fuheyrey)	347
8. Ebû Fukeyhetî (Babê Fukeyhey).....	347
9. Lebînetu (Lebîne)	348
10. Zînnîretu (Zînnîre).....	348
11 – 12. En-Nehdîyyetu we Ummu 'Ubeyşîn (Nehdîya û Deyka 'Ubeyşî) ..	349
EZ-ZEHRATU'S- ŞALÎSETÛ (KULÎLKA SÊYÊ).....	349
Fî Zîkrî el-Mustehzîîne we Men Kane Eşedde Ezen Lînebiyyî S. 'A.W. (Tîraneker û Xirabkarên Derheqê Peyxemberî (s.l.w.).....	349
1-2. 'Emmuhu Ebu Lehebîn Wemraetuhu Ummu Cemîlîn (Mamê Wî Ebûleheb û Jinka Wî Ummû Cemîl)	350
3. Ebu Cehlîbnî Hîşamîl Mexzûmî (Ebûcehlê Kurê Hîşamê Mexzûmî)	350
4. Eswedubnu 'Ebdî Yexûs (Eswedê Kurê 'Ebdî Yexûsî).....	351
5. El-Ĥers-ubnu Qeysî es-Sehmîyyî (Ĥarisê Kurê Qeysê Sehmî).....	352
6. El-Welîd-ubnu'l-Muxîretî (Welîdê Kurê Muxîrey)	352
7-8. Umeyyetu we Ubeyy-ubna Xelefîn (Umeyye û Ubey Kurê Xelefî).....	353
9.Ebul Qeys-îbnîl Fakîh (Babê Qeysî Kurê Fakîhî)	353
10. El-'As-ubnu Waîlîn Walîdu 'Emr-ubnu'l-- 'Asî ('Asê Kurê Waîlî Babê 'Emrê Kurê 'Aşî)	353
11.Nedr-ubnu'l- Ĥers-îbnî 'Elqemetî (Neđrê Kurê Ĥerisê Kurê 'Elqemey) ..	354
12 - 13. Nubeyhun we Munebbîhun Îbna el-Ĥeccacî (Nubeyih û Munebbih Kurê Ĥeccacî)	354
14. 'Uqbetubnu Ebî Mu'eytî ('Uqbe Kurê Babê Mu'eytî).....	354
15. Zuheyribnu Ebî Umeyyetî (Zuheyrib Kurê Babê Umeyyey).....	355
16. El-Eswed-ubnu'l- Muṭṭelîbî (Eswed Kurê Muttelibî)	355
17. Muṭ'îm-ubnu 'Edîyyu (Muṭ'îm Kurê 'Edîy)	356
18. Malîk-ubnu'l-Ṭulaṭîletî (Malîkê Kurê Ṭulaṭîlihî).....	356

19. Rîkanet-ubnu ‘Ebdîyezîd (Rîkane Kurê ‘Ebdîyezîdî)	356
EZ-ZEHRATU’R-RABÎ’ETÛ (KULÎLKA ÇARÊ)	357
Fî Hîcratîl Eshabîl Îlel Hebeşetî el-Hîcretu’l-Ûla Fîs-Senetîl Xamîsetî Minel Bu’şetî (Her Du Koçên Sehabîyan bo Hebeşê Koça Êkê di Sala Pêncê ji Pêxemberîyê)	357
El-Hîcretuş Şanîyetî îlel Hebeşetî (Koça Duyê Bo Hebeşê)	359
Sefaretu Qureyşîn Îlen Neccaşîyyî fî Reddîl Muhacîrîn (Qasidê Qureyşîyan bo Necaşî ji bo Vegerandina Koçberan)	360
Sefîra Qureyşîn îlen Neccaşîyyî (Her Du Qasidên Qureyşîyan bo Necaşî) ..	361
Hîcretû Ebî Bekrî eş-Şiddîq (Koça Ebû Bekrê Şiddîq)	364
EZ-ZEHRATU’L-XAMÎSETU (KULÎLKA PÊNCÊ)	365
Fî Îslamî Hemzetu ‘Emmîn Nebîyyî We ‘Umer-îbnîl Xettabu We Mu‘cîzetu Înşîqaqîl Qemerî (Musilmanbûna Hemzey Mamê Peyxemberî û ‘Umerê Kurê Xettabî û Seyra Şeqbûna Heyvê)	365
1. Îslamu Hemzete (Musilmanbûna Hemzey)	365
Axîru Muhaweletî Qureyşîn Me‘en Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Selam Fîl Keffî ‘en De‘wetîhî (Dumahîk Bizava Qureyşîyan digel Pêxemberî (s.l.w.) bo Hêlana De‘wê)	367
2. Îslamu ‘Umer-ubnu’l- Xettabî (Musilmanbûna ‘Umerê Kurê Xettabî)	368
3. Mu‘cîzetû İnşîqaqîl Qemerî (Mucîzeyâ Kerbûna Heyvê)	371
Sualun we Cewabûn (Pîrs û Bersiv)	372
EZ-ZEHRATU’S-SADÎSETÛ (KULÎLKA ŞEŞÊ)	372
Fî Emrîş Şehîfetî we Neqdîha we Xeyru Zalıke îla Mewtî ‘Emmîhî we Zewcîhî Eleyhîs Selam (Behşê Peymana Qureyşan û Têkdana Wê û Behşî Mirîna Mam û Jinka Wî Silav lê Bin)	372
1. Emruş Şehîfetîl Meş‘unetî ‘Amu (7) Mînel Bu‘şetî (Behşê Peymana Kirêt a Qureyşîyan Sala 7ê Pêxemberîyê)	372
2. Mu‘adatu Qureyşîn Bîddî‘ayetî (Dijminîya Qureyşîyan bi Propagandayê)	374
El-Welîd-ubnu’l-- Muxîretî (Welîdê Kurê Muxîrey)	375
Dî‘ayetu Neđr İbnî-l Harîs (Propagandaya Neđrê Kurê Harsî)	375
Cebr-un Neşranî (Cebrê Neşranî)	375
Et-Tufeyl-ubnu ‘Emrî ed-Dewsîyyu (Tufeylê Kurê ‘Emrê Dewsî)	376
3. Keyfîyyetu Naqdîş Şehîfetî ‘Amu (10) Mînel Bu‘şetî (Awayê Têkdana Wî Rûpelî li Sala Dehê Pêxemberîyê)	376

4. Wefatu Zewcîhîş Şiddîqetî We ‘Emmîhîl Bar (Mirina Kabaniya Wî Xedîcayê û Mamê Wî yê Çak)	379
a. Xedîcetu Bîntî Xuweylîdî ‘Amun (10) Mînel Bu ‘şetî (Xedîca Kîça Xuwelîdî Sala Dehê Pêxemberîyê)	379
b. Wefatu ‘Emmîhî Ebî Tālîbîn (Mirina Mamê Wî Ebû Tālîbî)	380
EZ-ZEHRETU’S-SABÎ’ETÛ (KULÎLKA HEFTÊ)	383
Fîl Îsraî wel Mî‘racî Be‘del Be‘şî bî Xemsî Sînîn (Îsra û Mî‘rac Piştî Pêxemberîyê bi Pênc Salan)	383
1. Nebzetû ‘En Keyfîyetîl Mîr‘acî bî Rîwayetîl Buxarî bî Zîyadatîn Yesîretîn Mîner Rîwayatî (Kurteyek li Ser Çawaniya Mî‘racê ji Zarê Buxarî digel Çen Rîwayetên Zêde)	384
2. Eydan Rîwayetul Buxarî (Dîsa Rîwayeta Buxarî)	388
3 Rîwayetul Beyheqîyyî (Rîwayeta Beyheqî)	389
4 Eydan Rîwayetul Beyheqîyyî (Dîsa Rîwayeta Beyheqî)	389
5. Rîwayetut Teberanîyyî wel Bezzarî (Rîwayeta Teberanî û Bezzarî)	389
6. Rîwayetul Beyheqîyyî Eydan (Rîwayeta Beyheqî Dîsa)	393
7. Rîwayetul Beyheqîyyî Eydan (Rîwayeta Beyheqî)	394
8. Rîwayetut Teberanîyyî (Rîwayeta Teberanî)	394
9. Rîwayetun ‘En Enes-îbnî Malîkîn (Rîwayetek ji Enesê Kurê Malîkî)	395
10. Rîwayetul Beyheqîyyî (Rîwayeta Beyheqî)	395
11. Rîwayetu Îbnî Macehe (Rîwayeta Îbnû Mace)	396
12. Rîwayetut Tîrmîzîyyî (Rîwayeta Tîrmîzî)	396
13. Rîwayetûn ‘En Ehlîl Hedîşî (Rîwayetek ji Ehlê Hedîşê)	396
14-15. Rîwayetanî ‘En Îbnî ‘Ebbasîn (Du Rîwayet ji Kurê ‘Ebbasî)	397
A (!) Qîble	399
DIST BIKARIYA NIVÊJÊ Û NIHÊNIYÊT WÊ	400
Nihêniya Nivêja Cum‘ê û Cema‘etê	401
Hukmê Nivêjnekerî	402
EZZEHRETUŞ ŞAMÎNETU (KULÎLKA HEŞTÊ)	403
Fî Zîkrî Nîkahî Sewdete We ‘Aîşete We ‘Erđî Nefsîhî ‘Ela Qebailîl ‘Erebî (Behşê Înana Sewde û Aîşayê û Gehandina De‘wa Xwe bo Hozên ‘Ereban) ..	403
1. Nîkahû Sewdete Bîntî Zem‘etî (Zewaca Wî li gel Sewdeyê)	403
2. Zewacû ‘Aîşetu Bîntî Ebî Bekr (Zewaca Wî ligel Aîşayê)	403
3. ‘Erđu Nefsîhî ‘Elel ‘Erebî (Gehandina De‘wa Xwe bo Hozên ‘Ereban) ..	404

Xurucîhî Îleṭ Taîfî (Çûna Wî bo Taîfê).....	404
Îla Be' dî Qebaîlîl 'Erebî (Ber bi Çend Hozên 'Ereban)	407
EZ-ZEHRETU'T-TASÎ'ETU (KULÎLKA NEHÊ)	408
Fî Ewwelî 'Erđî Nefsîhî 'Eleyhî's-Selam 'Ela Enşarî We Bey'etî 'Eqebetî (Yekem Xwepênaskirina bo Enşariya û Her Du Peymanên 'Eqebê)	408
1. Suweyd-ubnuş Şamîti'l-Ewsî (Sûweydê Kurê Şamitê Ewsî)	408
2. Ebul Heyser Enes-îbnî Rafî'în el-Ewsî (Babê Heyserî Enes Kurê Rafî'ê Ewsî).....	409
3. Îmanû Cema'etîn Mînel Enşarî 'Ame (11) Mînel Bu'setî (Bawerînana Komeka Enşariya Sala Yazdê ji Pêxemberîyê)	410
4. Bey'etul 'Eqebetîl Ûla Senete (12) minel Bu'setê (Bey'eta 'Eqeba Êkê Sala Duwazdê ji Pêxemberîyê).....	410
5. Îslamu Se'd-îbnî Mu'azîn we Useyd-îbnî Hudeyrî Seyyîdey Benîl Eşhelî (Musilmanbûna Se'dê Kurê Me'azî û Useydê Kurê Hudeyrî Mezinên Benî Eşhela)	412
6. Bey'etul 'Eqebetîş Sanîyetî Fîssenetî 13 Mînel Nubuwwetî (Bey'eta 'Eqebeya Duyê li Sala Şêzdeyê Pêxemberîyê)	414
Ewwelu Men Yetekelleme Huwel 'Ebbasu 'Emmun Nebîyyî 'Eleyhî's- Selam (Yekemîn Axiftinker 'Ebbas Mamê Pêxemberî (s.l.w.).....	415
Cewabul Enşarî (Bersiva Enşaran)	415
Kelamun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam (Axiftina Pêxemberî Silav lê Bin)	415
Ewwelu Men Yeteqeddeme lîl Bey'etî (Yekem Kesê bo Bey'etê Diaxivît)	415
Kelamu Ebîl Heysem-îbnî Teyyîhan (Axiftina Babê Heysemê Kurê Teyîhanî)	416
Cewabun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam (Bersiva Peyxemberî Silav lê Bin)....	416
Kelamul 'Ebbas-îbnî 'Ubadetî (Axiftina 'Ebbasê Kurê 'Ubadey)	416
Cewabul Enşarî we Tetabî'uhum 'Elel Bey'etî (Bersiva Enşaran û Bey'eta Wan).....	417
Neqbaul Enşarî (Rêberên Enşariyan).....	417
'Îlmu Qureyşîn Bîşey'în Mînel Bey'etî (Pêhesyana Qureyşîyan bi Bey'etê)	418
7. Muameretu Qureyşîn 'Ela Qetlîn Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam (Pîlana Qureyşîyan bo Kuştina Pêxemberî Silav lê Bin)	420
Re'yu Ebîl Buxturî (Nêrîna Buxturî)	421
Re'yu Ebî Cehlîn (Nêrîna Ebû Cehlî).....	421

Îcma‘uhum ‘Ela Re‘yî Ebî Cehlîn (Razîbûna Wan li Ser Nêrîna Ebû Cehlî)	421
Îxbarullahî Te‘ala Nebîyehî bîhazîhîl Muameretîd Denîyyetî (Agehdarkirina Peyxemberî ji Alîyê Xwedê Derbarê vê Pîlana Pîs)	422
Xîtamur Rawdatîş-Şanîyetî (Dumahîka Mêrga Duyê)	422
ERRAWDATUŞ ŞALÎSETU (MÊRGA SÊYÊ)	424
EZ-ZEHRETUL ÛLA (KULÎLKA ÊKÊ)	424
Fî Hîcretîhî (Koça Wî)	424
1. Sebebu Hîcretîn Nebîyyî (Sedema Koça Wî Silav lê Bin)	424
2. Keyfîyyetu Seferîl Hîcretîl Meymunetî (Awayê Koça Wî)	425
Fî Leyletîl Hîcretî (Şeva Derketinê)	426
Teftîşû Qureyşîn we Xeybetuhum (Lêgeryana Qureyşîyan û Şermezarîya Wan)	427
Nesîcul Enkebûtî We îwaîl Hemmameteynî we Tedellîyîş Şeceretî (Tevinbîrk û Her Du Hêlîn û Şorbûna Darê)	428
Keyfe Kane Halen Nebîyyî Esnae Teftîşûl Xarî (Rewşa Pêxemberî di Şikeftê da Dema Lêgeryana Qureyşîyan)	428
Fî Leyalîl Xarî (Şevên Şikeftê)	429
3. Muxaderetuhul Xarî Îla Medînetîl Ensarî (Derketina Wî ji Şekiftê bo Bajêrê Enşaran)	429
Suraqetubnu Malîkîl Mudlîciyyî Fî Telebîhîm Suraqe (Kurê Malîkî li Dûv Wan da ye)	430
Lîqauhum ez-Zubeyre Fî Rekbîn Mînel Muslîmîn (Dîdara Wan Digel Zubeyrî di Nav Komeka Musilmanan)	432
4. Îla Beytî ‘Atîketî Ummu Me‘bedîn el- Xuza‘îyyetî (Ber bi Mala ‘Atîka Xuza‘î)	432
Îla Qebîletî Benî Sehm (Ber bi Hoza Benî Sehim)	434
5- Întîzarû Ehlîl Medînetî we Îstîqbalûhum (Jivana Xelkê Medînê û Pêşwaziya Wan)	434
Nuzûlun Nebîyyî bî-Qubai fî Benî ‘Emr-îbnî ‘Ewfîn (Gehîştina Peyxemberî li Qubayê di Nav Benî ‘Emr b. ‘Ewf)	435
Meqdemu ‘Elîyyîn (Hatina ‘Elî)	435
Ewwelu Mescîdîn Ussîse ‘Elet Teqwa (Yekem Mizgefta ku li ser Bingeha Teqwayê Hatîye Avakirin)	436
6. Duxûlun Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Salam el-Medînetel Munewwerete (Gehîştina Pêxemberî Silav lê Bin ya Bajêrê Medînê)	436

Îla Beytî Ebî Eyyube Xalîdîbnî Zeydîn el-Ensarî (Bo Mala Babê Eyyubê Enşarî)	437
Îslamû Ebdîllah-îbnî Selam (Musilmanbûna 'Ebdullahê Kurê Selamî)	437
EZ-ZEHRETUS SANÎYETU (KULÎLKA DUYÊ).....	439
Fî Zîkrî Makane Mînel Umûrî Ewwele Senetîn Mînel Hîcrîyyetî (Ew Bûyerên di Sala Êkê Koçî da Qewimîn)	439
1. Bîнау Mescîdî Quba (Avakirina Mizgefta Qubayê)	439
2. Bîнау Mescîdî-hîş Şerîfî (Avakirina Mizgefta Pêxemberî).....	439
3. Bîнау Buyutîhî 'Eleyhî's-Selam (Avakirina Xanîyên Wî Silav lê Bin)....	440
4. Ferîdatû Selatîl Cenazetî (Ferzbûna Nivêja Mirî)	441
5. Meşrû'iyetu el-Cema'etî wel Azanî wel Îqametî we Zîyadetu Rek'eteynî 'Ela Selatîl 'Esîrî (Binechkirina Nivêja Cema'etê û Bangî û Qametê û Zêdekirina Du Rek'eta ser Nivêja Êvarê).....	441
Sîrrul Azanî wel Cema'etî (Nihêniya Bang û Cema'etê)	441
6. Îslamu Selman-el Farîsîyyî (Musilmanbûna Selmanê Farisî).....	442
7. El-Muaxatû Beynel Muhacîrîne wel Enşarî (Birayîniya Navbera Muhacir û Enşaran)	443
Fedlû Ensarî we Mezayahum (Senga Enşariya û Çakîya Wan)	443
Husnu Senî'îhîm Me'el Muhacîrîne (Çakîya Wan Gel Muhaciran)	444
Ewwelu Mewludîl Muhacîrîne (Jidayîkbûna Yekemîn Zarokê Muhaciran)	447
8. Bînaun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selamî Bî'aîşete Bîntî Ebî Bekrîn (Veguhaztina Aîşaya Kiça Ebû Bekirî bo Pêxemberî Silav lê Bin)	447
Mîn Huneynîn el-Muhacîrîne Îla Mekketel Mukerremetî (Xerîbiya Muhaciran bo Mekkeya Pîroz)	448
9. Ewwelu Lîwaîn 'Eqedehu 'Eleyhî's-Selamî Lî'emmîhî Hemzetî (Alaya Yekemîn a ku Pêxemberî Silav Ser Bin bo Mamê Xwe Hemzeyî Girêday) ..	448
Serîyyetu Hemzetîbnîl Muttelîbî (Serîya Hemzey)	449
10. Serîyyetu 'Ubeydet-ubnu'l- Harîşî (Serîya 'Ubeydê Kurê Harîşî)	449
11. Serîyyetu Se'd-îbnî Ebî Weqqaşîn (Serîya Se'dê Kurê Babê Weqqaş) ..	449
12. Xezwetu Weddanî Wehuwe Ewwelu Mexazîhî Sellallahu 'Eleyhî We Sellem (Yekemîn Xezwa Peyxemberî Silav lê Bin Xezwa Weddan).....	449
13. Wefatû Hazîhîs Senetî (Mirinên vê Salê)	450
EZZEHRETU'S-SALÎSETU (KULÎLKA SÊYÊ)	450
Fî Hewadîsîs-Senetîs- Şanîyetî Mînel Hîcretî (Bûyerên Sala Duyê Koçî)	450

1. Xezwetu Buwatîn (Xezwa Buwatê)	451
2. Xezwetu 'Uşeyretî (Xezwa 'Uşeyre).....	451
3. Xezwetu Bedrîn eş- Şuxra (Xezwa Bedra Biçuk).....	452
4. Serîyyetu 'Ebdîllahîbnî Cehşîn (Serîya 'Ebdullahê Kurê Cehşî).....	452
5-6. Ferduş Şîyamî we Şerfûl Qîbletî Îlel Ke'betî (Ferzbûna Rojiyê û Wergêrana Qîblê bo Ke'bê).....	454
7. Xezwetû Bedrîn el-Kubra (Xezwa Bedra Mezin)	454
Tecchuzu Qureyşîn Lîl-Mesîrî (Xweamadekirina Qureyşîyan bo Cengê)	455
Xurûcun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam Îla Bedrîn (Derketina Peyxemberî Silav lê Bin bo Bedrê).....	455
Îstîşaretuhu 'Elehîs Selamî Bîeşhabîhîl Kîramî (Şêwra Pêxemberî Silav lê Bin li gel Hevalên Hêja).....	456
'Îru Qureyşîn we Nefîrhum (Karwanê Qureyşîyan û Derketina Wan)....	456
Teheyyîetu en-Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam lî Me'reketîl Qîtalî (Xweberhevkirina Pêxemberî Silav lê Bin bo Cengê).....	457
Emru Qureyşîn Be'de Nuzulîhîm bîl 'Udwetîl Quswa (Karê Qureyşîyan Paşdabezîna Wan li 'Udwa Nêzîk)	458
En-Nuzulu Îlel Meydanî wellahul Muste'anî (Dabezîna Musîlmana bo Meydanê bi Harîkarîya Xwedê)	459
Îltîqa' ul Cem'eynî (Vêkktina Her Du Layan)	459
El-Hucûmu (Hêriş û Despêka Şerî)	460
Be'del Hezîmetî (Piştî Şikestinê)	461
Însîrafuhu 'Eleyhî's-Selamî Îlel Medînetî (Vegeryana Wî Silav lê Bin bo Medîne)	464
Ne'yu Qureyşîn Bîmeîsatî Bedrîn (Şîna Qureyşîyanan bi Şikesta Bedrê).465	
8. Meşru'îyyetu Selatul 'Îydîl Fîtrî (Binecihbûna Nivêja Cejnê û Remezanê û Zekata Fitrê).....	468
9. Ferdîyyetu Zekatîl Malî (Ferzbûna Zekata Malî).....	468
10. Xezwetû Benî Qeynuqa'în (Xezwa Benî Qeynuqa'ê).....	468
11. Serîyyetû 'Umeyrîbnî 'Edîyyîn (Serîya 'Umeyrê Kurê 'Edî).....	469
12. Xezwetul Kudrî (Xezwa Kudrê)	469
13. Serîyyetû Xalîbîbnî 'Ebdîllahî el- Laysî (Serîya Xalîbê Kurê 'Ebdullahê Laysî) r.158.....	469
14. Serîyyetu Salîm-îbnî 'Umeyrîn (Serîya Salîmê Kurê 'Umeyrî)	469

15. Xezwetu Sewîqîn (Xezwa Sewîqê)	470
16. Meşru'îyyetu 'Îydîn Nehrî wel Uđhîyyetî (Binecihbûna Cejna Qurbanê)	470
17. Tezwîcuhu 'Eleyhî's-Selamî Faţîmetez Zehraî mîn Seyyîdîna 'Elîyyîn K.W. (Zewaca Faţîmayê bi 'Elî Rađîbîna Xwedê li Ser Bît)	470
Ewladu Faţîmatîz Zehraî mîn Seyyîdîna 'Elîyyîbnî Ebî Talıbîn (Zarokên Faţîmayê ji 'Elîyê Kurê Ebû Talıbî)	474
18. Wefeyatul Hazel 'Amî (Mirinên vê Salê).....	475
EZ-ZEHRETU'R-RABÎ'ETÛ (KULÎLKA ÇARÊ)	475
Fî Hewadîsîş Senetîş Şalîsetî (Bûyerên Sala Sêyê Koçî).....	475
A/Á Serîyyetu Muħemmed-îbnî Meslemetî (Seriya Mihemedê Kurê Meslemey)	475
B/ب Xezwetu Xetefan (Xezwa Xetefanê)	476
C/ج Xezwetu Buħranî (Xezwa Buħranê).....	477
D/د Serîyyetu Zeydîbnî Ĥarişetî (Seriya Zeydê Kurê Ĥarişey)	477
E/ه Serîyyetu 'Ebdillāhîbnî 'Etîk (Seriya 'Ebdullahê Kurê 'Etîkî bo Kuştina Babê)	477
F/ف Xezwetu Uħudîn (Xezwa Uħudê)	478
Mesîru Qureyşîn Îla Uħudîn (Çûna Qureyşîyan Bo Uħudê).....	479
Îstîşaretûn Nebîyyî 'Eleyhî's-Selamî bî Eşhabîhîl Kîramî (Şêwra Pêxemberî Silav lê Bin li gel Hevalên Xwe)	479
Xurûcuhu 'Eleyhî's-Selamî Îla Uħudîn (Derkeftina Peyxemberî Silav lê Bin bo Uħudê).....	480
Teheyyuul Ceyşeynî (Xweamadekirina Her Du Leşkeran)	480
En-Nuzûku îlel Me'reketî (Dabezîn bo Meydana Cengê)	481
'Îşyanu Emrîn Nebîyyî 'Eleyhî's-Selamî (Neguhdana Fermana Pêxemberî Silav lê Bin).....	482
Cerhun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam (Birîndarbûna Pêxemberî Silav lê Bin)	482
Qetlu Ĥemzetebnî 'Ebdîl Muţţelîbî (Kuştina Ĥemzey Kurê 'Ebdulmuţţelîbî)	484
Mîmma Kane Xîlalel Qetlî (Tiştên ku di Dema Cengê da Qewimîn)	484
Be'de Xumudîl Qîtalî (Piştî ku Şer Verevî)	486
'Ewdu Resûlîllāhî Îlel Medînetî (Zivîrîna Pêxemberî bo Bajarê Medîneyê)	488
G/ج Xezwetu Ĥemraul Esedî (Xezwa Ĥemraê Eşed).....	489

H/ح Serîyyetu Ebî Selemete ‘Ebdîllahîbnî ‘Ebdîl Esedî (Serîya Babê Selemey ‘Ebdullahê Kurê ‘Ebduleşedî)	490
Î/ع Tezewwecuhu ‘Eleyhî’s-Selamî Hefsete bînte ‘Umer we Tezwîcuhu Umme Kulşumîn Mîn ‘Uşmanîn (Zewaca Wî Silav lê Bin bi Hefsa Kîça ‘Umerî û Daneşûya Kîça Xwe Ummû Kulşûmê bi ‘Uşmanî ra)	490
J/ك Wîladetul Hesên-îbnî ‘Elîyyîn R. ‘E. (Jidayîknûna Hesênê Kurê ‘Elî Xwidê jê Razî Bît).....	491
K/ل Tehrîmul Xemrî Nîhaîyyen (Hêramkirina Meyê bi Êkcarî)	492
L/م Međarul Xemrî we Exûha Qîmar (Zîyanên Mey û Qîmarê).....	493
M/ن Hukmu Şarîbîl Xemrî (Sîzayê Ereqvexwerî)	494
EZ-ZEHRETUL XAMÎSETU (KULÎLKA PÊNCÊ)	494
Fî Hewadîşîs Senetîr Rabî’etî Mînel Hîcretî (Bûyerên Sala Çarê Koçî)	494
ER-REWDETU’L- XAMÎSETU (MÊRGA PÊNCÊ).....	494
EZ-ZEHRETU’L-ÛLA (KULÎLKA ÊKÊ)	494
Fî Beyanî Xelqîhî We Şûretîhî ‘Eleyhî’s-Selam (Derbarê Şîrovekirina Xwerûya Wî û Sûratê Wî Silav lê Bin).....	494
EZ-ZEHRETU’Ş-ŞANÎYETU (KULÎLKA DUYÊ)	497
Fî Xuluqîhî we Sîretîhî (Derbarê Rewşî û Jiyana Wî).....	497
Serdu Şeyîn Mîn Şîyemîhîş Şerîfetî (Çendek ji Rewşîten Wî)	498
Haluhu Fî Ehlîhî ‘Eleyhî’s-Selam (Rewşa Wî di Mala Wî da Silav lê Bin).....	500
‘Eqluhu we ‘Emeluhu ‘Eleyhî’s-Selam (‘Aqîl û Pêzanîna Wî Silav lê Bin)	501
Şebrihu we Hîlmuhu ‘Eleyhî’s-Selam (Dilfirehî û Nermîya Wî Silav lê Bin)	501
Sexauhu We ‘Etauhu (Dan û Merdîya Wî)	503
Quwwetuhu we Şeca’etuhu (Şîyan û Çelegîya Wî)	505
Zuhduhu we ‘Îşetuhu (Zuhd û Jiyana Wî)	506
Zîkru Ma Sebete Ennehu Eleyhîs Selamî Ekelehu (Ew Tiştê Binecihbûy ku Pêxemberî Xwarî).....	509
Muştehiyatuhu Eleyhîs Selam Mîn Lezaîzîd Dunya (Ew Tiştên ku Pêxemberî Hejêkirî ji Xûşîyên Dunyayê).....	509
‘Îbadetuhu we Mucahedetuhu (Peristin û Xwemandîkirina Wî).....	510
Mîzahûhu we Dehîkuhu (Tirane û Keniya Wî).....	511
Teşeyyubuhu we Teşînu Hey’etîhî Eleyhîs Selam (Bêhnxeşî û Cewankariya Wî Silav lê Bin)	512
Beqîyyetun Mîn Xuluqîhî we Adabîhî ‘Eleyhî’s-Selam (Çendek ji Rewşî û Cankarên Wî Silav lê Bin)	513
EZZEHRETU’Ş-ŞALÎSETU (KULÎLKA SÊYÊ)	516

EZ-ZEHRETU'R-RABÎ'ETÛ (KULÎLKA ÇARÊ)	519
1. Feđailuhu 'Eleyhî's-Selam (Fazîletên Wî Silav lê Bin).....	519
2. Xesaîsuhu 'Eleyhî's-Selam (Taybetmendîyên Wî Silav lê Bin)	521
b. el-Muherrematu wel Mekruhata (Tiştê Hêram û Mekruh).....	521
c. el-Mubağatu (Tiştê Durist).....	522
d. Teharetu Feđelatîhî (Pakîjiya Bermayê Wî)	523
EZ-ZEHRETUL XAMÎSETU (KULÎLKA PÊNCÊ)	524
a. Ezwacuhuğ Tahîratî (Xêzanên Wî).....	524
1. Xedîcetu Bîntu Xuweylidî (Xedîca Kiça Xuweylidî)	524
2. Sewdetu Bîntu Zem'etî (Sewda Kiça Zem'ey)	526
3. 'Aîşetu Bîntu Ebî Bekrîn ('Aîşa Kiça Ebû Bekirî)	526
4. Hefsetu Bîntu 'Umer (Hefşa Kiça 'Umerî).....	527
5. Ummu Seleme Hîndubnetuhu Ebî Umeyyetî (Ummû Seleme, Kiça Ebî Umeyye, Hînd).....	528
6. Zeynebun Bîntu Xuzeymetî el-Hîlalîyyetî (Zeyneba Kiça Xuzeymey)	528
7. Cuweyrîyetu Bîntû Harîşî (Cuweyrîya Kiça Harîşî)	528
8. Ummu Hebîbetî Remletu Bîntu Ebî Sufyanî (Ummû Hebîbe Remla Kiça Babê Sufyanî).....	529
9. Zeynebu Bîntu Ceğşî (Zeyneba Kiça Ceğşî)	530
10. Şefîyetu Bîntu Hûyey el-Xeyberî (Şefîya Kiça Hûweyyê Xeyberî)	530
11. Meymûnetu Bîntu el-Harîşî (Meymûna Kiça Harîşî).....	531
12-15. 'Aliyetun Bîntu Zebyanî we Esmau Bîntul Nu'manî we Xezîyetu Bîntu Cabîrî we Şenbau Bîntu 'Emrîn ('Aliya Kiça Zebîyanî û Esmâ Kiça Nu'manî û Xezîya Kiça Cabîrî û Şenba Kiça 'Emrî)	531
b. Serarîhî 'Eleyhî's-Selam (Carîyên Wî Silav lê Bin).....	532
1. Marîyetu Bîntu Şem'unî el-Qibtî (Mariya Kiça Şim'unî Ya Qibtî).....	532
2. Reyhanetu Qurezîyetî (Reyhana Qurezî).....	532
3 – 4. Îhdahuma Hedîyetun wel Uxra Şebaha Fî Sebyî (Êk Dîyarî, Ya dî Bara Cengê).....	532
c. Ewladuhu 'Eleyhî's-Selam (Zarokên Wî Silav lê Bin).....	532
Ewladuhuz Zukurî (Zarokên Nêr).....	532
Benatuhul Fuđleyatî (Kiçên Wî yên Pirr Seng)	533
1. Zeynebul Kubra (Zeyneba Hêja)	533
2 – 3. (Ruqeyyetu we Ummu Kulşûmîn (Ruqeyya û Ummû Kulşûm).....	534

4. Faîmetuz Zehraî (Faîma Zehra).....	534
EZ-ZEHRETU'S-SADÎSETÎ (KULÎLKA ŞEŞÊ).....	535
1. E'mamîhî (Mamên Wî)	535
a/أ Emmuhu Hemzete (Mamê Wî Hemze)	535
b/ب Emmuhu Ebbasu (Mamê Wî Ebbas)	536
2. Emmatuhu 'Eleyhî's-Selam (Metêt Wî Silav lê Bin)	536
3. Îxwetuhu we Exewatuhur Redaîyyetî we Murađî'uhu (Xwîşk û Birayên Wî yên Şîrî û Dayînen Wî)	536
EZ-ZEHRETU'S-SABÎ'ETU (KULÎLKA HEFTÊ)	537
1. Kuttabuhu 'Eleyhî's-Selam (Nivîserên Wî Silav lê Bin)	537
2. Muezzînuhu 'Eleyhî's-Selam (Bangderên Wî Silav lê Bin)	538
3. Şu'erauhu we Xeîbuhu 'Eleyhî's-Selam (Hozanvan û Xuṭbexwînen Wî) ..	538
4. Xedemuḥu we Heresuhu 'Eleyhî's-Selam (Sepan û Zêrevanê Wî).....	538
5. Mewalîhî we Îmauhu (Koleyê Wî)	539
6. Men Yedribul E'naq Beyne Yedeyhî (Ewên Sizavan û Serbir)	539
EZZEHRETU'S-SAMÎNETU (KULÎLKA HEŞTÊ)	539
El-Muqeddîmetu (Berahîk)	539
a/أ Numûzecun mîn Mu'cîzatîhî es-Semawîyyetî (Nimûnek ji Mu'cîzatên Esmanî)	541
1. Kewnuhu Ummîyyen (Nexwendewariya Wî)	541
2. el-Qur'anul Mu'cîzul Beyanî (Qur'ana Pîr Hiner û Aşkera)	541
3. Înşîqaqul Qemerî (Kerbûna Heyvê).....	545
4. Redduş Şemsî 'Eleyhî's-Selamî we Hebsuha Mînel Xurûb (Vegeryana Rojê bo Pêxemberî û Gîrobûna Wê ya Avabûnê)	546
b/ب Tesbîḥut Te'amî wel Heṣa Fî Keffîş Şerîfî (Tesbîḥatî Zadî û Berka di Destê Pak da)	546
c/ج Teslîmul Hecerî 'Eleyhî's-Selamî we Ta'etul Cemadatî Lehu (Silavkirina Bera û Ta'etê Bêruḥa Ser Wî Silav lê Bin)	547
d/د Kelamuş Şecerî Lehu we Selamuḥa 'Eleyhî we îta'etuha Lehu (Axiftin û Silav û Guhdana Dara bo Wî Silav lê Bin).....	549
e/ه Huneynul Cîz'î Şewqen Îleyhî 'Eleyhî's-Selamî (Nalîna Qurmê Darê bo Peyemberî Silav lê Bin).....	551
f/و Qelbul E'yanî Lehu 'Eleyhî's-Selam (Guherîna Tiştê bo Wî Silav lê Bin)	552

g/ج Kelamul Heyewanatî we Ta'etuha Lehu 'Eleyhî's-Salam (Axiftina Giyanewera û Guhdariya Wan bo Wî Silav lê Bin)	553
h/ح Neb'ul Maî Tuhurî Beyne Esabî'ihîş Şerîfetî (Zêyîna Ava Bijûn di Nav Tiblêt Wî yêt Pakij da)	557
i/ط Tefcîrul Maî Bîbereketîhî Wenbîasîhî bî Messîhî we de'wetîhî (Zêyîna Avê bi Bereketa Wî û Zêdebûna Wê bi Destkirin û Daxwaza Wî)	559
j/ج Tekşîrut Te'amîl Qelîl Bîbereketîhî (Zedebûna Xwarineka Kêm bi Bereketa Wî)	560
ENCAM	562
ÇAVKANÎ	564
PÊVEK.....	574
Pêvek 1: Şêx Tahîrê Şûşî (1917-1961).....	574
Pêvek 2: Helbesta Şûşî ya bi Farisî	575
Pêvek 3: Helbesta Şûşî bi Soranî	577
Pêvek 4: Sê Texmîsên Şûşî li Ser Helbestên Melayê Cizîrî	578
Pêvek 5: Wêneyên Bergên <i>Gulzarê</i>	583
Pêvek 6: Bi Xettatî Nivîsandina Bîsmîllahê	584
Pêvek 7: Rûpelê Duyem ê Destxetê.	585
Pêvek 8: Rûpelê Sêyem ê Destxetê	586
Pêvek 9: Dîyarîkirina Pirtûkê bo Telebeyên Nûrê	587
Pêvek 10: Di Destxetê Da Rûpela Plansazîya <i>Gulzarê</i>	589
Pêvek 11: Rûpelê Çavkanîyên <i>Gulzarê</i>	590
Pêvek 12: Rûpela Yekem a Beşa Muqeddîmeyê	591
Pêvek 13: Rûpela Dawîya <i>Gulzarê</i>	592
Pêvek 14: Helbesta Şûşî ya Şêweyê Gulê (Moma Dilî)	593
KURTEJIYAN	594

KURTE

“*Gulzar*” Sîyera Menzûm a Şêx Tahirê Şûşî (Metn û Tehlîl)

Gulzar, sîyereke menzûm e ku di sedsala 20an da ji alîyê Şêx Tahirê Şûşî ve bi herfên erebî-kurdî bi şêweyê mesnewîyê wek destxet hatiye nivîsîn. Ev tez li ser transkrîpsiyon û analîza vê destxetê ya hatiye amadekirin û ji sê beşên sereke pêk tê. Di beşa yekem da agahîyên berfireh ên derbarê serdema Şûşî, jiyana wî û berhemên wî, di beşa duyem da agahîyên berfireh ên derbarê danasîna *Gulzarê*, taybetmendîyên wê yê ruxsarî û naverokî, di beşa sêyem da jî metna transkrîbekirî ya *Gulzarê* cih digire. Du armancên sereke yên vê tezê hene. Armanca yekem ew e ku bi rêya transkrîpsiyonê vê berhema hêja bigehînîn ber destê wan kesan jî ku tenê dizanin bi herfên latînî berhemên kurmancî bixwînin da ku ew jî ji vê berhema hêja sûd wergerin. Armanca duyem jî ew e ku bi analîzeke kûr û berfireh nirxê berhemê yê edebî, zanistî û folklorî derbêxînin holê. Di encama xebatê derkete holê ku *Gulzar* mesnewîyeke netamambûyî ye û bi vî halê xwe jî ew ji 10154 beytan pêk tê û bi vî awayî dibe mesnewîya herî mezin a zimanê kurdî. Dîsa derkete holê ku *Gulzar* ji alîyê edebî û naverokî ve berhemeke gelekî têr û tijî ye û dikare bibe mijara gelek lêkolînên akademîk ên serbixwe.

Peyvên sereke: Şêx Tahirê Şûşî, *Gulzar*, Sîyername, Destxet

ÖZET

“*Gulzar*” Şeyh Tahir-i Şûşî’nin Manzum Siyeri (Metin ve Tahlil)

Gulzar, 20. yüzyılda Şêx Tahirê Şûşî tarafından Arap-Kürt harfleriyle mesnevi biçiminde kaleme alınmış manzum bir siyerdir. Bu tez, söz konusu el yazmasının transkripsiyonû ve analizi amacıyla hazırlanmıştır ve üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, Şûşî’nin yaşadığı dönem, hayatı ve eserleri hakkında kapsamlı bilgi sunulmuştur. İkinci bölümde ise *Gulzar* adlı eserin tanıtımı ile şekil ve içerik özellikleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise eserin transkribe edilmiş metni yer almaktadır. Tezin iki temel amacı bulunmaktadır: İlki, bu değerli eseri transkripsiyon yoluyla yalnızca Latin harfleriyle Kürtçe okuyabilen araştırmacıların ve okuyucuların da erişimine açmak; ikincisi ise, eseri edebi, bilimsel ve folklorik açılardan analiz ederek taşıdığı değeri ortaya koymaktır. Araştırma sonucunda *Gulzar*’ın tamamlanmamış bir mesnevi olduğu, mevcut haliyle 10.154 beyitten oluştuğu ve bu haliyle Kürtçede yazılmış en hacimli mesnevi niteliği taşıdığı tespit edilmiştir. Ayrıca eser, biçimsel ve içeriksel açıdan son derece zengin ve yoğun bir yapı arz etmekte; bu yönüyle bağımsız akademik araştırmalara konû olabilecek potansiyel taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şeyh Tahir-i Şûşî, *Gulzar*, Siyername, El Yazması

ABSTRACT

"*Gulzar*: The Poetic Biography (Sira) of Sheikh Tahir al-Shushi (Text and Analysis)"

Gulzar is a versified sira (biographical account of the Prophet Muhammad) composed by Şêx Tahirê Şûşî in the mid-20th century using Arabic-Kurdish script, written in the traditional mesnevi form as a manuscript. This thesis is based on the transcription and analysis of this manuscript and is structured into three main parts. The first part provides a comprehensive overview of Şûşî's historical period, his life, and his literary works. The second part focuses on the introduction of *Gulzar*, examining its formal structure and thematic content. The third part presents the transcribed version of the original text. The thesis has two primary objectives. The first is to make this significant literary work accessible to those who can only read Kurmanji written in Latin script, thereby expanding its readership. The second is to conduct a thorough and in-depth analysis that highlights the literary, scholarly, and folkloric value of the work. The study concludes that *Gulzar* is an unfinished mesnevi consisting of 10,154 couplets, making it the longest known example of this genre in Kurdish literature. It also reveals that *Gulzar* is a rich and densely layered text in terms of both literary style and content, and holds substantial potential for future independent academic research.

Keywords: Şêx Tahirê Şûşî, *Gulzar*, Sira, Manuscript.

PÊŞGOTIN

Edebiyat, yek ji wan awayên herî giring ên vegotinê ye ku nasname, dîrok û cîhana ramanê ya çandan nîşan dide. Edebiyata klasîk jî, têgehiştina estetîkî, sistema nirxan û berhevkirina zêhnî ya rabirdûyê digehîne roja me û bi vî awayî wekî bîreke dîrokî tevdigere. Ji ber vê yekê, ji nû ve lêkolînkirina metnên edebî yên klasîk, ne tenê ji aliyê dîroka edebiyatê ve lê di heman demê da ji aliyê dîroka ziman, çand û civakê ve jî xwedî giringiyeke mezin e.

Hewesa min a li ser sîyerê û helbesta kurdî ya klasîk, bû motîvasyona bingehîn ku ez dest bi vê xebatê bikim. Bi taybetî, berhemên ku di nuqtaya têkiliyê ya kevneşopîya edebiyata îslamî û helbesta klasîk a kurdî da cih digirin, ji bo têgehiştina her du kevneşopîyan xwedî giringiyeke krîtîk in. Di vê xalê da, *Gulzara Şêx Tahirê Şûşî* hem ji aliyê naverokê xwe hem jî ji aliyê şeweyê xwe ve ji bo min bû qadeka xebatê ya taybet.

Armanca vê tezê ew e ku *Gulzara Şêx Tahirê Şûşî*, ku domdarê têgehiştina estetîkî ya klasîk a edebiyata kurdî ye, transkrîbe bike û analîzeke berfireh jê re bike. Di vê xebatê da, avahiya zimanî û naveroka wêjeyî ya berhemê bi awayekê kûr û rexneyî hatiye lêkolînkirin. Armanc ew e ku ev metna hêja bigehe ber destê dorpêlek akademîk û xwendevanên gelemperî.

Ez spasên xwe yên dilpak pêşkêşî gelek kesên ku di vê xebatê da keda wan heye dikim. Spasiyên xwe yên herî dilpak ji şewirmendê xwe yê hêja Doç. Dr. Bedrettin Basuğuy ra dikim, ku di her qonaxa xebata min da rehberîya min kir û çî caran derê xwe li min negirt. Spasdarê Prof. Dr. Zahir Ertekin im ku ev mijar pêşniyarî min kir û wek endamê Tîkê rêberîya min kir. Dîsa spasdarê Prof. Dr. Abdullah Kiran im ku ew jî endamê Tîkê bû û bi nirxandinên xwe rêberîya min kir. Dîsa spasîya endamên jûrîya xwe Doç. Dr. Yakup Aykaç û Dr. Nevzat Eminoglu dikim ku nîşeyên wan ji bo teza min giring bûn. Spasîyeke dilgerm bo Prof. Dr. Abdurrahman Adak dikim ku wekî endamê jûrîyê, teza min bi hûrgulî nirxand û ji bo pêşvebirina tezê gelek pêşniyarên giring dane min. Gelek spasîya kurê Şêx Tahirê Şûşî, Hemzeyê Şûşî dikim ku di temamkirina biyografiya Şûşî û beşên wînda yên destnivîsê da û gelek tiştên dî da harîkarîya min kir. Ji bo harîkarîyên wî yên di pêvajoya transkrîpsiyonê da û

peydakirina çavkaniyan spasîya Xalid Sadinî, ji bo peydakirina destnivîsê spasîya Tehsîn Îbrahim Doskî, ji bo harîkarîya wî ya çareserkirina metnên erebî spasîya Mela Adnan û ji bo harîkarîyên pêvajoyên teknîkî yên xebatê û dilsozîya wî spasîya Îhsan Akın dikim. Herwiha, spasîya Bewar Abdullah Salih dikim ku bi agahiyên xwe yên li ser herêma Başûrî harîkarîya min kir.

Di dawiyê da, ez spasên xwe yên dilgerm pêşkêşî hevjîna xwe ya delal dikim ku di vê pêvajoyê da bi sebr, piştgirî û evîna xwe her dem li kêleka min bû.

Yasin DURAN
Bîngol – Mûş 2025

KURTEBÊJE

cm	sentîmetre
hwd.	her wekî dî
bnr.	binêre
b.	bîn
b:	beyt
r.	rûpel
m.	miladî
s.x.l.	silavên Xwedê lêbin

LÎSTEYA TABLOYAN

Hejmara Tabloyê

Rûpel

Tablo 1: Çend Mesnewîyên Zimanê Kurdî	7
Tablo 2: Hejmar û Cureyên Sîyeran Kurdî û Dabeşbûna Wan li Gorî Lehçeyan	16
Tablo 2. 1: Hejmara Beytên Gulzarê	73
Tablo 2. 2: Ji Alîyê Hejmara Beytan ve Berawirda Gulzarê Li gel Çend Mesnewîyên Kurdî	73
Tablo 2. 3: Plansazîya Şûşî ya Gulzarê	84
Tablo 2. 4: Berawirda Dîbaceya Gulzarê li gel Çend Mesnewîyên Kurmancî	109
Tablo 2. 5: Dabeşbûna Beşa Sereke ya Gulzarê	111
Tablo 2. 6: Sernavên Beşa Muqeddîmeyê	114
Tablo 2. 7: Sernavên Rewdeya Yekem	115
Tablo 2. 8: Sernavên Rewdeya Duyem	117
Tablo 2. 9: Sernavên Rewdeya Sêyem	122
Tablo 2. 10: Sernavên Rewdeya Pêncem	126
Tablo 2. 11: Di Gulzarê da Hejmara Sernavan	130
Tablo 2. 12: Li gorî rêza kronolojîk çavkanîyên Gulzarê.	186
Tablo 2. 13: Tekilîya Beytan Li Gel Ayetên Quranê	190
Tablo 2. 14: Têkilîya Beytan li gel Hedîsan	193
Tablo 2. 15: Navên Xwedê di Gulzarê da	199
Tablo 2. 16: Pêxemberên Ku Navên Wan di Gulzarê da Derbas Dibin	203
Tablo 2. 17: Gotinên Pêşîyan di Gulzarê da	213
Tablo 2. 18: Biwêjên di Gulzarê da	214
Tablo 2. 19: Cografîk a Navên Cih û Waran	230
Tablo 3.1: Latînîza Tîpên Erebi û Farisî	252

LÎSTEYA ŞIKLAN

Hejmara Şiklî

Rûpel

Şikil 1. 1: Gundê Şûşê Li Ser Nexşê	29
Şikil 1. 2: Îcazeta ku Muhemed Tahirê Kurdî bo Şûşî nivîsandî.....	43
Şikil 1. 3: Mînakên Xettatîya Şûşî	44

DESTPÊK

A. Metodoloji

Di beşa metodolojiyê da em li ser mijar û çarçoveya xebatê, armanc û giringîya wê, rêbaz wê û çavkanîyên wê sekinîne.

A. 1. Mijar û Çarçoveya Xebatê

Şêx Tahirê Şûşî alim, helbestvan û xetatekî giring ê sedsala 20an e. Di 44 salên umrê xwe da gelek berhemên ilmî û edebî nivîsandîne û gelek îstinsax kirîne. Piraniya berhemên wî bi erebî ne û çendek jî bi kurdî ne. Yek ji berhemên Şûşî yê kurdî jî *Gulzar* e. *Gulzar* sîyereke menzûm e ku bi awayê mesnewîyê hatiye nivîsin.

Heta niha ji aliyê Hemzeyê Şûşî ve “*Pend û Şîret, Gulzar û Îsra û Mî’rac û Mu’cizatên Pêxemberî*” wek sê berhemên serbixwe yê Şûşî bi herfên erebî-kurdî li başûr hatîne çapkirin. Me di lêkolînê da dît ku her çend bi heman qalibê erûzê hatibe nivîsîn jî *Pend û Şîret* di nav destxeta resen a Şûşî da cih nagire û ji wê cuda hatiye nivîsîn, ji xwe mijara wê jî ji ya *Gulzarê* cuda ye û yekser li ser şîretan e. Ji ber vê yekê *Pend û Şîret* jî derveyî sînorên xebata me dimîne. Lê herçend wek berhemeke serbixwe hatibe çapkirin jî berhema *Îsra û Mî’rac û Mu’cizatên Pêxemberî* bi temamî di nav destxetê da heye ji ber vê yekê ev berhem di nav sînorên xebata me da ye. Bi kurtî ji berhemên Şûşî “*Gulzar û Îsra û Mî’rac û Mu’cizatên Pêxemberî*” mijar û çarçoveya xebata me ye.

Di vê lêkolînê da pêşîyê em dê metna *Gulzarê* transkrîbe bikin û paşê jî dê li ser analîza metnê bisekinîn. Lêkolîna me ji destpêk, sê beşên sereke û ji encamekê pêk tê. Di destpêkê da dê li ser metodolojiya xebatê, mesnewînûsiya kurmancî û sîyerên kurdî bisekinîn. Di beşa yekem a xebatê da dê li ser serdem, jîyan û berhemên Şûşî, di beşa duyem da dê li ser danasîna destxetê, taybetmendîyên wê yê ruxsarî, zimanî û vegotîni, naverokî û hunerî bisekinîn. Di beşa sêyem da pêşîyê em dê behsa rêbaza transkrîpsiyona *Gulzarê* bikin paşê jî metna transkrîbekirî ya *Gulzarê* bidin. Di dawîyê da jî bi encamê dê xebata xwe xilas bikin.

A. 2. Armanc û Giringiya Xebatê

Gulzar, bi herfên erebî-kurdî ve hatiye nivîsîn û bi çend beşên kêr heta niha du caran bi herfên erebî-kurdî ya hatiye çapkirin. Lê ev berhem heta niha bi herfên

latînî nehatiye çapkirin û ev jî ji bo qismekê mezin ê kurdan bi taybet jî yên li Tirkîyê dijîn pirsgrêk e ji ber ku piranîya wan tenê bi herfên latînî dizanin bixwînin. Yek ji armanca sereke ya vê tezê transkrîpsiyona destxeta *Gulzarê* ye. Bi xêra vê transkrîpsiyonê kesên ku tinê dizanin bi herfên latînî bixwînin bi awayekê hêsanî dê bikarin vê metnê bixwînin. Dîsa bi xêra transkrîpsiyonê xwendekar bi hêsanî dê bikarin bizanin ka reseniya peyvên destxetê bi çi awayî hatîne nivîsîn.

Armanceke sereke ya dî ya vê tezê jî bi hûrgulî analîzkirina metnê ye. Ji bo ku bi awayekê hûrgulî em bişên metnê analîz bikin em dê li bersivên van pirsan dê bigerin:

- Şûşî kî ye, di kîjan serdemê da jîyaye, çi berhemên wî hene, di atmosfereke çawa da mezin bûye û berhema xwe nivîsandîye?
- Cihê *Gulzarê* di nav mesnewîyên kurdî da çawa ye?
- Rewşa destxeta *Gulzarê* ya resen çawa ye, çend nusxe hene, çend caran çap bûye û nusxeya resen niha li ku derê ye?
- Dîroka nivîsandina berhemê kengî ye, cureyê berhemê çi ye, bo çi hatiye nivîsîn û hejmara beytên wê çend in?
- Berhem bi kîjan teşeyê nezmê ve hatiye nivîsîn, kêş û serwaya wê çawa ne.
- Plansazîya berhemê çawa ye û Şûşî şîyaye li gorî vê planê berhema xwe binivîse yan ne?
- Taybetmendîyên zimanî yên berhemê çawa ne, berhem di bin bandora kîjan zimanan da maye?
- Şûşî di nivîsandina berhemê da kîjan rêbaz û teknîkên vegotinê bi kar anîne?
- *Gulzar* ji alîye hunerên edebî ve çawa ye û kîjan huneren edebî di *Gulzarê* da hatîne bikaranîn?
- Di *Gulzarê* da ayet û hedîs çawa hatîne bikaranîn?
- Kîjan navên Xwedê, melekên, Pêxemberan û dinan di *Gulzarê* da derbas dibe?
- Şûşî bi çi awayî cih daye mucîzeyên Pêxemberî û şemaîla wî?
- Kîjan gotînen pêşîyan û bîwêj di *Gulzarê* da derbas dibin û Şûşî di *Gulzarê* da çawa cih daye wan?
- Kîjan orf, edet û çand di *Gulzarê* da derbas dibin?
- Navên kîjan kesayetan, netewan, xwarinan, nebatan, avan, çîyayan û cih û waran di *Gulzarê* da derbas dibin?

- Kîjan peyvê resen, dua, nîfîn û dijûn di *Gulzarê* da derbas dibin?
- Şûşî di *Gulzarê* da rexneyan li çi diket?
- Şûşî di *Gulzarê* da kîjan şîretan li xwînerên xwe dike?
- Çavkanîyên nivîsandina *Gulzarê* kî ne, Şûşî di *Gulzarê* da ew çavkanî çawa bikaranîne?

Bi bersivdana van pirsên kûr û berfireh, em ê bikarin *Gulzarê* hem ji aliyê şêwaz û avahiya wê (form), hem jî ji aliyê naverok û peyama wê ve bi awayekê tam û têr binasîn. Ev analîz dê derxîne holê ku *Gulzar* ji kîjan aliyan ve bi hêz e û kîjan aliyên wê hewceyî vekolîneke kûrtir in. Dîsa, bi rêya bersivên van pirsan, em ê bikarin cihê Şûşî di nav helbestvanên mesnewînûs ên kurd da diyar bikin û asta wî ya helbestvaniyê bi awayekê zelal fêm bikin. Ev lêkolîna kûr û sistematîk dê ji bo lêkolînên pêşerojê yê li ser mesnewiyên kurmancî, bi taybetî jî yê li ser Şûşî û berhema wî *Gulzarê*, bibe bingeheke zexm û rêberekî bingehîn.

A. 3. Rêbaza Xebatê

Gulzar wekî destxet bi herfên erebî-kurdî ve hatiye nivîsîn ji ber vê yekê pêşîyê me dest bi transkrîpsiyona metnê kir. Ji bo vê yekê pêşîyê lazim bû ku me xwe gehandiba destxetê. Destxeta resen yek nushe ye û li def Hemzeyê Şûşî tê parastin. Tehsîn Îbrahîm Doskî wêneyê destxetê hemûyê kêşabûn me bi rêya Xalid Sadinî ew wêneyê jê daxwazkirin û wî jî bo me virêkirin. Me ew wêneyê ji ber ku bi awayekê hêsantir xebatê li ser bikin wergerandin pdfyê û xebata xwe li ser wê pdfyê çêkir. Di nav wêneyên ku bo min hatî çend rûpel kêmbûn ew jî ji aliyê Hemzeyê Şûşî ve bo me hatin virêkirin.

Piştî bidestêxistina destxeta *Gulzarê* li gorî alfabeya transkrîpsiyonê ya standart me jî serî heta dawîyê *Gulzar* transkrîbe kir. Berhem bi devoka behdînî hatiye nivîsîn ji ber vê yekê gelek taybetmendiyên vê devokê di nav xwe da dihevine û me jî ew taybetmendî hemû di transkrîpsiyonê da parastin. Wekî mînak di kurmancîya standart da “xwe” di *Gulzarê* da wek “xû” hatiye nivîsin me jî di transkrîpsiyona wê da wek “xû” nivîsand. Hin cihên destxetê bo me tevlihev û zehmet hatin me neşîya bixwînîn ji bo xwendina van cihan Hemzeyê Şûşî harîkarîya me kir. Di *Gulzarê* da hemû Sernav, rûpelên îzahatê û jêrenotên Şûşî bi erebî hatîne nivîsîn. Ji bo wergera cihên erebî hevalê min Mela Adnan harîkarîya min kir.

Piştî transkrîpsiyona metnê xilas bû me dest bi analîza wê kir. Di vê beşê da pêşîye me derbarê serdem û jîyan Şûşî da agahî dan. Paşê bi rêzê ve em bi hûrgulî li ser danasîna *Gulzarê*, taybetmendîyên wê yên ruxsari, ziman û vegotinî, hunerên edebî û taybetmendîyên naverokî sekinîn. Bi vî awayî me hewil da ku hemû taybetmendîyên *Gulzarê* yên giring derxîn holê.

A. 4. Çavkanîyên Xebatê

➤ Derbarê Şûşî û berhemên wî herî zêde li Başûr lêkolîn hatîne kirin. Bi taybet ji aliyê Hemzeyê Şûşî, Tehsîn Îbrahîm Doskî û Muhsîn Doskî ve. Dîsa li başûr ji aliyê Zîrek Cemaleddîn Hesên ve bi soranî tezeke lîsansa bilind “*Hesên, Z. C. (2022). Şêx Tahirê Şûşî (Jîyan û Şî'r û Berhem). Teza Masterê. Zankoy Koye.*” li ser jîyan û berhemên Şûşî hatiye nivîsîn. Li Tirkîyê lêkolînên derbarê Şûşî û berhemên wî kêr in. 2010an da Tehsîn Îbrahîm Doskî di kovara Nûbiharê da gotarek li ser Şûşî nivîsandîye. Abdurrahman Adak di 2020an da gotareka bi navê “*Gulzara Şêx Tahirê Şoşî Mesnewîyeke Xweser a Edebiyata Kurdî Ya Klasîk û Taybetmendîyên Wê yên Avahîya Derekî*” nivîsand ku ev gotar lêkolîna herî berfireh bû ku li ser *Gulzarê* hatiye kirin. Dîsa li Tirkîyê li Zanîngeha Wanê ji aliyê Bewar Abdullah Salih ve di 2021an da tezeke lîsansa bilind li ser Şûşî û berhemên wî hatiye nivîsîn. Herî dawî ji aliyê Nurettin Etekin ve di 2024an da gotarek li ser helbesta Şûşî ya “*Mûma Dilî*” hatiye nivîsîn. Ji bilî van lêkolînan di teza Fahri Titiz (2020) û pirtûka Zahir Ertekîn ya bi navê “*Kürtçe Siyer Yazılışı*” da jî derbarê Şûşî agahî hatîne dayîn.

Di vê lêkolînê da ji gelek çavkanîyan sûd hatiye wergirtin. Çavkanîyên di vê lêkolînê da sûd jê hatiye wergirtin wiha ne:

➤ “Şûşî, Ş. T. (1957-1961) “*Rîyaû'n-Nûr el-Menzûme el-Kurdîyye fî Sîretî Seyyîdîna Muḥemmed we Heyatîhî eş-Şerîfe ez-Zekîyye*”. Destxet. Pirtûkxaneyê Şexsî ya Hemzeyê Şûşî” Ev berhem destxeta Şêx Tahirê Şûşî ye û mijara lêkolîna me ye.

Ji bo agahîyên derbarê jîyana Şûşî û berhema wî *Gulzarê* jî van çavkanîyên jêrîn sûd hatiye wergirtin.

➤ Şûşî, Ş.T. (2012), *Gulzar*, ber. Hemze Tahir Şûşî, Êkîtiya Nivîserên Kurd, Duhok

➤ Şûşî, H. (2021). *Behdînan fî Mezîrat el Şêx Tahir el Şûşî*. Tehran: Çengel

- Şûşî, Ş. T. (2022). *Îsra û Mî'rac û Mu'cizatên Pêxemberî*. (berhevkar: Hemze Tahirê Şûşî). Zaxo: Senterê Zaxo bo Vekolînên Kurdî.
- Şûşî, H. (2023) “Zana û Nivîser û Hozanvan û Xetxoşê Kurd Şêx Tahirê Şûşî” *Kovara Badînan*, h. 2, 2023, Duhok
- Duskî, T. Î. (2000). “Eş-Şeyx Tahir eş-Şûşî: Muheqqiqen li Dîwan eş-Şeyx el-Cezerî” *Kovara Metîn*, r. 140-145.
- Duskî, T. Î. (2010). “Ji Çelengê Şagirdên Rîsaleyên Nûr: Şêx Tahirê Şoşî û Kitêba Wî *Gulzar*.”. (Latînizekirin: Ayhan Geverî). *Kovara Nûbihar*. Hejmar: 112. R. 45-47.
- Adak, A. (2020). “*Gulzara Şêx Tahirê Şoşî Mesnewîyeke Xweser a Edebiyata Kurdî Ya Klasîk û Taybetmendîyên Wê yên Avahîya Derekî*.” *e-Şarkiyat Îlmi Araştırmalar Dergisi*. Cilt:12 Sayı:4 (29). r:1506-1533.
- Hesên, Z. C. (2022). *Şêx Tahirê Şûşî (Jîyan û Şî'r û Berhem)*. Teza Masterê. Zankoy Koye.
- Salih, B. A. (2021). *Şêx Tahirê Şoşî (1917-1962) Di Edebiyata Kurdî de*. Teza Lîsansa Bilind. Zanîngeha Wan Yüzüncüyılê.
- Axiftinên Yasin Duran li gel Hemze Tahirê Şûşî
 - 24.01.2024. siet: 23:19 20dq 21s. (axiftin)
 - 10.07.2025. siet: 12:51 46dq 37s. (axiftin)
 - 18.07.2025. siet: 15:30 23dq 8s. (axiftin)

Ji bo sazîkirin û analîzkirina naveroka tezê ji van lêkolînan sûd hatiye wergirtin:

- Gündüz, H.-Seyhan, M. (2015). *Qurana Pîroz û Meala Wê ya Kurdî*. İstanbul: Weşanên Serokatîya Karûbarên Diyanetê.
- Çavkanîyên Hedîsan (*Buxarî, Muslîm, Kutubî Sîtte û hwd.* <http://www.enfal.de/index.htm>)
- TDV İslam Ansiklopedisi
- Adak, A. (2014). *Destpêka Edebiyata Kurdî ya Klasîk*. Stenbol: Weşanên Nûbihar
- Adak, A. (2019). *Teşeyên Nezme di Edebiyata Klasîk a Kurdî de*. Stenbol: Nûbihar
- Ertekin, Z. (2022). *Kürtçe Siyer Yazıcılığı*. İstanbul: Siyer Yayınları.
- Şulul, K. (2021). *Sîyer Usûlû*. İstanbul: Sîyer Yayınları.

- Demircan, A. (2014). *Bir Bilim Olarak Sîyer ve Kaynakları*. İstanbul: Sîyer Yayınları.
- Saraç, M.A. (2019). *Klasik Edebiyat Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları. İstanbul.
- Tok, V. A. (2011). *Edebi Sanatlar Ansiklopedisi*. Konya: Literatürk.
- Ilı, A. (2019). *Hunerên Edebî di Dîwana Hadî (Seydayê Licî) de*. Teza Lîsansa Bilind. Zanîngeha Mardîn Artukluyê. Mêrdîn.

Ji bo plan û rêbaza tezê ji van lêkolînan sûd hatiye wergirtin:

- Gezer, S. (2023). *Xusrew û Şêrîna Elmas Xanê Kendûleyî (Metin-Lêkolîn)*. Teza Doktorayê. Zanîngeha Bîngolê.
- Ay, Ü. (2007). *Münîrî (Öl. 1521?)'Nin Manzum Siyer-İ Nebî'si Cilt.1 (İnceleme-Metin)*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul.
- Özfirat, B. (2016). *15. Yüzyıl Şairlerinden Muhammed'in Sîretü'n-Nebî'si*. Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi. İstanbul
- Kavaklıyazı, A. (2018). *Kastamonulu Yûsuf'un Muhammediye'si (İnceleme-Metin)*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi. Konya
- Titiz, F. (2020). *El-Cewahîru'r Reşadîye Fî Sîretî'n-Nebewîyye ya Mela Nûrullahê Godîşkî*. Teza Lîsansa Bilind. Zanîngeha Bîngolê.
- Yılmaz, H.(2019). “*Dîwana Laxer Mela Umerê Aşiq (Metin û Lêkolîn)*”, Teza Lîsansa Bilind, Zanîngeha Artukluyê.
- Aykaç, Y. (2015). *Dîwana Hezîn (Metn, Lêkolîn û Ferheng)*. Teza Lisansa Bilind. Zanîngeha Bingolê.
- Ertaş, H. (2024). *Dîwana Mela Hesenê Sofyanî: Metin û Lêkolîn*. Teza Lîsansa Bilind. Zanîngeha Mardîn Artukluyê.

B. Nerînek Giştî li Ser Mesnewîyên Kurdî

Di vê beşê da pêşîyê em dê bi giştî li ser mesnewîyên kurdî bisekinîn û derbarê wan da agahîyên giştî bidin. Paşê jî bi taybet em dê li ser mesnewîyên dînî-dîdaktîk ên kurmancî bisekinîn û derbarê wan da çend agahîyên giştî bidin.

B. 1. Nirxandineke Giştî li ser Mesnewîyên Kurdî

Mesnewî, peyveke erebî ye ji peyva "mesna" (cot, duqatî) tê û wek cureyeke edebî di edebiyata farisî da cihêkî giring digire. Di edebiyata farisî da, helbestên dirêj

yên ku her beytê xwe bi xwe serbixwe serwadar e û bi awayekê eruzî têne nivîsîn, wek mesnewî têne binavkirin. Ev şêweya helbestê ji beytan pêk tê û her du misreyên beytê jî bi hev re serwadar in. Her weha, hemû beyt bi heman qaliba eruzê têne nivîsandin (Çiçekler, 2004, r. 320). Mesnewî bi gelemperî du kategoriyan têne dabeşkirin: mesnewiyên serbixwe (yên ku wek berhemekî tenê ne) û mesnewiyên dîwanan (yên kurtir û di dîwanan da cih digirin) (Adak, 2019, r. 245-246). Mesnewiyên serbixwe, bi taybetî ji bo vegotina bûyerên dîrokî û çîrokên dirêj, gelek guncaw in.

Yekem mesnewiyên edebî di sedala XIem da bi zimanê farisî hatine nivîsîn. Firdewsî (1020) bi "Şahname"ya xwe bingeheke xurt bo mesnewiyên epîk, Nîzamî Gencewî (1211) bi "Xemse"ya xwe bingeheke xurt bo mesnewiyên evînî çêkir. Ji bilî van helbestvanên wekî Ferîduddînê 'Ettar (m. 1221), Mewlana Celaledînê Rûmî (m. 1273) û Se'dîyê Şîrazî (m. 1291) mesnewî gihandine asteka bilind a hunerî (Çiçekler, 2004, r. 320-322). Vê asta bilind a hunerî bandor li edebiyatên îslamî kir.

Edebiyata kurdî jî di derbarê mesnewîyan da di bin bandora farisî da ma ye. Yekem mesnewîya edebiyata kurdî *Perîşanname* di sedsala 14-15an da ji alîye Mela Perîşanê Dînewerî ve bi goranî hatiye nivîsîn. Yekem mesnewîya kurmancî Eqîdeya Îmanê di sedsala 17an da ji aliyê Ehmedê Xanî, yekem ya soranî *Ferhenga Ehmedî* di sedsala 19an da ji aliyê Şêx Me'rufê Nodehî û yekem ya zazakî *Mewlûdname* ji aliyê Melayê Xasî di sedsala 20an da hatiye nivîsin (Adak, 2019, r. 252-258). Mesnewî di kurdî da herî zêde bi zaravayên kurmancî û goranî hatîne nivîsîn zaravayên soranî û zazakî di mesnewîyan da zêde pêş neketiye. Di tabloya jêrîn da çend mesnewiyên kurdî li gorî zarava, sedsal û cureyê mesnewîyê hatîne dabeş kirin. Helbet hejmara mesnewiyên kurdî gelek zêdetir in lewra hêj di roja me da jî mesnewiyên kurdî têne nivîsîn û gelekên ku hatîne nivîsîn jî wek destxet in û nehatîne tespît kirin.

Tablo 1: Çend Mesnewiyên Zimanê Kurdî¹

Navê Helbestê	Navê Nivîskar	Zarava	Sedsal	Cûre
Perîşanname	Mela Perîşanê Dînewerî	Goranî	15	Dînî
Xusrew û Şîrîn	Xanayê Qubadî	Goranî	18	Lîrîk

¹ Ji bo amadekirina vê tabloyê ji (Adak, 2014), (Adak, 2019), (Jahany, 2020) û (Ertekin, 2022) sûd hatiye wergirtin.

Leyla û Mecnûn	Xanayê Qubadî	Goranî	18	Lîrik
Yûsif û Zuleyxa	Xanayê Qubadî	Goranî	18	Dînî
Sultan Ibrahîm	Xanayê Qubadî	Goranî	18	Dînî
Nûşaferîn	Xanayê Qubadî	Goranî	18	Lîrik
Îskendername	Xanayê Qubadî	Goranî	18	Didaktîk
Heftbendî Xanî Qubadî	Xanayê Qubadî	Goranî	18	Lîrik
Nadirname	Elmas Xanê Kendoleyî	Goranî	18	Didaktîk
Şehnamey Kurdî ¹	Elmas Xanê Kendoleyî	Goranî	18	Epîk
Xurşîd û Xawer	Mula Nûrullah Xanê Kendoleyî	Goranî	18	Lîrik
Heyder û Senewber	Mîrza Kewkeb Goranî	Goranî	19	Destanî
Weraq û Gulşah	Paşa Celîlyan Rustem	Goranî	19	Lîrik
Seyf-ul Milûk û Bedî-ul Cemalê	Mîrza Şefîe Kulyayî	Goranî	19	Lîrik
Şêx Senan ²	Nenas	Goranî	19	Lîrik
Mem û Zîn	Nenas	Goranî	19	Lîrik
‘Eqîdeyê Merzîye	Mewlewî Tawegozî	Goranî	19	Dînî
Eqîda Îmanê	Ehmedê Xanî	Kurmancî	17.	Dînî
Mem û Zîn	Ehmedê Xanî	Kurmancî	17.	Lîrik
Yûsif û Zuleyxa	Selîmê Silêman	Kurmancî	18	Dînî
Leyl û Mecnûn	Sewadî	Kurmancî	18	Lîrik
Seyfulmulûk	Sîyapoş	Kurmancî	18-19	Lîrik
Mewlûdname	Melayê Bateyî	Kurmancî	18	Dînî
Nehculenam	Mela Xelîlê Sêrtî	Kurmancî	18-19	Didaktîk

¹ Di edebiyata goranî da di bin bandora Şehnameya Firdewsî nêzikî 30 şehnameyên bi şeweyê mesnewî yên hatîne nivîsîn (Adak, 2019, r. 253)

² Alkaç, 2018 <https://kovarabir.com/13461/5018-2/>

Rewdu'n Neîm	Şêx Abdurrehmanê Aqtepî	Kurmancî	19	Dînî
Leyla û Mecnûn	Şêx Mihemed Can	Kurmancî	18-19	Lîrîk
'Idê Dûrfam	Şêx Eskerî	Kurmancî	18-19	Dînî
Sirru'l- Mehşer	Feqe Reşîd	Kurmancî	18-19	Dînî
Cîhanşah	Feqe Reşîd	Kurmancî	18-19	Dînî
'Huneyniye	Mela Yasînê Alikî ¹	Kurmancî	20	Dînî
<i>Gulzar</i>	Şêx Tahirê Şûşî	Kurmancî	20.	Dînî
Pend û Şîret	Şêx Tahirê Şûşî	Kurmancî	20.	Dîdaktîk
Şerefnameya Menzûm	Cegerxwîn	Kurmancî	20.	Didaktîk
Leyla û Mecnûn	Hecî 'Ebdulfettahê Hezroyî	Kurmancî	20	Lîrîk
Leyla û Mecnûn	Mela Muhemedê Hezanî	Kurmancî	20	Lîrîk
Mersiye-name Derheqê Îmam Huseyn	Mela Mihemed Nurîye Ewhedî	Kurmancî	20	Dînî /Mersîye
Nuzhetu'un-Nufûs fi'n Nesaih	Mela Mihemed Nurîye Ewhedî	Kurmancî	20	Dîdaktîk
el-Menzûmetu'l Mi'raciyye	Mela Mihemed Nurîye Ewhedî	Kurmancî	20	Dînî
el-Hemail fi'ş Şemail	Mela Nurullahê Godîşkî	Kurmancî	20	Dînî
el-Cewahiru'r Reşadiye	Mela Nurullahê Godîşkî	Kurmancî	20	Dînî
Es-Sebaîk Fîl Menasîk	Mela Nurullahê Godîşkî	Kurmancî	20	Dînî
Çenta Yetîman	Mela Nurullahê Godîşkî	Kurmancî	20	Dînî

¹ Karak, 2023, r. 91

Kufrul Kebaîr	Mela Nurullahê Godîşkî	Kurmancî	20	Dînî
Sefîna Kurdan	Mela Ebdulcelîlê Botî	Kurmancî	20	Tarîx
Tûbe'z Zeman	Mela Mihemed Heldaî	Kurmancî	20	Lîrîk
Rewdu'l Heyat	Mela Yasînê Yusrî	Kurmancî	20	Dînî
Leyla û Mecnûn	Mela Mihemedê Hezanî	Kurmancî	20	Lîrîk
Leyla û Mecnûn	Seydayê Hecî	Kurmancî	20	Lîrîk
Kardukname	Şükrü Ekinci	Kurmancî	20	Epîk
Mewlûda Sîyer a Xerxurî	Ebdurrehmanê Xerxurî el-Perwarî	Kurmancî	21	Dînî
Jêgirtiyên bi Zefer, ji Xebata Pêxember	Mela Mehmûd Mustafa Yusuf	Kurmancî	20-21	Dînî
Jiyana Piroz	Mela Eladînê Kopî	Kurmancî	20-21	Dînî
Ferhenga Ehmedî	Şêx Marîf Nodêhî	Soranî	20	Didaktîk
Durişte	Mela Ebdulkerîmê Muderrîs	Soranî	20	Dînî
Jiyannameyî Pêxemberî Pêşewa be Honrawe	Ferhad Cevher Biradostî	Soranî	21	Dînî
Kurtejiyannamey Pêxember bo Honrawe	Muhsin Ahmed Mustafa	Soranî	20	Dînî
Mewlûdname	Melayê Xasî	Zazakî	20	Dînî
Mewlûdname	Osman Efendî Babîj	Zazakî	20	Dînî
Raro Raşt û Me'lûmatê Dînîye	Mihemedê Şêx Ensarî	Zazakî	20	Dînî

B. 2. Mesnewîyên Dînî û Didaktîk ên Kurmancî

Mesnewîyên wekî munacaatname, mewlûdname, şemâilname û mîracname ku mijara wan bi Xwedê an Pêxemberî ra têkildar e wekî mesnewîyên dînî; pendname,

eqaîdname, fiqihname û sîyername ku armanca wan şîrovekirin û belavkirina prensîbên exlaqî û dînî, zanist û hizr jî wekî mesnewîyên dîdaktîk tên pênasekirin (Adak, 2019, r. 329/398). Di kurmancî da mesnewîyên dînî dîdaktîk gelekî berbelav in.

Ji mesnewîyên dînî, mewlûdname, şemaîlname û mîracnameyên serbixwe di kurmancî da yên hatîne nivîsîn. Yekem mewlûdanemeya kurmancî di sedala 18an da ji alîye Melayê Bateyî ve hatiye nivîsîn (Şemrexî, 2011, r. 8). Ji wê rojê heta roja me gelek mewlûdameyên dî yên kurmancî yên hatîne nivîsîn û di roja me da jî hêj dewam dike. Derbarê mewlûdanemyên kurdî da çend lekolînên wekî Ertekin Z.- Ertekin, N. (2017), Arslan (2021) û Ertekin (2022) hatîne kirin. Li gorî listeya ku di dawîya pirtûka xwe ya bi navê “Kürtçe Siyer Yazıcılığı” 48 mewlûdên kurmancî yên menzûm hene. Ji van mewlûdan 46 telif û 2 jî tercûme ne.

Şemaîl ew berhem in ku tê da behsa şikl û şemala Pêxemberî, taybetmendîyên wî û exlaqê wî tê kirin. Di edebiyata kurdî ya klasîk da şemaîl wek cureyek edebî derketîye pêş (Adak, 2019, r. 333). Bi kurmancî bi şeweyê mesnewîyê hem berhemên serbixwe yên wekî *Rewdun-Ne'îma Şêx Ebdurrehmanê Aqtepî û El-Hemaîlû Fîş Şemaîlî* ya Mela Nûrûllahê Godîşkî hem jî wek beşek ji sîyernameyên wekî *Gulzara Şêx Tahirê Şûşî* hatîne nivîsîn. Şûşî di *Gulzar* ê da cihekê gelekî berfireh daye şemaîla Pêxemberî. Di rewdeya pêncem da di bin 4 Sernavên sereke û 27 seranavên jêrîn û bi 982 beytan behsa şemaîla Pêxemberî dike. Çend mînak ji şemaîla *Gulzarê*:

Teteyyubuhu we Tehsînû Hey'etîhî 'Eleyhîs Selam (Bênxûşî û Cewankariya Wî Silav lê Bin)

*Bêhna wî keçî nekarê 'enber
Dem dem xû fikir cewan mu 'eşter
Nê bête di xûş diden serî huş
Lew red ne fikir çî yê bihên xûş
Hêşta ku ji durve wan dizanî
Bêhna wî hebîbê ruh û canî
Ew menbe 'ê 'îtr û hem beha yê
Zur xûş diviya gula xenayê*

*Wî cilk û giyan di pak û xav în
Qeṭ ney bû qirêj heta bi havîn
Çavêt wî wekî ji xû di rêş bûn
Kil tê diwerand du hinde geş bûn
Pirça bi serê wî rêş bû mişkîn
Car care wî dun dida çi rengîn
Çen carê misik fikir di destî
Pê malî birû w ridîn duristî
Car car diquşand bi çen cewanî
Carek li dirêjî car li panî
Qebdek bû dirêj cewan û sengîn
Ew çendî rêş e du hinde rengîn
Bîst mû jê sipî bibûn eger wî
Car care didayê rengê zer wî
Simbêl diquşandî car bi care
Ta lêv ji wî şur dibûn diyare
Şaşik xir û xir dibestî piṛṛ nûr
Lifka wê di nêv milan fikir şûr
Royê wî çu meh bejin çu 'er'er
Neybûn wî li heyv û rojê sêber
Ew rehberê tazeî û çakî
Daîm wî emir fikir bi pakî
Ava ye wekî wî gûtî îslam
Ser pakijîyê di hukm û eḥkam
Her kes ne bijun û pak û qîşt e
Ney ehlê se'adet û biheşte
Wek cilk û giyan û tişt û xanî
Pakij ke demax û qelb û canî*

Ya Reb tu wesan bikey me pake

Çirkîn me nebey bû jêrî xake (Gulzar, b: 8543-8561)

Di edebiyata klasîk a îslamî da menzûmên ku behsa îsra û mîraca Pêxemberî dikin wek mîracîye tene pêname kirin. Bi kurmancî mîracname hem wekî berhemên serbixwe hem jî wekî beşek ji berhemên sîyernameya hatîne nivîsîn. *Mîracname* ya Mela Mahmud Bilge û *el-Menzumetu'l Mî'racîyye* ya Mela Muhemmed Nûrî berhemên serbixwe yê mîracnameya ne. Di sîyernameyên wekî *Rewdun-Ne'îm* a Şêx Ebdurrehmanê Aqtepî, *Gulzara Şêx Tahirê Şûşî* û *El-Cewahîru'r-Reşadiye Fî Sîretî'n-Nebewiyye* ya Mela Nûrullahê Godîşkî wekî beşeke serbixwe behsa mîraca Pêxemberî tê kirin. Di berhema mijara lêkolîna me *Gulzar* ê da di kulîlka heft a “*Rewdeya Duyê*” da behsa mîraca Pêxemberî di bin 17 Sernavan da bi 561 beytan ve tê kirin. Mînakek ji beşa mîracnameya *Gulzarê*:

3 Rîwayetul Beyheqîyyî (Rîwayeta Beyheqî)

Zanî me ji Beyheqîyê enwer

Îhîna diçû aseman peyember

Ewwel digehîn cihek gulistan

Pîrîr xurme û qesb û bax û bîstan

Cibrîlî gûtî: Peya be lêre

Du rek'e nivêj dikey ku xêr e

Gûtê ku nivêj dikir temame

Ev 'erde Medîne xûş meqame

Her we digehîn cihek sipî xak

Hem lêre gûtî nivêj dikey çak

Ev 'erde gû Medyena delal e

Musa bû li vêre çen ji sale

Dîsa digehîne Beytê Lehma

Hem gûtî nivêj dikey ne zehm e

Îsa ye di vî mekanê xûş xak

Peyda bû ji dayke Meryema pak (Gulzar, b: 4519-4526)

Bi kurmancî gelek mesnewîyên dîdaktîk ên wekî pendname, eqaîdname û fiqhname yên hatîne nivîsîn. Yekem helbestvanê kurd ê ku di helbestên xwe da cih daye şîretan, Baba Tahîrê Uryan e (Ertekin – Basuğuy, 2018, r. 149). Piştî wî jî, helbestvanên wekî Mela Xelîlê Sêrtî (1750-1843) di *Nehcu'l-Enamê* da, Şêx Mihemedê Kerbelayî (m. 1939) di *Mîrsadu'l-Etfalê* da û Şêx Muşerref Xînûkî (1926-2008) di helbestên xwe yên kurmancî da cih daye şîretan (Sönmez, 2018, r. 51). Ji bilî wan jî Melayê Cizîrî, Ehmedê Xanî, Melayê Bateyî, Seyîd Elîyê Findikî û Mela Ehmedê Nalbend jî di helbestên xwe da cih daye şîretan (Duran, 2021, r. 105). Lê bi şêweyê mesnewîyê û wek berhemêke serbixwe di kurmancî da pendname kêr in. Ji bo vî babetî mînak a herî baş *Pend û Şîreta* Şêx Tahîrê Şûşî ye. Şûşî di *Gulzarê* da jî şîretan gelek bi kar tîne di dawîya her beşekê da şîretan li xwînerên xwe dike. Lê *Pend û Şîret* wek berhemêke serbixwe di sala 1997an da ji alîyê Hemzeyê Şûşî ve hatiye çapkirin. Pendnameyêke di ya kurmancî jî *Nuzhetu'n Nufûs fî'n Nesail* ya Mela Muhammed Nûrî ye ku ji alîyê Zeynelabidîn Amedî ve li Dîyarbekirê hatiye çapkirin (Dündar, 2021, r. 366).

Di kurmancî da gelek eqaîdname jî hatîne nivîsîn. Yekem eqaîdnameya kurmancî *Eqîdeya Îmanê* di sedsala 17an da ji alîyê Ehmedê Xanî ve hatiye nivîsîn. *Eqîdeya Îmanê* û *Nehcu'l Enam* a Mela Xelîlê Sêrtî di nav medreseyan kurdan da gelek belav bûne. Lê ji bilî van her duyan gelek eqîdenamayan di yên kurmancî jî hene. Bolelli – Ertekin (2017) di lêkolîna xwe da behsa 29 eqîdenamayan kurmancî, Bardak (2021) di lêkolîna xwe da behsa 63 eqaîdnameyan kurmancî dike (Bardak, 2021, r. 324). Nivîsandina eqaîdnameyan kurmancî hêj di nav kurdan da dewam dike.

Dîroka nivîsandina berhemên fiqhnameyan serbixwe yên kurmancî heta dewra mîrektîyan diçe. Yekem fiqhnameya serbixwe ya kurmancî di texmînî di sedsala 18. da hatiye nivîsîn. Navê berhemê “*Şurûtu's-Selat*” e lê nivîskarê vê berhemê dîyar nîne (Acar, 2023, r. 708). Di lêkolînên Adak (2015), Acar (2016) û Arslan (2021) da behsa 14-15 fiqhnameyan serbixwe yên kurdî dike lê di nav wan da tenê yê kurmancî nîn in. *Sefîna Kurdana* Mela Ebdulcelîlê Botî, *Kurtiya Fiqha Şafi'î bi Sual û Cewab û Nezma Kurmancî* ya Mela Ehmedê Zinarexî, *el-Fiqhu'l-Menzûm* a Mele Arîf b. Yusiv Dêrsilavî, *Rewşena Mele Mihemed Şefîq Aksu, Delailu's-Selat 'Ela Mezheb el-Îmam el-Şafi'î* ya Mele Se'îdê Taxikî çend mînakên fiqhnameyan kurmancî ne.

Bi kurmancî wekî qadên dî yê zanistên îslamî di qada tecwîdê da jî menzûme yê hatîne nivîsîn. Acar, (2025) di lêkolîna xwe da behsa 10 tecwîdnameyên kurmacî dike. *Rîsala Tecwîdê* ya Mela Xelîlê Sêrtî (1750-1843), *Kîtabu'd-Durri'l-E'la fî Îlmî't –Tecwîda* Mela Muhemmed Hadî (1852-1911-12), *Tecwîda Quranê* ya Mela Ebdulfettahê Hezroyî (1892-1975), *Menzûmeya Tecwîdê* ya Mela Yusufê Zivingî û *Tecwîda Mermerî* ya Mela Mehmûdê Mermerî minakên tecwîdnameyên kurmancî ne (Acar, 2025, r. 5-8).

C. Sîyer di Edebiyata Kurdî da

Peyva "sîyer" pirjimara peyva "sîret" e û di ferhengê da tê wateyên wekî "rewş, hal, tevger, rêvebirin, rê, livîn û meşîn" (Yaman, 2009, r. 316). Her çend di gelek qadên wekî Quran, hedîs, hiqûq, sîret û têkilîyên navneteweyî di wateyên cuda da bê bikaranîn jî bi gelemperî *sîyer* û *sîret* wekî têgeh ji bo jiyana Muhemmed Pêxemberî, ji bo zanista ku jiyana wî dike mijar û ji bo berhemên ku di vê zanistê da hatîne nivîsandin tên bikaranîn (Fayda, 2009, r. 324). Ji ber ku misilmanan gelek ji Pêxemberê xwe hez kirîye û ji bo bicihanîna pratîk a gelek babetan hewce ne ku Pêxemberê xwe baş binasin di qada sîyerê da ji berê heta niha gelek berhem nivîsandîne.

Di serdema Tabî'îyan¹ da, hin kesayetên sereke wekî pêşengên nivîsandina sîyerê derketine holê. Urwe b. Zûbeyr (w. 643 m.), Ebban b. Osman (w. 724 m.), Wehb b. Munebbîh (w. 729), Şurahbîl b. Sad (w. 741) û Îbnî Şîhab ez-Zûhrî (w. 742 m.) di nav wan da ne (El-Bûtî, 2016, r. 32). Li gorî Zehebî (w. 1348 m.), Mûsa b. Ukbe yekem kes e ku li ser Mexazî (şerên Pêxemberî) berhemeke bi navê *Kîtabu'l Mexazî* nivîsandiye (Öz, 2006, r. 19). Di warê nivîsandina sîyerê da, berhema Îbnû Îshaq (w. 767 m.) ya bi navê *El-Mexazî* wekî yek ji xebatên herî sistematîk û bingeîn tê qebûlîkirin. Her çend orîjînalê wê negihîştibe roja me jî, Îbnû Hîşam (w. 833 m.) bi sererastîkirin û sehîhkirina wê di nav pêncî salan da, ew gihandiye me (Şulul, 2021, r. 238). Li gel vê pirtûkê dîrokê yê giştî, wekî *Tarîxu'l-Ûmem we'l-Mûlûka* Teberî (w. 923 m.), derfetê didin ku bûyerên sîyerê di çarçoveyê dîrokî û civakî ya firehtir da cih bigirin û bi kûrahî bîr fêmkirin (Şulul, 2021, r. 70). Ev berhem, bingeheke zexm

¹ Ew kesên ku Pêxember nedîtî lê sehabîyên wî dîtîn

ji bo lêkolînên siyerê pêşkêş dikin û lewma jî, nivîskarên siyerê gelek sûd ji van çavkaniyên dîrokî werdigirin.

C.1. Geşedana Sîyerê Wekî Cureyeke Edebî

Sîyer wekî cureyeke dînî-edebî, di nav edebiyata Îslamî da geşbûneke cuda û balkêş nîşan daye. Di edebiyata erebî da, ji serdemên pêşîn ve sîyer ji nivîseke dîrokî pêtir, bi belaxet û helbestî derketîye pêş. *Sîretu'n-Nebî* ya Îbnû Îshaq, her çend bi pexşanî hatiye nivîsîn jî, bi uslûba xwe ya edebî ku di bin bandora zimanê edebî yê Quranê da maye derdikeve pêş. Versiyona Îbn Hîşam jî, mînakeke klasîk a pexşana erebî tê hesibandin. Di edebiyata Farisî da, *Şewahîdu'n-Nubuwwa* ya Camî jî bi awayekê lîrîk hatiye nivîsîn. Lêbelê, Osmanîyan ev her du kevneşopî sentez kirine û formeke orjînal çêkirine. Di berhemên wek *Tercema Sîyera Nebî* ya Darîr da bandora çavkaniyên erebî diyar e, lê di berhemên wek *Durreu't-Taca* Weysî da uslûba edebî ya Farisî hatiye pejirandin. Ji aliyê dî ve berhemên helbestkî yên wekî *Muhammedîye* ya Yaziciğlu wekî berhemên edebî yên dînî derketîne holê (Uzun, 2009, r. 324-326). Bi kurtasî, di edebiyata Îslamî da, Sîyer hem wekî cureyeke ku xwedî naverokeke dînî û hem jî wekî cureyeke xwedî bedewiyeke edebî pêş ve çûye.

Li ser sîyerên kurdî heta niha lêkolîna herî berfireh di 2022an da bi navê “*Kürtçe Sîyer Yazıcılığı*” ji aliyê Zahir Ertekin ve hatiye kirin. Ertekin di vê lêkolîna xwe da li ser sîyerên menzum, mensûr û tercemeyên kurmancî, soranî, zazakî û hewramî bi hûrgulî sekiniye.

Li gorî Ertekîn, bi lehçeyên soranî, kurmancî, zazakî û hewramî bi giştî 141 berhemên sîyerê yên menzum, mensur û terceme hatîne nivîsîn (Ertekin, 2022, r. 134). Di sala 2023an da ji aliyê Halit Ertaş ve gotareka bi navê “*Jiyana Pîroza*” Mela ‘Eladîne Kopî: *Siyereke Menzûm di Edebiyata Kurdî de*” hate nivîsandin û bi vê gotarê berhemeke dî ya menzûm a sîyerê ya kurmancî li sîyerên kurdî zêde bû (Ertaş, 2023, r. 15). Bi vê berhemê hejmara sîyerên kurdî dibin 142 lib. Ji van berheman 86 lib bi soranî, 51 lib bi kurmancî, 3 lib bi zazakî û 2 lib jî bi hewramî hatiye nivîsîn. Ji van 142 berheman 115 mensur, 25 menzum û 2 li jî menzum – mensur in (Ertekin, 2022, r. 134). Li gorî van agahîyan dabeşbûna sîyerên kurdî li gorî lehçeyan bi vî şiklî ye:

Tablo 2: Hejmar û Cureyên Sîyeran Kurdî û Dabeşbûna Wan li Gorî Lehçeyan

Taybetmendî	Hejmar	Ji Sedî (%)

Bi Soranî	86	60.6%
Bi Kurmancî	51	35.9%
Bi Zazakî	3	2.1%
Bi Hewramî	2	1.4%
Mensur (Pexşanî)	115	81%
Menzum (Helbestkî)	25	17.6%
Herdu (Menzum-Mensur)	2	1.4%
Tevahî Berhem	142	100%

Ji 86 sîyerên soranî 75 sîyer mensur, 9 menzum û 2 jî menzum-mensur in. Ji 51 sîyerên kurmancî, 37 sîyer mensur û 14 jî menzum in. Ji 3 sîyerên zazakî 2 mensur û 1 menzum e dîsa ji 2 sîyerên hewramî 1 mensur ya dî jî menzum e. Ji ber ku berhema lekolîna me *Gulzar* berhemeke menzum a kurmancî ye di vê lêkolînê da em dê tenê sîyerên menzûm ên kurmancî şîrove bikin.

C.2. Sîyerên Menzum ên Kurdî

Di vê beşê da em dê li ser sîyernameyên kurdî bisekinîn. Sîyernameyên ku behsa tevahîya jîyana Pêxemberî dikin di beşekê da û yên ku tenê behsa beşek sîyera Pêxemberî dikin jî di beşeke dî da hatine kom kirin.

C.2.1. Sîyerên ku Armanca Wan Vegotina Tevahîya Jîyana Pêxemberî ye.

Di vê beşê da em dê li ser sîyerên kurdî yên ku armanca wan ji serî heta dawîyê nivîsandina sîyerê ye bisekinîn.

C.2.1.1. Gulzar

Ji alîyê Şêx Tahirê Şûşî (1917-1961) ve di sedsala bistemîn da hatiye nivîsîn. Şûşî di sala 1957an da dest bi nivîsandina vê berhemê kirîye û heta 1961ê ku wefat kirîye nivîsandina berhema xwe domandîye (Şûşî, 2023, r. 73). Li gorî agahîyên berdest *Gulzar*, ji alîyê qewarê ve siyernameya herî mezin a zimanê kurdî ye (Adak, 2020, r. 1517). Ev Berhem ji muqeddîmeyek, pênc rewde û xatîmeyekê pêk tê. Di *Gulzarê* da bin van beşan da 43 sernavên sereke û 355 seranavên jêrîn bi giştî 398 sernav hene. Ji ber ku Şûşî, zû wefat kirîye neşîyaya berhema xwe bi temamî binivîse.

Di beşa duyem a tezê da di bin sernavê “Danasîna *Gulzara Şêx Tahirê Şûşî*” da derheqê wê da agahîyên berfireh dê bêne dan.

C.2.1.2. El-Cewahîru’r-Reşadiye Fî Sîretî’n-Nebewiyye

Ji aliyê Mela Nûrullahê Godîşkî (1921-2003) ve di sala 1967an da hatiye nivîsîn. Godîşkî di vê berhemê da bi awayekê kronolojîk behsa jîyana Pêxemberî dike. Berhem ji 5024 beytan pêk tê. Destxeta orijînal a berhemê ji aliyê şagirtê wî Mela Fadil ve di 20ê nîsana 1978an da hatiye kopîkirin û ji 220 rûpelan pêk tê, hin beşên wê jî bi destxeta Mela Nûrullahê xwe ve hatine nivîsandin (Titiz, 2020, r. 28). Berhem bi wezna erûzê, bi qaliba "*Mefa'îlun Mefa'îlun Fe'ûlun*" hatiye nivîsandin û xwedî zimanekî herikbar û edebî ye. Di berhemê da taybetmendiyên zaravayê de vera serhedê tê dîtîn. Dîsa, terkîbên erebî û farisî jî ji ber bandora perwerdehiya medreseyê di berhemê da tên dîtîn (Ertekin, 2022, r. 30). Ev berhem wiha dest pê dike:

*Be navê wî Xwedayê layezalî
Emê hemd û sena ken zatê ‘alî*

*Şelat û hem selamê bînîhayet
Li ser qafîle salarê rîsalet*

*Digel al û şehabê wî kîramî
Şefî’ bin ew temam bo me temamî*

*Rîca ken ew ji rebbîl ‘alemînî
Ku ev şugla me nivîşkan nemînî*

*Li wechê xêrê ew bête nîhayet
Be weçek ehzen û mubdî kiramet*

*Şerefbexş û şerefaz û şerefnam
Lî wechîllahîw bîl îfa û îtmam... (Titiz, 2020, r. 76)*

C.2.1.3. Jiyana Piroz

Ji aliyê Mela Eladînê Kopî (j. 1937) ve hatiye nivîsîn. Berhem ji 175 rûpelan pêk tê û tê da bi tevahî 39 helbest hene. Ji van 36 mesnewî, 1 qeside, 1 murebbe û 1 jî

muxemmes e. Ev berhem di demeka dîyar da nehatiye nivîsîn. Mijara berhemê jiyana Pêxemberî ye. Di berhemê da behsa jidayîkbûna Pêxemberî heta dawîya serdema Mekkê tê kirin. Ji ber ku behsa tevahîya jîyana Pêxemberî nehatiye kirin berhemeke netamambûyî ye (Ertaş, 2023, r. 16). Çend mînak ji Jiyana Piroz:

Sername namê Ellah

Bi wî pîroz e wellah

Pirtûk bi wî digîhje

Ne ew be xêv û gêj e

Bi polekî nahêje

Bêsûd e xêrnerêj e

Ne navê wî be name

Demî ye bédewam e (Ertaş, 2023, r. 18).

C.2.1.4. Kurtejiyannamey Pêxember be Honrawe

Siyernameyeke zaravayê soranî ye. Nivîskarê wê Muhsîn Ehmed Mustefa ye. Nivîskar di vê berhema xwe da bi awayekê kurt behsa jîyana Pêxemberî dike. Nivîskar dibêje min ji berê da hez dikir ku ez bi kurdîya şîrîn sîyereke menzûm binivîsim da ku xwîner bi hêsanî bikarin vê sîyerê bixwînin. Ev berhem heta niha gelek caran hatiye çapkirin û dibe ku çapa wê ya ewil çapa 1993an be (Ertekin, 2022, r. 72).

C.2.1.5. Mewlûda Sîyer a Xerxurî

Ji alîyê Mela Ebdurrehmanê Xerxurî el-Perwarî ve di 2009an da hatiye nivîsîn û di 2013an da jî di nav weşanên Duayê da hatiye çapkirin. Ev berhem wekî mewlûdên dî yên klasîk kurt nîne û ji wan cudatir behsa jîyana Pêxemberî ya heta hîcretê jî dike. Berhem ji 15 beşan û 910 beytan pêk tê (Ertekin, 2021, r. 128-129). Wekî mînak beşek ji dawîya berhemê wiha ye:

Çengeki axê Resûl avêt dema

Derketî çavê wan ronî lê nema

Nazilê erdê bû Cibrîlê emîn

Anî bû wehya îlahê 'alemîn

*Ya Resûlûllah bike tu hîcretê
Emrê hicret daye Rebbê 'izzetê*

*Ya 'Elî gotî Muḥemmed min divê
Nav livînê min bimîne vê şevê*

*Emrê min hat dê bikim ez hicretê
Bêguman kes nade te qet ezyetê*

*Tu bide xwedya emanet çi hene
Der Medîne em li wir hêvya tene*

*Çûye ba mala Ebû Bekrê Siddîq
Lê ji şahina girî ew dil reqîq*

*Çûn şikefta Sewrê mane sê şeva
Wan Xweda parêst ji dîna ber çeva*

*Dû kevok çêkirne hêlîn ketnê da
Tevne pîri kûn li ser şkeftê veda*

*Çûn şikefta sewrê muşrîk ber derî
Kes tine gotin werin em dagerî*

*Çûn Qûreyşî li hev civîn û şewirîn
Çar teref rîbarê Mekkehê birîn*

*Sed deve gotin xelat û hediye
Ki Muhemmed bigre bîne jê re ye... (el-Perwarî, 2013, r. 59)*

C.2.1.6. Jêgirtiyên bi Zefer, ji Xebata Pêxember

Ji alîyê Mela Mehmûd Mustafa Yusuf ve hatiye nivîsîn. Berhem ji sê beşan pêk tê. Di beşa yekem da di bin sernavê “Jêgirtiyên bi Zefer, ji Xebata Pêxember” bi awayekê kronolojîk û kurt behsa jiyana Pêxemberî dike. Ev beş ji 55 rûpelan, 49 sernavan û 540 beytan pêk tê. Di beşa duyem da di bin sernavê “Kurdistan Piştî Sala 1974” behsê rewşa Kurdistanê tê kirin û di beşa sêyem da jî di bin sernavê “Jiyana Min” behsa jîyan û serborên xwe dike (Ertekin, 2022, r. 31-32). Berhem bi vî şiklî sê mijarên ji hev cuda di heman berhemê da kom dike û bi vî awayî ji berhemên dî yên sîyere cuda dibe.

C.2.1.7. Jîyannameyî Pêxemberî Pêşewa be Honrawe

Sîyernameyeke zaravayê soranî ye. Ji alîyê Ferhad Cewher Biradostî ve di navbera 1988 û 2001an da hatiye nivîsîn. Ev berhem ji 57 sernavan pêk tê û nivîskar di vê berhemê da bi awayekê kronolojîk ji jidayikbûnê heta wefatê behsa tevahîya jiyana Pêxemberî dike. Ev sîyername di sala 2007an da hatiye çapkirin (Ertekin, 2022, r. 71).

C.2.1.8. Sîyerê Nebî bi Ziwanê Dimilî

Sîyernameyeke zazakî ye û ji alîyê Mila Cimoyê Babij ve hatiye nivîsîn (Babij, 2009, r. 4). Bi zazakî ji bilî vê berhemê çî sîyernameyên dî heta niha nehatîne nivîsîn (Ertekin, 2023, r. 103). Berhem ji 23 beşan û 918 beytan pêk tê. Babij, behsa jîyana Pêxemberî ya piştî Pêxemberîyê heta wefata wî dike.

C.2.1.9. Sîreta Resûlê Xweda

Ji alîyê Mela Muhammed Emîn Batmanî (Mehmet Ekmen) ve di sala 2010an da hatiye nivîsîn. Ji 31 rûpel û 340 beytan pêk te. Berhem bi taybetî ji bo ku zarok bi hêsanî fêrî jîyana Pêxemberî bibin hatiye nivîsîn (Ertekin, 2022, r. 33-34).

C.2.1.10. Misk û Enber: Nezma Heyata Hezretî Pêxember (s.x.l)

Ji alîyê Mela Ebdurrehîm Şemrexî ve hatiye nivîsîn. Berhem ji 51 beşan û nêzikî 1700 beytan pêk tê, Di berhemê da 3 qasîde û esmau’l-husnayeke ji 63 beytan pêk tê heye. Berhem di sala 2021an da di nav weşanên Nûbiharê hatiye çapkirin (Ertekin, 2022, r. 34).

C.2.1.11. Zatu'l-Şîfa

Tercumeya menzumeya Îbn-î Cezîrî ya bi navê “*Zatu'l Şîfa-i fî Sîretu'l-Mustefa*” ye û derbarê nivîskarê vê berhemê da çi agahî nînin. Di vê berhemê da derbarê jîyana Pêxemberî û çar xelîfeyan agahî hatîne dayîn. Nivîskarî ev berhem di sedsala 13. a hîcrî (m. Sedsala 19-20.) da nivîsandîye. Ev berhem niha di “Kutuphane-yî Dar'ul-Maarîf-e Bozorg-e Îslamî Tahran” da heye (Bideki, 2018, r. 215). Li gorî agahîyên berdest ji bilî vê berhemê çi siyernameyên dî yên tercume nînin.

C.2.2. Sîyer di Nav Cureyên dî da

Di vê beşê da em dê li ser wan berhemên sîyerê yên kurdî bisekinîn ku li ser mijarên wekî, miraç, şemaîl, exlaq û wefata Pêxemberî hatîne nivîsîn.

C.2.2.1. Rewdu'n-Ne'îm

Rewdun-Ne'îm, mesnewiyeke dîdaktîk a Şêx Ebdurrehmanê Aqtepî ye ku taybetmendiya fîzîkî û ruhî yên Pêxemberî (hilye) û çîroka mîracê bi detayên xwe vedibêje. Ev berhem, bi 35 beşan, eskatolojiya îslamî, jiyana piştî mirinê û rêwîtiya mîracê bi awayekê wêjeyî û hêjayî rave dike (Tek, 2021, r. 28). Di sala 1888an¹ da bi şêweyê mesnewîyê hatiye nivîsandin û ji 4513 beytan pêk tê. Di nav van beşan da, beşa 29an bi awayekê taybet hatiye veqetandin ji bo vedîtina şehîdbûna Hesen û Huseyn, nevîyên Pêxemberî (Ertekini, 2022, r. 23). Bi wezna erûzê û bi tef'îleyên “*Fe'ûlun, Fe'ûlun, Fe'ûlun, Fe'ûl*” hatiye nivîsîn. Mînakek ji dawîya berhemê:

Ji teqrîrê rawî, bi nuqtê selîs
Nezim bû di silkê çu durre nefîs

Di behsa libasê Resûlê Melîh
Mu'en'en bi ruwwatê qenc ê fesîh

Ehebbê libasan li nik zatê Wî
Ji hemyan qemîsek delal ê sipî

¹ Ertekin 2015, Ertekin, 2021, Titiz, 2020 û Yıldız, 2020 dibêjin ku berhem di sala 1884an da hatiye nivîsin lê Ertekin di pirtûka xwe ya ku di 2022an da nivîsandî dibêje di sala 1888an ev berhem hatiye nivîsin.

*Qemis çun dipûşî, Nebîyê çu gul
Heta ku'ê desta, dihat, herdu mil*

*Heta ke' bê, payî dihat, zeylê Wî
Nebû ser libasê dirêj, meylê Wî*

*Di libsê dirêj, kîbr û xeyla heye
Di kîbrê de îsyane Mewla heye*

*Di teb'e Hebîbî, tekebbur nebû
Li nik zatê wî, her tekessur hebû (Hîvîdar, 2021, r. 241)*

Ertekin diyar dike ku ev berehem di sala 1966an da ji aliyê Mela Ehmedê Qoxî ve cara yekem hate çapkirin. Piştî, Mela Zeynelabîn Amedî (Çiçek) di sala 1986an da nivîsa orîjînal ji nû ve nivîsand û şerheke erebî jî li ser zêde kir. Di sala 1988an da, Zeynelabîdîn Zinar (Kaya) ew li Swêdê bi alfabeya latînî çap kir. Herî dawî jî, di sala 2011an de, ji aliyê Tehsîn Îbrahîm Doskî ve li Dihokê hate weşandin (Ertekin, 2021, r. 124).

C.2.2.2. Mîrac-Name

Berhema Şems Kureyşî ye û derbarê mîraca Pêxemberî da ye. Yekem car di sala 1922an da cara duyem jî di sala 1966an da li Senendecê hatiye çapkirin. Di “Kutuphane-yî Meclîs-î Şura-yê Îslamî Tahran” da tê parastin (Bideki, 2018, r. 217).

C.2.2.3. Mîracname

Ji aliyê Mela Ebdusselam Heyderî ve bi soranî hatiye nivîsîn. Ev berhem yekem car di sala 1952an da hatiye çapkirin. Ev berhem derbarê bûyera mîraca hatiye nivîsîn û ji 540 beytan pêk tê (Ertekin, 2022, r. 73).

C.2.2.4. Mîracname

Ji aliyê miftîyê Cizîrê Mela Mahmud Bilge (1904-1974) ve di sala 1964an da hatiye nivîsîn. Behsa mîraca Pêxemberî dike. Ji 39 rûpelan û 206 beytan pêk tê. Ev berhem wek destxet e û di malpera fermî ya înternetê ya Ebdulreqîp Yusif da heye (Ertekin, 2022, r. 26).

C.2.2.5. Wafatu'n-Nebî (Wefata Nebî)

Di sala 1967an ji alîyê Seyîd Mela Elî kurê Seyyîd Mela 'Ebdu'r-Rezzaq ve li Wanê hatiye nivîsîn. Navê berhemê bi erebî wek “Wafatu'n-Nebî” li ser desxetê hatiye nivîsîn. Berhem ji 12 beşan û 415 beytan pêk tê. Mijara wê wefata Pêxemberî (s.x.l) ye. Di berhemê da behsa nexweşîya Pêxemberî, rêbaz û rêçikên îslamî, exlaqê îslamî, buyerên beriya wefata wî, nivêja li pêşîya sehebîyan û mesela sehabeyekê bi navê Ukkaş, hatina Ezrail û Cebraîl bo def Pêxemberî, piştî wefatê defînkirin, nimêja li ser Pêxemberî (s.x.l) û şuştîna wî bi awayekê kurt ji xwendevanan ra hatiye gotin (Çağmar, 2021, r. 30,44). Çend mînak ji vê berhemê wiha ne:

*Bêje ey bulbul di 'îşqê bêje her
Te li dil da hene sed derd û keder*

*Gul vebûye here tu ser da bixûn
Derdê 'îşq û muhbetê dil kirye xûn (Mele Elî,-:1)*

...

*Hûn emanet bin li Rebb-el 'alemîn
El wîda' ey al û eshab ecme'in*

*Hûn bizanin dê herim bal Rebbê xwe
Bû me 'aşîq bo liqaa Rebbê xwe (Mele Elî,-:9) (Çağmar, 2021, r. 31-32).*

C.2.2.6. el-Menzumetu'l Mî'racîyye

Di sala 1970an da ji alîyê Mela Muhemmed Nûrî ve hatiye nivîsîn. Berhem ji 10 Sernavan û 2448 beytan pêk tê. Tê da bi hûrgulî tenê behsa mîracê tê kirin. Di sala 1990an da ji alîyê Zeynelabîdîn Amedî ve hatiye îstinsax kirin û çapkirin (Ertekin, 2022, r. 29).

C.2.2.7. El-Hemaîlû Fîş Şemaîlî

Ji alîyê Mela Nûrûllahê Godîşkî ve di sala 1983an da hatiye nivîsîn. Ji 789 rûpelan û 5569 beytan pêk tê. Mijara wê exlaq û şemaîla Pêxemberî ye (Ertekin, 2022, r. 30). Di berhemê da, exlaq û reftara wî, awayê cil li xwe kirina wî, nivînên wî, rabûn û rûniştina wî, îbadet û rojiya wî, ken û girî, axaftin, xwarin û vexwarina wî bi hûrgilî tê vegotin. Herweha navên Pêxemberî, jin û zarokên wî, xulam, mam û metên wî, alav

û heywanên wî û tewra xîm û xaniyê wî jî di berhemê da hatine dîyarkirin (Titiz, 2020, r. 27). Ev berhem li 2007an da ji aliyê Zeynelabîdîn Zinar ve hatiye latînîzekirin û di nav weşanên Dozê da hatiye çapkirin. Çend mînak ji vê berhemê wiha ne:

Ji bona Muhemmed şemaîl bike

Li zendê rîsalet Hemaîl bike

Bi durrê di şehwarê Kurdî bin ew

Gelek goşîwarê di rindî bin ew

Bila seh biken kurdî ji xas û ‘am

Şemaîl çi ne yê di Xeyr-îl Enam (Werqanîsî, Elhemaîlû, r. 30)

C.2.2.8. Tezkîretu’l-Exyar: Wefatname

Ev berhem ji aliyê helbestvanekê bi navê Nûrî hatiye nivîsîn. Ji 13 beşan û 235 beytan pêk tê. Mijara wê wefata Pêxemberî ye. Ev berhem wekî pêvek di dawîya pirtûka Mela Muhemmed Me’sûm Berwarî “*Ronahiya Çava: Heyata Hedretî Muhemmed Mustefa (s.x.l*” da cih digire ku 2020an da ji aliyê Nûbiharê ve hatiye çapkirin (Ertekin, 2022, r. 26).

C.2.2.9. Mehzûnu’l Qulûb

Ji aliyê Abdullah Atabey ve hatiye nivîsîn. Mijara wê wefata Pêxemberî ye. Nusxeya li ber dest neya orijînal e nusxeya Zeynelabidin Amedî ye. Heta niha hêj nehatiye çapkirin (Ertekin, 2022, r. 33). Wekî mînak beytek ji vê berhemê:

Çi ku ez dibînim ku pur talib in

Li hubba Nebiyê xwe pur xalib in (Werqanîsî, 2007, r. 30)

Tablo 3: Sîyernameyên Kurdî

	Berhem	Nivîskar	Dîroka Nivîsandinê	Hej. Beytan	Zarava
Sîyernameyên Behsa Tevahîya Jîyana Pêxemberî Dikin					
1.	<i>Gulzar</i>	Şêx Tahîrê Şûşî	1961	10154	Kurmancî
2.	El-Cewahîru’r-Reşadiye Fî Sîretî’n-Nebewiyye	Mela Nûrullahê Godîşkî	1967	5204	Kurmancî
3.	Jiyana Piroz	Mela Eladînê Kopî (j. 1937)	Sedsala 20.	-	Kurmanci

4.	Mewlûda Sîyer a Xerxurî	Mela Ebdurrehmanê Xerxurî	2009	910	Kurmancî
5	Jêgirtiyên bi Zefer, ji Xebata Pêxember	Mela Mehmûd Mustafa	2013 (çap)	540	Kurmancî
6	Misk û Enber: Nezma Heyata Hezretî Pêxember (s.x.l)	Mela Ebdurrehîm Şemrexî	2021 (çap)	1700	Kurmancî
7	Sîreta Resûlê Xweda	Mela Muhammed Emîn	2010	340	Kurmancî
8	Kurtejiyannamey Pêxember be Honrawe	Muhsîn Ehmed Mustefa	1993	-	Soranî
9	Jîyannameyî Pêxemberî Pêşewa be Honrawe	Ferhad Cewher Biradostî	2001	-	Soranî
10	Sîyerê Nebî bi Ziwanê Dimilî	Mila Cimoyê Babij	2009	918	Zazakî
11	Zatu'l-Şîfa	-	Sedala 19-20.	-	Hewramî (Tercume)
Berhemên ku Behsa Tevahiya Jîyana Pêxemberî Nakin					
1	Rewdu'n-Ne 'îm	Şêx Ebdurrehmanê Aqtepî	1888	4513	Kurmancî
2	Mîracname	Mela Mahmud Bilge	1964	206	Kurmancî
3	Wafatu'n-Nebî	Seyyîd Mela Elî	1967	415	Kurmancî
4	el-Menzumetu'l Mî'racîyye	Mela Muhemmed Nûrî	1970	2448	Kurmancî
5	Mehzûnu'l Qulûb	Abdullah Atabey	Sedsala 20.	-	Kurmancî
6	El-Hemaîlû Fîş Şemaîlî	Mela Nûrûllahê Godîşkî	1983	5569	Kurmancî
7	Tezkîretu'l-Exyar: Wefatname	Nûrî	2020 (çap)	235	Kurmancî
8	Wefatnamey Mela Bîlalî Hêroyî	Mela Bîlal	1902	386	Soranî
9	Wefatnamey Pêxember	Elî Kemal Bapîr	1930 (çap)	329	Soranî
10	Mîracname	Mela Ebdusselam Heyderî	1952	540	Soranî

11	Mewlûdname û Mîracname	Mela Ebdulkerîm Muderrîs	1969 (çap)	-	Soranî
12	Mîracname: Şewî Ronak	Mela Ebdusselam Heyderî	1952 (çap)	540	Soranî
13	Wefatnamey Resûlê Nazdar	-	1955	-	Soranî
14	Wefatnamey Resûlî Nazdar	Muhemmed Emîn Esrî	1972	221	Soranî
15	Mîracnamey Rastî	Şêx Muhemmed Kesnezanî	1983 (çap)	-	Soranî
16	Rîştey Pêxember	Mela EhmedAwa	2001 (çap)	220	Soranî
17	Wefatnamey Pêxember	Ebbas Xerîb	-	220	Soranî
18	Mîrac-Name	Şems Kureyşî	1922	-	Hewramî

Di tabloya jorîn da tê dîtîn ku 11 sîyerên menzûm ên kurdî hene ku behsa tevahîya jîyana Pêxemberî dikin. Ji van berheman 7 bi kurmancî 2 bi soranî, 1 bi zazakî û yek jî bi hewramî hatiye nivîsîn. Ev yek nîşan dide ku di nav zaravayên kurdî da sîyername herî zêde bi kurmancî hatîne nivîsîn. Ji van berheman 5, yên sedsala 20. û 6 jî yên sedsala 21. in ev yek jî nîşan dide ku sîyername di nav edebiyata klasîk a kurdî da cureyeke gelekî kevin nîne.

Di kurdî da berhemên ku behsa mijareka taybet a sîyerê dikin ji sîyernameyên ku behsa tevahîya jîyana Pêxemberî dikin zêdetir in. Di tabloya jorîn da tê dîtîn ku hejmara van cure berheman 18 ne.¹ Ji van berheman 7 bi kurmancî, 10 bi soranî û yek jî bi hewramî ye û ev yek jî nîşan dide ku di van cure berheman da herî zêde bi soranî û paşê jî bi kurmancî berhem hatîne nivîsîn. Ji van berheman tenê *Rewdu'n-Ne'îm* ya sedsala nozdemîn e û yên mayî piranî yên sedsala bîstemîn in ev yek jî dibe delîl ku ev cure berhem jî di edebiyata kurdî ya klasîk da gelek kevin nînin. Ji van berheman 7 mîracname, 8 wefatname, 2 şemaîlname û 1 jî nesebname ye. Tê dîtîn ku herî zêde li ser wefata Pêxemberî û mîraca wî ev cure berhem hatîne nivîsîn.

¹ Divê neyê jibîrkin ku ev hejmar tenê ew berhemên hate niha hatine tespîtkirin dihevine ji ber vê yekê dibe ku ji bilî van hêj berhem hebin ku nehatîne tespît kirin.

BEŞA YEKEM: SERDEM, JÎVAN û KESAYETÎYA EDEBÎ YA ŞÛŞÎ

1.1. Nêrînek Li Ser Serdema Şûşî

Erdnîgarî, derdor, rewşa sîyasî, civakî û edebî bandorê li ser nivîskarî dike. Ji ber vê yekê ji bo ku em bîkarîn nivîskarekî baş fam bikin pêdivî ye ku em van taybetmendiyên herêma wî bizanîn. Di vê beşê da em dê li ser her sê sernavên jêrîn bisekinîn.

1.1.1. Rewşa Erdnîgarî û Dîrokî ya Gundê Şûşê

Gundê Şûşê, li herêma Behdînan a Kurdistanê ya Iraqê, di navbera bajarê Duhokê û qezaya Akrê da cih digire. Ev gund bi qasî 20 kîlometre li rojavayê navenda qezaya Akrê, li ser rêya Duhokê-Akrê ye (Salih, 2021, r. 9). Cihê gundê Şûşê di nexşeya jêrî da bi awayekê zelal hatiye destnîşankirin:

Şikil 1. 1: Gundê Şûşê Li Ser Nexşê

Ev gund, li herêma Zêbarîyê, di nav deşteka fireh a berzayî da, li binê zincîra çiyayên Akrêyê hatiye bicîkirin û bi xweşikiyên xwezayî yên xwe tê nasîn. Şûş, dikeve navbera gundên Şerminê û Gundkî ku ev herême wekî “Berbînê” tê nasîn û girêdayî eşîra Zêbarîyan e. Dîmenên çiyayî, mêrg, rez, bax û kanîyên sar ên li dora wê, taybetmendiyên erdnîgarîya gundê Şûşê ne (Şûşî, 2012, r. 6).

Gundê Şûşê ji aliyê dîrokî ve jî cihekî giring e û di bûyerên Mîrnişîna Behdînananê da (ku di sala Miladî 1262'an da hate damezrandin) rolekî berbiçav listiye. Cîhê wê yê stratejîk, bandoreke mezin li ser warên aborî, erdnîgarî û leşkerî kiriye. Di serdema îslamê da, bi avakirina navendên zanistî û dînî, Şûş bûye navendekî şaristaniyê û çandê (Salih, 2021, r. 9). Tekyeya ku di serdema XVIem da ji aliyê Şêx Şemseddînê Şûşî ve hatiye damezirandin, di jiyana dînî û zanistî ya gundî da cihekî giring girtiye. Ev tekye piştî wî ji aliyê neviyên wî ve hatiye rêvebirin û kevneşopiya qebûlkirina xwendekar û dilsozan dom kiriye. Di vê serdemê da alim û şêxên ku derketine, nav û dengê Şûşê di warên zanistî û manewî da belav kirine (Şûşî, 2011, r. 12).

Ji aliyê aborî ve gundê Şûşê bi axa xwe ya berzayî û çavkaniyên avê yên zêde tê nasîn. Gund di çandiniyê û baxçevaniyê da pêş ketiye û fêkiyan wekî hêjîr, zeytûn, gûz û aneg û tahlîlên wekî birinc, genim û ce hilberandiye (Salih, 2021, r. 9). Di heman demê da nebatên cihêreng ên li eraziyan çiyayî, Şûşê kirîye navendeke bazirganiyê û bûye cîhê danûstandinê.

Gundê Şûşê bi mekanên xwe yên dîrokî û çandî yên giring tê nasîn. Kela Şûşê, ku li ser nîşteki bilind bi awayekê stratejîk hatiye avakirin, yek ji sembolen wê yên sereke ye. (Şûşî: 2017, r. 35). Her weha, tekyeya Şêx Şemseddîn Şûşî û dibistana wê ya zanistî, bi pirtûkxaneyê dewlemend, roleke giring di jiyana zanistî ya herêmê da listiye (Salih: 2021, r. 26). Bi mizgeftên xwe yên kevn, tekyeyên dîrokî û baxên xweşik, Şûş wekî navendeke çandî û tûristîk derdikeve pêş.

1.1.2. Rewşa Sîyasî û Civakî ya Serdema Şûşî

Şêx Tahirê Şûşî li gundê Şûşê yê herêma Behdînanê, di nav çandê dewlemend a ilmî û tasawufî de mezin bû. Ev herêm bi sedan salan wekî navendek ilmî û rewşenbîrî dihat nasîn û zanyar û şêxên mezin beşekî çalak ê jiyana rojane bûn. Şêx Tahir di vê hawîrdora çandî de perwerde bû û xwe wek zanayekî serbixwe û ramangerekî civakî pêşkêş kir.

Di bîranînên xwe yên bi navê “Behdînan fî Muzekkerat eş-Şêx Tahir eş-Şûşî” de, ew behsa gera sîyasî ya salên 1930-1960an dike. Di vê serdemê de şerên berbelav di navbera hêzên Barzanî û hikûmeta Êraqê da çêbûn û gelek kes ji her du alîyan jiyana xwe ji dest da. Her wiha, şer jî di navbera hikûmeta Êraqê û gelê Asûrî da derketin û

birîndarî û mirin çêbûn. Serhildanên li dijî Îngilîzan di salên 1930an de serneketin. Piştî ku rejîma Qralî di sala 1958an de hilweşiya, hikûmeta General Ebdulkerîm Qasim bi siyaseta xwe ya erebkirinê, mafên kurdan bînpê kirin. Di sala 1959an da şer di navbera Barzanîyan û Zebarîyan de derket. Bûyereke sîyasî ya girîng a vê serdemê di sala 1946an avakirina Komara Mehabadê bû. 10 mehan piştî avakirinê ev komar ji aliyê Îranê ve hate rûxandin û rêberên wê yên wekî Qazî Mihemed hatin îdamkirin (Şûşî, 2021, r. 43-111).

Di vê demê da gelê kurd li Iraqê di bin zilm û zextê dijîn (Yıldız 2004, r. 29). Lê ne tenê dewletê zilm dikiir; axa, beg û sofîyên nepak jî zilm li xelkê xwe dikirin. Di nav endamên hikûmetê da rişwet gelekî belav bû. (Şûşî, 2021, r. 51-52). Di vê rewşa giran da, Şêx Tahir hem li dijî zilmê dewletê û hem jî li dijî zordariyên axa, beg û sofîyên nepak sekinî û alîkariya bêkesan û feqîran kir. Wî têklîfên meqaman ji aliyê gelek axa û desthilatan wergirt, lê wî çî caran qebûl nekir ku bikeve pozîsyoneke wisa ku neşêt mafê feqîran û bindestan biparêze (Şûşî, 2012, r. 21).

Di serdema Şûşî da çend rêxistinên sîyasî û dînî jî hebûn, lê Wî her tim xwe ji wan dûr xist û beşdarî wan nebû. Wekî mînak, rêxistena "Îxwanu'l-Mislimîn" ji wî daxwaz kir ku beşdarî wan bibe û li Mûsilê bi cih bibe, lê wî ev têklîf qebûl nekir. Wî xwest ku li cihê xwe bimîne, xizmeta gelê xwe bike û mafên wan biparêze (Şûşî, 2012, r. 24). Bi vê ramana xwe wî xwe nêzîkî tevgera Seîdê Nûrsî ya li Tirkîyê didît û bi rêya nameyan têkilî li gel Nûrsî hebûn.

Bûyereke di ya bibandor a vê serdemê avakirina dewleta Israîlê bû. Şêx Tahir diyar kir ku ev dewlet bi piştgiriya Amerîkayê û Îngilîzan di demekê kurt da bi hêz bû û li dijî dewletên misilmanên derdorê rawesta. Wî got ku vê dewletê "dijminatî, bêtifaqî, kerb û înat" xiste navbera dewletên misilmanan û ew ji hev cuda kirin (Şûşî, 2021, r. 79-80).

Bi kurtasî Şûşî, di serdemeka wisa da jîyaye ku tê da hem krîzên navxweyî yên Êraqê, hem jî tehdîdên herêmî û têkoşîna kurdan heye.

1.1.3. Rewşa 'İlmî û Edebî ya Derdora Şûşî

Şûşî, helbestvanekê sedsala bîstemîn e. Di vê sedsalê da gelek nûnerên edebiyata kurdî ya klasîk hebûne. Seyîd Elîyê Findikî (1892-1967), Mela Ebdulfetahê

Hezroyî / Fethî (1892-1975), Seyîd Qedrîyê Haşimî / Îrfanî (1898-1961), Mela Beşîrê Bedewî, / Bêxew, Mela Nezîrê Bedewî (1933-1982), Selahedînê Wanî, Mela Eladînê Kopî (j. 1937), Pîremêrd (1868-1950), Mela Mihemedê Koyî (1867-1943), Zîwer (1875-1948), Bêhûd (1878-1955), Sebrî (1881-1944), Selam (1892- 1959), Ehmed Muxtar Caf (1896-1935) û Qanê Muhzer (1898-1960) çend helbestvanên serdema Şûşî ne.

Gundê Şûşê bi xwe jî navendeke giring a çandî û edebî bûye. Di vî gundî da, gelek helbestvan, zana û şêxên navdar rabûne. Edebiyata Şûşê bi taybetî li ser helbest, çîrok û mijarên dînî pêk hatiye û bandoreke mezin li ser edebiyata kurdî ya herêma kiriye (Şûşî, 2011, r. 16). Gundê Şûşê xwedî gelek helbestvan û nivîskarên navdar bûye. Şêx Şemseddîn el-Qutub el-Şûşî (sedsala 15-16ê m.) yekem şêxê navdar ê tekyaya Şûşê ye. Berhemên wî yên li ser tesewuf û zanistê bandoreke mezin li ser edebiyata kurdî kiriye. Piştî wî, Şêx Izedîn, Şêx Şemseddîn, Şêx Ebdulwehab, Şêx Yûnus, Şêx Ebdurrehaman û Şêx Îslam jî ji vî gundî rabûne (Salih, 2021, r. 16-20). Ji bili şêxan gelek helbestvan jî ji gundê Şûşê derketine. Çend helbestvanên gundê Şûşê em dikarin wiha rêz bikin:

1.1.3.1. Seyfîyê Şûşî

Navê wî Ebdulletîf Kurê Şêx Yunisê Şûşî ye û mexlesa wî Seyfî ye (Salih, 2021, r. 20). Nevîyê Şêx Şemseddînê navdar e. Ji destxeta ku helbestên wî tê da ne dîyar e ku ew hebestvanekê sedsala 18an e. Di destnivîsa Muhemmed Teyyar Paşayê Amêdî ku di sala 1821ê hatiye nivîsîn da du helbestên Seyfî hene (Sezer, 2016, r. 136). Seyfî bi zimanê erebî, farisî û kurdî helbest nivîsandine. Helbestên wî ji aliyê Tehsîn Îbrahîm Doskî û Muhsin Îbrahîm Doskî ve di sala 1999an da hatine çapkirin. Di vê çapê da 10 helbestên wî yên kurdî hene (Adak, 2014, r. 294). Mînakê ji helbesteke Seyfî:

<i>“Dilo rabe bihar kamil</i>	<i>dilo rabe bihar kamil</i>
<i>Xilas bo fêslê nîsane</i>	<i>çîmen şînbûn hemî bûn gul</i>
<i>Çi xoş bû wextê seyran</i>	<i>çi xoş bo wextê dilsoje</i>
<i>Fula sor dane bijkoj</i>	<i>enî spêda şefeq roje</i>
<i>‘Erosa textê sultane</i>	<i>hesda çav bibon boze</i>
<i>Reqîb daîm bîkr tuze</i>	<i>reşandin dor û mercane</i>
<i>Reşandin biskê tatare</i>	<i>bi misk û enbera sare”</i> (Duskî T.-M, 2014, r. 9).

1.1.3.2. Selmanê Şûşî:

Navê wî Selman Reşîd e. Di sala 1938an li gundê Şûşê ji dayîk bûye. Gelek helbest nivîsandîne. Mîjara helbestên wî bi piranî welatperwerî, sîyasî û evîn e. Wekî mînak:

*“Ez selmanim selmanê Şûşî me
Di eslê xwe de yê Herkî me
Fîdayê barzanî me”* (Salih, 2021, r. 22).

Gelek helbest bi malbata Barzanîyan ra jî gotîne (Salih, 2021, r. 22). Di sala 1993an da wefat kirîye û gelek helbestên wî niha li nik xwarzayê wî Ebas Îslam hatîne parastin (Salih, 2015, r. 25).

1.1.3.3. Şêx Enwerê Şûşî

Di sala 1937an li gundê Şûşê ji dayîk bûye. Ji malbata Şêx Şemseddînê Şûşî ye ku di nav wê malbatê da gelek şêx û alim û helbestvan derketîne. Şêx Enwer di bin bandora helbestvanên berîya xwe da maye û hêj di ciwanîya xwe da dest bi nivîsandina helbestan kiriye. Wî di van helbestan da mexlesên *“Enwer, Şûşî û Cebelî”* bikarîname (Şûşî, 2011, r. 23). Di sala 1956an da du helbestên wî di kovara Hettaw da hatine weşandin. Mînakê jî helbestên wî:

*“Hecîyan zezem divêtn me lew `eyîd û berat
kelek û fulik vebestî me li ser nîl û fîrat*

*Çi xeta min hey bîje ya çî bê emrê te dikem
gotî Şûşî nê xetayan li te girtîne welat”* (Amêdî, 1980, r. 63).

Her çend Gundê Şûşê xwedî mîraseke dewlemend a edebî be jî, piraniya berhemên edebî yên Şûşê di vav şert û mercên şer û wêranbûnê da berze bûne. Hin berhem hêj jî di destên şexsan da ne û nehatine weşandin (Salih, 2015, r. 25). Ji bo parastina vê mîrasê, pêdivî bi lêkolîn û weşandina berhemên mayîn heye.

1.2. Jiyana Şêx Tahirê Şûşî

Şûşî helbestvan û alimekê giring ê sedsala 20an e. Di vê beşê da em dê li ser jiyana Şûşî û berhemên wî bisekinîn. Di vê beşê da dê behsa ji dayîk bûna wî, nav û mexlesên wî, malbata wî, perwerdehiya wî, kesayetîya wî ya ‘ilmî û civakî, kesayetîya

wî ya edebî, kesên ku bandor li wî kirîn, xettayîya wî û berhemên wî bê kirin. Bi vî awayî em dê bişên helbestvanê xwe baş binasîn.

1.2.1. Cih û Sala Jidayîkbûna Wî

Şêx Tahirê Şûşî di pirtûka jiyannameya xwe “Behdînan fî Muzekkerat eş-Şêx Tahir eş-Şûşî” da dîyar dike ku ew di sala 1917an da li gundê Şûşê ji dayik bûye (Şûşî, 2021: 30). Şûşî¹ gundekê girêdayê qezaya Akrê ye û dikevîte navbera Akrê û Duhokê. Ev gunde ji aliyê alim û helbestvanan ve gelekî dewlemend e.

1.2.2. Nav û Mexlesa Wî

Navê wî yê resen Tahir e. Navê babê wî Mihemed û navê bapîrê wî jî Tahir e. Di nav xelkê da wekî Şêx Tahirê Şûşî hatiye nasîn. Di berhemên xwe da nasnavên “Tahir”, “Şûşî” û “Tahirê Şûşî” bi kar îrane (Şûşî, 2012: 18). Şêx Tahirî di *Gulzarê* da nasnavê “Tahir” 34 caran û nasnavê “Şûşî” jî 12 caran bikarînaye lê nasnavê “Tahirê Şûşî” bi kar neaniye.

“Tahir te feqîr û jar e ya reb

Rehma te wî pişk û bare ya Reb” (Gulzar, b: 4)

“Şermûnde ye pirr gunahê Şûşî

Settar î Xudê tu lê bipûşî”(Gulzar, b: 10)

Wekî mînak di van beytan û di gelek beytên dî da jî nasnavên “Tahir” û “Şûşî” hatîne bikaranîn.

1.2.3. Malbata Wî

Malbata Şûşî, malbateke şêx û aliman e. Şêx Tahirê Şûşî kurê Mihemed e, Mihemed kurê Tahir e, Tahir kurê Şêx Îslam e, Şêx Îslam kurê ‘Ebdilrehman e, ‘Ebdilrehman kurê ‘Ebdila ye, ‘Ebdila kurê Şêx Yunis e û Yunis jî kurê Şêx Ebdilrehmanê Şûşî ye (Şûşî, 2021, r. 21). Bapîrê Şûşî, Şêx Îslamê Şûşî di nîveka yekem a sedsala XIXem da întisabê Şêx Nûredînê Birîfkanî kirîye û di tekyya xwe da li ser rêka Xelwetî û Qadirîtiyê da çûye (Adak, 2020; 1509). Şûşî di pirtûka xwe ya bi navê “Mûceza Tarîx Heyatî we ma Şahedtuha Mine’l-Hewadis el-Muhîmme” da tîne ziman ku ew ji binemala Şêx Şemseddînê kurê Şêx ‘Izaldînê Qutb e. Şêx

¹ Di beşa Rewşa Erdnîgarî da bi perfirehî behsa cih û taybetmendiyên gundî hatiye kirin.

Şemseddîn, 400 sal berî niha di navbera çerxê neh û dehê koçî da jîyaye û binemala wî digehît Fedlê kurê ‘Ebbasî mamê Pêxemberî. Malbata Şûşî, niha ji 120 mala zêdetir e û li gelek deveran belav bûye. Babkekê vê binemalê li gundê “Boselê” li devera Sindîya akincî bûne û wekî “Şêxê Boselê” berniyas bûne. Çend malek ji wan jî veqetîyane û li Kurdistana Bakur da akincî bûne (Şûşî, 2012: 18-19).

Binemala Şûşî, binemaleke ayînperwer bûye, bi dehan zana, mela, şêx û helbestvan jê rabûne. Ev kesene bi ilm û îrfanê mijûl bûne û gelek feqîyan di medreseya wan da li ber destê wan xwendîye. Şûşî di vê atmosfera ilm û îrfanî da xwendîye û mezin bûye.

Şûşî di jîyannameya xwe da dibêje ku wî 2 xwîşk û 2 bira hene û birayê wî Şêx Îslam hêj nebûye 30 salî wefat kirîye (Şûşî, 2021, r. 22). Şûşî, di sala 1949an da bi keça Mela Mihemedê Kurê Ebdulxaliqê Akreyî Eysê re zewicîye. Şûşî ji vê zewacê du kur û çar keç çêbûne (Şûşî, 2023: 71-72).

1.2.4. Perwerdehiya Wî

Şûşî hêj di umrekê biçûk da dest bi perwerdehiya xwe kiriye. Ew pêşîyê li def babê xwe Şêx Mihemed fêrî xwendin û nivîsandina herfên erebî bûye û Quran li def babê xwe xwendîye (Şûşî, 2021, r. 33). Paşê li def Şêx Mehmûdê Şûşî dest xwendina kitêbên sereta kiriye. Li gundên derdora gundê xwe Swîna, Gundkî û Bakirman xwendina xwe berdewam kiriye. Şûşî di 14 salîya xwe da (1931) ji bo ku perwerdeya xwe berdewam bike çûyê deverên dûrtir. Li aliyê Soran çûye Hewlêrê, Koyê, Rewandîzê, Hîranê, Helewê, Sîsawê, Belingê û Celdîyanê; li aliyê Behdîna jî çûye Akrê, Başqala Axay, Xwîlê, Mikêrsê, Zêwka Kendalan, Nisra û Bagêra û li van deveran xwendina xwe berdewam kirîye. Şûşî li ser tefsîr, hedîs, fiqih, mentiq, serf û nehîw, belexat, erûz û hwd. gelek kitêb xwendîne. Wî, hin kitêb jî ber kirîne, hin jî bi destxeta xwe ji nûve nivîsandîne û li def xwe parastîne. Şûşî di dawîya xwendina xwe da careka di diçe def seydayê xwe Mela ‘Ebdilayê Bêtwateyî û di sala 1947-1948an da bawernameya xwe duwazde ‘ilmî ji wî wergirtîye (Şûşî, 2021, r. 84). Piştî bawernameya xwe digire li gundê Sîsina dest bi melatîyê dike.

Şûşî di perwerdehiya xwe da li ber destê gelek seydayan xwendîye. Li jêrî navên seydayên Şûşî li gorî herêma Behdînan û Soran hatiye dabeş kirin:

Seydayên Wî;

Behdînan

- Şêx Mihemed (Babê Şûşî ye)-Şûş
- Şêx Memdûhê kurê 'Ebdulwehabê Şûşî-Şûş
- Mela Mihemedê Akreyî-Akrê
- Mela 'Umerê kurê Seyidê Sîrçî-Akrê
- Miftî Efendî-Akrê
- Mela Pîrê Kadanî Başqala Axay
- Mela Şemseddînê kurê Yunusê Şûşî-Celdiyan
- Mela Ehmedê Hostanî-Mikêrs
- Mela Hisênê Marînisî-Bagêra

Soran

- 'Ebdulezîz kurê kak Mistafay-Hîran
- Mela Tahayê Korî-Korê
- Batasî û Mela 'Ebdilmecîdê Hertelî-Bêlinge
- Mela Salihê Kozepankî-Xaneqa
- Şêx Mezherî û Mela Me'sumê Koyî-Koyê
- Mela 'Ebdilayê Bêwateyî-Hewlêr

1.2.5. Melatîya Wî û Feqîyên Wî

Şûşî di bîranîn xwe da tîne ziman ku wî di sala 1946an da li Gundê Sîsina ku dikevîte rojavayê Akrê dest bi melatîyê kirîye (Şûşî, 2021, r. 74). Piştî ku Şûşî dest bi melatîyê kir gelek kes hatine û li def wî dest bi xwendina ilmî kirine. Hemzeyê Şûşî (Kurê Şêx Tahîrê Şûşî ye) navê feqeyên babê xwe wiha dîyar dike:

- Şêx Mihemedê Mêrsîdî
- Şêx 'Ebdurrehmanê kurê Mihemed 'Elîyê Pîr Çawşî
- Mela Silêman 'Elî Berdereşî
- Mela 'Ebdulhekîmê kurê Cesîmê Mizîrî
- Mela 'Ebdulrehmanê Mîr Serdiryê Herkî
- Mela Xalîdê Cêbrî
- Şêx Îslamê kurê Mela Mihemedê Şoşî
- Mela Mihemed Emînê Cêbrî
- Mela Hisênî Gwîzî
- Mela Salihê kurê Keremê Goveyî

- Mela 'Ebdulmuxnisî kurê xelfeyê Duberdanî
- Şêx Hesên kurê Cemîlê Etrîşî
- Mela Şakirê Taqî yê Akreyî
- Mela Îbrahîmê Gurgavayî Zêbarî
- Seyîd 'Ebdulqaharê Barzanî
- Mela Sabirê kurê Kamilê Xêlekiyan
- Mela Salihê kurê Mehmûdê Barzanî
- Mela Sadiqê Mizîrî
- Feq Ehmedê kurê Mela Hemîdê Şoşî (Şûşî, 2012, r. 33-35).

1.2.6. Kesayetîya Wî ya 'İlmî û Civakî

Şûşî hêj di biçûkatîya xwe da zarokekê gelekî zîrek û çeleng bûye. Wî gelek hez ji xwendinê kirîye û umrê xwe di rêya 'ilmî da borandîye. Şûşî, di feqetîya xwe da 'ilmên nehî û serf, mentîq, belaxet, îstîare, hîkme, kelam, 'erûz, hîsab, felek, fiqh, ûsul, hedîs, tefsîr û 'ulûmu'l-Quran xwendîne û di derbarê van 'ilman da berhem nivîsandîne (Şûşî, 2012: 39). Şûşî ji bilî zimanê xwe yê kurdî fêrî zimanên erebî, farisî û tirkî jî bûye. Bi zimanên kurdî, erebî û farisî berhem nivîsandîne (Salih, 2021, r. 52). Her çend wî zû (44) wefat kirîbe jî di vî umrê kin da gelek berhemên 'ilmî û edebî nivîsandîne.

Şûşî misilman û kurdperwerekê hişyar bûye. Haya wî ji rewşa misilmanan û taybet jî ji rewşa kurdan hebûye. Wekî mînak Şûşî di biranînên xwe da ji alîyekî behsa avakirina dewleta cihûyan li Filistînê dike û vê rewşê gelek rexne dike û dibêje ev dewleta cihûyan tîfaqa misilmanan xirab dike û wan dike dijminên êk. Ji alîyê dî jî behsa rewşa xirab a kurdan û şerê navxweyî yê wan dike. Dîsa Şûşî rewşa medreseyên serdema xwe û helwesta dewletê ya li hemberî wan rexne dike. Dibêje li her derî mektebên dewletê hene û di van mekteban da gelek mamosteyên ku dilê xwendekaran ji dînê îslamê sar dike hene û dewlet gelek piştgirîyê dide wan. Li alîyê dî medrese gelek bê qîmet bûne û hêdî kesê nevê zarokên xwe virêke wan ji ber ku piştî ku medrese xilas kirin nikarin bibin xwedî şol (Şûşî, 2021, r. 79-111). Têkilîyên wî yên xurt li gel derdora wî jî hebûne. Wekî mînak têkilîyên Şûşî li gel bajarên Mekke, Qahîre, Riha (Urfa) Cizîr, Mêrdîn, Tel'êfer, Bexda, Mîsil, Rewandîz, Koy, Hewlêr û Duhokê hebûne (Şûşî, 2023, r. 72). Şûşî çûye çendek van bajêran yên ku neçûyê jî bi rêya nameyan têkilîyên wî di gel alim û zanayên wan bajêran çêbûye.

Şûşî her çend di derbarê rewşa civakê kesekê hişyar û xemxûr jî be qet nexwestîye ku li nav rêxistinên hizbî û siyasî cih bigire. Her dem xwestîye li nav xelkê xwe bimîne, xizmeta wan bike û gotinên xwe bi awayekê azad bibêje û ji kesê nede paş. Şûşî, xwedî ruheke azad bûye û çî caran xizmeta serdestan nekirîye. Ew her dem bûye piştgirê kesên feqîr, hejar, bindest û li hemberî zaliman sekinîye. Ji ber ku wî xwestîye gelê xwe hişyar bike berhemeke bi navê “Pend û Şîret” nivîsandîye (Şûşî, 2012, r. 40). Di vê pirtûkê da bi bikarîna ayet, hedîs û gotinên pêşîyan gelek şîret li xwînerên xwe bi taybet jî li kurdan kirîne.

Ji bilî zanistên dînî dîrokê jî gelek bala Şûşî kêşandîye. Ji ber vê yekê wî çend berhemên dîrokê nivîsandîne. Wekî mînak pirtûkeke dîrokê a bi navê “Behdînan fî Muzekkerat eş-Şêx Tahir eş-Şûşî” bi erebî nivîsandîye ku tê da behsa jîyana xwe û bûyerên jîyana xwe dike. Ji bilî van çend berhemên dî yê dîrokê jî hene. Berhema ku mijara lêkolîna me *Gulzar* bi xwe jî pirtûkeke dîrokê ye ku tê da behsa bûyerên jîyana Pêxemberî dike.

Şûşî, serê her tiştî jî ber ku dilsozê dînê xwe bûye, umrê xwe bi ilmen îslamî borandîye û jî ber ku gelekî dilsozê zimanê xwe û miletê xwe jî bûye, xwestîye di van ilmên îslamî da zimanê xwe yê kurdî bikarbîne. Şûşî di sedema nivîsîna berhema xwe ya “*Gulzar*”ê da vê çendê bi aşkerayî wiha tîne ziman:

Behşê wî diken bi her zubanan

Medha wî diken li her mekanan

Emma me heta nihû nedîne

Jîna wî bi kurdîya şirîne (Gulzar, b: 421-422)

Şûşî di bawerîya xwe ya îslamî da xwedî boçûneka navend bûye, ji hizrên tund û xûrafî dûr bûye. Ew kesayetekê sofî û mutesewif nebûye belê melayekê xwedî ilm bûye. Bi rêya nameyan gelek têkilîyên wî digel zana, hizirvan û alimên misilmanan ên deverên wekî Misr û Tirkîyê çêbûne. Ji hemîyan pêtir jî têkilîyên wî bi Mela Seîdê Nûrsî çêbûne. Dema Şûşî feqe bû li devera Hîran û Nazenîna, namilkeka Nûrsî bi destê wî ketibûye. Şûşî dema vê namilka Nûrsî dixwîne gelek jê hez dike. Dema ew li gundê Sîsîna akincî bûye, nameyekê bo Nûrsî dişîne û ji wî daxwaz dike ku wî jî yek ji telebeyên xwe qebûl bike. Ji bilî Seîdê Nûrsî peywendîyên wî yê giring digel mamosteyê wî yê xetxweşîyê Muhemed Tahirê Kurdî û rewşenbîrê kurd Hemzeyê

Muksî jî hebûne. Ji bilî van kesan jî peywendên wî digel gelek zana û alimên Mîsil, Misr û Bexdayê jî hebûne (Şûşî, 2012, r. 41).

1.3. Kesayetîya Wî ya Edebî

Ji binemala Şûşî û derdora wî gelek helbestvan derketîne. Muhemmed Xerîb¹, Seyfîyê Şûşî, Selmanê Şûşî û Şêx Enwerê Şûşî çend helbestvanên derdora wî ne (Şûşî, 2012, 42-43). Yek ji mezintirîn helbestvanê vê deverê jî Şêx Tahirê Şûşî bi xwe ye.

Şûşî jî wekî gelek helbestvanên kurd ên klasîk zimanên kurdî, erebî, farisî û tirkî dizanî. Ev jî bûye sedem ku ew bişê berhemên edebî û ‘ilmî yên van zimanan bixwînît (Şûşî, 2012, r. 40). Wî berhemên xwe yên peşxan û menzûm herî zede bi erebî û kurdî nivîsandîne. Wî helbestên xwe bi zimanên erebî, kurdî û farisî nivîsandîne. Bi erebî li ser kurtêya Şêx Me‘rûfê Nodihîyê Berzincî şîroveyek ku ji 535 beytann pêk tê vehandîye. Dîsa bi erebî li ser hunera serwayê jî menzûmeyaka ji 98 beytann pêk tê nivîsandîye. Şûşî bi farisî helbestek tenê nivîsandîye û di vê helbestê da spasîya seydayê xwe Mela Hisênê Marînisî dike.

Şûşî li gel kurmancîyê zaravayê kurdî yê soranî jî baş dizanî. Di sala 1943an da dema ku li Hewlêrê dixwend bo Şêx Mistefa helbesteke soranî nivîsandîye ku di vê helbestê da medhên wî dike (Salih, 2021, r. 35).

Şûşî ji bilî berhemên *Gulzar*, *Pend û Şîret* û *Mu‘cizatên Pêxemberî* çend helbestekên di jî bi kurmancî nivîsandîne. Wekî mînak gava tûşî nexweşîyeke giran bûyî û demekê dirêj li nexweşxaneyan da mayî çend beyt derbarê nesaxîya xwe da nivîsandîne. Şûşî bi kurmancî sê helbestên Melayê Cizîrî texmîs kirine û helbesteke kurdî-erebî bi şeweyê gulê nivîsandîye. Helbestên Şûşî di bin Sernavê “Helbestên Wî” da bi hûrgulîtir hatine şîrovekirin.

1.3.1. Kesên ku Bandor li Şûşî Kirin

Şûşî ji bo perwerdeya xwe li ber destê gelek seydayên ji deverên cuda ders xwendîne, ev jî bûye sedem ku bandora wan seydayan li ser Şûşî çêbe. Ji van seydayan pêşîyê bandora babê wî Şêx Mihemedî li ser wî çêbûye ji ber ku Şûşî li def wî dest bi xwendinê kiriye (Şûşî, 2012, r. 29). Ew bi taybetî di bin bandora seydayê xwe Mela Hisênê Marînisî da maye. Herweha wî gelek qîmet daye Mela Hemzeyê Xanî, Mela

¹ Muhemmed Teyyar Paşa (Xerîb)

Ebdilayê Bêtwateyî û Mela Mihemedê Akrê jî (Adak, 2020, 1510). Ji bilî van seydayên navên wan borî Şûşî ji aliyê ‘ilmî û edebî ve di bin bandora çend kesên di da jî maye.

Her çend ku rûbirû qed nedîtibe jî seydayekê ku bandoreke herî mezin li ser Şûşî kirî Mela Seîdê Nûrsî ye. Şûşî rûbirû ders li def Seîdê Nûrsî nexwendîne lê bi rêya nameyan têkilîya wan çêbûye. Şûşî, Seîdê Nûrsî wekî seydayê xwe û xwe jî wekî telebeyekê wî qebûl kirîye û gelek nameyên wî bi destxeta xwe nivîsandîne (Doskî, 2000, 144) ku ev jî bandora Nûrsî li ser wî nîşa dide. Bandora Nûrsî ya li ser Şûşî di *Gulzarê* da jî bi awayekê aşkere tê dîtin. Wekî mînak navê *Gulzarê* “Rîyadun Nûr” bi xwe nezîreyek e bo berhema Nûrsî ya bi navê “Rîsaletu’n-Nûr” (Adak, 2020, r. 1513). Şûşî di rûpela ku tê da behsa çavkanîyên *Gulzarê* dike dîyar dike ku *Îşaratu’l Î‘caz* yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye (*Gulzar* Destxet, Rûpela Çavkanîyên *Gulzarê*¹). Ev yek jî nîşan dide ku Şûşî di bin bandora Nûrsî da maye. Dîsa Şûşî di nav beytên *Gulzarê* jî cihî dide Nûrsî û methên wî dike. Wekî mînak di van beytên jêrîn ên *Gulzarê* da Şûşî behsa Nûrsî dike:

Ya Reb tu min û xulamê Qur’an

Seydayê mezin melayê kuşdan

Seydayê heman Se’îdê meşhûr

Ustazê me cumle Talibê Nûr

Hemyan me bikey fîdayê tenzîl

Aza me bikey bi sayê tenzîl

Çil salî me ew pitir li heştê

Ya Reb me heman bibey biheştê

Vêkra tu min û ewan ‘efû key

Dilxûş bi lîqayê zâtê xû key (*Gulzar*, b: 612-616)

Şûşî ji ber ku erebî, farisî û kurdî gelek dizanî bi hêsanî dikarî berhemên edebî yên van zimanan jî bixwîne. Ji ber vê yekê tiştekê gelekî siruştî ye ku Şûşî di bin bandora wan berhemên xwendî da mabe. Helbet ji bo ku yek bi yek bê tespîtîkirin ka

¹ Bnr. Pêvek 8

Şûşî di bin bandora kîjan kesan û berheman da maye lêkolîneka serbixwe ya kûr lazim e. Di vê derê da em dê li ser bandorên aşkere tenê bisekinîn.

Helbestvanekê ku bandora wî bi awayekê aşkere li ser Şûşî tê dîtin Melayê Cizîrî ye. Şûşî ji ber hezkirina Cizîrî du caran dîwana wî bi xetê xwe yê xweş nivîsandîye. Tişta herî giring ku bandora Cizîrî li ser Şûşî nîşan dide jî sê texmîsên Şûşî¹ ne ku li ser helbestên Cizîrî nivîsandîn. Weki mînak parçeyek ji texmîsa Şûşî ku li ser helbesta Cizîrî nivîsî wiha ye:

“Min digû seyrî tu Tahir serî nadey bi tela

Hû bi sehlî ketye dava dîwan û bisk û bela

Ma nizanî te ji dil birbû dema qal û bela

Munserîf ma dibûyîn em bi du sed cara mela

Lew bi ekser û îdafa dax û mecrûr agirîn” (Dawîya Texmîsa Yekem)

...

“Di dema qal û bela yar bi me bexşî ferehek

Lew me dil sefheya elmas e wekî ‘îşqa mehek

Bi me ra dax û gehîşt Tahirî qet nînin ferehek

Ji ezel heq bi Melê daye ji ‘îşqa qedehek

Ta ebed mest û xeramîn ji meya û qedaşa” (Dawîya Texmîsa Sêyem)

Dîsa delîlekê dî yê ku bandora Cizîrî li ser Şûşî nîşan dide jî ew e ku Şûşî ji aliyê wate û tegehan ve beyteka gelekî dişibe beyta Cizîrî nivîsandîye. Pêşîyê em li beyta Cizîrî binêrîn:

Bêzê fikir ji qencan ji remz û naz û xencan

Qedrê gulan çi zanît kerbeş divêt kerê reş (Zêrevan, 2004, r. 113)

Cizîrî di vê beytê da di rêzika duyem da têgehên *gul*, *kerbeş* û *kerê reş* bi kar tîne û dibêje kerê reş ji ber ku gelekî bê fehm e qedrê gulê nizane û tenê heş kerbeşan dike. Beyta Şûşî jî wiha ye:

Babet niye her kesî gula geş

¹ Metna her sê texmîsên Şûşî wek pêvekê hatîne dayîn. Li pêveka 2 yê binêre.

Kerţeb 'î nevêt ji xeyrî kerbeş (Gulzar, b: 6126)

Şûşî jî di vê beytê da heman têgehên ku Cizîrî di beyta xwe da bikaranîye *gul*, *kerbeş* û *kerteb* ' bi kar tîne. Di têgehên da tenê cudahîyeke biçûk heye ew jî ew e ku Şûşî li şûna *kerbeş*, *kerteb* ' bikartîne lê wateya giştî naguhêre. Li gorî van beytan em dişên bibêjîn ku Şûşî di vê beytê da hem ji aliyê têgehên hem jî ji aliyê wateyê di bin bandora Cizîrî da maye.

Helbetsvanekê dî yê ku bandora wî li ser Şûşî çêbûye jî Ehmedê Xanî ye. Bandora Xanî ya li ser Şûşî wekî ya Cizîrî aşkere nîne. Berhema Xanî, *Mem û Zîn* li ber destê Şûşî hebûye¹, Şûşî ev berhem xwendîye û ji aliyê qalibê erûzê yê *Gulzarê* ve di bin bandora Xanî da maye. Her çend ku qalibên erûzê yên Mem û Zîn û *Gulzarê* bi tef'îleyên cuda ve hatibine formulekirin jî her du qalib hem ji aliyê jimara heceyan ve hem jî ji aliyê nîrxên heceyan ên kurtî û dirêjî wekî hev in (Adak, 2020, r. 1518-1519). Xanî di *Mem û Zînê* da qalibê *mef'ûlu mefa 'ilun fe 'ûlun* bi kar îname (Adak, 2019, r. 254-255). Şûşî jî di *Gulzarê* da qalibê *fe 'lun fe 'elun fe 'el fe 'ûlun* bi kar îname. Wekî mînak ji *Mem û Zînê* û *Gulzarê* beytekê li gorî qalibên wan em dişên wiha berawird bikin:

Namê te ye lewhê nameya 'eşq

(- - + + - $\bar{+}$ - + - -)

Îsmê te ye neqşê xameya 'eşq (Mem û Zîn, Şemrexî, 2013, r. 15)

(- - + + - $\bar{+}$ - + - -)

Wî dest di Muħemmedî werandî

(- - + + - + - + - -)

Quwwet ku heta ji wî birandî (Gulzar, b: 2658)

(- - + + - + - + - -)

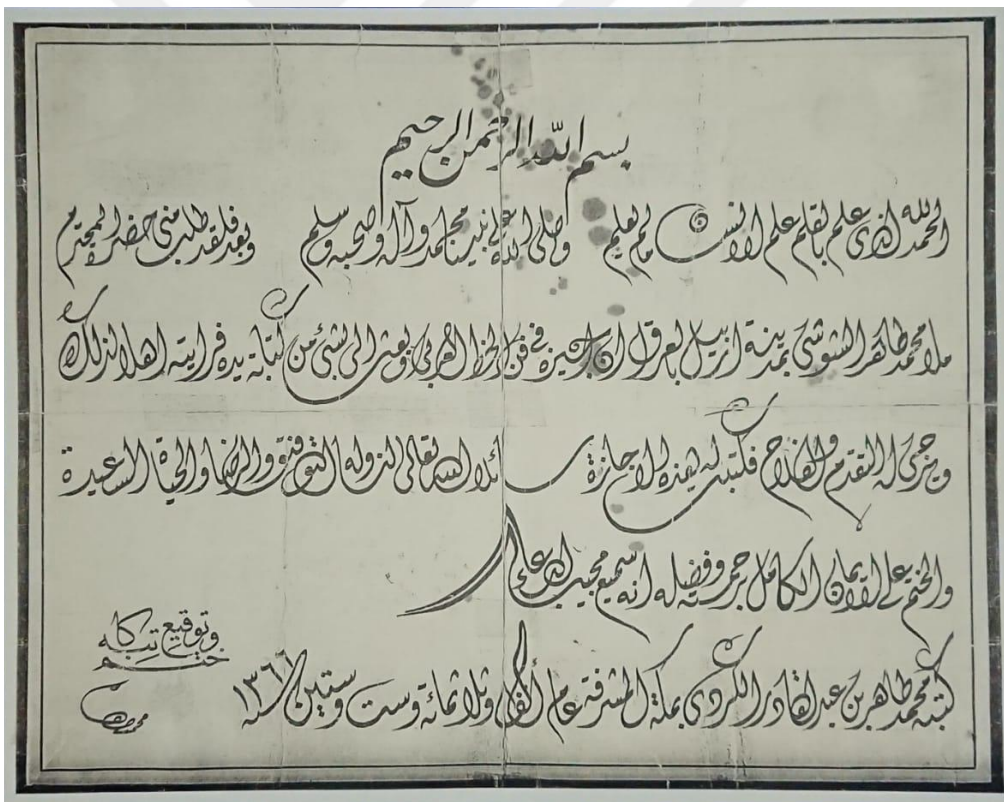
Di van beytên jorîn da tê dîtin ku qalibên Xanî û Şûşî bikaranîn ji aliyê hejmara heceyan, kurt û dirêjîya heceyan wekî hev in tenê tef'îleyên wan ji hev cuda

¹ Ev berhem niha jî di pirtûkxaneyê taybet a Hemzeyê Şûşî (Kûrê Şêx Tahirê Şûşî) da tê parastin.

ne. Ev yek jî delîl e ku Şûşî di çêkirina qalibê *Gulzarê fe‘lun fe‘elun fe‘el fe‘ûlun* da di bin bandora Xanî da maye.

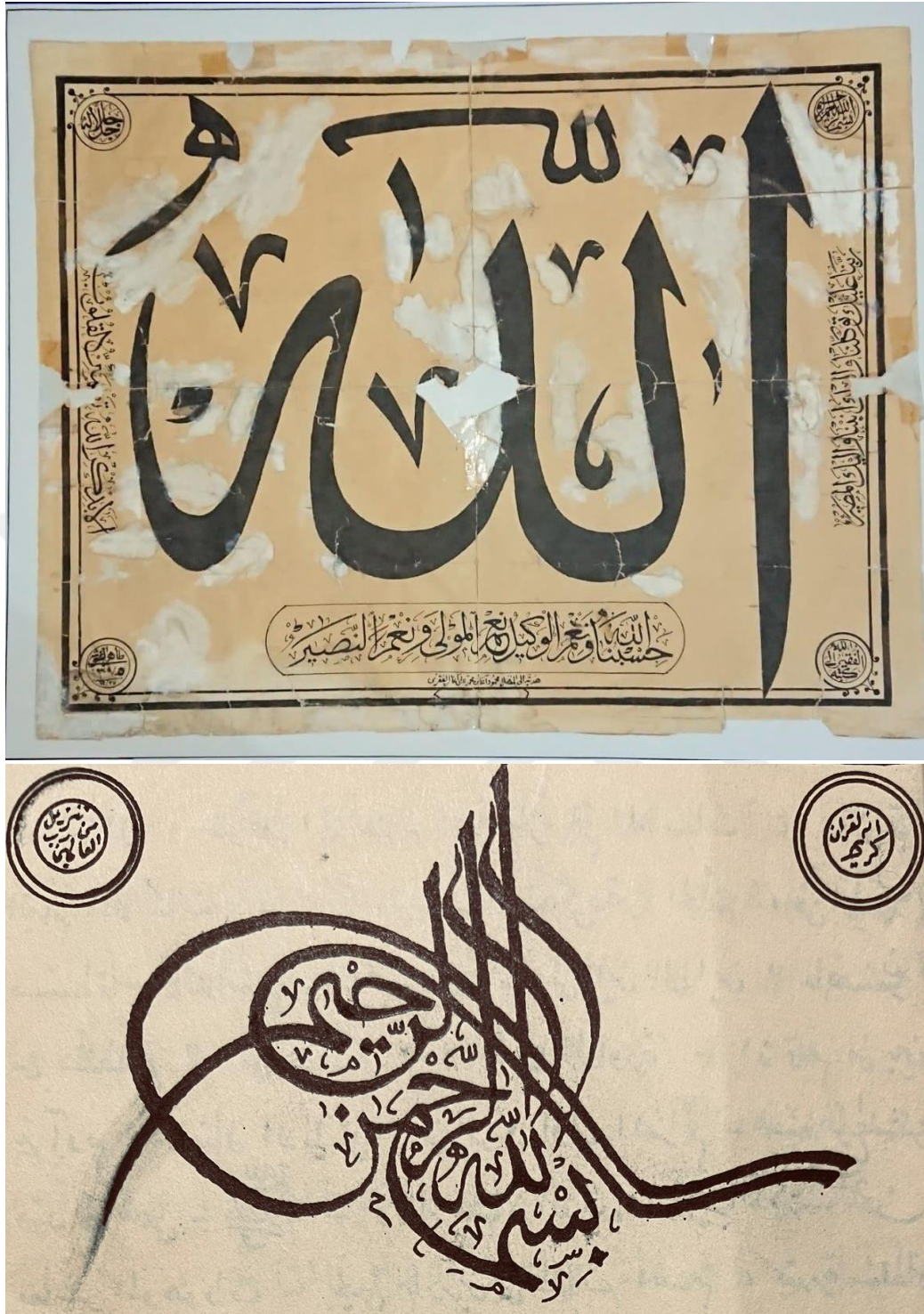
1.4. Xettatîya Wî

Taybetmendîyeke resen a Şûşî xettatîya wî ye. Hunera xetxweşiyê, di jiyana Şûşî da, cihekê taybet girtiye. Mamosteyê Şûşî yê xetxweşiyê jî Muhemmed Tahirê Kurdî bû (Şûşî, 2012, r. 46). Muhemmed Tahir, alim, dîroknas, mufesîr, zimannas û xettatekê giringê Erebaşîstana Siûdî bû (Şûşî, 2021, r. 77). Pîsporê hunera xetê bû û yekem kes bû ku li Erebaşîstanê dersên xetê bi awayekê fermî dida (Özel, 2019, r. 110-112). Şûşî rû bi rû ew qet nedîtibû lê bi rêya nameyan têkilîyan hebû. Şûşî xetên xwe ji wa ra şandibûn wî jî ew gelek ecibandibûn û di sala 1946an da bi awayekê xîyabî îcazeta hunera xetê dabû Şûşî (Şûşî, 2021, r. 77). Îcazeta ku Muhemmed Tahir bo Şûşî nivîsandî wiha ye:

Şikil 1. 2: Îcazeta ku Muhemed Tahirê Kurdî bo Şûşî nivîsandî (Şûşî, 2021, r. 78)

Şûşî bi xetê xwe yê xweş gelek berhem û name nivîsandîne. Çend nimûne ji xettatîya Şûşî bi vî şiklî ne:

Şikil 1. 3: Mînakên Xettatiya Şûşî

1.5. Berhemên Şûşî

Şûşî, di warê 'ilmî û edebî da kesekê şareza bûye û her çend di umrekê biçûk da wefat kirîbe jî (44) di gelek warên 'ilmî da berhem nivîsandîne. Li ser tefsîr, nesîhet, siyer, kêş û serwa û 'erûzê berhemên wî hene. Her wiha wî berhemên edebî, dîrokî

nivîsandînê û gelek berhem jî bi rêya xetê xwe yê xweş întînsax kirîne. Şûşî, berhemên xwe bi zimanê kurdî, erebî û farisî nivîsandîne. Berhemên wî em dişên wiha dabeş bikin:

1.5.1. Berhemên Xweser ên Menzûm

Şûşî bi zimanê kurdî, erebî û farisî berhemên menzûm nivîsandîne. Berhemên Şûşî yên menzûm bi vî awayî ne:

1.5.1.1. Gulzar (Rîyadê Nûr)

Giringtirîn berhema Şûşî ye ku ev berhem mijara teza me ye. Sîyereke menzûm e ku ji 10154 beytann pêk tê. Bi vê taybetîya xwe wekî mesnewîya herî mezina zimanê kurdî ye. Li ser jîyana Muhemmed (s.x.l) hatiye nivîsîn. Ev berhem heta niha du caran bi herfên erebî-kurdî hatiye çap kirin. Cara yekem di sala 1987an da ji aliyê Emîndarî Giştî Roşenbîrî û Lawanî Kurdistan ve hatiye çap kirin (Hesen, 2022, r. 61). Li gorî gotina Hemzeyê Şûşî di vê çapê da çend beşên kêr hebûne. Bo cara duyem ev berhem di sala 2012an da ji aliyê Hemzeyê Şûşî bi danasîneke berfireh a derbarê Tahirê Şûşî bi navê “*Gulzar, Dastana Dîroka Misilmanetîyê û Jîyana Pêxemberî Silav li Ser Bin*” li Duhokê hatiye çap kirin. Di beşa duyem da ev berhem bi hurgilî dê hête nasandin.

1.5.1.2. Pend û Şîret

Ji aliyê şiklîve wekî *Gulzarê* ye lê bi naveroka xwe ji *Gulzarê* cuda dibe. Naveroka vê berhemê bi temamî ji pend û şîretan pêk tê. Bi gelemperî ayet, hedîs û gotinên pêşîyan tê da diborin û ji nêzîkê hizar beytan pêk tê (Şûşî, 2012, r. 36). Şûşî ev berhem wek parçeyek ji *Gulzarê* nivîsandîye lê neexistîye nav bergên destxeta *Gulzarê* da. Kurê wî, Hemzeyê Şûşî ji *Pend û Şîret* ji ber ku xwedî mijareke taybet e di nav *Gulzarê* da nehesibandîye û di di sala 1997an da wekî berhemeke serbixwe weşandîye. Wekî mînak çend beyt ji Pend û Şîretê wiha ne:

*Nûshek ji te ra dibê mî çakî
Guhdê re ji min bi qelbê pakî*

*Gulçînek e min ji bax bijarî
Ez bu te dibê mî rahê Barî*

*Ekser ji hedîs û ayet in ew
Yan qewlê xudan dîrayet in ew* (Şûşî, 2012, r. 62)

1.5.1.3. Îsra û Mîrac û Mu‘cîzatên Pêxemberî - س (sîn)

Şûşî ev berhem jî digel *Gulzarê* nivîsandîye anku beşek ji *Gulzarê* ye lê kurê wî Hemzeyê Şûşî jî ber ku babetê Mu‘cîzatan jî babetê *Gulzarê* cûda dîtiye nexistîye nav *Gulzara* ku di sala 2012an da li Duhokê çap kirî. Ev berhem wekî berhemeke serbixwe di sala 2022an da li Zaxo hatiye çap kirin (Şûşî, 2022, r.1). Ji 1260 beytan pêk tê û ji van beytan 732 derbarê mu‘cîzatan e û 528 jî derbarê îsra û mîracê da ne. Naveroka vê berhemê bi temamî di destxeta *Gulzarê* ya resen da di navbera beytên 4313 – 4873an da heye. Wekî mînak ev mijar di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Şêxê me Buxarî pirr dîrayet

Bû me ji Enes diket rîwayet

Fermuye peyemberê Xudayî

Ev qîşşe ji ser heta dumayî (Gulzar, b: 4372-4373)

...

Çûm Beyte Muqeddes û munewwer

Cemyane li wê hemû peyember

Wî pêşî peyemberan temamî

Du rek‘e ewî kirin îmamî

Mî‘rac bû me çêkirin bi te‘cîl

Serkeftime gel birayê Cibrîl (Gulzar, b: 4393-4395)

...

Her pênc bi cewanî û temamî

Gel weqtê di wan kirin bi ‘amî

Gel cumle şîrut û rukn û sunnet

Fêr kir wî nebî ewî jî ummet (Gulzar, b: 4872-4873)

Di destxeta *Gulzarê* da di navbera beytên 9423 – 10154an da bi 732 beytan behsa mucîzeyên Pêxemberî tê kirin. Çend mînak derbarê mijara mucîzeyên Pêxemberî ji *Gulzarê* wiha ne:

Bê perde kirin peyemberî wan

Ba her çî ku hate serserê wan

Tu bûyî bû wan bi harîkare

Çen mu 'cîze dane wan bijare (Gulzar, 9439-9440)

...

Xaşma bi resûlê xûy Muḥemmed

Çen mu 'cîze nê te danê bê hed

Nîşanê peyemberî ne yekser

Dilmurde ye çî neînî bawer (Gulzar, 9463-9464)

...

Ez sundê dixwum bi navê Barî

Ew bûn bi jimarê yek hizarî

Rabûye nebî li du hemane

Wek xû bû hevîr û şîv û nane (Gulzar, 10153-10154)

1.5.1.4. Helbestên Wî

Şûşî bi, farisî, soranî û kurmancî helbestên xweser nivîsandîne. Bi erebî du berhemên bi şêweyê mesnewîyê nivîsandîne lê çî helbestên xweser ên erebî nenivîsandîne. Şûşî hemû berhemên xwe yên menzûm bi bi şêweyê mesnewîyê nivîsandîne lê di nav helbestên xweser da helbestek bi şêweyê mesnewîyê, yek bi şêweyê gulê, sê jî helbest bi şêweyê texmîsê nivîsandîne.

Şûşî bi farisî helbestek tenê nivîsandîye û di vê helbesta xwe da spasîya seydayê xwe dike. Metna helbestê di pêvekê da hatiye dayîn.¹ Wekî mînak çendek ji helbestê wiha ye.

Dila ta key lîbasî huzn pûşî

Şod aya dersî tefrîh kursî

¹ Bnr. Pêvek 2-3.

Meger dil xerqe deryayî mestî

Weyaxud bende xeflet payî mestî¹

...

Hirof çend ez gelkî zebanem

Bi nezdê Şêx û ustadem resanim

Kinuzî hikmet û deryayî teqrîr

Şefîq û ewreq û mela pîr. (Şûşî, 2017, r. 37)

Şûşî bi soranî jî helbestek tenê nivîsandîyê. Ev helbest bi şeweyê mesnewîyê nivîsandîye û di vê helbesta xwe da methên Şêx Mistefa dike. Metna helbestê di pêvekê da hatiye dayîn.² Wekî mînak çendek jî helbestê wiha ye:

Temam waye xem û xoslî rehakem

Sîfatî xaneqay Şêx Mistefa kem

‘Ecaîb mewqî’î ke dil goşade

Weku baxî îrem xoş xak û bade

Le rox şare nenêw şare pir xirore

Kesî dîn meqsedî bê bê qosore

Heqîqet rewdeye îkî pir neqawe

Muselsel awî wekî firmêskî çawe

Le her ca pirteqal westan mûqabil

Gilopî kehrebane ya hewqane dil (Hemze Şûşî: 2017, r. 37).

Şûşî herî zêde bi kurmancî helbestên xweser nivîsandîne. Şûşî li dûmahîka dîwana Melayê Cizîrî ku wî tehqîq kirîye texmîsa sê helbestên Cizîrî kirine. Ev helbeste ji aliyê Muhsin Doskî ve di sala 1989an da di kovara “Rewşenbîrî Nwê” da

¹ Bnr. Pêvek 2

² Bnr. Pêvek 3

hatîne weşandin (Şûşî, 2023: 75). Metna her sê texmîsan di pêvekan da hatiye dayîn¹. Ji her sê texmîsan wekî mînak çend bend hatîne nivîsîn:

*“Min digû seyri tu Tahir serî nadey bi tela
Hû bi sehlî ketye dava dîwan û bisk û bela
Ma nizanî te ji dil birbû dema qal û bela
Munserif ma dibûyîn em bi du sed cara mela
Lew bi ekser û îdafa dax û mecrûr agirîn”* (Dawîya Texmîsa Yekem)

*“Yara ji fîraqa te ji dij teng nefesim ez
Der raha gulan sîne tijî xar û xestim ez
Her zendî dikujim ku bide min bi resim ez
Cana ji cemala te muqeddes qebesim ez
Ger hûr û perîzade nezer key te besim ez.”* (Destpêka Texmîsa Duyem)

...

*“Di dema qal û bela yar bi me bexşî fereheş
Lew me dil sefhêya elmas e wekî ‘îşqa meheş
Bi me ra dax û gehîşt Tahirî qet nînin fereheş
Ji ezel heq bi Melê daye ji ‘îşqa qedeheş
Ta ebed mest û xeramîn ji meya û qedaşa”* (Dawîya Texmîsa Sêyem)

Şûşî bi şêweyekê xweser û balkêş helbestek nivîsandîye. Ev helbest bi şêweyê guleka girûvir a xwedî gelek per hatiye nivîsîn. Di her perekê gulê da beytek heye ku misraya yekem bi kurmancî ya dûyê bi erebîye² (Şûşî-Yasin, 2025). Di nîveka gulê da herfa (ﻝ) Lamê heye û ev herf hem di serê hem jî di dawîya hemû beytan da heye (Ertekin, 2024, r. 467). Helbest wiha ye:

*Li mûma dilê min taze şu'lek welê hil bû
Bi wecdin elîmin min hebibin mucemmelî*

¹ Bnr. Pêvek 4.

²Orjînalê helbestê di pêvekan da hatiye dayîn.

*Li mecmer hewayê yarê bê lutf û bê meylê
Li yebkî fûadî bi 'd-dumu 'il muselselî*

*Li selsalê xwûn ber şefheê rûyê min sayil
Yelûhû 'eleyha resmû hebîbin bi cedwelî*

*Lew di cefaya min çu bulbul bi nalan im
Nemûcû we neştâqû li ezharî kelkelî*

*Li gulgul qebayê nazikê min 'ecaîb dîn
Yenût û 'ele 'l-hed' deynî min hebbî felfelî*

*Li fulful du halên 'enberîn bûn û sîm bazû
Zewaîbûha mislu 'l-herîrî 'l- mufettelî*

*Li tev misk e wê dêm şubhê mahê ku de şefa
Fe ehsin bî şudxî min musna we murselî*

*Li ser mil dihwûnin tûtî ser tayê qedserwê
We yermî sîhamen min 'uyûnin mukehhelî*

*Li hukmê te cana dil cigersûj û xemnak im
Kema tehrîqu 'n-naru 'l-xeda summe tencelî*

*Li cennet rehîqa weşlê Tahir vehwor yek cam
Emanun we teslîmun lî racin we mûmilî (Ertekin, 2024, r. 468-469).*

Şûşî helbesteke di di sala 1960an dema li nexweşxaneyê Twîsê razayî bû nivîsandîye. Di eslê xwe da ev helbesteke serbixwe nîne Şûşî wek parçeyeke *Gulzarê* nivîsandîye û xwestîye ku bêxe berahîka behsa zewaca îmam Elî û Fatîmeya kîça Pêxemberî. Lê paşê Şûşî gotîye “*Ez derbarê xistina nav Gulzarê ya vê helbestê dudil im hetta pêtir we difîkirim ku neêxim nav çêtir e. Înşallah di rojên bê da ez dê vê helbestê bi awayekê taze binivîsim.*” (Şûşî, 2021, r. 125-130). Helbest bi bi heman qalibê erûzê ya *Gulzarê* ve hatiye nivîsîn û di çend cihan da jî behsa *Gulzarê* jî dike.

Ev menzûme ji 106 beytan pêk tê û tê da behsa rojên xwe yên di nexweşxaneyê da borandîn, nesaxîya xwe, tedawî ya xwe, dermanên xwe, rewşa nexweşxaneyê, rewşa nexweşan dike (Şûşî, 2021, r. 125-138). Di dawîyê da vê menzûmê di nav destxeta *Gulzarê* da cih negirtîye. Bi awayekê muswedde li def Hemzeyê Şûşî hebûye û wî jî di dawîya pirtûka bîranînên Şûşî da bi tîpên erebî neşr kirîye û çend şîroveyan erebî li bin nivîsandîne. Her çend di nav destxetê da cih negire jî ji ber ku Şûşî pêşîyê ew wek parçeyek ji *Gulzarê* nivîsandîye me ew latînîze kirîye. Helbesta Şûşî ya derbarê nexweşxanê û nesaxîya wî bi vî şiklî ye:

Bîsmillahirreḥmanirreḥîm

Eyûb jî, dema gazî Xwedayê xwe kir; (Xwedêyo!) Derdekî giran bi min girtiye û tu dîlovantirînê dîlovanan (Sûreya Enbîya, ayet: 83)

Ya Reb tu Xudayî bê hevalî

Bê hed mezinî tu Zulcelalî

Saxî nemirî tu ber qerarî

Malik tu yî serbixî bi karî

Zatê te zîdd û nîdd û çûne

Karê te ji emrê kun yekûne

Pakî ji cîhatî bê mekanî

Sultan û xudanê du cîhanî

Her hey ji ezel ebed dimînî

Xaliq tu Xudayê alemîn î

Karê te dirist û hîkmeta te

Îlmê te mûhît û qudreta te

Zana yî bi her nîhan û razan

Agayî bi dadê dadexaran

Karê te hemû di espehîn e

Şolet te belê di kes nedîne

*Şeinê te tijî ji hîkmet in ew
Bo ehlê dilan bi îbret in ew*

*Kes nîne bibet eger bidey tu
Kes nîne bidet eger bibey tu*

*Ew dê bî ewa tu hez dikey bes
Karê te niye ku red biket kes*

*Ew zikrê te ye sefayê canan
Wey navê te ye şîfayê canan*

*Ya Reb me nekey şeqî û gumreh
Xafil me nekey ji zikrê Ellah*

*Naşûkrî nebî eger bi nale
Bêjim bi qelem ve erzûhale*

*Ezman û dil û qelem bi yekser
Erzê te bikem meram û mehder*

*Teirîxê nesaxîya xû Şûşî
Herfek ji Rîyadê Nûr bikêşî*

*Belkî ji bira û xwînewaran
Ez bême xeyalê car bi caran*

*Ew bo me biken duan bi rehmet
Rehmet li heman bî ta qîyamet*

*Ew bo me biken dua şîfayê
Gel ecr û seadet û rizayê*

*Ya Reb te ezê feqîr û jar im
Pirr swîç û xeta û şermezar im*

*Gazî te dikim bi zarê Eyyûb
Ew pakepeyemberê te mehbûb*

*Serdarê me van nexûş û jaran
Wî bo me bikey ji hîvîkaran*

*Qurtar me bikey ji vê belayê
Aza me bikey ji her xetayê*

*Rehmet te pire kerem te zor e
Bo xatirê wî ji min bibore*

Mêjûya Nesaxîyê

*Ya Reb tu dizanî çen li mêje
Ev êşe li min te kir dirêje*

*Şêş sale Xudê ve derde tale
Naxûş kirîye li Şûşî hale*

*Naşûkrî nebî ji rengê tîzkar
Ev behse di nêv Rîyad û Gulzar*

Sala 1954ê

*Heftê û hizar û sê û sêsed
Bo hîcretê serwerê me Ehmed*

*Ev derde te daye min bi îhsan
Ya reb tu bigêrî xêr û xufran*

Ey bê şebêhî di qudreta xû

Danîn te sebeb ji îzzeta xû

*Esbab di kerr û di kor û lal in
Bêy emrê te ew emel betal in*

*Ew cumle bi emrê tu bi kar in
Nîşanê kemalê kirdigar in*

*Derman bi te ye dibîte derman
Bê fayde ye ta nekey tu ferman*

*Her çî ji me hatî pare mecbûr
Min da bi heqê dewa û doktûr*

*Nêzîkî du sal me kir tedawî
Lê fayde nebû me dest bû xawî*

Sala 1956ê

*Yaran ji me ra digot ji cane
Tu çak e biçî bi xestexane*

*Heftê û hizar û sêzde û pênc
Naçar te kirim ji derdê pîrr renc*

*Daxilbûme xestexaneyê Mûsil
Paş çen mehekan te kirme xûş dil*

*Qurtar te kirim ji wê belayê
Pîrr ber bi şîfa û hêz û şayê*

*Çen xûş e Xudê xûşîyê û nîmet
Paş renc û nebûn û derd û nîqmet*

Ew qedrê ji afîyet dizanî

Ê dîtî mûsîbetek bi canî

Sala 1957ê

*Heftê û hizar û sêzde û şeş
Bû ez bi giyanê xûş û dilgeş*

*Sername ji bo Rîyadê Nûre
Lew wext e me danî pirr sirûre*

*Salek nediçû ji meşyeta te
Dubare li min ve derde hate*

Sala 1959ê

*Heftê û hizar û sêzde û heşt
Şe'ban ku dema bi axirî geşt*

*Sê heftê diçûn ser buharê
Ev car te birim pitir bu xarê*

*Karê te îlahî çen cuwan e
Carek dî te birim xestexane*

*Yek sal û sê meh temame naşad
Keftîme di xestexaneyê Bexdad*

*Dûr im li bira û day û baban
Ewlad û heval û xûş xîtaban*

Kurtîyek li Ser Rewşa Xesta Twîse

*Ew xeste li nik Twîse nave
Xûş cê li kinar cu av bi nave*

*Xerbê wê Diyal e nave Rûbar
Dicle dikevîte qibleka xwar*

*Xestek mezin e gelek berîn e
Naxûşî nebî cihek şîrîn e*

*Her layî firîz çemen di pan in
Pirr dar û gulêt gelek ciwan in*

*Geh ser û sewber û qelentoz
Darxurme di taze û bejinqoz*

*Geh as di ciwan û pirteqal in
Darêt di gulan ji dil delal in*

*Odêt wê di mezin û di qenc in
Bijlî ji xusûsî bîst û pênc in*

*Nêzîkî hizar li nave nasax
Zengîn û ciwan û pak û perlax*

Xelkê Xestê Nûke

*Ya Reb tu dizanî çî li dil min
Zêdey ji xeman nexûş li mil min*

*Keftîme di nivê qewmekê bed
Bê dîn û derdeserî çî bê hed*

*Nadan û ker û zimandirêjan
Bêterbîyetan û hezrebêjan*

*Exlaqê di wan di pîs û nakam
Bes ew bi devî diken xû îslam*

*Bême'rîfet in di bêzemîr in
Bê ferqe ye ger ciwan û pîr in*

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digêrê wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digêrê wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digerêt wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digerêt wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digerêt wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digêrê wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digêrêt wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digêrêt wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digerêt wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digêrê wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

Xafil ji kalamê Mustefayî

Nadan û neker bi sunneta wî

Bê behreyê pakesîreta wî

Helbet digerêt wekî dibînî

Lew pirr ji dilî esef dimînî

*Ya Reb tu bi cahê yarê muxtar
Îslamê ji xû ve bikey hişyar*

*Taze vegêrîn bo dînê îslam
Carek di ezîz bibin nikûnam*

*Wan hukm û emel bi şer' û sunnet
Hem jînê cîhan û rahê cennet*

*Wek tacê serê Kurey Zemînê
Hel Endelûsê heta bi Çînê*

Hejmara Dermanan

*Hel ewwelî ta digehte ev dem
Dermanê di min çi zor e ger kem*

*Borîne ji bîst û pênc hizarî
Enwa'ê hebik neçar me xwarî*

*Eşkalê şirenqe nêv giyanim
Sih zêde ji hefsedan dizanim*

*Lewra çi dikem tedawî her car
Mîn cumle nivîsîne bu tîzkar*

*Dermanê di ron di çen ezab e
Ew hinde me xwarî bê hesab e*

*Ya Reb tu dizanî çav li rê me
Çavnêrê şîfa û rehmetê me*

*Rizgar me bike ji êş û nalan
Ew dadiresmê me xestehalan*

*Nê emrê te ye Xudayê mazin
Dad û teleban ji min bixwazin*

*Ya Reb tu bi navê xûy şîrîn key
Paşî bi Resûlê çêtirîn key*

*Bo xatirê xirr sehab û alan
Sahibşerefan xudankemalan*

*Xasma bi sehabeêt di bedrê
Bo xatirê şevberat û qedrê*

*Bo xatirê cumle enbîyayan
Bo qewmê bijare ewlîyayan*

*Lutfa tu kerem bikey rizayê
Rizgar me bikey ji vê belayê*

*Xûş key tu li min gîyan û canî
Gel xirr me biraderêt dizanî*

*Bê bar me nekey ji xêr û ecrê
Bo xatirê pake ehlê bedrê*

*Pirr sûç û xeta me pirr gunah im
Şermunde ji tu mê rûsiyah im*

*Bikşîn qelemê 'efû bi defter
Bo xatirê çêtirîn peyember*

*Hişyar me bikey xurûrê
Dil zînde bikey bi feyz û nûrê*

Behrek bide min ji camê qudsê

Bêhnek ji 'ebîrê baxê unsê

*Memnûn bi derê etayê xû ke
Memnûn bi cihê lîqayê xû ke*

*Dilxûş ke bi cennet û rizayê
Pirr bar ke bi dîtin û lîqayê*

*Bo sebr û dil û sukûnê canî
Behsek me ji bo Rîyadî danî*

*Pêxemberê mey xudanê lewlaq
Key dayewşî Fatîmey şerefnak*

*Ev behsê şîrîn me kir nîşane
Teirîxê ku ez li xestexane*

*Dil şermê diket Xudê ji tu ye
Ev çende me got ji halê xû ye*

*Min gotîye bes bo yad û tîzkar
Bo behsê niho me gotî pêş bar*

*Ger yar bî Xudê û ez bimînîm
Dê riste Rîyazê Nûr vehwînîm*

*Ellah ji me ra bibî mededkar
Da cumle nezîm bikem guherdar*

*Ya Reb bi Elîy û Fatîmayê
Xufranê bidey digel şîfayê*

1.5.1.6. El- Şerhe-l Menzum ‘Elî er- Cewze-l Şêx Me‘rûf el- Nodehî el-Barzencî

Berhemeke menzûm e. Bi zimanê erebî hatiye nivîsîn. Şûşî di vê berhemê da menzûmeya Şêx Me‘rûfê Nodehî (175 beyt) ya ku bi zimanê erebî li ser ilmê eruzê nivîsîye dîsa bi zimanê erebî û bi awayekê menzûm şerh kirîye. Armanca vê berhemê ew e ku feqe bi awayekê hêsan bişên qalibên erûzê jiberbikin. Şûşî di destpêka berhemê da behsa pênaseya erûzê û xalên giring ên ku divê bîn dubarekirin, di beşa duyem da behsa beşên erûzê, di beşa sêyem da jî behsa kêmasîyên erûzê kirîne û xatîmeyek li berhemê zêdekirîye (Şûşî, 2021, r. 67). Ev berhem ji 535 beytan pêk hatiye û hêj çap nehatiye çapkirin (Şûşî, 2023, 74).

1.5.1.7. Fen el- Serwa

Mijara vê berhemê hunera serwayê ye, bi zimanê erebî, bi awayekê menzûm hatiye nivîsîn. Ji 98 beytan pêk hatiye û hêj çap nebûye (Şûşî, 2023: 74).

1.5.2. Berhemên Pexşanî

Di bin vî sernavî da dê behsa sê berhemên Şûşî yê pexşan hatiye kirin. Berhemên Şûşî yê pexşan wiha ne:

1.5.2.1. Behdînan fî Muzekkerat eş-Şêx Tahir eş-Şûşî

Ev pirtûk jîyannameya Şêx Tahirê Şûşî ye. Şûşî di vê berhemê da bi awayekê kurt behsa jîyana xwe û serborên xwe kirîne. Şûşî di rûpela pêşîn a pirtûkê da dibêje ev berhem kurtedîroka bûyer û wefata kesayetên mezin in. Çendek jî van bûyeran min ji bapîrê xwe Şêx Îslam neqilkirîne yê mayîn jî min nivîsandîne. Şûşî dibêje min ev pirtûke ji bo ku bo nifşên piştî me tîne bibe bîranîn û ji wê şîret werbigirin dinivîsim. (Şûşî, 2021, r. 10). Berhem bi zimanê erebî hatiye nivîsîn, ji 188 rûpelan pêk tê û di sala 2021an jî aliyê Hemzeyê Şûşî ve li Tehranê, di çapxaneyê Çengel da hatiye çap kirin. Ev berhem ji bo jîyanê Şêx Tahirê Şûşî çavkanîyeke giring a lêkolîna me ye.

1.5.2.2. Feraîd el-Mînhac

Nameyek e li ser ilmê mîratgerîya şî‘rê û di sala 1940an da hatiye nivîsîn. Ev berhem bi xetekê ciwan û bi endazyareka taybet hatiye nivîsîn. Her rûpelekê vê berhemê bi şêwazekê taybet hatiye xemilandin (Şûşî, 2023, r. 74).

1.5.2.3. El-Muntexeb fî Zîkrî Mîlad Muhemmed Fexru'î – 'Ecem wel-'Ereb

Ev berhem mewlûdnameyka pexşan e û bi zimanê erebî hatiye nivîsîn. Berhem bi xetekê ciwan ve hatiye nivîsîn. Ji 40 rûpelan pêk tê û hêj nehatiye çap kirin (Şûşî, 2023, r. 74).

1.5.3. Berhemên Îstînsax, Perawêz û Şerh

1.5.3.1. Nivîsîn û Binecihkirina Dîwana Mela Ehmedê Cizîrî

Şûşî du caran dîwana Melayê Cizîrî bi xetê xwe istînsax û tehqîq kirîye. Yek ji van nusxeyan di rêya Qahîreyê da berze bûye, ya dî jî di şewata çapgeha “Kurdistanê” ya Gîwê Mukrîyanî da sotîye. Lêbelê Mela Tahayê Kovilî li ber yekê ji van nusxeyek ji bo xwe istînsax kirîye û ev nusxe di pirtûkxaneyê taybeta Tehsîn Îbrahîm Doskî da tê parastin (Şûşî, 2023, r. 74).

1.5.3.2. Nivîsîn û Binecihkirina Tefsîra Îşarat el-Î'caz fî Mîzan el-Îcaz ya Mela Seîdê Nûrsî

Şûşî di vê berhema xwe da berhema Mela Seîdê Nûrsî ya bi navê Îşaratu'l-Î'caz fî Mezannî'l-Îcazê bi zimanê erebî istînsax û tehqîq kirîye. Ji 506 rûpelan pêk tê. Îhsan Qasim Salihî ev xebata Şûşî li ser navê xwe çap kirîye. Li gorî Hemzeyê Şûşî gelek cudahî di navbera pirtûka ku Îhsan Qasim çap kirî û ya destxeta Şêx Tahirî da hene (Şûşî, 2023: 74).

1.5.3.3. Mîn Hîkemîyat en-Nûrsî

Ev berheme ji metnên giring ên ku ji berhemên Mela Seîdê Nûrsî hatine hîlbijartin pêk tê. Bi zimanê erebî hatiye nivîsîn û hêj çap nebûye.

1.5.3.4. Istînsaxên Wî

Şûşî hem ji bo xwe hem jî ji bo hevalên xwe gelek berhem, name bi xetê xwe istînsax kirine. Nêzikê 150 xutbeyên roja eynî nivîsandîne (Şûşî, 2023: 75).

1.5.3.5. Resaîlu'n-Nûr

Şûşî berhemên Mela Seîdê Nûrsî yên bi navê “Resaîlu'n-Nûr”ê bi xetê xwe wekî du berg istînsax kirine. Navê bergê yekem “Zirat” û bergê duyem jî “Îsa Musa” ye (Şûşî, 2023: 75).

1.5.3.6. Perawêzên li ser Hin Kitêban

Şûşî li ser “*Şerhu Şafîye*” ya Îbn Hacib, “*Kemaleddîn*¹” a Mehmedê Kurê Mehemedê Kurê Meîn el Dînê Fesewî, “*El Wadi ‘ul Îstîare*²” ya ‘Isameddîn Îbrahîmê Kurê Mehemedê Esfiraînî, “*El-Camîu ‘l-Sexîr*” ya Îmam Suyutî haşîye nivîsandîne (Şûşî, 2023: 75).

1.6. Mirina Wî

Şûşî di dawîya umrê xwe da tûşî nexweşîyeke sîngî dibe û di sala 1956an da ji ber vê nexweşîya sîngî diçe Mîsilê û bi heyvan di nexweşxaneyê da dimîne. Ev nexweşîya Şûşî wî gelek aciz dike û nahêle berhemên xwe binivîse. Şûşî gelek beyt li ser nexweşîya xwe û halê xwe yê xirab nivîsandîne. Wekî mînak:

Her ewwelî ta digehte ve dem

Dermanê di min çî zore ger kem

Bûrine ji bîst û pênc hizarî

Enwa ‘ê xebik neçar me xwarî

Eşkalê şirenqe nîv gîyanîm

Sih zêde ji hefsedan dizanim

Lewra çî dikem te dawî her car

Min cumle nivîsîne bi tîzkar (Şûşî, 2021: 132)

Bi vê nexweşîya giran Şûşî hêj di 44 salîya xwe di 23/12/1961an da emrê xwedê dike. Derbarê sala mirina Şûşî da tevlihevîyek heye. Li gorî hin lêkolînan (Doskî, 2010; Şûşî, 2012; Salih, 2021; Hesên, 2022) Şûşî di sala 1962an û li gorî hin lêkolînan (Adak, 2020, r. 1514; Şûşî, 2023, r. 77) jî di sala 1961an da wefat kirîye. Hesên di teza xwe masterê da kaxeza wefata Şûşî wekî belge nîşan dide ku tê da sala wefata Şûşî wekî 1962 nivîsandîye dibêje sala wefata Şûşî 1961 nîne 1962 ye (Hesên, 2022, r. 53). Kurê Şêx Tahîrê Şûşî çend gotar li ser babê xwe û berhemên wî

¹ Di sala 1941an da li gundê Başkalê hatiye nivîsîn.

² Di sala 1941an da li gundê Başkalê hatiye nivîsîn

nivîsandîne. Hemzeyê Şûşî jî di *Gulzara* ku di sala 2012an da hatiye çap kirin dîroka wefata babê xwe wekî 12.12.1962 nîşan dide. Lê dîsa Şûşî di berhema babê xwe ya ku di sala 2021ê da ji alîyê wî ve hatiye çap kirin¹ û di gotara xwe ya 2023an da nivîsî² dibêje ku Şêx Tahir 15 Recep 1381 hîcrî anku 23.12.1961an mîladî da wefat kirîye (Şûşî, 2023, r. 77). Şûşî dibêje dîroka ku li ser kaxeza wefata babê min nivîsî durist nîne ji ber ku wî demî ewqas pêşketin nebû kesekî ji wan ra digot û wan jî dinivîsand. Dibêje evro bi awayekê dîjîtal û rasttir salên hîcrî li yên mîladî tên veguherîn (Şûşî, 2025). Qebrê Şûşî niha li gundê Şûşê li goristana Şêx Şemseddînê Şûşî ye.

¹ *Behdînan fî Mezîrat el Şêx Tahir el Şûşî*

² Zana û Nivîser û Hozanvan û Xetxoşê Kurd Şêx Tahirê Şûşî

BEŞA DUYEM: ANALÎZA GULZARÊ

Di vê beşê da analîza metna *Gulzarê* cih digire. Me di vê beşê da pêşîyê *Gulzar* daye nasîn paşê jî ji aliyê taybetmendîyên ruxsarî, zimanî, vegotinî, hunerên edebî û naverokî ve bi hûrgulî analîz kirîye.

2.1. Danasîna *Gulzara Şêx Tahirê Şûşî*

Di vê beşê da bi giştî *Gulzar* dê bête nasandin. Li bin sernavên destxeta resen, navê berhemê, cureyê berhemê, sedema nivîsandinê, dîroka nivîsandinê û hejmara beytan da derbarê *Gulzarê* da agahîyên bingeîn dê cih bigirin.

2.1.1. Destxeta Resen

Destxeta *Gulzarê* tenê nusxeyek e û ew nusxe jî li def Hemzeyê Şûşîyê kurê Şêx Tahir tê parastin. Dirêjahîya cîldan: 22 cm, firehîya wan: 17 cm ye. Gava ku wekî tevahî em binêrin *Gulzar* bi rûpelên destpêkê ve 1043 rûpel e.

Gulzara destxet wekî defterên serbixwe ji sê defteran pêk tê anku sê berg e.¹ Lê gorî hejmar dayînê em dikarin wekî du berg bihesibînin. Ji ber ku di serê destxetê da bi hejmara 1 destpêkirîye heta 595 ê hejmar li ser rûpelan nivîsîne, paşê careka dî bi hejmara 1 destpêkirîye û heta 488an dîsa hejmar li ser rûpelan nivîsîne. Wekî encam jî aliyê hejmara rûpelan ve cîldê yekem navbera rûpelên 1-595 e ku tê da beşên Muqeddîme, Mêrga Êkê û Mêrga Duyem cih digirin û cîlda duyem jî navbera rûpelên 1-488 e ku tê da Mêrga Sêyê û Mêrga Pêncem cih digire.² Ji bo vê lêkolînê em dê kategoriya li gorî hejmara rûpelan hatiye çekirîn bikarînin.

2.1.2. Navê Berhemê

Navê *Gulzarê* yê resen bi erebî “*Rîyadu’-n-Nûr*” e. Li ser bergê *Gulzarê* navê wê yê erebî yê dîrej wiha hatiye nivîsîn: “*Rîyadu’-n-Nûr el-Menzûme el-Kurdîyye fî Sîretî Seyyîdîna Muḥemmedîn we Ḥeyatîhî eş-Şerîfe ez-Zekîyye*” (Bostana Nûrê: Menzûmeyaya Kurdî ya li ser Sîyer û Jiyana Pîroz û Pak a Seyîdê Me Muhemmed.). Şûşî di biranîn xwe da tîne ziman ku wî di serê remezanê da dest bi nivîsandina vê berhemê kirîye û navê wê kirîye *Rîyadu’-n-Nûr* (Şûşî, 2021, r. 99). Di *Gulzarê* da herî zêde anku li heşt cihan navê berhemê wekî “*Rîyadê Nûr*” derbas dibe. Wekî mînak:

¹ Pêvek 3

² Di vê cîldê da Mêrga Çarê û Xatîme jî heye lê Şûşî negiştîye wan beşan binivîse.

Ger yar bî Xudê û ez bimînîm

*Dê rişte **Rîyađê Nûr** vehwînîm (Gulzar, b: 475)*

...

Çengek me hubir di nav qelem kir

*Şîrîn me **Rîyađê Nûr** reqem kir (Gulzar, b: 505)*

Şûşî bi kurdî jî navên “Gulzar û Baxê Nûr” li berhema xwe kirîne. Ev navên berhemê di Gulzarê da bi vî şiklî derbas dibin.

*Wer taze biçîne nîvê **Gulzar***

Behşê vî resûlê pakê muxtar (Gulzar, b: 904)

...

Pîrîr zewq û şefa ye pîrîr sirûr e

***Gulzar** e belê Rîyađê Nûr e (Gulzar, b: 907)*

...

Fikrek mi heye eger çî dûr e

*Emma tu dizanî **baxê nûr** e (Gulzar, b: 365)*

2.1.3. Cureya Berhemê

Hin mesnewî bi mebesta fêrkirina tarîxê tên nivîsîn û ger ew tarîx jîyana Pêxemberî be jî van cure mesnewîyan ra mesnewîyên sîyerê yan jî sîyername tê gotin (Adak, 2019, r. 342). Ji ber ku têgehên sîyer an jî sîret ji bo pênasekirina jiyana Pêxemberî tên bikaranîn. *Gulzar* bi vî awayî mînameke gelekî baş a sîyernameyê ye di edebiyata kurdî ya klasîk da. *Gulzar* bi hemû awayan xwe nîşan dide ku ew sîyername ye. Navê berhemê yê resen bi erebî ye lê bi kurdî tê wateya “*Bostana Nûrê: Menzûmeya Kurdî ya li ser Siyer û Jiyana Pîroz û Pak a Seyîdê Me Mihemed*”. Ji vî navê berhemê bi xwe dîyar e ku ew sîyereke menzûm e û behsa jîyana Pêxemberî dike.

Dîsa Şûşî di nav *Gulzarê* da têgeha “sîretê” bi kar tîne û dîyar dike ku *Gulzar* sîret e û behsa jîyana Pêxemberî dike. Wekî mînak di van beytan da tê dîyar kirin ku *Gulzar* behsa jîyana Pêxemberî dike û vê yekê jî wekî sîret pênase dike:

Lew lazim e tu bi nasî taze

Peyxemberê pîrîr ji ‘îzz û naze

Jîn û eşera resûlê lewla

Lazim tu bizanî taze şerpak

Exlaqê di wî û şûreta wî

*Karê wî û **pakesîreta** wî (Gulzar, b: 892-894)*

Ev rêke ji xarê ta Medîne

Lê Îbnû Hîşam dibêêt şîrîne

Çen carê li çûl û çen di rêyan

Navê di nuwal û gund û cêyan

Ger dê te merame çak bizanî

*Seyrê ke wê **sîretê** ji canî (Gulzar, b: 5834-5836)*

Her wesa ji sernavên mijaran û naveroka wan dîyar e ku *Gulzar* sîyername ye.

Wekî mînak:

Fî Hewadîsîs-Senetîs- Şanîyetî Mînel Hîcretî (Bûyerên Sala Duyê Koçî)

Ev sale ji hîcreta wî du ye

Pîrûz bî li wî ku bûyenû ye

Peyxemberê pîr kemal û îqbal

Hetta ku ji hîcretê çu yek sal

Wî danî 'eceb binaxe bû dîn

Emma bi kemalê ray û zanîn

Çendek ji muhaciran û enşar

Wî kirne bira bi canfîdakar

Karek bû kirî ji kanê hîkmet

Nîşanê siyaset û şehamet ... (Gulzar, b:6485-6489)

Di van beytan da behsa bûyerên sala duyê koçî tê kirin. Dîsa ev sernavên jêrîn jî behsa xezweyên Pêxemberî dike û ev yek jî delîl e ku *Gulzar* sîyername ye.

1. *Ėezwetu Buwaîîn (Ėezwa Buwaîê)*

2. *Ėezwetu 'Uşeyretî (Ėezwa 'Uşeyre)*

3. *Ėezwetu Bedrîn eş- Şuxra (Ėezwa Bedra Biçuk)*

4. *Serîyyetu 'Ebdîllahîbnî Cehşîn (Serîya 'Ebdullahê Kurê Cehşî)*

5-6. *Ferduş Şîyamî we Şerfûl Qîbletî Îlel Ke'betî (Ferzbûna Rojiyê û Wergêrana Qîblê bo Ke'bê)*

2.1.4. Sedema Nivîsandina Berhemê

Şûşî di *Gulzare* da bi du sernavan behsa sedema nivîsandina *Gulzarê* dike. Di sernavê yekem da Şûşî behsa sedemeke giştî ya nivîsandina berhema xwe dike ku hemû misilmanan eleqedar dike. Di sernavê duyem da jî behsa sedemeke taybet anku sedema bi kurdî nivîsandina berhemê dike. Ji ber vê yekê em jî dê li gorî rêbaza wî biçîn û sedema nivîsandina berhemê di bin du Sernavan da aşkere bikin.

2.1.5. Sedema Giştî ya Nivîsandina Berhemê

Şûşî ji bilî helbestvanîya xwe kesekê alim û mela bû. Şûşî di derbarê dînê xwe û bawerîya xwe kesekê gelekî dilsoz bû, gelek ji heş rêberê bawerîya xwe Muhemmedî (s.x.l) dikir. Li gorî Şûşî her misilmanek divê teqez Pêxemberê xwe baş binase û li dûv wî biçê. Ji ber vê yekê Şûşî dest bi nivîsandina *Gulzarê* dike. Şûşî di *Gulzarê* da di navbera beytên 377-416an da behsa sedema nivîsandina giştî dike û dibêje: Lazim e her misilmanek tarîxa Pêxemberê xwe, sifetên wî, exlaqê wî, şexsê wî, karên wî, pexemberîya wî, pêvajoya belavbûna îslamê, eş û nexweşîyên ku Pêxemberî û hevalên wî dîtîn, cehd û têkoşîna wan û taetê wan baş bizane. Vê yekê di van beytên jêrîn da wiha tîne ziman:

Lazim tu bizanî ey birader

Tarîxî heyatê yarê serwer

Peyxember û da 'îyê vî dînî

Hindek ji heyatê wî vexwînî

Ewşafê di wî ji pê heta ser

Exlaqê di wî heman seraser

Şexsê wî bi cumleyê şîfatan

Karê wî 'ecîbe mu 'cîzatan

Halê wî ji bûnê ta wefatê

Jîna wî heta di vê heyatê

Ew ku bû heta biçûk û mindal

Karê wî çi bû heta ku çil sal

Roja ku Xudayî kir peyember

Ser dînî ewî çi hate ser ser

Halê wî çibû digel hevalan

Jîna wî li Mekke şêzde salan

Şe'nê wî çi bû li dest neyaran

Êk êk tu bibîne wan nekaran

Çen mudde li destê wan diêşa

Çen şebr û bêhn ewî dikêşa

Ew cewr û cefa û pîsekarî

Ew derb û civîn û qehr û larî

Ehwalê di wan heval û hemser

Sê car ku li Mekkeyê kirin der

Xaşma li ewan feqîr û jaran

Derba ku li wan fikir neyaran... (Gulzar, b: 377-389).

Şûşî di *Gulzarê* da dibêje xwînerên xwe ger hûn jîyana Pêxemberî baş bizanin wê gavê hûn dê qedr û qîmetê Pêxemberê xwe baş bizanin, jiyana Pêxemberî tijî îbret û delîl in, bi xêra wan hûn dişên bo xwe îbret û dersan jê wergirin, bi vî şiklî hûn dişên hişyar bin û bi rêberîya Pêxemberî xwe bigehînin biheşt ê. Vê yêkê Şûşî di *Gulzarê* da wiha tîne ziman:

Seyrêke tamamî sunneta wî

Hetta tu bizanî qîmeta wî

*Hetta tu bizanî ey birader
Qedrê vî Muhemmedê peyember*

*Ser ta bi qedem wî 'umr û jîne
Xir ders û delîlê jîn û dîn e*

*Beşê wî divêt cewan bixwînî
Belkî ji xû 'îbretê bibînî*

*Hişyarê bibîn li xew bê mestî
Em taze li dû biçîn diristî*

*Ellah nê dibê peyemberê min
Xûş rehber e ew ji bû derê min*

*Her kes bigirît rîya wî taze
Dê bidî biheştê serfiraze (Gulzar, b: 400-406).*

2.1.6. Sedema bi Kurdî Nivîsandina Berhemê

Şêx Tahirê Şûşî kesayetekê ayînperwer bû lê di heman demê da jî kesayetekê kurdperwer bû. Şûşî gelek heş ji milletê xwe yê kurd dikir ji ber vê yekê hindî ji destê wî dihat mafên kurdan li hemberî zordaran diparast. Şûşî nedixwest ku kurd bi çî awayan ji milletên dî paş û kêmbimînin (Şûşî, 2012, r. 21). Wek sedema bi kurdî nivîsandina *Gulzarê* jî Şûşî vê yekê nîşan dide. Ew vê yekê di van beytên jêrîn da bi aşkere tîne zîman:

*Beşê wî diken bi her zubanan
Medha wî diken li her meknan*

*Emma me heta nihû nedîne
Jîna wî bi kurdîya şirîne*

Ey dil kesera te ya li mêje

Wer wekî te divê bi kurdî bêje (Gulzar, b: 421-423).

Şûşî di van beytan da dibêje bi hemî zimanan berhem li ser jîyana Pêxemberî hatîne nivîsîn û bi hemî zimanan medhên Pêxemberî tên kirin. Lazim e kurd jî ji vê yekê bê par nemînin.

2.1.7. Dîroka Nivîsandinê

Şûşî di sala 1957an da dest bi nivîsandina destxetê kirîye û heta sala 1961an da ku wefat kirîye nivîsa xwe domandîye (Şûşî, 2023: 73). Şûşî dîroka destpêkirina berhema xwe di *Gulzarê* da di bin Sernavê “*Tarix-ul Îbtîdaî bî Nezmîl Kîtabî we Mîzanû Nezmîhî* (Dîroka Destpêkirina Nezma vê Kitêbê û Kêşana Nezma Wê)” bi aşkere wiha tîne ziman:

Gava me serê kîtabê danî

Mahê remeðan bû xûş li canî

Heftê û şeş û hizar û sêşed

Bu hîcretê yarê mey Muhemmed (Gulzar, b: 476-477)

Şûşî di van beytan da bi aşkere tîne ziman ku di sala 1376 hîcrî û di meha remezanê ku ew jî li gorî mîladî dibe 1957 meha Nîsanê dest bi nivîsandina berhemê kirîye. Şûşî heta sala wefat kirî 1961ê nivîsandina berhemê dewam kirîye û negîştîye li gorî plana ku danay bo berhema xwe bi temamî binivîse.

2.1.8. Hejmara Beytan

Di derbarê hejmara beytên *Gulzarê* da şêlîtîyek heye. Di lêkolînên li ser Şûşî û berhemên wî hatîne kirin da hejmarên cuda ji bo *Gulzarê* hatîne gotin. Hejmara beytên *Gulzarê* li gorî çend lêkolînên wekî Doskî, (1993, 2008, 2010): 13 hizar, li gorî Şûşî, (2012 û 2023): Pitir ji 13 hizaran, li gorî Adak, (2020): nêzîkê 14 hizar, li gorî Salih, (2021): pitir Pitir ji 13 hizaran, li gorî Ertekin, (2022): nêzîkê 14 hizar û li gorî Hesên, (2022): Pitir ji 13 hizaran e. Piranîya kesên ku hejmara beytan dibêjin wekî çavkanî Tehsîn Îbrahîm Doskî û Hemzeyê Şûşî nişan didin.

Ji ber ku *Gulzar* mijara teza me ye û em dê beytên wê ji bo analîza metnê bi kar bînin, me li serê her beytekê hejmarek dayê. Di encama vê hejmar dayînê me dît ku hejmara beytên *Gulzarê* ewqas nînin ku di lêkolînên berê da hatîne gotin. Hejmara

beytên *Gulzarê* bi temamî 10154 beyt in. Ji aliyê Hemzeyê Şûşî ve pirtûkên Şêx Tahirê Şûşî “*Pend û Şîret* (1997)”, “*Gulzar* (2012)” û “*Îsra û Mî‘rac û Mu‘cîzatên Pêxemberî* (2022)” bi awayekê ser bi xwe yên hatîne çap kirin. *Pend û Şîret* her çend ji aliyê ruxsarî ve bişibe *Gulzarê* jî aliyê naverokê ve ji *Gulzarê* vediqete û di nav bergên *Gulzarê* da cih nagire (Şûşî, 2012, 36). Ji ber vê yekê hejmara beytên wê di nav hejmara destxetê da nehatîne hesabkirin. Di *Gulzara* 2012 da ji aliyê Hemze Şûşî ve hatiye çap kirin da mijara *Îsra û Mî‘racê* heye lê mijara *Mu‘cîzatên Pêxemberî* nîne. Di vê çapê da hejmara beytên *Gulzarê* 9300 in. Dîsa çend beytên ku di *Gulzara* destxet da hene di *Gulzara* 2012 da nînin. Dibe ku ew beyt neketibine ber çavê Hemzeyê Şûşî. Wekî mînak ev beytên jêrîn ku di nav destxetê da hene di nav *Gulzar* 2012ê da nînin:

Ser qewmê xû hûn me xûş emîn in
Ser ‘ehdê xû ta ku hûn bimînin

Vî emrî ji min biken gudarî
‘Îsa bi şîfet me hûn hewarî (*Gulzar*, b: 5464-5465)

Ev qismet e ger bikey tu dîqet
Sengîn e bi fennê tîbb û hikmet (*Gulzar*, b: 8409)

Di “*Îsra û Mî‘rac û Mu‘cîzatên Pêxemberî*” ku di sala 2022 ji aliyê Hemzeyê Şûşî ve hatiye çap kirin da Şûşî mijaren “*Îsra û Mî‘rac*” ku di *Gulzar* (2012) jî hey û mijara “*Mu‘cîzatên Pêxemberî*” ku di *Gulzar* (2012) cih nedayê kom kirîne û wekî berhemeke serbixwe çap kirîne. Di vê berhemê da hejmara beytan 1260 in ku ji van 732 yên beşa *Mu‘cîzatên Pêxemberî* ne 528 beyt jî yên mijara *Îsra û Mî‘racê* ne. Anku wekî encam di *Gulzara* destxet da tenê beytên berhema *Pend û Şîret* nînin ji ber vê yekê ew berhem me ji derveyê lêkolîna xwe hêlaye. Lê di *Gulzara* destxet da hemû beytên ku bi navê “*Îsra û Mî‘rac û Mu‘cîzatên Pêxemberî*” wekî berhemeke serbixwe hatiye çapkirin bi temamî hene. Ji ber vê yekê bi xwe ev berhem di nav destxetê da ya û di nav lêkolîna me da cih digire. Hejmarên beytên *Gulzarê* di tabloya jêrîn da bi li gorî mîrgên wê bi awayekê hûrgulî hatîne dayîn.

Tablo 2. 1: Hejmara Beytên Gulzarê

Beşa Sereke	Binbeş	Hejmara Beytan	Şîrove
Bergê Yekem	Muqeddîme	908	Bi temami hatiye nivîsîn
	Mêrga Êkê	1719	Bi temami hatiye nivîsîn
	Mêrga Duyê	3009	Bi temami hatiye nivîsîn
Giştî		5636	-
Bergê Duyem	Mêrga Sêyê	2300	%50 kême
	Mêrga Çarê	-	Qet nehatiye nivîsîn
	Mêrga Pêncê	2218	%20-25 kême.
	Xatîme	-	Qet nehatiye nivîsîn
Giştî		4518	-
Tevahîya Giştî		10154	-

Tablo 2. 2: Ji Alîyê Hejmara Beytan ve Berawirda Gulzarê Li gel Çend Mesnewiyên Kurdî

Jmr	Mesnewî	Nivîskar	Zarave	Hej. Beytan
1	Mem û Zîn	Xanî	Kurmancî	2.656
2	Yûsif û Zuleyxa	Selîmî	Kurmancî	2.325
3	Seyfilmilûk	Sîyahpoş	Kurmancî	2.883
4	Rewdu'n-Ne'îm	Rûhî	Kurmancî	4.531
5	el-Hemaîl fi'ş-Şemaîl	Godîşkî	Kurmancî	5.569
6	el-Cewahîru'r-Reşadîye	Godîşkî	Kurmancî	5.204
7	Mewlûda Sîyer a Xerxurî	Xerxurî	Kurmancî	910
8	Jêgirtiyên bi Zefer, ji Xebata Pêxember	Mela Mehmûd	Kurmancî	540
9	Misk û Enber: Nezma Heyata Hezretî Pêxember (s.x.l)	Şemrexî	Kurmancî	1700
10	Îran û Tûran	Gelêrî	Goranî	7000
11	Xusrew û Şêrîn	Qubadî	Goranî	5526
12	<i>Gulzar</i>	Şûşî	Kurmancî	10154

Di vê tabloya jorîn da çend mesnewiyên kurdî yên ku hejmara beytên wan gelek in cih digirin. Di tabloyê da jî tê dîtin ku *Gulzar* di nav mesnewiyên kurdî da mesnewîya herî mezin e. Divê neyê jibîrkin ku Şûşî *Gulzar* bi temami nenivîsandîye. Wî “Mêrga Çarê” û “Xatîme” qet nenivîsandîye û herî kême %50 ya Mêrga Sêyê û

%20-25ê Mêrga Pêncê jî nenivîsandîye. Anku ger ku şîyaba ev berhem bi temamî nivîsandiba wê gavê da hejmara beytên wê nêzîkê 17 hizaran bûya. Ji xwe me beyten *Pend û Şîretê* ku Şûşî ew jî wek parçeyeke *Gulzarê* nivîsandîye di nav van beytan da hesap nekirîne. Ger em wê jî ku ji nêzîkê 1000 beytan pêk tê hesab bikin wê gavê hejmara beytên *Gulzarê* dê bigestina nêzîkê 18 hizaran.

2.2. Taybetiyên Ruxsarî

Di vê beşê da em dê li ser alîyê Ruxsarî yê *Gulzarê* bisekinîn.

2.2.1. Teşeyê Nezmê

Mesnewî peyveke zimanê erebî ye ji peyva “mesna” ku tê wateya cot cote tê. Bingeha vê peyvê her çend bi erebî be jî wekî têgehek edebî mesnewî aîdê edebiyata farisî ye. Di edebiyata farisî da ji bo helbestên ku serwaya beytên wan cot in mesnewî hatiye gotin. Mesnewî teşeyekê nezmê ye ku ji beytan pêk tê û misrayên her beytekê jî di nav xwe da di hemserwa ne û heman beytên wê bi heman qalibê erûzê ve tîn nivîsîn (Çiçekler, 2004, r. 320). Mesnewî di nav xwe da wekî mesnewîyên serbixwe û mesnewîyên wekî helbestên dîwanan dibin du beş (Adak, 2019, r. 245-246). Ji bo vegotin û bûyerên dîroj mesnewîyên serbixwe gelen guncaw in. Ji ber ku di van mesnewîyan da her beyt tenê di nav xwe da hemserwa ne û hejmareka ku wan sînordar dike nîne ev jî derfetê dide helbestvanî ku bûyer û çîrokên dirêj bişêt vehînt.

Gulzar li gorî teşeyê nezmê dikeve nav kategoriya mesnewîyên serbixwe. Ji ber ku hemû beytên *Gulzarê* li gorî heman qalibê erûzê “‘*Fe ‘lun fe ‘elun fe ‘el fe ‘ûlun*” hatîne nivîsîn û di *Gulzarê* da her beytek di nav xwe da hemserwa ne. Wekî mînak:

Ellah ku çi navekê şîrîn e a

Gûtna wî heyatê can û jîn e a

Ey navê te ye Rehîm û Rehman b

Wey zîkrê te ye şîfa û derman b

Her hemd û şena û şukr û minnet c

Her bû te Xudê xudanê rehma c

Bawer me heye ku tu Xuda yî d

Her tu mezin î xudan beqa yî d

Tenha yî tu bê heval î û bê hemşer e
Ne yê pêtivîyê wezîr û yawer e (Gulzar, b: 1-5)

2.2.2. Kêşa Erûzê

Erûz peyveke erebî ye û wateya wê ya ferhengî “alî, rê, hêştira serkêş, stûna nîveka konî, bajarê Mekke, derketina hol û û tiştê ku dibe pîvan û mînak “(Çetin, 1991, r. 424).” Wekî têgeheke edebî, eruz, sistemeke weznê ye ku di helbestê da li ser rêzkirina ahengdar a tîpên dirêj û kurt hatiye damezrandin (Adak, 2014, r. 366). Di edebiyatên klasîk ên ereb, faris, tirk û kurdan da berhemên menzûm li gorî kêşa erûzê yên hatîne nivîsîn. Wekî berhemeke menzûm a edebiyata klasîk a kurdî *Gulzar* jî bi kêşa erûzê hatiye nivîsîn. Şûşî bi xwe di van beyê jêrîn ên *Gulzarê* da wiha behsa wezna berhema xwe dike:

Wezna wê bi lezzet û şîrîn e
Nêv ‘ilmê ‘erûzê nav çu nîne

Lewra bi xusûsê her zubanek
Her şî ‘rekê bu heyîn nîşanek

Ey dûsto eger te arezû ye
Nezma vê şîrîn kitêbê ku ye

Weznek ji wê ra me got bi dilxwaz
Hem rêk û rewan e nezm û awaz

Fe ‘lun fe ‘elun fe ‘el fe ‘ûl un
Ev çware Rîyadê Nûr uşûl in (Gulzar, b: 478-482)

Şûşî di van beytan da dibêje ku *Gulzar* bi qalibê “*Fe ‘lun fe ‘elun fe ‘el fe ‘ûl un*” hatiye nivîsîn. Şûşî di van beytan da dibêje ku ew qalibê ku wî bikarînay di nav ilmê erûzê da nînê. Adak di gotara xwe ya li ser *Gulzarê* tîne ziman ku qesta Şûşî ji vê gotinê ne ew e ku dixwaze bibêje di nav edebiyata farisan û ya kurdan da jî ev qalib

qet nehatiye bikaranîn qesta wî ew e ku dibêje ev qalib di nav erûza ereban da qet nehatiye bikaranîn. Dîsa Adak di vê gotara xwe da dîyar dike ku berhema *Mem û Zînê* li ber destê Şûşî hebû û Şûşî qalibê xwe li gorî qalibê *Mem û Zînê* “mef‘ûlu mefa‘ilun fe‘ûlun” dana ye (Adak, 2020, r. 1519). Gava mirov li her qalibên Xanî û Şûşî dinêrît li gorî dirêjî û kurtîya wekî hev in.

Fe‘lun / fe‘elun / fe‘el / fe‘ûl un (Gulzar, Şûşî)

(- - / + + - / + - / + - -)

Mef‘ûlu mefa‘ilun fe‘ûlun (Mem û Zîn, Xanî)

(- - + / + - + - / + - -)

Her du qalib jî li gorî dirêjî û kurtîya heceyan wekî hev in. Her du qalib jî ji deh heceyan pêk tên. Cudahîya van qaliban jî hejmara tef‘îleyan e. Qaliba Şûşî ji çar tef‘îleyan pêk tê, ya Xanî ji sê tef‘îleyan pêk tê. Wekî mînak:

Adem bi xwe yek ji her duwan e

(- - + / + - + - / + - -)

Yek herf e ji emrê kun fekan e (Mem û Zîn, b: 9)

(- - + / + - ± - / + - -)

...

Feyd û kerem û selam di bê hed

(- - / + + - / + - / + - -)

Ya Reb tu birêje ser Muḥemmed (Gulzar, b: 15)

(- - / + + - / + - / + - -)

Di van mînakan da tê dîtîn ku her du berhem jî bi deh heceyan hatîne nivîsîn û kurt û dirêjîya heceyan wekî hev e. Cudahîya di navbera qaliba *Mem û Zîn* û *Gulzarê* hejmar û navê tef‘îleyan e. Şûşî di *Gulzarê* da bi giştî qalîba erûzê bi awayekê serkeftî bikaranîye lê li hin deran kêmasî û qusûr jî hene.

2.2.2.1. Zîhaf

Di erûzê da ger ku heceyeke dirêj ji bo ku li weznê bê, kurt bê xwendin wê gavê zîhaf pêk tê. Zîhaf ji bo helbestvanî wekî qusûr tê qebûlkin (Adak, 2014, r. 382). Wekî mînak di van beytên jêrîn ên *Gulzarê* da zîhaf heye.

Ellah ku çi navekê şîrîn e

Gûtina wî heyatê can û jîn e (Gulzar, b: 1)

Di misraya duyem da dengên dirêj ên “î” û “û” ji bo ku li weznê bihên kurt tene xwendin.

Ew gazî diket bi dengekê hêl

Ey qewmê Qureyşî pîr û cahêl (Gulzar, b: 2837)

Dengen dirêj ên “î, ê, û” ji bo ku li weznê bihên kurt tene xwendin.

2.2.2.2. Îmale

Di erûzê da ger ku heceyeke kurt ji bo ku li weznê bê, dirêj bê xwendin wê gavê îmale pêk tê (Saraç, 2019, r. 524). Îmale ji bo helbestvanî qusûreke ji zîhafê kêmtir tê qebûlkin. (Adak, 2014: r.382). Wekî mînak di van beytên jêrîn ên *Gulzarê* da îmale heye.

Her we bi Muḥemmedî me bawer

‘Ebdê te ye qaşîd û peyember (Gulzar, b: 9)

Di misraya yekem da dengê “e” ya kurt ji bo ku li weznê were dirêj tê xwendin. Bi vî şiklî îmaleya çêdibe.

Zem ‘e ku li mêje wî heval bû

Bab Eswed e lê çi şîr helal bû (Gulzar, b: 4144)

Di misraya yekem da dengê “e” ya kurt ji bo ku li weznê were dirêj tê xwendin. Bi vî şiklî îmaleya çêdibe.

2.2.2.3. Wesl

Ger ku peyvek bi tîpeka dengdar biqede û peyva li dûv wê tê bi tîpeka dengdêr dest pê bike wê gavê tîpa dengar a peyva pêşîyê bi tîpa dengdêr a dûv wê ra tê bi hev ra tên xwendin. Ji bo erûzê wekî qusûr nayê dîtin (Saraç, 2019, r.521). Ji vê rewşê ra wesl tê gotin. Di *Gulzarê* da gelek mînak ji bo vê rewşê hene. Wekî mînak:

Her çî tu bidey_û yan nedey tu

Her çî tu bibey_û ger nebey tu (Gulzar, b: 94)

Haşa te hebin şerîk_û eşbah

Yan ehl_û weled te haşalillah (Gulzar, b: 101)

Şûşî di gelek beytan da ji bo weslê çêbike peyva “y” bikarînaye. Wekî mînak:

Rumbazîy_û quşme û suwarî

Segvanîy_û karê nêzekarî (Gulzar, b: 603)

Dabêjîte katibê xû paşî

Binvîse bi tazeîy_û başî (Gulzar, b: 625)

2.2.2.5. Şedde

Hin caran ji bo ku wezin durist bibe dengêk tê dubarekirin anku bi şedde tê nivîsîn. Ev rewş mahareta helbestvanî nîşan dide (Saraç, 2019, r. 534). Di *Gulzarê* da çend mînaken şeddeyê wiha ne:

Qîşşa xû hemû digût serûber

Bû wê herema zuban çu şekker (Gulzar, b: 2674)

Zanayî bi fennê hukm û dewlet

Wer seyrê bike ji dil şerî'et (Gulzar, b: 709)

2.2.2.6. Qesr

Helbestvan hin caran ji bo ku li weznê bê herfeke peyvê nanivîsîn ji vê rewşê ra qesr tê gotin (Saraç, 2019, r. 534). Şûşî jî ji bo ku li weznê were li gelek cihan bi taybet jî di navan da qesr bi kar înaye. Wekî mînak:

Bûbekrî ku hêj xeber nezanî

Yek duşminê dîn bû gût nîhanî (Gulzar, b: 4363)

Bûcehlê kuşê Hîşamê bedkar

Derheq bi nebî şibî şeyê har (Gulzar, b: 2879)

Şûşî di van her du beytan da ji bo li weznê were herfa ewil ya navî “E” nenivîsî ye û bi vî şiklî li weznê hatîye.

2.2.3. Serwa

Di helbestê da, serwa û paşserwa du hêmanên bingehîn in ku aheng, rîtm û wateyê didin berhemana. Serwa di dawîya misrayan da dubarekirina deng e. Ev peyvên ku tê da deng tene dubarekirin divê yan bi xwe cuda bin yan jî wateya wan cuda bin (Saraç, 2019, r. 573). Bi serwayê helbest ahengdar dibe û xwendina helbestê hêsan dibe. Çend cureyên serwayê hene.

2.2.3.1. Serwaya Bêpaşserwa

Di vî cureyê serwayê da serwa di dawîya misrayan da cih digire û piştî serwayê paşserwa nîne. Wekî mînak:

Ew şax e ne wek libase belkî

Wek pîstê fireh dibît li xanî (Gulzar, b: 712)

Ew 'ilmê bi nav 'îlac û derman

Fennê bi wî çêdibît wîcdan (Gulzar, b: 719)

Di van her du mînak da paşserwa nîne û serwa di dawîya misrayan da ye. Di beyta yekem da serwa “î” di ya duyem da jî “an” ne.

2.2.3.2. Serwaya Bipaşserwa

Di vî cureyê serwayê da di dawîya misrayan da paşserwa û berî wê jî serwa heye (Adak, 2014, r. 396. Wekî mînak:

Ewwel me bûy xû îbtîda ye

Axir me li ser wî intîha ye (Gulzar, b: 31)

Ev dîne belê delîlê wan e

Ev şer'ê tinê kefilê wan e (Gulzar, b: 716)

Di beyta yekem da “ye” paşserwa ye û di dawîya misrayê de ye û “a” serwa ye û berî paşserwayê tê. Di beyta duyem da jî “ê wan e” paşserwa ye û di dawîya misrayê da ye û “îl” jî serwa ye û berî paşserwayê tê.

2.2.3.3. Serwaya Mucerrred

Ger serwa tenê bi herfa rewîyê hatibe kirin anku herfa dawîya misrayê bê hereke be ji wê serwayê ra dibêjin serwaya mucerrred (Saraç, 2021, r. 588). Wekî mînak:

Xir muyê leşê wî bûne nişter

Ber tirsê hebîbê şahê ekber (Gulzar, b: 5790)

Işkeft û kun û kujî û bin ber

Êk êke di seh kirin serûber (Gulzar, b: 5769)

Di van her du beytan da jî serwa bi herfa rewîyê (r) hatiye kirin ji ber vê yekê di van beytan da serwaya mucerrred heye.

2.2.3.4. Serwaya Murekkeb

Sê cureyên serwaya murekkeb hene:

2.2.3.4.1. Serwaya Murdef

Ew cure serwa ye ku di nav xwe da herfa rîdfê (herfa bê hereke ya berî herfa rewîyê) anku “elîf, waw û yê” dihevine. Ger yek ji van herfan bê hereke berî herfa rewî bihê wê gavê serwaya murdef çêdibe (Saraç, 2021, r. 588). Wekî mînak:

Ew nuke bihên bû dergehê xar

Em dê çi bikeyn ji destê bedkar (Gulzar, b: 5793)

Çen quîbê mezin xû Xewsê Bexdad

Rabûne ji neslê wan eşilzad (Gulzar, b: 7290)

Di van her du beytan da berîya herfa rewî (r, d) herfa rîdfê (a) hatiye ji ber vê yekê di van beytan da serwaya murdef heye.

2.2.3.4.2. Serwaya Muqeyyed

Di vî cureyê serwayê da berîya herfa rewîyê herfeke bê hereke dubare dike. Wekî mînak “... mest / ... elest” (Saraç, 2021, r. 588). Di Gulzarê da mînakên vê serwayê bi vî rengî ne:

Simbêl di pîrî û cewan û şeb reng

Ey devmezinê şîrîn û xûş deng (Gulzar, b: 7988)

Wî şîr diweşand û her qebû xwast

Wî gûtî peyember im belê rast (Gulzar, b: 8335)

Di van her du beytan da berîya herfên rewîyê (g, t) herfên bê hereke (n, s) hatîne ji ber vê yekê di van beytan da serwaya muqeyyed heye.

2.2.3.4.3. Serwaya Muesses

Ger ku berî herfa rewîyê herfekeke bi hereke û berîya wê jî “elîf”ek hebe wê gavê serwaya muesses çêdibe. Wekî “keramet û işaret”. (Saraç, 2021, r. 589).

Peyxemberî bû fikir îşaret

Tu kirbe nihû ji ev bîşaret (Gulzar, b: 7597)

‘Alem ji gef û zuban selamet

Serbest û se ‘îd bibît qiyamet (Gulzar, b: 115)

Di van her du mînakên da berî herfa rewîyê (t), herfeke bi hereke (re, me) hatiye û berî herfa bi hereke jî elif (a) hatiye bi vî awayî di van beytan da serwaya muese pêk hatîye.

2.2.3.5. Serwa li Gorî Dengan

Li gorî dengan serwa dibe sê cure.

2.2.3.5.1. Serwaya Lawaz

Ger serwa tenê bi dengê hatibe çekirin ew dibe serwaya lawaz (Dilçin, 2013, r. 86). Wekî mînak di vê beyta jêrîn da serwa tenê bi dengê “a”yê hatiye çekirin anku di vê beytê da serwaya lawaz heye.

Ewwel me bûy xû îbtîda ye

Axir me li ser wî întîha ye (Gulzar, b: 31)

2.2.3.5.2. Serwaya Asayî

Ger serwa bi du dengan hatibe çekirin ew dibe serwaya asayî (Dilçin, 2013, r. 87). Wekî mînak di vê beyta jêrîn da serwa bi du dengan “as” hatiye çekirin anku di vê beytê da serwaya asayî heye.

Rabûye xulam bi navê ‘Eddas

Ew merdê xerîb û hem xerîbnas (Gulzar, b: 5098)

2.2.3.5.3. Serwaya Zêdebar

Ger serwa bi du dengan zêdetir hatibe çêkirin ew dibe serwaya zêdabar (Dilçin, 2013, r. 89). Wekî mînak di vê heyta jêrîn da serwa ji sê dengan “wet” pêk hatiye û serwaya zêdebar çêbûye.

Ney taqet e ney çi hewl û quwwet

Îlla bi te ey xudanê setwet (Gulzar, b: 5080)

Gulzar ji aliyê serwayê û cureyên wê ve gelekî dewlemend e. Di *Gulzarê* da her cureyê serwayê heye lê di du cihan da di navbera misrayan da serwa çênebûye. Wekî mînak di van her du beytên jêrîn da serwa nîne.

Peyxember e ev ji bu we taze

‘Utbeî gu: Belê bi serfiraqî (Gulzar, b: 5135)

Dê ku bikujî me dûst û yaran

Hef şed kesî xir ji wan bijare (Gulzar, b: 7118)

2.2.4. Paşserwa

Paşserwa di helbestê da di dawîya rêzan da dubarebûna yek an zêdetir peyv an paşgiran e, lê şert ew e ku hem wateya wan yek be hem jî erka wan yek be. Paşserwa her tim piştî serwayê tê û serwayê hê bêtir xurt dike û ahengek taybet dide helbestê. Bi gotineke din, heke serwa melodiyê bide, paşserwa rîtmê sabît dike (Saraç, 2019, r. 576). Li gorî tiştên ku tên dubarekirin sê cureyên paşserwayê hene (Adak, 2014, r. 399):

2.2.4.1. Paşserwaya Qertaf

Di vî cureyê paşserwayê da qertaf di dawîya misrayan da tên dubarekirin (Adak, 2014, r. 399). Wekî mînak di van beytên jêrîn da qertafên “-e û -im” redif in.

Bawer çî neket ji xû xisar e

Ew heşrê zelîl û şermezar e (Gulzar, b: 5132)

Nazanî ji tu çi daxîdar im

Dê tu bikujim li ser sûwar im (Gulzar, b: 7554)

2.2.4.2. Paşserwaya Qertaf û Bêje

Di vî cureyê paşserwayê da di dawîya misrayan da qertaf û bêje yan kombêje bi hev ra tên dubarekirin (Adak, 2014, r.399). Wekî mînak di van beytên jêrîn da paşserwa di halê qertaf û bêje “-î tu, -a Xudayî” û qertaf û kombêje “-e ya Reb” da ne.

Bê sir nîye lê ku xatemî tu

Seydayê cemî ‘î ‘alemî tu (Gulzar, b: 143)

Ey nûrê hîdayeta Xudayî

Menzûrê ‘înayeta Xudayî (Gulzar, b: 121)

*Navê te gelek şîrîn **e ya reb***

*Lûfta te gelek berîn **e ya reb*** (Gulzar, b: 28)

2.2.4.2. Paşserwaya Bêje û Kombêje

Di vî cureyê paşserwayê da qertaf nîne wekî paşserwa bêje yan kombêjeyek heye (Adak, 2014, r. 400). Wekî mînak di van beytên jêrîn da paşserwa di halê bêje “bûy” û kombêje “ji bû min, dibin bi wî dil” da ne.

*Kenzek tu hebûy ezel nîhan **bûy***

*Bê ‘arif û ‘ebdê îns û can **bûy*** (Gulzar, b: 102)

*Dînê xû te kir beyan **ji bû wan***

*Şer‘ê xû te kir ‘eyan **ji bû wan*** (Gulzar, b: 108)

*Navê te ye ron **dibin bi wî dil***

*Zîkrê te ye hûn **dibin bi wî dil*** (Gulzar, b: 23)

2.2.5. Tertîb/Plansazî

Mesnewî ji ber ku gelekî dirêj in li gorî plansazîyekê tene nivîsîn. Mesnewî ji sê beşên sereke pêk tên ku ew jî beşa dîbaceyê (destpêk), beşa sereke û beşa xatîmê (encam) ye (Adak, 2019, r. 268). Wekî mesnewîyeke serbixwe di *Gulzarê* da plansazîyeke gelekî baş heye. Şûşî di rûpelekê serê destxeta xwe da plansazîya *Gulzarê* nivîsandîye. Li gorî plana Şûşî *Gulzar* ji muqeddîmeyekê (destpêk), pênc beşên sereke

(Rewde, Mêrg) û xatîmeyerê (encam) pêk tê. Plana Şûşî ya di serê destxetê da dîyar kirî bi vî şiklî ye:

Tablo 2. 3: Plansazîya Şûşî ya Gulzarê

Beşa Dîbace	Muqeddîme	Destpêkirina kitêbê, medhê Xwedê û Pêxember, mebesta nivîsîna kitêbê, nimûneyên bedewîya Quranê û taybetmendiyên dînê Îslamê.
Beşa Sereke	Rewdeya Yekem	Ji wîladeta Pêxember heta bi Pêxembertîya
	Rewdeya Duyem	Ji Pêxembertîya wî heta bi hicreta wî.
	Rewdeya Sêyem	Ji hicreta wî heta bi fetha Mekkehê.
	Rewdeya Çarem	Ji fetha Mekkehê heta bi hecca Weda'ê.
	Rewdeya Pêncem:	Şekl û sûretê wî; exlaq û rabûn û rûniştina wî; taybetmendî û fezîlet kemalatên wî, şemaila wî, mucîzeyên wî, ehlê beyt û derdora wî, wefata wî û tayînkirina xelîfeyê xwe
Beşa Xatîme (Encam)	Xatîme	Sîyera her çar xelîfeyên raşid ên ku piştî Pêxember rêvebirî kirine û dînê Îslamê belav kirine.

2.2.5.1. Beşa Dîbaceyê

Dîbace, di mesnewîyan da navê beşa muqeddîmê ye û di vê bêşê da sedema nivîsandina berhemê, felsefeya hunermendî û carna jî agahiyên derbarê jiyana wî di vê beşa destpêkê da cih digirin (Üzgör, 1994, r. 277). Di dibacêyan da bi giştî mijarên bîsmîllah, tewhîd, tehmîd, mûnacat, ne't, medhîye û sebebê te'lîfê hene. Di hin dîbaceyan da mijarên mîrac, şefa'et û methên çar xelîfeyan jî li dîbaceyan hatîne zêdekirin. Hin caran jî mesnewînûs li gorî standartê neçûne û li gorî xwe hin mijar li dîbacê kêm yan jî zêdekirîne (Adak, 2020, r. 1520). Di edebiyata kurdî da yek ji wan kesên dîbaceyeke gelekî berfireh nivîsandî û hin mîjarên nû li dîbaceyê zêdekirî jî Şêx Tahîrê Şûşî ye. Şûşî dîbaceya *Gulzarê* bi 908 beytan ve nivîsandîye. Şûşî dîbaceya xwe di bin 9 sernavan da nivîsandîye û ji bo her sernavekê jî hejmarek daye. Li gorî sernavan dîbaceya *Gulzarê* bi vî şiklî ye:

2.2.5.1.1. Bîsmîllah

Bîsmîllah di *Gulzarê* da bi du awaya derdikeve pêş. Ya yekem nivîsîna orijînalê bîsmîllahê ya bi erebî ye. Şûşî di rûpelên pêşîyê yên şîroveyan da di rûpelê yekem da

bi xettatî¹ û di rûpelên dî da jî bi awayê standart bîsmîllah nivîsandîye. Ji bilî van her duyan di beşên muqeddîme, mêrga yekê, mêrga duyê, mêrga sêyê û mêrga pêncê da jî bi erebî di serê rûpelî da bîsmîllah nivîsandîye. Di beşa muqeddîmeya *Gulzarê* da jî wekî beşek serbixwe ya dîbaceyê beşa Bîsmîllah heye û Şûşî sernavê wê wiha nivîsandîye: “El Îbtîdahû bî Îsmî Rabbîl E‘la El-Fettah (Destpêk bi Navê Rabbê Min ê Bilind ê Fettah).” Ev beş ji 72 beytan pêk tê lê ji serî heta dawîyê behsa bîsmîllahê nake.

Şûşî destpêka xwe bi navê Xwedê yê "Fettah" dike, ku tê wateya "vekêr" an "keremkar". Ew di vê beşê da li ser giringiya navê Xwedê û bandora wî ya olî disekine. Li gor wî, navê Xwedê ne tenê şîfa û derman e, ew herweha mifteha seadetê, ronahiya dîlan û rêberê mirovan e. Şûşî diyar dike ku kesên ku Xwedê nas dikin û ji dil taetî bo wî dikin, ew xwedî kemal in. Şûşî di vê beşê da li ser Pêxemberê îslamê jî disekine û wî wekî "serdarê hemû Pêxemberan", "ronahiya rehmetê" û "sedema afirandîna alemê" pênase dike. Di vê çarçoveyê da, Pêxamber wekî rêber û mûrşîdê mirovan tê dîtin ku bûye sebaba hîdayetê. Herweha, sinneta wî jî wekî delîl û rêber tê pejirandin. Şûşî di vê beşê da li ser sehabîyên Pêxemberî jî disekine. Ew wan wekî "xudanê dîrayet û dînan", "xwedî kemal" û "şehîdên canfîda" yên ku bûne sedema seadet û hîdayetê pênase dike. Di dawîya beşê da Şûşî şîretan li xwe û xwînerên xwe dike. Ew ji wan daxwaz dike ku tewbe bikin, ji gunahan dûr bisekinin û bikevin rêya Xwedê da ku xilas bibin.

Ev beş wekî dîbaceya dîbacê ye. Şûşî di vê beşê da pêşîyê bi bîsmîllahê dest pê dike (*Gulzar*, beyt: 1-2):

Ellah ku çi navekê şîrîn e
Gûtna wî heyatê can û jîn e

Ey navê te ye Rehîm û Rehman
Wey zîkrê te ye şîfa û derman

Piştî van her du beytan Şûşî derbasi tehmîdê dibe (*Gulzar*, b: 3):

Her hemd û şena û şukr û minnet

¹ Binêre pêvek 5

Her bû te Xudê xudanê rehmet
Ji tehmîdê derbasî tewhîdê dibe (Gulzar, b: 4-8):

Bawer me heye ku tu Xuda yî
Her tu mezin î xudan beqa yî

Tenha yî tu bê heval î û bê hemşer
Ne yê pêtivîyê wezîr û yawer...
Ji tewhîdê derbasî ne 'tê dibe (Gulzar, b: 9-21):

Her we bi Muhemmedî me bawer
'Ebdê te ye qasîd û peyember

Serdarê hemû peyemberan ew
Serdefterê cumle serweran ew

Ew rohnîyê afitabê rehmet
Ew durrê giran buhayê xilqet...
Ji ne 'tê dîsa derbasî bîsmîllahê dibe (Gulzar, b: 22-30):

Navê te Xudê çi tazenav e
Pîrûz e çi şûleka li nav e

Navê te ye ron dibin bi wî dil
Ẓikrê te ye hûn dibin bi wî dil...
Ji bîsmîllahê derbasî behsa xwe dibe (Gulzar, b: 32-35):

Ṭahirê te feqîr û jar e ya reb
Rehîma te wî pişk û bar e ya reb

Şermende ji tu ye pişîr gunah e
Feqla te umêd e hem penah e
Ji behsa xwe derbasî munacatê dibe (Gulzar b: 36-38):

Mewlayê me yî tu dilnewaz î
Rebbê me tu yî tu karîsaz î

Ya Reb tu bi navê xû yê e 'zem

Ėafîl me ji xû nekey tu her dem

Ji munacatê dîsa derbasî bîsmîllahê dibe (*Gulzar*: b: 39-42):

Navê te Xudê ku çendê xûş e

Miftahê se 'adet û xirûş e

Navê te ye cewhera zubanan

Zikrê te ye nûrê qelb û canan

Ji bîsmîllahyê derbasî şîretan dibe (*Gulzar*, b: 43-59):

Zengîn e ewê ji dil tu nasî

Serşîn e kesê li nik te 'aşî...(43)

Nefîroşe bi vê cîhanê yekser

Ṭahir tu riḍayê şahê ekber...(50)

Ji şîretan derbasî behsa xwe dibe (*Gulzar* b: 60-72):

Ṭahir were tuş wekî hevalan

Waz bîne li pûçîy û xeyalan

Qeşdê bike baregahê Barî

Ta key neker û ne huşiyarî...

Wekî encam di vê beşê da yek mijar tenê nîne. Mijarên bîsmîllah, tehmîd, tewhid, ne't, munacat, şîret û behsa xwe di bin sernavê mijara bîsmîllahê da kombûne.

2.2.5.1.2. Sena

Di vê beşa dîbaceyê da nivîskar hemd û methên Xwedê dike (Adak, 2019, r. 277). Di dîbaceya *Gulzarê* da wekî beşeke serbixwe ev mijar heye. Di bin sernavê “Es-Sena ‘Elallah (Pesin Bo Xwedê)” da di navbera beyten 73-119an da ev mijar heye. Di van beytan da, Şûşî di destpêkê da li ser sîfetên mutleq ên Xwedê disekine, Wî wekî "Zulcelal û Qadir" (Xwediyê mezinahî û hêzdariyê) û "şani'ê pîrîr kemal û hîkmet" dide nasîn. Ew tekez dike ku Xwedê ezeli û ebedî ye, bê destpêk û bê dawî ye û zanîna wî her tişt dorpêç kiriye. Qudreta wî ya bêhempa bi fermana "kun feyekun" tê nîşandan. Di warê hebûnê da, Şûşî diyar dike ku Xwedê bêalî û bêhevser e, ji her kêmasî û eyban dûr e û "ji her mekanî der e, lê li her mekanî ye. Têkiliya wî ya bi mexlûqan ra li ser bingeha dûalîteya rehm û qehrê ye: rehmata wî ya berfireh (ku biheşt

tenê qetreyek jê ye) dilê bawermendan bi hêvî (reca) dagirtî dike, lê qehra wî ya tund da sedema tirsê (xewf) ye. Di dawîya vê beşê da Şûşî digel gunehên xwe yên pir, hêviya xwe bi rehmeta Xwedê ya bêdawî û şefaeta Muhemmed Pêxemberî (s.x.l.) ve girêdide.

Şûşî paşê derbasî mijara nîzama alema afirandî dibe, nîşan dide ku Xwedê hemû cin, mirov û melek bi pergaleke berfireh afirandîne. Ev nîzam, li ser bingeha xalên dûalîteyê (berevajîbûnê) hatiye avakirin, wekî cûdahiyên di navbera mirovên bi hezar eşîret, reng û ziman da û her weha berevajîyên gerdûnî (roj/şev, nûr/zêlam) û yên exlaqî (xêr/şer, kufî/îman). Armanca vê nîzamê ya bi dûalîteyan tije, li gorî Şûşî, ew e ku mirov bi riya wan bigihîje me'rîfetê (naskirina Xwedê yê rastîn). Mirov wekî mexlûqê bijarte yê ku tacê keremê li ser serê wî hatiye danîn tê dîtîn û bi şandina Pêxemberan ra Xwedê azadiya îradeya azad (bijartina di navbera îman û kufîrê da) daye wî. Di dawiyê da ev beyt tekez dikin ku edalet û hukmê mutleq tenê yên Xwedê ne û kesên ku Xwedê nas nekin dê hîlak bibin. Ew daxwaz dike ku ew di rêya Xwedê da bimire û bi rehmeta Îlahî ya ku ji hemû gunehan mezintir e were efûkirin. Çend mînak ji vê beşê wiha ne:

*Ey şani 'ê Zulcelal û Qadir
Zatê te ne ewwel û ne axir*

*Îlmê te muhît û qudreta te
Hukmê te dirist û hîkmeta te*

*Ey çen mezinî çî 'alî şanî
Nîşan te ew e ku bê nîşanî*

*Emrê tu bibêjî "kun fekan e"
Şe'nê te Xudê çî taze şan e*

*Nînin te mekan li her mekan î
Rebbê me tu yî me tu xudan î*

*Baqî tu yî her tu ber qerar î
Her tu meded î tu harîkar î*

*Ey wahidê bê heval û hemser
Me 'bûdê hemû enamî yekser*

*Dûrî tu li 'eyb û kêr û kasî
Ney xwuzme li wê ku tu nenasî... (Gulzar, b: 73-80)*

2.2.5.1.3. Ne't

Ji bo helbestên ku behsa Pêxemberî dikin û methên wî dikin ne't tê gotin (Çiçekler, 2006, r. 435). Ne't beşeke sereke ya dîbaceyan e. Di *Gulzarê* da jî ev beşa dîbaceyê bi navê "*Fî Medhîl Resûl (Di Pesnê Peyxemberî)*" cih digire. Di navbera beytên 120-201ê da ev mijar heye. Di vê beşê da, Şûşî pesnê Muhemmed Pêxemberî (s.x.l) dide û wî wekî "fexrê cîhan" û "tacê serê cemî'ê 'alem" destnîşan dike. Ew, Muhemmed Pêxemberî wekî "nûrê hîdayeta Xudayî", "serwerê cumle murselînan" û "murşîdê cumleyê cîhanî" bi nav dike. Dîsa ew li ser rola Muhemmed Pêxemberî ya di roja qiyametê da disekine û pesnê wî dide: Ew Pêxemberî wekî "şefî'ê rojê meşer" û "saqî avê hewdê kewser" û xwediyê meqamê mehmûd û sîfeta bilind a "lewlak" pênase dike. Şûşî, bi metaforên wekî "sorgulê baxê feyde û unsê, miftahê xizîneya kemalê" û "bilbilê murxîzarê Qudsê" wî pênase dike. Ew tekez dike ku Xwedê, Quran jî wî ra şandiye û ew kiriye sedem ku ummeta wî ji tarîtiyê ber bi nûrê ve biçin. Li gorî vê beşê Muhemmed Pêxember, ji destpêkê heta dawiyê, hem rehber hem jî şefî'ê ummetê ye.

Şûşî paşê derbasî mijara xebat û zehmetîyên ku Muhemmed Pêxemberî (s.x.l) yên ku di rêya dînî da kêşan dibe. Ew behsa cewr û cefa, zîlm û êşên ku wî ji destê neyaran dîtin dike û dibêje Muhemmed Pêxember bi sebr û tehemulê li hember nebaşî û tîranyên wan rawestiyaye. Her çend ku Pêxember bi sedan mucîze û delîlan ve jî hat, neyarên wî kor û kerr bûn û ew carinan wekî sahir, carinan wekî şa'ir bi nav dikirin. Tevî vê derdeserî û qerbederî, Muhemmed Pêxember bi xulqê xwe yê şîrîn û edebê xwe ya bilind, dîn li seranserê cîhanê belav kir. Şûşî destnîşan dike ku rêya Pêxemberan zehmet e û yê ku li dinyayê zehmetê nekêşîne, neşet xwe bigehîne cennetê. Di dawiya vê beşê da, Şûşî dibêje yê ku bibe peyrewê Muhemmed Pêxemberî (s.x.l) û rêya wî bigire dê serbilind û azad bibe, lê yê ku ji rêya wî derkeve dê bibe peyrewê şeytanî. Şûşî vê beşê bi duayekê bi dawî tîne, daxwaza efûkirina xwe dike û

hêviya xwe bi rehmeta Xwedê ya bê hejmar û bi xatîra Muḥemmed Pêxemberî (s.x.l)
ve girêdide. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Ey fexrê cîhan û wildê Adem

Ey tacê serê cemî'ê 'alem

Ey nûrê hîdayeta Xudayî

Menzûrê 'înayeta Xudayî

Navê te Xudê bilindê anî

Xulqê te gelek mezin wî zanî

Ey serwerê cumle murselînan

Wey pêşeroyê me mu'mînînan

Mînzarê tereqqî û 'îbadet

Serdarê hemû xudan se'adet

Ey her tu şefî'ê rojê meşşer

Her tu vedikey derî ji mehder

Şahîb 'elem û meqamê mehmûd

Bes date Xudayî hewdî mewrûd¹

Ey saqî avê hewdê kewser

Hîvî me nekey ji bîr di meşşer

Şahîb kerem î meqamê "lewlak"

Durra şedefa sucûdê emlak

Ey sorgulê baxê feyḍ û uns î

Wey bilbilê murxizarê² Qudsî... (Gulzar, b: 120-129)

2.2.5.1.4. Al û Eshab

Di dîbaceya *Gulzarê* da di navbera beytên 202-262an da behsê al û eshabê Pêxemberî tê kirin. Di vê beşê da methên malbata Pêxemberî û sehabeyê wî tên kirin. Di vê beşê da, Şûşî di destpêkê da pesnê Xwedê dide, diyar dike ku Xwedê, rehm û îhsanê dide wan kesên ku ji dil guhdariya wî dikin. Şûşî di vê beşê da methên “alê Resûl” (malbata Pêxemberî) û sehabîyên wî dike. Ew, “alê Resûl” wekî xwedanên qedr, şeref, ecr û xweştirîyên Xwedê destnîşan dike. Sehabî, wekî kesên şîrîn xîsal, xudan kemal û stêrk têne binavkirin. Şûşî wan wekî kesên ku li hember kafiran germ û li hember misilmanan bi rehm û nerm, di şevê da bi zîkr û Quran û di rojê da ji şîrweşîn dide nasîn. Şûşî tîne ziman ku sehabî bi sexîtiya xwe navdar bûne û Pêxemberî ew wekî stêrkên rêya hîdayetê bi nav kirîne.

Şûşî paşê tekez dike ku sehabî ji aliyê Xwedê ve hatine bijartin û hedîsa Pêxemberî (s.x.l) ya ku dibêje "Qernê min e çêtirînê qernane" qedrê wan zêdetir dike. Ew di nav ewlîyayan da serok in û divê qet ‘îtab (şermezarî) li wan neyê kirin. Şûşî behsa zehmetî û fidariya wan dike, diyar dike ku wan mal, ser û canê xwe di rêya Xwedê da dane. Herwiha, ew tîne ziman ku berî hatina Muhemmed Pêxemberî, ew butperist bûn û di rêya şaş da bûn lê piştî ku ew bûne heval û hemserên Pêxemberî, exlaq û sîretên wan bi temamî bedel bûn. Wan bi vê hêz û nîzamê, li dijî Rom û Kîsrayê ceng kirin û dîn di sih salan da li seranserê cîhanê belav kirin. Di encama vê beşê da, Şûşî daxwaza behîştê û rîdwanê ji Xwedê ra dike, bi taybetî ji bo çar xulefeyên bijarte û ji bo hemû misilmanan. Çend mînak ji beşê wiha ne:

Nê “alê resûl” gelek bi qedr in

Şahîb şeref in xudanê ecr in

Ew zêde bi qîmet û bi seng in

Lew ew du cîhan bi nav û deng in

‘Alî neseb in xudan şehamet

Mehûbê Xudê ne pîrî keramet

“Eşhabê Resûl” şîrîn xîsal in

Şahîb huner in xudan kemal in

*Çen behrewer in çiçe cewan in
Ellaş çi qeder di 'alî şan in*

*Peyxember e roj ewan sitêr bûn
Her ber wî bû ew ku bû te şêr bûn*

*Wan pişt bi te û 'emel bi wî bû
Lew ew bi te û ewan qewî bû*

*Şahib 'emel in xudan diyanet
Kardîde¹ ne xirîr di pîrîr şeca 'et²... (Gulzar, b: 209-216)*

2.2.5.1.5. Çar Xelîfe

Di dibaceya *Gulzarê* da ji bo her xelîfeyekî sernavekê serbixwe hatiye danan. Di naverbera beytên 263-363an bi rêzê ve behsa xelîfe Ebûbekir, Umer, Osman û Elî tê kirin. Şûşî di bin van sernavan da behsa fazîletên wan dike û bo wan duayan dike. Ji her sernavekî çend mînak:

Ebûbekrê Siddîq

Şûşî di vê beşê da bi awayekê berfireh û bi estetîkî methên Ebûbekrê Siddîqî dike. Ew wî wekî xelîfeyê yekem, herî başê hevalan, kesekê bi nûr, rastgo, aqilmend, bi tedbîr û xwedî kerem dide nasîn. Şûşî taybetiya Ebûbekrî ya sereke, eleqeya wî ya ji dil û can a bo Pêxemberî nîşan dide. Ev eleqe bi taybetî di bûyera hîcretê da xwe nîşan dide ku Ebûbekrî di vê revîngîyê da gelek zehmetî li gel Pêxemberî kêşandin. Herweha, di vê beşê da ew wekî wezîrekî jîr û dilsoz tê teswîrkirin ku hemû mal û milkê xwe ji bo parastina misilmanan û azadkirina koleyan xerc kiriye. Piştî mirina Pêxemberî, gava bûye xelîfe gelek şer li gel eşîrên ku ji dînê îslamê derketin kirîye û ew kontrol kirîne. Şûşî di vê beşê da wekî xizmeta Ebûbekrî ya herî giring a li dîroka îslamê, bi awayekê fermî komkirina ayetên Quranê nîşan dide. Bi vê xizmetê, ew bûye pêşengê parastina vê pirtûka pîroz. Şûşî bi kurtasî, Ebûbekrî wekî kesayetiyek bingeşîn û bêhempa di dîroka îslamê da dibîne ku ne tenê bi dilsoziya xwe ya mezin,

¹ Şolzan

² Mêrxas, egît, pelewani

lê di heman demê da bi hişmendî û biryardariya xwe ya siyasî jî derketiye pêş. Çend mînakên beytan ji vê beşê wiha ne:

*Şiddîqê mezin xelîfê ewwel
Bê şek li hemû şehabe efêl*

*Ew pîrî kerem e xudan meqam e
Çen mihterem e çi nîkûnam e*

*‘Alî şeref e şerîfê zat e
Pakij neseb e şîrîn şîfat e*

*Ew hel ji dilî heta bi hestî
Pîrî nûr û hîdayet û diristî...(Gulzar, b: 263-266)*

Umerê Farûq

Şûşî di vê beşê da bi awayekê berfireh methên xelîfeyê duyem Umerê Faruq dike. Ew, bi sifetên "xelîfeyê bêhempa", "ustazê kemal û hukimranî", "xwediyê şehamet, edalet, kerem û sebr" behsa wî dike. Şûşî bi taybetî li ser şervanîya wî ya dijwar û siyasîmedarîya wî ya jîr disekine ku ew hem di meydana şerî da biserkeftî bûye hem jî ji bo milletê xwe rêberekê adil û hişyar bûye. Ew di vê beşê da bi taybetî li ser rola Umer a belavkirina dînî disekine û wî wekî "Mensûrê Xwedê, yar û wezîrê Pêxemberî" bi nav dike. Şûşî di vê beşê da şervanîya wî ya bihêz û xelîfetiya wî ya bi edalet dertêxîne pêş.. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

*Bê mîsal e ‘Umer xelîfê şanî
Ustazê kemal û hukimranî*

*Şahîb huner û xudan şehamet
Zêdey bi ‘edalet û keramet*

*Lê pîrî kerem û kemal û qedr e
Ehlê ‘emel û şefa û şebr e*

*‘Alî şeref e bilindê şan e
Maqûl e gelek xudan nîşan e... (Gulzar, b: 290-293)*

Usmanê Zînnûreyn

Şûşî di vê beşê da methên xelîfeyê sêyem Usmanî dike. Ew wî wekî "xudanê fezilêtê, babê keremê, mêrê bi edalet, xwedîyê du nûr, sebr, dîyanet, zavayê Pêxemberî, şermok, diloan û hevalekê nêzîk ê Pêxemberî" pênase dike. Şûşî, dîyar dike ku wî carekê bo Hebeşîstanê, careka dî jî bo Medîneyê koç kirîye. Ew di vê beşê da bala xwendevanan dikêşîne ser xizmeta wî ya Quranê û dibêje wî bi awayekê fermî Qurane kom kirîye û weşandîye. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

‘Uşmanê mezin xudanê fedlê

Babê keremê birayê ‘edlê

‘Alî şeref e bilind meqam e

Merdê kerem e çi nîkûnam e

Şahîb huner e huner diyar e

Zavayê Resûl e hem xû yar e

Ew êk e belê ji sabiqînan

Meşhûre di nav mihacirînan... (Gulzar, b: 319-322)

Elîyê Murteza

Şûşî di vê beşê da behsa xelîfeyê çarem Îmam Elî dike û gelek pesnê wî dide. Ew wî wek "xwedîyê kemalê, xwedanê şecaatê, deryayê zanistê û şêrê Xwedê" pênase dike. Ew taybetmendîyên sereke yên Xelîfe Elî wekî "zîrekî", "wêrekî" û "abîdî" diyar dike. Şûşî li ser lehengî û wêrekîyê wî ya şêrê Bedr, Uhud û Xeyberê disekine. Ew di vê beşê da bala xwendevanan dikêşîne ser têkiliya wî ya taybet a bi malbata Pêxemberî ra ku ew wekî hevling, zava û hevalê nêzîk ê Pêxemberî tê binavkirin. Her weha, ew wekî bavê Hesen û Huseyn ên ku di dîroka îslamê da cihekî girîng digirin, tê nasandin û methên wî tên kirin. Di vê beşê da, Şûşî du aliyên sereke yên şexsiyeta Elî yên ku di dîroka îslamê da cihê wî yê taybet diyar dikin, pêşkêş dike ku ew jî şervanîya wî ya dijar a li qadên şêrî û zanayetîya wî ya ulumên îslamî ye. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Pîrîr fedl e ‘Elî xudan kemal e

‘Alî şeref e mezin xîşal e

*Şahib huner e xudan şeca 'et
Meşhûr e bi zêde wer 'i û ta 'et*

*Deryayê 'ilûm e 'alî şan e
Mêrçak e wekî feşîh zuban e*

*Serdarê cewan û şêremêran
Meşhûr e 'Elî ji nêremêran... (Gulzar, b: 330-333)*

2.2.5.1.6. Armanc

Şûşî di dîbaceyê da di bin sernavê “Îfadet-ul Meramî (Şîrovekirina Armancê)” da behsê armanca nivîsandina *Gulzarê* ya giştî dike. Şûşî dîyar dike ku ji mêje ve fikra wî ya nivîsandina “Baxê Nûr” anku *Gulzarê* hebûye. Ew dibêje ez dizanim ku ev şolekê gelekî zehmet e û ji bo vî karî sexbêrî, dilê xweş, keyf, fereh û çelengî lazim e. Dibêje armanca min ew e ku ez serhatîya “Resûlê muxtar” binivîsim. Di dawîya beşê da bangî xwendevanan dike û dibêje ger tu bihêy vê berhemê bixwînî dê zewq û sefaya dil bibînî ji ber ku ev berhem behsa jîyana Pêxemberî dike. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

*Ya Reb tu 'Elîmî tu dizanî
Mêje keserek ku min di canî*

*Fikrek mi heye eger çî dûr e
Emma tu dizanî baxê nûr e*

*Ew gerçî bi talî ye û bi zehmet
Mihtac e bi hîmmet û feraxet*

*Sexbêrî divêtin û dilê xûş
Keyf û fereh û çelengî û huş... (Gulzar, b: 364-367)*

Ev beş di navbera beytên 364-523an da cih digire û ji pênc binbeşên serbixwe yê bi navê “*Giringîya Vehandina Kîtabê, Sedema Nivîsandina bi Kurdî, Çend Çavkanîyên Kîtabê, Kêşa Nezma Kîtabê û Dîroka Destpêkirina Nivîsandina Wê û Lêborîn ji Xwendekaran pêk tê*. Ji her binbeşekê çend mînak:

Giringîya Vehandina Kîtabê

Di vê beşa da, Şûşî girîngiya hînkirin û xwendina jiyana Muhemmedî (s.x.l.) û çar xelîfeyên wî bi aşkere û bi awayekê sistematîk diyar dike. Ew diyar dike ku nasîna tarîxa jiyana Pêxemberî, jidayikbûna wî heta mirina wî, wekî delîl û rêberekê jiyane ye. Ji ber vê yekê hemû misilman divê ji zaroktiya wî heta wefata wî hemû hûrguliyên jiyana wî bixwîne û bizane.

Di vê beşê da bi awayekê aşkere tê gotin ku armanca vehandina vê berhemê danasîna jiyana Pêxemberî ye da ku xwendevan bo xwe îbret û şîretan jê werbigirin. Şûşî bawer dike ku ev nasîn dê bibe wesîla ji xewê hişyarbûn û dîtina rêya rast a Xwedê. Her weha ew di dawîya vê beşê da behsa çar xelîfeyan jî dike û her yek bi taybetmendiyên wan ên taybet diyar dike. Ew Ebûbekrî wekî xelîfeyê pêşîn û kesê herî baş, Umerî wekî rêberekê bi edil, Usmanî wekî xwediyê kerem û Elî jî wekî zana û şêrê Xwedê pênase dike. Ew diyar dike ku nasîna jiyana wan jî ji bo fêmkirina belavbûna dînê Îslamê pêwîst e. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Lazim tu bizanî ey birader

Tarîxî heyatê yarê serwer

Peyxember û da 'îyê vî dînî

Hindek ji heyatê wî vexwînî

Ewşafê di wî ji pê heta ser

Exlaqê di wî heman seraser... (Gulzar, b: 377-379)

Sedema Nivîsandina bi Kurdî

Şûşî di vê beşê da dîyar dike ku bi hemû zimanan berhemên ku behsa jiyana Pêxemberî dikin hene lê bi kurdî heta niha wî pirtûkeke wiha nedîtîye. Ji ber vê kêmasîyê wî xwestîye *Gulzarê* binivîse. Ew di vê beşê da jiyana Pêxemberî wekî “dîlveker û xemrevîn” pênase dike û duayan bo xwe ji Xwedê dixwaze ku bişêt vê berhemê binivîse. Dîsa di vê beşê da Şûşî nesaxîya xwe, êş û elemên xwe tîne ziman û ji bêrewacbûna ilmî ya dewra xwe gazindeyan dike. Di dawîya beşê da dîsa duayan bo xwe ji Xwedê dike ku bişêt berhema xwe binivîse. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Behşê wî diken bi her zubanan

Medha wî diken li her mekanan

Emma me heta nihû nedîne

Jîna wî bi kurdîya şîrîne

Ey dil kesera te ya li mêje

Wer wekî te divê bi kurdî bêje... (Gulzar, b: 421-423)

Çend Çavkanîyên Kîtabê

Di vê beşê da, Şûşî behsa çend çavkaniyên ku wî ji bo nivîsanda *Gulzar* bikar anîne dike. Di vê beşê da wekî çavkanî tenê navê “Beydawî, Kamil, Buxarî” derbas dibe lê dibêje me ji deh-pazde kîtaban sûd wergirtiye. Her weha Şûşî di vê beşê da dibêje ku ev berhem bi kurdîya behdînî nivîsandîye û dîsa ji Xwedê duayan dixwaze ku ew di xeyala xwe da anku nivîsandina *Gulzarê* da serbikeve. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Seyrêke hinek hedîs tefsîr

Tarîxê dirist bi rêz û teqdîr

Beydawî û Kamil û Buxarî

Rehmet li xudanê wan bibarî

Deh pazde kîtab wekî me lazim

Her dem mededê ji wan dixwazim... (Gulzar, b: 465-467)

Dîroka Destpêkirina Nivîsandina Wê û Kêşa Nezma Kîtabê

Şûşî di vê beşê da behsa dîroka nivîsandina *Gulzarê* û weznê wê yê erûzê dike. Dibêje ku wî di sala 1376 hîcrî (1957 m.) da li meha remezanê dest bi nivîsandina *Gulzarê* kirîye. Her weha ew dibêje ku *Gulzar* bi weznê “*Fe ‘lun fe ‘elun fe ‘el fe ‘ul in*” hatiye nivîsîn û ev wezne di nav ilmê erûzê da nîne. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Gava me serê kîtabê danî

Mahê remedan bû xûş li canî

Heftê û şeş û hizar û sêşed

Bû hîcretê yarê mey Muḥemmed... (Gulzar, b:476-477)

Fe 'lun fe 'elun fe 'el fe 'ûl un

Ev çware Rîyadê Nûr uşûl in (Gulzar, b: 482)

Lêborîn ji Xwendekaran

Şûşî di serê beşê da selaman li xwendevanên *Gulzarê* dike û paşê derbasî mijara nivîsandina berhemê dibe. Dibêje di vê berhemê da her agahîyek me ji çavkanîyekê wergirtiye û dibêje ger kêmasîyek hebe ew ji min e û her tiştê rast jî yê wan e. Dîsa di vê beşê da jî Şûşî nivîsandina *Gulzarê* wekî merama xwe ya kevin nîşan dide û ji bo nivîsandina wê duayan ji Xwedê dixwaze. Her weha ew di vê beşê da şîretan li xwînerên xwe dike û ji wan dixwaze ku ew wî ji bîr nekin hin caran bînin bîra xwe û bo wî dua bikin. Şûşî di dawîya vê beşê da dibêje ez vê berhemê dinivîsim da ku qedrê Pêxemberî bihê zanîn. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Ey nazîrê vê rîsaleya nû

Şed carê selam dikem li ser tu

Min hîvî ye tu bi lutf û xûşî

Da seyrê bikey Rîyadê Şûşî

Ez her çî bibêm li her me'anî

Bê şik me li meşderek deranî (Gulzar, b: 483-485)

2.2.5.1.7. Qurana Mecîd

Di dîbaceyên standart da ev mijar nîne lê Şûşî ji standartên dîbaceyê derketiye û mijareka nû xistiye nav dîbaceyê da (Adak, 2020, r. 1521). Qur'ana Mecîd beşa sereke ye û ji şeş binbeşên bi navê “*Mezinatiya Quranê, Welatê Quranê, Quran û Zanîn, Quran û Sedemên Bilindîyê, Serûjêrkirina Quranê û Nuqitkirina Quranê*” pêk tê. Ev beş di navbera beytên 524-681an da cih digire.

Şûşî di serê beşê da behsa rewşa dinyayê ya berî virêkirina wehyê dike. Ew rewşa dinyayê ya berî wehyê wekî delalet, îsyar, fesadî, talan, şer û şor, xwînretin, butperistî dibîne. Ew dibêje ji ber vê rewşa xirab a dinyayê Xwedê dilê xwe hêla bi ebdên xwe ve û bo wan wekî rêberê xilaskirinê ji vê rewşa xirab Qurana pîroz virêkir. Şûşî piştî Quranê behsa Pêxemberî dike û dibêje ew resûlê dawî ne û Quran jî kîtaba dawî ne ku Xwedê bo wî virêkirî. Şûşî Quranê wekî tacê serê kurey zemînê pênase

dike. Ew li ser giringiya Quranê wekî "tacê serê vê kurey zemînî" disekine û wê wekî "çirayê alem" (ronahiya cîhanê) û "ustazê alem" (mamosteya cîhanê) dibîne. Her weha, ew dîyar dike ku Quran ji bo hemû ziman, millet û çandan hatiye virêkirin û di hemû deman da aktuel û guncan e. Her çiqas dem bi pîrî ve here jî, dê xweza û bandora wê her daîm dê dom bike. Wekî mînak çend beyt ji bêşê wiha ne:

*Qur'an e eger tu hûr dibînî
Tacê serê vê kurey zemînî*

*Qur'an e belê çirayê 'alem
Ustaz e û rehniyayê 'alem*

*Barî ku hinarî taze Qur'an
Nek bû tebeqek li new'ê insan.. (Gulzar, b: 535-537)*

Mezinatiya Quranê

Ev beş, binbeşa "Quranu-l Mecîd" e û di navbera beytên 524-539an da cih digire. Di vê beşê da, Şûşî li ser mezinahiya Quranê ya bêhempa disekine û bi hurmet methên wê dike. Ew Quranê wekî "nîzam û dûstûr" a (pergal û destûr) Xwedê dibîne. Şûşî taybetmendiyên sereke yên Quranê wiha dîyar dike:

- Mîzana edalet û kemalê
- Kîtabeke bê mîsal û kerîm
- Zimanekî fesîh û bê kêmasî
- Tîjî ilim û 'îrfan
- Delîl û rêberekî guncan ji bo hemû beşên jiyane

Ew diyar dike ku Quran hem rêberekî dînî ye û hem jî çavkaniyeke zanistî ye, ku hemî zanistên îslamî jê derdikevin. Her weha, ew zimanê erebî yê Quranê jî weke zimanekî "şîrîn, fesîh û serdarê hemû zimanên cîhanê" pênase dike û methên wê dike. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

*Qur'an e Xudê nîzam û dûstûr
Bû jînê beşer bi kam û mesrûr*

*Qanunê Xuda ye bû hîdayet
Menşûrê wî ye ji bû se'adet*

Mîzanê 'edalet û kemal e

Mîqiyasê sîyadet û celal e... (Gulzar, b: 540-542)

Welatê Quranê

Di vê beşê da, Şûşî li ser bandora dîrokî û civakî ya Quranê disekine û wê bi awayekê balkêş û kûr vedibêje. Ew Quranê wekî "destûra hemû cîhanê" dibîne ku ji herêma Hîcazê derketiye û bûye sebebê guherandina nexşeya cîhanê. Şûşî di vê beşê da Quranê wekî mucîzeyeke mezin û bi hîkmet dibîne. Ew di vê beşê da diyar dike ku Quran bûye sedema avakirina nîzameke nû li ser dinyayê, rûxandina sînorên heyî û hilweşandina hukimdariyên kevnar, damezrandina bingehên nû yên dîn û dewletê û belavkirina îslamê ji Endulusê heta Çînê, ji Qefqasyayê heta Zencebarê. Şûşî herêma ku ehlê îslam lê bi serbestî lê dijîn, wekî "welatê Quranê" dibîne. Di dawiyê da, ew ji Xwedê dixwaze ku bi hêza Quranê, ehlê îman bibe serkêş û serfiraz. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Qur'an e eger te hûr e menzer

Disturê hemû cîhanê yekser

Ew hat ji Hîcazê wê 'ecel kir

Wê çust û durust zemîn bedel kir

Ya Reb ve çi qudretek 'ecîb e

Ellah ve çi hîkmetek xerîb e... (Gulzar, b: 568-570)

Qur'an û Zanîn

Di vê beşê da Şûşî têkiliya di navbera Quranê û zanistên dî da vedibêje û girîngiya pêşxistina zanistî ji bo ummeta îslamî diyar dike. Ew Quranê wekî çavkaniyeke bingehîn a ku mirovî teşwîq dike ku li ser zanist û hunerên cîhanê bixebite, dibîne. Şûşî, bi awayekê xurt diyar dike ku: Quran nîşanên jiyanê û delîlên afirandina cîhanê diyar dike. Xwedê cîhan wekî "darê esbab" (dara sebeb) afirandiye, ji ber vê yekê pêwîst e ku mirov ji sebaran bi kar bîne. Ji bo misilmanan tenê bi dînî ve mijûlbûn têra nake, pêwîst e ku ew her cure zanist, huner û zimanên dî jî hîn bibin. Bi pêşxistina zanistî û aborî, misilman dê bişên bi awayekê serbest, bi îzzet û dewlemend bijîn. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

*Qur'an e ku rişt diket dema dem
Îsanî li ser funûnê 'alem*

*Nîşame didet delaîlê jîn
Jêrî 'elemê mubarekê dîn*

*Nîşame didet li vê wicûdê
Esbabê tereqîy û su 'ûdê...(Gulzar, b: 578-580)*

Qur'an û Sedemên Pêşketinê

Di vê beşê da, Şûşî behsa têkiliya di navbera Quranê û pêşketina civakî, aborî û çekesaziyê dike. Ew bi awayekê xurt diyar dike ku pêşketin û xweparastina fizîkî ji bo parastina misilmanan wekî ferzeke dînî ye. Ew di vê beşê da li ser van xalan disekine:

- Giringîya ku Quran dide xebatê
- Pêdiviya hişyariya leşkerî û çekesaziyê
- Giringîya fêrkirina teknolojiya nûjen wek tayare, bombe, peraşût, dûrbîn, tank û radaran
- Pêdiviya misilmanan bi artêşeke xwedî çek û quwwet

Di dawiyê da, ew ji Xwedê dixwaze ku ummeta Îslamê bi hev re yekdil bijîn û di bin sîwana Quranê da bi serfirazî jiyana xwe bidomînin. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

*Me 'lûm e li nik heman dîyar e
Asasê heyatê se 'iy û kar e*

*Nagehte murad û nav û nîşan
Her çî neker û nezan bi pîşan*

*Her qewmê ji xû ve bûye hişyar
Karek ji xû ra kirî şirînkêr... (Gulzar, b: 592-594)*

Serûjêrkirina Quranê

Di vê beşê da Şûşî behsa dîroka berhevkirina Quranê, nivîsandina wê û xwendina wê dike. Ew bi dîrokî rave dike ka Quran çawa hatiye berhevkirin û ji bo

parastina rastiya wê gavên çawa hatine avêtin. Şûşî di vê beşê da dîyar dike ku Quran hêj di dema Pêxemberî da ji alîyê katiban ve dihate nivîsîn û di nivîsîna wî demî da herf bê nuqte dihatin nivîsîn. Dîsa Şûşî di vê beşê da dîyar dike ku Xelîfe Osman Quran bi awayeke fermî da berhevkirin û zêdekirin ku ew yek jî ji alîyê Quranê ve bû sedema yekitîya misilmanan. Di vê beşê da behsa pêvajoya nuqitkirina Quranê jî tê kirin. Şûşî dibêje ji ber ku hêdî îslam gelek berbekav bûye û gelek netewên di jî bûne misilman tîrsa xelet xwendina Quranê derketîye hole. Ji ber vê tîrsê zanyarên wek Elî bin Ebdilmelîk û Ziyad bin Sûmeyye sîstema nuqte û îrabê çêkirin û ev sîstem ji bo rast xwendina Quranê bo misilmanan bû harîkar. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

*Qur'an ku Xudê hinar li bû me
Peyxemberî kir diyar ji bû me*

*Her ayeteka dihate xwarê
Wî taze bû wan digûtî carê*

*Dabêjîte katibê xû paşî
Binvîse bi tazehiy û başî... (Gulzar, b: 623-625)*

Nuqitkirina Quranê

Şûşî di vê beşê da bi şêweyekî zanistî û dîrokî behsa pêvajoya nuqtekirina Quranê dike. Di dema Xelîfe Ebdulmelîkî da, walîyê bi hêz Heccac fermanê dide her du zanyarên bi nav û deng, Neşrê kurê 'Asim û Yehyayê Îbnû Ye'mur, da ku tîpên erebî yên Qur'anê bi nuqteyan cih bikin. Armanca bingeîn ji vî karî ew bû ku xwendina Quranê xelet nebe û li gel tîpên dişibin hev ferq were danîn. Piştî erêkirina Ebdulmelîkî, ev şêwaza nû ya nivîsandinê bi fermî li seranserê civaka misilman hate ferz kirin da ku xwendina Qur'anê rast û durist bibe. Şûşî piştî vegotina vê pêvajoya şîretan li xwînerên xwe dike û dibêje ger tu bixwazî navê te li dinyayê bimîne û nîfşên piştî te jî bo te duayan bikin, ji dil şolekê wisa bike ku di xêra ummetê, dînê te û dewleta te be. Ew vê beşê bi duayekê xilas dike. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

*Wan nuqte ji rengê herfê danan
Da feriq bibît li karê pêş wan*

Bûlesewedê wan mela û ustad

Î'rab wî dema kiribû îcad

Wî herf bi rêş bi şurê î'rab

Danabû ewî bi rêz û adab... (Gulzar, b: 659-661)

2.2.5.1.8. Dînê Xwedê Îslam

Ev mijar jî di nav mijarên standart ên dîbaceyan da nîne û Şûşî ev mijar li dîbaceya xwe zêde kirîye. Ev beş di navbera beytên 682-876an da cih digire û ji şeş binbeşên bi navê “*Mezinahîya Şerî'eta Îslamî, Nimûnek ji Zanistên Şer'î, Nêrînek li ser Hêramîya Rîbayê û Meşrûiyeta Zekatê, Misilmanetî Di Çerxên 'Ewîl da, Rewşa Misilmanetiya Evro û Sinneta Misilmanan li Hemberî Dînê Wa yê Mûbîn* pêk tê.

Di vê beşê da, îslam wekî dînê rastîn û dawîn ê Xwedê tê destnîşankirin. Di destpêkê da, şikur ji bo Xwedê tê kirin ku Wî Pêxemberê bi rûmet û Kitêba Temam (Quran) şandîye û rêya bexteweriyê (se'adet) nîşanî mirovan daye. Şûşî îslamê wekî destûra Xwedê (nîzam û distur) û tekane dînê rastîn dibîne û dibêje ku ji bilî îslamê hemî dînen di betal in. Ew di vê beşê da wekî nûr û delîlê îmanê behsa Muhemmed Pêxemberî dike. Her weha di vê beşê da tê diyarkirin ku îslam li ser bingeha edalet û kemalê hatiye avakirin, ji bo hemî mirovahiyê qanûneke giştî ye û bingeha jiyanêke pak û desthilatdarîyeke serkeftî ye. Di dawîya beşê da Şûşî dibêje kesê ku ji dil vî dînî bo xwe bigire ew dê li her du cihan bextewer be û yên xwe jê dûrtêxin jî dê li her du cihanan dê xisaretê bibînin. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha :

Îslama Xudê nîzam û distûr

Qur'ana Xudê beyan û menşûr

Peyxemberê wî wekilê dîn e

Hem qaşid û şadiq û emîn e

Nê dînê Xudê ye dînê îslam

Xeyrî wî hemû beşal û bê tam (Gulzar, b: 686-688)

Mezinahîya Şerî'eta Îslamî

Di vê beşê da, Şûşî behsa mezinahî û gerdûnîbûna şerîeta îslamê dike û bangî xwînerên xwe dike ku ger ew bixwazin bi karê dewletî û zanistên rêveberiyê (fennê

hukm û dewlet) eleqedar bibin, divê bi dil şerîetê baş vekolin û hîn bibin. Ew Şerîetê wekî dergehê bexteweriya her du malan (dunya û axret) pênase dike ku Xwedê ew wekî kakilek ji zanîna xwe hilbijartîye. Şûşî dibêje ku şerîet ne wekî kincên teng, lê wekî çermê fireh û gerdûnî ye û ew li ser delîlên aqilî hatiye damezirandin. Ew tekez dike ku şerîet ji bo hemû zanistên bingehîn hatiye çêkirin û her çend mirovahî pêşve diçe (tereqqî) şerîet jî her tim bi wan re hevrêz dimîne. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha:

*Wer seyrê bike eger tu dahî
Agahî bi karê mulk û şahî*

*Zanayî bi fennê hukm û dewlet
Wer seyrê bike ji dil şerî'et*

*Ev şer'e bira wekî dizanî
Dergahê se'adeta du xanî... (Gulzar, b: 708-710)*

Nimûnek ji Zanistên Şer'î

Di vê beşê da, Şûşî balê dikêşîne ser firehî û kûrahiya zanistên ku di nav şerîeta îslamê da cih digirin û gazî xwînerên xwe dike ku ji bo nimûneyê li van zanistan binêre. Şûşî destnîşan dike ku şerîet zanistên wekî zanista giyanî (ku giyan paqij dike û dilan terbîye dike), zanista siyaseta cîhanê û rêxistina malan û zanista hiqûqî (huqûqê xas û 'amê) û karên dewletê dihevwîne. Ew tekez dike ku şerîet ne tenê îbadet in, lê di heman demê da ew hemî zanistên girîng ên ji bo jiyan, siyaset û rêveberiyê jî di nav xwe da dihevwîne. Di encamê da, Şûşî dibêje ku her çend sed zanistên cûrbecûr hebin jî, ew hemû di nava şerîetê da hatine cema kirin û ji ber vê yekê jî şerîeta îslamê gerdûnî ye. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

*Hezkey tu were ji bû nimûne
Çendik ji 'ilûmê dîn bixwune*

*Wek fennê ku can diket muhezzeb
Wek 'ilmê dilan diket mueddeb*

Ew 'ilmê bi nav 'ilac û derman

Fennê bi wî çêdibît wîcdan... (Gulzar, b: 717-719)

Nêrînek li ser Hêramîya Rîbayê û Meşrûiyeta Zekatê

Di vê beşê da, Şûşî li ser du mijarên giring ên şerîetê anku zekat û rîbayê (faîz) radiweste û ew van her du mijaran wekî sedemên esasî yên ku li cîhanê da dibin sedema tevlihevî, pevçûn û şeran, destnîşan dike. Ew radigehîne ku ger mirov van her du hukmên dînî (zekat û rîba) bi cih bîne, dê dîtina nepenî (sirr) û feydeyên (meşlehet) wan ên civakî fêm bike. Ew dibêje ger ku mirov li dîroka cîhanê binêre, dê bibîne ku serê şer, parçebûn (şîqaqê) û dubendîyê(nîfaqê) di civakê da du felsefeyên nebaş in. Yekemîn felsefe ew e ku kes dibêje: "Ger ez têr û dewlemend bim, kesên birçî û tirsandî (li bîrs û tirsan) bo min xem nîn in." Felsefeya duyemîn jî ew e ku: "Tu biweste da ku ez bixwum û bijîm." Şûşî van her du fikran wekî serokên fitneyê (serûkê fitnan) û sedema rewşa perîşan a mirovahîyê dibîne. Ew tekez dike ku jî bilî şerîet û Quranê, jî bo vê nexweşîyê ti dermanek di nîne.

Şûşî diyar dike ku dermanê vê nexweşîya civakî tenê şerîeta îslamê ye. Şerîet ferman dike ku mirov ji karên hêram ên wekî rîbayê dûr bikevin û ruknê zekatê ji dil û can bi cih bînin. Ew dîsa diyar dike ku bi xêra zekatê di nav ummetê da dê xweşî, hezkirin (evîn) û ulfê peyda bibe û misilman dê bi serbilindî bijî. Ew di cîhanê da hebûna dewlemend û feqîr, mezin û gedayan wekî hîkmetên Xwedê destnîşan dike û dibêje lazim e dewlemend li hemberî feqîran bexîlî û zilmê nekin. Şûşî dîsa diyar dike ku dema zekat di nav misilmanan da kêr dibe û rîba zêde dibe, dilên dewlemendan hişk û tije kîn dibin û feqîr jî bi dilreşî li hember maldarên xwe disekin. Ew dîsa dubare dike ku dermanê vê nexweşîyê peydabûna zekatê û dûrketina ji rîbayê ye. Di dawiyê da, ew dibêje ger ku misilman ji dîn û şerîeta xwe dûr bikevin, dê her tim di nava derd û perîşaniyê da bimînin jî ber ku dîne wan kilîla kerametê û kefilê bexteweriyê (se'adet) ye. Wekî mînak çend beyt jî vê beşê wiha ne:

Lutfa tu were bibîn bi dîqqet

Yek du ji mesailêt şerî'et

Ewwel tu were zekat nezer ke

Paşî bi rexê rîba guzer ke

Sirrek çî mezin Xudê di wan da

Çen xêr û çî meşlehet bi wan da... (Gulzar, b: 724-726)

Misilmanetî Di Çerxên 'Ewil da

Di vê beşê da Şûşî li ser rewşa misilmanên ewil disekine û wan wekî mînakên baş nîşa xwînerên xwe dide. Ew dibêje misilmanên ewil emel bi Quranê dikir ji ber vê yekê jî bibûne xûdanê milk û hukimranîyê. Şûşî, van misilmanan bi têgehên "xwedî dîyanet, hêz, edalet, yekbûn, yekgirtin, ilm û huner" pênase dike. Dibêje ji ber van taybetmendîyên baş ew di dewra xwe da bi serbilindî û serbestî dijîn û ji ber ku xwedî hêz û quwwet jî bûn şiyabûn li dinyayê edaletê belav bikin. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Her wekî li me pêş weke dizanî

Îslam bi kemalê hukimranî

Çendî ku 'emel ewan bi Qur'an

Ew bûne xudanê mulk û sulţan

Ew çen bi dîyanetê diyar bûn

Şed hinde bi quwwet û bi kar bûn... (Gulzar, b: 785-787)

Rewşa Misilmanetiya Evro

Şûşî, di vê beşê da, rexneyeke tûj li ser rewşa civakên misilmanên evro dike. Ew, beramberî rûmet û serkeftina dema ewil a îslamê, rewşa îro ya misilmanan gelekî xirab dibîne û vê rewşa wan bi têgehên "bê rewac û bê nam" pênase dike. Ew sedema vê lawaziya misilmanên evro bi perçebûn, nehezkirin û netifaqbûna wan ve girêdide. Şûşî, dûrketina misilmanan a ji edalet, şerîet û yekîtiya berê wekî sedema vê rewşa wan (zeîf, ser şor) nîşan dide. Şûşî di vê beşê da ji bilî kêmasiyên siyasî û civakî, balê dikêşîne ser xerabûna exlaqî û fedakirina nîrxên dînî ji bo berjewendiyên dinyewî. Ew di nav misilmanan da belavbûna qumar, sînema, muzîk, fucûr (pîsekarî) û bêşermiya jinan rexne dike û van tevgeran wekî neyartiya dînî dest nîşan dike. Şûşî li ser belavbûna bêbextî, îftira, dizî, ruşwet, hîlekarî û kêmasiya pîvanan disekine û sedema wan dûrketina misilmanan ji şerîeta îslamê nîşan dide. Ew xemgîn e ku di roja wî da zanist bê qedr bûye û namûsê giringîya xwe wînda kirîye. Di dawîya beşê da Şûşî diyar dike ku heta misilman ji dil li gorî şerîeta Xwedê neçin, nefsa xwe û şehweta xwe kontrol nekin Xwedê jî alîkaraya wan nake. Wekî mînak çend beyt ji beşê wiha ne:

*Şed heyf û mixabinî bû îslam
Evroke we bê rewac û bê nam*

*Gava ku hebûn hemû li gel êk
Wan şûl bi dilî hemû dibûn rêk*

*Evroke hituve lêk cuda yîn
Lêk di nehez in û labela yîn... (Gulzar, b: 798-800)*

Sinneta Misilmanan li Hemberî Dînê Wa yê Mûbîn

Şûşî, di vê beşê da li ser helwesta misilmanan a niha ya li hemberî dînê wan ê pîroz disekine û bi hêviyeke mezin banga vejînê dike. Ew di destpêka beşê da behsa qedr û qîmetê dînê îslamê dike û dibêje Qur'an wekî bingeha vî dînî, heta ku cîhan hebe dê rast û durist bimîne. Şûşî piştî vê destpêkê behsa rewşa xirab a misilmanan dike û wan rexne dike. Dibêje mixabin misilman ji Quranê û dînê xwe dûr ketîne û ketîne rêya neyarên xwe. Ji ber vê yekê jî ji kemalê dûr ketîne û ketîne nav zilletê. Piştî dîyarkirina û rexneya rewşa xirab a misilmanan Şûşî gazî misilmanan dike ku hemû misilman li gel Xwedê bi dilsoz bin û ji bo rizgarî û bilindkirina dînê Xwedê dest bi xebatê bikin. Ew bi bîr tîne ku dema misilman bi dîn û îman bûn, wan "mûlk û sultan" bi dest xistibûn, di jiyaneke xweş û bextewar da bûn. Şûşî di dawîya beşê da duayê dike ku Xwedê bi qedrê navê xwe yê herî mezin û qedrê Pêxemberê Ekrem û Qurana pîroz, hêz û tifaqê bide misilmanan û wan li ser kafîran muzeffer bike. Ew di heman demê da daxwaz dike ku Quran bibe hukimran û şerîet bibe destûr ji bo jiyana wan. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

*Ev dîne şerî'etê Xuda ye
Lew hinde bi qîmet û buha ye*

*Qur'an e belê mîdadê dînî
Ta maye cîhan durust dimînî*

*Îslamê eger çî car bi caran
Guh daye desîseya neyaran... (Gulzar, b: 843-845)*

2.2.5.1.9. Pêşgotina Mêrga Êkê

Yek ji mijarên di yên ku Şûşî li dîbaceyê zêdekirî ev e. Şûşî di vê mijarê da behs dike ka dê di mêrga yekê da behsa çi bike. Şûşî ji bo mêrga duyê û sêyê jî di dawîya mêrga yekê û duyê da bi heman awayî pêşgotinek nivîsandîye. Di navbera beytên 877-908an da behsa vê mijarê tê kirin. Şûşî, pêşî destnîşan dike ku Quran, şerîet û dîn, hemû bi rêya "Resûlê şîrîn" gehîştine mirovan û ew Pêxember bûye sedema hîdayet û bextewariya wan. Ew paşî derbasî duayan dibe û ji Xwedê daxwaz dike ku li ser Pêxemberî, malbat, heval û hemû sehabîyên wî, nemaze li ser çar xelîfeyên wî, dîlovanî û bereketê bibarîne. Şûşî di vê beşê da behsa xwe dike xwe wekî jar pênase dike û ji Xwedê daxwaz dike ku alîkarîya wî bike.

Şûşî di beşa navendî ya pêşgotinê da li ser ferziyeta hezkirin û naskirina Pêxemberî disekine. Ew dibêje Pêxember "şefî'ê meşşer" û "ruh û canê" misilmanan e ji ber vê yekê divê misilman ji her tiştî – ji zarok, can, jiyan, mal û malbatê – zêdetir ji wî hez bikin. Şûşî dibêje îmana kesê ku ji her tiştî zêdetir ji Pêxemberî hez neke bêserûber û lawaz e. Lewma, Şûşî daxwaz dike ku xwîner bi temamî jiyan, bandor, exlaq, sîret û kiryarên Pêxemberî bizanin û ji wê ders û nesîhetan hilgirin.

Şûşî di dawîya pêşgotinê da ji Xwedê daxwaz dike ku di nivîsandina *Gulzarê* da harîkrîya wî bike da ku ew bişêt bi awayeke herî baş çîroka jîyana Pêxemberî vebêje. Di dawîya vê beşê da Şûşî berhema xwe wekî *Gulzar û Rîyaqê Nûr* bi nav dike û wê wekî baxekê gelek şîrîn, dilveker, xemrevîn û tijî sewq û sefa pênase dike. Wekî mînak çend beyt ji vê beşê wiha ne:

Behrek ji 'înayetê kerem ket

Nûrek di serû serê qelem ket

Ez dê ji nebî cewan xeber dem

Şîrîn qise û rewan xeber dem

Dê puşt bi Xudê cewan bibêjim

Her wekî te merame dadirêjim (Gulzar, b: 899-901)

Tablo 2. 4: Berawirda Dîbaceya Gulzarê li gel Çend Mesnewîyên Kurmancî

	Dîbaceya Yusif û Zuleyxayê¹	Dîbaceya Mem û Zînê²	Dîbaceya Rewdu'n- Ne'îmê³	Dîbaceya El- Cewahîrê⁴	Dîbaceya <i>Gulzarê</i>
1	-	-	Bismîllah	Bismîllah	Bismîllah
2	Tewhîd	Tewhîd	Tewhîd	-	-
3	-	-	Tehmîd	-	-
4	-	-	-	-	Sena
5	Munacat	Munacat	-	-	-
6	Ne't	Ne't	Ne't	-	Ne't
7	-	Mî'rac / Şefa'et	-	-	-
8	-	-	-	-	Al û Eshab
9	-	-	-	-	Çar Xelîfe - Ebûbekrê Siddîq - Umerê Farûq - Usmanê Zînnûreyn - Eliyê Murteza
10	Medhiye	Medhiye	-	-	-
11	Sebebê Te'lifê	Sebebê Te'lifê	Sebebê Te'lifê	Sebebê Te'lifê	Armanc - Giringîya Vehandina Kîtabê - Sedema Nivîsandina bi Kurdî - Çend Çavkanîyên Kîtabê - Dîroka Destpêkirina Nivîsandina Wê û Kêşa Nezma Kîtabê - Lêborîn ji Xwendekaran
12	-	-	-	-	Qur'ana Mecîd - Mezinatiya Quranê - Welatê Quranê - Quran û Zanîn - Quran û Sedemên Pêşketinê - Serûjêrkirina Quranê - Nuqitkirina Quranê
13	-	-	-	-	Dînê Xwedê Îslam - Mezinahîya Şerî'eta Îslamî - Nimûnek ji Zanistên Şer'î

¹ Tek, 2019, r. 159-176

² Adak, 2019, r. 270

³ Şemrexî, 2013, 15-54

⁴ Titiz, 2020, r. 69

					- Nêrînek li ser Heramîya Rîbayê û Meşrûiyeta Zekatê - Misilmanetî Di Çerxên 'Ewil da - Rewşa Misilmanetiya Evro - Sinneta Misilmanan li Hemberî Dînê Wa yê Mûbîn
14	-	Saqîname	Saqîname û Muxennînam e	-	-
15	-	-	-	-	Pêşgotina Mêrga Êkê
Tevahî	5	7	6	2	9

Di tabloya jorîn da berawirda dîbaceya *Gulzarê* li gel çend mesnewîyên kurmancî hatiye kirin. Di vê berawirdê da çend encam derdikevin pêş.

- Wekî Adak diyar dike tradîsyana beşên dîbaceyê yên mesnewîyên kurmancî cara ewil ji alîyê Ehmedê Xanî ve hatîne bikaranîn û ji ber ku ev berhem li ber destê Şûşî hebûye dikare bê gotin ku Şûşî di beşa dîbaceyê da li bin banora Xanî da maye û rêya wî şopandîye (Adak, 2020, r. 1523). Wekî di tabloyê da jî tê dîtin di dîbaceya *Mem û Zînê* da 7 beş û 8 mijar, di ya *Yusif û Zuleyxayê* da 5 beş, di ya *Rewdu'n-Ne'îmê* da 6 beş û 7 mijar, di ya *El-Cewahîrê* da 2 cih digirin. Li hemberî van mesnewîyan di dîbaceya *Gulzarê* da 9 beş û 21 binbeş bi tevahî 30 beş hene.
- Beşa “bîsmîllahê” di *Rewdu'n-Ne'îm*, *El-Cewahîrê* û *Gulzarê* da derbas dibe lê di *Mem û Zîn* û *Yusif û Zuleyxayê* da derbas nabe. Tewhîd di *Yusif û Zuleyxa*, *Mem û Zîn* û *Redu'n-Ne'îmê* da heye lê di *El-Cewahîrê* û *Gulzarê* da nîne. Di dîbaceya *Gulzarê* da her çend wekî beşeke serbixwe nebe jî di bin sernavê bîsmîllahê da mijara tewhîdê derbas dibe. Tehmîd, wekî beşeke serbixwe tene di *Rewdu'n-Ne'îmê* da derbas dibe di *Gulzarê* da beranberî vê beşê beşa “senayê” heye û di beşa “bîsmîllahê” da jî Şûşî cih daye mijara tehmîdê. Munacat, wekî beşeke serbixwe tenê di *Yusif û Zuleyxa* û *Mem û Zînê* da heye lê di mesnewîyên di dan nînin lê ev mijar jî di *Gulzarê* da di bin sernavê bîsmîllahê da heye. Ne't ji bilî *El-Cewahîrê* di her çar mesnewîyên di da hene. Mi'rac/şefa'et, tenê di dîbaceya *Mem û*

Zînê da heye. Medhîye di Yusif û Zuleyxa û Mem û Zînê da heye di yên dî da nîne. Di her pênc mesnewîyan da jî beşa “Sebebê Te’lifê” heye. Saqîname, di *Mem û Zîn û Rewdu’n-Ne’îmê* da heye di dîbaceyên her sê mesnewîyên dî da nîne. Muxennîname, tenê di *Rewdu’n-Ne’îmê* da heye.

- Dîbaceya *Gulzarê* li gorî dîbaceyên dî yên mesnewîyên kurdî gelekî dewlemend e û gelek mijarên ku di dîbaceyên wan mesnewîyên da nînin di *Gulzarê* da cih digirin. Di dîbaceya *Gulzarê* da gelek mijarên bi zanista Quranê û hizar dînî ra têkildar di *Gulzarê* da hene ku wekî Adak jî dîyar dike ev mijar di dîbaceyên mesnewîyên kurdî da yekem car ji alîyê Şûşî ve hatiye bikaranîn (Adak, 2020, r. 1523). Mijarên nû ku Şûşî li dîbaceya *Gulzarê* da cih dayê ev in: armanc (giringîya vehandina kîtabê, çend çavkanîyên kîtabê, dîroka destpêkirina nivîsandina wê û kêşa nezma kîtabê, lêborîn ji xwendekaran), Qur’ana mecîd (mezinatiya Quranê, welatê Quranê, Quran û zanîn, Quran û sedemên pêşketinê, serûjêrkirina Quranê, nuqitkirina Quranê), dînê Xwedê îslam (mezinahîya şerî’eta îslamî, nimûnek ji zanistên şer’î, nêrînek li ser heramîya rîbayê û meşrûiyeta zekatê, misilmanetî di çerxên ‘ewil da, rewşa misilmanetiya evro, sinneta misilmanan li hemberî dînê wa yê mûbîn) û pêşgotina mêrga êkê.

2.2.5.2. Beşa Sereke

Beşa sereke beşa herî berfireh a mesnewîyan e. Di vê beşê da bi hûrgulî li ser mijarê tê sekinîn. Di mesnewîyan da ev beş di navbera beşên dîbace û xatîmeyê da cih digire (Adak, 2020, r. 1524). Di *Gulzarê* da beşa sereke di navbera beytên 909-10154an da cih digire û bi temamî ji 9246 beytan pêk tê. Li gorî plana Şûşî ev beş ji pênc rewdeyan pêk tê.

Tablo 2. 5: Dabeşbûna Beşa Sereke ya *Gulzarê*

Rewde (Mêrg)	Cihê Beytan	Hejmara Beytan	Hejmara Binbeşan	Mijaren Tê da
Rewdeya Yekê	909-2627	1719	5	Serdem û binemala Pêxemberî, jidayîkbûna wî û îrhasatên wî, şîrdan û xudankirina wî, gencîniya wî, rewşa serdema wî ya berî Pêxemberîyê, pêşgotinek bo rewdeya duyê.

Rewdeya Düyê	2628- 5636	3009	9	Hatina wehyê bo Pêxemberî, ezabdana sehabîyên feqîr û belengaz, helwesta mûşrîkan li hemberî Pêxemberî, koçên Hebeşistanê, misilmanbûna mamê Hemze û Umerî, peymana qureyşîyan a ku dan û standinê li gel misilmanan qedexe dike, îsra û mîrac, zewaca Pêxemberî li gel Sewde û Aîşayê, peymanên eqebê.
Rewdeya sêyê	5637-7936	2300	5	Koça Pêxemberî bo Medîneyê, bûyerên sala êkê koçî, bûyerên sala duyê koçî, bûyerên sala sêyê koçî
Rewdeya Çarê	-	-	-	Ev beş qet nehatiye nivîsîn.
Rewdeya Pêncê	7937-10154	2218	8	Şekl û şemala Pêxemberî, exlaqê Pêxemberî, jiyana wî ya rojane, tiştên ku jê hezkirî û jê heznekirî, cilkên wî, dewar û çekên wî, xeslet û qencîyên wî, xanim û zarokên wî, mirovên wî, nivîser, hozan û xutbexwînên wî, mu'cîzatên wî

Şûşî rewdeya yekê û duyê bi temamî nivîsandîye lê di rewdeyên dî da kêmasî hene. Rewdeya çarê qet nenivîse û di rewdeyên sê û pêncê da jî çend kêmasî hene. Şûşî di plana¹ xwe da dîyar kirîye ku rewdeya sêyê ji hîcretê heta fetha Mekkeyê pêk tê. Şûşî di vê rewdeyê da bi pênc binbeşan (kulîlk) behsa koça Pêxemberî bo Medîneyê, bûyerên sala êkê koçî, bûyerên sala duyê koçî û bûyerên sala sêyê koçî kirîye û dewama wê nenivîsandîye. Lê fetha Mekkeyê di sala heştê hîcretê da çêbûye ev jî tê wê wateyê ku Şûşî herî kêrî dê bi pênc binbeşên (kulîlk) dî dê behsa bûyerên sala çarê koçî – bûyerên sala heştê koçî bikira. Di hale hazir da Şûşî pênc binbeş nivîsandîne ger umrê wî têra bikira ew dê herî kêrî pênc binbeşên dî jî nivîsandiba. Anku herî kêrî sedî pêncî ya vê rewdeyê ya kêrî e hetta Adak (2020) dîyar dike ku tenê sedî çilê vê beşê hatiye nivîsîn (Adak, 2020, r. 1516). Şûşî di rewdeya pêncê da bi heşt kulîlkan behsa şekl û şemala Pêxemberî, exlaqê wî, jiyana wî ya rojane, tiştên ku jê hezkirî û jê heznekirî, cilkên wî, dewar û çekên wî, xeslet û qencîyên wî, xanim

¹ bnr. pêvek 4

û zarokên wî, mirovên wî, nivîser, hozan û xutbexwînên wî û mucîzatên wî kirîye. Şûşî di plana *Gulzarê*¹ da dîyar kirîye ku ew dê di rewdeya pêncê da behsa mijarên “*ehlê beyt û derdora wî, wefata wî û tayînkirina xelîfeyên xwe*” jî bike lê we dîyar e ku negihîştîye van her sê mijaran binivîse. Anku Şûşî negihîştîye herî kêr sê kulîlkên rewdeya pêncê (sedî bist-bîst û pênc) binivîse. Wekî encam em dişên bibêjîn ku di beşa sereke ya *Gulzarê* da rewdeya yekê û duyê bi temamî, ya sêyê herî zêde ji sedî pêncî, rewdeya pêncê teqrîbî ji sedî heftê û pênc hatiye nivîsîn û rewdeya çarê qet nehatiye nivîsîn.

2.2.5.3. Beşa Xatîmeyê

Xatîmeya mesnewîyan beşa dawî ya berhemê ye, ku tê da helbestvan bi piranî pesnê Xwedê û sultanî dide, bi berhema xwe şanazî dike, navên mesnewînûsên navdar tîne ziman û ji xwendevanan daxwaza dua dike (Adak, 2019, r. 315). Ev beş di plana *Gulzarê*² da heye û Şûşî dîyar dike ku di vê beşê da dê behsa çar xelîfeya Ebûbekir, Umer, Osman û Elî bike. Lê umrê wî têra nekir ku bikare beşa encamê binivîse.

2.2.6. Sernav

Berhemên mesnewî bi gelemperî dirêj in û bi piranî li ser çîrokan ava dibin. Ji bo ku mijar tevlihev nebe û baş were fêhm kirin helbestvan mijaran bi beş û binbeşan dabeş dike û ji bo her beşekê jî sernavekî bikartîne. Di mesnewîyan da zimanê mesnewîyê û zimanê sernavan hin caran cuda ne. Di mesnewîyên kurmancî yên lîrik-evînî yên wekî mînak *Mem û Zîna* Ehmedê Xanî û *Yusif û Zuleyxaya* Selîmê Hîzanî da sernav bi giştî bi kurmancî, di yên dînî-lîrik da yên wekî *Mewlûdnameya* Melayê Bateyî û *Rewdu'n-Ne'im a Rûhî* bi Farisî û yên dînî-dîktîk ên wekî *Nehcu'l-Enama* Mela Xelîlê Sêrtî û *Eqîdenameya* Mela Ehmedê Heyderî da bi erebî hatine nivîsîn (Adak, 2020, r. 1526). Wekî mesnewîyeke dînî-dîktîk di *Gulzarê* da jî sernav hemû bi erebî hatîne nivîsîn.

2.2.6.1. Sernavên Beşa Muqeddîmeyê

Di beşa muqeddîmeya *Gulzarê* da 12 sernavên sereke û 18 sernavên jêrîn bi tevahî 30 sernav hene. Sernavên vê beşê wiha ne:

¹ bnr. pêvek 4

² B.n.r. pêvek 4

Tablo 2. 6: Sernavên Beşa Muqeddîmeyê

SERNAVÊ RESEN	KURMANCÎYA SERNAVAN
EL-MUQEDDÎME	DESTPÊK
1. EL ÎBTÎDAHÛ BÎ ÎSMÎ RABBÎL E'LA EL-FETTAH	1. DESTPÊK BÎ NAVÊ RABBÊ MIN Ê BILIND Ê FETTAH
2. ES-SENA 'ELELLAH	2. PESIN BO XWEDÊ
3. FÎ MEDHÎL RESÛL	3. DI PESNÊT PÊXEMBERÎ
4. ŞENA-ÛL ALÎ WEL EŞHABÎ	4. MEDHÊN XIZM Î HEVALAN
5. EBÛBEKRÎ ŞİDDÎQ	5. EBÛBEKRÊ SIDÎQ
6. 'UMERU'L-FARÛQ	6. 'UMERÊ FARÛQ
7. 'UŞMANU ZUNNÛREYN	7. 'UŞMANÊ XWEDÎ DU NÛR
8. 'ELÎYYÛ'L-MURTEZA	8. 'ELÎYÊ MURTEZA
9. ÎFADETU'L-MERAMÎ	9. GOTINA ARMANCÊ
Ehemmîyetu Nezmî'l-Kîtab	Giringiya Vehandina Kîtabê
Sebebû Nezmî'l-Kîtabî bîl Lûxetî'l- Kurdiyye	Sedema Vehandina Kîtabê bi Zimanê Kurdî
Be' du Meşadîrî'l-Kîtab	Çend Jêderên Kitêbê
Tarixu'l-Îbtîdaî bî Nezmî'l-Kîtabî we Mîzanu Nezmîhî	Dîroka Destpêkirina Nezma vê Kitêbê û Kêşana Nezma Wê
El Î'tîzazu îlel Quraî'l-Exyar	Lêborîn ji Xwendevanên Hêja
10. EL QUR'ANU'L- MECÎD	10. QURANA BILIND Î PÎROZ
'Ezametü'l- Qur'an	Mezinatiya Quranê
Weţenu'l- Qur'an	Welatê Quranê
El Qur'anü wel Funûn	Quran û Zanîn
El-Qur'anü we Esbabu't Tereqqî	Quran û Sedemên Pêşketinê
'Îrab-el Qur'an	Serûjêrkirina Quranê
Î'camu'l-Qur'an	Nuqitkirina Quranê
11. DÎNULLAHÎ'L- ÎSLAM	11. DÎNÊ XWEDÊ ÎSLAM
'Ezametü Şerî'etîl Îslamîyyetî	Mezinahîya Şerîeta Îslamî
Numuzecun mîn Ulumî'l- Şerî'etî	Nimûnek ji Zanistên Şer'î
Nezaru îla Meşrû'îyyetî Zekatî we Hûrmetî Rîba	Nêrînek li ser Heramîya Rîbayê û Meşrûiyeta Zekatê
El-Îslamû fil Qurûnî'l-Ûla	Musilmanetî di Çerxên 'Ewil da
Halu'l-Îslamî'l-Yewmî	Rewşa Musilmanetîya Evro

Sunnetu'l-Muslimîne me'e Dînîhîmî'l-Mubîn	Sinneta Musilmanan li Hemberî Dînê Wa yê Mûbîn
Temhîdu'l-Rewdetî'l-Ûla	Pêşgotîna Mêrga Êkê

2.2.6.2. Sernavên Rewdeya Yekem

Di vê beşê da 5 sernavên sereke, 59 sernavên jêrîn bi tevahî 64 sernav hene. Sernavên vê beşê bi vî rengî ne:

Tablo 2. 7: Sernavên Rewdeya Yekem

SERNAVÊN REWDEYA YEKEM	KURMANCÎYA SERNAVAN
ER-RAWDETU'L-ULA	MÊRGA ÊKÊ
1. CÎLUHU WE NESEBÛHU	1. SERDEM Û BINEMALA WÎ
Fedlu Ceylîhî 'Ela Lîsanîhî	Bî Zimanê Wî Qedrê Neseba Wî
Sirrû Sîlsîletî Nesebîhî îla 'Ednan	Sirra Zincîra Babîkên Wî Heta 'Ednanî
A/أ Cedduhu Şeybe 'Ebdulmuṭṭelib Bîn Haşim	Bapîrê Wî Şeybe 'Ebdulmuṭṭelib Kurê Haşimî
Hefru Ceddîhî Zemzeme	Kolîna Bapîrê Wî ya Zemzemê
Nîza'u Qureyşîn Ceddehû fi Bîrî Zemzem	Nîqaşa Qureyşîyan li gel Bapîrê Wî li Ser Bîra Zemzemê
Ebuhu 'Ebdullah ez- Zebîh	Babê Wî Ebdullahê Qurban
B/ب El Haşim Bîn 'Ebdilmenaf	Haşim Kurê Ebdulmenafî
C/ج 'Ebdulmenaf Bîn Qusey	Ebdulmenaf Kurê Qusey
D/د Qusey Bîn Kîlab	Qusey Kurê Kîlabî
T(ت) el-Kîlab Bîn Murre Bîn Ke'b Bîn Luey	Kîlabê Kurê Murrey Kurê Ke'bî Kurê Luey
W(و) Luey Bîn Xalib Bîn Fîhr Bîn Malik	Luey Kurê Xalibî Kurê Fîhrî Kurê Malikî
(Z/ز) Malik Bîn Neḍr Bîn Kînane Bîn Xuzeyme	Malik Kurê Neḍrî Kurê Kînaney Kurê Xuzeymey
H(ح). Xuzeyme Bîn Muḍrîke Bîn Ilyas Bîn Muḍer Bîn Nîzar	Xuzeyme Kurê Muḍrîkey Kurê Ilyasî Kurê Muḍerî Kurê Nîzarî
Ṭ.(ط) Nîzar Bîn Me'd	Nîzarê Kurê Me'dî
Y(ي) Me'd Bîn 'Ednan	Me'dê Kurê 'Ednanî
2. MÎLADUHU WE ÎRHASATUHU	2. JIDAYÎKBÛNA WÎ Û NÎŞANÊN WÎ YÊN PÊŞÎ
Zewacu Ebîhî 'Ebdîllahî	Zewaca Babê Wî Ebdullahî
Qîşsetu Eşhabîl Fîl	Çîroka Xudanên Fîlan

Wefatu Ebîhî Ebdillâh Bîn Ebdîlmuttâlîb	Mîrina Babê Wî Ebdullâhê Kurê Ebdulmutelîbî
Exbaru'l-Kehenetu 'en Mecî'ih 'Eleyhî's-Selam	Xeberên Xêvzanka di Derbarê Hatina Pêxemberî Silav li Ser Bin
Mîladuhu 'Eleyhî's-Selam	Jidayîkbûna Wî Silav li Ser Bin
Numuzecun Mîn Îrhaşatîhî Bîmîladîhî	Nîmûneyek ji Îrsahên Wî yên Jidayîkbûna Wî
Înşîqaqû Eywanî Kîsra	Tîkbûna Eywana Kîsray
Întîfau Narî Faris	Vemîrîna Agirê Fursê
Nûdûbû Buheyretî Sawetî	Hişkbûna Gola Saweyê
3. REDA'UHU WE TERBÎYETUHU	3. ŞÎRDAN Û XUDANKIRINA WÎ
Murađî'uhu 'Eleyhî's-Selam	Şîrderên Wî Silav lê Bin
Îrda'u Helîme Bîntî Ebî Zûeyb es- Se'dîyye	Şîrdana Helîma Kîça Zûeybê Se'dî
Reddûhû Îla Ummîhî Be'de Seneteynî	Vegerandina Wî bo Dayika Wî ya Piştî Du Salan
Îstîrcau'hû Helîmete Merreten Sanîyeten	Carê Duyê Vegerandina Wî bo Helîmayê
El-Qîşsetuş Şaqîş Sadrîhîş Şerîf	Çîroka Vekirina Sîngê Pîroz
Heyatuhu Mînel Erbe' îlel Erbe'in Fî Kefaletî Ceddîhî 'Ebdulmuttêlib	Jîna Wî Ji Çar Saliyê Heta Çilê li Bin Çavdêriya Bapîrê Wî 'Ebdulmuttelîbî
Wefatu ummîhî fî's-Senetî Sadîsetî mîn 'Umrîhî	Mîrina Dayika Wî di Şeş Saliya Wî da
Wefatu Ceddîhî	Mîrina Bapîrê Wî
Fî Hîmayetî 'Emmîhî Ebî Tâlîb	Li Jêr Çavdêriya Mamê Xwe Ebû Tâlîbî
Ewwelu Esfarîhî Îla eş-Şam Me'e 'Emmîhî Ebî Tâlîb fî Senetî es- Sanîyetî 'Eşere mîn 'Umrîhî 'Eleyhî's-Selam	Yekem Sefera Wî bo Şamê digel Mamê Wî Ebû Tâlîbî di Duwazde Saliya Wî da
El-Îstîsqailî 'Eleyhî's-Selam Eyyamîn Ebî Tâlîb	Baran Xwastin bi Wî (s.l.w.) di Dema Mamê Wî Ebuţalîbî da
4. EZ-ZEHRETU RABÎ'ETU	4. KULÎLKA ÇARÊ
HEYATUHU FÎ ŞERHÎ ŞEBABÎHÎ 'ELEYHÎ'S-SELAM	JÎNA WÎ DI GENCIYA WÎ (S.L.W) DA
Îla Suqey 'Ukaz we zîl Hîcaz Me'e 'Ummîhî Ebî Tâlîb	Ber bi Suka 'Ukaz û Hîcazê digel Mamê Xwe
Qitalu Fî Herbî el-Fîcarî we 'Umrîhî (15) 'Amen	Di Pazdesaliya Xwe da Beşdarbûna Wî ya Cenga Fîcarê

Menşeu Herbî Fîcar	Sedema Cenga Fîcarê
‘Eqduhu fî Hîlfil Fuḍûl	Peymana Wî Ya Hîlful Fudûlê
Seferuhu îla eş-Şamî fî Tîcaretîn lî Xedîcetî we ‘Umrîhî (25) ‘Amen.	Sefera Wî bo Şamê digel Karwanê Xedîcayê di 25 Salîya Xwe da
Zewacuhu mîn Xedîce bîntî Xuweylîd we ‘Umrûhu (25) ‘Amen	Di 25 Salîya Wî da Zewaca Wî li gel Xedîca Kîça Xuweylidî
Îla Beytî Xedîcetî	Bo Mala Xedîcayê
Ewladuhu mîn Xedîcetîl Kubra	Zarokên Wî yên ji Xedîcaya Hêja
Terbîyyetuhu îbn ‘Emmîhî ‘Elîyye îbn Ebî Ṭalîbîn.	Perwerdikirina Pisamê Wî ‘Elîyê Kurê Ebû Ṭalîbî
‘Emeluhu Eleyhî-s Selam Me‘e Qureyşîn fî Bînaîl Ke‘betî we Te‘rîxû Benaîha	Digel Qureyşan di Avakirina Ke‘bê da Karê Wî (s.l.w)
Fîtnetun Yutfiuha en-Nebîyyu ‘Eleyhî’s-Selam	Vemirandîna Arîşekê ji Alîyê Pêxemberî (s.l.w)
Keyfîyyetu Bînaîhîm el-Ke‘bete	Awayê Avakirina Ke‘bê ji Alîyê Wan ve
Tarîxu Bînaîl Ke‘bete	Dîroka Avakirina Ke‘bê
a/أ Bînaû Îbrahîm ‘Eleyhî’s-Selam	Avakirina Îbrahîmî (s.l.w.)
b/ب Bînaû ‘Ebdîllah bîn ez-Zubeyr	Avakirina ‘Ebdullahê Kurê Zubeyrî
c/ج Benau el-Heccacu eş-Seqafî	Avakirina Heccacê Seqefî
d/د Benau es-Sultan Murad er-Rabî‘	Avakirina Sultân Muradê Çarê
5. EZ-ZEHRETUL XAMÎSETU	5. KULÎLKA PÊNCÊ
ḤALU QEWMÎ YEWMEÎZÎN WE ḤALU EL-‘ALEMÎ EL-MUCAWÎRÎ WE TEXUŞŞUHU BÎXARÎ HÎRAÎ	REWŞA MILLETÊ WÎ Û REWŞA CÎHANA DEWR Û BER Û MANA WÎ DI ŞIKEFTA HÎRAYÊ DA
a/أ Ḥalu Qewmî Yewmeîzîn	a/أ Rewşa Milletê Wî
b/ب Ḥalu el-Alemî'l-Yemeîzîn	b/ب Rewşa Cîhanê Wê Serdemê
Tehennuşuhu Bîxarî Hîraî Bîcelebî Nûr	Vemana Wî di Şikefta Hîrayê li Çiyayê Nûr
TEMHÎDU RAWḌATU'S-ŞANÎYETÎ	PÊŞGOTINA MÊRGA DUYÊ

2.2.6.3. Sernavên Rewdeya Duyem

Di vê beşê da 10 sernavên sereke û 107 sernavên jêrîn bi tevahî 117 sernav hene. Sernavên “Rewdeya Duyem” wiha ne:

Tablo 2. 8: Sernavên Rewdeya Duyem

SERNAVÊN REWDEYA DUYEM	KURMANCÎYA SERNAVAN
ER-RAWḌETÛ'S- SANÎYETÎ	MÊRGA DUYÊ

Mîn Bu 'şetîhî Îla Hicretîhî 'Eleyhî's-Selam	Ji Dema Bûyî Pêxember Heta Mişextbûna Wî
EZ-ZEHRATU'L-ÛLA	KULÎLKA ÊKÊ
Fî Matla'îr Rîsaletîhî	Di Despêka Pêxemberîya Wî da
Ewwelu Şey'în Furîde 'Eleyhî's-Selam	Yekem Kar Ferz Bûy Li Ser Wî (s.l.w.)
Ewwelu Men Amene Bîhî 'Eleyhî's-Selam	Yekem Kesa Bawerî bi Wî (s.l.w.) Înay
El-Mu' mînûn-es Sabîqûne	Bawermendên Pêşîyê
Qureyşûn wel Muslîmûne	Qureyş û Musilman
Emrullahî bîzharîd De'wetî Fîl 'Amîr Rabî'î Mînel Bu 'şetî	Fermana Xwedê ya Aşkerekirina De'wê di Sala Çarê Pêxemberîyê da
Îcma'û Qureyşîn 'Ela Mu'adatîhî	Tîfaqa Qureyşîyan Bo Dijayetiya Wî
EZ-ZEHRATU'S- ŞANÎYETÛ	KULÎLKA DUYÊ
Fî Te'zîbîl Mustaq'efîne Wel Welmustaq'efat	Ûncdana Belengazan
1. Bîlalu Hebeşîyyî	1. Bîlalê Hebeşî
2 - 3 - 4. 'Emmarun we Walîdahû	2 - 3 - 4. 'Emmar û Deybabên Wî
5. Xebbab-ubnu el-Erettî	5. Xebbabê Kurê Erettî
6. Şuheyb-ubnu Sînan-ur Rûmîyyî	6. Şuheybê Kurê Sînanê Romî
7. 'Amîr-ubnu Fuheyretî	7. 'Amîrê Kurê Fuheyrey
8. Ebû Fukeyhetî	8. Babê Fukeyhey
9. Lebînetu	9. Lebîne
10. Zînnîretu	10. Zînnîre
11 - 12. En-Nehdîyyetu we Ummu 'Ubeyşîn	11 - 12. Nehdîya û Deyka 'Ubeyşî
EZ-ZEHRATU'S- ŞALÎSETÛ	KULÎLKA SÊYÊ
Fî Zîkrî el-Mustehzîîne we Men Kane Eşedde Ezen Lînnebîyyî S. 'A.W.	Tîraneker û Xirabkarên Derheqê Peyxemberî (s.l.w.)
1-2. 'Emmuhu Ebu Lehebîn Wemraetuhu Ummu Cemîlîn	1-2. Mamê Wî Ebûleheb û Jinka Wî Ummû Cemîl
3. Ebu Cehlîbnî Hîşamîl Mexzûmî	3. Ebûcehlê Kurê Hîşamê Mexzûmî
4. Eswedubnu 'Ebdî Yexûs	4. Eswedê Kurê 'Ebdî Yexûsî
5. El-Ĥers-ubnu Qeysî es-Sehmîyyî	5. Ĥarisê Kurê Qeysê Sehmî
6. El-Welîd-ubnu'l-Muxîretî	6. Welîdê Kurê Muxîrey
7-8. Umeyyetu we Ubeyy-ubna Xelefîn	7-8. Umeyye û Ubey Kurê Xelefî
9. Ebul Qeys-îbnîl Fakîh	9. Babê Qeysî Kurê Fakîhî

10. El-‘As-ubnu Wailîn Walîdu ‘Emr-ubnu’l-- ‘Asî	10. ‘Asê Kurê Wailî Babê ‘Emrê Kurê ‘Aşî
11. Nedr-ubnu’l- Hers-ibnî ‘Elqemetî	11. Neđrê Kurê Herisê Kurê ‘Elqemey
12 - 13. Nubeyhun we Munebbîhun Îbna el-Heccacî	12 - 13. Nubeyih û Munebbih Kurê Heccacî
14. ‘Uqbetubnu Ebî Mu‘eytî	14. ‘Uqbe Kurê Babê Mu‘eytî
15. Zuheyribnu Ebî Umeyyetî	15. Zuheyr Kurê Babê Umeyyey
16. El-Eswed-ubnu’l- Muṭṭelibî	16. Eswed Kurê Muttelibî
17. Muṭ‘îm-ubnu ‘Edîyyu	17. Muṭ‘îm Kurê ‘Edîy
18. Malîk-ubnu’l-Ṭulaṭîletî	18. Malikê Kurê Ṭulaṭîlihî
19. Rîkanet-ubnu ‘Ebdîyezîd	19. Rîkane Kurê ‘Ebdîyezîdî
EZ-ZEHRATU’R-RABÎ’ETÛ	KULÎLKA ÇARÊ
Fî Hîcratîl Eşhabîl Îlel Hebeşetî el-Hîcretu’l-Ûla Fîs-Senetîl Xamîsetî Minel Bu‘şetî	Her Du Koçên Şehabîyan bo Hebeşê Koça Êkê di Sala Pêncê ji Pêxemberîyê
El-Hîcretuş Şanîyetî îlel Hebeşetî	Koça Duyê Bo Hebeşê
Sefaretu Qureyşîn Îlen Neccaşîyyî fî Reddîl Muhacîrîn	Qasidê Qureyşîyan bo Necaşî ji bo Vegerandina Koçberan
Sefîra Qureyşîn îlen Neccaşîyyî	Her Du Qasîdên Qureyşîyan bo Necaşî
Hîcretû Ebî Bekrî eş-Şiddîq	Koça Ebû Bekrê Şiddîq
EZ-ZEHRATU’L-XAMÎSETU	KULÎLKA PÊNCÊ
Fî Îslamî Hemzetu ‘Emmîn Nebîyyî We ‘Umer-îbnîl Xettabu We Mu‘cîzetu İnşîqaqîl Qemerî	Musilmanbûna Hemzey Mamê Peyxemberî û ‘Umerê Kurê Xettabî û Seyra Şeqbûna Heyvê
1. Îslamu Hemzete	1. Musilmanbûna Hemzey
Axîru Muḥaweletî Qureyşîn Me‘en Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Selam Fîl Keffî ‘en De‘wetîhî	Dumahîk Bizava Qureyşîyan digel Pêxemberî (s.l.w.) bo Hêlana De‘wê
2. Îslamu ‘Umer-ubnu’l- Xettabî	2. Musilmanbûna ‘Umerê Kurê Xettabî
3. Mu‘cîzetû İnşîqaqîl Qemerî	3. Mucîzeyê Kerbûna Heyvê
Sualun we Cewabûn	Pîrs û Bersiv
EZ-ZEHRATU’S-SADÎSETÛ	KULÎLKA ŞEŞÊ
Fî Emrîş Şehîfetî we Neqdîha we Xeyru Zalıke îla Mewtî ‘Emmîhî we Zewcîhî Eleyhîs Selam	Behşê Peymana Qureyşan û Têkdana Wê û Behşî Mirîna Mam û Jinka Wî Silav lê Bin

1. Emruş Şehîfetîl Meş'unetî 'Amu (7) Mînel Bu'setî	1. Behsê Peymana Kirêt a Qureyşîyan Sala 7ê Pêxemberîyê
2. Mu'adatu Qureyşîn Biddî'ayetî El-Welîd-ubnu'l-- Muxîretî	2. Dijminiya Qureyşîyan bi Propagandayê Welîdê Kurê Muxîrey
Dî'ayetu Neđr İbnî-l Harîs	Propagandaya Neđrê Kurê Harsî
Cebr-un Neşranî	Cebrê Neşranî
Et-Tufeyl-ubnu 'Emrî ed-Dewsîyyu	Tufeylê Kurê 'Emrê Dewsî
3. Keyfiyyetu Naqdiş Şehîfetî 'Amu (10) Mînel Bu'setî	3. Awayê Têkdana Wî Rûpelî li Sala Dehê Pêxemberîyê
4. Wefatu Zewcîhiş Şiddiqetî We 'Emmîhîl Bar	4. Mirina Kabaniya Wî Xedîcayê û Mamê Wî yê Çak
a. Xedîcetu Bîntî Xuweylidî 'Amun (10) Mînel Bu'setî	a. Xedîca Kiça Xuwelidî Sala Dehê Pêxemberîyê
b. Wefatu 'Emmîhî Ebî Talîbîn	b. Mirina Mamê Wî Ebû Talibî
EZ-ZEHRETU'S-SABÎ'ETÛ	KULÎLKA HEFTÊ
Fîl İsrâi wel Mî'racî Be'del Be'sî bî Xemsî Sînîn	İsra û Mî'rac Piştî Pêxemberîyê bi Pênc Salan
1. Nebzetû 'En Keyfiyetîl Mîr'acî bî Rîwayetîl Buxarî bî Zîyadatîn Yesîretîn Mîner Rîwayatî	1. Kurteyek li Ser Çawaniya Mî'racê ji Zarê Buxarî digel Çen Rîwayetên Zêde
2. Eydan Rîwayetul Buxarî	2. Dîsa Rîwayeta Buxarî
3. Rîwayetul Beyheqîyyî	3. Rîwayeta Beyheqî
4. Eydan Rîwayetul Beyheqîyyî	4. Dîsa Rîwayeta Beyheqî
5. Rîwayetut Teberanîyyî wel Bezzarî	5. Rîwayeta Teberanî û Bezzarî
6. Rîwayetul Beyheqîyyî Eydan	6. Rîwayeta Beyheqî Dîsa
7. Rîwayetul Beyheqîyyî Eydan	7. Rîwayeta Beyheqî
8. Rîwayetut Teberanîyyî	8. Rîwayeta Teberanî
9. Rîwayetun 'En Enes-îbnî Malîkîn	9. Rîwayetek ji Enesê Kurê Malîkî
10. Rîwayetul Beyheqîyyî	10. Rîwayeta Beyheqî
11. Rîwayetu İbnî Macehe	11. Rîwayeta İbnû Mace
12. Rîwayetut Tirmîzîyyî	12. Rîwayeta Tirmîzî
13. Rîwayetun 'En Ehlîl Hedîşî	13. Rîwayetek ji Ehlê Hedîşê
14-15. Rîwayetanî 'En İbnî 'Ebbasîn	14-15. Du Rîwayet ji Kurê 'Ebbasî
A (!) Qîble	A (!) Qîble

DIST BIKARIYA NIVÊJÊ Û NIHÊNIYÊT WÊ	Dest Bikariya Nivêjê û Nihêniyê Wê
Nihêniya Nivêja Cum'ê û Cema'etê	Nihêniya Nivêja Cum'ê û Cema'etê
Hukmê Nivêjnekerî	Hukmê Nivêjnekerî
EZZEHRETUŞ ŞAMÎNETU	KULÎLKA HEŞTÊ
Fî Zîkrî Nîkahî Sewdete We 'Aîşete We 'Erđî Nefsîhî 'Ela Qebailîl 'Erabî	Behşê Înana Sewde û Aîşayê û Gehandina De'wa Xwe bo Hozên 'Ereban
1. Nîkahû Sewdete Bîntî Zem'etî	1. Zewaca Wî li gel Sewdeyê
2. Zewacû 'Aîşetu Bîntî Ebî Bekr	2. Zewaca Wî li gel Aîşayê
3. 'Erđu Nefsîhî 'Elel 'Erabî	3. Gehandina De'wa Xwe bo Hozên 'Ereban
Xurucîhî Îleţ Taîfî	Çûna Wî bo Taîfê
Îla Be'đî Qebailîl 'Erabî	Ber bi Çend Hozên 'Ereban
EZ-ZEHRETU'T-TASÎ'ETU	KULÎLKA NEHÊ
Fî Ewwelî 'Erđî Nefsîhî 'Eleyhî's-Selam 'Ela Enşarî We Bey'etî 'Eqebetî	Yekem Xwepênaskirina bo Enşariya û Her Du Peymanên 'Eqebê
1. Suweyd-ubnuş Şamîtî'l-Ewsî	1. Sûweydê Kurê Şamîtê Ewsî
2. Ebul Heyser Enes-îbnî Rafî'în el-Ewsî	2. Babê Heyserî Enes Kurê Rafî'ê Ewsî
3. Îmanû Cema'etî Mînel Enşarî 'Ame (11) Mînel Bu'setî	3. Bawerînanana Komeka Enşariya Sala Yazdê ji Pêxemberiyê
4. Bey'etul 'Eqebetîl Ûla Senete (12) minel Bu'setê	4. Bey'eta 'Eqeba Êkê Sala Duwazdê ji Pêxemberiyê
5. Îslamu Se'd-îbnî Mu'azîn we Useyd-îbnî Huđeyrî Seyyîdey Benîl Eşhelî	5. Musilmanbûna Se'dê Kurê Me'azî û Useydê Kurê Huđeyrî Mezinên Benî Eşhela
6. Bey'etul 'Eqebetîs Şanîyetî Fîssenetî 13 Mînel Nubuwwetî	6. Bey'eta 'Eqebeya Duyê li Sala Şêzdeyê Pêxemberiyê
Ewwelu Men Yetekelleme Huwel 'Ebbasu 'Emmun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam	Yekemîn Axiftinker 'Ebbas Mamê Pêxemberî (s.l.w.)
Cewabul Enşarî	Bersiva Enşaran
Kelamun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam	Axiftina Pêxemberî Silav lê Bin
Ewwelu Men Yeteqeddeme lîl Bey'etî	Yekem Kesê bo Bey'etê Diaxivît
Kelamu Ebîl Heysem-îbnî Teyyîhan	Axiftina Babê Heysemê Kurê Teyyîhanî
Cewabun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam	Bersiva Peyxemberî Silav lê Bin
Kelamul 'Ebbas-îbnî 'Ubadetî	Axiftina 'Ebbasê Kurê 'Ubadey

Cewabul Enşarî we Tetabî'uhum 'Elel Bey'etî	Bersiva Enşaran û Bey'eta Wan
Neqbaul Enşarî	Rêberên Enşariyan
'Îlmu Qureyşîn Bîşey'în Mînel Bey'etî	Pêhesyana Qureyşîyan bi Bey'etê
Hîcretul Eşhabî Îlel Medînetî	Koça Sehabîyan bo Bajarê Medîneyê
7. Muameretu Qureyşîn 'Ela Qetlîn Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam	7. Pîlana Qureyşîyan bo Kuştina Pêxemberî Silav lê Bin
Re'yu Ebîl Buxturî	Nêrîna Buxturî
Re'yu Hîşamîn	Nêrîna Hîşamî
Re'yu Ebî Cehlîn	Nêrîna Ebû Cehlî
Îcma'uhum 'Ela Re'yî Ebî Cehlîn	Razîbûna Wan li Ser Nêrîna Ebû Cehlî
Îxbarullahî Te'ala Nebîyehî bihazîhîl Muameretîd Denîyyetî	Agehdarkirina Peyxemberî ji Alîyê Xwedê Derbarê vê Pîlana Pîs
Xîtamur Rawdatîş-Şanîyetî	Dumahîka Mêrga Duyê

2.2.6.4. Sernavên Rewdeya Sêyem

Di vê beşê da 6 sernavên sereke û 97 sernavên jêrîn bi tevahî 103 sernav hene. Sernavên vê beşê wiha ne:

Tablo 2. 9: Sernavên Rewdeya Sêyem

SERNAVÊN REWDEYA SÊYEM	KURMANCÎYA SERNAVAN
ER-RAWDATUŞ ŞALÎSETU	MÊRGA SÊYÊ
EZ-ZEHRETUL ÛLA	KULÎLKA ÊKÊ
Fî Hîcretîhî	Koça Wî
1. Sebebu Hîcretîn Nebîyyî	1. Sedema Koça Wî Silav lê Bin
2. Keyfiyyetu Seferîl Hîcretîl Meymunetî	2. Awayê Koça Wî
Fî Leyletîl Hîcretî	Şeva Derketinê
Teftîşû Qureyşîn we Xeybetuhum	Lêgeryana Qureyşîyan û Şermezariya Wan
Nesîcul Enkebûtî We îwail Hemmameteynî we Tedellîyîş Şeceretî	Tevinbîrk û Her Du Hêlîn û Şorbûna Darê
Keyfe Kane Halen Nebîyyî Esnae Teftîşûl Xarî	Rewşa Pêxemberî di Şikeftê da Dema Lêgeryana Qureyşîyan
Fî Leyalîl Xarî	Şevên Şikeftê
3. Muxaderetuhul Xarî Îla Medînetîl Ensarî	3. Derketina Wî ji Şekiftê bo Bajêrê Enşaran

Suraqetubnu Malîkîl Mudlîcîyyî Fî Telebîhîm Suraqe	Kurê Malîkî li Dûv Wan da ye
Lîqauhum ez-Zubeyre Fî Rekbîn Mînel Muslîmîn	Dîdara Wan Digel Zubeyrî di Nav Komeka Musilmanan
4. Îla Beytî 'Atîketî Ummu Me'bedîn el- Xuza'îyyetî	4. Ber bi Mala 'Atîka Xuza'î
Îla Qebîletî Benî Sehm	Ber bi Hoza Benî Sehim
5. Întîzarû Ehlîl Medînetî we Îstîqbalûhum	5. Jivana Xelkê Medînê û Pêşwaziya Wan
Nuzûlun Nebîyyî bî-Qubaî fî Benî 'Emr- îbnî 'Ewfîn	Gehîştina Peyxemberî li Qubayê di Nav Benî 'Emr b. 'Ewf
Meqdemu 'Elîyyîn	Hatina 'Elî
Ewwelu Mescîdîn Ussîse 'Elet Teqwa	Yekem Mizgefta ku li ser Bingeha Teqwayê Hatiye Avakirin
6. Duxûlun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam el- Medînetel Munewwerete	6. Gehîştina Pêxemberî Silav lê Bin ya Bajêrê Medînê
Îla Beytî Ebî Eyyube Xalîdîbnî Zeydîn el- Ensarî	Bo Mala Babê Eyyubê Enşarî
Îslamû Ebdîllah-îbnî Selam	Musilmanbûna 'Ebdullahê Kurê Selamî
EZ-ZEHRETUS SANÎYETU	KULÎLKA DUYÊ
Fî Zîkrî Makane Mînel Umûrî Ewwele Senetîn Mînel Hicrîyyetî	Ew Bûyerên di Sala Êkê Koçî da Qewimîn
1. Bîнау Mescîdî Quba	1. Avakirina Mizgefta Qubayê
2. Bîнау Mescîdî-hîş Şerîfî	2. Avakirina Mizgefta Pêxemberî
3. Bîнау Buyutîhî 'Eleyhî's-Selam	3. Avakirina Xanîyên Wî Silav lê Bin
4. Ferîdatû Selatîl Cenazetî	4. Ferzbûna Nivêja Mirî
5. Meşrû'iyetu el-Cema'etî wel Azanî wel Îqametî we Zîyadetu Rek'eteynî 'Ela Selatîl 'Esrî	5. Binechkirina Nivêja Cema'etê û Bangî û Qametê û Zêdekirina Du Rek'eta ser Nivêja Êvarê
Sîrrul Azanî wel Cema'etî	Nihêniya Bang û Cema'etê
6. Îslamu Selman-el Farîsîyyî	6. Musilmanbûna Selmanê Farisî
7. El-Muaxatû Beynel Muhacîrîne wel Enşarî	7. Birayîniya Navbera Muhacir û Enşaran
Fedlû Ensarî we Mezayahum	Senga Enşariya û Çakîya Wan
Husnu Senî'îhîm Me'el Muhacîrîne	Çakîya Wan Gel Muhaciran
Ewwelu Mewludîl Muhacîrîne	Jidayîkbûna Yekemîn Zarokê Muhaciran

8. Bînaun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selamî Bî' aîşete Bîntî Ebî Bekrîn	8. Veguhaztina Aîşaya Kîça Ebû Bekirî bo Pêxemberî Silav lê Bin
Mîn Huneynîn el-Muhacîrîne Îla Mekketel Mukerremetî	Ûerîbiya Muhaciran bo Mekkeya Pîroz
9. Ewwelu Lîwaîn 'Eqedehu 'Eleyhî's- Selamî Lî' emmîhî Hemzetî	9. Alaya Yekemîn a ku Pêxemberî Silav Ser Bin bo Mamê Xwe Hemzeyî Girêday
Serîyyetu Hemzetîbnîl Muttelîbî	Serîya Hemzey
10. Serîyyetu 'Ubeydet-ubnu'l- Harîşî	10. Serîya 'Ubeydê Kurê Harîşî
11. Serîyyetu Se'd-îbnî Ebî Weqqaşîn	11. Serîya Se'dê Kurê Babê Weqqaş
12. Xezwetu Weddanî Wehuwe Ewwelu Mexazîhî Sellellahu 'Eleyhî We Sellem	12. Yekemîn Xezwa Peyxemberî Silav lê Bin Xezwa Weddan
13. Wefatû Hazîhîs Senetî	13. Mirinên vê Salê
EZZEHRETU'S-SALÎSETU	KULÎLKA SÊYÊ
Fî Hewadîsîs-Senetîs- Şaniyetî Mînel Hicretî	Bûyerên Sala Duyê Koçî
1. Xezwetu Buwaşîn	1. Xezwa Buwaşê
2. Xezwetu 'Uşeyretî	2. Xezwa 'Uşeyre
3. Xezwetu Bedrîn eş- Şuxra	3. Xezwa Bedra Biçuk
4. Serîyyetu 'Ebdîllahîbnî Cehşîn	4. Serîya 'Ebdullahê Kurê Cehşî
5-6. Ferduş Şîyamî we Şerfûl Qîbletî Îlel Ke'betî	5-6. Ferzbûna Rojiyê û Wergêrana Qîblê bo Ke'bê
7. Xezwetû Bedrîn el-Kubra	7. Xezwa Bedra Mezin
Tecehhuzu Qureyşîn Lîl-Mesîrî	Xweamadekirina Qureyşîyan bo Cengê
Xurûcun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam Îla Bedrîn	Derketina Peyxemberî Silav lê Bin bo Bedrê
Îstîşaretuhu 'Elehîs Selamî Bîşşabîhîl Kîramî	Şewra Pêxemberî Silav lê Bin li gel Hevalên Hêja
'Îru Qureyşîn we Nefîruhum	Karwanê Qureyşîyan û Derketina Wan
Teheyîyetu en-Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam li Me'reketîl Qîtalî	Xweberhevkirina Pêxemberî Silav lê Bin bo Cengê
Emru Qureyşîn Be'de Nuzulîhîm bîl 'Udwetîl Quswa	Karê Qureyşîyan Paşdabezîna Wan li 'Udwa Nêzik
En-Nuzulu Îlel Meydanî wellahul Muste'anî	Dabezîna Musilmana bo Meydanê bi Harîkarîya Xwedê
Îltîqa'ul Cem'eynî	Vêkktina Her Du Layan

El-Hucûmu	Hêriş û Despêka Şerî
Be‘del Hezîmetî	Pişti Şikestinê
Însîrafuhu ‘Eleyhî’s-Selamî Îlel Medînetî	Vegeryana Wî Silav lê Bin bo Medînê
Ne‘yu Qureyşîn Bîmeîsatî Bedrîn	Şîna Qureyşîyanan bi Şikesta Bedrê
8. Meşru‘îyyetu Selatul ‘Îydîl Fîtrî	8. Bineciwbûna Nivêja Cejnê û Remezanê û Zekata Fitrê
9. Ferđîyyetu Zekatîl Malî	9. Ferzbûna Zekata Malî
10. Xezwetû Benî Qeynuqa‘în	10. Xezwa Benî Qeynuqa‘ê
11. Serîyyetû ‘Umeyrîbnî ‘Edîyyîn	11. Seriya ‘Umeyrê Kurê ‘Edî
12. Xezwetul Kudrî	12. Xezwa Kudrê
13. Serîyyetû Xalîbîbnî ‘Ebdîllahî el- Leysî	13. Seriya Xalîbê Kurê ‘Ebdullahê Leysî
14. Serîyyetu Salîm-îbnî ‘Umeyrîn	14. Seriya Salîmê Kurê ‘Umeyrî
15. Xezwetu Sewîqîn	15. Xezwa Sewîqê
16. Meşru‘îyyetu ‘Îydîn Nehrî wel Uđhîyyetî	16. Bineciwbûna Cejna Qurbanê
17. Tezwîcuhu ‘Eleyhî’s-Selamî Faţîmetez Zehraî mîn Seyyîdîna ‘Elîyyîn K.W.	17. Zewaca Faţîmayê bi ‘Elî Rađîbîna Xwedê li Ser Bît
Ewladu Faţîmatîz Zehraî mîn Seyyîdîna ‘Elîyyîbnî Ebî Talîbîn	Zarokên Faţîmayê ji ‘Elîyê Kurê Ebû Talîbî
18. Wefeyatul Hazel ‘Amî	18. Mirinên vê Salê
EZ-ZEHRETU'R-RABÎ‘ETÛ	KULÎLKA ÇARÊ
Fî Hewadîsîş Senetîş Salîşetî	Bûyerên Sala Sêyê Koçî
A/ Serîyyetu Muĥemmed-îbnî Meslemetî	A/ Seriya Mihemedê Kurê Meslemey
B/ب Xezwetu Xetefan	B/ب Xezwa Xetefanê
C/ج Xezwetu Buĥranî	C/ج Xezwa Buĥranê
D/د Serîyyetu Zeydîbnî Ĥarişetî	D/د Serîya Zeydê Kurê Ĥarişey
E/ه Serîyyetu ‘Ebdîllahîbnî ‘Etîk	E/ه Serîya ‘Ebdullahê Kurê ‘Etîkî bo Kuştina Babê
F/و Xezwetu Uĥudîn	F/و Xezwa Uĥudê
Mesîru Qureyşîn Îla Uĥudîn	Çûna Qureyşîyan Bo Uĥudê
Îstîşaretûn Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Selamî bî Eşĥabîhîl Kîramî	Şêwra Pêxemberî Silav lê Bin li gel Hevalên Xwe
Xurûcuhu ‘Eleyhî’s-Selamî Îla Uĥudîn	Derkeftina Peyxemberî Silav lê Bin bo Uĥudê
Teheyyuul Ceyşeynî	Xweamadekirina Her Du Leşkeran

En-Nuzûku îlel Me‘reketî	Dabezîn bo Meydana Cengê
‘Îsyana Emrîn Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Selamî	Neguhdana Fermana Pêxemberî Silav lê Bin
Cerhun Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Selam	Birîndarbûna Pêxemberî Silav lê Bin
Qetlu Hemzetebnî ‘Ebdîl Muţţelîbî	Kuşîna Hemzey Kurê ‘Ebdulmuţţelîbî
Mîmma Kane Xîlalel Qetlî	Tişten ku di Dema Cengê da Qewimîn
Be‘de Xumudîl Qîtalî	Pişti ku Şer Verevî
‘Ewdu Resûlillahi Îlel Medînetî	Zivîrîna Pêxemberî bo Bajarê Medîneyê
G/ج Xezwetu Hemraul Esedî	G/ج Xezwa Hemraê Eşed
H/ح Serîyyetu Ebî Selemete ‘Ebdîllahîbnî ‘Ebdîl Esedî	H/ح Serîya Babê Selemey ‘Ebdullahê Kurê ‘Ebdulesedî
Î/ع Tezewwecuhu ‘Eleyhî’s-Selamî Hefsete bînte ‘Umer we Tezwîcuhu Umme Kulşumîn Mîn ‘Uşmanîn	Î/ع Zewaca Wî Silav lê Bin bi Hefsa Kîça ‘Umerî û Daneşûya Kîça Xwe Ummû Kulşûmê bi ‘Uşmanî ra
J/ج Wîladetul Hesên-îbnî ‘Elîyyîn R. ‘E.	J/ج Jidayîknûna Hesênê Kurê ‘Elî Xwidê jê Razî Bît
K/ك Tehrîmul Xemrî Nîhaîyyen	K/ك Hêramkirina Meyê bi Êkcarî
L/ل Međarul Xemrî we Exûha Qîmar	L/ل Zîyanên Mey û Qîmarê
M/م Hukmu Şarîbîl Xemrî	M/م Sizayê Ereqvexwerî
EZ-ZEHRETUL XAMÎSETU	KULÎLKA PÊNCÊ
Fî Hewadîşîs Senetîr Rabî‘etî Mînel Hîcretî	Bûyerên Sala Çarê Koçî

2.2.6.5. Sernavên Rewdeya Pêncem

Di vê beşê da 9 sernavên sereke û 76 sernavên jêrîn bi tevahî 85 sernav hene. Sernavên vê beşê wiha ne:

Tablo 2. 10: Sernavên Rewdeya Pêncem

SERNAVÊN REWDEYA PÊNCEM	KURMANCÎYA SERNAVAN
ER-REWDETU'L- XAMÎSETU	MÊRGA PÊNCÊ
EZ-ZEHRETU'L-ÛLA	KULÎLKA ÊKÊ
Fî Beyanî Xelqîhî We Şûretîhî ‘Eleyhî’s-Selam	Derbarê Şirovekirina Xwerûya Wî û Sûratê Wî Silav lê Bin
EZ-ZEHRETU'S-SANÎYETU	KULÎLKA DUYÊ
Fî Xuluqîhî we Sîretîhî	Derbarê Rewşî û Jiyana Wî
Serdu Şeyîn Mîn Şîyemîhîş Şerîfetî	Çendek ji Rewşîten Wî

Haluhu Fî Ehlîhî 'Eleyhî's-Selam	Rewşa Wî di Mala Wî da Silav lê Bin
'Eqluhu we 'Emeluhu 'Eleyhî's-Selam	'Aqil û Pêzanîna Wî Silav lê Bin
Şebrihu we Hîlmuhu 'Eleyhî's-Selam	Dilfirehî û Nermîya Wî Silav lê Bin
Sexauhu We 'E'auhu	Dan û Merdîya Wî
Quwwetuhu we Şeca'etuhu	Şiyan û Çelegîya Wî
Zuhduhu we 'Îşetuhu	Zuhd û Jiyana Wî
Zîkru Ma Sebate Ennehu Eleyhîs Selamî Ekelehu	Ew Tiştê Binecihbûy ku Pêxemberî Xwarî
Muştehiyatuhu Eleyhîs Selam Mîn Lezaîzîd Dunya	Ew Tiştên ku Pêxemberî Hejêkirî ji Xûşiyên Dunyayê
'Îbadetuhu we Mucahedetuhu	Peristin û Xwemandîkirina Wî
Mîzaḥuhu we Deḥîkuhu	Tirane û Keniya Wî
Teteyyubuhu we Tehsînu Hey'etîhî Eleyhîs Selam	Bêhnxeşî û Cewankariya Wî Silav lê Bin
Beqîyyetun Mîn Xuluqîhî we Adabîhî 'Eleyhî's- Selam	Çendek ji Rewşit û Cankarên Wî Silav lê Bin
EZZEHRETU'S-SALÎSETU	KULÎLKA SÊYÊ
Fî Zîkrîl Bî'setî we Emtî'etîhî we Dewabbîhî we Eslîhetîhî	Behşê Cîlk û Tişt û Dewar û Çekên Wî
EZ-ZEHRETU'R-RABÎ'ETÛ	KULÎLKA ÇARÊ
Fî Zîkrî Şeyîn Mîn Fedailîhî we Xesaîsîhî	Çendek Ji Xaslet û Qencîyên Wî
1. Feḍailuhu 'Eleyhî's-Selam	1. Fazîletên Wî Silav lê Bin
2. Xesaîsuhu 'Eleyhî's-Selam	2. Taybetmendîyên Wî Silav lê Bin
a. el-Wacîbatu	a. Karên Fer
b. el-Muḥerrematu wel Mekruhatu	b. Tiştê Hêram û Mekruh
c. el-Mubaḥatu	c. Tiştê Durist
d. Ṭeharetu Feḍelatîhî	d. Pakîjiya Bermayê Wî
EZ-ZEHRETUL XAMÎSETU	KULÎLKA PÊNCÊ
Fî Beyanî Ezwacîhî we Ewladîhî 'Eleyhî's- Selamî	Babetê Xêzan û Zarokên Wî Silav lê Bin
a. Ezwacuḥuṭ Ṭahîratî	a. Xêzanên Wî
1. Xedîcetu Bîntu Xuweylidî	1. Xedîca Kiça Xuweylidî
2. Sewdetu Bîntu Zem'etî	2. Sewda Kiça Zem'ey
3. 'Aîşetu Bîntu Ebî Bekrîn	3. 'Aîşa Kiça Ebû Bekirî
4. Heḥsetu Bîntu 'Umer	4. Heḥşa Kiça 'Umerî

5. Ummu Seleme Hîndubnetuhu Ebî Umeyyetî	5. Ummû Seleme, Kîça Ebî Umeyye, Hînd
6. Zeynebun Bîntu Xuzeymetî el-Hîlaliyyetî	6. Zeyneba Kîça Xuzeymey
7. Cuweyrîyetu Bîntû Harîşî	7. Cuweyrîya Kîça Harîşî
8. Ummu Hebîbetî Remletu Bîntu Ebî Sufyanî	8. Ummû Hebîbe Remla Kîça Babê Sufyanî
9. Zeynebu Bîntu Cehşî	9. Zeyneba Kîça Cehşî
10. Şefîyetu Bîntu Hûyey el-Xeyberî	10. Şefîya Kîça Hûweyyê Xeyberî
11. Meymûnetu Bîntu el-Harîşî	11. Meymûna Kîça Harîşî
12-15. 'Aliyetun Bîntu Zebyanî we Esmâ Bîntul Nu'manî we Xezîyetu Bîntu Cabîrî we Şenbau Bîntu 'Emrîn	12-15. 'Aliya Kîça Zebyanî û Esmâ Kîça Nu'manî û Xezîya Kîça Cabîrî û Şenba Kîça 'Emrî
b. Serarîhî 'Eleyhî's-Selam	b. Carîyên Wî Silav lê Bin
1. Marîyetu Bîntu Şem'unî el-Qibtî	1. Mariya Kîça Şim'unî Ya Qibtî
2. Reyhanetu Qurezîyetî	2. Reyhana Qurezî
3 - 4. Îhdahuma Hedîyetun wel Uxra Şebaha Fî Sebyî	3 - 4. Êk Dîyarî, Ya dî Bara Cengê
c. Ewladuhu 'Eleyhî's-Selam	c. Zarokên Wî Silav lê Bin
Ewladuhuz Zukurî	Zarokên Nêr
Benatuhul Fudleyatî	Kîçên Wî yên Pirr Seng
1. Zeynebul Kubra	1. Zeyneba Hêja
2 - 3. (Ruqeyyetu we Ummu Kulşûmîn	2 - 3. Ruqeyya û Ummû Kulşûm
4. Faîmetuz Zehraî	4. Faîma Zehra
EZ-ZEHRETU'S-SADÎSETÎ	KULÎLKA ŞEŞÊ
Fî E'mamîhî we 'Emmatîhî we Îxwetîhî we Exewatîhî Rîdaîyyetî	Mam û Met û Xwîşk û Birayên Wî yên Şîrî
1. E'mamîhî	1. Mamên Wî
a/أ 'Emmuhu Hemzete	a/أ Mamê Wî Hemze
b/ب 'Emmuhu 'Ebbasu	b/ب Mamê Wî 'Ebbas
2. 'Emmatuhu 'Eleyhî's-Selam	2. Metêt Wî Silav lê Bin
3. Îxwetuhu we Exewatuhur Redaîyyetî we Murađî'uhu	3. Xwîşk û Birayên Wî yên Şîrî û Dayînen Wî
EZ-ZEHRETU'S-SABÎ'ETU	KULÎLKA HEFTÊ

Fî Kuttabîhî we Muezzînîhî we Şu'eraîhî we Xeṭîbîhî we Huddatîhî we Xedemîhî we Ḥeresîhî we Mewalîhî we Îmaîhî	Nivîser û Bangder û Hozanvan û Xuṭbexwîn û Berevan û Zêrevan û Sepan Kole û Carîyên Wî
1. Kuttabuhu 'Eleyhî's-Selam	1. Nivîserên Wî Silav lê Bin
2. Muezzînuhu 'Eleyhî's-Selam	2. Bangderên Wî Silav lê Bin
3. Şu'erauhu we Xeṭîbuhu 'Eleyhî's-Selam	3. Hozanvan û Xuṭbexwînên Wî
4. Xedemuhu we Ḥeresuhu 'Eleyhî's-Selam	4. Sepan û Zêrevanê Wî
5. Mewalîhî we Îmauhu	5. Koleyê Wî
6. Men Yedribul E'naq Beyne Yedeyhî	6. Ewên Sizavan û Serbir
EZZEHRETU'S-SAMÎNETU	KULÎLKA HEŞTÊ
Fî Beyanî Mu'cizatîhî we delaîlî Nubuwwetîhî 'Eleyhîs Şelatu Wes Selam	Ronkirina Mu'cîze û Nîşanê Peyemberatiya Wî Silav lê Bin
El-Muqeddîmetu	Berahîk
a/ Numûzecun mîn Mu'cizatîhî es-Semawîyyetî	a/ Nimûnek ji Mu'cizatên Esmanî
1. Kewnuhu Ummîyyen	1. Nexwendewariya Wî
2. el-Qur'anul Mu'cîzul Beyanî	2. Qur'ana Piṛ Hiner û Aşkera
3. Înşîqaqul Qemerî	3. Kerbûna Heyvê
4. Redduş Şemsî 'Eleyhî's-Selamî we Ḥesbuha Mînel Xurûb	4. Vegeryana Rojê bo Pêxemberî û Gîrobûna Wê ya Avabûnê
b/ب Tesbîhut Te'amî wel Ḥesa Fî Keffîş Şerîfî	b/ب Tesbîhatî Zadî û Berka di Destê Pak da
c/ج Teslîmul Ḥecerî 'Eleyhî's-Selamî we Ta'etul Cemadatî Lehu	c/ج Silavkirina Bera û Ta'etê Bêruha Ser Wî Silav lê Bin
d/د Kelamuş Şecerî Lehu we Selamuha 'Eleyhî we îta'etuha Lehu	d/د Axiftin û Silav û Guhdana Dara bo Wî Silav lê Bin
e/ه Huneynul Cîz'î Şewqen Îleyhî 'Eleyhî's-Selamî	e/ه Nalîna Qurmê Darê bo Peyemberî Silav lê Bin
f/و Qelbul E'yanî Lehu 'Eleyhî's-Selam	f/و Guherîna Tiştê bo Wî Silav lê Bin
g/ج Kelamul Ḥeyewanatî we Ta'etuha Lehu 'Eleyhî's-Selam	g/ج Axiftina Giyanewera û Guhdariya Wan bo Wî Silav lê Bin
h/ح Neb'ul Maî Tuhurî Beyne Esabî'îhîş Şerîfetî	h/ح Zêyîna Ava Bijûn di Nav Tiblêt Wî yê Pakij da
i/ط Tefcîrul Maî Bîbereketîhî Wenbîasîhî bî Messîhî we de'wetîhî	i/ط Zêyîna Avê bi Bereketa Wî û Zêdebûna Wê bi Destkirin û Daxwaza Wî

j/ع Tekşîrut Te‘amîl Qelîl Bîbereketîhî	j/ع Zedebûna Xwarineka Kêm bi Bereketa Wî

Hejmara Sernavên sereke û sernavên jêrîn di *Gulzarê* da bi vî awayî ne:

Tablo 2. 11: Di *Gulzarê* da Hejmara Sernavan

Beşên <i>Gulzarê</i> yên	Hejmara Sernaven	Hejmara Sernavên	Tevahîya
Sereke	Sereke	Jêrîn	Sernavan
Muqeddîme	12	18	30
Rewdeya Yekem	6	57	63
Rewdeya Duyem	10	107	117
Rewdeya Sêyem	6	97	103
Rewdeya Pêncem	9	76	85
Tevahî	43	355	398

Wekî berî niha jî me behsa wê kirî li gorî agahîyên berdest bi 10154 beytên xwe ve *Gulzar* mesnewîya herî mezin a kurdî ye. Ji ber vê yekê jî tiştêkê normal e ku jî alîyê hejmara sernavan ve jî mesnewîya herî dewlemend e. Ji alîyê hejmara sernav ve gava em li çend mesnewîyên kurdî binêrîn rewşêke wiha heye: *Mem û Zîna* Ehmedê Xanî ji 60 sernavan, *Yusif û Zuleyxaya* Selîmê Hîzanî ji 45 sernavan, *El-Cewahîra* Mela Nurullahê Godîşkî ji 174 sernavan, *Rewdu'n-Ne'îma* Şêx Ebdurrehmanê Eqtepi ji 35 sernavan, *El-Hemaîl fî'ş-Şemaîla* Mela Nurullahê Godîşkî ji 46 sernavan, *Jêgirtiyên bi Zeferî ji Xebata Pêxembera* Mela Mahmud Mustafa Yusuf ji 49 sernavan, *Jiyannameyî Pêxemberî Pêşewa be Honraweya* Ferhat Cewher Biradostî ji 57 sernavan û *Sîyerê Nebî bi Zîmanê Dimilîya* Mela Cimayo Babij ji 21 sernavan pêk tê. *Gulzara* Şûşî ji 43 sernavên sereke û 355 sernavên jêrîn bi tevahî ji 398 sernavan pêk tê û bi vî şiklî di nav sîyernameyên kurdî da mesnewîya herî dewlemend e.

2.3. Taybetmendîyên Zîman û Vegotinê

Di bin sernavê "Taybetmendîyên Zîman û Vegotinê" da, em dê li ser taybetmendîyên zîmanî yên berhema *Gulzar* û teknîkên vegotinê yên ku nivîskar bi kar anîne bisekinin. Pêşî, em dê taybetmendîyên devoka behdînî, hêmanên erebî, farisî û tirkî yên di nav berhemê da cih girtine nîqaş bikin. Paşê, em ê rêbaz û şêweyên

vegotinê yê wekî çîrokbêjî, teswîrî, epîk û lîrîk analîz bikin, da ku çand û hunera vê berhemê bi awayekê kûrtir were fêhm kirin.

2.3.1. Taybetmendîyên Zimanî

Şûşî ji bilî kurdî, zimanên erebî, farisî û tirkî jî dizanî. Ji ber hostayîya Şûşî ya van zimanan di *Gulzarê* da gelek peyvên bîyanî bi taybet ên erebî û farisî derbas dibin. Lê li gel vê yekê jî zimanê *Gulzarê* zimanekê hêsan û herikbar e. Yek ji sedemên ji aliyê famkirinê hêsanbûna *Gulzarê* jî ew e ku *Gulzar* berhemeke sedsala 20an e anku berhemeke kevin nîne ji ber vê yekê jî berhem bi peyvên ku îro jî tên bikaranîn hatiye nivîsîn. Sedema dawîyê yê hêsanbûna zimanê *Gulzarê* jî ew e ku *Gulzar* bi awayê mesnewîyê ve hatiye nivîsîn û zimanê mesnewîya li gorî formên di yê edebiyata klasîk hêsanîr e. Taybetmendîyên zimanî yên *Gulzarê* em dişên di bin çar Sernavan da kom bikin.

2.3.1.1. Hêmanên Devoka Behdînî

Şûşî berhema xwe *Gulzar* bi zimanê kurdî nivîsandîye. Şûşî di vê beytê da zimanê berhema xwe aşkere dike û wiha dibêje:

Ger yar bî xudê bi keyf û xûşî

Şîrîn dê bi kurdî bêjî Şûşî (Gulzar, b: 908)

Dîsa Şûşî di beyta jêrîn da diyar dike ku wî *Gulzar* bi devoka behdînî ya lehçeya kurmancî ya kurdî nivîsandîye. Şûşî di vê beyta jêrîn da vê yekê bi aşkere tîne ziman û wiha dibêje:

Her çî ku ewan cewan nivîsî

Wer bû me nezim bikey bi lwîsî

Behdînî bi lehce û bi kurdî

Çî şafebêhn î bihêle durdî (Gulzar, b: 468-469)

Behdînî yek ji devokên kurmancîyê ye ku bi giştî di Kurdistana Êraqê li Duhok, Zaxo, Akre, Amedî û di Tirkîyê da jî li Colemêrgê tê axiftin. Çend taybetmendîyên vê devokê hene ku wê ji devokên di yê kurmancîyê cuda dike.

Taybetmendîyeke vê devokê ew e ku di peyvên hemwate da peyvên ji devokên di cuda tene bikaranîn. Wekî mînak ji bilî devoka behdînîyê ji bo kevirî (*stone*) peyva *kevir* tê bikarînan lê di behdînîyê da peyva “*ber*” tê bikarînan. Dîsa di devokên di yê

kurmacîyê da ji bo organa pozê “nose” peyvên *poz* û *bêvil* tê bikarînan lê di behdînîyê da peyva *difîn* tê bikarînan. Her wiha di gelemperîya devokên dî yê kurmacîyê da ji bo peyva zarokê “child” zarok tê bikarînan lê di behdînîyê da peyva *biçûk* tê bikarînan (Öpengin, 2014: 183). Di *Gulzarê* da jî ev taybetmendîyên devoka behdînî gelek ber bi çav in. Wekî mînak:

Her carê biçûk bibît bi naçar / ... (Gulzar, b: 980)

... / Gel kîn û gef û difînbilindî (Gulzar, b: 1370)

Hetta tu dişêy tu xirke malî / ... (Gulzar, b: 1105)

Cibrîl wî demî ku lê bû berze /... (Gulzar, b: 2668)

... / Pirça bi serî siyah û şûr e (Gulzar, b: 4420)

... / Lew wî dihusîn li wê didane (Gulzar, b: 1418)

Ew gerçê duhî ne xundewar bûn / ... (Gulzar, b: 247)

Xizman tu dibînî rût û bîrsî / ... (Gulzar, b: 4146)

Emma dilê hingû naşikînim (Gulzar, b: 1792)

Di van beytan da li şûna peyvên devokên dî yên kurmacîyê “zarok, poz, karîn, winda, por, diran, duh, birçî, hûn, hewe” peyvên devoka behdînîyê “biçûk, difîn, şîyan, berze, pirç, didan, duhî, bîrsî û hingû” hatîne bikaranîn.

Di devoka behdînan da di gelek peyvan da li şûna dengê “o” dengê “û” tê bikaranîn. Wekî mînak:

Qur'an wî cem 'i fikir ji ewwel

Ev behre ji bû wî bû mukemmel (Gulzar, b: 288)

Wan xûşk û bira ku dil dişûtin

Têr maçî diken ji can ve gûtin (Gulzar, b: 1798)

Di van beytan da ev taybetîya devoka behdînî gelekî ber bi çav e. Wekî mînak di devokên dî yên kurmacîyê da peyvên “fermo, gotin, bo û sotin” bi dengê “o” yê ve tên bilêvkirin lê di behdînîyê da bi dengê “û” ve tên bilêvkirin.

Taybetmendiyeke dî ya devoka behdînîyê jî ew e ku koma dengdêrên (fonemên) /xw/ ya zimanê kurmanciya standard di behdînîyê da bi gelemperî hêsan

dibe û vediguhere dengdêra /x/yê (Öpengin, 2014: 188). Ev cûdahî wekî guherînek fonolojîk (dengnasî) di navbera her du devokan da tê dîtin û yek ji nîşaneyên esasî ye ku behdîniyê ji devokên di yên kurmancîyê cuda dike. Di *Gulzarê* da ji bo vê taybetîya behdîniyê jî gelek mînak hene.

*Efleh **xû** digel hemû 'ezabe*

*Zu da ve le 'înî **xûş** cewabe (Gulzar, b: 3110)*

Qudret wî pişîr e 'eceb şîûn e

*Îsanî didet li parçe **xûne** (Gulzar, b: 2664)*

Paşî qederek diket wefatê

*Ser dîne **Xudê** digel necatê (Gulzar, b: 2693).*

Di van mînanan da gruba dengdêrên “xw” di devoka behdîni da guherîye û bûye “x”. Di *Gulzarê* da ev guherîne bi gelemperî gava ku piştî “xw” yê dengên “u, û” tê çêdibe. Ger ku piştî “xw” yê dengên “a” û “î” bihê wê gavê “xw” wekî xwe dimîne û naguhere. Wekî mînak:

*Gava ku wehî bû hate **xware***

*Da ew bi **Xudê** biket qerare (Gulzar, b: 2718)*

*Hin av wî **vexwar** heta ku bel bû*

Tayê digirî û hal ecel bû (Gulzar, b: 3255)

*Navê te kesê ji dil **bixwînî***

Dê her du cîhanê xêr bibînî (Gulzar, b: 29)

Gû: Kanê şehîfe bû me bîne

***Xwîşkê** gû: Dikey tu naşirîne (Gulzar, b: 3839)*

Di van mînanan da ji ber ku di peyvên “xware, vexwar, bixwînî, xwîşkê” da piştî “xw” yê “a” û “î” hatiye gruba dengdêra “xw” wekî xwe maye.

Di hemû devokên kurmancîyê da cînav bi heman awayî hatîne parastin lê di devoka behdîniyê da *hun/hewe* ya standart diguhere û dibe *hing/hingo* (Öpengin, 2014: 193). Di *Gulzarê* da jî ev taybetîya behdîniyê heye lê di heman demê da di *Gulzarê* da cînavên *hûn/hewe* jî hatîne bikaranîn. Wekî mînak:

Dê bân hewe ew ki ye ji hingû
Rabûye ji nû bi dînekê nû? (Gulzar, b: 3264)

Wî qîşşe dema bû gût temame
Gû hûn çî dibên ji bû zelame (Gulzar, b: 1276)

Di van beytan da bi aşkere tê dîtin ku Şûşî di berhema xwe da hem cînavên standart *hûn/hewe* hem jî cînava devoka behdînîyê *hingû* bi hev ra bikaranîne.

Ji bilî devoka behdînîyê di devokên dî yên kurmancîyê da ji bo hemû cînavên pirjimar qertafa “in” tê bikaranîn lê di devoka behdînîyê da qertafa “în” tê bikaranîn. Wekî mînak:

Hişyarê bibîn li xew bê mestî
Em taze li dû biçîn diristî (Gulzar, b: 404)

Ger em dê bibîn xudan zêfer ew
Wer em bişikên û derdeser ew (Gulzar, b: 7493)

Di van beytan da ji ber ku cînava “em” hatiye bikaranîn qertafa lêkerê bûye “în”.

Taybetmendîyeke dî ya devoka behdînîyê jî ew e ku ji bo pirjimar kirinê li şûna qertafa “en” qertafa “êd” an “êt” tê bikaranîn. Di *Gulzarê* da jî ji pijimar kirinê qertafa “êd” hatiye bikaranîn. Wekî mînak:

Ewladêd nêr hebûn çuwarde
Gel hevde kiçan di eşilzade (Gulzar, b: 344)

Çen serwer û mêrserêt hunerdar
Çen hakim û beglerêt şirînkar (Gulzar, b: 7288)

Di van beytan da ji bo pirjimarîyê qertafa “êd, êt” hatiye bikaranîn.

2.3.1.2. Hêmanên Erebi

Di *Gulzarê* da piştî kurmancîyê zimanê ku herî li pêş erebî ye. Ev jî tiştek siruştî ye ji ber ku Şûşî di zimanê erebî da gelekî şareza ye û piranîya berhemên xwe jî bi erebî nivîsandîne. Digel vê yekê zimanê hemû zanistên îslamî yên wekî Qur'an, tefsîr, hedîs, fiqih, sîyer û hwd. erebî ye. Ji ber vê yekê kesekê ku bixwaze di van qadan da berhemekê binivîse pêwîst e ku termînolojîya wan ku ew jî bi erebîyê bikarbîne. Di

encamê da gava ku berhemek di van qadan da hate nivîsîn ger bi erebî neyê nivîsîn jî gelek hêmanên erebî digire nav xwe. *Gulzar* jî berhemeke sîyerê ye ku dikeve nav qadên zanista Îslamî jî ber vê yekê gelek hêmanên erebî di nav *Gulzarê* da hene. Ji ber ku erebî hem zimanê Quranê hem jî zimanê biheştîyan e Şûşî giringîyeke taybet dide erebî yê û vê yekê di van beytan da wiha tîne ziman:

Qur'an 'erebî û xûş zuban e

Ezmanê biheştîyan bizane (Gulzar, b: 953)

Ezmanê 'ereb ku xûş zuban e

Serdarê zubanê xir cîhan e (Gulzar, b: 562)

Gulzarê da zimanê erebî bi çend awaya hatiye bikaranîn. Di *Gulzarê* da navê berhemê bi erebî hatiye nivîsîn. Di serê destxeta *Gulzarê* da navê berhemê bi erebî wekî “*Rîyadu'n-Nûr*” hatiye nivîsîn. Di nav beytan da jî navê berhemê yê erebî *Rîyadu'n-Nûr* derbas dibe. Wekî mînak:

'Ewnê tu bidey digel sirûre

*Da taze bibê **Rîyađê Nûre** (Gulzar, b: 5634)*

Di vê beytê da navê berhemê bi erebî wekî *Rîyađê Nûr* derbas dibe.

Di *Gulzarê* da hemû sernav bi erebî hatîne nivîsîn. Wekî mînak di bin sernava yekem a beşa Muqeddîmeyê wiha hatiye nivîsandin:

“1. *El Îbtîdahû bî Îsmî Rabbîl E'la el-Fettaḥ*”

Di *Gulzarê* da di serê destxetê da çend rûpel hene ku behsa xîtaba Telebeyên Nûrê, çavkanîyên wê, plansazîya wê û îşaretên wê dike bi erebî hatîne nivîsîn. Dîsa di *Gulzarê* da Şûşî jêrenotên xwe jî bi erebî nivîsandîne.

Şûşî di serê her mêrgeka (rewde) *Gulzarê* da ayetek yan jî çend ayet bi erebî nivîsandîne. Wekî mînak Şûşî berîya ku derbasî beşa Muqeddîmeyê bibe ev ayet bi erebî nivîsandîye:

“*Rabbîşreḥ lî şadrî. We yessîr lî emrî. Weḥlul 'ukdeten mîn lîsanî. Yefqehû qewlî*”

Di *Gulzarê* da Şûşî rêzikeka misrayekê bi temamî erebî nivîsandîye. Ji bilî wê Şûşî di nav beytan da gelek peyv û terkîbên erebî jî bikaranîne. Wekî mînak:

Fermûdeyê Îbnû Murdeweyhî

Ey - *reḥmetu rabbena 'eleyhî* (Gulzar, b: 5711)

Ey navê te ye *reḥîm û reḥman*

Wey *zîkrê* te ye *şîfa û derman* (Gulzar, b: 2)

Her *ḥemd û sena û şukr û minnet*

Her bû te Xudê xudanê *reḥmet* (Gulzar, b: 3)

Haḍîr tu li ser dilan *reqîb î*

Şahîd tu li *kullî kesî qerîb î* (Gulzar, b: 6)

Feyḍ û kerem û selam di bê ḥed

Ya *Reb* tu birêje ser Muḥemmed (Gulzar, b: 15)

Carek ku diçît *xelîfê sanî*

Bû layê peyemberî di xanî (Gulzar, b: 8368)

Şiddîqê mezin xelîfê ewwel

Bê şek li hemû *şehabe efḍel* (Gulzar, b: 263)

Esbab me hebin dirist û taze

Da bêt bi serêkve ev nîyaze (Gulzar, b: 368)

Di van beytan da peyvên “*reḥîm, reḥman, zîkr, şîfa, ḥemd, sena, şukr, minnet, reḥmet, haḍîr, reqîb, şahîd, feyḍ, kerem, selam, Reb, xelîfê sanî, şiddîq, xelîfê ewwel, şehabe efḍel, eshab*” bi erebî ne. Bi vî şiklî gelek peyvên zimanê erebî di nav *Gulzarê* da derbas dibin.

2.3.1.3. Hêmanên Farisî

Kurdî û farisî du zimanên ji heman malbatê (Hînd-Ewropî) ne (Şeyholislamî, 2020, r. 86). Ji ber vê yekê di dirêjahîya dîrokê da ji aliyê ferheng, rêziman û bilêvkirinê gelek bandor li êk û du kirîne. Di navbera her du zimanan da gelek peyvên hevpar ên wekî “gul, roj, av, birinc, şev, dest, mar û hwd. hene. Şûşî di zimanê farisî jî da gelekî şareza bûye hetta helbesteke farisî jî ji bo seydayê xwe nivîsandîye. Beyteka vê helbesta wî wiha ye:

“Hirof çend ez gelkî zebanem

Bi nezdê şêx û ustadem resanim”(Hemze Şoşî; 2017:37).

Wate: Çend peyveke xweş ku bê ser zimanê min ez dê gehînime şêx û ûstadê xwe.

Di *Gulzarê* da jî gelek hêmanên farisîyê hene. Wekî mînak di farisî da “Ebû” ya erebî wekî “Bû” tê bikaranîn. Anku peyva “Ebûbekir” a erebî di farisî da wekî “Bûbekir” tê bikaranîn. Ev taybetîya zimanê farisî di *Gulzarê* da gelekî ber bi çav e. Şûşî ji bo ku wezna beytê xelet nebe gelekî caran ev taybetmendî bikarîname. Wekî mînak:

***Bûbekrê** mezin çi xûş wezîr e*

Hem yarê nebî û hem xezîr e (Gulzar, b: 274)

Yek Hemze ye serwerê şehîdan

*Yek **Bûlehebê** ji wan pelîdan* (Gulzar, b: 1111)

***Bûcehlê** kurê Hîşamê bedkar*

Derheq bi nebî şibî şeyê har (Gulzar, b: 2879)

Di van beytan da peyvên “*Ebû Bekir, Ebû Leheb û Ebû Cehil*” wekî *Bûbekr, Bûleheb û Bûcehl* hatîne nivîsîn. Dîsa Şûşî di hin beytan da dîyar dike ku ew hin peyvên farisî ji bo ku xeml û xweşikîyê bikartînin. Vê yekê di van beytan da wiha tîne ziman:

Hûn cumle werin bû malê Cabir

***Sûrek** ji me ra wî kirye faxir”*

Sûr farisî ye gû bû leîlafet

Ye ‘nî: Ji me ra wî kir diyafet (Gulzar, b: 10142-10143)

Ji bilî van awayên jorîn ên bikaranîna farisîyê di *Gulzarê* da awayê herî berbelav bikaranîna peyvên farisî ye. Şûşî di *Gulzarê* da gelek peyvên farisî bikartîne. Wekî mînak:

*Şahîb meded î tu **dilnewaz** î*

*Tu **dadîres** î tu **karisazî*** (Gulzar, b: 429)

*Behşê wî diken bi her **zubanan***

Medha wî diken li her mekanan (Gulzar, b: 421)

Di van beytan da peyvên “*dilnewaz, dadires, karîsaz û zuban*” peyvên farisî ne ku di *Gulzarê* da hatîne bikaranîn. Helbet ji bilî van peyvên gelek peyvên di yên farisî jî di *Gulzarê* da derbas dibin.

2.3.1.4. Hêmanên Tirkî

Tirkan û kurdan cîranetîyeke coxrafi ya dîrokî heye. Ji ber ku demekê gelekî dirêje kurd û tirk di nav hev da dijîn yan cîran in. Ji ber vê yekê gelek têkilî û dan û standin di navbera wan da çêbûye. Ev jî bûye sedem ku ev her du ziman bandorê li hev bikin. Bandora tirkî herî zêde li kurdîya kurdên Tirkîyê çêbûye ji ber ku di nav heman dewletê da û bi awayekê têkel dijîn. Şûşî li Kurdistana Iraqê jîyaye û hînî zimanê tirkî bûye (Şûşî, 2012: 39). Lê tesîra tirkî ya li ser kurdîya wî ewqas zêde çênebûye. Her çend hêmanên tirkî hindî yên erebî û farisî di nav *Gulzarê* da nebin jî çend mînak hene.

Hêmanên tirkî di *Gulzarê* da bi du awaya derdikeve pêş. Ya yekê di *Gulzarê* da çend qertafên aîde zimanê tirkî hatîne bikaranîn. Wekî mînak.

Eşlê wî ji şehre Rame Hurmiz

*Babê wî ji farisanê **dînsîz** (Gulzar, b: 6214)*

***Exlaqsîz** û bê kemal û bê bar*

Ew hinde di tîz û tund û duşwar (Gulzar, b: 8171)

Di van her du beytan da her çend peyvên *dîn* û *exlaq* bi erebî bin jî qertafa “sîz” (bi tirkî “sîz”) a ku li van peyvên hatiye zêdekirin bandora tirkî ye. Ji ber ku di tirkî da ev qertaf jî bo xwedî nebûna tiştekî tê bikaranîn.

***Gerdenlîxeka** Xedîce dayê*

Gel wan dihinêrî bu fîdayê (Gulzar, b: 7031)

Çen serwer û mîrserêrî hunerdar

*Çen hakim û **beglerêrî** şîrînkîr (Gulzar, b: 7288)*

Dîsa di van beytan da jî di beyta yekem da qertafa “lîx (lîk) û di beyta duyem da jî qertafa “ler” a tirkî hatiye bikaranîn. Awayê duyem ê hêmanên tirkî di *Gulzarê* da wekî bikaranîna çend peyvên tirkî xwe nişan dide. Wekî mînak:

Peyxemberî gût û ew gîrnicî

*“Ew bûn ji qureyşîyan **birincî**” (Gulzar, b: 6994)*

Ew êdî çu ta gehî hevalan

Qurtarbûne ew bi her çî halan (Gulzar, b: 7430)

*Ta **dunê** çewa nezan bi exbar*

Evrûke çewa bu gencê esrar (Gulzar, b: 9485)

*Hin **ariş û wêriş** diken hin*

Xutban û qesîdeyan dixwunin (2593)

Şûşî di van beytan da çend peyvên ku bi tirkî ne bikaranîne. Di van beytan da peyvên “birincî (bi tirkî birinci), qurtarbûn (kurtulmak), dun (dün) û ariş û wêriş (alışveriş)” peyvên tirkîne (<https://sozluk.gov.tr/>).

2.3.1.5. Hêmanên Zimanên Ewropî

Hêmanên zimanên Ewropî wekî bikaranîna çend peyvên zimanên Ewropî xwe nîşa dide. Di *Gulzarê* da her çend kêr jî bin çend peyvên zimanên Ewropî derbas dibin. Bi taybet gava Şûşî behsa alavên şerî yên serdema xwe dike van peyvên bikartîne. Wekî mînak:

Teyyare û bûmbe û peraşût

Pêdivî ne me wekî zexîre û qût (Gulzar, b: 605)

Di vê beytê da “*bûmbe*” peyveke îtalî û peyva “*peraşût*” jî frengî ye.

Reşşas û tivenk û top û dûrbîn

Nê cumle fer in çu gaz û benzîn (Gulzar, b: 606)

Di vê beytê da *gaz* peyveke hollandî û *benzîn* jî frengî ye.

Rummane û şîr û rumh û sîkar

Laslikî û berq û tank û radar (Gulzar, b: 607)

Di vê beytê da “*tank*” û “*radar*” peyvên inglîzî ne.

Wekî tê dîtîn di *Gulzarê* da hêmanên devoka behdînî, erebî, farisî, tirkî û ewropî tên dîtîn. Ji bo ku rêjeyên van zimanan texmînî derkeve holê ji 10154 beytên *Gulzarê* me ji beşa muqeddîmê, mîrga êkê, duyê, sêyê û pêncê 1012 beyt wek nimûne jêgirtin û analîz kirin. Li gorî analîzê *Gulzar* bi texmînî % 73ê ji hêmanên kurdî (behdînî, kurmancî, soranî), % 19,5 ji hêmanên erebî (bi taybet hêmanên dînî), % 5,3

ji hêmanên farisî (hêmanên edebî), % 2 ji hêmanên tirkî û % 0.2 ji ji hêmanên ewropî pêk tê. We dîyare ku em li tevahîya *Gulzarê* ji binêrîn kêr zêde dê rêjeyên bi vî awayî derkefin holê.

2.3.1.6. Peyvên Resen ên Kurdî

Di *Gulzarê* da gelek peyvên erebî û farisî hatîne bikaranîn. Her çend gelek kêr ji be çend peyvên tirkî jî hene. Sedema vê yekê di serî da ji naveroka wê ya olî û bandora kevneşopîya wêjeyî ya erebî û farisî tê. Her wiha, zanîna kûr a nivîskar Şêx Tahirê Şûşî ya her du zimanan jî, rasterast bandor li ser vê yekê kirîye. Lê belê, li gel van peyvên, Şêx Tahirê Şûşî di *Gulzarê* da ji gelek peyvên kurdî yên resen jî bi awayekê hostayî sîd wergirtiye. Çend peyvên resen ên ku di *Gulzarê* da hatîne bikarînan wiha ne:

ageron: cureyek hingivîn e

batî: şûna, pêş (şûna min tu here)

baxûyî: xwedê

behrik: gol

berûk: berser

bêyum: bêoxir, bêqidoş

bijwîn: paqij, temîz

bizinmij: cureyekê kimkiman e (ajal)

bizinmijk: margîsk (ajal)

cisr: pir, derbasgeh

cuxîn: cihê bêdera genimî

çavnêr: çavdêr, temaşevan, yê ku li tiştêkî dinêre

çeqîn: çikilîn, rawestan

çilave guşt: şorba goştî

çiku: ji ber ku

çîn çîn: kom kom, ref ref

dabestî: karik, gîsk

dapîruk: tevinbîrk

dawer: sembol, nîşan

dayîn: dayîka şîrî

deskêş: alîkar, rêber, piştgir

dikak: zad, dexil
dilêr: destvekirî, wêrek
dilmurde: dilmirî
dilnewazî: dilxweşî, dilşadî
dilpezîr: dilkêş
dilveker: tiştê dil pê şa dibe
dilzînde: kesê ku dilê wî zindî ye û tijî coş e.
duhmen: pişt ve
‘ebdereş: koleyên reş
emirber: emirqûl
‘eqilker: aqilmend, jêhatî,
gend: qirej, pîsatî
ger: dor, sira
gêzirandin: xapandin
guhersenc: ê ku rewşê diguherînîn
gûyînde: xîtabxweş
havrî: berê xwe dan bi hemû bedenê xwe
helistin: rabûn, şînbûn
hemser: hevjin, jin
hemwar: lihevkirî, ahengdar
hevêz: hewşî
hezreguyî: hiş, aqil
hijmet: tirsî pirr, sehm
hingû: hûn
hituve: hosa, wiha
hûrk: zik
jivan: hevdîtina plankirî, randevu
kakila can: wateya cewhera ruh, beşa herî giring û esilî ya jiyanê/ruhanî
karedan: kesê karî didet (xwedê)
karîsaz: jêhatî, bikêrhatî
kavledinê: dinyaya kevin
kejave: darbest
kepir: sîwana dar û belgan

kewte: kerîyê pez
kiryarî: ticaret
kişpil: pişkil
klavzirî: kulafê asin
kulî: cureyekê kuskan e (ajal)
kulkedar: senemperist
kunik: tûrikên avê
kuştar: komelkuji, qetlîam
lak: xwarina kûçikan
lalî: def, nik
libin: tuxleyên ji herrîyê hatine çekirin,
mambizek: xezal
mereqe: afik cureyek xwarina bi av
mexel: cihê rawestîna pezî.
milkeç: teslîm, radest
mirk: kurmik
mûxul: moxil, cureyeke bêjîngan
nayab: bijare, gelek baş
nehat: cihê an tiştê ku zivirîn nîne
neyî: feqîr
nêz: rim
nîkunam: navşirîn
nikûnser: serşor, serbijêr bûn
nixir: cureyekê teyran e.
pa: ma, ca, be
pa: nexwe, îcar
perhêz: xwe spartin
perkê guhî: goştê nermê binê guhî
pişîdirêj: bêhnfireh
qebû xwastin: gazîya meydanê
qinare kirin: sêdaredan, hilawîstin
qurbiser: şermezar, teqîn li serî
qurmek: firek

rotî: feqîrî
sekvan: nîşangir, nêçiran
serkêl: serfiraz, serbilind
serrişte: serê benikî
serşêt: tiredîn, aqilkêm
serşîn: kesê xwedî wechekê tarî, sifetekê kirêtîyê ye
sexî: destxweş, xizmetxweş
sûrax: cihê birînê (sorani)
şaper: çeng, çeç
şehînşîn: cîhê serdestî an jî navenda fermandarîyê
şimşêr: şîrê şerî (sorani)
şivik: şivtan, darikê ter û dirêj
tanîn: karîn, şîyan
tehre: kelegerma havînê
teres: bêaqil, ehmeq, gêj
texer: teqez
tupîn: sikitîn, mirin
‘uşirçî: kesê ku baca dehan (ûşir) kom dike
vepeşîn: belav kirin, dabeş kirin
xanuxûy: xwedîya malê
xav: saf, xam
xudegîr: girtina xwedê, nifînek e
xun vekirin: tol hildan
zêrevanî: nobedarî, çavdêrî
zikvîyanî: çilî, zêde ketîyê zikê xwe
zişt: kirêt, ne delal

2.3.2. Rêbaz û Teşeyên Vegotinê

Ji bo ku şêwaz û kûrahiya berhemeke edebî bi awayekê berfireh bê fêmkirin, pêwîst e ku mirov li ser rêbaz û teknîkên vegotinê yên ku tê da hatine bikaranîn bi hûrgulî bisekine. Bi vê armancê di vê beşê da, em dê li ser Cihê Vegoter, Cureyên Vegotinê li Gorî Vegoter û Kesan, Rêya Vegotinê ya Pirrjimar û Teşeyên Vegotinê bi hûrgulî bisekinîn.

2.3.2.1. Cihê Vegoter¹

Li gorî teorîya vegotinê vegoter dikare "homodîyetîk" (beşdarê çîrokan) an "heterodîyetîk" (derveyî çîrokan) be (Genette, 1980: 245). Di *Gulzarê* da di hin cihan da vegoter beşdarê çîrokê (homodîyetîk) ye. Wekî mînak:

Bawer me heye ku tu Xuda yî

Her tu mezin î xudan beqa yî (Gulzar, b: 4)

...

Mewlayê me yî tu dilnewaz î

Rebbê me tu yî tu karîsaz î (Gulzar, b: 36)

Di van her du beytan da bi vegoter bi forma kolektîf a “me” çîrokê vedibêje anku ji ber vê yekê vegoter di van beytan da beşdarê çîrokê ye.

Di *Gulzarê* da vegoter hin caran jî xwe ji derveyî çîrokê dihêle anku heterodîyetîk e. Wekî mînak:

Ew Bûlehebê wî bab e Şeybe

Caryek wî hebû bi nav Şuwaybe (Gulzar, b: 1631)

...

Mazin bû Şuwaybe nik peyember

Hem nik herema Xedîce dilber (Gulzar, b: 1636)

Di van beytan da vegoter tenê çîrokê vedibêje û beşdarê çîrokê nîne anku heterodîyetîk e.

2.3.2.2. Cureyên Vegotinê li Gorî Vegoter û Kesan

Sê cureyên vegotina li gorî kesan hene. Ew jî vegotina li gorî devê kesê yekem (yekjimar, pirjimar) “ez, min, em, me”, vegotina li gorî kesê duyem (yekjimari pirjimar) “tu, te, hûn, we” û vegotina li gorî kesê sêyem “ew, wî” e (Bakır, 2015: 35). Di *Gulzarê* da mînakên her sê cureyan jî hene.

¹ Ev peyv di berhema Ayhan Yıldız “Hunera Vegotina Bedew a Devkî û Nivîskî” da ji bo kesê ku çîrokê dibêje tê bikaranîn. Me jî bi hema awayî bikaranîye.

2.3.2.2.1. Vegotina li Gorî Devê Kesê Yekem

Di vegotina li gorî devê kesê yekem da nivîskar bûyereke ku bi serê wî da hatiye an jî ew tê da ye vedibêje. Nivîskar hevokên xwe bi cînavkên “ez, em” saz dike (Yıldız, 2017: 74). Ev cureyê vegotinê wekî mînak di *Gulzarê* da wiha dibore:

*Min fikr e bira ku **ez** bibêjim*

*Daxa li dilê xû **ez** bi rêjim* (Gulzar, b: 418)

***Ez** nezim bikem cewan û şaxlem*

Tarîxê heyatê şahê ‘alem (Gulzar, b: 419)

Di van her du beytan da bi bikaranîna cînavka “ez” vegotina li gorî devê kesê yekem hatiye bikaranîn.

2.3.2.2.2. Vegotina li Gorî Devê Kesê Duyem

Di teoriyên vegotina romanê da her çend bara pêtir behsa vegotina li gorî devê kesê yekem û sêyem bê kirin jî hin çavkanî behsa vegotina li gorî devê kesê duyem kêr jî dikin (Demiryürek, 2013, r. 119). Di vî şêweyê vegotinê da bi cînavên “tu, te an hûn, we” xitabî kesekî/ê dike (Abrams, 1999, r. 234). Di *Gulzarê* da ev şêweyê vegotinê di cihekî da wekî mînak wiha derbas dibe:

*Tenha yî **tu** bê heval î û bê hemşer*

Ne yê pêtivîyê wezîr û yawer

*Haqîr **tu** li ser dilan reqîb î*

*Şahîd **tu** li kullî kesî qerîb î*

Zana bi xefî yî û aşîkar î

***Tu** çen bizirî du hin diyar î*

Ageh bi şehadetê û xeybê

*Dûr î **tu** li her nerêz û ‘eybê* (Gulzar, b: 5-8)

Di van her du beytan da bi bikaranîna cînavka “tu” vegotina li gorî devê kesê duyem hatiye bikaranîn.

2.3.2.2.3. Vegotina li Gorî Devê Kesê Sêyem

Di vegotina li gorî devê kesê sêyem da vegoter ji derveyê çîrokê ye. Ji ber vê yekê vegoter hevokên xwe bi cînavka kesê sêyem “ew, wî” saz dike (Yıldız, 2017, r. 74). Di *Gulzarê* da ev cureyê vegotinê jî gelekî berbelav e. Wekî mînak:

Serdarê hemû peyemberan ew

Serdefterê cumle serweran ew

Ew rohnîyê afitabê rehmet

Ew durrê giran buhayê xilqet

Bînahîyê çavê cumle ‘alem

Tacê serê xir kuşê di Adem

Ew mezherê xûş xîtabê “lewlak”

Sîrr û sebebê sucûdê emlak (Gulzar, b: 10-13)

Di van beytan da vegoter bi cînavka “ew” vegotina devê kesê sêyem bikartîne. Vegoterê kesê sêyem, li gorî perspektîfa xwe di berheman da bi du awayan xuya dibe.

Vegoterê/a Îlahî: Di vî cureyê vegotinê da vegoter xwediyê agahiyeke bêsînore. Vegoter di derbarê cîhana hundirîn a karakteran û pêşî û paşîya bûyeran da her tiştî dizane (Tekin, 2022, r. 54). Di *Gulzarê* da ev şêwazê vegotinê wekî mînak wiha derbas dibe:

“Serdarê hemû peyemberan ew

Serdefterê cumle serweran ew” (Gulzar, b: 10)

“Ew mezherê xûş xîtabê lewlak

Sîrr û sebebê sucûdê emlak” (Gulzar, b: 13)

Di van mînakan da, vegoter ji bûyeran derve ye û bi agahiyeke mutleq diaxive; rola gerdûnî ya Muhemmed (s.x.l) û cihê wî di nava hebûnê da diyar dike. Ev mînak nîşan didin ku vegoter ne tenê çîrokbêj e, lê di heman demê da di pozîsyoneka wisa da ye ku hemû tiştan dizane (îlahî).

Vegoterê/a Çavdêr: Di vî cureyê vegotinê da çavdêr bûyeran wekî çavdêrekî ji derve vedibêje. Ev cure vegêr bi gelemperî bi bêalîbûn û agahiya sînordar tê nasîn (Tekin, 2022, r. 56). Di *Gulzarê* da ev şewazê vegotinê wekî mînak wiha derbas dibe:

*“Umrê wî gehîbû pazde salan
Ew pêşere wê xudan kemalan”* (Gulzar, b: 2150)

*“Qewmî bû şerek bi pîsekarê
Navê wî dibên şerê fîcarê”* (Gulzar, b: 2151)

*“Berradê kînanî bû serê kar
Çar sal bûye şer bi her çî kuştar”* (Gulzar, b: 2152)

Vegoter di van beytan da temenê Pêxemberî, rewşa derdorê û nakokiyên civakî rasterast vedibêje. Bêyî ku hestên xwe diyar bike bûyeran di çarçoveya dirokî da pêşkêş dike.

2.3.2.3 Rêya Vegotinê ya Pirrjimar

Di vî cureyê vegotinê da, gelek vegoter di heman demê da hene. Vegoter di cihekî da bi vegoterê kesê yekem, di cihekî da bi yê duyem û di cihekê dî da jî bi yê sêyem çîrokê vedibêje (Çetişli, 2004, r. 88). Ev şewaza vegotinê taybetmendiya herî serdest a *Gulzarê* ye. Wekî mînak Şûşî di beyta yekem da bi vegotina kesê seyem *“Ellah ku çî navekê şîrîn e / Gûtna wî heyatê can û jîn e”* (b: 1) dest bi *Gulzarê* dike lê di beyta duyem da *“Ey navê te ye Rehîm û Rehman / Wey zîkrê te ye şîfa û derman”* (b: 2) derbasî vegotina devê kesê duyem dibe, di beyta çarem da *“Bawer me heye ku tu Xuda yî / Her tu mezin î xudan beqa yî”* (b: 4) derbasî vegotina devê kesê yekem dibe û di beyta pêncem da *“Tenha yî tu bê heval î û bê hemser / Ne yê pêtivîyê wezîr û yawer”* (b: 5) disa derbasî vegotina devê kesê duyem dibe. Disa di beyta 22 *“Navê te Xudê çî tazenav e / Pîrûz e çî şûleka li nav e* heta beyta 30ê bi vegotina kesê duyem vedibêje. Di beyta 31ê *“Ewwel me bûy xû îbtîda ye / Axir me li ser wî întîha ye”* derbasî vegotina kesê yekemê pirjimar û kesê sêyem dibe. Di beyta 34ê *“Nîn in te beşevan bijil peyember / Xûşevê te û şefî‘ê meşer”* disa derbasî vegotina kesê duyem dibe. Di *Gulzarê* da bi vî şiklî gelek mînak hene.

2.3.2.4. Teşeyên Vegotinê

Di *Gulzarê* da, nivîskar ji bo ragehandina naveroka xwe ya dewlemend û gehandina peyamên dînî-exlaqî, cûrbecûr teşeyên vegotinê bi awayekê hostayî bi kar aniye. Di vê beşê da em dê li ser teşeyên sereke yên vegotinê yên wekî Vegotina Raveker, Vegotina Çîrokbêjî, Vegotina Teswîrî, Vegotina Nîqaşger, Vegotina Lîrîk, Vegotina Hindekar / Dîdaktîk û Vegotina Epîk ku di *Gulzare* da hene bisekinîn.

2.3.2.4.1. Vegotina Raveker

Di vî teşeyê vegotinê da armanca nivîskarî dayîna agahîyan, ravekirina têgînan û zelalkirina mijaran e (Özdemir - Binyazar, 2018, r. 68). Di *Gulzarê* da, vegotina raveker di beşa "El-Muqeddîme" û gelek sernavên dî da tê dîtin. Wekî mînak di bin sernavê "El Qur'an-ul Mecîd (Qur'ana Bilind û Pîroz)" de, giringî, naverok û cihê Quranê di Îslamê da bi awayekê berfireh hatiye ravekirin.

Qur'an e eger tu hûr dibînî

Tacê serê vê kuşey zemînî

Qur'an e belê çirayê 'alem

Ustaz e û rehnnimayê 'alem

Barî ku hinarî taze Qur'an

Nek bû tebeqek li new'ê însan

Belkî bû hemû ziman û millet

Bû cumle beşer heta qiyamet (Gulzar, b: 535-538)

2.3.2.4.2. Vegotina Çîrokbêjî

Ev cure ji bo vegotina bûyer, çîrok û serpêhatîyan tê bikaranîn. Armanca nivîskarî ew e ku xwendevanan derbarê bûyerê agahdar bike (Yıldız, 2017, r. 66). Ji ber ku berhem li ser jiyana Pêxemberî ye, ev şêwaz di *Gulzarê* da gelek berbelav e. Wekî mînak di bin Sernavê "Qışsetu Eşhabîl Fîl (Çîroka Xudanên Fîla)" da bûyera Fîl bi awayê çîrokbêjî wiha tê gotin.

'Umrê wî gehişte salê heftê

Ew pîr şerefê wekîlê beytê

Ew Ebreheyê bi kerb û pîlan
Hatin Mekehê suwarê filan

Ew Ke 'be ku qîblegahê ummet
Ew hat û xirab biket bi quwwet (Gulzar, b: 1357-1359)

2.3.2.4.3. Vegotina Teswîrî

Di vî teşeyê vegotinê da nivîskar bi rêya peyvên cih, tişt yan jî bûyerekê di zêhna xwendevanên xwe da zindî dike, wêneyekê zindî tîne ber çavên wî (Tekin, 2022, r. 210). Di *Gulzarê* da vegotina teswîrî jî gelek caran hatiye bikaranîn. Wekî mînak di bin sernavê "Xezwetû Bedrîn el-Kubra (Xezwa Bedra Mezin)" da, meydana Şerê Bedrê, rewşa leşkeran û atmosfera şerî hatiye teswîrkirin:

Êdî bû hicum li her kinare
Bû yek dî diçûn di daxedare

Şîran şeqe şeq diçît bi denge
Lê rim bi meşalî ringe ring e

Çendan tu dibînî serfirandî
Du hinde dibînî zikdirandî (Gulzar, b: 6829-6831)

2.3.2.4.4. Vegotina Nîqaşker

Ev teşeyê vegotinê ji bo parastina fikrekê an jî tezekê, pûçkirina nêrînên dijber an jî piştgiriya baweriyekê tê bikaranîn (Özdemir, 1994, r. 34). Di *Gulzarê* da di bin sernavê "*Nezaru îla Meşrû'îyyetî Zekatî we [Hûrmetî] Rîba* (Nêrînek li ser Heramiya Rîbayê û Meşrûîyeta Zekatê)" da, li ser heramiya faîzê û meşrûîyeta zekatê nêrînên dînî yên cuda hatine nîqaşkirin. Wekî mînak:

Ewwel tu were zekat nezer ke
Paşî bi rexê rîba guzer ke

Sirrek çi mezin Xudê di wan da
Çen xêr û çi meşlehet bi wan da

*Ferda ku zekat rîba heram î
'Alem şewîşî ji wan temamî*

*Ger seyrê cîhan bikey peyapey
Tarîxê di 'alemê tu seh key*

*Dê bînî serê şer û şîqaqê
Vî mucteme 'î û vê nîfaqê*

*Ev xelke li her cihek lewanê
Keftîne xemê û êş û janê*

*Ev hinde mûşewweş in ne hemwar
Nê du qise ne tinê sebeb kar*

*1-Ewwel eve ye wekî dibêjît
Ew yê ku li xelkî can dimêjît... (Gulzar, b: 725-732).*

2.3.2.4.5. Vegotina Lîrîk

Taybetmendiyên sereke yên helbesta lîrîk, gotineka herikbar, ahengdar û îfadeyeke nerm in. Di vê cure helbestê de, ku mijarên ferdî û hestên şexsî bi awayekê kûr cih digirin, nexme, dilpakî û coş ruhê lîrîzmê pêk tînin. Giring e ku helbestvan hestên xwe yên coşdar bi zimanekî sade, kurt û ji dil ragihîne; bi vî awayî, helbestên lîrîk bi xwînerên xwe re têkiliyeke hestiyarî ya kûr ava dikin (Çetin, 2019: 218). Wekî mînak di van beytan da vegotina lîrîk heye:

*Ey navê te ye Rehîm û Rehman
Wey zîkrê te ye şîfa û derman (Gulzar, b: 2)*

*Ey yar tu eger bihêy bixwînî
Dê zewq û şefa di dil bibînî (Gulzar, b: 374)*

*Lew beşê peyemberê zemanî
Ronayê dil û şefayê canî (Gulzar, b: 375)*

Tuy şu 'leyê afitabê rehmet

Tuy durrê giran buhayê hîkmet (Gulzar, b: 7955)

2.3.2.4.6. Vegotina Hindekar / Didaqtîk

Vegotina hindekar, cureyekê vegotinê ye ku armanca wê şeweyekê hindekarî agahiyê bide, peyameka exlaqî an dînî bigehîne xwendevanan. Di vî cureyî da nivîskar, dixwaze ku rastî, şaşî, qencî û xerabiyê hînî xwendevanan bike (Özdemir, 1994, r. 99). Di *Gulzarê* da ev teşeyê vegotinê gelekî berbelav e. Wekî mînak di van beytan da vegotina hindekar hatiye bikaranîn:

Her kes ji xû ra neket çî karan

Nagehte murad û pişk û baran

Nê şerm e ji wan cewane mêran

Wan çav hebitin li nanê xêran

Daran tu bi piştî xû bikêşî

Nek tu bi sualê dil biêşî

Hemmalî bikey ne wekî bixwazî

Xaşma tu eger şerefnewazî

Ger dê te divê bijî bi serbest

Tu helke li şûlî bask û dest... (Gulzar, b: 1492-1496)

2.3.2.4.7. Vegotina Epîk

Vegotina epîk, cureyekê vegotinê ye ku bi zimanekî bilind û bi coş, bûyerên mezin û şerên lehengî yên qehremanan vedibêje (Aytaş, 2006, r. 6). Armanca wê ew e ku kiryarên awarte yên lehengan ronî bike û xwendevanan bixe nav atmosfereke dîrokî. Pir caran, hêzên serxwezayî jî di nava van çîrokan da cih digirin. Di *Gulzarê* da ev teşeyê vegotinê di behsa şeran da tê dîtin. Wekî mînak:

Hîna digehiştê êk du leşker

Ew roj wî li duşminê xû rêşkir

Çengek wî hilanî pîrî ji xîze

Havêtîye qewmê natemîze

*Ev xîze bi qudreta Xudayî
Her êkî hinek di çav gehayî*

*Her êk bû bi çavê xû perêşan
Lew cumle revîn bi ah û êşan*

*Bedrî li du wan bi rumh û şimşîr
Hindan dikujin hinan jî êxsîr... (Gulzar, b: 9723-9727)*
Di van beytan da Şûşî bi awayekê epîk behsa şerê Bedrê dike.

2.4. Hunerên Edebî di Gulzarê da

Gulzar ji aliyê hunerên edebî ve berhemeke dewlemend e. Di vê beşê da hunerên edebî yên ku di Gulzarê da derbas dibin hatine tespîtkirin.

2.4.1. Teşbîh (Şibandin)

Teşbîh, peyveke erebî ye û di ferhengê da tê wateya şibandinê (Durmuş, 2011: 553). Hem di axaftina rojane û hem jî di nivîsê da ev huner pir tê bikaranîn. Di edebiyatê da jî hunereke herî giring a ronbêjîyê (beyan) ye. Teşbîh ji çar hêmayan pêk tê; mûşebbeh (şibande) anku ya tete şibandin, mûşebbehûn bîh (lêşibande) ya ku lê tete şibandin, aliyê şibandinê û daçeka şibandinê (Hacımüftüoğlu, 1992: 22). Di hemû şibandinan da şert nîne ku her çar hêma hebin. Dibe ku di şibandinekê da ev her çar hêma pêkve hebin, di hin şibandinan da jî dibe ku ji van hêmayan hin cih negirin. Di *Gulzarê* da hunera şibandinê gelek hatiye bikaranîn. Çend mînakên hunera şibandinê di *Gulzarê* da em dişên wiha rêz bikin:

*Peyxember e roj ewan sitêr bûn
Her ber wî bû ew ku bû te şêr bûn (Gulzar, b: 214)*

Di vê beytê da sê teşbîh hene. Di misra ewil ya beytê da Pêxember şibandiye rojê (tav) û hevalên wî şibandîne sitêrkan. Dîsa di misra duyem a beytê da jî hevalên Pêxemberî şibandîne şêran.

*Hûrî şîfet e melek surûşt e
Ser rîşteyê luilûet biheşt e (Gulzar, b: 9273)*

Di vê beytê da jî behsa kiça Pêxemberî Fatîmayê dike. Di vê beytê da Fatîma şibandiye hûrî, melek û luilûet biheştê.

Royê wî çu meh bejin çu 'er'er

Neybun wî li heyv û rojê sêber (Gulzar, b: 8556)

Di vê beytê da rûyê Pêxemberî şibandîye heyvê û bejna wî jî şibandîye 'er 'er ê.

Bînahîyê çavê cumle 'alem

Tacê serê xir kurêt di Adem (Gulzar, b: 12)

Di vê beytê da Şûşî, Pêxember şibandîye bînahîya (dîtina) çavê hemî alemê. Dîsa di vê beytê da taca serê hemî kûrêt Ademî.

2.4.2. Mecaz

Peyva “mecaz” erebî ye û ji peyva “cewz (cewaz)” a ku dihête wateya “bi rêveçûnê ji cihêkî borîn, rê çûn” tê û di wateya “lefza ku jîderveyî wateya xwe ya rasteqîn da tê bikaranîn” da ye (Durmuş, 2003: 217). Anku di mecazê da tiştê herî giring ew e ku peyva dihête bikaranîn di wateya ya xwe ya eslî da nîne. Di mecazê da astengek heye (qerîneya mani'yê) ku nahêle ku peyv bi wateya xwe ya eslî were famkirin (Saraç, 2019: 113). Mecaz, şewazekî dî yê şîrovekirin û ravekirina hestên helbestvanan e.

Feyd û kerem û selam di bê hed

Ya Reb tu birêje ser Muhemmed (Gulzar, b: 15)

Di vê beytê da Şûşî ji Xwedê dixwaze ku bê hed feyz û kerem û selamê birêje ser Pêxemberê xwe. Lê feyz, kerem û selam ne tiştêkê wekî av û baranê yê fîzîkî ne (qerîneya mani'yê) ku birije. Ji ber vê yekê peyva “birêje” wekî mecaz hatiye bikaranîn.

Xûzîya li kesê Xudê hebandî

Nefsa xû li vê dinê revandî (Gulzar, b: 51)

Di vê beytê da Şûşî di misra duyem a beytê da ji bo ku bixwaze bibêjît xwezîya wî kesî yê ku li gorî xwastekên nefsa xwe neçît û xwe ji tiştên dûnyewî dûrbêxît, peyva “revandin”ê bikartînit. Lê nefsa ne tiştêkê wisa ye ku mirov bişêt birevînit (qerîneya mani'yê). Ji ber vê yekê peyva “revandî” wekî mecaz hatiye bikaranîn.

2.4.3. Mecaza Mursel

Mecaza mursel ew e ku bêjeyek bêyî mebesta şibandinê di wateyeke dî da tê bikaranîn û nîşaneyek jî heye ku nîşandide ku bêje di wateya rasteqîn da nehatiye

bikaranîn (Kaptan, 1999: 169). Anku ji bo mecaza murselê sê şertên bingehîn hene (Şenödeyici, 2005, r. 123-124).

- Divê bêje jiderveyî wateya xwe ya rasteqîn da hatibe bikaranîn.
- Divê di navbera wateya nû û wateya rasteqîn da şibandin nebît.
- Divê nîşanek hebît û bibîte asteng ku bêje di wateya rasteqîn da bê famkirin.

Navê te ye ron dibin bi wî dil

Zîkrê te ye hun dibin bi wî dil

Di vê beytê da Şûşî peyva “dil” bikaranîye lê qesta wî ne wekû organ dil e, navê organekî daye lê qesta wî mirov bi xwe ye.

Bê fayde ‘umir te geşte êvar

Karek te nekir bu rojê dujwar (Gulzar, b: 63)

Di vê beytê da peyva “êvar” hatiye bikaranîn lê qesta Şûşî ji vê peyvê ne wekû demekê rojê êvar e, qesta wî dawîya umrî ye anku nezîkbûna mirinê ye.

Qeşda te tinê riça wî bîtin

Dunya çû nîye bilan biçîtin (Gulzar, b: 67)

Di vê beytê da peyva “dunya” hatiye bikaranîn lê qesta Şûşî ji vê peyvê ne wekû gerestêrkekê dinya ye. Qesta wî ji peyva “dunya”yê jîyana dinyayê û mal û milke dinyayê ye.

2.4.4. Îstîiare

Îstîiare, di ferhengê da tê wateya “deyn xwastin, deyn hilgirtin” ê. Li gorî pisporên belexetê îstîiare, ew e ku bêje an ravekek, ji bo ku li şibandinekê mûbalexe û hêza şîroveye zêde bibe, bi pêwendiya şibînê jiderveyî wateya wê ya rasteqîn da bihête bikaranîn (Pala û Durmuş, 2001: 315). Anku di îstîiareyê da divê bêje ji bilî wateya xwe ya rasteqîn di wateyeke nû da hatibe bikaranîn, di navbera wateya rasteqîn û wateya nû ya bêjeyê da pêwendiya şibîne hebe û astengek hebe ku bêje di wateya rasteqîb da bê fêmkirin (Gerdî, 1972: r. 69). Îstîiare, ji aliyekî şibandinê, ji aliyê dî jî mecazê di nav xwe da dihevine. Ji ber vê yekê li gorî hin alimên belexetê di nav şibandinê da li gorî hin alimên dî yên belexetê da jî di nav mecazê da hatiye qebûlkin. Tiştê ku îstîiareyê ji şibandinê cuda dike ew e ku di şibandinê da hem şibande (mûşebbeh) hem jî lêşibande (mûşebbehûn bîh) ya heye lê di îstîiareyê da yek ji van

tenê heye, yan şibande heye, yan jî lêşibande. Tiştê ku îstîareyê jî mecazê jî cuda dike ew e ku di mecazê da mebesta şibandîne nîne lê di îstîareyê da şibandin heye.

Her rojê di man û çav li rah e

Dê kengî helêt ji wan ve mahe (Gulzar, b: 5983)

Di vê beytê da Şûşî Pêxember şibandîye “mahê” anku heyvê lê ew bi xwe negotîye, tenê lêşibande (muşebbehûn bîh) heye. Ji ber vê yekê di vê beytê da îstîareya aşkere heye.

Bê fayde ‘umir te geşte êvar

Karek te nekîr bu rojê dujwar (Gulzar, b: 63)

Di vê beytê da axret şibandîye roja dijwar lê axret bi xwe nehatiye gotin. Ji ber vê yekê di vê beytê da îstîareya aşkere heye.

Ya Reb tu birêjî ser wî rehmet

Şed naz û ne ‘îm di baxê cennet (Gulzar, b: 880)

Di vê beytê da “rehmet” bi rêya peyva “birêjî”li avê hatiye şibandin lê av bi xwe nehatiye gotin. Ji ber ku di vê beytê da şibande (mûşebbeh) heye û lêşibande (muşebbehûn bîh) nîne di vê beytê da îstîareya veşartî heye.

Erđ û felek û semak bi carek

Hemyan ji wî ra digût mubarek (Gulzar, b: 1549)

Di vê beytê da “erd û sema û felek” bi rêya peyva “digût”li mirovan hatiye şibandin lê mirov bi xwe nehatiye gotin. Ji ber ku di vê beytê da şibande (mûşebbeh) heye û lêşibande (muşebbehûn bîh) nîne di vê beytê da îstîareya veşartî heye.

2.4.5. Kînaye

Kînaye di ferhengê da tê wateya “nixaftina tiştekî bi tiştekî din”. Wekî hunerek edebî jî tê wateya “vegötina nixaftî”. Li gorî alimên beyanê kînaye ew e ku bêje an ravekek li gel wateya rasteqîn di wateyeke d da jî tê bikaranîn û mebest jî ne wateya rasteqîn e, mebest wateya nû ye (Durmuş, 2002: 34). Lê dîsa jî çî asteng li ber têgehiştina wateya rasteqîn jî nîne (Hacımüftüoğlu, 1992: 22). Ji ber vê yekê dibe ku kesek bêjeyê di wateya rasteqîn da jî qebûl bike. Di kînayeyê da ji bo wateya esil an wateya rasteqîn a bêje an ravekê “meknî bîh” tê gotin. Ji bo wateya nixaftî an wateya ku tê nîşandan jî “meknî anh” tê gotin (Tuna, 2018: 27). Kînaye ji bilî edebiyatê di gotinên pêşîyan da jî gelek caran derdikeve pêş. Ev hunere bi bikaranîna gotinên pêşîyan di nav helbestan da, hem qalib an dirûvê wan diparêze, hem jî di helbestê da

aheng û hêzdariyekê dirust dike û bi awayî wan hem ji navçûn û windabûnê rizgar dike, hem jî bi heman qalib û dirûvê wan ji serdemekê bo serdemek dî wediguhêze (M.Salih, 2016: 128-129).

Babet niye her kesî gula geş

Kerteb 'î nevê ji xeyrî kerbeş (Gulzar, b: 6126)

Di vê beytê da di misra duyem da gotineka pêşîyan “Kerteb ‘î nevê ji xeyrî kerbeş” hatiye bikaranîn. Meknî bîh: Ker gelek ji heş ji gîyayê kerbeşê dike û ji bilî wî hej gîyayên dî yên xweş nake. Meknî anh: Kesên ku xwedî tebî‘etê keran bin bes heş xirabî û nexweşîyan dikin heş tiştê xweş û baş nakin.

Serşor û xisaret û gunehkar

Barê gunehan giran e êkcar (Gulzar, b: 45)

Divê beytê da di peyva “serşor” da kîneye heye. Meknî bîh: serê xwe çemandin, şor kirin. Meknî anh: şerim kirin, şermizarbûn.

Carek dî ku ez te hu bibînim

Çavan li serê te derdiînim (Gulzar, b: 3191)

Di vê beytê da di misra duyem da biwêjek “Çavan li serê te derdiînim” hatiye bikaranîn. Meknî bîh: Dê çavên te ji serê te derêxim û dê te kor kim. Meknî anh: Dê te gelek bikutim û te înim halekê wesa ku tu neşêy çavên xwe vekî.

2.4.6. Tecrîd

Tecrîd di ferhengê da tê wateya "cilê tişteki jêkirin an jî qalikê wê derxistin" (Özfırat, 2016: 646). Wekî huner tecrîd ewe ku helbestvan di nav helbesta xwe da gazî xwe dike lê mirov dibêje gazî kesekê dî dike (Tok, 2011: 44). Şûşî di *Gulzarê* da ev hûner gelek caran bikaranîye. Di van mînakên jêrî da Şûşî gazî xwe dike.

Ey dil were ger tu huşiyarî

Tê fikre cewan di kûlkedarî

Ey Tahirê qurbiser ji bû xû

Ta kengî hebê xeber ji bû xû

Nê bûyî de ‘îf û pîr û jar e

Hêştê te nekiryê kar û bare

'Umrê çil û pênc te çu bi talan

Karê te he wekî 'emel beşalan (Gulzar, b: 9843-9847)

Di van beytan da gazîkirinên "Ey dil" û "Ey Tahir" dibin hunera tecrîdê.

2.4.7. Întak / Teşxîs

Întaq û teşxîs, di wêjeyê da du hunerên edebî yên giring in û bi gelemperî bi hev re têne bikaranîn. Întaq, dayîna taybetmendiya axaftina mirovî ji tiştên bêcan, riwek an jî ajalan re ye. Teşxîs jî, dayîna taybetmendî û hestên mirovî ji heyînen ku ne mirov in. Ev her du huner jî di *Gulzarê* da gelek caran bi taybet jî di beşa mucîzeyên Pêxemberî da hatîne bikaranîn. Di van mînakên jêrîn da ev huner hatiye bikaranîn:

Gurgî gûtî: Ez dibêm 'ecebter

Ev şahê Medîne pak peyember

Gazî diketin bi dînê barî

Ta kengî dibin bi can di tarî (Gulzar, b: 9878-9879)

Di van beytan da Gurgek diaxivît ev jî dibe hunera întakê di heman demê da jî hunera teşxîsê.

Ellah ku we da cewabê cennet

Cennet gû: Hizar ji bu te minnet (Gulzar, b: 4634)

Di vê beytan da Cennet diaxivît ev jî dibe hunera întakê di heman demê da jî hunera teşxîsê.

Bu mînberê çu resulê 'alî

Wê gavê sitûn ji bu wî nalî (Gulzar, b: 9827)

Di vê beytê da mînber ku heyîneka bêcan e wekî mirovan dinale ev jî dibe hunera teşxîsê.

2.4.8. Îqtîbas

Di ferhengê da "îqtibas" tê wateya "*ji agir pêt girtin*"; lê di wateya mecazî da, ew ji bo "*hewldana bidestxistina zanîne an jî ji zanîna kesekî sûd wergirtinê*" tê bikaranîn. Ji ber ku ew zindîbûn û germatiyê dide vegotinê, gotinê xurt dike û dixemilîne, îqtibasên ji Qur'an an hedîsan têne kirin wekî hunereke edebî hatine pejirandin (Durmuş, 2000, 52). Di *Gulzarê* da ev hunere gelek caran hatiye bikaranîn. Di van mînakê jêrîn da hunera îqtîbasê heye.

Hatin bi xedeb ewan nezani

Xafil ji qedayê kûn fekan î (Gulzar, b: 1453)

Di vê beytê da jorî da “kun fekan” parçeyeke ayetekê ye tê wateya “me go çêbibe û ew jî çêdibe ku di Quranê da di gelek cihan da derbas dibe.

Berdave resûlê cînn û însan

Îhsan e tinê cezayê îhsan (Gulzar, b: 3370)(Rehman, 60)

Di vê beytê da jî “Îhsan e tinê cezayê îhsan” ayeta 60ê ya sûreta Rehmanê hatiye bikaranîn.

Ma beynê zalam û şîrk û kufr e

Nê terkê nivêj e” hûr bifikre (Gulzar, b: 4974)

Di vê beytê da jî hedîsek hatiye bikaranîn

Kes ser kesê qet neken çi fexre

Bê kîbr û xurûr û xedr û qehre (Gulzar, b: 8675)

Di vê beytê da jî hedîsek hatiye bikaranîn. Ji bilî van mînakên gelek mînakên di yên îqtîbasê di *Gulzarê* da hene anku *Gulzar*, ji aliyê hunera îqtîbasê ve gelekî dewlemend e. Di beşa “Taybetmendîyen Naverokî” da bi hûrgulî behsa ayet û hedîsên di *Gulzarê* da derbas dibin hatiye kirin û ew hemû dibin mînakên hunera îqtîbasê.

2.4.9. Tezat

Peyva tezatê bi eslê xwe peyveke erebî ye û tê wateya dijberî an jî nakokîyê. Di wêjeyê da, tezat hunera berhevkirina du tiştên ku li hev nakin, du ramanên dijber, an jî du hestên cuda di heman demê û di heman hevokê da ye (Durmuş, 2012, 60). Armanç ew e ku gotin geştir bibe û kûrahiya wateyê zêdetir bibe. Mînak, dema em "roj û şev" an "şîn û şahî" bi hev re bi kar tînin, em tezatê bi kar tînin. Di *Gulzarê* da ev hunere gelek caran hatiye bikaranîn. Wekî mînak di van beytan da hunera tezatê hatiye bikaranîn.

Zana bi xefî yî û aşîkar î

Tu çen bizirî du hin diyar î (Gulzar, b: 7)

xefî – aşîkar û bizir – diyar dijberê hev in.

Xêr û şer û pîsî î û cewanî

Ev xûş û nexûşî û giranî (Gulzar, b: 91)

xêr – şer, pîsî – cewanî, xûş – nexûş dijberê hev in.

Ev jîn û mirin şebab û pîrî

Ev her du cîhan bi kwîr û dwîrî (Gulzar, b: 93)

jîn – mirin, şebab – pîr dijberê hev in.

2.4.10. Telmîh

Di edebiyatê da, ev huner ew e ku mirov di nava vegotinê da, bêyî ku rasterast behsî bike, îşaretê bi çîrokekê, bûyereka kevnar, çîrokek an efsaneyeye navdar, kesayetiyek naskirî, baweriyên curbicur, ayetan, hedîsên şerîf an jî biwêjeka berbelav bike (Uzun, 2011, r. 408). Yek ji hunerên ku herî zêde di *Gulzarê* da derbas dibe telmîh e. Şûşî di *Gulzarê* da li gelek cihan ev huner bikarîname ji ber ku hejmara vê hunerê di *Gulzarê* da gelek zêde ye û dê gelek cihî bigire me tenê cih daye çend mînak. Wekî mînak di van beytên jêrîn da hunera telmîhê heye.

Adem te birî bû jûr meqame

Esma ' te nîşa wî dan temame (Gulzar, b: 9442)

Telmîha bûyera afirandina Ademî nîşandana navê her tiştî bo wî

Tufan te dida bû xatîrê Nuh

Pê xendiqî kafîrê siyehrûh (Gulzar, b: 9448)

Telmîha bûyera tufana Nuh Pêxemberî

Çen tiştê mezin te dan Suleyman

Ber emrê wî kir te ba bi ferman (Gulzar, b: 9455)

Telmîha qisseyaya mûcîzeyê Suleyman Pêxemberî ku ba li ber emrê wî bû.

Asin te nerim dikir bû Dawud

Kuşî te bi bayî 'Ad ji bû Hûd (Gulzar, b: 9454)

Telmîha bûyera hesinkarîya Dawûd Pêxemberî helakbûna qewmê Ad bi bayî.

Agir te di kirye xûş û şar e

Ser xatîrê Îbrahîmê yar e (Gulzar, b: 9450)

Telmîha bûyera avêtina Îbrahîm Pêxemberî bo nav agirî û nesotina wî.

Yunis te xilas dikir ji masî

Ye 'qûbî bînahî lew kirasî (Gulzar, b: 9456)

Telmîha xilasbûna Yunis Pêxemberî ji zikê masîyê û saxbûna çavên Yakûb Pêxemberî bi kirasê Yusif Pêxemberî.

Yusif te dikir ji zelle qurtar
Burhan te nîşa wî da bû hişyar (Gulzar, b: 9457)

Telmîha bûyera Yusif Pêxember û Zuleyxayê.

Eyûb te ji paşî çendî salan
Gel çendî bela û êş û nalan (Gulzar, b: 9458)

Telmîha êşa giran a Eyûb Pêxemberî.

Westandî bû Yuşe'î te xurşîd
İdrîs te bire meqamê temcîd (Gulzar, b: 9460)

Telmîha mûcîzeyê sekinandina rojê ya Yuşe'î Pêxemberî.

'Îsayî te danê çen 'ecebkar
Şax kireve bi tu mirî wî çen car (Gulzar, b: 9461)

Telmîha mûcîzeyê saxkirina mirîyan ya Îsa Pêxemberî.

Me 'lûm wekî rojê ron diyar e
Ummî bu yeqîn ne xwûndewar e (Gulzar, b: 9471)

Wan dîtî heman bi çavê ser ew
Ew mahe temame bûyî du ker ew (Gulzar, b: 9614)

Ragirtibû roj di asemane
Hetta ku dihatve karewane (Gulzar, b: 9650)

Di van her sê beytan da telmîha mûcîzeyên nexwendebûn, kerkirina heyvê û sekinandina rojê li esmana ya Muhemmed Pêxemberî heye.

Sulţanê mezin Muradê çarê
Şed feyde û kerem bû bêne xarê

Wî çêkireve cewan û muhkem
Wek pêşî wî Ke'beya mu'ezzem (Gulzar, b: 2481-2482)

Telmîha bûyera restorasyona Ke'beyê ji aliyê sultanê dewleta Osmanî Muradê Çarê.

Westa bû li sîngê wan tebayî
Wek Rosteman bi canfîdayî (Gulzar, b: 2947)

Telmîha lehengîya Rostemî.

Ewşafê di wî netên jimarê
Ew yarê Muhammedî di xarê (Gulzar, b: 271)

Telmîha rêhevaltîya Ebûbekir û Pêxemberî ya şikeftê di dema koça Medîneyê da.

*Ya Reb tu min û xulamê Qur'an
Seydayê mezin melayê kuṛdan* (Gulzar, b: 612)

Telmîha Seîdê Nûrsî.

*Ew mezherê xûş xîtabê "lewlaḳ"
Sîrr û sebebê sucûdê emlak* (Gulzar, b: 13)

Telmîha hedîsa "lewlaḳ" ê ku di vê hedîsê da Xwedê gotîye Pêxemberê xwe heke tu nebay min çî kes nediafirand.

*Her yek ku dibêjî: Nefsî nefsî
Ew dê çîte baregahê qudsî* (Gulzar, b: 8791)

Telmîh şefaeta Pêxemberî.

*Her kes xu bi karê xu rehîne
Hakim tu yî lê çî zulim nîne* (Gulzar, b: 111)

Bi rêya misra yekem a beytê "Her kes xu bi karê xu rehîne" telmîha ayeta 38 a sureya Mûderrîsê tê kirin.

2.4.11. Nîda

Nîda peyveke erebî ye û tê wateya qêrîkirin, bangkirin û gazîkirinê. Hin carên ku helbestkar gelek hestîyar bû û kelecana wî gelekî zêde bû ev huner derdikeve. Bi baneşanên "ey, ya, hey, wey û hwd." ev huner çêdibe (Ilı, 2019, 49). Şûşî di *Gulzarê* da gelekî zêde ev huner bikarînaye. Ji *Gulzarê* çend mînakên hunera nîdayê em dişên wiha rêz bikin:

*Ey fexrê cîhan û wildê Adem
Ey tacê serê cemî'ê 'alem* (Gulzar, b: 120)
...
*Hingû bes e xû çî kes nemaye
Gûtin: Belê ey me xir fîda ye* (Gulzar, b: 10033)
...
*Ey navê te ye rehîm û rehman
Wey zîkrê te ye şîfa û derman* (Gulzar, b: 2)

2.4.12. Rucû

Rucû, di wateya xwe ya ferhengî da, tê wateya vegeriyanê. Di wêjeyê da, ev huner ew e ku helbestvan an nivîskar ji gotineke xwe vedigere. Ev veger dibe ku vegerîna gotina berê be an jî betalkirina gotina berê û berêxwedana ramaneka nû jî be. Dema ku bi cih be, rucû hestên helbestvan xweştir nîşan dide û fikra sereke xurtir dike (Saraç, 2019, r. 193). Ev huner, hişê xwendevan jî hişyar dike û bandoreke xurt dide helbestê, ku ev yek di gelek berhemên wêjeyî da, bi zelalî tê dîtin. Di *Gulzarê* da mînaekeke vê hunerê em dişên wiha bidin:

Ellah ku çi navekê şîrîn e

Gûtna wî heyatê can û jîn e

Ey navê te ye rehîm û rehman

Wey zîkrê te ye şîfa û derman (Gulzar, b: 1-2)

...

Her we bi Muhemmedî me bawer

'Ebdê te ye qasîd û peyember

Serdarê hemû peyemberan ew

Serdefterê cumle serweran ew (Gulzar, b: 9-8)

...

Navê te Xudê çi tazenav e

Pîrûz e çi şûleka li nav e

Navê te ye ron dibin bi wî dil

Zîkrê te ye hûn dibin bi wî dil (Gulzar, b: 22-23)

Di beytên 1-8an da bi pesna Xwedê dest pê dike û metha wî û navên wî tên kirin. Şûşî di beytên 9-15an da ji pesna Xwedê derbasî Pêxemberî dibe û pesna Pêxemberî dide. Di beytên 36-38an careka di vedigere ser pesna Xwedê. Bi vî awayî hunera rucûyê hatiye bikaranîn.

2.4.13. Leff û Neşr

Leff û Neşr, di zanista bedî'ê da, yek ji wan huneran e ku bi rêkûpêkkirina hêmanên hevokê ve têkildar e û bedewiyê li wateyê zêde dike. Ev huner ji peyvên "leff", ku di ferhengê da tê wateya "civandin, pêçandin, tewandin" û "neşr", ku tê

wateya "belavkirin, raxistin", pêk tê. Bi kurtasî, di vê hunerê da, pêşî çend tişt bi hev re tên civandin (leff), paşê jî tiştên ku bi wan re eleqedar in, lê bi misrayeke cuda tên belavkirin (neşr) (Durmuş – Saraç, 2003, r. 122). Ev rêbaz, ji bo ku peyama zelaltir bibe û bandoreke estetîk li ser xwîner çêbike, tê bikaranîn. Di *Gulzarê* da çend mînakên vê hunera em dişên wiha rêz bikin:

.Nisbet nîye şîr û hingivînî

Bew rengê sipî û bew şîrînî (Gulzar, b: 4727)

Di vê beytê da, pêşî "şîr" û "hingivîn" hatine rêzkirin (leff). Paşê, bi rêzê ve taybetmendiyên wan ên sereke hatine destnîşankirin: "şîr" bi "rengê sipî" ra û "hingivîn" jî bi "şîrînî" ra hatine girêdan (neşr).

Ev sal û zeman û ev şev û roj

Ev nûr û zêlam û cennet û doj (Gulzar, b: 90)

Di vê beytê da jî, di misraya yekem da çar tişt hatine rêzkirin: "sal", "zeman", "şev" û "roj" (leff). Di misraya duyem da jî çar tîgînên pêwendîdar hatine belavkirin: "şev" bi "zêlam" (tarîfî) ra, "roj" bi "nûr" (ronahî) ra û "sal û zeman" jî bi "cennet û doj" (bihuşt û dojah) re hatine girêdan. (neşr)

2.4.14. Tenasûb

Tenasûb di wêjeyê da hunereke bedewiyê ye ku tê da peyvên bi hev re tîkildar û hevaheng, di nav beyt an jî nivîsekê da, bi zanebûn tên cem hev. Armanca vê hunerê ew e ku di navbera peyvên da ahengeka wateyî çêbike, da ku peyama hêj bihêztir û xweştir bigihîje xwendevanan. Peyvên ku tên hilbijartin divê ne dijber bin, belkî hev temam bikin û heman mijar an hestê bînin bîra mirovî. Mînakên hunera leff û neşrê di heman demê da dibin mînakên tenasûbê jî (Saraç, 2019, r. 163). Bi vî awayî, tenasûb, kûrahiyê li wateyê zêde dike û bandora estetîkî ya nivîsê zêde dike. Di *Gulzarê* da gelek mînakên vê hunerê hene. Çend mînakan em dişên wiha rêz bikin:

Ey destegulê hêdîqeyê raz

Wey bilbilê baxê 'izzet û naz (Gulzar, b: 7957)

Di vê beytê da, peyvên wekî "destegul" (guldest), "hêdîqe" (baxçe), "bilbil" û "bax" (baxçe) bi hev re tîkildar in.

Dê ron biketin cîhanê tarî

Qurtar diketin ji pûçekarî (Gulzar, b: 1558)

Di vê beytê da, peyvên wekî "ron" (ronahî) û "tarî" bi hev re têkildar in, ji ber ku ew du rewşên dijber ên cîhanê ne. "Qurtar" (rizgarkirin) û "pûçekarî" (pûçî) jî bi hevra têkildar in, ji ber ku rizgarkirin ji rewşek nebaş an pûç e.

Ey lêv tenikê didan biçik fir

Rewneq wekî terg û lu'lu û dur (Gulzar, b: 7993)

Di vê beytê da, peyvên wekî "lêv" û "didan" bi peyvên "rewneq" (ronahî), "terg" (sedef), "lu'lu" (morî) û "dur" ra di nav têkiliyeke ahengdar da ne. Lêv û didan endamên bedewiyê ne û sedef, morî û dur jî tiştên bi qîmet û geş in ku bedewî û ronahiyê îfade dikin.

2.4.15. Husnê Te'lîl

Husnê te'lîl ew huner e ku sedema bûyer yan jî rewşekê ji bo ku xweşikîyeke gotinê ava bike bi sedemeke xeyrî sedema 'eslî ve girêdane. Di vê hunerê da li şûna sedema eqlî û zanyarî sedemeke xeyalî ya helbestvanî heye (Saraç, 2019, r. 239). Di *Gulzarê* da Şûşî ev hunere jî bikarîname. Wekî mînak:

Ev kevnedîne ji nû bû ava

Gava ve biçûke dît bi çava (Gulzar, b: 1550)

Di vê beytê da sedema ji nûve avabûna dinyayê wekî jidayîkbûna Pêxemberî (s.x.l) hatiye nîşandan.

'Alî neseb î mezin şîfat î

Dunya vejî lew dema tu hatî (Gulzar, b: 132).

Dîsa di vê beytê da sedema vejîna, zindîbûna dinyayê wekî hatina Pêxemberî (s.x.l) hatiye nîşandan.

2.4.16. Mubalexe

Hunera mubalexeyê, ji bo zêdekirina bandora bûyerek, rewşek an taybetmendiyeke, nîşandana wê ji ya heyî pir mezintir an pir piçûktir e (Tok, 2011: 189). Ev hunera axaftinê, ku wekî mezin kirin jî tê zanîn, di nivîsên wêjeyî û di zimanê rojane da ji bo xurtkirina îfadeyê, balkêştirkirina vegotinan an jî ji bo afirandina bandoreke henekî tê bikar anîn. Di *Gulzarê* da hunera mubalexeyê wekî mînak wiha hatiye bikaranîn:

Ew new'e xewariqêt diyare

Geştîne jimarê yek hizar e (Gulzar, b: 9467)

Di vê beytê da Şûşî ji bo ku pirrbûna mucîzeyên Pêxemberî nîşan bide dibêje Pêxemberî ewqas zêde mucîze hene ku hejmara wan gehîştîye hizaran.

Seyrê ke ji 'ilmê ew çewa ne

Navê wî tijî kuşey cîhane (Gulzar, b: 9484)

Di vê beytê da Şûşî ji bo ku mezîniya ilmê Pêxemberî nîşan bide dibêje ilmê wî ewqas zêdeye ku navê li hemî cîhanê belav bûye û li her derê cîhanê tê nasîn.

Çil sal bû çewa dibêjî lal e

Evroke ji nutqê bê mîsal e (Gulzar, b: 9486)

Di vê beytê da Şûşî ji bo ku nîşan bide ku Pêxemberî berîya Pêxemberîya xwe çî xwendin nekiribû dibêje di 40 salên berîya Pêxemberîyê ew wisa bû ku mirov dibêje ew yê lal e û çî gotin ji devê wî derneketîne.

2.4.17. Tecahula 'Arif

Tecahula arif, hunerek e ku tê da rastiyeke tê zanîn, lê mirov xwe ser ve dibe anku xwe wekî nizane nîşan dide da ku vegotinê xurtir bike. Armanc, ne nezanî ye, lê zêdekirina bandor û kûrahiyê ye (Saraç, 2019: 235). Helbestvan, tiştê ku dizane, wekî ku nizane tevdigere da ku balê bikêşîne û ramanê bi bandortir bike.

Nuke bi cebir dibîne 'esker

Ma qeş di cîhan dibîne mîrser (Gulzar, b: 831)

Di vê beytê da Şûşî her çend dizane jî ku ger milletek dildarê dewleta xwe nebe û bi zorê biçe eskerîyê em nikarin bibin hukimran jî xwe we dide nîşan ku ew nizane.

Ey serwerê 'alem û serê tac

Bû kê dî bijil te bûye mî'rac (Gulzar, b: 172)

Di vê beytê da jî Şûş her çend dizane ku tene Pêxember çûye miracê jî xwe we nîşan dide ku ew nizane.

2.4.18. Îstîfham

Îstîfham, di wêjeyê da hunerek e ku tê da bi pirsan, lê ne ji bo bersivê, lê ji bo xurtkirina gotinê û vegotina hestekê tê bikar anîn. Ev pirsên ku bersiva wan tê zanîn an jî ne hewceyê bersivê ne, ji bo afirandina bandorek dramatîk an jî ramanê têne pirsîn (Saraç, 2019: 235). Armanc ew e ku xwendevan bifikire û bi vegotinê re eleqedar bibe. Di van beytên jêrîn da Şûşî hunera îstîfhamê bikaranîye.

Ger ew dişiyan bi tazerenge

Ma wan ku dikir cîdal û cenge (Gulzar, b: 9538)

Ma kes dibitin şiyu 'î gava

Îslam bi zekat bibîtve ava (Gulzar, b: 774)

2.4.19. Tarîx

Hunera tarixê danînê di wêjeyê da, hunerek e ku tê da dîroka bûyerekê bi rêya nîrxên hejmarî yên tîpan (hesaba ebcedê) di nava helbestê da tê veşartin. Helbestvan, bi bijartina peyvan, berhevoka nîrxên ebcedî yên tîpan dike ku bi sala bûyerê re wekhev be (Saraç, 2019: 309). Ev huner zîrekî dixwaze û wekî şîfreyeye helbestî tê zanîn. Di hin deran jî helbestvan bi aşkera dîroka bûyerekê dinivîse ji vî cureyî Tarîxên Aşkera tê gotin (Ilı, 2019: 74). Di *Gulzarê* da mînakên tarîxên aşkere hene. Wekî mînak:

Hîcret digehişte sal çil û çar

Canê xû siparte şahê xeffar (Gulzar, b: 9117)

Di vê beytê da behsa mirina xanima Pêxemberî Remla kiça Ebû Sûfyan tê kirin. Dibêje wê di 44ê Hîcrî da wefat kirîye.

Umrê wê gehişte şêst û şeş sal

Bu pêncî û heştê hîcreta 'al (Gulzar, b: 5015)

Di vê beytê da behsa sala wefata xanima Pêxemberî Aîşayê dike. Dibêje wê di 66 salîya xwe da di sala 58ê Hîcrî da wefat kirîye.

2.4.20. Îrsala Mesel

Îrsala mesel an îrada mesel, di wêjeyê da hunerek e ku tê da ji bo xurtkirina ramanekê an îspatkirina, gotineka gelêrî, biwêj an jî metelokek tê zanîn, di nava nivîsê da tê bikaranîn (Saraç, 2019: 285). Ev huner, gotinê bibandortir, pêbawertir û kûrtir dike. Gotina bikaranînî, ramanê zelaltir dike û dihêle ku di hişê xwendevan da cih bigire. Di *Gulzarê* da ev hunere di gelek cihan da hatiye bikaranîn. Çend mînakên vê hunerê di *Gulzarê* da em dişên wiha rêz bikin:

Dûstê xu bira bizane hîngî

Gava tu ketî deravê tengî (Gulzar, b: 1060)

Di vê beytê da rasterast gotineka pêşîyan hatiya bikaranîn.

Dara tu jî nû bi dest biçînî

Dêşêy bi tinê ji bin derîni (Gulzar, b: 3541)

Di vê beytê da rasterast gotineka pêşîyan hatiye bikaranîn.

Babet niye her kesî gula geş

Kerţeb î nevêt ji xeyrî kerbeş (Gulzar, b: 6126)

Dîsa di vê beytê da jî gotineka peşîyan rasterast hatiye bikaranîn.

2.4.21. Sîhra Helal

Di vê hunerê da peyvek yan komepeyvek di dawîya misraya yekem a beytê da tê bikaranîn û ew hem gotinên berî xwe hem jî yên misraya duyem watedar dikin (Saraç, 2019: 307). Di *Gulzarê* da çend mînakên vê hunerê em dişên wiha rêz bikin:

Bê mîsal e ‘Umer xelîfê sanî

Ustazê kemal û hukimranî (Gulzar, b: 290)

Ew dîne li ser bû Îbnû Meryem

Nik wan nebû bijlî nav di ew dem (Gulzar, b: 2529)

Ew dîne li nik Xudê ke îslam

Têk da bû ewan qeşan bi nakam (Gulzar, b: 2530).

Di beyta yekem da “*‘Umer xelîfê sanî*” hem wateya misraya temam dike hem jî misraya duyem watedar dike. Di beyta duyem da “*Îbnû Meryem*” hem wateya misraya temam dike hem jî misraya duyem watedar dike. Di beyta sêyem da jî “*îslam*” hem wateya misraya temam dike hem jî misraya duyem watedar dike.

2.4.22. Tekrîr

Di vê hunerê da ji bo ku bandora peyvê an gotinê bihêztir bibe peyv an jî gotin tê dubarekirin. Di vê hunerê da armanc, ne tenê dubarekirina sade armanca sereke ew e ku bi vê dubarekirinê vegotin bi bandortir û kûrtir bibe. Di *Gulzarê* da ev huner gelek tê dîtin. Çend mînakan ji *Gulzarê* bo vê hunerê em dişên wiha rêz bikin:

Her hemd û şena û şukr û minnet

Her bû te Xudê xudanê rehetmet (Gulzar, b: 3)

Di vê beytê da peyv “*her*” tê dubarekirin û bi vî awayî bandora vegotinê zêdetir dibe.

Ev ‘erde û aseman seraser

Ev hîkmet û ev wicude yekser (Gulzar, b: 2494)

Di vê beytê da peyva “Ev” tê dubarekirin û bi vî awayî bandora vegotinê zêdetir dibe.

Geh karê ewan revan û talan

Geh cengê giran di çendî salan (Gulzar, b: 2510)

Di vê beytê da peyva “geh” tê dubarekirin û bi vî awayî bandora vegotinê zêdetir dibe.

2.4.23. Asonans

Asonans, di wêjeyê da hunereke edebî ye ku bi dubarekirina dengên dengdêran çê dibe. Ev dubarekirina dengên, ahengeka navxweyî û muzîkalîteyekê dide hevok an rêzan. Armanca wê ew e ku vegotinê dewlemend bike, balê bikêşîne ser hin peyvên û bandorek estetîkî li ser xwîner çêbike. Di *Gulzarê* da çend mînakên vê hunerê em dişên wiha rêz bikin:

Ellah ku çi navekê şîrîn e

Gûtna wî hayatê can û jîn e (Gulzar, b: 1).

Di vê beytê da bi dubarekirina dengê “a”yê asonans hatiye çêkirin.

Haqîr tu li ser dilan reqîb î

Şahîd tu li kullî kesî qerîb î (Gulzar, b: 6)

Di vê beytê da bi dubarekirina dengê “î”yê asonans hatiye çêkirin.

Yek fître hebû ji ceh me kir ar

Dabestîyeke qelew jî bezdar (Gulzar, b: 10136)

Di vê beytê da bi dubarekirina dengê “e”yê asonans hatiye çêkirin.

2.4.24. Alîterasyon

Alîterasyon, di wêjeyê da hunereke edebî ye ku bi dubarekirina dengên bêdeng (konsonant) tê çêkirin. Ev dubarekirina bêdengên, vegotinê zindî dike, ahengeka taybet dide hevokan û helbestan (Tok, 2011: 35). Armanca wê ew e ku balê bikêşîne ser peyvên hîlbijartî, bîranîna wan hêsan bike û bandorek muzîkalî li ser xwîner çêbike.

Hetta ku biçît hîzar hîzaran

Van nî‘met û lûtf û tazekaran (Gulzar, b: 2498)

Di vê beytê da bi dubarekirina dengê “t”yê asonans hatiye çêkirin.

Barî bû beşer kirîn bi carek

Hetta ku beşer bijît mubarek (Gulzar, b: 2499)

Di vê beytê da bi dubarekîna dengê “b”yê asonans hatiye çekirin.

Serşor û xisaret û gunehkar

Barê gunehan giran e êkcar (Gulzar, b: 45)

Di vê beytê da bi dubarekîna dengê “r”yê asonans hatiye çekirin.

2.4.25. Tersî‘

Tersî‘ wekî têgeha ‘ilmê bedî‘ê tê wateya “bi mercan û zêrên biqîmet xemilandina her du alîyên gerdanî ye”. Di wêjeyê da ew huner e ku bi rêkûpêkkirina hevok an beşên wan ên hevseng û paralel pêk tê (Durmuş, 2011. 110). Di vê hunerê da, peyvên di nava rêz an hevokê da, li gorî hejmara tîpan, giraniyê, an jî serwayê li hev tên û ahengeka taybet diafirînin. Ev hevsengiya dengî û avahîsazî, tesîreka estetîk a xurt dide nivîsê û wateyê zêdetir dewlemend dike. Çend mînakên vê hunerê di *Gulzarê* da em dişên wiha bidin.

Navê te ye ron dibin bi wî dil

Zîkrê te ye hûn dibin bi wî dil (Gulzar, b: 23)

Kes nîne bibet eger bidey tu

Kes nîne bidet eger bibey tu (Gulzar, b: 100)

Dûr in ji rîya se ‘adetê ew

Kûr in ji rîya hîdayetê ew (Gulzar, b: 2506)

Di van her sê beytan da jî ji alîyê hejmara tîpan eynî ne û ji bilî serwayên dawîya misrayan serwayên nîveka misrayan da jî hene. Bi vî şiklî di navbera misrayên yekem û duyem hevsengîyeke baş heye ku ev jî dibe hunera tersî‘ê.

2.4.26. Teşrî‘ (Zul Kafiyyeteyn)

Teşrî‘, di wêjeyê da hunereke bedî‘ê ye ku tê da, li gel sîstema wezn û serwaya sereke ya helbestê, di nava beytan da du an zêdetir rêzikên serwayê tên avakirin. Ev yek tê wateya ku di beytekê da çend serwa li gor wezneka cuda li hev tên û ahengek zêde didin nivîsê. Ji bo vê hunerê jî *Gulzarê* em dişên van mînakan bidin:

Her çî tu bidey û yan nedey tu

Her çî tu bibey û ger nebey tu (Gulzar, b: 94)

Di vê beytê da, her misrayek du serwayên cuda dihewîne (mînak, "bidey-nedey" û "bibey-nebey").

Ew carê dîken xuday xû 'Îsa

Gel hindê dîken fîday xû 'Îsa (Gulzar, b: 2538)

Di vê beytê da, her misrayek du serwayên cuda dihewîne (mînak, "diken-diken" û "'Îsa-'Îsa").

Carek dî dîken kuşê Xudê ew

Carek dî dîken wî êk ji sê ew (Gulzar, b: 2539)

Di vê beytê da, her misrayek du serwayên cuda dihewîne (mînak, "diken-diken" û "ew-ew").

2.4.27. Te' rîz

Te' rîz, di wêjeyê da hunereke edebî ye ku tê de, mirov behsa mijarekê bi awayekê nerasterast, bêyî ku navê wê aşkere bike, dike. Ev huner bi armanca rexneyek nerm, tinazî, an jî peyameke veşartî tê bikaranîn û ji xwîner an guhdar re tê hiştin ku wateya wê ya veşartî fêhm bike (Durmuş, 2002: 35). Bi vî awayî, vegotin kûrtir dibe û li ser bîra xwîner bandorek mayînde dihêle. Di *Gulzarê* da ev huner wekî mînak bi vî awayî hatiye bikaranîn:

Romî di 'eqîdeyê di hu bûn

Emma bi 'emel nepirse ku bûn (Gulzar, b: 2544)

Di vê beytê da Şûşî di misraya yekem da behsa bawerî ya feleyan ya xirab dike lê di ya duyem da wan rexne dike û dibêje emelên wan hêj ji bawerîya wan xirabtir e.

Ev cewherê kes nedîtî însan

Nêzîk bû biçîte rêzê heywan (Gulzar, b: 2501)

Di vê beytê da Şûşî di misraya yekem da methên însanî dike lê di misraya duyem da bi awayekê veşartî rexneyê li însanî dike.

Axa ne beg in çî mîr û xan in

Ew ser serê wan xedîr giran in (Gulzar, b: 4181)

Şûşî di vê beytê da behsa çend şexsîyetên ji kurda dike û wan wekî axa, beg, mîr û xan pênase dike lê di misraya duyem da ji ber zordariya wan bi awayekê veşartî wan rexne dike.

2.4.28. Cînas

Wateya ferhengî ya cînasê hevşibîna du yan zêdetir tiştan e. Wekî hunera edebî li ser bikaranîna peyv an hevokên ku di dengî da dişibin hev lê di wateyê da cuda ne, tê avakirin. Armanca cînasê, afirandina listikeka peyvên ku dikare bandoreke henekî, îronîk, an jî kûrahiyeke wateyî çêbike. Ew dikare bibe cînasa temam (gava peyv bi tevahî yek bin lê maneyên wan cuda bin) an jî cînasa ne-temam (gava peyv di dengê da nêzîkî hev bin lê cuda bin) (Saraç, 2019: 251-253). Di *Gulzarê* çend mînakên vê hunerê em dişên wiha rêz bikin:

Zu be tu herev liqayê Barî

Da bu te sivik biket vî barî (Gulzar, b: 4475)

Di vê beytê da jî cînasa basît hatiye bikaranîn lewra di navbera her du bêjeyan (Barî- barî) da jî aliyê şiklî ve wekhevîyek tam heye. Lê wateya her du bejeyan jî ji aliyê wateyê ve cuda ye. Di misraya yekem da “Barî” yek ji navên Xwedê ye di misraya duyem da barî lêkera “barîn” ê ye.

Her dem li ruha wî têr bibarî

Lutf û kerem û selam ji Barî (Gulzar, b: 4309)

Di vê beytê da cînasa ne tam hatiye bikaranîn ji ber ku di navbera her du bêjeyan (bibarî-Barî) da jî aliyê şiklî ve nêzîkîyek heye lê hejmara herfên wan cuda ne. Di misraya yekem da *bibarî* lêkera “barîn” ê ye lê di misraya duyem da “Barî” yek ji navên Xwedê ye.

Ew yê xeliqandî mêş û pêşik

Dê fîlî bişet bigêrî bê şek (Gulzar, b: 4337)

Di vê beytê da cînasa ne tam hatiye bikaranîn ji ber ku peyvên "pêşik" û "şek" her çend di dengê da dişibin hev jî, ew di nivîsandinê da cuda ne û wateyên wan jî bi tevahî cuda ne.

2.4.29. Îştîqaq

Îştîqaq hunereke edebî ye ku tê da peyvên ji heman reh (kok) an malbata peyvên, lê bi wateyên cuda, di heman hevok an beytê da tên bikaranîn. Armanca vê hunerê ew e ku girêdaneka wateyî di navbera wan peyvên da bê nîşandan û bandoreke estetîkî çêbibe (Tok, 2011: 136). Di *Gulzarê* da çend mînakên vê hunerê em dişên wiha rêz bikin:

Eşhabê Resûl şîrîn xîşal in

Şahîb huner in xudan kemal in (Gulzar, b: 212)

Di vê beytê da peyvên “Şahîb” û “Eşhab” ji heman reha erebî ya (ص ح ب - ş-ğ-b) tên ku wateya vê rehê hevaltî û xwedî bûn e.

Ey nûr û çirayekê mûnîr î

Mizgîn derê ‘alem û nezîr î (Gulzar, b: 133)

Diş vê beytê da peyvên “nûr” û “mûnîr” ji hema reha erebî ya (ن و ر - n-w-r) tên ku wateya vê rehê ronahî, ronahîkirin e.

2.4.30. Muwazene

Muwazene hunereke edebî ye ku tê da du an jî zêdetir hevok an jî beşên hevokan ji hêla dirêjahî, hejmara peyv, ritm, an jî avahiya rêzimanî ve bi hevsengî têne sazîkirin (Saraç, 2019: 264). Armanca wê ew e ku di nivîsê da aheng, hevsengî û bandoreke estetîkî çêbibe. Di van beytên *Gulzarê* da ev huner hatiye bikaranîn:

Navê te gelek şîrîn e ya Reb

Lufta te gelek berîn e ya Reb (Gulzar, b: 28)

Di van her du misrayan da, avahîya hevokê ("...te gelek...e ya reb") û ritm bi awayekê tam paralel in, hevsengiyekê çêdikin

Mewlayê me yî tu dilnewaz î

Rebbê me tu yî tu karîsaz î (Gulzar, b: 36)

Di van her du misrayan da, avahîya hevokê ("...me yî tu.. û ...î") û ritm bi awayekê tam paralel in, hevsengiyekê çêdikin

2.4.31. Redul‘ecuz ‘Elessedr

Ev huner, di helbest an pexşanê da, hunereke zimanî ye ku tê da peyvek li dawîya hevokê û heman peyv an peyveke ji heman kokê, di destpêka wê hevokê da tê dubarekirin (Durmuş, 2007: 521). Armanca vê hunerê ya sereke ew e ku gotinê xweşîktir bike û peyamê xurttir bike. Di *Gulzarê* da çend mînakên vê hunerê em dişên wiha bidin:

Navê te ye ron dibin bi wî dil"

"Zîkrê te ye hûn dibin bi wî dil (Gulzar, b: 23)

Di vê beytê da peyva “dil” di dawîya beytê da tê bikaranîn lê di heman demê da ev peyv berîya wê di misraya yekem da jî hatiye bikarînan.

Navê te gelek şîrîn e ya Reb

Lufta te gelek berîn e ya Reb (Gulzar, b: 28)

Di vê beytê da peyva “Reb” di dawîya beytê da tê bikaranîn lê di heman demê da ev peyv berîya wê di misraya yekem da jî hatiye bikarînan.

2.4.32. Îade

Di vê hunerê da peyva dawîya beytekê dibe peyva yekem a beyta piştî xwe (Saraç, 2019: 269. Di *Gulzarê* da mînakeke vê hunerê em dişên wiha bidin:

Serdarê hemû peyemberan ew

Serdefterê cumle serweran ew"

Ew rohnîyê afitabê rehmet

Ew durrê giran buhayê xilqet (Gulzar, b: 10-11)

Dawîya beyta 10ê bi peyva “ew” xilas dibe û destpêka beyta 11ê jî bi “ew”ê dest pê dike.

2.5. Şewaza Zanistî di *Gulzarê* da

Taybetmendîyeke herî giring a *Gulzarê* şewaza wê ya zanistî ye. Her çend ku *Gulzar* berhemeke edebî be jî Şûşî ew bi şewaza zanistî nivîsandîye. Berî ku dest bi vekotina bûyerê bike pêşgotinek bo berhema xwe nivîsandîye, plana nivîsandina berhema xwe dîyar kirîye, wateya îşaret û herekeyên ku bi berhema xwe da bi kar înanê dîyar kirîne û beşeke taybet ji bo çavkanîyên berhema xwe veqetandîye û tê da behsa çavkanîyên xwe yên sereke û alîkar kirîne. Di vê beşê da, çavkanîyên ku Şêx Tahîrê Şûşî di nivîsandina sîyernameya xwe ya menzum, *Gulzarê* da, sûd jê wergirtiye, li gorî qadên pisporiya zanistên îslamî û kartêkîya berhemên wan di wêjeya sîyerê da, bi awayekê tematik hatine komkirin û lêkolînkirin. Ev tasnîf, bikaranîna berfireh a çavkaniyan a Şûşî û cihê wî di kevneşopîya nivîsandina sîyerê da bi awayekê sistematîktir nîşan dide

2.5.1. Qurana Kerîm

Qurana Pîroz, ji bo famkirina jiyana û kiryarên Pêxemberî (s.x.l.), çavkaniya bingehîn e. Ji ber ku gelek ayetên wê bi bûyer û rewşên dîrokî re têkildar hatine daxistin, ew herika bûyerên sîyerê û sedemên wan bi zelalî destnîşan dike. Bi vî awayî, Qur'an hem şewaza jiyana Pêxemberî û hem jî nirxên exlaqî û hînkirinên wî pêşkêş

dike. Şûşî jî di *Gulzarê* da, Qurana Pîroz wekî çavkaniyeke bingeşîn bi kar aniye. Di *Gulzarê* da, referansên ji ayetên Quranê bi awayên cûrbecûr hatine dayîn. Awayên bikaranîna ayetan di *Gulzarê* da em dişên wiha dabeş bikin:

Rasterast Îqtîbaskirin: Şûşî, di berhema xwe da hin ayet rasterast bikaranîne. Wekî mînak, ayeta 90 a sûreya Nehlê, ayeta 13 a sûreya Fussîletê û ayetên 23-24 ên sûreya Beqereyê, rasterast di "*Gulzar*"ê da derbas dibin. Wekî mînak di van beytên jêrîn da ayetek (Nehl, 90) rasterast derbas dibe.

“Ellah e emir diket bi îhsan

Çakî û ‘edaletê bi însan

Gel xizm û kesan gelek bi çakî

Parêzê ji fehşî û nepakî

Her karê heram û xedr û har e

Ev rege Xudê neşîhekar e” (Gulzar, b: 9571-9573)

Telmîh û Îqtîbasên Edebî: Şûşî, bi bikaranîna hunerên edebî yê wekî telmîh û îqtîbas, îşaret bi hin ayetan kiriye. Ev nêzikatî, ji bo dewlemendkirina wateya ayetan û zêdekirina kûrahiya metnê hatiye sepandin. Wekî mînak di beyta jêrîn da bi peyvên “*nefsî nefîs*” ve hunera telmîhê tê bikaranîn. Şûşî bi van peyvên ve îşareta roja qîyametê dike ku dê wê rojê her kesek bikevîte derdê xwe û haya wan ji kesekê dî namîne.

Her yek ku dibêjî: Nefsî nefîs

Ew dê çîte baregahê qudsî (Gulzar, b: 8791)

Sernavên Beşan: Şûşî, serê her beşekê (mêrg, rewde) bi hin ayetên Quranê xemilandiye. Ev ayet, naveroka beşa têkildar nîşan didin û xwendevanan ji bo mijarê amade dikin. Ev ayet tenê bi erebî hatîne nivîsîn. Wekî mînak jêrîn da Şûşî bi ayeta 4 a sûreya Qelemê “*Û bi rastî jî, tu (Muhemmed) li ser exlaqekî mezin î.*” dest bi Mêrga Pêncê dike û di vê mêrgê da behsa exlaqê Pêxemberî dike.

“We îneke le ‘ela xuluqîn ‘ezîm” (Qelem, 4) Destpêka Mêrga Pêncê

Bîsmîllah: Hemû beşên *Gulzarê* (Muqeddîme, Merga 1, 2, 3 û 5) bi "*Bîsmîllahîrrehmanîrrehîm*"ê dest pê dikin. Ev yek, wekî ku di kevneşopîya Îslamî da

asayî ye, prensîba destpêkirina her karekî baş bi navê Xwedê destnîşan dike. Wekî mînaka jêrîn 5 bîsmîllah di *Gulzarê* da derbas dibin.

“Bismîllahîrreḥmanîrreḥîm” (Mêrga Pêncê)

Ev helwesta Şûşî, diyar dike ku "*Gulzar*" ne tenê vegotineka dîrokî ye, lê di heman demê da berhemeke dînî ye ku di bin ronahiya Quranê da hatiye nivîsîn. Bikaranîna ayetên Quranê, hem bedewiyeke edebî li berhemê zêde kiriye, hem jî teqezî li ser wê yekê kiriye ku naveroka wê bi prensîbên bingehîn ên Quranê ra hevaheng e.

2.5.2. Hedîs

Nivîskarên di vê beşê da stûnên bingehîn ên zanista hedîsê ne û di berhemên xwe da bi hûrgulî gotin, kirin û erêkirinên Pêxemberî (s.x.l.) berhev kirine. Ev nivîskar û berhemên wan, ji bo vegotinên sîyerê, zemînekê rîwayetê yê saxlem pêşkêş dikin. Di van berheman da hûrgiliyên bûyeran, sepanên Pêxemberî û helwestên sehebîyan têne vegotin. Şûşî ji bo nivîsandina *Gulzarê* herî zêde ji van 17 muheddîsan sûd wergirtiye. Di vê beşê da muheddîsên çavkanîyên *Gulzarê* li gorî rêza kronolojîk hatine rêz kirin.

2.5.2.1. Îbnû Wehb (Ebdullah b. Muslîm, w. 197/812)

Îbnû Wehb yek ji çavkanîyên *Gulzarê* yê herî kevn e. Îbnû Wehb li Misrê hatiye dinyayê. *El-Cami' fîl-Hedîs*, yek ji pêşengên berhevokên hedîsan ên serdema destpêkê ye. Beşa *Kîtabûl-Mexazî* rîwayetên sîyerê yên berî Îbnû Îshaq dihewîne. Wekî xwendekarê Malik b. Enes, ekola Medîneyê temsîl dike (Köse, 1999, r. 441-442). Şûşî di beşa mucîzeyên Pêxemberî da ji rîwayeteka wî sûd werdigire. Di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Hem Îbnû Weheb diket rîwayet

Vê mu'cîzeyê bi pîrîr dîrayet (Gulzar, b: 9913)

2.5.2.2. Se'îd b. Mensur (w. 227/842)

Se'îd b. Mensur yek ji çavkanîyên *Gulzarê* yê pêşîn e. Se'îd b. Mensur li Xorasanê hatiye dinyayê. Berhema wî ya windabûyî ya bi navê "Sûnen", yekem xebata sistematîzekirina rîwayetên Ebû Hureyre ye. Ji perçeyên ku gihîştine roja me, rîwayeta "Xezwetul Hudeybiyê", zimanê resen ê bendên peymanê diparêze. Yek ji çavkanîyên rasterast ên Buxarî ye (Efendioğlu, 2008, r. 562). Şûşî di beşa mucîzeyên Pêxemberî da ji rîwayeteka wî sûd werdigire. Di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Hem bu me dibêt Se'îdê Menşur

Fermanê Ebû Hureyre pişr nûr (Gulzar, b: 9905)

2.5.2.3. Ehmed b. Henbel (w. 241/855)

Ehmed b. Henbel li Bexdayê hatiye dinyayê, damezrênerê mezheba Henbelî ye. Berhema wî ya bi navê *el-Mûsned*, bi 28.000 hedîsan yek ji berhevokên hedîsan ên herî mezin e. Rîwayeta bi jimareya 1308 ya derbarê rola Îmam Elî di fetihkirina Xeyberê da, dînamîk û taktîkên şeran bi hûrgilî vedibêje. Beşa berhemê *Fedaîlus Sahabe*, di warê biyografiyên sehebîyan da dewlemend e (Kandemir, 1989, r. 82-85). Henbel yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye û Şûşî di beşa mucîzeyên Pêxemberî da ji rîwayeteka wî sûd werdigire. Di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Ehmed kuşê Henbel û Nesai

Her du ji Enes dibên tebayî (Gulzar, b: 9956)

2.5.2.4. Darimî (Ebdullah b. Ebdurrehman, w. 255/869)

Darimî, li Semerqendê hatiye dinyayê. *Sûnenûd Darimî*, yek ji berhevokên hedîsan ên serdema destpêkê yên herî kurt e. Beşa *Kîtabûs Siyer* 412 rîwayetên derbarê sîstema civakî ya dema Medîneyê dihevine. Bi zincîreyên xwe yên îsnadê yên kurt û nebûna rîwayetên qels, balê dikêşîne (Aydınlı, 1993, r. 494-495). Darimî yek ji çavkanîyên *Gulzarê* e pêşînê û Şûşî di beşa mucîzeyên Pêxemberî da ji rîwayeteka wî sûd werdigire. Di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Hem hatî ji Daremî xudênas

Yê gûti cenabê Îbnû 'Ebbas (Gulzar, b: 10064)

2.5.2.5. Îmam Buxarî (Muhemmed b. Îsmâîl, w. 256/870)

Îmam Buxarî, li bajarê Buxaraya Xorasanê hatiye dinyayê. Bi metodolojiya xwe ya hûrbîn di zanista hedîsê da tê naskirin. Berhema wî ya bi navê *el-Camîus Sehîh* (Sehîha Buxarî), bi 7.275 hedîsan, yek ji berhevokên hedîsan ên herî pêbawer ên Îslamê ye. Beşa *Kîtabul Mexazî*, stratejiyên leşkerî yên şerên Bedr û Uhudê, eslê fikra kolandina xendekê û biryarên şer ên Pêxember (s.x.l) bi awayekê sîstematîk dinivîse. Ev berhem, di nivîsandina sîyerê da çavkaniyeke bingeîn e ku çarçoveyeke kronolojîk pêşkêş dike (el-A'zamî, 1992, r. 368-372). Sehîha Buxarî, ji nav berhemên hedîsan da çavkanîya herî giring a *Gulzarê* ye. Di *Gulzarê* da 26 cihan da rîwayetên wî derbas dibin. Wekî mînak:

Her wekî ji me ra dibêt Buxarî

Rehmet li me û li wan bibarî (Gulzar, b: 2419)

2.5.2.6. Îmam Muslîm (Muslîm b. Heccac, w. 261/875)

Muslîm, li Nîşabûrê hatiye dinyayê. *el-Camîus Sehîh* (Sehîha Muslim), bi 3.033 hedîsan, wekî yek ji "Sehîheyn"an tê qebûlkirin. Beşên *Kîtabûl Cîhad* û *Kîtabûl Îmare*, metnên resen ên Peymana Hudeybiyê, prensîbên exlaqê şer û protokolên belavkirina xenîmetan dihevin. Bi taybetî beşa *Fedaîlun Nebî*, ji bo portreya karaktera Pêxemberî giring e (Kandemir, 2006, 93-94). Muslîm jî li gel Buxarî yek ji çavkanîyên giring ên *Gulzarê* ye û di *Gulzarê* da 15 caran derbas dibe. Wekî mînak:

Muslîm ji nebî we daye ferman

Ey em hemû dem fîda û qurban (Gulzar, b: 4946)

2.5.2.7. Ebû Dawûd es-Sîcîstanî (w. 275/889)

Ebû Dawûd, yek ji zanyarên hedîsê yê herî pêşîn di cihana Îslamê da ye. Nivîskarê *es-Sûnen* e, ku yek ji Kutubî Sîtte (Şeş Berhemên Hedîsê yê Pêşeng) ye. Ew ji bo berhevkirina hedîsan li gelek bajaran geriyaye û li ser hedîsan û baweriya rawiyan bi hûrgilî lêkolîn kiriye. Ji 500.000 hedîsên berhevkirî, wî 4.800 hedîs ji bo *es-Sûnen* a xwe hilbijartîye. (Kandemir, 1994, r. 119-121). Şûşî di *Gulzarê* da li 2 cihan li ser mijarên "Xwarinên Pêxemberî" û "Mucîzeyên Pêxemberî" ji rîwayetên Ebû Dawûdî sûd wergirtiye. Wekî mînak Ebû Dawûd di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Wê hat ji Budawidî ji exbar

Pîvazê kelî dixwar wî car car (Gulzar, b: 8857)

2.5.2.8. Îbn Mace (Ebû Ebdillah Muhemmed b. Yezîd Mace el-Qazwînî, w. 273/887)

Îbn Mace, muhaddisekî hedîs hafîz ê navdar e ku di sedsala 9'an da li Qazwînê hatiye dinyayê. Wî ji gelek zanyarên hedîsê yê li navendên îlmê yê wekî Kûfe, Besra, Bexda, Dîmeşq û Misrê ders girtiye. Berhema wî ya herî giring "es-Sûnen" e ku wekî pirtûka şeşemîn a Kutub-i Sittayê tê qebûlkirin û 4341 hedîsan dihevin. Digel vê, Îbn Mace xwediyê berhemên dîrokî yê wekî *Tarîxul Xulefa* û *Tefsîr* jî ye. (Kandemir, 1999, r. 161-162). Îbnû Mace yek ji çavkanîyên *Gulzarê* yê bûyera mîracê ye. Di *Gulzarê* da di cihekî da wiha derbas dibe:

Hem gûtiye Îbnû Maceyê pak

Yê gûtfî Enes ji yarê lewlaq (Gulzar, b: 4753)

2.5.2.9. Tirmizî (Ebû Îsa, w. 279/892)

Tirmizî, li Ozbekistana îroyîn hatiye dinyayê. *Sûnenut Tirmizî*, bi 3.956 hedîsan di nav çar sûnenên mezin da cih digire. Beşa *Kîtabuş-Şemâil* ya berhemê, taybetmendiye fîzîkî yê Pêxemberî (s.x.l) şêwaza cil û bergên wî û tevgerên wî yê rojane bi hûrgilî şirove dike. Rîwayetên ku wekî *Xerîbul Hedîs* hatine nîşankirin, aliyên psîkolojîk ên bûyerên kêr naskirî, wekî dorpeçkirina Taîfê, vedibêjin (Kandemir, 2012, r. 202-204). Şûşî di *Gulzarê* da li 3 cihan li ser mijarên mîrac û mucîzeyên Pêxemberî ji rîwayetên Tirmizî sûd wergirtiye. Wekî mînak Tirmizî di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Hem gûtfîye Tirmizî ji exbar

Ev gûte ji zar xelîfeyê çar (Gulzar, b: 9678)

2.5.2.10. Bezzar (Ebûbekir Ehmed b. Emr el-Bezzar, m. 292/905)

Bezzar, zanyarekî hedîsê yê giring ê Besrayî ye. Bezzar tevahiya jiyana xwe ji zanista hedîsê re terxan kiriye û ji bo belavkirina wan li navendên giring ên wê demê geriyaye. Berhema wî ya herî giring *el-Mûsned*, di vegotinên sîyerê da çavkaniyeke giring e û bi taybetî jî bi cîh girtina hedîsên ku di Kutub-i Sittayê da tune ne, balê dikêşîne. Her çend rexnegirên hedîsê wî wekî pêbawer qebûl dikin jî, tê gotin ku ji ber ku bi bîra xwe rîwayet kiriye, carinan şaşî jî kiriye (Kandemir, 1992, r. 113). Şûşî di *Gulzarê* da li 2 cihan li ser mijarên mîrac û mucîzeyên Pêxemberî ji rîwayetên Bezzarî sûd wergirtiye. Wekî mînak Bezzar di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Şêxê Teberanî şîhî Bezzar

Gûtin ji Ebû Hureyreyê yar (Gulzar, b: 4542)

2.5.2.11. Nesaî (Ebû Ebdurrehman, w. 303/915)

Nesaî, li Xorasanê hatiye dinyayê. *Sûnenun Nesaî*, bi 5.270 hedîsan wekî sûnenên pêbawer tê qebûlkirin. Rîwayeta *Xezwetû Benîl-Musteliq* di beşa *Kîtabul Cîhad* da, rêxistina lojîstîkî ya serîyeyan dinivîse. *Bûyera Cîrane* jî mekanîzmaya edaletê di belavkirina xenîmetan da mînak dide (Kandemir, 2006, r. 563-564). Nesaî, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye û Şûşî di beşa mucîzeyên Pêxemberî da ji rîwayeteka wî sûd werdigire. Di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Ehmed kuşê Henbel û Nesaî

Her du ji Enes dibên tebayî (Gulzar, b: 9956)

2.5.2.12. Teberanî (Sûleyman b. Ehmed, w. 360/971)

Teberanî li bajarê Teberiyya Îranê hatiye dinyayê. *el-Mu'cemul Kebîr*, bi 60.000 hedîsan berhevoka hedîsan a herî mezin e û zincîreyên îsnadê yên kêm dihevine (Görmez, 2010, r. 310-312). Teberanî yek ji çavkanîyên giring ê *Gulzarê* ye. Şûşî bi gelemperî di mijarên mucîze û mîracê ji wî sûd wergirtiye. Di *Gulzarê* da 6 caran navê wî derbas dibe. Wekî mînak:

Şeyxê Teberanî cayê bawer

Neqlê diketin ji zar Ebû Zer (Gulzar, b: 9656)

2.5.2.13. Ebul Hesen bîn Xalîb (Ebul Hesen Tahir b. Ebdulmûnîm b. Ubeydullah b. Xalîb el-Helebî el-Misrî, w. 1009)

Ebul Hesen, di sala 950an da li Helebê hatiye dinyayê, li Misrê jiyaye û alimekî giring ê qiraet û hedîsê ye. Berhema wî ya bi navê *et-Tezkîre fîl-Qiraetîs-Seman* ku di zanista qiraetê da wekî otorîte tê qebûlkirin, ji bo alimên piştî xwe bûye çavkaniyeke bingehîn (Altıkulaç, 1999, r. 499-500). Ebul Hesen, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* yê mijara mucîzeyên Pêxemberî ye û di cihekî da navê wî wiha derbas dibe:

Enware dibêjî pişîr meşalib

Gût Bûlhesenê wî bab e Xalîb (Gulzar, b: 4782)

Fermûdeyê Îbnû Murdeweyhî

Ey - rehmetu rabbena 'eleyhî (Gulzar, b: 5711)

2.5.2.14. Hakim en-Nîşaburî (Muhemmed b. Ebdullah, w. 405/1014)

Li Nîşabûrê hatiye dinyayê. *el-Mûstedrek 'eles Sehîheyn*, 8.845 rîwayetên ku Buxarî û Muslim kêm hiştine, temam dike (Kandemir, 1997, r. 190-191). Hakim, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye ku di mijarên exlaqê Pêxemberî û mucîzeyên jî ji wî sûd hatiye wergirtin. Navê wî 2 caran di *Gulzarê* da derbas dibe. Wekî mînak:

Hakim ji rîwayetek dibêjî

Ya Reb tu rehîm bi ser birêjî (Gulzar, b: 8225)

2.5.2.15. Îbnû Murdeweyh (Îbnû Merdûye) (w. 1020)

Îbnû Murdeweyh hedîs hafîz, mufesîr û dîroknasê navdar ê Îsfahanî ye. Li navendên wekî Bexda, Besra û Xorasanê zanist wergirtiye û bi zêhna xwe ya bihêz

hedîs bi senedên wan ve vegotine. Berhema wî ya herî giring *Kîtabut Tefsîr*, di nav çavkaniyên sîyerê da jî xwedî nirx e ji ber ku çîrokên Pêxemberan bi hedîsan tefsîr kiriye. Di heman demê da berhemên dîrokî û cografîk ên wekî *Tarîxu Îsfahan* û *Mucemul Bûldan* jî nivîsandîye (Şenel, 1999, r. 184-185). Îbnû Murdeweyh, yek ji çavkaniyên *Gulzarê* yê mijara hîcretê ye û di cihekî da navê wî wiha derbas dibe:

2.5.2.16. Şêxê Newewî (Îmam Newewî) (Ebû Zekerîyya Yahya b. Şeref, w. 1277)

Şêxê Newewî, di sala 1234an da li Sûriyeyê hatiye dinyayê û alimekê hedîs û fiqhê yê giring e ku xwe bi tevahî terxanî zanistê kiriye. Di dirêjahiya jiyana xwe da gelek berhemên hêja yên derbarê zanistên Îslamî da nivîsandîne. Di warê hedîsan da xebatên wî yên sereke *Rîyadus-Salihîn* û *el-Mînhac fî Şerhî Sehîhî Muslîm* in. Di fiqhê da jî bi berhemên xwe yên wekî *Rawdetut-Talibîn* bingeha mezheba Şafîî ava kiriye. Bi taybetî xebata wî ya bi navê *es-Sîretun Nebewîyye* jî bo zanista sîyerê çavkaniyeke hêja tê qebûlkirin (Kandemir, 2007, r. 45-47). Newewî, yek ji çavkaniyên *Gulzarê* ye û Şûşî di mijara mîracê da sûd ji wî wergirtiye. Navê wî di *Gulzarê* da li cihekî wiha derbas dibe:

Şêxê Newewî ku ez fîda me

Ev qewle dibêt bi min temam e (Gulzar, b: 4371)

2.5.2.17. Celaleddîn es-Suyûtî (w. 911/1505)

Suyûtî zanyarekê Îslamî yê pîralî ye ku li ser eqaîd, kelam, tefsîr, hedîs û ziman berhem nivîsandîne. Yek ji xebatên wî yên giring di zanista hedîsê da *Camîus-Saxîr* e, ku ji 10.000 hedîsan pêk tê. Ev berhem bi gelemperî li ser rîwayetên derbarê îman, exlaq û fezîletan da ye, Suyûtî jî hêla gelek zanyaran piştî xwe wekî çavkanî hatiye bikaranîn û li ser berhema wî şerhên cûrbecûr hatine nivîsandin (Özkan, 2010, r. 202-204). Her çend navê wî di nav beytan da derbas nebe jî ji bo Şûşî çavkaniyeke giring e. Şûşî di rûpeleka pêşîn a destxeta xwe da behsa çavkaniyên *Gulzarê* dike û di vê derê da dîyar dike ku wî ji Suyûtî jî sûd wergirtiye (Şûşî, Destxet)

2.5.3. Sîyer û Dîrok

Ev kom, nimûneyên sistematîk ên yekem ên zanista sîyerê û berhemên berfireh ên ku dîroka Îslamê vedihewînin, temsîl dikin. Ji bo berhema Şûşî, çarçoveya kronolojîk û rêzika bûyeran bi gelemperî ji van çavkaniyan sûd wergirtiye.

2.5.3.1. Îbnû Îshaq (Muhemmed b. Îshaq, w. 151/768)

Îbnû Îshaq, li Medîneyê hatiye dinyayê. *Sîretû Îbnî Îshaq*, yekem nimûneya nivîsandina sîyerê ya sistematîk e. Berhem, kronolojiya Heca Xatirxwestinê û rêzika leşkerî ya Şerê Bedrê bi awayekê hevgirtî vedibêje. Nusxeya resen a 20-cildî heta roja me nehatiye; bi rêya berhema Îbn Hîşam a bi navê *es-Sîretun Nebewîyye* hatiye parastin (Fayda, 1999, r. 93-95). Îbnû Îshaq yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye û di cihekî da di mijara mucîzeyên Pêxemberî da wiha derbas dibe:

Enware dibêt ji Îbnû Îshaq

Nêv cengê Bedir bi canê muştîq (Gulzar, b: 9853)

2.5.3.2. Îbnû Hîşam (Ebû Muhemmed Cemaluddîn Ebdulmelîk b. Hîşam, w. 218/833)

Îbnû Hîşam, li Besrayê hatiye dinyayê û li Misrê jiyaye. Wekî dîroknas, zimannas û alimê ensabê (zanista neslê) yê navdar e. Yek ji berhemên wî ya herî giring *es-Sîretun Nebewîyye* ye. Di berhema xwe da, wî mijarên ku di Quranê da cîh nagirin an jî rasterast bi Pêxember re eleqedar nînin derxistîne û metna xwe bi lêzêdekirinên rêzimanî û ensabê dewlemend kiriye. Îbnû Hîşam, wekî navê herî giring ê ku sîyera Îbnû Îshaq gihandiye roja me, tê qebûlîkirin û xebata wî di çavkaniyan da wekî yek ji pirtûkên sîyerê yê herî saxlem û baş tînin hesibandin (Fayda, 1999, r. 71-72). Îbnû Hîşam, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye û di cihekî da di mijara koça Pêxemberî bo Medîneyê da wiha derbas dibe:

Ev rêke ji xarê ta Medîne

Lê Îbnû Hîşam dibêt şîrîne (Gulzar, b: 5834)

2.5.3.3. Îbnul Esîr (Îzzeddîn, w. 630/1233)

Li Cizîrê hatiye dinyayê. *el-Kamîl fît-Tarîx*, pirtûka dîrokê ya ansîklopedîk e ku serdema piştî Teberî temam dike. Ev berhem bûyerên sîyerê di çarçoveya sosyopolîtîk da şîrove dike (Özaydın, 2000, r. 26-27). Di *Gulzarê* da rasterast navê Îbnul Esîr derbas nabe lê navê berhema wî di beşa mucîzeyên Pêxemberî da wiha derbas dibe:

Kamil we dibê ve xew peyember

Ew bû sefera fetih bû Xeyber (Gulzar, b: 10114)

2.5.3.4. Muhemmed Huseyn Heykel (1888-1956)

Muhemmed Huseyn rojnamevan, siyasetmedar û ramangêrekî Misrî ye. Xebata wî ya herî balkêş, *Heyatu Muhemmed* (1935), berhemeke siyerê ye, ku li Rojhilat û Rojava gelek deng vedaye. Di vê pirtûkê da, wî ji yana Pêxemberî bi metodên zanistî yên nûjen şîrove kiriye û parastina fikra lihevhatina aqil û dîn kiriye, bi vî awayî beşdariyên girîng di nîqaşên entelektuelî yên cîhana Îslamê ya dema xwe da kiriye (Görgün, 1998, r. 286-290). Navê wî di nav beytan da derbas nabe lê di serê destxetê da di listeya çavkanîyan da navê wî derbas dibe.

2.5.4. Şemaîl û Delaîlu'n-Nubuwwa

Ev kom, nivîskarên ku şemaîla Pêxemberî, taybetmendiya wî ya exlaqî, mucîzeyên wî û têkiliya di navbera ayetên Quranê û bûyerên siyerê da lêkolîn kirine, dihevine. Şûşî di *Gulzarê* da gelek sûd ji van çavkanîyan wergirtiye. Berhemên vê komê em di şên wiha dabeş bikin.

2.5.4.1. Îbnû Şahîn (Omer b. Ehmed, w. 995)

Îbnû Şahîn li Bexdayê hatiye dinyayê. *Fedaîlun Nebî*, yek ji metnên damezirîner ên wêjeya pesnê Pêxember e. Beşa Sifatû *Xuluqîhî*, taybetmendiya exlaqî (nefsbiçûkî, bexşandin) sistematîze dike. Di vê beşê da bi 203 rîwayetan kevneşopîya şemaîlê berhev dike (Koçkuzu, 1999, r. 367-369). Îbnû Şahîn, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye û di *Gulzarê* da li 2 cihan li ser mijara mucîzeyên Pêxemberî Şûşî ji wî sûd wergirtiye. Wekî mînak:

Hem bû me dibêjî Îbnû Şahîn

Vê mu'cîzeyê ji serwerê dîn (Gulzar, b: 9982)

2.5.4.2. Beyheqî (Ehmed b. Huseyîn, w. 1066)

Beyheqî, li Xorasanê hatiye dinyayê. *Delaîlun Nubuwwa*, ji bo mucîzeyên mîrac û kerbûna heyvê çavkaniyeke bingeîn e. *Sûnenul Kubra* ya wî, bi şîroveya *Bey'etur-Ridwan* (bey'eta di bin darê da) aliyê hiqûqî yê siyerê vedibêje (Kandemir, 1992, r. 58-61). Beyheqî yek ji çavkanîyên herî girîng ê *Gulzarê* ye ku Şûşî wekî çavkanî gelek sûd ji wî wergirtiye û navê wî di *Gulzarê* da 11 caran derbas dibe. Wekî mînak:

Zanî me ji Beyheqîyê enwer

Hîna diçû aseman peyember (Gulzar, b: 4519)

2.5.4.3. Bexewî (Huseyîn b. Mesud, w. 1122)

Bexewî, muhedîs û mufesîrekê Xorasanî ye ku bi navê *Muhyîsûnne* tê naskirin. Berhema wî ya herî giring *Şerhus Sûnne*, beşa *Kîtabul Mexazî* rîwayetên sîyerê yên berî Îbnû Îshaq berhev dike; herwiha berhema wî ya bi navê *el-Enwar fî Şemâilîn-Nebîyyîl-Muxtar* jî ji bo wêjeya sîyerê çavkanîtiyê dike (Güngör, 1992, r. 340-341). Bexewî, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye û Şûşî di mijara mucîzeyên Pêxemberî ji wî sûd wergirtiye. Di *Gulzarê* da 2 caran navê wî derbas dibe. Wekî mînak:

Şêxê Bexewî ji zar şehabî

Ye 'la kurê Murre pak cenabî (Gulzar, b: 9801)

2.5.4.4. Îbnû Seb'î (w. 520/1126)

Îbnû Sebi' (Ebu'r Rabî' Suleyman îbnû Sebi' w. 520/1126) yek ji alimên Fasê ye û wek şêx, faqih, xetîb, muhedîs, hafiz, edîb tê nasîn. Di derbarê dîrok û sîyerê da xwedî agahîyên kûr e. Berhema wî *Şîfau's- Sudûr* ji 15 cîldan pêk tê (www.habous.gov.ma, 14.08.2025). Ji bo ilmên hedîs û sîyerê çavkanîyeke giring e. Îbnû Seb'î, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye û Şûşî di mijara mîracê da sûd jê wergirtiye. Navê di *Gulzarê* da li cihekî wiha derbas dibe:

Zar Îbnû Seb'î di nêv wê name

Meşhur e Şîfa Şudûr temame (Gulzar, b: 4783)

2.5.4.5. Qadî Îyaz (Îyaz b. Musa, w. 1149)

Qadî, li Endulusê hatiye dinyayê. *eş-Şîfa bi-Tarîfî Huqûqîl-Mustafa*, berhema bingehîn e ku rewşa hiqûqî ya Pêxemberî pênase dike (Kandemir, 2001, r. 116-118). Qadî, yek ji çavkanîyên giring ê *Gulzarê* ye û di *Gulzarê* da 7 caran navê wî derbas dibe. Wekî mînak:

Hem Qadî dibêt di nêv Şîfayê

Ya Reb bi min û bi wî ri dayê (Gulzar, b: 9996)

2.5.4.6. Yûsuf en-Nebhanî (1849-1932)

Nebhanî, li gundê Îcrîm a Filistînê hatiye dinyayê. Berhema wî ya bi navê *el-Enwarul Muhemmedîyye mîn Mewlîdîhî îla Meadîhî*, kurtkirina *el-Mewahîbul Ledûnniyye* ya Îmam Qastalanî ye. Beşa *Mu'cîzatul Qur'an*, mucîzeyên zanistî yên Quranê ronî dike (Özervarlı, 2006, r. 471-472). Nebhanî, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ya mijara mucîzeyên Pêxemberî ye û di cihekî da navê wî wiha derbas dibe:

Nebhanî dibê di taze Enwar

Teb 'a ji xudan hedîş û exbar (Gulzar, b: 10001)

2.5.5. Tefsîr û Zanistên Quranê

Tefsîr çavkanîyên giring ên *Gulzarê* ne. Şoşî di rûpela çavkanîyan a pêşîya beytan da dîyar dike ku wî ji du tefsîran (Tefsîra Beydawî û Îşaratu'l-Î'caz) sûd wergirtiye. Helbet ji bilî van navên ku Şûşî behsa wan kirîye di nav beytên *Gulzarê* da jî navên çend kesayetên jî diborin ku ew jî xwedî tefsîrên navdar in. Şoşî, ji bilî tefsîran di *Gulzarê* da çavkanîyên ku dikevin qada Zanistên Quranê (Ulumî'l-Quran) jî bikaranîne. Çavkanîyên vê beşê em dişên wiha rêz bikin:

2.5.5. 1. Fexreddîn er-Razî (Muhemmed b. Omer, w. 1209)

Razî, li bajarê Rey yê Îranê hatiye dinyayê. *Mefatîhul Xeyb*, a wî wekî şahesera tefsîra kelamî tê dîtin. Di tefsîra ayeta 17 a sûreya Enfalê da, îfadeya "Dema te avêt, te neavêt..." bi destwerdana îlahî ya di Şerê Bedrê da girê dide. Razî di tefsîra xwe da metodolojiya sedemên daketînê (esbabun nûzûl) saz kiriye (Yavuz, 1995, 89-92). Razî, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye, Şûşî di mijara mucîzeyên Pêxemberî ji wî sûd wergirtiye. Di *Gulzarê* da li cihekî da wiha derbas dibe:

Hem neqlê diket xudanê Enwar

Zar Fexr û Îmamê Razî guftar (Gulzar, b: 9707)

2.5.5.2. Beydawî (Ebdullah b. Omer, w. 1286)

Beydawî, li Tebrizê hatiye dinyayê. Tefsîra wî ya kurt û felsefî ya bi navê *Enwarut Tenzîl we Esrarut Tewîl*, 600 salan wekî pirtûka dersê di medreseyên Osmanî da hatiye xwendin. Di tefsîra ayeta 123 a sûreya Alî Îmranê da, alîkariya melaîketan di Bedrê da bi şiroveyeke sosyolojîk rave dike (Yavuz, 1992, r. 100-103). Beydawî, yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye û Şûşî di mijarên heremkirina ereqê û mucîzeyên Pêxemberî ji wî sûd wergirtiye. Di *Gulzarê* da 3 caran derbas dibe. Wekî mînak:

Her wekî ji me ra dibêjî tefsîr

Beydawî diket beyan û teqrîr (Gulzar, b: 7874)

2.5.5.3. Seîdê Nûrsî (w. 1960)

Seîdê Nûrsî zanyarekî Îslamî û ramangêrekî kurd bû ku li gundê Nûrs a Bidlîsê ji dayik bûye. Wî jiyana xwe ji bo xizmeta zanist û îmanê terxan kiriye, çareseriyên

Quran-navendî ji pirsgirêkên serdema nû re pêşkêş kiriye û berhema xwe ya *Kullîyata Rîsaleya Nûr* nivîsandîye, ku li gelek zimanan hatiye wergerandin. Di nav vê kulliyatê da, bi taybetî *Îşaratul Î'caz* ku di dema Şerê Cîhanê yê Yekem da hatiye nivîsandin û bi mûcîzeyên wêjeyî yên Quranê ra mijûl dibe, cihekî giring digire (Açıkgenç, 2018, r. 565-572). Navê Nûrsî di nav beytên *Gulzarê* da bi armanca ku methên wî bike yan duayan bo bike derbas dibe. Şûşî di nav rûpela çavkanîyên *Gulzarê* da diyar dike ku Nûrsî yek ji çavkanîyên wî ye.

2.5.5.4. Muhemmed Ebdûlezîm Zurqanî (w. 1948)

Muhemmed Ebdûlezîm ez-Zurqanî zanyarekê hedîs û zanistên Quranê yê Misrî yê serdema nûjen e. Berhema wî ya herî naskirî *Menahîlul Îrfan fî Ulûmîl-Qur'an* e. Ev berhem bi nêrîna xwe ya nûjen ji zanistên Quranê re û hewldanên xwe yên ji bo rakirina gumanên li ser Quranê tê naskirin (Mertoğlu, 2013, r. 579-580). Yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye. Navê wî di nav beytan da derbas nabe lê di rûpelê çavkanîyên *Gulzarê* da Şûşî diyar dike ku ji wî sûd wergirtiye.

2.5.5.5. Muhemmed Tahîrê Kurdî (1903-1980)

Muhemmed Tahîrê Kurdî xetat, dirokna û edîbekî navdar ê Erebiştana Siûdî bû. Perwerdehiya xwe li Mekke û Qahîreyê qedandiye û yekemîn kes bûye ku li Erebiştana Siûdî dersên xetê yên fermî daye (Özel, 2019, r. 110-112). Her çend ku hevdîtina wî li gel Şûşî çênebe jî bi rêya nameyan têkilîyan wan çêbûye û bi awayê xîyabî îcazeta xetê daye Şûşî. Şûşî di rûpela çavkanîyên *Gulzarê* da wekî çavkanî behsa sê berhemên wî (Tarîxu'l-Quran we Xeraîbî Resmîhî, Tarîxu'l-Xettî'l-Erebî we Adabûh û Meqamu İbrahîm) dike.

2.5.6. Kelam û Eqaid

Sê berhemên ku Şoşî di rûpela çavkanîyên *Gulzarê* da behsa wan kirî dikevin kategorîya berhemên kelam û eqaidê. Du ji van berhemên yên İbnû Hecer El-Heytemî (w. 974/1567) û yek jî ya Muhamed Reşîd Riza (w. 1935) e. Çavkanîyên vê beşê em dişên wiha rêz bikin:

2.5.6.1. İbnû Hecer El-Heytemî (w. 974/1567)

Faqîhekî Şafîî, muhaddis û edîbekî navdar e. İbnû Hecer el-Heytemî li Misrê ji dayik bûye û piraniya jiyana xwe li Mekkeyê derbas kiriye. Wî berhemên hêja di warê sîyerê da nivîsandîne (Kallek, 1999, r. 531-534). Yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ye ku

navê wî di nav beytan da derbas nabe lê di rûpela çavkanîyan da navê du berhemên wî (*Es Sewaîq* û “*Tethîru ’l-Cenan wel Lîsan*) derbas dibe. Ji van berheman *Es Sewaîq* li ser meşrûiyeta çar xelîfeyan û nêrîna şîayê ya xelet, *Tethîru ’l-Cenan wel Lîsan* jî li ser dijminîya Muawîye û tehlîkeya wê disekine.

2.5.6.2. Muhemmed Reşîd Riza (1865-1935)

Reşîd Riza yek ji kesayetiyên sereke yên ramana reformîst di cîhana Îslamê da bû. Bi bandora Cemaledînê Efganî û bi taybetî Muhemmed Ebduh, wî kovara *el-Menar* damezrand da ku ramanên xwe belav bike. Armanca wî têgehiştineka rast a dînî û pêşkêşkirina çareseriyên îslamî ji pirsgerêkên serdema nû ra bû. Di nav berhemên wî da, lêkolînên giring ên siyerê hene, wekî *Wehyu ’l-Muhemmedî*, ku li ser mijarên îspata nubûwetê, îcaza Qurana Kerîm, çawanîya wehyê û armanca hinartina wê hatiye nivîsîn (Özervarlı, 2008, r. 14-18). Navê wî di nav beytan da derbas nabe lê di serê destxetê da di listeya çavkanîyan da navê wî derbas dibe.

2.5.7. Fiqih

Şoşî, di rûpela çavkanîyên *Gulzarê* da dîyar dike ku berhemên fiqha Şafî’î yek ji çavkanîyên *Gulzarê* ne lê navê çî berhemên fiqhê yan nivîskarên wan negotîye. Şoşî di rûpela çavkanîyan da yek ji çavkanîyên *Gulzarê* jî wek pirtûkên Fiqha Şafî’î’ nîşan dide lê navê çî pirtûkan nabeje û di nav beytan da navê wan derbas nabe¹. Di *Gulzarê* da çend mijarên fiqhî yên wekî nivêj û hukmê nivêjnekerî (*Gulzar*, b: 4926-4980), cezayê meyvexwerî (*Gulzar*, b: 7931-7936) zekat û rîba (724-784) derbas dibin ku dîyare Şoşî di van mijaran da ji berhemên fiqha Şafîî sûd wergirtiye.

Hemû çavkanîyên *Gulzarê* li gorî rêza kronolojîk di tabloyê da em dişên wiha nîşan bidin:

Tablo 2. 12: Li gorî rêza kronolojîk çavkanîyên *Gulzarê*.

Rêz	Nivîskar	Berhêmên ku Navê Wan	Hejmara Derbasbûnê	Cihê Derbasbûnê

¹ Her çend navê çî ji van berheman negotibe jî gava em li pirtûkxaneya Şoşî dinêrîn em dibînin ku gelek pirtûkên fiqha Şafî’î li ber destê wî hebûne. Li gorî gotina Hemzeyê Şoşî babê wî herî zêde ji van berhemên fiqhê sûd wergirtiye:

1. Tuhfetu’l-Muhtac Şerhu’l-Mînhac a İbnû Hecer el- Heytemî
2. Î’aretut Talibîn a Ebûbekir Osman b. Muhemmed
3. Kîtabu’l-Fiqih ‘ela Mezabehu’l-Erbe’e ya Ebdurrehman el- Cezerî
4. El- Muhezzeb a Ebû Îshak eş- Şîrazî
5. Muxnîl Muhtac a Xetîb eş- Şîrbînî

		di <i>Gulzarê</i> da Derbas Dîbin		
1	Qurana Pîroz		109	Di nav beytên <i>Gulzarê</i> da 109 caran derbas dibe. Wekî mînak, b: 54, 134, 199, 217, 254 û hwd.
2	Îbnû Îshaq (151/768)	-	1	b: 9853
3	Îbnû Wehb (197/813)	-	1	b: 9913
4	Îbnû Hîşam (218/833)	-	1	b: 5834
5	Se'îd b. Menşur (227/842)	-	1	b: 9905
6	Ehmed b. Henbel (241/855)	-	1	b: 9956
7	Darimî (255/869)	-	1	b: 10064
8	Îmam Buxarî (256/870)	el-Camîus Sehîh (Sehîha Buxarî)	25	b: 466, 2419, 2472, 3204, 3660, 3927, 4372, 4958, 5666, 5724, 6315, 6361, 8049, 8215, 8261, 9629, 9653, 9694, 9728, 9816, 10018, 10042, 10080, 10087, 10132
9	Îmam Muslîm (261/875)	-	15	b: 3927, 4946, 4958, 8049, 9629, 9675, 9716, 9808, 10018, 10042, 10051, 10069, 10087, 10107, 10132
10	Îbnu Mace (273/887)	-	1	b: 4753
11	Ebû Dawûd es-Sîcîstanî (275/889)	-	2	b: 8857, 9667

12	Tirmizî (279/892)	-	3	b: 4762, 9678, 9793
13	Bezzar (292/905)	-	2	b: 4542, 9681
14	Nesaî (303/915)	-	1	b: 9956
15	Teberanî (360/971)	-	5	b: 927, 4542, 4702, 9631, 9656
16	İbnû Şahîn (385/996)	-	2	b: 9982, 10026
17	Ebul Hesen bîn Xalîb (399/1009)	-	1	b: 4782
18	Hakîm en- Nisaburî (405/1014)	-	2	b: 8225, 9766
19	İbnû Murdeweyh (410/1020)	-	1	b: 5711
20	Beyheqî (458/1066)	-	8	b: 4519, 4527, 4654, 4693, 4734, 5602, 9684, 10035
21	Bexewî (516/1122)	-	2	b: 9801, 9974
22	İbn Sebi' (520/1126)	Şîfau's Sudûr fî E'lam Nubuwwetî'r Resûl we Hesaîsîh	1	b: 4783
23	Qadî İyaz (544/1149)	eş-Şîfa bi-Tarîfi Huqûqîl- Mustafa	7	b: 9663, 9700, 9780, 9818, 9886, 9922, 9996
24	Fexreddîn er-Razî (606/1210)	-	1	b: 9707
25	İbnul Esîr (630/1233)	el-Kamîl fît-Tarîx	1	b: 10114
26	Şêxê Newewî (676/1277)	-	1	b: 4371
27	Beydawî (685/1286)	Tefsîra Beydawî	3	b: 466, 7874, 9716
28	Celaleddîn es-Suyûtî (911/1505)	Camîus-Sexîr	1	Di rûpela çavkaniyên <i>Gulzarê</i> da derbas dibe.

29	Îbnû Hecer El-Heytemî (974/1567)	Es Sewaîq, Tethîrul Cenana wel Lîsan	1	Di rûpela çavkanîyên <i>Gulzarê</i> da derbas dibe.
30	Muhemmed Reşîd Riza (1935)	- Tefsîrul Menar, - El- Wehyul Muhemmedî	1	Di rûpela çavkanîyên <i>Gulzarê</i> da derbas dibe.
31	Yûsuf en- Nebhanî (1932)	el-Enwarul Muhemmedîyye mîn Mewlîdîhî îla Meadîhî	6	b: 4782, 5744, 9707, 9853, 9861, 10001
32	Muhemmed Ebdûlezîm Zurqanî (1948)	Menahîlul Îrfan fî Ulûmîl- Qur'an	1	Di rûpela çavkanîyên <i>Gulzarê</i> da derbas dibe.
33	Muhemmed Huseyn Heykel (1956)	Heyatu Muhemmed	1	Di rûpela çavkanîyên <i>Gulzarê</i> da derbas dibe.
34	Seîdê Nûrsî (1960)	Îşaratul Î'caz	3	b: 612, 613, 3935 (Navê berhemê tenê di rûpela çavkanîyên <i>Gulzarê</i> da derbas dibe.
35	Muhemmed Tahîrê Kurdî (1980)	Tarîxul Xettîl Erebi, Tarîxul Quran, Meqamu Îbrahîm	1	Di rûpela çavkanîyên <i>Gulzarê</i> da derbas dibe.
36	Navê Nivîskaran Derbas Nabe	Berhemên Fiqha Şafiî yên Cûda	1	Di rûpela çavkanîyên <i>Gulzarê</i> da derbas dibe.

Di *Gulzarê* da bi tevahî navê 18 berhemana derbas dibe û Şoşî 6 jî wan (Qurana Pîroz, Tefsîra Beydawî, Sehîha Buxarî, El-Kamîl (Îbnu'l-Esîr), El-Enwar (Nebhanî) û Heyatu Muhemmed (Heykel)) wekî çavkanîyên sereke nîşan dide. 12 berhemên mayî Şîfau's Sudûr (Îbn Sebi'), Eş-Şîfa (Îyaz), Camîu's Sexîr (Suyûtî), Fiqihên Şafi'î, Îşaretu'l Îcaz (Seîdê Nûrsî), Menahîlu'l Îrfan fî Ulûmîl-Quran (Zurqanî), es-Sewaîq, Tethîru'l-Cenana wel Lîsan (Heytemî), el-Wehyu'l-Muhemmedî (Reşîd Riza), Meqamu Îbrahîm, Tarîxu'l-Quran we Xeraîbî Resmîhî û Tarîxu'l-Xettî'l-Erebî we Adabûh (Kurdî) jî ew berhem in ku navê wan di *Gulzarê* da wekî çavkanîyên alîkar derbas dibin.

Di *Gulzarê* da wekî çavkanîyên kesayet navê Îbnû Îshaq, Îbnû Wehb, Îbnû Hîşam, Seîd b. Mensur, Ehmed b. Henbel, Darimî, Muslîm, ÎbnûMace, Ebû Dawûd, Tirmizî, Bezzar, Nesaî, Teberanî, Îbnû Şahîn, Ebu'l-Hesen, Hakîm, Îbnû Murdeweyh, Beyheqî, Bexewî, Razî û Şêxê Newewî derbas dibe lê navê çî berhemên wan derbas nabe. Van aliman gelek berhem hene û dikarin di nav çend kategorîyan bîn cihkirin. Li gorî berhemên wan ên sereke yê bi sîyerê ra têkildar em dişên van kesayetan wek alimên hedîs, tefsîr û zanistên Quranê, sîyer, dîrok, şemaîl, delaîlu'n-nubuwwê, fiqih, kelam, exlaq û hwd. dabeş bikin. Lê ji ber ku Şoşî navê çî berhemên wan negotîye û tenê ji rîwayetên wan sûd wergirtîye em dikarin van kesayetan wek muhedîs qebûl bikin. Bi vî awayî Şoşî ji bilî 18 berhemên ku navê wan dîyarkirî ji rîwayetên 21 kesan jî sûd wergirtîye.

2.6. Taybetmendîyên Naverokî

Di vê beşê da *Gulzar* ji aliyê naverokê ve bi hûrgulî hatiye analîzkirin. *Gulzar* ji aliyê taybetmendîyên naverokê ve wiha ye:

2.6.1. Ayetên Quranê

Gelek ayetên Quranê behsa Pêxemberî û bûyerên di dewra wî da qewimîn dikin. Ji ber vê yekê çavkanîyeke herî sereka ya sîyerê Qurana Pîroz e. Kesên ku sîyeran dinivîsin teqez divê pêşîyê li Qurana pîroz binêrin ji ber ku agahîyên herî rast û bêgûman di wê da hene.

Wek nivîskarekê sîyerê Şûşî ji bo *Gulzarê* ji gelek çavkanîyan sûd wergirtîye. Yek ji çavkanîyên *Gulzarê* yê herî sereke jî Qurana pîroz e. Şûşî di *Gulzarê* da bi rêya hin hunerên edebî yê wekî telmîh û îqtîbasê îşareta gelek ayetan kirîye. Di beşa hunerên edebî da behsa hin ji van hatiye kirin. Di vê beşê da wekî tablo behsa ayetên ne ku bi rêya îşaretê yê ku rasterast diborin hatiye kirin. Ji bo metnên ayetan ji “Meala Qur’ana Pîroz a Kurdî” a Karûbarên Dîyanetê (Gündüz-Seyhan: 2015) sûd hatiye wergirtin.

Tablo 2. 13: Tekilîya Beytan Li Gel Ayetên Quranê

Suret û Ayet	Metna Ayetê	Mînak ji <i>Gulzarê</i>	<i>Gulzar</i> - Beyt
Nehl - 90	Bêguman Xwedê, bi dadiyê, qencîkariyê û xêrpêkirina li eqrebeyan ferman dike...	<i>Gel xizm û kesan gelek bi çakî / Parêzê ji fehşî û nepakî</i>	9571-9573

Fussîlet - 13	Ez we bi yek helakê hişyar dikim, mîna wê helaka ku bi serê qewmê Ad û Semûd da hatî.	<i>Ku 'Ad û Semûd birin fenayê' / 'Îbret bigirin ji hûş û rayê</i>	9562-9563
Beqere – 23-24	(Gelî mirovan!) Eger ku hûn derbarî ya ku me ji bo evdê xwe şandiye gumandar bin, vêca eger bera hûn rast dibêjin: de hûn jî sûreyekî mîna wê bînin...	<i>Ger hun hemîyan di xu dibînin / Yek şûretê wekî wê bu me bînin</i>	9504-9510
'Enkebût - 45	Bêguman nimêj mirov ji neqencî û bêtoretîyan dûr digire...	<i>Dê wî dete paş nivêj li munker / Fehşî û gunah û pîsî yekser</i>	4915
Beqere – 217	Di bara şerê di Şehrul-Heramê de ji te dipirsîn. Bibêje: Şerê di wê mehê de gunehê mezîn e...	<i>Şer ku ye di nêv meha heram e / Tu bêje gunah e zur zelaye</i>	6599-6602
Enfal - 7	(Gelî hevalên Pêxember!) Di bîr bînin dema ku Xwedê, ji du tiştan peymanê yekê ji wan dabû we...	<i>Dê yek ji du taîfê di Mekke / Bu hingu dibîte bar ne şekk e</i>	6637-6639
Enfal - 9	...Xwedê bersiva we da (û got:) Ez ê hezar melayîketî li pey hev li hawara we bişînim.	<i>Ayet ji me ra di hate xware / Ha bu we melek hizar suware</i>	6820
Ehzab - 43	Xwedê ye, yê ku rehma xwe li we dike û firîşteyên Wî jî (lêborîna we dixwazin) da ku we ji tarîtiyan derxe ber ronahiyê. Xwedê digel bawermendan pîr dilovîn e.	<i>Gel hingu rehîm diket bi î'az / Ba cumle melek ji wî bi daxwaz</i>	4824-4826
Meryem - 27-32	...Meryemê zarok destnîşan kir (ku ji wî bipirsîn). Gotin: Em ê bi zarokê dergûşê re çawa bipeyivin?...	<i>Gûtin: ku li gel dikeyn kelame / 'Îsa bi zîman dihêt temame</i>	3615-3621
Şu'era - 214	(Berî her kesî) xwedî û lêzîmên xwe yên nêzik hişyar bike.	<i>Ey Qasîdê min ji bu te ferman / Înzarê bide 'eşîr û xizman</i>	2814
Furqan - 43	(Ya Muhemmed!) Erê ma te ew kesê ku hewesa xwe ji xwe re kiriye îlah nedîtiye...	<i>Mexîrurê cîhan xudan hewa ye / Ê kirye hewayê xu xudaye</i>	3253
Tebbet – 1-5	...Serwet û qazanca ku kirî tu feyde nedayê. Ew ê bikeve agirê bipêt...	<i>Dê biçe cehennemê muebbed / Têr tamke cezayê karê xûy bed</i>	2855-2857
Casiye - 13	Xwedê ji kerema xwe çî li erd û li asîmanan hene tev ji bo we bindest kirine...	<i>Çen carê dibê xudayê ekber / Ger 'erq û sema me kir musexxer</i>	582
Fîl – 1-5	Ka ji min re bêje: Ma tu dizanî Xwedayê te çî bi serê Eshabul-Fîl anî?...	<i>Nabînî çî lê kirin xudan fîl / Leşker wî hinarte wan eabil</i>	1447-1452

Şûşî di *Gulzarê* da wekî di tabloyê da jî dîyar e ji 12 sûreyan 27 ayet rasterast bikaranîne. Ji van 12 sûreyan Tebbet û Fîl bi temamî derbas dibin ji yên di ji Nehl, Fussîlet, Enkebût, Ehzab, Şu'era, Furqan û Casiyeyê: 1, ji Enfalê: 2, ji Beqereyê: 3 ayet derbas dibin.

Şûşî ji bilî beytan jî di *Gulzarê* da cih daye çend ayetan. Şûşî di serê her beşekê da cih daye ayetan anku her beşeke *Gulzarê* bi ayetekê dest pê dike. Ayetên serê beşan bi erebî hatîne nivîsîn, kurmançîya wan nehatiye nivîsîn.

Hemû beşên *Gulzarê* bi “Bismîllahîrrehmanîrrehîm”ê destpêdikin. Ev jî tiştekê gelekî normal e ji ber ku di îslamê da serê her tiştê baş bismîllah e. Di Quranê da yek

tênê hemû sûre bi bîsmîllahê destpêdikin. Dîsa Pêxember di gelek hedîsên xwe da behsa giringîya bîsmîllahê dike û ji misilmanan dixwaze ku bi bîsmîllahê dest bi hemû karên xwe bikin (Suyûtî, El Camiu's Saxîr, no: 6284). Şûşî jî wekî kesayetekê misilman bi bîsmîllahê dest bi beşên berhema xwe kirîye. Ji bilî bîsmîllahê di serê beşan da hin ayet cih digirin.

Şûşî di serê beşa ewil "Muqeddîmê" da piştî bîsmîllahê ayetên 25-28 ên sûreya Tahayê nivîsandîne. Di van ayetan da wiha dibêje: "*(Mûsa) Got: Xwedayê min! Sînga min fireh bike. Karê min ji bo min hêsan bike. Girêka zimanê min veke. Da ku gotina min fêr bikin.*". Şûşî bi van duayan daxwaz dike ku Xwedê karê wî yê zehmet (nivîsandîna Gulzarê) bo wî hêsan bike û xwîner ji jîyana Pêxemberî baş hîn bibin û fêr bikin.

Di beşa duyem anku "Mêrga Êkê" da piştî bîsmîllahê ayetên 6-11 yên sûreya Duhayê hatîne nivîsîn. Di van ayetan da Xwedê wiha gazî Pêxemberî dike: "*Ma tu ne sêwî bûy vêca Xwedê tu vehewandî? Ma tu neheyirî bûy êdî Xwedê tu rasterê kirî? Ma tu ne xizan bûy Xwedê tu dewlemend kirî? Vêca herçî ku yê sêwî ye, tu wî neêşîne û riswa meke. Herçî yê parsek e jî tu wî neqewirîne. Tu her behsa qencî û kerema Xwedayê xwe bike û pê biaxeve*". Şûşî bi van ayetan bala xwîneran dikêşe ser jîyana Pêxemberî dike û dest bi vegotina jîyana Pêxemberî dike.

Di beşa sêyem anku "Mêrga Duyê" da piştî bîsmîllahê ayeta 107 a sûreya Enbîyayê hatiye nivîsîn. Di vê ayetê da wiha tê gotin: "*(Hey Muhemmed!) Me tu şandî bes da ku tu ji heyînan re bibî rehmet.*". Şûşî bi vê ayetê dest bi vegotina pêvajoya wehî hatin û Pêxemberîya Muhemmed dike.

Di beşa çarem anku "Mêrga Sêyê" da piştî bîsmîllahê ayeta 28 a sûreya Fetîhê hatiye nivîsîn. Di vê ayetê da wiha tê gotin: "*Ew e, yê ku Pêxemberê xwe bi hîdayet û dînê heq şandiye, da ku dînê wî bi ser hemû dînan bixe. Li ser vê yekê Xweda bi şahidî bes e.*". Şûşî bi vê ayetê dest bi pêvajoya koça Pêxemberîya ya bo Medîneyê dike.

Beşa pêncem anku "Mêrga Çarê" ji ber nexweşî û wefata Şûşî nehatiye nivîsîn. Di beşa şeşem anku "Mêrga Pêncê" da piştî bîsmîllahê ayeta 4 ê hatiye nivîsîn. Di vê ayetê da wiha tê gotin: "*Birastî tu li ser rewîşteki (exlaqeki) mezin î.*". Şûşî bi vê ayetê balê dikêşe ser exlaqê Pêxemberî yê xweş û dest bi vegotina exlaqê Pêxemberî dike.

2.6.2. Hedîs

Hedîs, ji bo nivîsandina sîyerê çavkanîyeke gelekî giring e. Şûşî di nivîsandina “*Gulzar*”ê da herî zêde ji hedîsan îstîfade kirîye. Em dişêyn bêjîn ku berhem ji serî heta dawîyê ji hedîsan pêk tê. Şûşî di *Gulzarê* da cih daye hemû cure rîwayetan. Di *Gulzarê* da hem rîwayetên sehîh hem jî yên zeîf cih digirin. Ji ber vê yekê hejmara hedîsan di *Gulzarê* da gelek in. Me ji bo vê beşê tabloyek amade kiriye. Di vê tabloyê da ji ber ku hejmara wan gelek in helbet hemû hedîs cih nagirin tenê wekî mînak 30 hedîs cih digirin. Di tabloyê da çendek ji metna orjînal a hedîsê, çavkanîya wê, mînak ji *Gulzarê* û beytên ku tê da diborin cih digirin. Bi vî awayî xwînerên tezê dikarin orjînalê hedîsê û vegotina wê ya *Gulzarê* berawird bikin û dikarin xwe bigehînin çavkanîya hedîsê û beytên *Gulzarê* ku hedîs tê da hatiye vegotin.

Tablo 2. 14: Têkilîya Beytan li gel Hedîsan

Metna Hedîsê	Çavkanîya Hedîsê	Mînak ji <i>Gulzarê</i>	Beytên <i>Gulzarê</i>
"Bi rastî, di navbera mirov û şîrk û kufrê da, terka nivêjê heye.	Mûslim, Îman 134	<i>Ma beynê zelam û şîrk û kufr e / Nê terkê nivêj e” hûr bifikre</i>	4974
Ger bîba ez da emrê jînê kema ku bo mêrê xwe biçîte secde.	Ebû Davûd, Nîkah, 40	<i>Ger emrî bikem kesek ji bû kes / Bû secde dibû bi mêr û jin bes</i>	9790-9792
Xwedê kesek ji Xedîceyê bi xêrtir nedaye min...	Ahmed b. Hanbel, Mûsned, VI, 118	<i>Wî gûfî: “Nexêr bi ew xudayî / Çêtir ji wê qet bi min nedayî</i>	8941-8944
Rebbê me ez bo hemî kurên Ademî virêkirim...	Mûslîm, Mesacîd: 5	<i>Rebbê me kirim resûlê xatêm / Bû cumle beşer ji neslê Adem</i>	8800-8812
Qet xwe li ser êk mezin nekin.	Mûslîm, Cennet: 64	<i>Kes ser kesê qet neken çi fexre / Bê kîbr û xurur û xedr û qehre</i>	8674-8676
Ji nav mirovan yê herî xirab ew e ku mirov xwe jê diden paş...	Muvatta‘, Hûsnul hulk, 1	<i>Ew merde xirabtirîn di meşer / Pêş destê cenabê şahê ekber</i>	8654-8655
Netirse! Ez qiralekê bi qehr û kîn im...	Îbn-î Mace, Et‘îme, 30	<i>Peyxemberî gû: “Çi tirsê nîne / Ez ney melîk im bi qehr û kîne</i>	8670-8671
Bizewicin, wekî rebenêt fela nekin... ¹	Ebû Davud, “Nîkah”, 4	<i>Emrê me dikir: “Ku jin bihînin / Nek wekî rebenêt felan bimînin</i>	8616-8618

¹ Ceyhan, 2022

Ey Xwedayê min tu yê pakî û herdem ez hemda te dikim...	Ebu Davud, Edeb 32	<i>Dabêjî: “Xudayê min tu pakî / Hemda te dikim dewam bi pakî”</i>	8587-8588
Wê Xwedê wî kesê ku bo xwe dua diket efû diket...	Îbnî Mace, 1388	<i>Ev şev çi kesê biket recaye / Barî dê ‘efû biket xetaye</i>	8487-8492
Ey Resûl tu boçî rojên duşem û pêşem rojîyan digirî?...	Tîrmîzî, Savm: 44	<i>Gûtin wî: Eya resûlê ekrem / Bû her digirî duşemb û pêşem?</i>	8475-8477
Zekat bo min û malbata min helal nîne.	Mûslîm, Zekat: 168	<i>Ev malê zekat qirêjê mal e / Ney bû min û alê min helal e</i>	8421
Hinavên xwe bo xwarin, hewa û avê bike sê pişk.	Tîrmîzî, Zûhd 47	<i>Werne bike sê pişik hinavan / Bû xwarin û bû pişî û avan</i>	8407-8408
Ma te nevêt ey Omer dinya bo wan axret bo me bît?.	Ahmed, II, 298	<i>Wî gû: “Te nevêt ji bû me cennet / Bû wan tinê ev cîhan bi zehmet</i>	8377-8378
Ger te bivêtin Xwedê wan çiyayên he bo te dê bikete zêr...	Mûslîm, Zûhd: 27	<i>Barî bû hinar: Te ger divêtin / Beḥa dê ji bû te zêr bibîtin</i>	8354-8356
Misilman ji kunekê du caran nahête gez kirin.	Buharî, Edeb, 83	<i>Nahête gezîn kesê misilman / Du car ji kunek” ji huşê îman</i>	7799
Mîrov gava zîna dike, di wê çaxê da bi îmanê xwe zîna nake	Bûharî, Esrîbe, 1	<i>Kes nake zînayê çi misilman / Wê gavê meger nemaye îman</i>	7914-7915
Derbarê meyê le‘net li deh kesan hatiye kirin...	Ebu Davud: 3674	<i>Le ‘net dike rehberê ename / Ser deh kesî ser meya herame</i>	7918-7922
Nivêja ku bi cema‘et bihête kirin 27 caran ji ya bi tenê tê kirin bi xêrtire.	Bûharî, Ezan 30	<i>Xêra wî bi bîst û heft û hêje / Gel yê bi tinê diket nivêje</i>	6210-6211
Vîyana Ensaran ji îmanê ye...	Buharî, Menakıbul ensar: 4	<i>Nîşan e ji bu yeqîn û bawer / Nevyanê ewan nîfaq e” yekser</i>	6280-6282
Bo min emir hatiye ku ez li gel ‘alemê şerî bikim heta ku dînê Xwedê îqrar dikin...	Bûharî, Îman: 17	<i>Emrê me diket Xudê bi kujtar / Gel ‘alemê ta bi dînî îqrar</i>	4958-4959
Nivêj sitûna dînî ye. Kî nivêjê biterikîne we ye ku wî dînê xwe jîbinbirîye.	Aclunî, Keşful Hafa, II/31	<i>Fermanê peyemberê nîkûnam / “İstun e nivêj bû dînê îslam</i>	4918-4920
Hînê ku mirov herî nêzikê Xwedê secde ye.	Mûslîm, Salat 215	<i>Hîna di sucûdê rû li ser xak / Nêzîktir e ew ji Xaliqê pak</i>	4904

Ji bo xêran deh qat bo qerdanê hejde qat xêr hene.	Camîûssaxîr 3:518,	<i>Me'lûm bî gûtî ji bû te mujde / Xêr yek bi deh e û qer bi hejd e</i>	4756
Emmar dê bi destê qewmekê baxî bê kuştin...	Bûharî, "Şalat": 63	<i>Qewmek dikûjin ewî di baxî" / Ew qewme bû şamîyê di taxî</i>	3039-3040
Ger qewmê te nû nebiba misilman min da Ke'be xirab kiriba û ji nûve çêkiriba...	Bûharî, Kîtabul Hacc: 1586	<i>Qewmê te neban di nû xudênas / Min ke'be xirab fikir ji asas</i>	2421-2424
Jin, dafên şeytan in.	Keşful hafa: 2802	<i>Peyxemberî ma nedaye ferman / Jin dav û telê ne ew bu şeytan</i>	822
Xwedê, di serê her sed salekê da bo ûmmetê mûceddîdekî virêdike.	Ebu Davud, Melahîm, 1	<i>Êkek ku ji dîn dibît xudane / Vî dînî diket bi 'îzz û şane</i>	871-872
Bi vî awayî ez bûm bijareyê bijareyan.	Mecmau' z-zevaid, 8/215	<i>Barî bi me dave pişk û bare / Ez bûme bijare ser bijare</i>	928-932
Vîyana ereban delîlê îmanê ye, nevîyana wan jî delîlê nîfaqê ye.	Taberanî, el-Mu'cemul Kebîr	<i>Hubba 'ereban delîlê îman / Nevyanê ewan nîfaq e nîşan</i>	951-953
Gava ku dayîka min bo hemle bû. Dît ku nûrek jî wê derket û li Şamê xuya bû... ¹	İbn Hişam, I, 135	<i>Wê dî bi du çav ji wêve rabû / Nûrek we ji bû wî Şam xûya bu</i>	1555-1556

2.6.3. Navên Xwedê

"Esmayê Hûsna" (el-esmaul hûsna), ji peyva "esma" (nav) û "hûsna" (xweşik, herî bedew) pêk tê. Her çend di derbarê hejmara navên Xwedê da nîqaş hebin jî, bi gelemperî 99 nav tene pejirandin (Topaloğlu, 1995: 404). Ev navên Xwedê bi taybet di nav berhemên edebî yên îslamî da gelek tene bikaranîn. Wekî berhemeke edebî ya îslamî di *Gulzarê* da jî navên Xwedê gelek derbas dibin. Di *Gulzarê* da jî 99 navên Xwedê yên ku bi gelemperî tene pejirandin 33 navên Xwedê derbas dibin. Navên Xwedê di nav *Gulzarê* da wiha derbas dibin:

Ellah ku çi navekê şîrîn e
Gûtina wî heyatê can û jîn e (Gulzar, b: 1)

Her hemd û şena û şukr û minnet

¹ Özkan, 2016

*Her bû te **Xudê** xudanê rehma (Gulzar, b: 3)*

*Bawer me heye ku tu **Xuda** yî
Her tu mezin î xudan beqa yî (b.4)*

*Ser dînê te ew çi canfîda ne
Ya **Reb** tu bidey cezayê wane (Gulzar, b: 19)*

*Qesdê bike baregahê **Barî**
Ta key neker û ne huşiyarî (Gulzar, b: 61)*

***Xaliq** derekî eger bi hikmet
Bigirît vedket dîger bi rehma (Gulzar, b: 2004)*

*Belkî li te xûş bî şahê **Rehma**
Dilxûş te biket ebed bi rîdwan (Gulzar, b: 68)*

*Wî jî dikirît wekî Bîlalî
Aza diketin bû **Zulcelalî** (Gulzar, b: 3089)*

*Ta ew du cîhan bibin şîrînkar
Têkda bigehin rîdayê **Xeffar** (Gulzar, b: 2572)*

*Her karê te hey ji wî dixwazî
Ey her tu **Rehîm** û karisazî (Gulzar, b: 4894)*

*Hîna bû emir dihat ji **Cebbar**
Tu rabe ji bû Xudê bi înzar (Gulzar, b: 2734)*

*Wî rokirê layê asemanî
Ya Reb tu '**Elîm** î tu dizanî (Gulzar, b: 9637)*

*Ya **Reb** tu **Hekîm** û pîrî kemal î
Qadîr he tu yî tu **Zulcelal î** (Gulzar, b: 5245)*

*Hindek wî xirab dikir ji dîwar
Guhdayê heman ji karê **Qehhar** (Gulzar, b: 2330)*

*Ger ez nemirim bi iznê **Settar**
Jê def'e dikem neyar û bedkar (b.4249)*

*Ey heft felek te bûne pabûs
Ey sîdre te de 'wegahê **Quddûs** (Gulzar, b: 173)*

***Baqî** tu yî her tu ber qerar î
Her tu meded î tu harîkar î (Gulzar, b: 78)*

*Wî gût bi du 'a ji zatê Barî
Ya Reb tu **Xebîr** û agedar î (Gulzar, b: 6426)*

Ev ھاڵ e peyemberan qedîme
Ew şe 'nê xudayê mey **Hekîm e** (Gulzar, b: 5654)

Ya Reb me tu **Hadî** û delîl î
Ya Reb me tu yî me tu **Wekîl** î (Gulzar, b: 428)

Her çen ku cuwan e şukrê esbab
Şed hinde dikey bû rebbê **Tewwab** (Gulzar, b: 1914)

Ew şîrkê neket ku bê şerîk im
Bû her du cîhan he ez **Melîk** im (Gulzar, b: 4625)

Her çen ku tinê Xudê **Hesîb e**
Emma di fer in ve new'e lêbe (Gulzar, b: 5735)

“Rebbê me bilindtir û **Celîl e**”
Xûş **Naşîr e** ew me xûş **Wekîl e** (Gulzar, b: 7694)

Her çendî Xudê mezin **Kerîm e**
Dana wî di nêv şevan 'ezîme (Gulzar, b: 8496)

Haqîr tu li ser dilan **Reqîb î**
Şahîd tu li kullî kesî **Qerîb î** (Gulzar, b: 6)

Fermuyî cenabê Îbnû Mes'ûd
Ez sundê dixwum bi **Heyyê** mewcûd (Gulzar, b: 3218)

Ev dengî cehennema şedîd e
Daxwaz wê ji xaliqê **Mecîd e** (Gulzar, b: 4638)

Wî gûtî “Peyxember û nezîr im
Peyxemberê xaliqê **Qedîr im**” (Gulzar, b: 2844)

Karê te 'ecîb û hur e ya Reb
Navek te tinê **Şebûr e** ya Reb (Gulzar, b: 5248)

Ya Reb me tu **Hadî** û delîl î
Ya Reb me tu yî me tu **wekîl î** (Gulzar, b: 428)

Ey **Wahîdê** bê heval û hemser
Me 'bûdê hemû enamî yekser (Gulzar, b: 79)

Di Gulzarê da herî zêde (590 caran) navê “Xudê/a” derbas dibe. Çend sedemên
pîrr bikaranîna vî navî dişên wiha rêz bikin:

- "Xudê" di zimanê kurdî da navê herî giştî û bingehîn ê Xwedê ye. Wekî "Ellah" di erebî da, ev nav di tevahiya *Gulzarê* da wekî yekîti û nasnameya Xwedê tê bikaranîn.

- "Xudê" di zimanê kurdî da peyveke kurt û bikêrhatî ye, ji ber vê yekê di helbest û dua da rîtm û ahengê hêsantir dike. Di heman demê da, "Xuda" jî di kurdî da forma kevnare û helbestî ye, ji ber vê yekê di edebiyata dînî da zêdetir tê bikaranîn.

- Di çanda kurdî de, "Xudê" ji zarokatiyê ve di devokê da heye û wekî peyveke "malê" tê dîtin. Ji ber vê yekê, di *Gulzarê* da, ev nav herî zêde tê bikaranîn.

Di *Gulzarê* da piştî "Xudê/a" navê Xwedêyê ku herî zêde derbas dibe "Rebb" e. Di *Gulzarê* da ev navê Xwedê di 163 cihan da rasterast derbas dibe. Çend sedemên ewqas zêde derbasbûna vî navî di *Gulzarê* da em dişên wiha şîrove bikin:

- Navê "Reb" di helbestên dua, munacat û tefekkûrê da formeke îdeal a bangkirinê ye; ji ber vê yekê, li şûna "Ellah", bikarînan "Reb" jidilî û dilsoziyê îfade dike.

- Peyva "Reb" ji ber ku di avahiya heceyê da kurt e û bi weznê ra lihevhatî ye, di helbesta klasîk a kurdî da pir tê bikaranîn. Di berhemên sîyernameyên wekî *Gulzarê* da beşên dua, hîvî, nîda û medhê pir in. Di van cureyan da navê "Reb" di çarçoveya bangkirinê da roleka weznî ya fonksiyonel digire.

- Ji ber ku "Gulzar" sîyernameyek e, di dema behskirina jiyana Pêxemberî da Şûşî gelek caran dua bo Pêxemberî dike. Pîraniya van duayan bi "Ya Reb..." dest pê dîkin. Ji ber vê yekê, pîrbûna bikarînan navê "Reb" ji hêla lihevhatina bi cureya metnê ve jî gelek xwezayî ye.

Di *Gulzarê* da piştî navê "Xudê û Reb" navê herî zêde derbas dibe "Barî" ye. Di *Gulzarê* da 148 caran derbas dibe. Navê "Barî" yek ji navên Xwedê ye ku di nav Esmayê Hûsnayê da cih digire. Koka vê peyvê "ber'", "bûr'" an jî "berû'" e û di zimanê erebî da tê wateyên "afîrandin, bêqisûr û paqijbûn, dûrbûna ji hemî nexweşî, qisûr û eyban (Topaloğlu, 1992: 73). Çend sedemên ewqas zêde bikarînan navê "Barî" di *Gulzarê* da dikarin wiha rêz bikin.

- Şûşî di qelemperîya *Gulzarê* da behsa afîrandina Xwedê ya bê hempa dike û metha afîrandina wî dike. Dibe ku Şûşî dixwaze bala xwîneran bikêşe ser afîrandina Xwedê yê bêqisûr.

- *Gulzar* ji serî heta dumahîyê behsa jîyana Pêxemberî dike. Gava Şûşî behsa Pêxemberî dike bi mest û heyran dimîne. Dibe ku Şûşî dixwaze bala xwîneran bikêşe ser afirandina Pêxemberî ya bêqisûr. Dixwaze li ser Pêxemberî nîşan xwîneran bide ka afirandina Xwedê çiqas ya hêja û bêqisûr e.

- "Barî" navêkî kurt û bi awayekê muzikal e, çêtir û hêsantir li veznên 'erûzên tê.

Di tabloya jêrîn da navên Xwedê yên ku di *Gulzarê* da derbas dibin wekî tablo hatiye amadekirin. Di tabloyê da navê Xwedê hejmara derbasbûna wî di *Gulzarê* da û bi kurtî wateya navî cih digire.

Tablo 2. 15: Navên Xwedê di *Gulzarê* da

Navê Xwedê	Hejmara Derbasbûnê	Wateya Navê Xwedê
Xudê / Xuda	590 (Xudê: 393, Xuda: 197)	Xwedayê yekta, îlah
Reb	163	Xudan, Perwerdekar, efendî
Barî	148	Afirîner, xuliqker
Xaliq	33	Afirîner
Rehman	31	Dilovanê herî merhametdar
Ellah	26	Navê taybet ê Xwedê yê misilmanan
Zulcelal¹	24	Xwediyê azamet, haşmet û qudretê
Ûeffar	18	Bibexşînerê gunehan
Cebbar	7	Hêzdar, Temîrker
‘Elîm	6	Zanyarê her tiştî
Qadir/Qedîr	6	Bi quwet, ê ku her daxwaza xwe dikare bîne cih.
Rehîm	5	Mihîrîban, dilovan
Qehhar	5	Zelîlker, li her tiştê ku dixwaze dikare bike
Settar	4	Yê ku guneh, kêmasî û eybên bendeyên xwe vedişêre, diparêze

¹ Di 19 cihan da wek Zulcelal di 5 cihan da jî wekî Celal derbas dibe

Navê Xwedê	Hejmara Derbasbûnê	Wateya Navê Xwedê
Quddûs	3	Pîroz, Pak û pakij, ji her kêmasîyan dûr
Baqî	3	Dawîya hebûna wî nîne
Xebîr	2	Agehdar, haydar
Ĥekîm	2	Her karê wî bi hîkmet û wate
Wekîl	2	Pîştevan, kefil
Tewwab	2	Qebûlkerê guneh û poşemanîyan
Naşîr	2	Alîkar, Yê ku alîkariyê dike
Ĥeyy	2	Jîndar, sax, zînde
Melîk	1	Key, hukimdarê mutleq
Ĥesîb	1	Hesabker
Celîl	1	Mezin, zor birêz
Kerîm	1	Xwedî lutf û kerema gelek zêde
Reqîb	1	Çavdêr, nêrevan, bîner û amade
Mecîd	1	Qedr û şanê wî mezin e, Rûmetdar
Şebûr	1	Bênfîreh, bisebir
Hadî	1	Rêber, ew e hîdayetê dide
Qerîb	1	Yê gelekî nêzîkê ‘ebdê xwe
Fettaḥ	1	Yê ku vedike, pîrsgirêkan çareser dike
Waḥîd	1	Yekta, tek, bê şîrîk

2.6.4. Melek

Di *Gulzarê* da peyva melek 30 caran derbas dibe. Lê rasterast tenê navê du melean derbas dibe. Navê Cibrîl 49 caran û yê Mîkal jî 2 caran derbas dibe. Ji bilî van navê ‘Ezraîl jî wekî “Melekê wekîlê canî” derbas dibe.

...

Tim girtî rikêb emînê Cibrîl

Mîkalî celew digirt bi tebcîl (Gulzar, b: 4350)

...

Peyxemberî da di asemanî

*Mazin **melekê wekîlê canî** (Gulzar, b: 4772)*

Ji bilî van navên melekên dî di *Gulzarê* da derbas nabin.

2.6.5. Pêxember

Di Qurana pîroz da navê bîst û pênc Pêxemberan derbas dibe. Di *Gulzarê* da ji van bîst û pêncan navê 18 Pêxemberan derbas dibe yê 6 Pêxemberan jî (Lut, Şu‘eyb, Zulkifl, Îlyas, Elyesa, Zekerîya) derbas nabe. Wekî mînak navên van Pêxemberan di *Gulzarê* da wiha derbas dibin:

***Adem** ku dikir beyan bû wan ew
Subhan ji te gûtî wan heman ew (Gulzar, b: 9445)*

*Tufan te dida bû xatîrê **Nuh**
Pê xendiqî kafîrê siyehrûh (Gulzar, b: 9448)*

*Çen tiştê mezin te dan **Suleyman**
Ber emrê wî kir te ba bi ferman (Gulzar, b: 9455)*

*Asin te nerim dikir bû **Dawud**
Kuşî te bi bayî ‘Ad ji bû **Hûd** (Gulzar, b: 9454)*

*Namus e ew e ku hat bû **Musa**
Nê her tu yî mijdedayê **Îsa** (Gulzar, b: 2687)*

*Yek hezretê **Îbrahîm** Xelîl e
Yê dike kuşê wî **Îsma‘îl** e (Gulzar, b: 2400)*

***Yunis** te xilas dikir ji masî
Ye‘qûbî bînahî lew kirasî (Gulzar, b: 9456)*

***Yusif** te dikir ji zelle qurtar
Burhan te nîşa wî da bû hişyar (Gulzar, b: 9457)*

***Eyûb** te ji paşî çendî salan
Gel çendî bela û êş û nalan (Gulzar, b: 9458)*

*“Ta derge vekirbû dergevanî
Idrîs me didî di wî mekanî” (Gulzar, b: 4429)*

*“Ey bêt û bi xêr birayê **Şalih**
“Peyxemberekê emîn û nasih (Gulzar, b: 4418)*

*“Harûn me didî di vî asemanî
Ba reddê selam û dil şefayî (Gulzar, b: 4433)*

*“Dîtin me du kes li wêrê dîsa
Yehyayê nebî ewê dî ‘Îsa” (Gulzar, b: 4415)*

Li gel vê yekê navê 3 Pêxemberên (Xîdir¹, Berxîya², Yuşe‘î³) ku di Quranê da derbas nabin di *Gulzarê* da derbas dibin. Di *Gulzarê* da navên van her sê Pêxemberan wiha derbas dibe:

*Meşhûr e Xîdir ku Ermîya ye
Ta nûke xudan heyat û maye (Gulzar, b: 1305)*

*Her wekî wî bû Berxîya peyember
Hun her du herin bû Mekke yekser (Gulzar, b: 1306)*

...
*Westandî bû Yuşe‘î te xurşîd
Idrîs te bire meqamê temcîd (Gulzar, b: 9460)*

Di *Gulzarê* da navê Pêxemberê ku herî zêde derbas dibe Muhemmed e. Ji xwe *Gulzar* jî behsa jîyana wî dike. Di *Gulzarê* da 138 caran navê Muhemmed dibore. Ji bilî navê Muhemmed, 22 caran wekî Ehmed û 5 caran jî wekî Babê Qasim derbas dibe. Ji bilî van navan bi qesta Muhemmed, 209 caran navê Nebî û 377 caran navê Resûl derbas dibe. Wekî mînak di van beytên jêrîn da navê Pêxemberê wekî Muhemmed, Ehmed, Babê Qasim û Resûl derbas dibe:

*Her we bi Muhemmedî me bawer
‘Ebdê te ye qaşîd û peyember (Gulzar, b: 9)*

...
*Xaliq bi beşer dikir ‘înayet
Ehmed wî hinart bi şer‘ û ayet (Gulzar, b: 529)*

...
*Zêde li evan jî neslê haşim
Axir li evan jî Babê Qasim (Gulzar, b: 931)*

...
Ew lêve nebû heta xeber dan

¹Di nav alimên îslamê da derbarê Xîdir da îxtîlaf heye. Li gorî hin aliman wek Pêxember, welî an jî melek hatiye dîtin (Çelebî, 1998: 406-409). Şûşîdi *Gulzarê* da Xîdir wek Pêxember nîşan dide û dîyar dike ku Xîdir û Ermîya heman kes in (1305). Navê Xîdir carekê yê Ermîya 2 caran derbas dibe.

² Berxîya di hin tefsîr û çavkaniyên îslamê da wek pisxalet û wezîrê Suleyman Pêxember derbas dibe. Li gorî van çavkaniyan ew kesekî xwedî keramet bû (Harman, 1991: 455) Şûşîdi berhema xwe da Berxîya wek pêxember nîşan dide (b.1306).

³ Li gorî Tewratê harîkarê Musa Pêxember bû û piştî wî bibû Pêxemberê qewmê wî. Ev nave di Qur‘anê da derbas nabe lê li gorî aliman çend îşaret hene ku behsa wî dikin (Harman, 2013: 43-45). Şûşîdi *Gulzarê* da wek Pêxember behsa wî dike (b. 9460).

Çi hatiye ser **Resûlê** 'erdan (Gulzar, b: 1889)

Tablo 2. 16: Pêxemberên Ku Navên Wan di Gulzarê da Derbas Dibin

Navê Pêxember	Hejmara Derbasbûnê (Gulzar)	Di Quranê derbas dibe?	Nîşe
Muhammed	138	Derbas Dibe	Ehmed: 22, Babê Qasim: 5, Nebî: 209, Resul: 377
Adem	15	Derbas Dibe	Mesîh: 4
Îsa	13	Derbas Dibe	
Mûsa	13	Derbas Dibe	
Îbrahîm	5	Derbas Dibe	
Ĥûd	4	Derbas Dibe	
Yûnis	3	Derbas Dibe	
Idrîs	2	Derbas Dibe	
Saliĥ	2	Derbas Dibe	
Îsmâil	2	Derbas Dibe	
Yûsif	2	Derbas Dibe	
Harûn	2	Derbas Dibe	
Yehya	1	Derbas Dibe	
Nûĥ	1	Derbas Dibe	
Eyûb	1	Derbas Dibe	
Dawûd	1	Derbas Dibe	
Suleyman	1	Derbas Dibe	
Xidir	1	Derbas Nabe	Ermîya: 2 (Li gorî Şêx Tahir, Xidir û Ermîya heman kes in)
Berxîya	1	Derbas Nabe	
Yûşe'i	1	Derbas Nabe	
Yaqûb	1	Derbas Dibe	

2.6.6. Dîn û Kitêbên Pîroz

Di *Gulzarê* da herî zêde navê dînê îslamê derbas dibe. Di 147 caran wekî îslam û di 60 cihan da jî wekî misilman bi giştî 207 caran derbas dibe. Ev jî tişteke asayî ye ji ber ku berhem berhemeke îslamî ye.

...

*Hemze ku bi xêr dibîte **Îslam***

***Îslam** dibitin ji nû xudan nam (Gulzar, b: 3745)*

...

*Ĥîna ku belav bu dînê **îslam***

Nêv ehlê Medîneya nîkûnam (Gulzar, b: 5359)

...

Piştî îslamîyetê navê dînên ku herî zêde derbas dibe cihûtî ye. Di *Gulzarê* da 50 caran cihûtî wekî Cwî/Cû derbas dibe. Sedema vê yekê jî ewe ku li Medîneyê cihû hebûn û têkilîyên Pêxemberî herî zêde li gel cihûyan hebûn.

*Çen carê **cwîyan** digûte wane*

Ha weqtê peyemberê zeman e (Gulzar, b: 5230)

...

Wan hîvî hebun bi her çî hale

*Bu dînê **cwîyan** biden wî pale (Gulzar, b: 6505)*

Piştî cihûtîyê senemperistî 21 caran wekî butperistî/senemperistî derbas dibe. Ev jî tişteke asayî ye ji ber ku gava ku wehî bo Pêxemberî hatî qewmê wî ji xwe senemperist bûn û di *Gulzarê* da behsa têkilîyên wan tê kirin.

Nêzîke xirab biket bi çustî

*Mala şenem û **şenemperistî** (Gulzar, b: 1533)*

Xiristiyanî di *Gulzarê* da bi awayê mesîhî/fela/fila/xaçperistî 13 caran derbas dibe. Sedema kêma derbasbûna xiristiyanîyê li hemberî cihûtîyê ew e ku xiristîyan li hemberî cihûyan hejmara wan kêma bûn û hindî cihûyan têkilîyên wan li gel Pêxemberî çênebûne.

*Yê dî yê **filan** bu **xaçperistan***

Ew her du di xwar û naduristan (Gulzar, b: 4662)

Zerdeştî bi awayê agirpersî/mecûsî 6 caran di *Gulzarê* da derbas dibe. Sedema derbasbûna vî dînî di *Gulzarê* da ew e ku Zerdeştî dînê kurdan ê kevin e. Cihên ku navê agirpersî/mecûsî derbas dibe jî Şûşî hemda Xwedê dike ku bûye misilman û ji wî dinî dûrketîye.

*Ber wan neba em nihû **belûsî***

***Agirpersî** û di pîs **mecûsî** (Gulzar, b: 948)*

Hindûîzm jî di *Gulzarê* da tenê carekê bi awayê çêl û gaperist derbas dibe. Sedema vê jî ew e ku di dewra Pêxemberî da têkilîyên hindûîzmê li gel îslamîyetê çênebûne, ji yek dûrbûne.

*Hindan digu çêl û **gaperist in***

Hin 'abidê roj di nadirist in (Gulzar, b: 2559)

Di *Gulzarê* da navê çar kîtêbên pîroz derbas dibin. Navê Încîlê 10 caran (9 caran wekî Încîl di cihekî jî da jî wekî Kelamê Îsa), yê Tewrat û Zebûran jî 2 caran derbas dibin.

***Qur'an** wî kirî delîl û rehber*

Serdarê rusûl şefî'ê meşşer (Gulzar, b: 54)

...
Încîl e eger Zebûr û Tewrat

Mensûx diketin bi neşşê ayat (Gulzar, b: 1535)

Di *Gulzarê* da herî zêde (126 caran) navê Quranê derbas dibe. Ji bilî Quranê çend navên di yên Quranê yên wekî kîtab, kelam, zîkr, wehî, nûr û hwd. hene (Birişik, 2002). Di *Gulzarê* da navê Quranê 16 caran wekî kelam, 15 caran wekî wehî, 7 caran wekî kitêb/kîtab û carekê jî wekî tenzîl derbas dibe.

Tiştêk tu eger dizanî Qur'an

Zehmet nebî tu bixwîne der an (Gulzar, b: 3595)

Gu "Utbe eger tu huşiyarî

Tu guhde hinek kelamê Barî" (Gulzar, b: 3784)

2.6.7. Mucîzeyên Pêxemberan

Mucîze ew nîşan in ku Pêxember nîşanî mirovan didin da ku yên bawerîya wan bi Xwedê û Pêxember nîne bawer bikin û yên ku ji xwe bawermend in jî bawerîya wan xurttir bikin. Şûşî di *Gulzarê* da beşeke taybet ji bo mucîzeyên Pêxemberan bi taybet ji bo mucîzeyên Muhemmed (s.x.l) veqetandîye. Ev beş ji deh binbeşan û ji 732 beytan pêk tê. Dabeşbûna vê beşê bi vî şiklîye:

2.6.7.1. Mucîzeyên Pêxemberên Berê (Berahîk)

Şûşî di *Gulzarê* da ev beş wekî "Berahîk" binavkirîye. Di vê beşa berahîkê da behsa mucîzeyên 14 Pêxemberên berî Muhemmedî (s.x.l) tê kirin. Ev beş ji 46 beytan pêk tê û wekî destpêka mijara "Mucîzeyên Pêxemberî" ye. Mucîzeyên Pêxemberên berê ku di vê beşê da derbas dibin bi vî şiklî ne:

Adem Pêxember: Secdekirina melean bo wî (*Gulzar, b: 9442-9447*)

Adem te birî bû jûr meqame

Esma' te nîşa wî dan temame

...

Her we ku te dayê feql û cah e

Bû cumle melek bi secdegah e

Nuh Pêxember: Bi tufanê qirkirina qewmê wî û çêkirina keştîyê (9448-9449)

*Ṭufan te dida bû xatîrê Nuh
Pê xendiqî kafîrê siyehrûh*

...

*Çêkir wî gemî bi xir xebatê
Çî gel wî hemû diçûn necatê*

Îbrahîm Pêxember: sarbûna agirî bo wî û hinartina qurbanekê bo wî wekî
fîdyeya Îsmâîl Pêxemberî (Gulzar, b: 9450-9451)

*Agir te di kirye xûş û şar e
Ser xatîrê Îbrahîmê yar e*

*Feḏla te pîrê e bi kuṛ Xelîlî
Ew fîdye te dabû Îsme'îlî*

Mûsa Pêxember: Şeqbûna behrê û derbûna diwazde kanîyan ji berî bi asayê
wî (Gulzar, b: 9452-9453)

*Musa bi 'eşa û destê nûrîn
Derya te bû kir bi rahê bûrîn*

*Derbek bi 'eşa dema wî danî
Derbûn ji berî duwazde kanî*

Dawud Pêxember: Nerimbûna asinî ji bo wî (Gulzar, b: 9454)

*Asin te nerim fikir bû Dawud
Kuştî te bi bayî 'Ad ji bû Hûd*

Hûd Pêxember: Qirkirina qewmê wî Ad bi bayî (Gulzar, b: 9454)

*Asin te nerim fikir bû Dawud
Kuştî te bi bayî 'Ad ji bû Hûd*

Suleyman Pêxember: Beremirbûna bayî bo wî (Gulzar, b: 9455)

*Çen tiştê mezin te dan Suleyman
Ber emrê wî kir te ba bi ferman*

Yunis Pêxember: Xilasbûn ji zikê masîyê (Gulzar, b: 9456)

*Yunis te xilas fikir ji masî
Ye 'qûbî bînahî lew kirasî*

Yakub Pêxember: çavebûna wî bi kirasî (Gulzar, b: 9456)

Yunis te xilaş fikir ji masî

Ye 'qûbî bînahî lew kirasî

Yusif Pêxember: Xilasbûna ji zellewê (ji entrikayên Zuleyxayê) (Gulzar, b: 9457)

Yusif te fikir ji zelle qurtar

Burhan te nîşa wî da bû hişyar

Eyûb Pêxember: Çêbûna êş û kulên wî, saxbûna wî ji nexweşîya giran (Gulzar, b: 9458-9459)

Eyûb te ji paşî çendî salan

Gel çendî bela û êş û nalan

Ew çêbîyeve bi aveka şar

Şaxbuve giyanê wî wekî car

Yuşe'î Pêxember: Sekinandina rojê ji bo wî (xurşîd) (Gulzar, b: 9460)

Westandî bû Yuşe'î te xurşîd

Idrîs te bire meqamê temcîd

Idrîs Pêxember: Birina wî bo meqamê temcîdê anku meqamê bilind (Gulzar, b: 9460)

Westandî bû Yuşe'î te xurşîd

Idrîs te bire meqamê temcîd

Îsa Pêxember: Saxkirina mirîyan (Gulzar, b: 9461-9462)

'Îsayî te danê çen 'ecbkar

Şax kireve bi tu mirî wî çen car

Ser gûr û bereş wî dest di malî

Çêbûne bi iznê zulcelalî

2.6.7.2. Mucîzeyên Muḥemmedî (s.x.l)

Şûşî di Gulzarê da cihekê gelekî berfireh daye mucîzeyên Muḥemmedî (s.x.l). Di Gulzarê da di bin sernavên *Mu'cîzatên Esmanî* (184), *Tesbîhata Zadî*, *Ber û Tirî û Axaftina Zadî* li gel *Pêxemberî* (22 beyt), *Silavkirina Bera û Taeta Bêruha Bo Pexemberî* (79 beyt), *Axiftina Dara li gel Pexemberî û Guhdarbûna Wan bo Pêxemberî* (62 beyt), *Nalîna Qurmê Darê bo Peyemberî* *Silav lê Bin* (37 beyt), *Guherîna Tiştên Bo*

Wî Silav lê Bin (17 beyt), *Axiftina Giyanewera û Guhdariya Wan Bu Wî Silav lê Bin* (141 beyt), *Zayîna Ava Bijûn di Naf Tiblêt Wî yêt Pakij da* (58 beyt) û *Zayîna Avê Bi Bereketa Wî û Zêdebûna Wê Bi Deskirin û Daxwaza Wî* (86 beyt), bi 686 beytan behsa 52 mucîzeyên Pêxemberî tê kirin. Ji beşa mu'cîzeyên Muhemmed Pêxemberî (s.x.l) çend mînak:

Me 'lûm wekî rojê ron diyar e
Ummî bu *yeqîn ne xwûndewar e*

Ney xwûndî elîf ne sîn û şîn e
Ney zanî herîf ji şer' û dîn e (Gulzar, b: 9470-9471)

...

Êkê dî peyemberê me nîşan
Qur'an *e ewa 'ezîm û pîrî şan* (Gulzar, b: 9492)

...

Wan dîtî heman bi çavê ser ew
Ew mahe temame bûyî du ker ew (Gulzar, b: 9614)

...

Carek dî li cê xu ew helate
Ronbûve dubare xir welate (Gulzar, b: 9641)

...

Ragirtibû roj di asemane
Hetta ku dihatve karewane (Gulzar, b: 9650)

...

Zadek me dikir bi nuşê cane
Wî zadî zikir dikir 'eyane (Gulzar, b: 9655)

...

Her dar û beran digût ji her gah
Ey ser te selam resûlê Ellah (Gulzar, b: 9680)

...

Dîwar û der û berêt derazîn
Sê car hemîyan digûtî amîn (Gulzar, b: 9693)

*Carek bu li ser Şebîr çiyayî
Wî gûte peyemberê Xudayî*

*Ser min tu here me tirse pîrî can
Ser min bikujin te qewmê nadan (Gulzar, b: 9702-9703)*

...

*Çendek di nivist resûlê muxtar
Min dîtî dihat ji wêve yek dar*

*Şaper wê ji xû hemî kirin şûr
Ser pakeleşê resûlê pîrî nûr (Gulzar, b: 9803-9804)*

...

*Bû mînberê çû resûlê 'alî
Wê gavê sitûn ji bû wî nalî*

*Ew nalî wekî biçûkê xemnak
Ta pîrî bû ji dengî mizgeta pak*

*Nalên wê belê ji şewqê heq bû
Lew ew ji xeman ji xû ve şeq bû (Gulzar, b: 9827-9829)*

...

*Ew 'Ebdê Xudê ku Ceşîş bab e
Wî şîr diweşandî bê hîsabe*

*Şîrê wî şikest di nîvî cenge
Çû lalî peyemberê bi senge*

*Yek tayê qesib wî daye destî
Gava wî hejand bu şîr durustî (Gulzar, b: 9862-9864)*

Di Gulzarê da mucîzeyên dotina bizineka bêşîr, saxkirina çavê ne' man kurê Qetade û nebûna siha wî di nav beşa "Mucîzeyên Pêxemberan" da cih nagirin lê di cihên cuda da behsa wan tê kirin. Wekî mînak:

*Gû: Min bi fîda bi bab û daye
Çen mêje çu şîr di wê nema ye (Gulzar, b: 5918)*

...

Wan taze vexwar û wî dubare

Wî pişîr kireve bi lêv tirare (Gulzar, b: 5922)

Wê gavê di hate nik peyember

Çavê wî li cê xû hatibû der

Wî birve cihê xû dest bi malî

Çêbûve bi emrê Zulcelalî (Gulzar, b: 7631-7632)

...

Sêber wî nebû di heyv û tavan

Ûxîl ji xudê nebû çî gavan (Gulzar, b: 8598)

2.6.8. Taybetmendîyên Pêxemberî (Şemaîl û Hîlye)

Hîlye di ferhengê da tê wateyên “xeml, zînet û gerdên” wekî mecaz jî tê wateyên “afirinî, sûret û wesfên xweş” (Uzun, 2020, r. 44). Di edebîtayê da jî wan berhemên ku taybetmendîyên fîzîkî yên Pêxemberî tene vegotin hîlye tê gotin. Şemaîl pişîmara “şîmal”ê ye ku şîmal jî di ferhengê tê wateya “xislet, tib‘et, exlaq û alîyê çêp”. Şemaîl wekî têgehê tê wateya “alîyê Pêxemberî yê beşerî, şekl û şemal, jîyana taybet û exlaq (Kandemir, 2010, r. 497). Gava mirov li wateya hîlye û şemaîlê dinêre mirov dişet bibêjît ku hîlye parçeyek e ji şemaîlê. Ji ber vê yekê em dê li vê beşê peyva şemaîlê bikarbin. Di vê beşê da em dê li ser şemaîla di *Gulzarê* da derbas dibît bisekinîn.

Şûşî di *Gulzarê* da beşeke taybet jî bo şemaîla Pêxemberî veqetandîye û bi hûrgulî behsa şemaîla Pêxemberî kirîye. Şûşî di *Gulzarê* da di “Mêrga Pêncem (rewdeya pêncem)” da cih daye şemaîlê. Ev beş jî heşt kulîlkan pêk tê û Şûşî di kulîlkên yeke heta çarê (1-4) behsa şemaîla Pêxemberî dike. Şûşî bi qelemperî 966 beyt jî bo şemaîla Pêxemberî terxan kirîye.

Şûşî, di kulîlka yekê ya bi 101 beytan behsa taybetmendîyên bedenî yên Pêxemberî dike. Şûşî di vê beşê da behsa bejn û bala wî, dest û pîyên wî, çavên wî, difna wî, simbêlên wî, pora wî, enîya wî, sîngê wî, milên wî, birêveçûna wî û hwd. dike. Wekî mînak em dişên çend mînakan bidin:

Bejna te dibêm nihalê 'er'er

Şîrîn û cewan ji payî ta ser (Gulzar, b: 7970)

...

Dêmê te texre çû bedre nûrîn

Rengê te sipî û şur e şîrîn (Gulzar, b: 7975)

...

Çavêt te di rêş gelek cewan in

Ebru di zirav û rêş kivan in (Gulzar, b: 7980)

...

Ma wekî te şîrîn û taze kê dî

Hîna tu diçuyî bi hêdî hêdî (Gulzar, b: 8019)

Kulîlka duyê li gorî kulîlkên dî yên behsa şemaîla Pêxemberî dikin ya herî mezin e. Şûşî di vê kulîlkê da bi 628 beytan behsa exlaqê xweş ê Pêxemberî, rewşa wî ya malê, aqil û pêzanîna wî, dilnermî û dilfirehî ya wî, merdîya wî, şîyan û çelengîyên wî, zûhda wî, tiştên ku Pêxemberî jê hezkirî û xwarî, îbadetê wî, tirane û kenîyê wî û bêhnxeşîya wî dike. Wekî mînak em dişên çend mînakan bidin:

Xûşteb 'î û nermî û sexawet

Maqûlî û xîret û şeca 'et (Gulzar, b: 8068)

...

Xûşteb ' û xeberxûş û şîrînkîr

Cilkê xû bi xû pinî fikir car (Gulzar, b: 8134)

...

'Eqlê wî selîm û pîrîr kemal e

'İlmê wî ji wehy e bê mîşal e (Gulzar, b: 8168)

...

Wî xwarîye guşt û qesb û nane

Helwa ku ji qesb û şîr beyane (Gulzar, b: 8431)

...

Larî fikirin wî car bi caran

Bu keyf û dilê heval û yaran (Gulzar, b: 8500)

Di kulîlka sêyê da Şûşî bi 94 beytan behsa cilkên wî, tişt û nivînên wî, dewar û pezên wî û çekên wî kirîye. Wekî mînak em dişên çend beytan bidin:

Raêx wî hebû zivir çu ber ew

Êka dî ji parçe kevlemer ew (Gulzar, b: 8727)

...

Hespêt wî bi ewwel û bi axir

Bîst in hemû eşlî û di faxir (Gulzar, b: 8754)

...

Neh şîr wî hebûn di pîr buha ne

Her êke bi navekî beyan e (Gulzar, b: 8762)

Şûşî di kulîlka çarê da bi 143 beytan behsa fazîletên Pêxemberî, karên ferên wî, tiştên ku bo wî heram û mekrûh, tiştên bo wî durist û serbest û pakijiya bermayên wî dike. Wekî minak em dişên çend beytan bidin:

Qedrê wî li nik Xudê giran e

Ew serwerê cumle enbiyan e (Gulzar, b: 8785)

...

Caîz nebû ew bibêjî şî 'iran

Yan werbigirî zekat û xêran (Gulzar, b: 8842)

...

Caîz bû ji bû pitir li çar jin

Jin gel met û xaletê li nik bin (Gulzar, b: 8865)

...

Pakij bû leş û giyanê şîrîn

Her tiştê li gel wî pak û xavîn (Gulzar, b: 8886)

Şûşî, her çend beşeke taybet bo şemaîla Pêxemberî veqetandibe jî ji bilî vê beşa taybet jî li gelek cihan behsa şemaîla Pêxemberî kirîye. Wekî minak di ev beyta jêrîn ne di nav “Mêrga Pêncan” da ye lê behsa taybetmendiyên bedenî yên Pêxemberî dike:

Gerden spî û dirêj û taze

Sîngê wî çî pan e gencê raz e (Gulzar, b: 5936)

2.6.9. Gotinên Pêşîyan û Biwêj

Gotinên pêşîyan û biwêj di nav çanda kurdan da xwedî cihekê taybet in. Gotinên pêşîyan, ew gotinên bab û kala ne ku encama ceribandîna dirêj û tecrûbeyên berfireh derketîna holê (Aksoy, 1988, r. 37). Ev gotin gotinên qalibgirtî ne û nîfş bi nîfş heta roja me hatîna neqilkirin (Yıldırım, 2012, r. 389). Xwedîyê van gotinan dîyar nînin, gotinên bi hîkmet in û gelek pend û şîretan di nav xwe da dihevin (Elçin, 1992, r. 348). Ev gotine bi gelemperî kurt in ji yek yan du hevokan pêk tên. Gotinên

pêşîyan, bi vegotinên xwe yê xwerû û dîdaktîk, ravekirina ramanên gel ên hevpar in (Öztürk, 2015, r. 322). Hin ji van gotinan mînak in, hin pend û şîret in, hin jî serhatîyên sosret û balkêş ên hizar sala ne (Öncü, 2009, r. 7). Ev gotin bi pîranî bi armanca pend û şîretan wekî amûrek di nav jîyana rojane da têne bikaranîn. Helbet ne tenê di nav jîyana rojane da di nav edebiyata gelêrî, modern û klasîk da jî gelek caran ji van gotinan sûd tê wergirtin.

Wek berhemeke tradîsyona edebiyata klasîk, *Gulzar* jî di nav xwe da gelek gotinên pêşîyan dihewîne. Şûşî bi armanca ku nesîhetan li xwînerên xwe bike û xwîner jî dersekê bo xwe jê wergirin di *Gulzare* da cih daye gotinên pêşîyan. Gotinên pêşîyan ên ku di *Gulzarê* da derbas dibin eve ne:

Tablo 2. 17: Gotinên Pêşîyan di *Gulzarê* da

Hejmara Beytê	Gotina Pêşîya	Şîrove
1060	<i>Dûstê xû bira bizane hîngî / Gava tu ketî deravê tengî</i>	Dostê heqîqî di rojên teng da aşkere dibin.
1061	<i>Me lûm e xudanê cah û malî / Dûstê wî bi naz û gef dinalî</i>	Dostên kesên zengîn di dilê xwe da ya di piş dostên xwe da gefan li wan dike. Çavê wan bi dostê wan narabe.
1073	<i>Her kes ku hesed di can û dil bît / Daîm dê ser û dilê wî kul bît</i>	Kesê ku hesed di dilê wî da hebe ew kes her dem dê xemgîn be, bi kul û keser be.
2004	<i>Xaliq derekî eger bi hîkmet / Bigirît vedket dîger bi rehetmet</i>	Ger ku xwedê tişteke ku em dixwazîn nede me, ew ji ber wê ye ku tişteke hêj baştir bide.
2351	<i>Lewra çi neket guhdarê meznan / “Dê pêve bihên wî şaxê biznan</i>	Kesê ku guhê xwe nede meznan ew dê gelek poşeman bibe.
2940	<i>Mezinan gûtiye: Ku yarê parî / Naket ji te ra çi harîkarî</i>	Kesê ku ji ber berjewendîya xwe dostanîya yekî bike di dema tengavîyan da harîkayê nade dostê xwe.
3138	<i>Nabînî kitik dibîte naçar / Gel şêrî diket bi pence kujtar</i>	Gava ku çi çare neman ji bo mirovî, mirov dişê her tiştî biket.
3048	<i>Bertengî eger çi zûr di tal in / Emma nê di kurt û ser zewal in</i>	Bertengî gelek nexweş in lê hemî berteng î kurt in û dawîyeke wan heye.
3539	<i>Meznan gûtiye: Heyn gelek şûl / Ewwel dimeşin bi yek qise û pûl</i>	Gelek şol hene gava ku di dema ewil da mirov li ser bisekine tene bi yek gotin an parekî kêr hel dibin.
3540	<i>Ger tu qederek vehêlî ew kar / Nabî bi du şed reca û dînar</i>	Gava ku şolek di dema wî da neyê hel kirin di dawîyê

		da bi gelek pare û rîcayan jî nayê hel kirin.
3541	<i>Dara tu ji nû bi dest biçînî / Dêşêy bi tinê ji bin derînî</i>	Ji bo ku tiştê an karek saxlem be divê dem ser da biçê ji ber ku tişt an karên nû zeîf in û dikare zû xira bibin.
3542	<i>Ger ew qederek bihête hêlan / Der nayê li cê xu ew bi filan</i>	Şolê ku di wextê xwe da neyê kirin paşê kirina wî şolî gelek bi zehmet dikeve.
3543	<i>Bertîl ku dibên çî xûş delîl e / Şed karê mezin diket zelîl e</i>	Bertîl anku rişwet her çend ku gelek şol pê sanahî bîn kirin jî gelek şolan diherimîne.
3544	<i>Her kes tu dibînî tund û germ e / Bertîlê bidê digêrî nerme</i>	Kesê kute dît şolê te naket tu rişwetê bideyê dê nerim bît û şolê te hel ket.
3724	<i>Peyxemberî hîç cewab negûte / Lew ehmeqî bes cewab sukût e</i>	Divê mirov li gel kesên ehmeq nekeve nîqaşê ya baş ew e ku mirov li gel wan neaxive.
5204	<i>Evro bu we ferset im bi dilxwaz / Furset ku dihêt li ser neden baz</i>	Gava ku fîrset ketê destê mirov divê mirov wê fîrsetê baş bikarbîne.
6126	<i>Babet niye her kesî gula geş / Kerêb î nevê ji xeyrî kerbeş</i>	Ne lazim e ku her kes ji tiştên baş û xweş hez bike. Kesên nebaş û xirab heş tiştên xirab û nexweş dikin.
6127	<i>Her kes ne dinasî durr û cewher / Lew zêrî nenasî bijlî zerger</i>	Her kes ji her tiştî fêm nake û qedrê wê nizane ji bilî pisporên wê.
9531	<i>Her çendî zêlam xudan kemal e / Ser karê xû nik xû bê mîşal e</i>	Zêlam ser xwe da kesî nabînin.

Biwêj komeka peyvan e ku herî kêr ji peyvan pêk tên û bi piranî bi wateya mecazî tên bikaranîn (Bingöl, 2014, r. 6). Çend taybetmendiyên biwêjan hene. Ev gotin anonîm in kesê ku ewil ev gotin bikarînay diyar nîne. Hindek biwêj xwedî serwa ne. Hindek biwêj li ser çîrok an bûyerekê hatîne gotin. Hindek biwêj çîrok, orf, adet û bawerîya gelekî tînin ziman (Aksoy, 1998, r. 501). Di *Gulzarê* da jî çendek biwêj hatîne bikaranîn. Çend biwêjen ku di *Gulzarê* da derbas dibin bi vî awayî ne:

Tablo 2. 18: Biwêjen di *Gulzarê* da

Hejmara Beytê	Biwêj	Şîrove
1418	Lew wî <i>dihûsîn li wê didane</i>	Didan hesûn: Derbarê tiştê an rewşekê da xwedîbûna hêseka mezin û di encama wê da jî geflêkirin
1757	Şed car ji me <i>gerdena te aza</i>	Gerden Azakirin: Lêborîn, efû kirin

3191	<i>Çavan li serê te derdiînîm</i>	Çav li serî derêxistin: Qutana (lêdan) bi şiddet.
3328	<i>Ro bi ro bi nebî zuban dirêj bun</i>	Ziman dirêj: Gotinên nexweş û bê hed
5044	<i>Êkê dî dibêt zuban şikestî</i>	Ziman Şikestî: Di wateya nifînê da lalbûn.
7179	<i>Yek jin bu çî guhdirêj û ezman</i>	Guhdirêj: Yên ku guhdariya hemî gotgotan dikan.
8648	<i>Lew her çî kesê rwî tirş û tal e</i>	Rû tirş û tal: Mirût nexweş, madekirî
8653	<i>Gû: “Kengî te dî me ez zubantal”/ Gûtinreq û deqşikêne bedhal</i>	Zimantal: Gotinên nexweş ku deqên miron pê dişkên Gotinreq: Gotinên hişk, gotinên ne nerm û nazik Deqşikên: Kesê xwedîyê axiftinên nexweş ku zewqê mirovan xirab dike.
7503	<i>Em gel we dibîne dest li gerden</i>	Dest li gerden: li hemberî yek dijmînûn.
3917	<i>Ew tarîdila û kuş du çave</i>	Tarîdil: Ew kesên ku tenê xirabî û tiştên nebaş difikirin, kîndar.
3279	<i>Lazim jê diket cîhanê tarî</i>	Cîhan lê tarîkirin: Kuştin, xistina rewşeke gelekî xirab.
2889	<i>Dilreş diketin kûrî ji babî</i>	Dilreş: Li hemberî kes yan tiştêkî nemana vîyanê, xêrnexwazî.
2508	<i>Têk da hemu dilreş in di dilreq</i>	Dilreq: Kesên li hemberî kes yan tiştêkî gelekî bêrehm û merhemet.
5713	<i>Hîna ku qureyşîyêt Xudê gîr</i>	Xude gîr: Girtina Xwedê bi wateya neyînî
43	<i>Serşîn e kesê li nik te ‘aşî</i>	Serşîn: Yê ku wechê wî tarî
577	<i>Serkêle bikey tu ehlê îman</i>	Serkêl: Serbilind, serferaz
2342	<i>Nêzik bû li wan bibît şerê reş</i>	Şerê reş: Şerê şermezarîyê, şerê dijwar
9845	<i>Ey Tahirê qurbiser ji bû xû</i>	Qurbiser: Şermezar

2.6.10. ‘Edet, orf û Çand

Di vê beşê da em li ser ‘edetên jidayîkbûn û zewacê yên ‘erebên dewra Pêxemberî û çanda wan a helbestê û cejnên wan sekinîne.

2.6.10.1. ‘Edetên Jidayîkbûnê

Di *Gulzarê* da çend ‘edetên jidayîkbûnê ên civaka ‘ereban derbas dibin. Hin ji wan, ‘edetên xirab ên berîya hatina îslamê bûn û bi hatina îslamê ji holê rabûne hin ji wan jî ‘edetên baş bûn ji ber vê yekê jî piştî hatina îslamê jî berdewam bûne. ‘Edetekê

xirabê ‘ereban ê berîya îslamê hey û bi îslamê ji holê rabûy ew bû ku dema zarokê ewil ê wan keçik ba ew ji bo wan şermeke mezin bû. Ji ber vê yekê hin ji wan ew keçik bi saxî dixistin nava qebran û bi vî şiklî ew dikuştin. Di *Gulzarê* da ev mijar wiha derbas dibe:

Ew hinde di dilreq in di baxî

Wan kiç di qebir dinan bi şaxî. (Gulzar, b: 2511)

Yek ji van ‘edetên baş ê berîya îslamê hey û di îslamê da jî dewam dike ew e ku ji bo jidayîkbûna zarokekê vekuştina heywanekê û dayîna zîyafetekê ye. Ev ‘edet berîya îslamê jî hebûn û di îslamê da jî dewam dikan. Di *Gulzarê* da ev ‘edet wiha derbas dibin:

Hetta ku li ser diburî heftî

Yek hêştirê çak buy vekuştî

Haqîr diketin ‘ecîb zîyafet

Bu qewm û biraderan bi de ‘ewet (Gulzar, b: 1571-1572)

‘Edetekê dî yê jidayîkbûnê yê ku di *Gulzarê* da derbas dibe jî sinet e. Di *Gulzarê* da dema behsa jidayîkbûna Pêxemberî dike dibêje ku dema ew xwidêday ew yê sinetkirî û hazir bû. Ev ‘edet di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Ew dabu xudê li eşlê fîret

Sunnet kirî û bi taze şûret (Gulzar, b: 1553)

‘Edetên dî ên jidayîkbûnê ku di *Gulzarê* da derbas dibin ew ku dema zarokek jidayîkbû mezinê malbatê navekê didane ser zarokê. Bi gelemperî ‘ereban navên bab û bapîrên xwe didanan ser zarokên xwe. Di *Gulzarê* da behsa bapîrê Pêxemberî Şeybe dike dema navî li Pêxemberî dike. Di *Gulzarê* da ev ‘edet wiha derbas dibe:

Şeybey ku didît ve taze mindal

Wî rakir û bir bu Ke ‘be derhal

Navê dikir diyare dergav

Nevyê me Muhemmed e şîrînnav (Gulzar, b: 1564-1565)

‘Edetekê dî yê ‘ereban bi taybet yê ku dewlemend ew bû ku gava ku zarokê wan ji dayîk dibû bo zarokên xwe dayîn digirtin û zarokên xwe du salan didan wan dayîyan û wan dayînan jî şîr dida wan zarokan û ew xwidan dikirin. Gava ku Pêxember jî xwidê day ew da dayîna wî Helîmeya heta çend salan li def dayîna xwe ma. Di *Gulzarê* da ev behse wekî mînak wiha derbas dibe:

Me 'lûm e qureyşîyan bu 'adet
Xaşma xu ewêt xudanê serwet

Wergirtî ewê li Amînayê
Ew menbe 'ê behcet û buhayê (Gulzar, b: 1648-1673)

2.6.10.2. Zewac

Di nav 'ereban da zewac tişteke giring e. Gava ku em li *Gulzarê* dinêrîn çend taybetmendiyên zewacê derdikevin pêş. Li gorî *Gulzarê* taybetmendiyên zewacên 'ereban bi vî awayî ne:

- Dema ku kurîkek balix bû hate wextê zewacê bab yan papîrê wî bo wî li ber jinekê digerin. Anku biryara zewaca mezin didin û kurik jî qebûl dikin (*Gulzar*, b: 1330).

Hizrê xû kirin digûtî lazim
Ez bû jineka cewan bixwazim

- Rê û rêbazên jin xwastinê hene (*Gulzar*, b: 1338).

Daxwazî kirin bi resm û ayîn
Lê mare kirin miwafiqî dîn

- Day û bab yan çend mezin diçin û jinê ji malbata wê dixwazin (*Gulzar*, b: 2237).

Wê cumle hebûn bi rêz û rengîn
Lew çen mezinan wê bûne xwazgîn

- Ji bo jin xwastinê mehir tişteke giring e. Mêr ji bo jinê mehrê dide (*Gulzar*, b: 2267).

Bîst hêştirê çak kirin diyare
Bû marehiya wê xir bijare

- Di dawetan da ji aliyê kesayetekê zana ve xutbek tê xwandin (*Gulzar*, b: 9106).

Xutbek wî vexwundî pişr ji cewher
Xir medh û şenayê şahê ekber

- Di dawetan da zîyafeteka bi navê “welîme” tê dan (*Gulzar*, b: 9113).

Adabê peyemberan qedîm e
Zadek dê bixwun bi nav welîm e

- Zêlam (Pêxember) dikarin bi gelek jinan ra bizewicin (*Gulzar*, b: 8919).

Cumley heremêt hebîbê enwer

Ew pazde ne pîr ji fedl û cewher

- Keçik dikare di umrekê gelek biçûk da bîn zewicandin (*Gulzar*, b: 5005, 5009).

Peyxemberî marekir di Mekke

Şeş salî bû wî demî ne şekk e

...

Neh salî bû hêj ne hînê bûkan

Hêj larî dikir digel biçukan

- Zêlam dişên bi teleq jinên xwe berdîn (*Gulzar*, b: 9183).

Peyxemberî hem tîlaqe daye

Ew rosîyeha ne 'eql û raye

- Hindek jinên dewlemend berevajî gelemperîya jinan dikarin bi xwe biryara zewacê bidin û daxwaza zewacê bo zelamekî bikin (*Gulzar*, b: 8956).

Ger ray li min e me arezû ye

Raî me bi wî bi yar û şûye

- Xasletên jinên ku bo zewacê tîn xwastin, esl – neseb, eql, edeb, bejinbilindî, delalî û dewlemendî ye (*Gulzar*, b: 1331-1332).

Emma li Qureyşîyan bî bê çûn

Nazik beden û şîrîn û xatûn

Eşl û neseb û xulîq pesindî

'Eql û edeb û bejin bilindî

2.6.10.3. Helbest

Di nav 'erebên dema Pêxemberî da edebiyata devkî bi taybet jî helbest gelek ya pêşketî bû. Di nav 'ereban da gelek şa'îrên meşhûr hebûn û wan gelek qedr û qîmetê wan digirt (*Gulzar*, b: 9497, 9505). Di civînên xwe da, cejnên xwe da, keyfxweşîyên xwe da, şerên xwe û xemên xwe da 'ereban şî'ir digotin (*Gulzar*, b: 9480). Gava ku Pêxemberî, Pêxemberîya xwe îlankirî 'erebên mûşrîk bi şî'ir û şa'îrên xwe êrişî wî kirin. Ereben mûşrîk bi şa'îrên xwe yên bi hêz tirane bi Pêxemberî kirin (Yalar, 2009, r. 63). 'Erebên mûşrîk ji Pêxemberî ra gotin ew gotinên tu dibêjî gotinên şa'îra ne, li

ser vê yekê Pêxember jî dibêje madem wesa ye werin hûn hemî kom bibin û sûreta wekî ya Quranê binivîsin (Beqere 23, Yunis 38). Di *Gulzarê* da ev babet wekî mînak wiha derbas dibe:

Bê şek qureşî di wî zemanî
Meşhûr bûne pîrîr feşîhzubanî (Gulzar, b: 9493)

Ustazê kelamê şî 'ir û menşûr
Çen şa 'ir û çen feşîh di meşhûr (Gulzar, b: 9497)

Ger ew hemû roj diçûne nadi
Wan şî 'ir digûn bi keyf û şadî (Gulzar, b: 9480)

2.6.10.4. Cejn

Di derbarê cejnên 'erebên dewra berî îslamê da agahî kêr in. Li herêma Hîcazê cejna herî mezin di meha Zîlkadê da bû. Di vê mehê da ji derdoran gelek kes dihatin Mekkeyê, sûk û bazarên Ûkaz û Zûlmecaz dihatin çekirin (Azizova, 2012, r. 61 – b: 2140). Li Medîneyê jî du cejin hebûn yek ji wan Newrûz ya di jî Mîhrecaan bû (Gulzar, b: 7171-7172). Bi hatina îslamê du cejnên taybet bo misilmanan hatin damezirandin ku yek ji van cejna Remezanê ya di jî cejna Qurbanê ye. Di *Gulzarê* da ev babet wekî mînak wiha derbas dibin:

Da xirbineve bu çen niyazan
Nêv sûqê 'ukaz û zîlmecazan (Gulzar, b: 2140)

Her salê hebûn du 'eyd ewane
Newrûz e ewa di mîhrecaan e (Gulzar, b: 7172)

Çêtir ji ewan du rojê taban
'Eydê remedân û 'eydê qurban (Gulzar, b: 7174)

2.6.11. Kesayetên Giring

Gulzar ji ber ku behsa jîyana Pêxemberî dike navê gelek kesan tê da dibore. Di vê beşê da tenê navên hin qiral, fermanदार û alimên ku di *Gulzarê* da derbas dibin cih digirin. Di *Gulzarê* da navê pênc qiralan, pênc aliman û femandarekê lehengî derbas dibe. Navên wan bi vî awayî ne:

2.6.11.1. Rostem

Rostem, lehengekê edebiyata pehlewî ye û tê wateya “qelew” û “hêzdar” (Yıldırım, 2008, r. 294). Di edebiyata kurdî da bi qelemperî wekî sembola lehengî, mêrxasî, wêrekî û hêzê tê bikaranîn. Di *Gulzarê* da jî Rostem bi heman armancê hatiye bikaranîn.

Westa bû li sîngê wan tebayî

Wek Rosteman bi canfîdayî (Gulzar, b: 2947)

Mehbûbê Xudê resûlê mey pak

Ew rostem û zurê dest û mêrçak (Gulzar, b: 8318)

2.6.11.2. Muqewqes

Waliyê Qibtî yê Misrê bû ku di serdema Pêxemberî da jiyaye. Pêxemberî bo peymanek şandibû lê wî peymana Pêxemberî qebûl nekiribû lê rêz bo Pêxemberî girtibû, carîyek (Marya) û çend dîyarî bo Pêxemberî şandibûn. Di *Gulzarê* da jî bi awayekê erênî behsa wî tê kirin.

Yek Mariye ye ji dil fehîm e

Deyka weledê wî Îbrehîm e

Gel çen ji giranbuha dîyarî

Bû taze Muqewqesî hinarî (Gulzar, b: 9189-9190)

2.6.11.3. Kîsra

Şahê mezin ê Împeratoriya Sasaniyan bû. Di dîrokê da wekî hêzeka dijberê îslamê tê naskirin. Di *Gulzarê* da wekî serokê hemî farisan û xwedî hêzeka mezin behsa wî tê kirin. Dîsa di *Gulzarê* da behsa mizgînîya hilweşîna wî tê kirin.

Yek rom e qeralê wan bû qeyşer

Kîsra bû serukê fursê yekser (Gulzar, b: 2527)

...

Ev we 'de çiku ji layê heq bû

Kîsrayê me payê textî leq bû (Gulzar, b: 9752)

2.6.11.4. Qeyser

Împaratorê Bizansê bû û di serdema pêşketina îslamê da dijberekê mezin bû. Di *Gulzarê* da wekî hêzeka mezin a ku dê bikeve bin hikumdarîya misilmanan tê nîşandan.

Wan fikre ji xu dibin muzeffer

Ser dewletê furs û mulkê qeyser (Gulzar, b: 3376)

...

Dê bû we bibin 'ereb emirber

Dê gehne we gencê furs û qeyser” (Gulzar, b: 6984)

2.6.11.5. Necaşî

Di serdema Pêxemberî da qiralê Hebeşistanê bû. Di *Gulzarê* da bi awayekê gelekê êrênî behsa Necaşî tê kirin. Di *Gulzarê* da dibêje Necaşî kesekê bi 'edalet bû û zilm li kesî nedikir. Gava ku îşkenceyên mûşrîkên Mekkeyê li hemberî misilmanan gelek zêdebûy Pêxemberî ferman kir kesê ku bixwazît bila biçîte Hebeşistanê. Pêxember dibêje qiralê wêrê Necaşî kesekê bi edalet e û kesê xwe avêtîye bextê wî çî caran mexdûr nabe (*Gulzar, b: 3430- 3433*).

Neccaşî ye mazinê 'edil zûr

Kes nik wî ne dê bî jar û mexdûr (Gulzar, b: 3432)

...

Neccaşî çî qed ji bû me baş e

Çakiya wî Xudê nekey belaşe (Gulzar, b: 3645)

...

Neccaşî ji min selam bixwîne

Îslam bibû ew ji dil yeqîn e (Gulzar, b: 9100)

2.6.11.6. Muradê Çarê

Muradê Çarê (1623-1640), yek ji padîşahên Osmanî bû ku xizmetên giring ji bo Heremeynê (Mekke û Medîne) kiribûn. Wekî mînak wî walîyê Misrê ji bo temîra Qe'bê peywirdar kiribû (Kurşun, 2017, r. 299). Şûşî jî di *Gulzarê* da bi erênî behsa Muradê Çarê dike û ji ber xizmetên wî ji Xwedê dixwaze ku rehmê li wî bike.

Lew emir fikir cenabê sultan

Meşhûr e Murad ji alê 'Uşman

Sulţanê mezin Muradê çarê
Şed feyḍ û kerem bû bêne xarê

Wî çêkireve cewan û muḥkem
Wek pêşî wî Ke 'beya mu 'ezzem (Gulzar, b: 2480-2482)

2.6.11.7. Şêx Ebdulqadirê Geylanî (jdb. 1077 - m. 1166)

Ew yek ji kesayetên giring ên tesewufa îslamê ye û damezrînerê terîqeta Qadirîyan e (Kara, 1994, r. 69). Ji aliyê gelek kesan ve Şêx Qadir wekî kurd tê dîtin û qadirîtî jî wekî yekem terîqet e ku di nav kurdan da hatiye avakirin tê pêjirandin (Tenik, 2015, r. 55). Ji ber ku piraniya helbestvanên edebiyata kurdî ya klasîk kesên mutesewif in wekî şêxê terîqeta qadirîyê bandora Şêx Ebdulqadirê gelek li ser wan çêdibe. Di *Gulzarê* da jî em dibînin ku navê Şêx Ebdulqadirê derbas dibe. Şûşî di *Gulzarê* da wî wekî qutbê mezin û şêxê Bexdad wiha bi nav dike:

Çen qutbê mezin xû Xewsê Bexdad
Rabûne ji neslê wan eşilzad (Gulzar, b: 7290)

2.6.11.8. Ehmedê Rifayî (1118-1182)

Rifayî damezrînerê tekyaya Rifaiyê ye û yek ji kesayetên giring ên sofitiya îslamê ye ku wekî "Çar qutbên mezin" jî tê nasîn. Bi menqîbeya maçkirina destê Pêxemberî li Medîne navdar e. Tirbeya wî li Iraqê wekî ziyaretgeheke pîroz tê ziyaretkirin (Tahrallî, 1989, r. 127-130). Di *Gulzarê* da navê wî wiha derbas dibe:

Ruffa 'î bi nûr e şêxê Ehmed
Ehmed Bedewî bi cahê bê hed (Gulzar, b: 7291)

2.6.11.9. Ehmed Bedewî (1200-1276)

Yek ji kesayetên giring ên sofitiya îslamê ye û damezrînerê tekyaya Bedewiyan e. Li bajarê Fesê yê Fasê jî dayîk bûye û hêj di ciwaniya xwe da xwendina zanistên dînî qedandiye. Bi riyazetên dirêj û nerîtî (bi taybetî "sûtûh" - li ser banî li rojê mêze kirin) û terbiyeta murîdan bi nêrinê (nazar) navdar bûye. Gelê Misrê ew wekî welî û şoreşgerê dijî xaçperestan nas kiriye (Kara, 1989, r. 47-48). Di *Gulzarê* da navê wî wiha derbas dibe:

Ruffa 'î bi nûr e şêxê Ehmed

Ehmed Bedewî bi cahê bê hed (Gulzar, b: 7291)

2.6.11.10. Îbrahîm ed-Dûsûkî (1235-1277)

Sofiyeke navdar e Misrê ye û damezrînerê tekyaya Dûsûkîye ye. Wekî yek ji "çar qutbên mezin" (bi reya Ebdulqadirê Geylanî, Ehmedê Rifayî û Ehmedê Bedewî) tê nasîn. Bi riyazetên dirêj û kerametên xwe navdar bûye. Îro tîrbeya wî li bajarê Dûsûkê ya Misrê wekî ziyaretgeheke pîroz tê ziyaretkirin (Demirci, 1994, r. 212-213). Di *Gulzarê* da navê wî wiha derbas dibe.

Seyrê ke Dusûqî Îbrehîme

Çen 'alim û qutbekê 'ezîm e (Gulzar, b: 7292)

2.6.11.11. Bedîuzzeman Seîdê Nûrsî

Seîdê Nûrsî (1878-1960) yek ji 'alimên kurdên dawîya dewleta Osmanîyan e. Nûrsî, li gundê Nûrsa Bedlîsê ji dayik bûye û bi navê "Bedîuzzeman" navdar bûye (Açıkgenç, 2018, r. 565). Her çend beşeke mezin a jiyana xwe li sirgûnê derbas kiribe jî, bi ramanên xwe bandorek mezin li ser gelê xwe kiriye.

Berhema sereke ya Seîdê Nûrsî, *Kulliyata Rîsaleya Nûr* e Nûrsî di vê kulliyatê da meseleyên îmanê bi awayekê aqilane şirove dike (Gürbüz, 2021, r. 101). Şûşî jî hevdemekê Seîdê Nûrsî ye û gelek di bin bandora wî da ma ye. Şûşî û Nûrsî her çend rû bi rû yek di nedîtibe jî name ji yek û din ra şandîne. Şûşî xwe wekî talebeyekê Nûrsî dihesibîne. Şûşî, *Kulliyata Rîsaleyên Nûrsî* bi xetê xwe istînsax kirîye, ji metnên giring ên Nûrsî berhemeke bi navê "*Mîn Hikemîyat en-Nûrsî*" bi erebî nivîsandîye lê hêj çap nebûye. Dîsa Şûşî, berhema Nûrsî ya bi navê "*Îşarat el-Î'caz fî Mîzan el-Îcaz*" bi erebî istînsax û tehqîq kirîye (Şûşî, 2023, r. 74). Şûşî di *Gulzarê* da jî behsa Nûrsî dike, bo wî û talebeyên wî dua dike û wî wekî melayê kurdan, melayê meşhûr, Seîdê meşhûr, Seîdê Wanî, ûstad û bedî'uzzeman bi nav dike. Behsa Nûrsî di *Gulzarê* da wekî mînak wiha derbas dibe.

Ya Reb tu min û xulamê Qur'an

Seydayê mezin melayê kurdan

Seydayê heman Se'idê meşhûr

Ustazê me cumle Talibê Nûr (Gulzar, b: 612-613)

...

Wek bu me dibêt Melayê Meşhûr

Seydayê me cumle talibê nûr

Ustažê mezin Se'îdê Wanî

Meşhûr e bedî'ê vî zemanî (Gulzar, b: 3934-3935)

2.6.12. Netew û Ziman

Di *Gulzarê* da navê pênc netewan û sê zimanan derbas dibin. Ji ber ku Pêxember bi xwe 'ereb e û berhem li ser jîyana wî ye herî zêde navê 'ereban û zimanê wan erebî derbas dibe. Şûşî di *Gulzarê* da di "Mêrga Yekem" a *Gulzarê* da gelek methên 'ereban dike. Di vê beşê da du hedîsên Teberanî neqil dike. Ji van hedîsan ya ewil da Pêxember dibêje: "Xwedê ji nav hemû mexlûqan da însan jê girt, ji nav însanan da jî qewmê ereban, ji nav ereban qureyşî, ji nav wan haşimî, ji nav haşimîyan da jî ez jê girtim." Şêx Tahir piştî xwe dide vê hedîsê û gelek methên ereban dike. 'Ereban Ji hemû cîhanê çêtir dibîne û wan xwedî îzz û naz, serfiraz, sahibhuner, cewanemêr, kardîde, sahibkerem, serkêl, zîrek, sexî, xwedî ewlîya, murşîd û alim dibîne. Ji ber ku Pêxember 'ereb e 'ereban sebeba hîdayeta misilmanan dibîne û dibêje divê misilman minneta 'ereban qebûl bikin û spasîya wan bikin. Wekî mînak di van beytan da wiha dibêje:

Qewmê 'erebî bi 'îzz û naz in

Hetta bi ebed di serfiraz in (Gulzar, b: 934)

...

Şahibkerem in di çav vebîne

Serkêl û di zîrek û sexî ne (Gulzar, b: 936)

...

Nêv her milletek çu meh diyar in

Bu dîn û cîhan di bexteyar in (Gulzar, b: 943)

Şûşî viyana 'ereban ji bo misilmanan gelekî fer dibîne. Li ser vî babetî di hedîsa duyem da Pêxember dibêje ji ber ku ez 'ereb im, zimanê Quranê û yê biheştîyan 'erebî ye dive hûn heş 'ereba bikin, vîyana ereban delîlê îmanê ye. Wekî mînak di van beytan da wiha dibêje:

"Hubba 'ereban delîlê îman

Nevyanê ewan nîfaq e nîşan

Lazim we 'ereb bivên ji dil can

Lew ez ‘ereb im ji neslê ‘ednan (Gulzar, b: 951-952)

Di *Gulzarê* da gelek cihan da ‘ecem hatiye bikaranîn. ‘Ecem di *Gulzarê* da ne di wateya netew an zimanekî di wateya netew û zimanên ji xeynî ‘ereb û ‘erebî hatiye bikaranîn. Wekî mînak di *Gulzarê* da ‘ecem wiha hatiye bikaranîn:

Fexrê ‘ecem û hemu ‘ereb tuy

Ey kan û xizîneya edeb tuy (Gulzar, b: 140)

...

“Hukmî li ‘ereb diken bi ‘îzzet

Dê bu we ‘ecem bibin re ‘îyet” (Gulzar, b: 4233)

Di *Gulzarê* da netewa dî ya navê wê derbas dibe rom e. Di *Gulzarê* da rom wekî hêzeka mezin a serdema Pêxemberî ya dijmin hatiye dîtin. Wekî mînak di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Meşhûr wî demî hebûn du dewlet

Her du çi bi şewket û bi şewlet

Yek rom e qeralê wan bû Qeyşer

Kîsra bû serûkê fursê yekser (Gulzar, b: 2526- 2527)

...

Gava ku diçûn qîtalê romê

Lerzî digehîşt qeralê romê (Gulzar, b: 251)

Di *Gulzarê* da neteweka dî ya navê gelek caran derbas dibe jî faris in (furs). Di *Gulzarê* da faris li gel romê hêzeka mezina serdema Pêxemberî tên nîşandan. Di *Gulzarê* hem wekî netewek navê farisan derbas dibe hem jî navê zimanê wan farisî jî derbas dibe. Wekî mînak faris û farisî di *Gulzarê* da wiha derbas dibin:

Yek rom e qeralê wan bû Qeyşer

Kîsra bû serûkê fursê yekser (Gulzar, b: 2527)

...

Sûr farisî ye gû bû leqafet

Ye ‘nî: Ji me ra wî kir diyafet (Gulzar, b: 10143)

Di *Gulzarê* da navê tirk tenê carekê derbas dibe. Di roja şerê Uhûdê da Pêxemberî çeqekê xurmê dabû Ebdullah bîn Cehş û ew bibû şîrekê gelekî tîj. Şûşî gava

behsa vî şîrî dike dibeje ew şîr ji alîyê femanderekê tirk ve ji warisên Ebdullah bîn Cehş hatiye kirîn.

Yek turkî emîrekê şerefdar

Qîmet wî demî du şed ji dînar (Gulzar, b: 9869)

Navê netew û zimanekê dî yê di *Gulzarê* derbas dibe jî kurd û kurdî ye. Ji ber ku nivîskarê *Gulzarê* Şûşî kurd e û berhema xwe jî bi kurdî/kurmancî nivîsandîye di *Gulzarê* da navê kurd û kurdî derbas dibe. Di *Gulzarê* da wekî netew du caran navê “kurd” wekî ziman jî çar caran navê “kurdî” derbas dibe. Di cihekî da jî wekî lehçeyê kurdî wekî “behdînî” derbas dibe. Şûşî kurdî wekî zimanekê gelekî şîrîn pênase dike. Wekî mînak di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Emma me heta nihû nedîne

Jîna wî bi kurîya şîrîne (Gulzar, b: 422)

...

Behdînî bi lehce û bi kurî

Çî şafêbêhn î bihêle durdî (Gulzar, b: 469)

...

Şed heyf û esef di nav me kurdan

Millet bûye jar û ser bi derdan (Gulzar, b: 4180)

2.6.13. Xwarin û Vexwarinan

Di *Gulzarê* da navê çend xwarinên Nivgîrava Erebiyanê yê serdema Pêxember lê jîyayî derbas dibin. Di *Gulzarê* da navê xwarinên wekî goşt, qesb, nan, helwa, (Gulzar, b: 8431), xebîse (Gulzar, b: 8432), nanê genimî, nanê cehî, keşk, goştê hêştiran, goştê mihan û goştê mirîşkan (Gulzar, b: 8433), penîr, goştê kerê kuvî, nîvîşk, tirî, (Gulzar, b: 8434), gundor, herbîze, xiyar kundik, zeyt, sêk (sirke) (Gulzar, b: 8436), silk, pîvaz (Gulzar, b: 8435), cerg, şeker (Gulzar, b: 8440), gulçêçik, kulî, bizinmij (Gulzar, b: 8443), sîr, kurad (Gulzar, b: 8444), hingivîn (Gulzar, b: 8445), ecwe (Gulzar, b: 8451), nebîz (Gulzar, b: 8452) û rûnê meşkê (Gulzar, b: 9158) derbas dibin. Ji bilî van jî navê vexwarinên wekî şîr (b: 8431), av (b: 8434) û xoşavê (b: 8445) di *Gulzarê* da derbas dibin. Wekî mînak di *Gulzarê* da navê xwarin û vexwarinan wiha derbas dibin:

Wî xwarîye guşt û qesb û nane

Helwa ku ji qesb û şîr beyane

Yê xwarî xebîşeya şirîne

Ew: Are û ron û hingivîn e (Gulzar, b: 8431-8432)

...

Guştê kerê kuvî û penîre

Nîvişk û tirî û av û şîre (Gulzar, b: 8434)

2.6.14. Fêqî – Nebat

Cihê ku jîyana Pêxemberî lê derbas bûyî Nîvgirava Erebestanê ye. Bi gelemperî ev herêmeka ziha ye, avhewayê vê herêmê çol e. Ji ber vê yekê li herêma ku Pêxemberî jîyana xwe lê borandî ji aliyê nebat û fêqîyan ve herêmeka feqîr e. Dîsa herêma ku nivîskarê “*Gulzarê*” Şûşî jî lê jîyay her çend ji aliyê nebat û fêqîyan ve li gorî Nîvgirava Erebestanê dewlementir be jî bi xwe herêmeka gelek dewlemend nîne. Ji ber vê yekê di berhema “*Gulzarê* da navê gelek nebat û fêqîyan derbas nabe. Ji ber ku avhewayê herêma Pêxemberî jîyana xwe lê borandî çol bû li herêmê herî zêde xurme/qesb çêdibûn ji ber vê yekê di *Gulzarê* da fêqîyên ku navê wan herî zêde derbas dibe “*xurme û qesb*” e. Di *Gulzarê* da navê wan 19 caran derbas dibe. Ji bilî xurme/qesb navên tirî, xîyar (b: 8432), silk, pîvaz (b: 8435), kundik, zeyt (b: 8436), sîr, kurad (b: 8444), gul, sunbûl, semen, rihan, sorgul (b: 459) û kulîlkan derbas dibe. Ji xwe navên “gul, sunbûl, semen, rihan, sorgul û kulîlkan ne tenê da di *Gulzarê* da wekî kevneşopîyekê di helbesta klasîk a ereb, faris, tirk û kurdan da gelek caran tên bikaranîn. Navê van fêqî û nebatan di *Gulzarê* da wekî mînak wiha derbas dibe:

Baqek ji gul û helal û sunbûl

Destek semen û rihan û sorgul (Gulzar, b: 459)

...

Ewwel digehîn cihek gulistan

Pîr xurme û qesb û bax û bîstan (Gulzar, b: 4520)

2.6.15. Av

Di *Gulzarê* da navê gelek avan derbas nabe ji ber ku herêma behsa wê tê kirin herêmeka ziha ye û ji aliyê avan ve herêmeka feqîr e. Di *Gulzarê* da herî zêde navê ava zemzemê derbas dibe. Zemzem aveka xwedî dîrokeka dûr û dirêj e ku ji bîreka nêzikê Ke‘bê derdikeve û di nav misilmana da wekî aveka pîroz tê dîtin (Küçüktaşçı,

2013, r. 242). Di *Gulzarê* da behsa kolîn û derxistina bîra zemzemê, pîrozîya wê û ji bo xelkê herêmê û hecîyan giringîya wê tê kirin.

Her Şeybe bû ku deranî zemzem

Huccac wî kirin li avê bê xem (Gulzar, b: 1011)

Aveka dî ya ku navê wê di *Gulzarê* da derbas dibe Gola Sawe ye. Di *Gulzarê* da wekî mucîzeyê ji dayîkbûna Pêxemberî behsa wê hatiye kirin. Gava ku Pêxember ji dayîkbûy ev gole hişk bibû. Di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Çik bûye behrikê Sawe gava

Dunya bi Muḥemmedî bû ava (Gulzar, b: 1617)

Di *Gulzarê* da behsa behrekê tenê derbas dibe ku ew jî Behra Sor e. Behra Sor dikeve navbera Nîvgirava Erebiştanê û rojhilata parzemîna Efrîqayê. Di *Gulzarê* dema ku behsa Serîya Hemzeyî tê kirin ku Pêxemberî şandibû ser karwanekê mûşrîkan navê vê Behra Sor derbas dibe.

Wan dîn li kinarê behrê şûre

Sê şed wî digel ji dîn di kûre (Gulzar, b: 6450)

Di *Gulzarê* da navê du rûbaran Firat û Nîlê derbas dibe. Ev her du rûbar, rûbarên herî mezin ên derdora Nîvgirava Erebiştanê ne. Firat kanîya xwe ji Tirkîyê digire ji Suriyê û Iraqê derbas dibe û diherîka nav kendava Besrayê. Nîl yek ji rûbarên herî dirêj ên dinyayê ye. Nîl kanîya xwe ji rojhilata nava Efrîqayê digire, ber bi bakur ve di nav gelek dewletan da derbas dibe û herî dawî di nav Misrê da derbas dibe û diherike nav Behra Spî. Di *Gulzarê* da dema ku Pêxember diçe mîracê behsa Firat û Nîlê derbas dibe. Pêxember di biheştê da çar rûbaran dibîne du ji van rûbaran Firat û Nîl in.

Di *Gulzarê* da li gel Firat û Nîlê behsa du avên biheştê jî derbas dibin ku ew jî Kewser û Selsebîl in. Kewser ew av û rûbar e ku Xwedê daye Muhemmed (s.x.l) (Sureya Kewser, 1). Selsebîl jî aveka xweş a bi tam e ku di biheştê da Xwedê dê bidete ‘ebdên xwe yên qenc û sexî (Sureya Însan, 18). Di *Gulzarê* da behsa van avan wiha derbas dibe:

“Ev kewser e gu ve selsebîl e

Ew êt di diyar furat û nîl e” (Gulzar, b: 4460)

2.6.16. Ajal

Ji ber taybetmendîyên coxrafî, Nivgirava Erebiştanê ji alîyê çeşîtdarîya ajalan ve herêmekê feqîr e. Ji ber vê yekê di *Gulzarê* da jî navê gelek ajalan derbas nabe. Di *Gulzarê* da navê hêştir (*Gulzar*, b: 1091), mer-dewar (*Gulzar*, b: 1386), pez (*Gulzar*, b: 1695), berx (*Gulzar*, b: 1810), kêz (*Gulzar*, b: 3108), mêş – pêşî (*Gulzar*, b: 4337), ker (*Gulzar*, b: 4389), baz (*Gulzar*, b: 6966), hêstir (*Gulzar*, b: 8332), mirîşk (*Gulzar*, b: 8433), kerê kûvî (*Gulzar*, b: 8434), Nîxir (*Gulzar*, b: 8657), hesp (*Gulzar*, b: 8754), bizin (*Gulzar*, b: 8759), dîkil (*Gulzar*, b: 8761), çêl û ga (*Gulzar*, b: 8761), masî (*Gulzar*, b: 9456), bizinmîjk (margîsk) (*Gulzar*, b: 9924), gurg (*Gulzar*, b: 9915), xezal (mambiz) (*Gulzar*, b: 9942), kotir (*Gulzar*, b: 10003), kulî (*Gulzar*, b: 8343) û dapîrokan (tevinbîrk) (*Gulzar*, b: 10004) derbas dibe ku ev ajalên herêmê ne û di *Gulzarê* da bi gelemperî bi armanca rasteqîn hatîne bikaranîn. Ji bilî van ajalan navê hin ajalên di jî derbas dibe û ew bi gelemperî ne bi armanca rasteqîn bi armanca şibandîne hatîne bikaranîn. Di *Gulzarê* da navê fil û kerkedanan wekî temsîla hêz û quwetê, navê şêr û pilingan wekî temsîla wêrekî û quwetê, navê Tutî û bilbilan jî bi armanca şibandîna Pêxemberî hatîne bikaranîn. Wekî mînak di vê beytê da tûtî bi armanca şibandîna Pêxemberî hatiye bikaranîn:

Ey serwê bilindê baxê unsê

Wey tûtîyê murxûzarê qudsê (*Gulzar*, b: 7953)

2.6.17. Çîya

Di *Gulzarê* da navên çîyayên Sewr, Qeten, Sebir, Hîra (Nûr) û Uhûdê derbas dibe ku ev çîyayên herêma Erebiştanê ne. Çîyayê Sewrê, li başûrê bajarê Mekkê ya Erebiştana Siûdî da cih digire û wekî çîyayekî pîroz tê dîtin. Pêxember û Ebubekrî di dema hîcretê da sê rojan di şikefteka vî çîyayî da xwe veşartibûn.

Êkcar bi dizî li Mekke çun der

Bu layê çîyayê Sewrê enwer (*Gulzar*, b: 5727)

Qeten, di *Gulzarê* da wekî navê çîyayekê herêma Qayîda derbas dibe.

Ew çûye çîyay Qeten bi nav e

Wan kes nedî xir bûyîn belave (*Gulzar*, b: 7818)

Di *Gulzarê* da navê çîyayekê derdore Mekkê bi navê Sebir derbas dibe. Dema ku Pêxember koç dikir çûbû ser vî çîyayî. Ev çîyaye bi ezman ketibû û gotibû

Pêxemberî ji ser min were xwarê ez ditirsim dujmin bihên li ser min te bikujin û Xwedê ji ezabê bide min (*Gulzar*, b: 9700-9704).

Carek bû li ser Şebîr çiyayî
Wî gûte peyemberê Xudayî

Ser min tu here me tirse pişî can
Ser min bikujin te qewmê nadan (*Gulzar*, b: 9702-9703)

Di *Gulzarê* da navê Çîyayê Hîrayê (Nûr) jî derbas dibe. Ev çîya ji bo misilmanan cihekî gelekî pîroz e ji ber ku ewil wehî bo Pêxemberî li ser vî çîyayî hatibû. Di *Gulzarê* da behsa vî çîyayî wekî mînak wiha derbas dibe.

Îşkeftê Hîra çi tazexar e
Ta nûke mubarek û diyar e (*Gulzar*, b: 2615)

...
Gazî kire wî Hîra çiyayî
Bû ser me were bi xêr û şayî (*Gulzar*, b: 9705)

Çîyayekî di yê giring ku navê wî di *Gulzarê* da derbas dibe jî Çîyayê Uhudê ye. Ev çîya dikeve bakûrê bajarê Mekkê û bi şerê Uhudê navdar bûye. Uhud ew çîya ye ku Pêxemberî tîravêjên xwe lê cih kirin û gotîye wan divê bi çî şiklan hûn vê derê berneden. Di *Gulzarê* da Uhud wekî mînak wiha derbas dibe:

Çû geşte Uhûd bi keyfeşayî
Wî ûrdî didanî bin çiyayî (*Gulzar*, b: 7488)

2.6.18. Cih û War

Di *Gulzarê* da navê gelek cih û waran derbas dibin. Di vê beşê da ew navên cih û waran ku di *Gulzarê* da derbas dibin wekî tablo hatine amadekirin. Di tabloyê da navê cih û waran wekî dewlet, herêm, cihê dîrokî û bajar hatine diyar kirin. Dîsa di tabloyê da welatê îro yê cih û waran, hejmara beyta *Gulzarê* ku navê wan tê da dibore û derbare cih û waran da kurteşîroveyek cih digire.

Tablo 2. 19: Cografîk a Navên Cih û Waran

Navê Cihî	Cure	Welatê Îro	Hejmarê Beyta <i>Gulzarê</i>	Kurteşîrove

Çîn	Dewlet	Çîn	166	Li rohelata Asyayê ye û di <i>Gulzarê</i> da wekî sembola dûratîya hatiye bikaranîn.
Hebeş	Herêm/Dewlet	Etiyopya/Eritre	324	Herêma pêşîn e ku misilman koç kirîyê. (Habeşistan).
Endelus	Herêm/Dewlet	Spanya/Portekîz	574	Herêmeka Nîvgirava Îberê ye ku di navbera salên 711-1492 da li bin hukimranîya misilmanan da bû.
Urdûn	Dewlet	Urdun	1143	Urdun, dewleteke li Rojhilata Navîn e ku bi dîrokê xwe ya kevn û çanda dewlemend tê nasîn.
Yemen	Dewlet	Yemen	1313	Yemen, dewleteke li başûrê Nîvgirava Erebistanê ye ku bi dîroka xwe ya kevn û sirûsta balkêş tê nasîn
Irak	Dewlet	Iraq	2550	Di serdema Ebasiyan da Bexda, paytexta medeniyeta îslamê bû.
Mekke	Bajar	Erebistana Siûdî	272	Bajarekê pîroz ê îslamê ye û Ke'be tê da ye.
Medîne	Bajar	Erebistana Siûdî	276	Tirba Pêxemberê (s.x.l.) û Mescîdê Nebevî lê ye.
Hîcaz	Herêm	Erebistana Siûdî	569	Herêma dîrokî ya Nîvgirava Erebistanê ye ku Mekke û Medîneyê digire nav xwe.

Qefqas	Herêm	Azerbeycan/Gur cistan	575	Çiyayên Qefqasê û rêgehên stratejîk ên fethên îslamê.
Zencebar	Herêm/Bajar	Tanzanya	575	Li Afrîkaya Rojhilat navenda bazirganiya biharat û çanda îslamê.
Besra (Besra)	Bajar	Iraq	641	Di serdema pêşîn a îslamê da bajarê giring ê lîman û zanistê.
Ûezze (Gazze)	Bajar/Herêm	Filistîn	985	Li axa Filistînê bajarê stratejîk ê lîmanê.
Xeyber	Herêm/Bajar	Erebistana Siûdî	1087	Di dema Pêxember (s.x.l.) da hatiye fetihkirin (cihê kelehên Cihûyan).
Necef	Bajar	Iraq	1311	Tirba Hz. Elî (r.a.) û bajarê pîroz ê Şîîyan.
Hîre	Bajarê Dîrokî	Iraq (Kufe nêzîk)	1362	Paytexta Keyaniya Lahmî û navenda helbesta erebî.
Şen‘a (San‘a)	Bajar	Yemen	1366	Paytexta Yemenê û bajarê kevnare yê UNESCOyê.
Pake Selman	Bajar/Tirbe	Iraq	1606	Tirba Selmanê Farisî û bermahiyên qesra Sasaniyan.
Sawe (Saveh)	Bajar	Îran	1617	Di serdema Selçûqî da navenda bazirganî û zanistê.
Hemedan	Bajar	Îran	1619	Xaçerêya şaristaniyan, bajarê kevn ê Ekbatan.
Rey	Bajar	Îran (Tahran)	1619	Navenda xebatên zanistî yên berî û piştî Îslamê.

Ebwa	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	1970	Herêma ku Pêxember (s.x.l.) serîya ewil şandî.
Busra	Bajar	Sûrî	2036	Di dema Romê û îslamê da navenda bazirganiyê ya Şamê.
Medyen	Herêmê Dîrokî	Erebistana Siûdî	2074	Cihê ku gelê Şuêyb Pêxemberî (s.x.l) lê dijî.
Cudde (Cidde)	Bajar	Erebistana Siûdî	2335	Li rex Deryaya Sor bajarê lîmanê yê heciyan.
Quba	Bajar	Erebistana Siûdî	2315	Cihê ku Mescîda Kuba (yekem mizgefta îslamê) hatiye avakirin.
Herre	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	2428	Yek ji qadên şer ên dîrokî.
Wan	Bajar	Tirkiye	3935	Li kêşê Gola Wanê bermahiyên Urartû û Osmaniyan.
Nişêbîn	Bajar	Tirkiye (Mêrdîn)	5123	Navenda çanda Suryanî û Dibistana Nusaybînê.
Kînane	Herêm	Erebistana Siûdî	5609	Di serdema Cahiliyetê da eşîrên ereb lê dijîn.
Zîbab	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	7123	Li serdemê berî îslamê cihê giring.
Ezrî'at	Bajar	Sûrî (Dera)	7124	Di dema Romê û Îslamê da li ser rêyên bazirganiyê bajarê stratejîk.
Uhud	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	7612	Çiyayê Uhud û derdorê Şerê Uhud

Rame Hurmiz	Bajar	Îran	6214	Di serdema Sasaniyan da bajarê giring.
Wadî Qura	Herêm	Erebistana Siûdî	6226	Newala dîrokî û rêya bazirganiyê nêzîkê Medîne.
Cuhfe	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	6429	Li ser rêya hacê rawestgeheka giring.
Weddan	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	6475	Di serdemê berî îslamê da cihê kervanan.
Fedik	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	6502	Nêzîkê Medîne, herêma çandiniyê.
Buwaţ	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	6519	Yek ji serîyeyên Pêxemberî (s.x.l.) li vê derê pêk hat.
Yenbû	Bajar	Erebistana Siûdî	6520	Bajarê lîmanê li rex Deryaya Sor.
Xeţefan	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	7139	Ji bo Şerê Bedir amadehiya şer li vê herêmê hat kirin.
Erîq	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	7153	Bîr û cihê niştecih ê dîrokî.
Necd	Herêm	Erebistana Siûdî	7391	Navenda Nîvgirava Erebiştanê, di dîroka îslamê da cihekî giring.
Şerf	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	7565	Li navbera Mekke û Medînê rawestgehek rê.
Yemame	Herêm/Bajar	Erebistana Siûdî	7623	Di serdema pêşîn a îslamê da şerên giring lê qewimîn.
Hemrayê Eşed	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	7782	Newalek nêzîkê Medînê.

Hemat	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	7813	Di dema Pêxember (s.x.l.) da derbendeke giring.
Serîf	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	9168	Derbendeke e li ser rêya hecê.
Eqenqel	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	9717	Bîrek dîrokî an jî cihê niştecih.
Qudeydê	Cihê Dîrokî	Erebistana Siûdî	5908	Lîmaneke kevnare li kêşê Deryaya Sor.

Piraniya navên cografîk li Erebiştana Siûdî, Iraq, Îran, Yemen û Sûriyê ne. Nîvgirava Erebiştanê bi bêhtirîn 30 navan derketiye pêş, ji ber ku pêkhatina îslamê û bûyerên sereke li wir qewimîne. Di *Gulzarê* navê 2 bajarên kurdan Nisêbîn û Wan derbas dibin. Şûşî dema behsa hin cinan dike ku guhdariya Pêxemberî dikin navê Nisêbînê derbas dibe. Şûşî di *Gulzarê* da dema behsa Seîdê Nûrsî dike navê bajarê Wanê derbas dibe. Navê Nisêbîn û Wanê di *Gulzarê* da wiha derbas dibe:

Heft kes ji ecinne êt Nîşêbîn

Guhdarî kirin peyemberê dîn (Gulzar, b: 5123)

Ustazê mezin Se'îdê Wanî

Meşhûr e bedî'ê vî zemanî (Gulzar, b: 3935)

2.6.19. Dua

Di *Gulzarê* da gelek zêde dua derbas dibin. Şûşî di *Gulzarê* da bo her kesekê/a xemxarê dînê îslamê û ehlê qencîyê dua kirîne. Di *Gulzarê* da Şûşî dua herî zêde bo Muhemmed (s.x.l) kirîne. Çend mînakên van duayan bo Pêxemberî hatîne kirin wiha ne:

Feyd û kerem û selam di bê hed

Ya Reb tu birêje ser Muḥemmed (Gulzar, b: 15)

...

Ya Reb tu birêjî ser wî rehmet

Şed naz û ne'îm di baxê cennet (Gulzar, b: 880)

...

Şahib şeref û lîwayê me'qûd

Ya Reb bideyê meqamê meḥmûd (Gulzar, b: 882)

Şûşî ji bilî Muhemmed (s.x.l) bo xanimên wî, ewladên wî, sehabîyên wî, alimên îslamê, misilmanan, rawîyên hedîsan, kesayetên dîrokî yên ku harîkarî daye dînê îslamê û hwd. dua kirîne. Çend mînakên van duayan wiha ne:

Îslamê bikey heman tu yek dil

Dilxûşî bijîn bi dînê kamil (Gulzar, b: 619)

...

Ya Reb tu bidey ewan bi îhsan

Şed baxê biheşt û hûr û wîldan (sehabe) (Gulzar, b: 257)

...

Şed feyde û kerem ji zatê Barî

Ser ruhê Xedîce her bibarî (Gulzar, b: 8991)

...

Hem Beyheqî ye diket rîwayet

Ya Reb tu bûy bikey 'înyet (rawî) (Gulzar, b: 4654)

...

Ya Reb tu min û xulamê Qur'an

Seydayê mezin melayê kurdan

Hemyan me bikey fîdayê tenzîl

Aza me bikey bi sayê tenzîl (Seîdê Nûrsî) (Gulzar, b: 612-614)

Şûşî dema ku ev berheme dinivîsand tujî nexweşîyeke giran bibû û gelek caran di nexweşxaneyan da bû. Şûşî hem ji bo vê nexweşîya xwe hem jî bo dinya û axreta xwe di Gulzarê da gelek dua bo xwe kirîne. Çend mînakên duayên ku Şûşî bo xwe kirîne wiha ne:

Ya Reb bi peyemberê zeman key

Paşî tu bi cahê van heman key

Ṭahir tu bikey hevalê wan e

Şax key tu ji min giyan û cane

Dûr bêxî ji şerrê nefis û bedkar

Qurtar ke ji vî zemanê duşwar (Gulzar, b: 7294-7296)

2.6.20. Nifîn

Nifîn berevajîya duayê ye. Di duayê da mirov başî û qencîyê di nifînê da mirov xirabîyê ji bo kesekî/kesekê dixwaze. Di *Gulzarê* da wekî duayan nifîn jî derbas dibin. Çend nifînen ku di *Gulzarê* da derbas dibin em dişên wekî nifînen Pêxemberî li mûşrîkan kirîn û yên Şûşî li mûşrîkan kirîn bikin du cur. Çend ji mûşrîkên wekî Eswed, Utbe û Şeybe hebûn ku wan Pêxember gelek aciz dikir, gelek bêhna wî teng dikir ji ber vê yêkê Pêxemberî jî nifîn li wan dikir. Çend mînakên nifînen Pêxemberî em dişên wiha rêz bikin:

Ya Reb tu bibey jê nûrê du çav (Gulzar, b: 3379)

Cergî bişûjî ji vî le 'înî (Gulzar, b: 3380)

Mergî ji kurê xû ew bibînî (Gulzar, b: 3380)

Ya Reb bigirî tu 'Emrê bednam / Bûcehlê kurê Hîşamê nakam" (Gulzar, b: 3214)

Hem bigre 'Umare kur Welîd e / Gel 'Utbe peder Welîd pelîd e" (Gulzar, b: 3217)

Şûşî jî di *Gulzarê* da nifînan li çend kesên wekî Ebû Leheb, Eswedê Kurê Ebdî Yexusî û şivanê ku di dema koçê da gotîyê mûşrîkan li şikeftê binêrin, dike. Çend nifînen Şûşî em dişên wiha rêz bikin:

Bişkên ku ji wî dev û didane (Gulzar, b: 3233)

Ew Bûlehebe dihate sûke / Bişkên ku ji wî du kab û çûke (Gulzar, b: 3990)

Hin guh didene ewî şivanî / Ezman wî şikestî gel didanî (Gulzar, b: 5772)

Ey cerg û hinav jê bêne xwarê / Ger ew bigehin bû derkê xarê (Gulzar, b: 5774)

2.6.21. Dijûn û Tajang

Dijûn (xeber) ew gotinên kirêt in ku di demên mirov ji kes yan tiştekî gelekî aciz dibî, bêhteng dibî ji devê mîrovî derdikevin û muxatabê xwe rencîde û dilşikestî dike. Di *Gulzarê* da Şûşî li çend cihan dijûnan dide hin mûşrîkên ku kerbên wî gelek jê vedibin. Çend mînakên dijûnên ku di *Gulzarê* da derbas dibin em dişên wiha rêz bikin:

Ew tûpî li wê ji xêrê bê bar (Gulzar, b: 9098)

Berdanê biçuk û kerzelaman (Gulzar, b: 5057)

Nakesbeçeyan û nanheraman (Gulzar, b: 5057)

Nakesbeçeyan û pîsekaran (Gulzar, b: 2127)

Çav lê bu ewan ku wan nefaman (Gulzar, b: 5066)

Eswed xu me pê çi new'e kes bu / Kuşxalê nebî bu lê teres bu (Gulzar, b: 3232).

Ew kafirê pirr cefa û ebter (Gulzar, b: 3378)

Nadan û sefi ye û bê edeb bu (Gulzar, b: 3398).

Bûcehlê le 'în hevalê iblîs (Gulzar, b: 3200)

2.6.22. Gazinde û Rexne

Rexne û gazinde du têgehên sereke ne ku bi awayekî, çandî, edebî û civakî ve tê dîtîn. Rexne bi giştî nirxandineka dualî ye. Di rexneyê da hem alîyên erênî hem jî alîyên neyînî tên nirxandin lê di gazindê da tenê alîyê neyînî heye. Gava em li *Gulzarê* dinêrîn Şûşî derbarê gelek meseleyan da gazindeyên xwe tîne ziman. Gazindeyên Şûşî yên di *Gulzarê* da derbas dibin em dişên wiha rêz bikin:

2.6.22.1. Rewşa Civaka 'Ereban Berî Îslamê

Şûşî di *Gulzarê* da bi awayê neyînî behsa rewşa 'erebên berî îslamê dike. Dibêje ew di karên xwe da durist nebûn. Gelemperîya wan nexwanda, nezan û xirab bûn. Ji rêya heq dûr bûn, derbarê dîn û heqîqetê cahêl bûn. Kesên mezin gelek bi hêz bûn û zulim li feqîran dikirin. Di nav xwe da gelek şerên dijwar, revan û talan dikirin. Dizî, hîzî, kufir, delalet, hesûdî, serxweşî, yarî, direw, weşîyet, fesad û xîyanet di nav wan da gelek berbelav bûn. Gava ku zarokê wan yê ewil keç ba wê gavê wan ew bi saxî dikirin qebrî da û bi vî şiklî ew dikuştin. 'Ereb hemî yek nebûn û yek nedigirtin, her qewm û 'eşîretek wan serbixwe bû. Ji ber vê rewşê wan serokekê giştî nebû û gelek bi hêz û nav nebûn (*Gulzar, b: 2503-2519*).

'Alem wî demî nexûşehal bû

Ewhalê ji wan çi tirş û tal bû (Gulzar, b: 2502)

...

Ummî ne hemu ne xwundewar in

Nazan û bed in ne huşîyar in (Gulzar, b: 2505)

...

Kufrî û delal û butperistî

Ĥîzî û dizî û nadurustî (Gulzar, b: 2513)

Berî Peyxemberî di Serdema Cahilîyeyê da, kahîn (remilvan) di civaka ereban da hem di warê dînî hem jî sosyal da kesayetiyên bi bandor bûn. Di vê serdemê da kahinî, bi taybetî bi têkiliya cinan re girêdayî bû û baweriya wan ew bû ku ew ji xeybê agahîyan didin. Ji bo meseleyên giring ên civakê 'ereb diçûn û bi wan ra dişewirîn. Kahînan di nav gel da otorîteyeke mezin a manewî hebû; berî ku qerarê şerê bidin, şirkatîyên bazirganiyê ava bikin an jî rêwîtiyeke giring bidin, pîrsa kahînan dikir (Gulzar, b: 1087-1090).

Bû vê telebê ewan sefer kir

Bû layê wî kahinî guzer kir (Gulzar, b: 1039)

...

Meşhûr e jinek li layê Xeyber

Pisyarekê pê bikey bi bawer (Gulzar, b: 1087)

Di serdema Cahiliyetê da, rewşa jinên ereban bi giştî pir xirab bû. Keçikên zarok wekî eybekê dihatin dîtin û hin caran bi zindî ve dihatin veşartin. Jin ji mîratê bêpare diman û wekî milkê mêran dihatin dîtin. Lê belê, jinên ji malbatên zengîn û navdar, di rewşeke cuda da dijîn. Mînak, Hatîce bint Xuweylîd dikaribû mal û milkên xwe birêve bibe û bazirganiyê bike (Gulzar, b: 2234-2248).

Nazdar e Xedîce xan bi 'eyşî

Babê wê Xuweylidê qureyşî

Ew çakejina cewan û şîrîn

Ew tazedila bi 'eqî û zengîn (Gulzar, b: 2234-2235)

Di demên şerî da, gelek jin jî li gel zelaman jî bo ku hin pêdivîyên wekî xwarin û vexwarin, dermankirina birindîran diçûne şerî. Hin jinên şaîr wekî Hansa bînt Emr, bi helbestên xwe yên hêzdar mêr teşwîq dikirin, li hemberî dijminî tîj dikirin û bi awayekê psîkolojîk tesîr li şerî dikirin.

Bazarê kejaveyan li cûş e

Jin lawje dibên bi dengê xûşe (Gulzar, b: 7499)

...

Ey law cihêl û kal û pîran

Şeq şeq we bihêt ji derbê şîran

Ev renga ewan dikir heware

Muşrik dikirin çu gurgê hare (Gulzar, b: 7505-7506)

2.6.22.2. Rewşa Misilmanan

Şûşî di *Gulzarê* da behsa rewşa xirab a misilmanên dewra xwe dike. Şûşî dibêje di dema Pêxemberî da misilman hemî yek bûn û hemî bo dîne xwe canfida bûn lê evro misilman bûne parçe parçe ji ber vê yekê li misilman li hemberî dujminên xwe gelekî zeîf û acîz in. Dibêje ji bo ku em ji vê rewşa xirab xilas bibîn dive em hemî misilman wekî berên dîwarekî êk û du bigirin.

Ew çen di emir berê Xuda bûn

Bu serwerê dîn çî canfida bûn (Gulzar, b: 7718)

...

Nê şerm e bû ummeta Muhemmed

Ev tefrîqe û şîqaqe bê hed

Îslam nê hemû yek in bi Qur'an

Ew cumle wekî bira û yek can (Gulzar, b: 7724-7725)

Rewşeke dî ya xirab a misilmanên evro ku Şûşî di *Gulzarê* da balê dikêşe ser jî bi aşkere vexwarin, kirîn û firotina ereqê ye. Şûşî dibêje evro li van bajarên misilmanan hêdî bê perde û şerm li her derî ereq tê kirîn, firotin û vexwarin. Ev rewşe jî ji bo misilmanan gelekî şerm e. Çareserîya vê meseleyê jî tetbîqkirina hukmên şerî'eta îslamê ye.

Dê bînî di van cewane şaran

Şûşê 'ereqê dibê jimaran

Bê perde di van dukan û sûkan

Ney tirsê Xudaye ney serûkan (Gulzar, b: 7924-7925)

...

Ew heddê ku şer'î kirye ferman

Vî derdî bijil wî nîne derman (Gulzar, b: 7930)

Mijareka dî ya ku Şûşî di *Gulzarê* da gazinde jê dike bêqedirbûna 'ilmî ye. Şûşî dibêje hêdî kesek giringîyê nadete 'ilmî, hêdî di nav civakê da çî rewaca 'ilmî nemaye. Di nav vî qewmê xirab da ilmên Quranê û dîne îslamê bêqedir bûne hêdî kes qedrê waiz û xetîban nagire. Wekî mînak di *Gulzarê* da ev mijar wiha derbas dibe:

Ney xaşme li vî zemanê bedreng

Îlmê me çi bê rewac û bê seng

Qur'an û 'ilûm û dînê îslam

Bê qedr e li nik vî qewmê bednam (Gulzar, b: 436-437)

Dîsa Şûşî di *Gulzarê* da balê dikêşe ser mizgeft, medrese û melayan û dibêje di nav civaka evro da qedr û qîmetê van gelekî kêr bûye. Berê qedrê melayan di nav civakê da hebû, ew yek ji rêberên civakê bûn û her kesî pirsên xwe ji wan dikirin lê evro hêdî gelekî kêr kes diçin mizgeftan û guhê xwe didin melayan.

Ger medrese ye çi xaneqah e

Ger mizgetê pak û secdegah e

Exleb tu dibînî ew di çûl in

Bê rexbet û qîmet û melûl in

Ney maye melan çi nav û nîşan

Ekser di muşewweş û perîşan (Gulzar, b: 441-443)

2.6.22.3. Rewşa Kurdan

Şûşî, ji bo rewşa kurdan mînakî dirandina sehîfeya boykotê ya li ser misilmanan ji aliyê pênc mûşrikên canfîda û lihevkerî dide. Dibeje her çend ew kêr kes jî bûn lê canfîda bûn, bi bawer bûn û li piştê êk bûn, şîyan wê sehîfeya boykotê bi dirînin. Şûşî dibêje sed heyf ku îro rewşa kurdan xirab e. Kurd jar in û serê wan di derdan da ye. Axa û begên wan li ser wan zilimker in. Lê her çend ku hejmara wan kêr jî be sed xurt di xizmeta wan da ne. Ger pênc ji van xurtan xwe bidin êk û canfîda bin dê selteneta wan axa û began hilweşînin û ji vê rewşa xirab xilas bibin.

Pênc kes nê eger ji dil bibin êk

Şed naheqîyan dişên biden têk

Şed heyf û esef di nav me kurdan

Millet bûye jar û ser bi derdan (Gulzar, b: 4179-4180)

2.6.22.4. Rewşa Şûşî ya Xirab

Şûşî, jîyaneke gelekî xweş neborandîye. Di jîyana xwe da gelek nexweşî, zehmetî, êş û elem dîtîne. Hêj di umrekê biçûk da nexweşîyeke giran lê peydabûye ji

ber vê yekê dawîya umrê xwe di nexweşxaneyan da borandîye. Hêj di 44 salîya xwe da ji ber vê nexweşîya giran emrê Xwedê kirîye. Ji ber vê yekê jî mêrga çarê ya *Gulzarê* nehatiye nivîsîn. Di *Gulzarê* da li hin cihan Şûşî derbarê nexweşîya xwe û jîyana xwe ya dijwar gazinda dike. Wekî mînak di van beytên jêrîn da Şûşî gazinda ji nexweşîya xwe, xemên xwe, tevgerên xirab ên dijminên xwe dike.

Çen sale dizanî ez neşax im
Zêdey ku ji zaliman bi dax im

Gel hinde xem û nexûşekaran
Dîtin me ji wan xebîş neyaran

Dîtin me ji wan gelek nexûşî
Lew teng e dil û hezîn e Şûşî (Gulzar, b: 432-434)

2.6.22.5. Şert û Mercên Dijwar ên Zewacê

Şûşî di *Gulzarê* da gava behsa daneşûya Fatîma kiça Pêxemberî ya gelekî sade û bê mesref dike, navberê dide meselê û behsa şertê û mercên dijwar ên zewacê yên serdema xwe dike. Şûşî di vî babetî da balê dîkşîne ser şert û mercên zewaca roja xwe û rexneyên tûj li civaka xwe dike. Şûşî dibêje civak ji dînî dûrketîye êdî guhê wan li gotinên dînî nîne. Edî her kes bûye xudperis, rîyalî û xurur gelekî berbelav bûye. Dema ku zelamekî xwast ku biçe bo xwe jinekê bixwaze malbata bûkê berî ku pîrsa exlaqê wî, eslê wî, dîyaneta wî û kemala wî bike pîrsa mal û halê wî dike. Ger ku kesê diçît jinê dixwazît kesekî dewlemend bît êdî ne mûşkile ye ku kesekê ji dînî dûr bît yan kesekî xirab bît. Malbata bûkê dema kesek hat û kiça wan xwast, gelek next û xelatan ji zavayê xwe dixwazin û ew bi gelekîya next û xelatan gelekî şad dibin. Li gorî wan ger ku malekê mezin bo kiça wan neyê wê gavê qedr û bextê kiça wan namîne. Gelek kes kiçên xwe wekî amûrekê danûstandinê dibîne çiqas bi giranî ji destê xwe derbêxe ewqas zêde keyfa wan xweş dibe. Ew qet hizra zavayên xwe nakin, qet bo xwe wan ne xem e ku ew zava ji bo ku daxwazên wan bicihbînî dikeve bin qerên mezin. Piştî van rexneyan Şûşî dibêje divê em çav li Pêxemberî bikin û bo zewacê divê em zewaca Fatîmeya kiça Pêxemberî bo xwe bikin mînak (b: 7231-7251. Di *Gulzarê* da wekî mînak wiha behsa vê meselê tê kirin:

Kiç nadene şû heta neket mêr

Bû cilk û çekan heta dibin têr (Gulzar, b: 7234)

...

Nik wan we ye wan ne qedr û bext e

Ger wernegirin xelat û nexte (Gulzar, b: 7239)

...

Jinxwazê neyî bilan welî bî

Xû neslê îmamê mey 'Elî bî (Gulzar, b: 7249)

2.6.23. Şîret

Şîret alavek e ku armanca wê rastkirina çewtîyan û ji holê rakirina nebaşîyan e. Wekî gelek qadên jîyanê edebiyat jî qadek e, ku şîret tê da rolekê giring dilîze. Di vê qadê da cureyeke taybet a edebî bi navê pendname (şîretname) pêşketiye, ku armanca sereke ya wan dayîna şîretan e (Duran, 2021, r. 103). Şûşî, alimekê hişyar û xemxwar e. Şûşî civaka ku tê da dijî baş çavdêr dike, xeletî û kêmasîyên civaka xwe tespît dike û dixwaze wan sererast bike. Ji ber vê yekê berhemeke serbixwe ya bi navê “Pend û Şîret” nivîsandîye. Ji bilî wê berhema serbixwe, Şûşî di *Gulzarê* da jî cihekê berfireh daye şîretan. Şûşî di *Gulzarê* da derbarê mijarên wekî giringîya xwandin û hişyarbûn, zîyanên ereq û qumarê, xirabîya malê dinyayê, giringiya jinînanê, di jîyanê da rola jinê, amadebûn bo şerê li hemberî dijminan, dilpakî, ‘îbret, hecemat û xewa nîvro cihekê berfireh daye şîretan. Wekî mînak di van beytan da Şûşî şîretan li xwînerên xwe dike:

Karek tu bike helal û taze

Dê bî du cîhan tu serfiraze (Gulzar, b: 1497)

...

Her kes ji te ra bibêjî pende

Guhdarî bikey eger pesinde (Gulzar, b: 5957)

...

Nê malê dinê bela ye exleb

Ney xûzme kesê bi têrî meşleb (Gulzar, b: 8357)

...

Nê rahê heyatê jinînan e

Asasê jiyanê xir cîhane (Gulzar, b: 8622)

Çend şîretên di ên Şûşî yên ku di *Gulzarê* da derbas dibin em dişên wiha rêz bikin:

- Bi ‘ilmî jî sabît e ku xewa nîvro bo giyanê mirovî baş e

Meşhûr e bi ‘ilmî tenduristî

Xew lew demî bû giyan û hestî (Gulzar, b: 5888).

- Divê jin kabanîya mal xwe bît û zarokên xwe ser exlaqeqê baş mezin biket.

Ma bes niye jinkê ev wezîfe

Neyxaşme eger bi dîn nezîf e

Mazin diketin kuş û kişan ew

Ba xulqê şîrîn çî ruh û can ew (Gulzar, b: 8631-8632)

- Ji leşê xwe xwînberdan (hecemat) sineta Pêxemberî ye û ji bo gelek nexweşîyan derman e (Gulzar, b: 8641-8642).

Lewra wî ji bû me daye ferman

Derman e ve renga xwûn bi berdan (Gulzar, b: 8642)

- 17, 19 yan 21 ê mehê xwînberdanê bike. Roja şêşembîyê xwînberdanê neke (Gulzar, b: 8643-8644).

Yan hevde ji mahê yanê nûzde

Yan bîst û yekê wekî wî berde

Sêşembîyê bernedey bi qestî

Yek lehze di wê ye xwun newestî

- Misilman ji kunekê du car nahê gezkirin ji ber vê yekê kesekê hişyar be (Gulzar, b: 7799).

Nahête gezîn kesê misilman

Du car ji kunek” ji huşê îman

- Çi rewşa wî xanîyê kabanî tê da nebe nîne (Gulzar, b: 4983).

Bê rewş e eger ji min dizanî

Kabanî eger nebît di xanî

- Jinînan asasê xir cîhanê ye (Gulzar, b: 8622).

Nê rahê heyatê jinînan e

Asasê jiyanê xir cîhane

- Jin ji bo kesê dîndar gelek xweş yar e (Gulzar, b: 8626).

Xûş behre ye bû mirûvê dîndar

Bû dîn û cîhan mu‘în û xûş yar

• Jin bingeh e, kanî ye. Ger jin nebin wê gavê Pêxember, alim, arif û mêr jî nabin ji ber ku ew hemî jî jinan dibin (Gulzar, b: 8627).

Jin ta ku nebin çewa dibin mêr

Mêrê ku di nêv xezayê wekî şêr

• Ger tu bixwazî bo xwe jinekê bînî hişyar bî tenê li lawînîyê nenêre, kemalê paş guhê xwe ve neavêje (Gulzar, b: 1352).

Hişyar bî nezer nekey li malî

Yan lawînîya bi bê kemalî

• Gava tu jinekê dixwazî li eql, neseb, heseb, dîn, şeref û edeba wê binêre (Gulzar, b: 1353).

‘Eql û neseb û heseb bixwaze

Dîn û şeref û edeb bixwaze

• Dilpak be, dilpîs û dilreş nebe (Gulzar, b: 5953).

Dilpakî ye dergehê kemalê

Dilpîsî esas e bû zewalê

• Aqil divê mirovî ber bi qencîya ve bibe (Gulzar, b: 5954).

Ev ‘eqlê Xudê ku daye însan

Heyf e ku nebît delîlê îhsan

• Divê tu heqê hemî organên xwe bideyê wan zayî nekey (Gulzar, b: 5955).

Ger çav û guh in eger zuban e

Nêv cê xû şerîf nekey ziyane

• Gava kesekî pendek li te kir guhê xwe bidê (Gulzar, b: 5957).

Her kes ji te ra bibêjî pende

Guhdarî bikey eger pesinde

• Zelamek çend yê xirab û nezan jî be bi ezmanê şîrîn dê çêbibe (Gulzar, b: 8124).

Her çendî zelam bed û nezan e

Dê çêbît eger şîrînzuban e

• Ezmanşîrînî û rûyê xweş dergehê emînî û evînê ye (Gulzar, b: 8125).

Nê royê xûş û zubanşîrînî

Ew dergê emînî û evînî

• Di hin rewşan da hîle fer in (Gulzar, b: 5735).

Her çen ku tinê Xudê hesîb e

Emma di fer in ve new'e lêbe

- Merdê ku şareza nebe şolên wî bi asanî nameşin (Gulzar, b: 5736).

Lew merdê neşareza û nadan

Şulêt wî neçêdibin bi asan

- Gava ku birayê te yê misilman kete deravekê tengîyê bi mal û parê xwe ve destê wî bigire (Gulzar, b: 4760).

Xêrek mezin e birayê dînî

Wî dest bigirî bi can evînî

- Tengavî, xurûr û îsyana mirovî dişkêne (Gulzar, b: 2090-91).

Tengavî heta nebînî însan

Nêzîke biket xurûr û 'îşyan

Her merdê dibînî hêc û har e

Wê rojê dibînî kulewar e

- Ji nefsa têr bitirse ji ya birsî netirse (Gulzar, b: 2092).

Nefsa xû eger te dîtî birsî

Mizgîn li te hîç li wê netirsî

- Nefsa xwe bindest bike nehêle rizgar bibe (Gulzar, b: 2094).

Vê nefse heta nekey tu jêrdest

Bê fayde nekey bilindîyê qest

- Kesê bê şol bît ew çî caran nagehîte murada xwe (Gulzar, b: 1492).

Her kes ji xû ra neket çî karan

Nagehte murad û pişk û baran

- Bo cewanemêran şerm e ku çavê wan li nanê xêre be (Gulzar, b: 1493).

Nê şerm e ji wan cewane mêran

Wan çav hebitin li nanê xêran

- Ger ku şerefa te bo te giring be, wê gavê here hemalîyê bike neku tu ber suala kesekî dilê te biêşe (Gulzar, b: 1495).

Hemmalî bikey ne wekî bixwazî

Xaşma tu eger şerefnewazî

- Ji bo ku tu bibî xwedî jîyaneke serfiraz û serbest divê te şolek hebît û tu şol bikey (Gulzar, b: 1496).

Ger dê te divê bijî bi serbest

Tu helke li şulî bask û dest

- Kiryarî û tovçînîyê bike (Gulzar, b: 1498).

Kiryarî bikey gelek pesinde

Tûwçînî bikey du hin bilinde

- Bibe xwedî sin'etek (Gulzar, b: 1499).

Şin'et ji xû ra bikey cewan e

Hem dîn û 'îbadet û jiyan e

- Hindî ku ne di îsyana Xwedê da bin ferz e guhdarîya mîr û sultanên xwe bike, çi caran tiştên xirab li gel wan neke (Gulzar, b: 1437).

Her hinde dikey îta'eya mîr

Hetta ku mezin nebît Xudêgîr

- Ev dinya ni cihekê bêdawî ye ji ber vê yekê her dem taeta Xwedê bike (Gulzar, b: 1440).

Ev kevnecîhane bê beqa ye

Hişyar bî ji ta'etê xudaye

- Li heqqê feqîr û jaran hişyar be wan jibîrneke (Gulzar, b: 1428).

Guhdar be Xudê te agedar e

Ser heqqê feqîr û jarî yar e

- Nivîs û qelem ji bo me gelekî pêdivîne girinîyê bidê (Gulzar, b: 7075).

Nê xetî û qelem me pêdivî ne

Bû jînê cîhan û neşrê dîne

- Hem ji bo şol dinyayê yên wekî tarîx û hesaba hem jî bo axretê şolên dînî yên wekî nivîsandina Qur'an û hedîsan qelem gelekî giring e (Gulzar, b: 7078).

Qur'an û hedîs û şer' û eḥkam

Tarîx û ḥisab û karê îslam

- Nivîs û ziman ji bo hukimranî û dewletên vî demî gelekî pêdivî ne. Ji ber vê yekê xwe fêrî nivîs û zimanê gelek dewletan bike (Gulzar, b: 7080- 7081).

Xetî pêdivî ye di vî zemanî

Bû dewlet û dîn û hukimranî

Ney bes bi tinê me xetî îslam

Belkî xetî cumle dewletan 'am

- Ereq û qumar gelek xirab û bi zerer in xwe jê dûrbêxe (Gulzar, b: 7902).

Ger pîsemey e eger qîmar e

Wan şerr û derer bi çav diyar e

- Ger kesek fêrî ereq û qumarê bû êdî çî xêr ji wî kesî nahê (*Gulzar*, b: 7903).

Her kes bi yekê ji wan bibût fêr

Êdî tu xeyal nekey ji wî xêr

- Ereq û qumar mala mirovî xirab diketin, hişên mirovî ji serê mirovî dibetin, taetê Xwedê li ber mirovî sar diketin, hem exlaq hem jî tenduristîya giyanê mirovî xirab diketin, mirovî feqîr û bê mal diketin ji ber vê yekê xwe jê dûr bike (*Gulzar*, b: 7904-7911).

‘Eqlî dibetin ji kelle mêran

Malan diketin xirab û wêran

...

Hindan ji keser ji malê çûyî

Bedkarî hinan û hezreguyî

- Malê dinyayê bi qelemperî bela ye bo mirovî. Mirovî difinbilind, serxweş, methoyî dike, ji rêya xwedê xafil dike û şohretperest dike (*Gulzar*, b: 8357-8361).

Nê malê dinê bela ye exleb

Ney xûzme kesê bi têrî meşleb

...

Şuhretperisî û zikviyanî

Ney karê miruvê nûr di canî

- Kesê ku دنیا li ber dilê wî gelek şîrîn be dînê wî dê zererê bibîne (*Gulzar*, b: 8362).

Dunya çî kesê bivêt şîrîne

Dînê wî derer dihêt yeqîne

- Kesê ku merama wî razîbûna Xwedê û biheşte divê ev rêya Pêxemberî bişopîne (*Gulzar*, b: 183-184).

Herkes ku riça Xudê meram e

Ev kavledinê li wî heram e

Her çî ku divêt ne ‘îmê cennet

Dê bigrî rîya resûlê ummet

- Ey bira ji bo ku tu qedrê Pêxemberê xwe baş bizanî û dersan bo xwe ji jiyana wî wergirî divê tu jîn û heyata wî can bixwînî (*Gulzar*, b: 401-403).

Hetta tu bizanî ey birader
Qedrê vî Muḥemmedê peyember

...

Beḥşê wî divêt cewan bixwînî
Belkî ji xû 'îbretek bibînî

- 'Ey b û kêmasîyên mirovan aşkere neke biveşêre (Gulzar, b: 496).

Rengîn e li nik me 'eybepuşî
Ne şîrîn e çî kîbr û heqfîruşî

- Xwe ji kîbr, xurur û deqşikênîyê dûr bêxe (Gulzar, b: 497-499).

Hişyar bî bira nekey xurûrê
Înşaf e derê kemal û nûrê

...

Nek carê bikey tu deqşikênî
Bê şek dê nedametê bibînî

- Ey kesên ehlê 'ilmî gelek bi sebir bin, nerim bin, dîlnizim bin (Gulzar, b: 500-501).

Xaşma tu bira ji ehlê 'ilmî
Lazim tu gelek bi şebr û ḥîlmî

Karê te tewaḏu' û weqar e
Navê te bi çakî payedar e

- Her çî ilm, sin'et û karên baş hebib xwe fêr bikin (Gulzar, b: 586).

Bê bar xû nekeyn ji her çî baş e
Ger 'ilm e çî şin'et û me'aş e

- Xwe ji rîbayê dûr bêxin (Gulzar, b: 741).

Ew karê ḥeram wekî rîba ye
Nêzîk wê nebin biken tebaye

- Zekatê ji malê xwe bide, ew zekat te ji bela û mûsîbetan biparêzît (Gulzar, b: 742).

Ew ruknê zekat Xudê ku danî
Em taze bideyn ji ruh û canî

- Bo xwe bi awayekê ciwan û helal malî xir bike, nebe êxsîrê malê xwe bi wî malê xwe xêran bike da biçîye biheştê (Gulzar, b: 1100-1108).

Ger bê t û bela biçît bi malî
Memnun bî ne wekî ji bû bi nalî

...

Dunya çu niye ku bê dewam e
Karek bike bû biheşt meqam e

• Li hemberî dijminên dînî her dem bo şerî yê amade bin, hûn çend bişên ji bo xwe çek û quwwetan amade bikin (Gulzar, b: 598-599).

Hişyarî xû bin li duşminê dîn
Haqîr xû biken bû cengê her hîn

Hun kesib biken sîlah û quwwet
Çendî ku ji we şîyan û taqet

• Ceyşeka xwedî çek û ta'etker bo xwe çêkin. (Gulzar, b: 601).

Ceyşek we divêt cewan û mêrîn
Emma bi çek û 'îbadet û dîn

• Ser dîn û wetenê xwe canfîda bin (Gulzar, b: 602).

Ser dîn û weşen di canfîda bin
Ta çendî bijîn 'ezîz û şa bin

• Bo şerekê li hemberî dijminê xwe hemû amûrên şerî yê dewra xwe bidestbêxin da ku hûn bişên şerê dijminê xwe bikin (Gulzar, b: 603-610).

Rumbazîy û quşme û suwarî
Segvanîy û karê nêzekarî

Fêrbûnî evî sîlahê taze
Nê ferq e li ser me wekî nemaz e

Teşyare û bûmbe û peraşut
Pêdivî ne me wekî zexîre û qût

Reşşas û tivenk û top û dûrbîn
Nê cumle fer in çu gaz û benzîn

Rummane û şîr û rumh û sîkar

Laslikî û berq û tank û radar

*Seyyare eger qîtar û papor
Ta her çî bi kar e bû şer û şor*

*Cumle me divên evî zemanî
Bêy wan nê meħale zindiganî*

*Ceyşek bi çek û quwwet û nav
Îslamê divê hebî di her gav*

BEŞA SÊYEM TRANSKIRPTSIYONA GULZARÊ

3.1. Rêbaza Transkripsiyona Gulzarê

Destxet bir herfên erebî – kurdî ve hatiye nivîsîn. Transkripsiyona herfan li gorî alfabeya transkripsiyonê ya standart hatiye kirin. Di tabloya jêrîn da ka li hemberî kîj herfên erebî – kurdî, kîjan herfên latînî – kurdî hatîne bikaranîn tê nîşandan.

Tablo 3. 1: Latînîza Tîpên Erebi

Transkripsiyona herfên ku di alfabeya erebî da hey û di alfabeya kurdî ya latînî da jî tên bikaranîn		Transkripsiyona herfên ku di alfabeya erebî da hey lê di alfabeya kurdî ya latînî da nayên bikaranîn		Transkripsiyona herfên ku di alfabeya erebî ney lê di alfabeya kurdî ya latînî da tên bikaranîn	
ا	Aa, Ee	ث	Ss	چ	Çç
ب	Bb	ح	H h	ژ	Jj
ت	Tt	خ	Xx	ڤ	Vv
ج	Cc	ذ	Z z	و	Ūû
خ	Xx	ص	S ş	ۆ	Oo
د	Dd	ض	Ḍ ḍ	ي	Êê
ر	Rr	ط	T t		
ز	Zz	ظ	Z z		
س	Ss	ع	‘		
ش	Şş	غ	Ė ė		
ف	Ff	ز	ř		
ق	Qq	ء و ئ	’		
ك ك	Kk				
ل	Ll				
م	Mm				
ن	Nn				
ه	Hh				
و	Ww				
ى	Yy, Îî				

Heta niha di gelek lêkolînên kurdî yê transkripsiyonê da ji bo herfa “غ” wekî lêkolînên tirkî herfa “ğ” hatiye bikaranîn. Lê me di vê lêkolîna xwe da ji ber ku çêtir li kurdî tê ji bo herfa

“غ” , herfa “x” bikarînaye. Berîya me Gîw Mukriyanî¹, Hemin Omar Ahmad², Zahir Ertekin³ Semih Gezer⁴ , Hacı Yılmaz⁵ jî bi vî avayî bikarînaye.

Şex Tahir ji bo rastxwendina metnê, wezn û qaffiyeyê di metnê da çend îşaretên taybet bikaranîne û cihê ev îşaret heyî divê çawa bêne xwendin diyar kirine. Me jî di transkrîpsiyona metnê da hişyarî li van xala kir.

Di metnê “” wek “i”, “” wekî “e”, “” wekî “u”, “ى” hatibe wek “î”, “ و ” weki “o”, “و” jî wekî “û” hatine nivîsîn. Di hin peyvên ji bo wezn a beytê bêyî ku kesre “” hebe jî herfa “i” hatiye bikaranîn. Wek mînak di beyta jêrîn da di peyva “aşkar” da kesre tune lê ji bo wezn a metnê peyv wekî “aşîkar” hatiye xwendin û nivîsandin.

“Zana bi xefiy yî û aşîkar î

Tu çen bizirî tu hin diyar î” (b7)

Di metnê da herfên ku şedde “” li ser in wek du herf hatine nivîsîn. Wek mînak di beyta jêrîn da ji ber ku li ser herfa “” yê hereka şeddeyê heye wek du “n” hatiye nivîsîn.

“Her hemd û şena û şukr û minnet

Her bu te xudê xudanê rehmî” (b3)

Di destpêka destxetê da sê rûpel hene ku Şûşî xettatîya xwe nîşan daye. Bi xetekê xweş di rûpela yekem da bi erebî bismîllah nivîsandîye. Di rûpelê duyem da navê Gulzarê yê erebî, navê Pêxemberî û çend ayet nivîsandîne. Di rûpelê sêyem da jî dîsa navê berhemê bi xettatî nexşandîye. Ev her sê rûpel wek pêvek hatîne dayîn. Dîsa Şûşî rûpelên 4-9an jî bi erebî nivîsandine. Di van rûpelan da Şûşî pirtûka xwe diyarî telebeyên Nûrê dike, çend çavkanîyên sereke yên pirtûka xwe, plana pirtûka xwe, hereke û îşaretên pirtûka xwe diyar dike. Ev rûpel di pêvekê da hene lê di nav metnê transkrîpsiyonê me cih nedayê.

Di nav gulzarê da di serê beşan da bi erebî ayet hatîne nivîsin me orjînala ayetê bi herfên transkrîpsiyonê nivîsandîne û wateya wan a kurmancî jî di nav kevanekê da nivîsîye.

Hemû serenavên Gulzarê û jêrenotên wê bi erebî hatîne nivîsîn. Me jî bi herfên transkrîpsiyonê resen a serenavan nivîsandîye û kurmancîya we jî di nav kevanekê da nivîsandîye. Jêrenotên Şûşî me wergerandîne kurmancî û tenê kurmancîya wan nivîsandîye.

¹ Mukriyanî, G. “Elfûbêy Kurdî”, Çapxaney Kurdistan, Hewlêr, 1960

Ahmad, H. O. “Mentîqut – Teyr”, weşanxana zankoya Soran, 2018²

³ Ertekin, M.Z. û Ahmad, H. O, “Dîwana Mehîwî” Weşanên Lîs, 2018

⁴ Gezer, S. “Xusrew û Şêrina Elmas Xanê Kenduleyî (Metn û Lêkolîn)” Teza Doktorayê, Zanîngeha Bîngolê, 2023

⁵ Yılmaz, H. “Dîwana Laxer Mela Umerê Aşiq (Metin û Lêkolîn)” Teza Lîsansa Bilind, Zanîngeha Artukluyê, 2019

3.2. Metna Gulzarê ya Transkirîbekirî

BÎSMÎLLAHÎRREHMANÎRREHÎM

Rabbîşrah lî şadrî. We yessîr lî emrî. Waħlul
'uqdeten mîn lîsânî. Yefqahû qawlî. ((Mûsa) Got:
*Xwedayê mîn! Singa min fireh bike. Karê min ji
bo min hêsan bike. Girêka zimanê min veke. Da
ku gotina min fêm bikin.* (20-Sureyê Ta-ha (25-
28))

EL-MUQEDDÎME (DESTPÊK)

We fiha ezhar (Pêşekî û Çend Kulîlk)

1. EL ÎBTÎDAHÛ BÎ ÎSMÎ RABBÎL E'LA EL-FETTAH (DESTPÊK BI NAVÊ RABBÊ MIN Ê BILIND Ê FETTAH)

1. Ellah ku çi navekê şîrîn e
Gûtna wî heyatê can û jîn e
2. Ey navê te ye Rehîm û Rehman
Wey zîkrê te ye şîfa û derman
3. Her hemd û şena û şukr û minnet
Her bû te Xudê xudanê rehmet
4. Bawer me heye ku tu Xuda yî
Her tu mezin î xudan beqa yî
5. Tenha yî tu bê heval î û bê hemşer
Ne yê pêtivîyê wezîr û yawer
6. Hađîr tu li ser dilan reqîb î
Şahid tu li kullî kesî qerîb î
7. Zana bi xefî yî û aşîkar î
Tu çen bizirî du hin diyar î
8. Ageh bi şehadetê û xeybê
Dûr î tu li her nerêz û 'eybê
9. Her we bi Muhammedî me bawer
'Ebdê te ye qaşid û peyember
10. Serdarê hemû peyemberan ew
Serdefterê cumle serweran ew
11. Ew rohnîyê afitabê rehmet
Ew durrê giran buhayê xilqet
12. Bînahîyê çavê cumle 'alem
Tacê serê xir kuřet di Adem

13. Ew mezherê xûş xîtabê "lewlağ"
Sîrr û sebebê sucûdê emlak
14. Xûşevyê te ye qedir giran e
Axir te peyemberê cîhan e
15. Feyd û kerem û selam di bê hed
Ya Reb tu birêje ser Muhammed
16. Hem ser hemû çak û pake alan
Gel cumleyê wan mezin hevalan
17. Şahib hunerê di piřr dîrayet
'Alî şîfetê xudan dîyanet
18. Piřr behrewer in xudan kemal in
Xilqet beşer in melek xîşal in
19. Ser dînê te ew çi canfîda ne
Ya Reb tu bidey cezayê wane
20. Ew hamilê dîn in û şerî'et
Ew murşîdê dîn in û terîqet
21. Ew bûne serê se'adeta me
Ew bûn sebebê hîdayeta me

22. Navê te Xudê çi tazena e
Pîrûz e çi şûleka li nav e
23. Navê te ye ron dibin bi wî dil
Zîkrê te ye hûn dibin bi wî dil
24. Bû nûrê hîdayetê delîl e
Bû jîn û se'adetê kelîl e
25. Miftah e ji bû xizîneya nûr
Mî'rac e bû cennet û serê jûr
26. Navê te ye nûrê dûrebînan
Zîkrê te ye şebrê her hezînan
27. Dermanê cemî'ê eş û nalan
Xermanê me van feqîrehalan
28. Navê te gelek şîrîn e ya reb
Luřfa te gelek berîn e ya reb
29. Navê te kesê ji dil bixwînît

- Dê her du cîhanê xêr bibînît
30. Her kes weku berbela û gumrah
Îmdad wî bese bibêjî Ellah
31. Ewwel me bûy xû îbtîda ye
Axir me li ser wî întîha ye
32. Tahirê te feqîr û jar e ya Reb
Rehma te wî pişk û bar e ya Reb
33. Şermende ji tu ye piřr gunah e
Feqla te ûmêd e hem penah e
34. Nîn in te berevan bijil peyember
Xûşevê te û şefî'ê meşser
35. Ger dê tu 'efû bikey vî jarî
Dê dey me bi xatîra wî yarî
36. Mewlayê me yî tu dilnewaz î
Rebbê me tu yî tu karîsaz î
37. Ya Reb tu bi navê xû yê e' zem
Xafil me ji xû nekey tu her dem
38. Gel dûstê di xû bikey me hemrah
Xafil me nekey ji zîkrê Ellah

39. Navê te Xudê ku çendê xûş e
Miftahê se'adet û xirûş e
40. Navê te ye cewhera zubanan
Zîkrê te ye nûrê qelb û canan
41. 'Arif bi te ra xudan kemal in
'Aşîq xû ji bû te her dinalin
42. Zahid bi te ew di piřr qerar in
'Abid bi tinê di hoşiyar in
43. Zengîn e ewê ji dil tu nasî
Serşîn e kesê li nik te 'aşî
44. Dûstê te belê ebed se'îd e
'Aşî ji te bê kes û pelîd ¹e
45. Serşor û xisaret û gunehkar
Barê gunehan giran e êkcar
46. Nef'ê² wî nîye ne mal û ewlad
Rûyres ji Xudê zelîl û naşad
47. 'Umrê xû bi xefletê wî bûrand
Cennet bi şefağeta xû dorand
48. Dunya xû eger çî zûr şîrîn e
Emma bi nezer wî her çu nîne
49. Ney warê şefa û keyf û xûşî
Ney darê beqa³ û 'eyşenûşî⁴
50. Nefiroşe bi vê cîhanê yekser
Tahir tu riđayê şahê ekber

51. Xûzya li kesê Xudê hebandî
Nefsa xû li vê dinê revandî
52. Xû nasîy û tu bi rastî zanî
Parastî xû wî li vî zamanî
53. Hûbba te kirî refîq ji bû xu
Şer'ê te kirî terîq ji bû xu
54. Qur'an wî kirî delîl û rehber
Serdarê rusûl şefî'ê meşser
55. Wî qewl û 'emel bi sunneta wî
Mizgînî ji wî bû ummeta wî
56. Xuyziya li kesê Xudê 'efuket
Dilxûş bi lîqayê zâtê xû ket
57. Rizgar biketin li vê belayê
Piřr behre biket bi wê lîqayê
58. Ew dê bigehîte rewş û reyhan
Dilxûş dibîtin bi hûr û wîldan
59. Navê wî kesê gelek bibêjî
Dê rehîm û kerem bi ser birêjî

60. Tahir were tuş wekî hevalan
Waz bîne li pûçîy û xeyalan
61. Qesdê bike baregahê Barî
Ta key neker û ne huşiyarî

¹ Pîs, gemarî, heram

² Kar, fayde

³ Biheşt

⁴ Jiyaneke xweş û bi kêf, jiyana bextewar.

62. Hilbigre rîya xudan kemalan
Şahîb huneran şîrîn xîşalan
63. Bê fayde ‘umir te geşte êvar
Karek te nekir bû rojê dujwar
64. Karek bike tu vî ‘umrê mayî
Waz bîne li karê pîs rîyayî
65. Mala xû bigêre xilwexane¹
Aloze gelek nê ev zemanê
66. Tewbe bike zû li xir gunahan
Pirr feql e Xudê bû dadexwahan
67. Qeşda te tinê rîda wî bîtin
Dunya çû nîye bilan biçîtîn
68. Belkî li te xûş bî şahê Rehman
Dilxûş te biket ebed bi rîdwan
69. Qurtar te biket li vê belayê
Pirr bar te biket bi wê lîqayê²
70. Gel xizm û kes û bira û daybab
Seyda û heval û cumle eħbab
71. Vêkra ku hemî bi rehmeta wî
Em cumle bi çîne cenneta wî
72. Ya Reb me tinê tu piştevanî
Hîfza me bikey di vî zemanî

2. ES-SENA ‘ELELLAH (PESIN BO XWEDÊ)

73. Ey şanî‘ê Zülcelal û Qadir
Zatê te ne ewwel û ne axir
74. ‘Îlmê te muhîf û qudreta te
Hukmê te dirist û hîkmeta te
75. Ey çen mezinî çi ‘alî şanî
Nîşan te ew e ku bê nîşanî
76. Emrê tu bibêjî “kun fekan e”
Şe’nê te Xudê çi taze şan e
77. Nînin te mekan li her mekan î

¹ Xelwetxane, silûsgeh

² Hevdîtîn, seredan

³ Berfireh, bêsînor

78. Baqî tu yî her tu ber qerar î
Her tu meded î tu harîkar î
79. Ey wahidê bê heval û hemser
Me‘bûdê hemû enamî yekser
80. Dûrî tu li ‘eyb û kêr û kasî
Ney xwuzme li wê ku tu nenasî
81. Şukra te ye rewneqa zuban
Zîkrê te ye nûrê qelb û canan
82. Rehma te Xudê gelek berîne³
Fedla te qewî ji dil şîrîne
83. Heşt baxê biheşt bi hûr û wîldan
Yek qetren e ew ji behrê îhsan
84. Qehra te qewî şedîd û tal e
Lew pirr gunehan me nale nal e
85. Her çen me xeta û pirr quşûr e
Hîvî me bi rehmeta te zûr e
86. Şermende ye pirr gunahê Şûşî
Settar î Xudê tu lê bipûşî⁴
- ***
87. Ey Xaliqê pirr celal û qudret
Wey şanî‘ê pirr kemal û hîkmet
88. Cînn û beşer û melek temamî
Xir dane te taze pirr nîzamî
89. Eşnafê beşer hizar ‘eşîret
Şed reng û zuban û şed tebî‘et
90. Ev sal û zeman û ev şev û roj
Ev nûr û zêlam û cennet û doj
91. Xêr û şer û pîsî î û cewanî
Ev xûş û nexûşî û giranî
92. Ev çak û xirab kufr û ‘îşyan
Ev ‘edl û heqî û fisq û tuxyan
93. Ev jîn û mirin şebab⁵ û pîrî
Ev her du cîhan bi kwîr û dwîrî

⁴ Veşartin, nixaftin

⁵ Xort, genc

94. Her çî tu bidey û yan nedey tu
Her çî tu bibey û ger nebey tu
95. Hindan di xênî hinan feqîr key
Hindan nefer û hinan emîr key
96. Her çî ku se'îd e yan şeqî ew
Pîrî sûç û xeşa ye yan teqî ew
97. Heç yê tu 'ezîz bikey 'ezîz e
Ew yê tu temîz bikey temîz e
98. Herkes ku tu hez bikey celîl e
Herçî ku te hezkirî zelîl e
99. Ew dê bî ewa te hezkirî bes
Hûkmê te nîye ku red biket kes
100. Kes nîne bibet eger bidey tu
Kes nîne bidet eger bibey tu
101. Haşa te hebin şerîk û eşbah¹
Yan ehl û weled te haşalîllah
102. Kenzek² tu hebûy ezel nîhan³ bûy
Bê 'arif û 'ebdê îns û can bûy
103. Ev xelqe te da bî rêz û rengîn
Da ku tu bî rastî bêye nasîn
104. Her êk xû bî şolekê muwezzef⁴
Hindek te kirin li wan mukellef
105. Çêtir te li wan heman beşer kir
Tacê kerema xû lê bî ser kir
106. Qaşid te firêkirin peyapey
Her êk bî nîzameka tu hezkey
107. Adem li serî heta ku xatem
Ron kir te bî wan cemî'î 'alem
108. Dînê xû te kir beyan ji bû wan
Şer'ê xû te kir 'eyan ji bû wan
109. Hûkmê xû wesa te kir bî dîdar
Însan te kirî bî şulê muxtar

110. Her kes ku divê wî nûr û îman
Her kes ku divê wî kufr û 'îşyan
111. Her kes xû bî karê xû rehîne
Hakim tu yî lê çî zulim nîne
112. Her çî ku tu nasî çak û pak e
Her çî tu nenasî ew hilak e

113. Xûzmey li kesê ku tu vîyayî
Nefsa xû vegirt li dest hewayî
114. Tîrsa wî dewam li heybeta te
Çavê wî dewam li rehmeta te
115. 'Alem ji gef û zuban selamet
Serbest û se'îd bibît qiyamet
116. Ya Reb me bikey ji wan se'îdan
Têkel me bikey di nav şehîdan
117. Tahîr dê mirît û dê fena bît
Ya Reb di rîya te da bila bît
118. Ya Reb xû tu yî Rehîm û Rehman
Rehma te tinê divêt me derman
119. Her çendî ku pîrî gunah e bê hed
Emma bide xatîra Muhemmed

3. FÎ MEDHÎL RESÛL (DI PESNÊT PÊXEMBERÎ)

120. Ey fexrê cîhan û wildê Adem
Ey tacê serê cemî'ê 'alem
121. Ey nûrê hîdayeta Xudayî
Menzûrê 'înayeta Xudayî
122. Navê te Xudê bilindê anî
Xulqê te gelek mezin wî zanî
123. Ey serwerê cumle murselînan
Wey pêşerojê me mu'mînînan
124. Mînzarê tereqqî û 'îbadet⁵
Serdarê hemû xudan se'adet

¹ Tiştên wek hev

² Xezîne, gencîne

³ Veşarî

⁴ Erkedar, peywirdar

⁵ Dûrbîna pêşveçûnê

125. Ey her tu şefî'ê rojê meşşer
Her tu vedikey derî ji mehder
126. Şahib 'elem û meqamê mehmûd
Bes date Xudayî hewdî mewrûd¹
127. Ey saqî avê hewdê kewser
Hîvî me nekey ji bîr di meşşer
128. Şahib kerem î meqamê "lewlak"
Durra şedefa sucûdê emlak
129. Ey sorgulê baxê feyd û uns î
Wey bilbilê murxizarê² Quds î
130. Miftahê xizîneya kemal î
Dellalê terîqeya cemaî î
131. Peyxemberê axirê zeman î
Tu murşîdê cumleyê cîhanî
132. 'Alî neseb î mezin şîfat î
Dunya vejî lew dema tu hatî
133. Ey nûr û çirayekê munîr î
Mizgîn derê 'alem û nezîr î
134. Qur'an ji te ra Xudê hinarî
Bû ummeteka ku wî bijarî
135. Şed şukir tu yî me yar û yawer
Peyxember î tu me tu yî rehber
136. Anîn te ji tarîyê bû nûrê
Dilxûş te kirîn bi vê sirûrê
137. Ewwel me tu yî delîl û rehber
Axir me tu yî şefî'ê meşşer
138. Tahir te yek e ji cumle yaran
Qurbanî te ye hero du caran
139. Ey rehberê xûşî û se'adet
Peyxember û qaşîdê hîdayet
140. Fexrê 'ecem û hemû 'ereb tuy
Ey kan û xizîneya edeb tuy
141. Ellah ku tu day bi taze şûret
Razandî belê bi pake sîret
142. El Heq mezin î kemalê darî
Şahib huner î eşer diyar î
143. Bê sir nîye lê ku xatemî tu
Seydayê cemî'î 'alemî tu
144. Ey çen mezin î du hin şîrîn î
Serbarê dil î tu nazenîn î
145. Tuy şu'leê afîtabê³ rehmet
Tuy durrê giranbuhayê hikmet
146. Ey mezherê rehmeta Xuday î
Wey her ji bû rehmetê tu day î
147. Ey ku çî qeder te talî kêşan
Çen cewr û cefa çî renc û eşan
148. Dîtin te li destê wan neyaran
Nek carekê bel hizarê caran
149. Tu şebr û tehemmul û cewanî
Wan zilm û nebaşîy û neşanî
150. Tu da'î û hadîyê se'adet
Wan butperisî rîya şeqawet⁴
151. Çendî te heqî dikir beyane
Wan her bi te ra dikir tîrane
152. Şed mu'cîze û hizar ji ayet
Bê hed ji delaîl û îşaret
153. Yek yek te kirin beyan ji bû wan
Bes da ku biken qebûlê îman
154. Kerr bûn li heqî li nûrê kûr bûn
Lal bûn li rîya vî dînî dûr bûn
155. Gavê tu ewan dikirye şahir
Gavê tu dikirye dîn û şa'ir
156. Dem dem dikirin tifaq li ser te
Geh geh bi şer û şîqaq li ser te
157. Her çen te dikir li wan neşîhet

¹ Birka ku Pêxember roja qîyametê li hivya ummeta xwe dimîne.

² Çûçika di zare

³ Tav, roj

⁴ Rêbirî, eşqîyayî

- Wan her bi te ɾa dikir feđihet
158. Şed zilm û eziyet û nekamî
Şed qehr û nerêzî û nefamî
159. Çen sal tu ji wan ve derdeser bûy
Axir tu li Mekke ɾerbeder bûy
160. Tu mayî di ɾalê tirş û tale
Hel bi'isetê ta bû şêzde sale
161. Wan çendî ji dil cefa didate
Hindê dî te kir bû dîn xebate
162. Bew şebr û tehemmul û cewanî
Bew xûş xeber û sihir beyanî
163. Bew xulqê şîrîn û tazekar î
Hetta te birin bû rahê Barî
164. Înane derê ji kufr û 'îşyan
Dil zinde kirin bi dîn û îman
165. Alayê bilindê dîn û dewlet
Hilgirtî ewan bi naz û 'îzzet
166. Sîh sal pê neçûn hetta ku ew dîn
Pan kir li cîhan hetta derê Çîn
167. Ey xûşevîyê Xudayê ekber
Peyxemberê xir cîhanê yekser
168. Şanê te çi taze û pesind e
Qedrê te li nik wî zûr bilinde
169. Barî, tu ji 'alemê bijarî
Da bibye delîlê dînê Barî
170. Bê mîşl î belê ji 'alemê tu
Bê sir nîye lê ku xatemî tu
171. Mewlay bi te dan ji kanê rehmet
Şed mu'cîze û hizar keramet
172. Ey serwerê 'alem û serê tac
Bû kê dî bijil te bûye mî'rac
173. Ey heft felek te bûne pabûs¹
Ey sîdre te de'wegahê Quddûs
174. De'wayê peyxemberî te heq bû
Lew meh bi îşareta te şeq bû
175. Ey dar û beran selam li gel te
Ey caneweran kalam li gel te
176. Xaliq bi te dan hizar 'elamet
Nîşanê nibûwwet û keramet
177. Me'lûm e cenabê pakê Barî
Şanê xû qedîm we kirye carî
178. Peyxemberî zûr di ber bela ne
Hem warisê wan ku em mela ne
179. Mewlay ji ezel hu kirye sunnet
Xûşî te nîye nexuy tu zehmet
180. Hetta tu nebî 'ezab û ɾencê
Zehmet tu bigehye mal û gencê
181. Hetta di cîhan nekêşî zehmet
Zehmet tu biçî bû nivê cennet
182. Behrek mezine peyxemberî lew
Lazim bû dikêşî zehmetê ew
183. Herkes ku riða Xudê meram e
Ev kavledinê li wî ɾeram e
184. Her çi ku divêt ne'îmê cennet
Dê bigrî rîya resûlê ummet
185. Tahir were tu hetta ku zû ye
Karek bike ta 'umir neçûye
186. Hilbigre rîya resûlê serwer
Belkî te jibirneket di meşer
187. Ey fatihê dergehê biheştê
Qurtar e kesê reca te geştê
188. Her çi ji xû bûye peyrewê te
Hişyar û gudar û rehrewê² te
189. Destê wî bi sinneta te tund e
Qelbê wî bi ulfeta³ te bend e
190. Serbest û 'ezîz û serfiraz e
Dilxûş e ebed bi 'îzz û naz e

¹ Pê maçikirin

² Şagirt, mirî

³ dostanî

191. Her çî ku li mezhebê te der çû
Şeytanî li ser bir û li ser çû
192. Mexrûre bûyî bi nefis û şehwet
Melbûke bûyî bi mal û dewlet
193. Dunyayê denî qewî hebandî
Ageh ji qîyametê birandî
194. Heywan e bila xudan nîşan ew
Wêran e welew ku awedan ew
195. Miskîn e keçî dîyare zengîn
Serşîn e bila cewan û rengîn
196. Ya Reb tu bi heqqê navê xû key
Gel dûst û bira tu min 'efûkey
197. Qehra te eger çî zûr e duşwar
Rehma te belê nehedd û ejmar
198. Karê me quşûr û her xeta ye
Şe' nê te Xudê 'efû 'eta ye
199. Hîvya me tu yî wesîlet Qur'an
Şermende nekey me rojê mîzan
200. Şûşî te eger çî şermizar e
Nê xûşevîyê te hîvîkar e
201. Ger dê tu 'efû bikey muebbed
Dê dey me bi xatîra Muḥammed
- 4. ŞENA-ÛL ALÎ WEL EŞĤABÎ (MEDĤÊN XIZM Û HEVALAN)**
202. Ey Şahîbê fedl û dan û rehmet
Her bû te şena û şukr û minnet
203. Îḥsan tu dikey cezayê îḥsan
Rîdwan tu didey cezayê îman
204. Her çî ji te ra ji dil gudar e
Ser emrê te ew bi kar û bar e
205. Miḥda ji te ra wî kirye karek
Karê wî ji bû dikey mubarek
206. Renc û te'eb û 'ezab û zehmet
Ger bû te ne tu digêrî rehmet
207. Her kes ji te ra muṭe'e kar bî
Bê şek ji wî ra dê harîkar bî
208. Her çî ji te ra bi emr û ferman
Bê hed dideyê tu fedl û îḥsan
209. Nê "alê resûl" gelek bi qedr in
Şahîb şeref in xudanê ecr in
210. Ew zêde bi qîmet û bi seng in
Lew ew du cîhan bi nav û deng in
211. 'Alî neseb in xudan şehamet
Meḥûbê Xudê ne piṛṛ keramet
212. "Eşḥabê Resûl" şîrîn xîşal in
Şahîb huner in xudan kemal in
213. Çen behrewer in çiqe cewan in
Ellah çî qeder di 'alî şan in
214. Peyxember e roj ewan sitêr bûn
Her ber wî bû ew ku bû te şêr bûn
215. Wan pişt bi te û 'emel bi wî bû
Lew ew bi te û ewan qewî bû
216. Şahîb 'emel in xudan dîyanet
Kardîde¹ ne xîṛ di piṛṛ şeca 'et²
217. Ew bûn bi şevê bi zîkr û Qur'an
Rojê bûne şîrweşîn li meydan
218. Ew cumle mubarek û teqî ne
Zêde bi dîyanet û neqî ne
219. Şahîb kerem in emîn û şadiq
Qabil bû hemû şena û laîq
220. Çen carê Xudê bi neşşe tenzîl
Nîşame didet ewan bi tebcîl
221. Ew serserê kafîran di germ in
Bû xuxuyê zûr bi rehîm û nerm in
222. Der zîkr û sucûd ewan diyar in
Talîb kerem in ji kirdigarî
223. Gel wê şerefa Xudayî dayê
Wan zêde hebû dilê sexayê

¹ Şolzan

² Mêrxas, egît, pelewan

224.	Teqdîm dikirin li ser xû exyar Çendan ku hebûn feqîr û bêbar	242.	Nageh wekî hat resûlê enwer Ew bûne ji wî heval û hemser
225.	Fermuye belê resûlê xêran Eşhabê min in wekî sitêran	243.	Exlaqê di wan hemû bedel bûn Safidil û ispehî 'emel bûn
226.	Her kes bi heçî ji wan bî peyrew Bê şubhe li ser hîdayetê ew	244.	Hîna ku ewan gehan bi dînî Ew bûne ewêt ku tu dibînî
227.	Eşhabê min in cenabê Barî Ser cîn in û beşer ewî bijarî	245.	Nageh tu dibînî bûne îslam Ew bûne xudan rîyaset û nam
228.	Bes nîne Nebî we daye ferman Qernê min e çetirînê qernan	246.	Ew gerçî heta duhî di weşî Evroke bûyîn emîrê ceyşî
229.	Bijlî rusulan û enbîyayan Ew bûne serûkê ewlîyayan	247.	Ew gerçî duhî ne xundewar bûn Nageh bi 'ilûm û fen diyar bûn
230.	Zînhar çu neken li wan 'îtabê Nabît ku bi wan biden 'ezabê	248.	Ew bûne serê se'adeta me Ew bûn sebebê hîdayeta me
231.	Her çî ku bivên divên li ber min Her kes ku nevên nevên li ser min	249.	Hîna ku diçûn ji bû xezayê Wan pirr dibû dil ji şewq û şayê

232.	Heçyê ku li wan biket nexûşî Bê şek li me ye me pê diêşî	250.	Her qewmê ji bû diçûn bi cenge Ev 'erde li wan di bûye tenge
233.	Ya Reb tu dizanî wan çî zehmet Kêşaye çî kêşmekêş û ezyet	251.	Gava ku diçûn qîtalê Romê Lerzî digehîşt qeralê Romê
234.	Çen cewr cefa birin li ber te Çen bigr û bikêş kirin li ser te	252.	Fewcek ku diçû şerî li wan bes Nê ta digehîşte can Muqewqes
235.	Şed qehr û bela hizar şer û şûr Şed talî û xûrbet û rihê dûr	253.	Kîsra wekî bû diçûn bi hîmnet Bê şubhe li wî dibû qiyamet
236.	Wan her ji te ra di bexşî erzan Mal û ser û ewlad û rûh can	254.	Wan destê bi şîr û dev bi Qur'an Çavek ji 'edil ewê dî îhsan
237.	Wan her çî dikir dikir ji bû te Ew her çî dîmir dîmir ji bû te	255.	Alayê bilindê dîn û dewlet Hilgirtî ewan bi naz û îzzet
238.	Lew ew du cîhan di serfiraz in Ew nik te gelek bi 'îzz û naz in	256.	Sih sal pê neçûn heta ku ew dîn Pan kir li cîhan bi îzz û temkîn
239.	Ew gerçî heta nebûn misilman Wan qet çu nebûn ne nav û nîşan	257.	Ya Reb tu bidey ewan bi îhsan Şed baxê biheşt û hûr û wîldan
240.	Ney xet û qelem ne wan riyaset Ney fennê heqaret û siyaset	258.	Her wek tu dizanî behrewer key Hetta bi ebed di xêrê wer key
241.	Efkarê di wan bi butperistî Exlaqê di wan di naduristî	259.	Şed feyd û selam û lutf û xûşî Şed naz û ne'îm û 'eyşê noşî

260. Ya Reb tu birêjî ser dilê wan
Dilxûş tu bikey bi cah û rîdwan
261. Xaşma li ewan li wan bijaran
Zêdey hemîyan li çar ji yaran
262. Ya Reb min û yar û dayûbaban
Hemyan bide xatîra şehaban

5. EBÛBEKRÎ ŞİDDÎQ (EBÛBEKRÊ SİDÎQ)

263. Şiddîqê mezin xelîfê ewwel
Bê şek li hemû şehabe efîdel
264. Ew pişî kerem e xudan meqam e
Çen mihterem e çi nîkûnam e
265. ‘Alî şeref e şerîfê zat e
Pakîj neseb e şîrîn şîfat e
266. Ew hel ji dili heta bi hestî
Pişî nûr û hîdayet û diristî
267. Şahîb huner e bi ‘eql û ra ye
Tedbîrêker e xudan deha ye
268. Mehbûbê Xudê bilinde şan e
Şîrîn xeber e şekirdihan e
269. Fama û zekî xudan dîrayet
Zana bi îdare û siyaset
270. Kardîde û rostem û dilawer
Çen şer wî kirin li gel Peyember
271. Ewşafê di wî netên jimarê
Ew yarê Muḥemmedî di xarê
272. Roja ku Nebî ji Mekke hîcret
Kir ew bû hevalê wî bi xidmet
273. Hem ḥariş û mûnisê¹ terîq e
Hem xadim û yawer û refîq e
274. Bûbekrê mezin çi xûş wezîr e
Hem yarê Nebî û hem xezîr e
275. Ḥaḍîr bû di emrê wî mubarek
Gel mal û ser û weled bi carek

276. Lewra ku dibê şehê Medîne
Çêtir me li wî şehabe nîne
277. Peyxemberî daye wî bişaret
Bûbekrê me dê biçîte cennet
278. Ehlê kerem û xudan sexa bû
Maqûl û mezin heta ku ma bû
279. Dîlnazîk û ‘abid û ḥezîn bû
Ew pişî bi qîraet û girîn bû
280. Çen kes vekirîne wî mewalî
Hîna wî didîn bi eş û talî
281. Wî ew dikirîn bi malekê zûr
Yek wan Hebeşî Bîlalê meşhûr
282. Aza dikirin li rahê Barî
Reḥmet hemû dem li wî bibarî
283. Axir ku neşax bû yarê serwer
Ew bûye îmam li cê Peyember
284. Çêtir hemîyan ‘ereb dinasîn
Kî pakedil in wekî di qasîn
285. Paşî ku wefa dibû Muḥemmed
Çen qewmê ‘ereb dibûne murted
286. Leşker wî hinarte wan bi kujtar
Hetta ku bi dîn kirinve îqrar
287. Lew ḥerbê gelek ji qarî Qur’an
Hîna ku şehîd dibûne bê can
288. Qur’an wî cem‘î dikir ji ewwel
Ev behre ji bû wî bû mukemmel
289. Feḍla wî ne tete hîç ḥîsaban
Ya Reb bideyê hizar şewaban

6. ‘UMERU’L-FARÛQ (‘UMERÊ FARÛQ)

290. Bê mîşal e ‘Umer xelîfê şanî
Ustazê kemal û ḥukimranî
291. Şahîb huner û xudan şehamet
Zêdey bi ‘edalet û keramet
292. Lê pişî kerem û kemal û qedr e

¹ hînbûy

	Ehlê ‘emel û şefa û şebr e		Destê hemû kafîran wî kurt kir
293.	‘Alî şeref e bilindê şan e Maqûl e gelek xudan nîşan e	311.	Pan kir li zemîn ‘edalet û dîn Serbestî dijîn heta ku ew jîn
294.	Menşûrê Xudê û bextiyare Şahîb eşer e eşer diyar e	312.	Bêcare li nik wî zûr qewî bû Bê ‘eyşî xema me‘aşê wî bû
295.	Êke ji dehêt xudanê mizgîn Ew dê biçîne biheştê rengîn	313.	Bê şer‘î dema ewî didîtin Hoşa wî li hijmetan diçîtin
296.	Hetta ku nebû li ehlê îman Îman nekirin li Mekke î‘lan	314.	Wî zêde li wer‘î û zêde xesyet Hişyarî dikir bi xû li re‘iyet
297.	Çen carê ‘Umer wekî vîyayî Ayete difîrêkirin Xudayî	315.	Karê wî ji ser heta dumayî Herfek ji ‘edaleta Xudayî
298.	Zur nerm e bû yar û dîndaran Çen tal û şedîd eşer neyaran	316.	Hem yare Nebî û hem wezîr e Xemxwar e Nebî û xûş xezîr e
299.	Dahî û zekî xudan dîrayet Zana bi siyasetê bû xayet	317.	Karê wî kirî ji bû me îslam Ya Reb bideyê xelat û în‘am
300.	Kardîde û rostem û suwar bû Lew zêde li nav şerhan diyar bû	318.	Ya Reb ‘Umerî tu behrewer key Tacê kerema xû wî bi ser key
301.	Gava ku suwar dibû li meydan Duşmin xû ji hijmeta wî nedman	7. ‘UŞMANU ZUNNÛREYN (‘UŞMANÊ XWEDÎ DU NÛR)	
302.	Hîna wî bi destî şîr dikêşa Cerg û dilê kafîran diêşa	319.	‘Uşmanê mezin xudanê fedlê Babê keremê birayê ‘edlê
303.	Weqtê wekî rim ewî di destî Şed hestî ji duşminan şikestî	320.	‘Alî şeref e bilind meqam e Merdê kerem e çi nikûnam e
304.	Çendan tu dibînî zik dirandî Du hinde dibînî ser firandî	321.	Şahîb huner e huner diyar e Zavayê Resûl e hem xû yar e
305.	Ew zêde bi kar û canfîda bû Her çî wî dikir ji bû Xuda bû	322.	Ew êk e belê ji sabîqînan Meşhûre di nav mihacirînan
306.	Dem ‘abid e ew demê emîr e Geh cundî ye geh cîhangîr e	323.	Piřr qedr e belê xudan du nûr e Qedrê wî li nik Nebî çî zûr e
307.	Roja ku ‘Umer dibû xelîfe Pîrûz bî li wî ku ew wezîfe	324.	Du carê diçû Hebeş zemîne Carek jî bi hîcreta Medîne
308.	Wî çust û dirist bi can û hîmmet Hilgirtî girane barê ummet	325.	Mizgîn bi wî da resûlê ummet ‘Uşmanê me dê biçîte cennet
309.	Roja kemera xîlafetê best Piştî hemû duşminan xû işkest	326.	Piřr fedl e gelek îmamê ‘Uşman Wî cem‘e kirî dubare Qur‘an
310.	Rebbê wî ku ew ‘ezîz xurt kir	327.	Piřr şebr û tehemmul û dîrayet

	Ew zêde bi xêşyet û dîyanet		Gel hevde kıçan di eşilzade
328.	Mêrçak û dilawer û cewan bû Ba şerîm û heya gelek 'eyan bû	345.	Bes pênc li kuşan xudanê nesl in Şahîb şeref in bi feql û eşl in
329.	Sed feyîd û hizar ne'îm û îhsan Ya Reb tu bidey îmamê 'Uşman	346.	Her du Hesenê bi nav û nîşan Neviyê peyemberê xudan şan
8. 'ELÎYYÛ'L-MURTEZA ('ELÎYÊ MURTEZA)		347.	Ew zêde li nik resûlê muxtar Pîrîr qedr in û xûşevî û dildar
330.	Pîrîr feql e 'Elî xudan kemal e 'Alî şeref e mezin xîşal e	348.	Qurbanî ewan û ceddê wan im Gel Faîmeya şîrîn û xanim
331.	Şahîb huner e xudan şeca'et Meşhûr e bi zêde wer'i û ta'et	349.	Yê sê ye Muhemmedê ku meşhûr Xwarzayê Benî Henîfe ew nûr
332.	Deryayê 'ilûm e 'alî şan e Mêrçak e wekî feşîh zuban e	350.	'Ebbas û 'Umer ewîş li wan in Ewladê di wan tîjî cîhan in
333.	Serdarê cewan û şêremêran Meşhûr e 'Elî ji nêremêran	351.	Her du Hesenan heye li ser wan Qedr û şeref û meqam û nîşan
334.	Ew şêrê Xudê dema li meydan Meydan dibû li kafiran bi zîndan	352.	Ewladêd wan wekî dîyar in Şahîb eşer in bi kar û bar in
335.	Çen şerî bû li gel resûlê serwer Bedr û Uşud û Huneyn û Xeyber	353.	Bê hed 'ulema di pîrîr dîrayet Bê hed şuleha xudan wîlayet
336.	Kardîde û zîrek û emîn bû Wî qewl û 'emel gelek şîrîn bû	354.	Rabûne ji wan di her zemanan Bûn nûrê cîhan di her meknan
337.	'Abid bû serûkê ewlîyayan Zahid bû emîrê eşfîyayan	355.	Her kes ku ewan zurîyeta pak Maqûl biket û bivên li dil çak
338.	Nîvmêr e 'umir wî heft sal e Ew bûye bi dîn xudan kemal e	356.	Mihda ku ji ber resûlê ummet Mezin biketin bi qedr û hûrmet
339.	Ustaz e 'Elî û 'alî şan e Şahîb huner e xudan nîşan e	357.	Ser xatrê ewî û Faîmayê Rizgar dibitin ji her belayê
340.	Babê Hesen û Huseyn û Muhsin Her rojê fîdayê wan dibim min	358.	Mehbûb dibitin li nik Peyember Qurtar dibitin di rojê meşer
341.	Hem yar û beray resûlê enwer Zava ye û xûş heval û yawer	359.	Ya Reb tu dizanî min divên zûr Ewladê Nebî resûlê pîrîr nûr
342.	Şahîb kerem e kemalidar e Ewşafê di wî ne tîn jimare	360.	Ew nik me gelek xudanê xatîr Bû xatîrê wan 'efûke Tahir
343.	Bû her sê xelîfeyan wezîr bû Hem qađî û yawer û muşîr bû	361.	Şûşî ku 'Elî xulamê derge Ser xatrê 'Elî di xêrê wer ke
344.	Ewladêd nêr hebûn çuwarde	362.	Babê Hesen û Huseynê serwer

	Ew şêrê Xudê îmamê heyder		Hindek ji heyatê wî vexwînî
363.	Wan ez ji xedem de'îf û peyrem Tu bû bikey bi deste gêrem	379.	Ewşafê di wî ji pê heta ser Exlaqê di wî heman seraser
9. ÎFADETU'L-MERAMÎ (GOTINA ARMANCÊ)		380.	Şexşê wî bi cumleyê şîfatan Karê wî 'ecîbe mu'cîzatan
364.	Ya Reb tu 'Elîmî tu dîzanî Mêje keserek ku min di canî	381.	Halê wî ji bûnê ta wefatê Jîna wî heta di vê heyatê
365.	Fikrek mi heye eger çî dûr e Emma tu dîzanî baxê nûr e	382.	Ew ku bû heta biçûk û mindal Karê wî çî bû heta ku çil sal
366.	Ew gerçî bi talî ye û bi zehmet Mihtac e bi hîmmet û ferahet	383.	Roja ku Xudayî kir peyember Ser dînî ewî çî hate ser ser
367.	Sexbêrî divêtin û dilê xûş Keyf û fereh û çelengî û huş	384.	Halê wî çibû digel hevalan Jîna wî li Mekke şêzde salan
368.	Esbab me hebin dirist û taze Da bêt bi serêkve ev nîyaze	385.	Şe'nê wî çî bû li dest neyaran Êk êk tu bibîne wan nekaran
369.	Her çen vî demî me ew di kêmin Emma ji te her meded divê min	386.	Çen mudde li destê wan diêşa Çen şebr û bêhn ewî dikêşa
370.	Gerçî me li nik xeyalê dûr e Lakin çemen û Rîyaqê Nûr e	387.	Ew cewr û cefa û pîsekarî Ew derb û civîn û qehr û larî
371.	Serhatîyê wî Resûlê muxtar Hem nûr û çira ye hem xû gulzar	388.	Ehwalê di wan heval û hemser Sê car ku li Mekkeyê kirin der
372.	Zur taze ye ew gelek leîf e Xûş name ye lê ji dil nezîf e	389.	Xaşma li ewan feqîr û jaran Derba ku li wan fikir neyaran
373.	Ev mêrg e lewa hû xemrevîn e Serhatîyê wî resûlê dîn e	390.	Emşalê di Yasîr û Bîlalî Çen dîne ji wan cefa û talî
374.	Ey yar tu eger bihêy bixwînî Dê zewq û şefa di dil bibînî	391.	Ew paşî li Mekke ku bû qurtar Halê wî çî bû dema di nêv xar
375.	Lew behşê peyemberê zamanî Ronayê dil û şefayê canî	392.	Damezrî dema li nêv Medîne Seyrêke tu karê wî bibîne
376.	Şîrîn e rîyaq bilan dirêj e Car care ji can û dil bibêje	393.	Karê wî bibîn li wê di deh sal Dunya ku li kafiran fikir tal
Ehemmîyetu Nezmî'l-Kîtab (Giringiya Vehandina Kîtabê)		394.	Çen şer wî kirin bi canfidayî Ser dîn û şerî'etê Xudayî
377.	Lazim tu bizanî ey birader Tarîxî heyatê yarê serwer	395.	Ev dîne ewî xudan xeleb kir Ku panî cezîreyê 'ereb kir
378.	Peyxember û da'îyê vî dînî	396.	Halê wî çî bû ji dunyedarî

	Karê wî çî bû di hûkimranî		Xidmet ku dikir bû dînê Barî
397.	Şe'nê wî çî bû ku destê kuşt e Karê wî çewa ne ew ku xurt e	415.	Ev dîne çewa xudanê nav kir Ta şerq û xerb ewan belav kir
398.	Karê çî bû digel hevalan Hâlê wî di nêv 'eyal û malan	416.	El qisse eger Xudê me yare Dê bînî hizar qisan bijare
399.	Zuhda wî bibîn û ta 'etê wî Cehda wî binêr 'îbadetê wî	Sebebû Nezmî'l-Kîtabî bîl Lûxetî'l- Kurdiyye (Sedema Vehandina Kîtabê bi Zimanê Kurdî)	
400.	Seyrêke tamamî sunneta wî Hetta tu bizanî qîmeta wî		
401.	Hetta tu bizanî ey birader Qedrê wî Muħemmedê peyember	417.	Mewzûn tu dibînî zûr ji name Çîrok û 'ilûm û şahiname
402.	Ser ta bi qedem wî 'umr û jîne Xîr ders û delîlê jîn û dîn e	418.	Min fikr e bira ku ez bibêjim Daşa li dilê xû ez bi rêjim
403.	Behşê wî divêt cewan bixwînî Belkî ji xû 'îbretê bibînî	419.	Ez nezm bikem cewan û şaxlem Tarîxê heyatê şahê 'alem
404.	Hişyarê bibîn li xew bê mestî Em taze li dû biçîn diristî	420.	Jîn û eşera wî dê vexwînim Dê taze bi şî'r û çak vehînim
405.	Ellah nê dibê peyemberê min Xûş rehber e ew ji bû derê min	421.	Behşê wî diken bi her zubanan Medha wî diken li her meknan
406.	Her kes bigirît rîya wî taze Dê bidî biheştê serfiraze	422.	Emma me heta nihû nedîne Jîna wî bi kurdiya şîrîne
407.	Hem lazim e ger bi hûş û can in Tarîxê xelifeyan bizanîn	423.	Ey dil kesera te ya li mêje Wer wek te divê bi kurdi bête
408.	Hindek ji heyatê çwar xelîfan Şahîb huneran ji dil şerîfan	424.	Mewzûnê kelam gelek şîrîn e Hem dilveker e û xemrevîn e
409.	Bûbekirê mezin xelîfê ewwel Çêtir ji şehabeyan û efîdel	425.	Zêde ku cewan û rêk û çak bî Xaşma eşera resûlê pak bî
410.	Şehbazê 'Umer xelîfê şanî Ustazê kemal û hûkimranî	426.	Ya Reb tu bidey ji kenzê îhsan Ronahî bi dil beyanê ezman
411.	Şahîb keremê îmamê 'Uşman Zavayê ducar resûlê muxtar	427.	Ezmanî ji min bikey guher senc Da bînime derê li dil hizar genc
412.	Ew şêrê Xudê 'Eliyê Heyder Deryayê 'ilim û kanê gewher	428.	Ya Reb me tu hadî û delîl î Ya Reb me tu yî me tu wekîl î
413.	Ew paşî resûlê pakesunnet Êk êke bûyîn çirayê ummet	429.	Şahîb meded î tu dilnewaz î Tu dadires î tu karisazî
414.	Her êkî çî kir bi hûkimdarî	430.	Min neqdê beyan eger quşûr e Emma me emel bi tu çî zûr e

431. Xaşma tu dizanî halê bende
Êş û elema dilê me çend e
432. Çen sale dizanî ez neşax im
Zêdey ku ji zaliman bi dax im
433. Gel hinde xem û nexuşekaran
Dîtin me ji wan xebîş neyaran
434. Dîtin me ji wan gelek nexûşî
Lew teng e dil û hezîn e Şûşî
435. Ney xaşme li vî zemanê bedreng
‘Îlmê me çi bê rewac û bê seng
436. Qur’an û ‘ilûm û dînê îslam
Bê qedr e li nik vî qewmê bednam
437. Ev şer‘ û ‘ilûmê çak û taze
Bê qedr û rewac û ‘izz û naze
438. Ew hamilê şer‘ û dînê Qur’an
Nik xelkî nehîn evîne alan
439. Ger wa‘iz e ger xetîbê dîn e
Evro çi qedir di qewmî nîne
440. Ger medrese ye çi xaneqah e
Ger mizgetê pak û secdegah e
441. Exleb tu dibînî ew di çûl in
Bê rexbet û qîmet û melûl in
442. Ney maye melan çi nav û nîşan
Ekşer di muşewweş û perîşan
443. Ney naze ne fexr û mal û hal e
Ney kes ji meta‘ê wan sual e
444. Ney qedrê heca di nêv ‘eşîran
Ney hürmet e nik reys û mîran
445. Ney pirs e hikûmetê ji wan e
Ney yarî ye milletê nezan e
446. Şed heyf e bû ‘ilmê dînê îslam
Ev renga çi bê rewac û bê nam
447. Me‘lûm e li nik heman diyar e
Ger qedir nema çi ‘ilm û kare
448. Şolker dê li ser bibîte sust e
Elbet dibê kê m û nadurist e
449. Min hîvî ye lew ji tazeyaran
Ew lewmê ji min neken çu caran
450. Nê hal eve ye wekî dîyare
Lew dil me li ser kitêbê şar e
451. Emma me ji zêde şewqê canî
Ev çend e me got bi ser zubanî
452. Gel hinde xem û nexûş û bedkar
Ev çend e me got li gel dilê şar
453. Ya Reb tu bidey me keyf û şaye
Rizgar me bikey ji her belaye
454. Da ez li dili çi sur derînim
Da ez bi zuban çi dur vehwînim
455. Ey dil were tu wekî şevê dî
Bû seyrê çemen bi hêdî hêdî
456. Çîmen çi bi lezzet û şîrîn in
Çîmen ku qewî di xemrevîn in
457. Çîmen di cewan û pîrî şefa ne
Seyrangehê şîn‘etê Xuda ne
458. Ew baxê duhî te dîtî şîrîn
Gavek bi temaşe lê bi seyrîn
459. Baqek ji gul û helal û sunbul
Destek semen û rihan û şorgul
460. Bibijêre li mêrg û bax û bustan
Pêşkêş bike bû heval û dûstan
461. Ew baxe keçî berîne xayet
Bû xû biçîne qeder te taqet
462. Ew baxe çi ye hu pîrî xirûş e
Ev hinde ku dilguşad û xûş e
463. Tarîxê resûlê xirî cîhan e
Ronayê dil û jiyanê can e
- Be‘du Meşadîrî’l-Kîtab (Çend Jêderên
Kitêbê)**
464. Tahîr were tu bi keyf û xûşî
Gel zewq û şefa û se‘y û kûşî
465. Seyrêke hinek hedîs tefsîr
Tarîxê dirist bi rêz û teqdîr

466. Beydawî û Kamil û Buxarî
Rehmet li xudanê wan bibarî
467. Deh pazde kîtab wekî me lazim
Her dem mededê ji wan dixwazim
468. Her çî ku ewan cewan nivîsî
Wer bû me nezim bikey bi lwîsî
469. Behdînî bi lehce û bi kuşî
Çî şafêbêhn î bihêle durdî¹
470. Ya Reb tu bidey me xûş zubanî
Ronayê dil û şefayê canî
471. Nazik bi dilê me key sekîne
Pişîr sîng û dilê me key yeqîne
472. Ya Reb tu bidey me 'ewn² û tewfîq³
Nîşa me bidey şewab û tehqîq⁴
473. Min fikr û xeyal gelek belav in
Dil besteyê şed nekam û dav in
474. Harî me bikey digel şewabê
Hetta ku temam bikem kîtabê
475. Ger yar bî Xudê û ez bimînim
Dê rişte Rîyaqê Nûr vehwînim

**Tarixu'l-Îbtîdaî bî Nezmî'l-Kîtabî we
Mîzanu Nezmîhî (Dîroka Destpêkirina Nezma
vê Kitêbê û Kêşana Nezma Wê)**

476. Gava me serê kîtabê danî
Mahê remeşan bû xûş li canî
477. Heftê û şeş û hizar û sêşed
Bû hîcretê yarê mey Muhammed
478. Wezna wê bi lezzet û şîrîn e
Nêv 'ilmê 'erûzê nav çu nîne
479. Lewra bi xusûsê her zubanek
Her şî'rekê bû heyîn nîşanek
480. Ey dûsto eger te arezû ye
Nezma vê şîrîn kitêbê ku ye
481. Weznek ji wê ra me got bi dilxwaz
Hem rêk û rewan e nezm û awaz

482. Fe'lun fe'elun fe'el fe'ul in
Ev çware Rîyaqê Nûr uşûl in

**El Î'tîzazu îlel Qurâî'l-Exyar (Lêborîn
ji Xwendevanên Hêja)**

483. Ey nazîrê vê risaleya nû
Şed carê selam dikem li ser tu
484. Min hîvî ye tu bi lûtf û xûşî
Da seyrê bikey Rîyaqê Şûşî
485. Ez her çî bibêm li her me'anî
Bê şîk me li meşderekey deranî
486. Her çî ku te dî durist li wan e
Wer xwarê te dî ji min bizane
487. Me'na çû leş e lefîz lîbas e
Tu ji xeyrî lîbas ji min nenase
488. Ev berge eger te dît nehatî
Ez taze xû fêr dikem xeyatî
489. Me'lûm e divêt bi qed me'anî
Gûtin bi çeç in ji dil cewanî
490. Emma me ji vê ziyade nîne
Lûtfê ji me ra 'efû vexwîne
491. Ev kare me zêde ye li tewqê
Emma çî bikem li zêde şewqê
492. Çen mêje ye min meram û marem
Nezma eşera resûlê 'alem
493. Ger rastê te dî tu çak vexwîne
Wer xwarê te dî tu 'uzrê bîne
494. Ger dê te divê rîdayê Barî
Zînhar venekey zuban bi xwarî
495. Çen taze ye nermî û diristî
Nej reng e xurûr û xudperistî
496. Rengîn e li nik me 'eybepûşî
Ne şîrîn e çî kîbr û heqfîrûşî
497. Hişyar bî bira nekey xurûrê
Înşaf e derê kemal û nûrê

¹ Wekî dur

² harîkarî

³ bextîyar

⁴ Ezmûn, îmtîhan

498. Zînhar tu çi ca nekey tekebbûr
Axir dê ji wê bikey teħessûr
499. Nek carê bikey tu deqşikênî
Bê şek dê nedametê bibînî
500. Xaşma tu bira ji ehlê 'ilmî
Lazim tu gelek bi şebr û hîlmî
501. Karê te tewađu' û weqar e
Navê te bi çakî payedar e
502. Nê 'aqîbeta me dê bî xake
Her nûke bibîne xak we çake
503. Min hîvî ye ey bira û yaran
Hun bîrveneken me car bi caran
504. Ez mayê tinê sikût di qebrî
Paşmayê me ye ve çengê hubrî
505. Çengek me hubir di nav qelem kir
Şîrîn me Rîyadê Nûr reqem kir
506. Min hîvî ji we û Rîyadê Nûrê
Car car bi du'a me binine bîrê
507. Belkî bi sebeb du'ayê çakan
Heşra me biket Xudê li pakan
508. Napak û gelekî gunahkar im
Roreş ji Xudê û şermizar im
509. Ya Reb tu dizanî yarê serwer
Her ew me şefî' e rojê meşşer
510. Rebbî çi herf di vê kitêbê
Bû min bike deftera hisêbê
511. Yekser bike şafî' û recadar
Bû 'ebdê xû Tahîrê gunehkar
512. Hêşta me negot ji vî peyember
Ez çake hinek bibêm serûber
513. Paşmayê evî çirayê 'alem
Hem rehber û rehnemayê 'alem
514. Yek du jê beyan bikem nimûne
Ey dûst tu were bi dil bixûne

515. Qur'an ku Xudê ji bû hinarî
Ku bûye çirayê kufr û tarî
516. Ew dînê Xudê ku dînê îslam
Ev çen beşere kirin xudan nam
517. Piçek jê bibêm heta bizanî
Qedrê vî peyemberê zemanî
518. Hetta tu bizanî ew çi reng e
Ew çendî bi qîmet û bi seng e
519. Hetta tu bibînî dînê îslam
Çen taze ye ew di hukm û eħkam
520. Çen pakij e ew çi qed bilind e
Çen rast û dirist e çen pesind e
521. Her ew beşerê heta ku maye
Qanûn û şerî'etê Xuda ye
522. Her qewmê 'emel bi şer' û Qur'an
Serbestî dijîn bi xûşîya can
523. Her çi li rîya vî dînê çu der
Dê her du cîhan bibît nixwun ser

10. EL QUR'ANU'I- MECÎD (QURANA BILIND Û PÎROZ)

524. Roja ku Xudê îrade şadir¹
Bû da bidetin resûlê axir
525. Dunya bû tejî delal û tuxyan
Ev 'erde pîrî fesad û 'îşyan
526. Layek şer û şor û xwûn rijandin
Talan û sitandin û revandin
527. Layê bi fucûr û fisq û mestî
Layê bi delal û butperistî
528. Însan ketibû binê nuwalê
Bê bar ji se'adet û kemalê
529. Xaliq bi beşer dikir 'înayet
Ehmed wî hinart bi şer' û ayet
530. Wî daye bi wî çi taze menşûr
Ew ta bi ebed diyar û meşhûr

¹ Aşkera bûn.

531. Wî bû wî hinart ji xû ve ferman
Da guh bigirin ji bû xû însan
532. Bû cumle beşer wî kirye ustad
Da bête derê li kufr û îlhâd
533. Nê ew xû resûlê axirîn e
Hem xatemê enbîya û dîn e
534. Elbet dibitin kîtabê axir
Xatem bû hemû kîtab û nadir
535. Qur'an e eger tu hûr dibînî
Tacê serê vê kuşey zemînî
536. Qur'an e belê çirayê 'alem
Ustaz e û rehnimayê 'alem
537. Barî ku hinarî taze Qur'an
Nek bû tebeqek li new'ê însan
538. Belkî bû hemû ziman û millet
Bû cumle beşer heta qiyamet
539. Çendî ku zeman bibîte pîre
Ew her hu cihêl û dilpezîr¹ e
- 'Ezametü'l- Qur'an (Mezinatiya Quranê)**
540. Qur'an e Xudê nîzam û dûstûr
Bû jînê beşer bi kam û mesrûr
541. Qanunê Xuda ye bû hîdayet
Menşûrê wî ye ji bû se'adet
542. Mîzanê 'edalet û kemal e
Mîqiyasê sîyadet û celal e
543. Şamil bi hemû beyan û teşrî'
Cami' bi hemû cemal û terfî'
544. Peyxemberî zûr bûyîn 'elamet
Nîşanê nubûwet û rîsalet
545. Qur'an wî bes e delîl di destî
Nîşanê nubûwetê diristî
546. Ew mu'cîzeka gelek 'ezîm e
Bê mîşl e kîtabeka kerîm e
547. Axir û rast e zuban feşîh e
Bê 'eyb û qusûr e zûr şehîh e
548. Î'caz û belaxet û berînî
Îcaz û nezaket û şîrînî
549. Î'cab û leţafet û cewanî
Şîrînxeberî şîhîrbeyanî
550. Ger hukm û nîzam e wer şerî'et
Ger rahê sulûk e wer terîqet
551. Ger dîn te divêt û karisazî
Dunya te divêt bi serfirazî
552. Qur'anê bike delîl û rehber
Xûş murşîd e ger te şaf e bawer
553. Qur'an e tijî 'ulûm û 'îrfan
Qur'an e pîrî ji nûr û îman
554. Darêtiye ew bi sikkeyê xeyb
Rengîn e bi neqşê taze lareyb
555. Ew merce'ê jorî ye ji dînî
Ev dîne ebed bi wê dimînî
556. Her çî hîkem û kemal û eḥkam
Her çî qîşes û 'ilûmê îslam
557. Çendî ji 'îbadet û 'eqîdet
Exlaqê di taze û hemîdet
558. Ger xêr û şer û dirist û xwarî
Wer çak û xirab û nûr û tarî
559. Her çî ku ḥeram e wer ḥelal e
Ger rahê nuzûl e ger kemal e
560. Ew cumle Xudê bi neşşê tenzîl
Xir bû me beyan kirin bi tefşîl
561. Ezmanê 'ereb heta ku maye
Ser xatrê ewî giranbuha ye
562. Ezmanê 'ereb ku xûş zuban e
Serdarê zubanê xir cîhan e
563. Ew zêde ku cami' û berîn e
Pîrî qa'îde ye gelek şîrîn e

¹Anku dilan bal xwe ve dikêşe

564.	Ev hinde bi lezzet û bi tam e Ev çende bi şuhret û bi nam e	580.	Nîşame didet li vê wicûdê Esbabê tereqîyê û su'ûdê
565.	Ezmanê 'ereb bi vê feşahet Ger şerf û nehw û ne ger belaxet	581.	Madem ku cîhan e darê esbab Pêdvîye ji bû me karê esbab
566.	Gel çendî 'ilûmê bûyne tedwîn Qur'an e ji wan dibêjî tehsîn	582.	Çen carê dibê Xudayê ekber Ger 'erq û sema me kir musexxer
567.	'Eksê didetê cemalê Qur'an Şewqê didetê şemalê Qur'an Weşenu'l- Qur'an (Welatê Quranê)	583.	Bû hingo me dane ew tebayî Ba her çî li nav ewan me dayî
568.	Qur'an e eger te hûr e menzer ¹ Disturê hemû cîhanê yekser	584.	Madem we ye ey cemî'ê Îslam Heyf e ku bibîn de'îf û bê nam
569.	Ew hat ji Hîcazê wê 'ecel kir Wê çust û durust zemîn bedel kir	585.	Baş nîne xû dûr bikeyn li wêrê Her çî ku Xudayî day li xêrê
570.	Ya Reb ve çî qudretê 'ecîb e Ellah ve çî hîkmetek xerîb e	586.	Bê bar xû nekeyn ji her çî baş e Ger 'îlm e çî şin'et û me'aş e
571.	Êxiste kuşeyî zemîn nîzamek Neyhêjtîbû kes nîşan û namek	587.	Nê ferd e li me ku em musulman Her şin'et û 'îlmekî û ezman
572.	Têkdan wê tixûbê her memalik Wê 'ezil kirin mulûk û malik	588.	Her şulek û fenneka bi kar e Em kesbe bikeyn bi mal û pare
573.	Dana bi nîzamê 'îlm û hîkmet Wê taze esasê dîn û dewlet	589.	Ta tûlê zeman bijîn bi serbest Da kurte bikeyn li duşminan dest
574.	Wê taze xerîte da zemînê Hel Endelusê heta ku Çînê	590.	Serkêlê bijîn bi naz û 'îzzet Hem dîn e û xûş heyat û dewlet
575.	Qefqasê heta bi Zencebarê Îslam li vî cê biken qerarê	591.	Nê ta ku nebeyn 'ezab û rencê Ma qet digehîn kemal û gencê
576.	Ev xûş weşen e bû ehlê îslam Serbestî bijîn bi naz û îkram	El-Qur'anî we Esbabu't Tereqqî (Quran û Sedemên Pêşketinê)	
577.	Ya Reb tu bi heqqê şanê Qur'an Serkêle bikey tu ehlê îman	592.	Me'lûm e li nik heman dîyar e Asasê heyatê se'iy û kar e
El Qur'anî wel Funûn (Quran û Zanîn)		593.	Nagehte murad û nav û nîşan Her çî neker û nezan bi pîşan
578.	Qur'an e ku rişt diket dema dem Însanî li ser funûnê 'alem	594.	Her qewmê ji xû ve bûye hişyar Karek ji xû ra kirî şirînkêr
579.	Nîşame didet delaîlê jîn	595.	Serbestî jîye bi naz û taze

¹ Nêrîn,

- Dunya wî dirist û serfiraz e
596. Me' lûm e li nik heman yeqîn e
Quwwet sebebê necat û jîn e
597. Qur'an e diket me emr û ferman
Bû cumle me ehlê dîn û îman
598. Hişyarî xû bin li duşminê dîn
Haqîr xû biken bû cengê her hîn
599. Hun kesib biken sîlah û quwwet
Çendî ku ji we şîyan û taqet
600. Esbabê şerî çî yê bikare
Ger engo biken eger bi pare
601. Ceyşek we divêt cewan û mêrîn
Emma bi çek û 'îbadet û dîn
602. Ser dîn û weşen di canfîda bin
Ta çendî bijîn 'ezîz û şa bin
603. Rumbazîy û quşme û suwarî
Segvanîy û karê nêzekerî
604. Fêrbûnî evî sîlahê taze
Nê ferq e li ser me wek nemaz e
605. Teyyare û bûmbe û peraşut
Pêdivî ne me wek zexîre û qût
606. Reşşas û tivenk û top û dûrbîn
Nê cumle fer in çu gaz û benzîn
607. Rummane û şîr û rumh û sîkar
Laslikî û berq û tank û radar
608. Seyyare eger qîtar û papor
Ta her çî bi kar e bû şer û şor
609. Cumle me divên evî zemanî
Bêy wan nê mehale zindiganî
610. Ceyşek bi çek û quwwet û nav
Îslamê divê hebî di her gav
611. Serşor û zelîl û nale nal e
Her çî ne çek û sîlah û mal e

612. Ya Reb tu min û xulamê Qur'an
Seydayê mezin melayê kuşdan
613. Seydayê heman Se'îdê meşhûr
Ustazê me cumle Talîbê Nûr
614. Hemyan me bikey fîdayê tenzîl
Aza me bikey bi sayê tenzîl
615. Çil salî me ew pitir li heştê
Ya Reb me heman bibey biheştê
616. Vêkra tu min û ewan 'efû key
Dilxûş bi liqayê zâtê xû key
617. Hîvî me li te Xudayê 'alem
Îslamê bikey çirayê 'alem
618. Ya Reb tu bidey me huşiyarî
Îxlas û tifaq û harîkarî
619. Îslamê bikey heman tu yek dil
Dilxûşî bijîn bi dînê kamîl
620. Her wek li me pêş bi naz û şanî
Xûşîy û jiyan û hûkimranî
621. Ya Reb tu bikey bibînî Tahîr
Îslam biye êk bi can û xatîr
622. Jêrî 'elemê bilindê Qur'an
Hem dîn e û hem jiyan û îman
- 'Îrab-el Qur'an¹ (Serûjêrkirina
Quranê)**
623. Qur'an ku Xudê hinar li bû me
Peyxemberî kir diyar ji bû me
624. Her ayeteka di hate xwarê
Wî taze bû wan digûtî carê
625. Dabêjîte katibê xû paşî
Binvîse bi tazehîy û başî
626. Ew da nivîsin li her çî îmkan
Kevlok û ber û şikilk û belgan

¹ Beşên “Serûjêrkirina Qur'anê” û “Nuqutkirina Qur'anê” di nav destxetê da bi xwe nîne. Li gorî agahîyên ku Şêx Tahîr, Hemzeyê Şuşî ev her du

beşe li ser çend rûpelên cuda yên hatîne nivîsin û Şêx Tahîrî yê diyarkirî ka dê li kîj dera destxetê hête cih kirin.

627. Me'lûm e ku xet li wî zemanî
Bijlî xetê kûfî wan nezanî

628. Bê nuqte û bê serûber û jêr
Hebûn bi xet û vexwîndinê fêr

629. Wan ferq fikir bi cê û şwînan
Beynê ber û jêr û sîn û şînan

630. Hetta çil û hinde sale bûran
Paş mushefê wî îmamê 'Uşman

631. Axir perebûn li 'erdê îslam
Têkel 'ereb û 'ecem bûyîn 'am

632. Ezmanê 'ereb xusûsî Qur'an
Tirsan bigehîte 'eyb û nuqşan

633. Fikrîne gelek li ehlê rayê
Em çarekê lê bikeyn berayê

634. Hêsta ku sere çerer divêtin
Zu derg e li wê ku bête girtin

635. Şed kar hene eger jinû ve
Tedbîrê ji wan dibît ji xû ve

636. Çen rojê eger bikey tu texîr
Êdî li te dût dibît tedbîr

637. Ta bû te heye mecal û furşet
Texîrê neke da nexwuy nedamet

638. Bûlesudê tabî'îy û fasîl
Hem 'alim û mutteqîy û kamil

639. Çendek ji qewa'idê di nehwî
Bû manê zûban dirist kirin wî

640. 'Ebdilmelikê wî bab e Merwan
Pismamê ewî îmamê 'Uşman

641. Yek walî ewî hebû li Besra
Bû kar û umûr û hukm û îcra

642. Meşhûr e Ziyad kuşê Sumeyye
Çen car wî bi dîqqet û rewîye

643. Wî gûte wî 'alimê xudan şan
Lazim serûber bikey tu Qur'an

644. Îqna'î nebû mela ji ewwel
Hetta ku bi hîlekê bû dest hel

645. Dana di rîya wî da zelamek
Qur'anê bixwîntin temamek

646. Qur'anê xelet biket bi qestî
Belkî ku mela ji dil helistî

647. Gava ku bihîst we rege Qur'an
Çu gûte Ziyad xudanê ferman

648. Katib me divê yekek bi dîqqet
Zana bi vexwundin û kîtabet

649. Wî sîh ji wî ra ji dil hinarî
Wî yek ji xû ra li wan bijarî

650. Qur'an li serî heta dumayê
Î'rabê kirin bi fehî û rayê

651. Wan nuqte kirin ji xû ve nîşan
Hubrek ne ji rengê hubrê Qur'an

652. Karek bû ewan kirî cewanî
Ew ma bi dirêjîya zemanî

653. Ev kare ewan ku kir bi îhsan
Da rast û durîst vexwînî Qur'an

654. Ya Reb tu min û ewan 'efû key
Bû xatrê evî kelamê xû key

Î'camu'l-Qur'an (Nuqitkirina Quranê)

655. 'Ebdulmelikî hebû ye walî
Heccacê bi heybet û bi talî

656. Wî gûte du kes ji 'alimê weqt
Hem ehlê selah û başîy û bext

657. Neşrê kuşê 'Asimê xeburdur
Yehyayê di bêjnê Îbnû Ye'mur

658. Ew her du bi tazehî û çustî¹
Wan herf nuqte kirin duristî

659. Wan nuqte ji rengê herfê danan
Da ferîq bibît li karê pêş wan

660. Bûlewedê wan mela û ustad

¹ Bi zîrekî, bi lez û bez.

- Î'rab wî dema kiribû îcad
661. Wî herf bi rêş bi şurê î'rab
Danabû ewî bi rêz û adab
662. Van herf bi nuqte ve ku rêş kir
Î'rab bi rengê şurî geş kir
663. Heccacî li paş emir beder kir
Xurtî ku li re'iyetê xeber kir
664. Her kes binivîsîtin wekî nu
Ew nuqte biken kîtabeta xu
665. Heccacî bese mesel li şiddet
Hem xurtî û dilreqî li millet
666. 'Ebdulmelîkî dema ku zanî
Ev kare bi başî û cewanî
667. Wî zûr bi dilîbû dabû ferman
Ev emre me dabû xir musulman
668. Her kes binivîsîtin li nû paş
Herfan bi temamî nuqteken baş
669. Çen taze ye karê Neşr û Yehyay
Ev xette wesa dibît heta may
670. Ev kare ewan kirî bi îhsan
Da rast û durist vexwunî Qur'an
671. Ew çûn û li wan bû paşvemayî
Ev xêre heta cîhan dumayî
672. Ger dê te divê ebed bimînî
Navê te xelik bi taze bînî
673. Xellaq û xelik te baş bibînin
Her dem ji te ra du'an bixwînin
674. Karek tu bike ji dil bû ummet
Bû xêr û jiyanê dîn û dewlet
675. Bû dîn û weten bikey tu karek
Ellah ji te ra diket mubarek
676. Karek te heye hituve¹ taze
Tu bîste ji wî kerem bixwaze
677. Her kes 'emelek kirî ji xû çak

¹ Hosa, wiha

- Ew şax e welew biçîte nêv xak
678. 'Umrê me bira bi pûçî bûrî
Karek me nekir bû layê jûrî
679. Karek me nekir bi kar bibîtin
Ew bû me bi harîkar bibîtin
680. 'Umrê me nihi gehîşte çil sal
Karek me nekir cewan ji 'emal
681. Ya Reb me nîye di heşr û mîzan
Xeyrî te û hîvîya me Qur'an

11. DÎNULLAHÎ'L- ÎSLAM (DÎNÊ XWEDÊ ÎSLAM)

682. Şed şukir ji bû Xudayê ekber
Her medh û şena ji bû wî yekser
683. Bê hed bi me dan wî naz û nî'met
Anîne bi ser rîya se'adet
684. Peyxemberekê kerîm û mursel
Ba wî ve kîtabeka mukemmel
685. Qur'an wî ji bû hinart û sunnet
Ew bû me bû rehnumayê² cennet
686. Îslama Xudê nîzam û distur
Qur'ana Xudê beyan û menşur
687. Peyxemberê wî wekîlê dîn e
Hem qaşid û şadiq û emîn e
688. Nê dînê Xudê ye dînê îslam
Xeyrî wî hemû beçal û bê tam
689. Ey serwerê cumle wuldê adem
Wey nûr û çirayê cumle 'alem
690. Ey kan û xizîneya edeb tuy
Fexrê 'ecem û hemû 'ereb tuy
691. Tu qaşidê cumle îns û can î
Peyxemberê axirê zeman î
692. Gava ku geha kemalê însan
Ellah tu kirî resûl ji bû wan
693. Hîna ku cîhan tejî ji zîlmet

² Rêber

- Barî tu kirî çirayê ummet
694. Dunya ku tijî ji kufr û tuxyan
Xaliq tu kirî delîlê îman
695. Her kes bigirî ji dil vî dînî
Bê şek du cîhan dê xêr bibînî
696. Her çî bigirî rîya şerî'et
Me'lûm digehît serê heqîqet
697. Vî dînî eger tu hur dibînî
Xûşî û sirûr û nûr dibînî
698. Ava ye li ser esasê 'edlê
Ala ye ji bû kemal û fedlê
699. Destek wê heq e û yek heqîqet
Çavek wê 'îlim û yek şerî'et
700. Ev dînê Xudê 'eceb nîzam e
Bû cumle kuşey zemîn tamam e
701. Qanûn e ji bû beşer bi carek
Da ew du cîhan bibin mubarek
702. Ev dîn û şerî'etê te zanî
Asasê jiyan û hukimranî
703. Pakî û bilindî yî 'eqîdet
Exlaqê di taze û hemîdet
704. Te hîzbî dil û şefayê can î
Te ne perwerî û şîrîn jiyan î
705. Dunya te divêt bi naz û 'îzzet
'Umrek ebedî di baxê cennet
706. Ev dîne ji bû heman kefil e
Baş bigre ji xû ku xûş delîl e
707. Her kes negirî rîya vî dînî
Bê şek du cîhan xisar dimînî

**'Ezametü Şerî'etî İslamîyyetî
(Mezinahîya Şerîeta İslamî)**

708. Wer seyrê bike eger tu dahî
Agahî bi karê mulk û şahî

709. Zanayî bi fennê hukm û dewlet
Wer seyrê bike ji dil şerî'et
710. Ev şer'e bira wekî dîzanî
Dergahê se'adeta du xanî
711. Ew kakilek e Xudê bijarî
Wî bû me ji 'îlmê xû bijarî
712. Ew şax e ne wek libase belkî
Wek pîstê fireh dibît li xanî
713. Çendî ku beşer biket tereqqî¹
Gel wan dê biçîte rê bi heqqî
714. Ava ye li ser delîlê 'eqlî
Çêkirye li xir 'ilûmê eslî
715. Her 'îlmek û fennekê bi kar e
Bû jîn û siyaset û idare
716. Ev dîne belê delîlê wan e
Ev şer'e tinê kefilê wan e
- Numuzecun mîn Ulumî'l- Şerî'etî
(Nimûnek ji Zanistên Şer'î)**
717. Hezkey tu were ji bû nimûne
Çendik ji 'ilûmê dîn bixwune
718. Wek fennê ku can diket muhezzeb²
Wek 'îlmê dilan diket mueddeb
719. Ew 'îlmê bi nav 'îlac û derman
Fennê bi wî çêdibît wîcdan
720. 'Îlmê bi wî rêk dibîte xane
Fennê ku siyaseta cîhane
721. Ew 'îlmê mu'amelan tamamî
Ew fennê huqûqê xaş û 'amê
722. Ew 'îlmê umûr û karê dewlet
Adabê difa' û mulk û quwwet
723. Her hotuve şed 'îlim bizane
Ew xir di şerî'etî cema ne

¹ pêşveçûn

² Selihandin, islah kirin

**Nezaru îla Meşrû'îyyetî Zekatî we
Hûrmetî Rîba (Nêrînek li ser Heramîya
Rîbayê û Meşrûîyeta Zekatê)**

724. Lufîa tu were bibîn bi dîqqet
Yek du jî mesailêt şerî'et
725. Ewwel tu were zekat nezer ke
Paşî bi rexê rîba guzer ke¹
726. Sirrek çî mezin Xudê di wan da
Çen xêr û çî meşlehet bi wan da
727. Ferda ku zekat rîba heram î
'Alem şewîş jî wan temamî
728. Ger seyrê cîhan bikey peyapey
Tarîxê di 'alemê tu seh key
729. Dê bînî serê şer û şîqaqê²
Vî mucteme'î û vê nîfaqê
730. Ev xelke li her cihek lewanê
Keftîne xemê û êş û janê
731. Ev hinde mûşewweş³ in ne hemwar⁴
Nê du qise ne tinê sebeb kar
732. 1-Ewwel eve ye wekî dibêjît
Ew yê ku li xelkî can dimêjît
733. Ger bêt û bijîm û têr bibim ez
Şahîb mezinî û xêr bibim ez
734. Min bak⁵ nîye xeyrî min li bîrsan
Bîmrîn û biçîn li bîrs û tîrsan
735. Nê ev qise ger me guh bidêrîn
Zur pîs û bîrsî ye û ne şîrîn
736. 2-Ya dî tu bike hetta bixwum ez
Tu mandî bibe hetta bijîm ez
737. Herwe ve qîşeş gelek kirêt e
Naxûş û reş e û kes nevêt e
738. Ev du qîsene serûkê fitnan
Evro şîlqandî newî'ê însan

739. 'Alem şewîşand jî dil peyapey
Hetta ku birin serê fîrakey
740. Vî derdî jî bû çu nîne derman
Bijlî vî şerî'etî û Qur'an
741. Ew karê heram wekî rîba ye
Nêzîk wê nebin biken tebaye
742. Ew ruknê zekat Xudê ku danî
Em taze bideyn jî ruh û canî
743. Peyda dibitin li nêv me ummet
Xûşî û evîn û şebr û ulfet
744. Vêkra dê bijîn bi serfîrazî
Gel keyf û şefa û dîlnewazî
745. Xalî nîye lê jî sîrr û hîkmet
Fer kirye Xudê zekat li ummet
746. Teslîm kirîye bi wan ê zengîn
Sal sale besê feqîr û miskîn
- ***
747. Ev karê Xudê gelek cewan e
Hindek di mezin û hin geda ne
748. Hindek di feqîr û hin di zengîn
Hindek di siyah û hin di rengîn
749. Be'dek di nezan û hin di zana
Çendek di de'îf û çen tewana
750. Xalî nîye lê li nef' û hîkmet
Bê sir nîye ew jî xêr û rehmet
751. Ev renga divêt belê cîhanê
Ev weq'e divêt evê jîyanê
752. Emma nîye karê 'eqî û murwet
Însan ku li yêk biken međerret
753. Zengîn bi geda biket bexîlî
Mazin bi feqîr û jar zelîlî
754. Xurtî biketin li wan û xedrê
Batî keremê û rehîm û qedrê
755. Hişyar bî eger tu nûke têrî

¹ Derbas be

² Nakokî, îxtîlaf

³ Tevlihev

⁴ Lihevkirî, ahengdar

⁵ Tîrs

	Ya evro bi çen kesan diwêrî		Malek ku ji halê wan kîfayet
756.	Şe'nê te ye ey birayê însan Xaşma tu erê birayê îman	774.	Ma kes dibitin şiyu'î gava Îslam bi zekat bibîtve ava
757.	Çakî û şîrînî û cewanî Başî û emînî û vîyanî	775.	Ev qerqeşe û nexûş jiyanî Ba'is neyê ye eger bizanî
758.	Xuşteb'î û xuşzuban û yarî Dan û kerem e û harîkarî	776.	Bêhalî ye hindekan û rûtî Gel xefletê dil ji wane şutî
759.	Roja ku zekat li nav me îslam Kêm bûye rîba çi zûr bû bêqam	777.	Meznan xû texer xurûr û tuxyan Bê dînî û zîlm û xedr û 'îşyan
760.	Em xir şulûqîn ji dil perîşan Xuşê kete halê ruhê kêşan	778.	Lew hinde di nav xû bê tifaq in Em hinde xudan şer û şîqaq in
761.	Seyrêke ewanê têr û zengîn Dilreq ku bûyîn bi can tijî kîn	779.	Nê şerm e ji bû me xir misilman Nik xû ve em in xudanê Qur'an
762.	Nabînî ji wan ji xeyrî tundî Suxre w xedeb û difinbilindî	780.	Em hinde ji dînê xû di dûr in Ev çende ji şer'ê heq nifur in
763.	Batî mededê û harîkarî Batî keremê bû layê Barî	781.	Heyf e ji me ger me huşiyar in Ev renga ne rêk û pêk diyar in
764.	Wer pêş tebeqa feqîr û jaran Dilreş ku bûyîn li malidaran	782.	Nê dînê Xudê ye dînê îslam Ma her ew e ruh û jînê îslam
765.	Ew batî viyan û qedrê şîrîn Xeybetker in û civîn û nifrîn	783.	Dînê me kilîl e bû keramet Şer'ê me kefil e bû se'adet
766.	Cumle nehez in li yêk û dilreş Lew hu ne tifaq in û muşewweş	784.	Her kes negirît rîya vî dînî Ta maye bi derdehal dimînî
767.	Vî derdî ji bû çu nîne derman Madem ku zekat neden misilman	El-Îslamû fîl Qurûnî'l-Ûla (Misilmanetî di Çerxên 'Ewil da)	
768.	Hetta ku zekat hituve kêm bî 'Alem dê hemû bi derd û xem bî		
769.	Bû vê merede şîfa çu nayê Madem ku gelek diken rîbayê	785.	Her wek li me pêş weke dizanî Îslam bi kemalê hukimranî
770.	Madem ku rîba li nav me zûr e Xûşî û necat bizane dûr e	786.	Çendî ku 'emel ewan bi Qur'an Ew bûne xudanê mulk û sulţan
771.	Peyxemberî nê we daye ferman Xaliq ji kemalê lutf û îhsan	787.	Ew çen bi dîyanetê diyar bûn Şed hinde bi quwwet û bi kar bûn
772.	Danaye ji bû feqîrê halan Malek wî li nik xudanê malan	788.	Sulţanî dikir li vê zemînê Serbestî digel xûşî û jînê
773.	Bû wan vebirî bi 'ilm û hîkmet	789.	Hindî ku ewan dikir 'edalet Wan zêde dibû supah û dewlet
		790.	Bê ferq û cudayî bûn di taze

	Yek parçe hemû di serfiraze		Wek nehyê li pîsî û nepakî
791.	Navê hemîyan şîrîn e îslam Yek hîzb e çi hîzbê rebbê 'ellam	807.	Bê ferq û cudayî bûyîn li her kar Êk dî me digirt şebîhî dîwar
792.	Gel çendî ziban ¹ û millet û cîl Ew bûne bira bi emrê tenzîl	808.	Em pêkve hemû bi harîkarî Xaşma li deravê teng û tarî
793.	Lew ew du cîhan di kameran ² bûn Şahîb huner û xudan nîşan bûn	809.	Bû layê Xudê bi canfîdayî Vêkra me dijîn bi xêr û şayî
794.	'İlm û huner û bilindî û bext Tac û sîpeh û siyaset û text	810.	Hukmê me hebû li xîr zemînê Hel Endelusê heta ku Çînê
795.	Înşaf û 'edalet û emînî Wan cumle hebûn bi navê dînî	811.	Serbestî dijîn bi naz û 'îzzet Hem dîn e û hem cîhan û dewlet
796.	Ev dîn û şerî'etê Xuda ye Bû cumle cîhan heta ku maye	812.	Evro me bibîne em çewa nîn Dûr negre xirabtirî cîhan in
797.	Pêşî me ye em ji dil helistîn Rebbê xû bi dînê heq peristîn	813.	Bê şer'î gelek bi çav dibînî Nabînî kesê xû têbgehînî
Halu'l-Îslamî'l-Yewmî (Rewşa Musilmanetîya Evro)		814.	Hindan şer û şur û natîfaq e Hindan bi xîyanet û nîfaq e
798.	Şed heyf û mixabinî bû îslam Evroke we bê rewac û bê nam	815.	Layek bi xurûr û dunyedarî Layek bi fucûr û pîsekarî
799.	Gava ku hebûn hemû li gel êk Wan şûl bi dilî hemû dibûn rêk	816.	Wer seyrê miqam û besteguyan Melhay û mey û teyatrûyan
800.	Evroke hituve lêk cuda yîn Lêk dî nehez in û labela yîn	817.	Weq'ek tu dibînî zûr bed û reş Îslamê dibînî zûr muşewweş
801.	Bê nav û nîşan û bê delîl in Pêş kafîr û duşminan zelîl in	818.	Ger beste ne ger miqam û heyran Zurna ne ji bû le'înê şeytan
802.	Roja me bûyîn yek û bi quwwet Duşmin me li pêş bi derd û zillet	819.	Seyrêke qumar û sînemayê Wer reşbelekî bibîn li şayê
803.	Evro netîfaq û labela yîn Lew hinde di jar û berbela yîn	820.	El mûde bi nûr e jin hizaran Bê perd û bê şerîm li şaran
804.	Hîna dixurîn penah bibarî Ew yarê me bû bi harîkarî	821.	Belkî jin û mêr bi hev li pêş çav Dans û meleyî diken di nav av
805.	Evro dixwurîn bi navê duşmin Lew hinde şîrîn di çavê duşmin	822.	Peyxemberî ma nedaye ferman Jin dav û telê ne ew bû şeytan
806.	Hetta me dikir emir bi çakî	823.	Nê heyf e ji bû me em di hu bîn

¹ ziman

² Bextîyar,şa

Ev renga neyarê dînê xû bîn

824. Bêbextî û îftîra û xeybet
Zîlm û dizî û revan û rîşwet

825. Feşî û diru û hîlebazî
Kêmasîyê ximse û terazî

826. Hetta me 'emel bi şer' û dîn bûn
Em tacê serê kuşey zemîn bûn

827. Nê hukm û edeb hemû me gorîn
Em lew di de'îf û ser di şor in

828. Wan çendî se'î dikir bû dînî
Wan dîn û cihan hebûn yeqînî

829. Evro şerefê û dîn û îman
Bû kavledinê diken bi qurban

830. Hetta me çek û silah bû xîret
Bû xîretê dîn di taze sîret

831. Nuke bi cebir dibîne 'esker
Ma qet di cihan dibîne mîrser

832. Hetta tu ji dil nekey xezayê
Îmdad ji Xudê ji bû te nayê

833. Şed ah û esef bû ehlê îman
Dûr keftine ew ji rahê Qur'an

834. Ew dînê hituve pak û şîrîn
Lê bûne neyar û duşminê dîn

835. Adab û şer'etê Xudayî
Pîçek bi Xudê li nav me mayî

836. Ew 'ilmê weku esase bû dîn
Bê qedr e esef li nav me ev hîn

837. Ev dînê mubîn dibînî ev gav
Bê nafik û bê rewac e bes nav

838. Melbukê bûyîn bi mal û dewlet
Meftunê bûyîn bi nefis û şehwet

839. Namusê heta dibînî çen car
Dê ken bi fîdayê êk du dînar

840. Bes pare bidet bila nê şeytan
Dîn û weşenî diken bi qurban

841. Ev kare ne karê 'eql û jîn e

Ev hale nê layiqê me nîne

842. Nik xû ve em in bijare ummet
Em çake bibîn 'emel bi sunnet

Sunnetu'l-Muslîmîne me 'e Dînîhîmî'l-Mubîn (Sinneta Musilmanan li Hemberî Dînê Wa yê Mûbîn)

843. Ev dîne şer'etê Xuda ye
Lew hinde bi qîmet û buha ye

844. Qur'an e belê mîdadê dînî
Ta maye cihan durust dimînî

845. Îslamê eger çî car bi caran
Guh daye desîseya neyaran

846. Guh daye neyarê dîn û îman
Xafil bûye ew ji rahê Qur'an

847. Pîç pîçe ji dînî dûr dimînî
Hetta ji kemalê kur dimînî

848. Bê bar li xûşî û dunyedarî
Zêdey ku şube 'ezabê Barî

849. Axir dê biken ji dilve bawer
Bêdînî ye ew kirîne bê ser

850. Nageh dê ji can û dil helistin
Peyman dê li gel Xudê bibestin

851. Her êk ji xû ra diket xebatê
Ta dînê Xudê biden necatê

852. Hetta ku hemû bi dîn û îman
Ew dîn e xudanê mulk û sulţan

853. Hem jîn e xûşî û dîn û dewlet
Dunya ye digel riça û cennet

854. Hîvî me heye ji lutfê Barî
Ew zûr bidetin me huşiyarî

855. Hişyar me biket li derdê xeflet
Qurtar me biket li davê zillet

856. Ûmêd e hemû ji dil helistîn
Ellah ji dil û yeqîn peristîn

857. Vî dînî 'ezîz bikeyn wekî car
Da em di cihan bibîne serdar

858. Em taze bideyn bû dînê Qur'an
Mal û ser û canê xû bi erzan

859. Serkêl dê bijîn bi dîlşirînî
Jêrî 'elemê bulendê dînî

860. Ya Reb tu bi qedrê navê e' zem
Ya Reb tu bi vî resûlê ekrem

861. Ya Reb te bi cahê pakê Qur'an
Mewla ku tu yî Rehîm û Rehman

862. Nik xû ve bidey me hewl û quwwet
Îslamê hemî bigêrî dewlet

863. Îslamê bikey qewî û tunde
Dînê xû bikey tu serbilinde

864. Em evro li xir cîhan cegerxwûn
Bes nîne çûwar şedîn ji melyûn

865. Serpişke cihê me şer zemînê
Hel Endelusê heta ku Çînê

866. Ya Reb tu bikey bibînî Tahîr
Ser kafîrî em di nêr û zahir

867. Ev dîne bibît xudanê 'izzet
Gel 'edil û tifaq û şan û quwwet

868. Vî dînî bi 'izz û şan bibînîm
Qur'anê bi hukimran bibînîm

869. Şer'ê te tinê me bibte distur
Hem dîn û jîyan e nûr li ser nûr

870. Qur'an me bibît xudanê sulţan
Şed kes wekî min fîda û qurban

871. Fermuye peyemberê şîfet 'al
"Ellah dihinêrî her di şed sal

872. Êkek ku ji dîn dibît xudane
Vî dînî diket bi 'izz û şane"

873. Vê gavê dîzanî ey Xuda ye
Dînê me ne qîmet û buha ye

874. Mehdî ku dihêt li hînê deccal
Deccal me li nav hîzar hemû sal

875. Ya Reb tu tinê xudanê dînî
Çêtir ji hemû kesan dibînî

876. Luţfê te gelek pîrî in nîhanî
Êdî tu dikey wekî dîzanî

TEMHÎDU'L-REWDETÎ'L-ÛLA (PÊŞGOTINA MÊRGA ÊKÊ)

877. Qur'an e eger şerî'et û dîn
Yekser bû me gût resûlê şîrîn

878. Ew bûye serê hîdayeta me
Ew bû sebebê se'adeta me

879. Înayne derê li kufr û tarî
Em fêrkîrîn bi dînê Barî

880. Ya Reb tu birêjî ser wî rehmet
Şed naz û ne'îm di baxê cennet

881. Her wek tu dîzanî behrewer key
Wî taze di naz û şayê werkey

882. Şahîb şeref û lîwayê me 'qud¹
Ya Reb bideyê meqamê mehmûd

883. Ya Reb bideyê digel wesîle
Her xûşî û nî'met û feđîle

884. Ser ehl û 'eyal û pakealan
Ser cumle şehabe û hevalan

885. Xaşma ji muhaciran û enşar
Zêde li çuwar xelîfe û yar

886. Tahîr te feqîr û jar e ya reb
Xûşevyê te hîvîkar e ya reb

887. Ev zatê xudan kemal û serwer
Mehbûbê Xudê şefî'ê meşşer

888. Ew pêşeroyê me mu'mînan e
Xûşevyê me ye û ruh û can e

889. Nê ferđ e me ew cewan bivêtin
Çêtir li biçuk û can bivêtin

890. Çêtir li jîyan û 'eyş û hâlan
Çêtir li ser û 'eyal û malan

¹ Teqez, eqd

891. Her kes ku wesa nevêt peyember
Îman wî de'îf û bê serubêr
892. Lew lazim e tu bi nasî taze
Peyxemberê pişî ji 'îzz û naze
893. Jîn û eşera resûlê lewlaq
Lazim tu bizanî taze şerpak
894. Exlaqê di wî û şûreta wî
Karê wî û pakesîreta wî
895. Hel bûnê heta wefatê yekser
Wer taze bizane ey birader
896. Halê wî ji ser heta duwayî
Xir ders û neşîhet in tebayî
897. Ellah ji me ra ku harîkarî
Bû Tahirî destegîr û yar bî
898. Nûrîn biketin me qelb û canî
Berdet bi belaxetê zimanî
899. Behrek ji 'înayetê kerem ket
Nûrek di serû serê qelem ket
900. Ez dê ji Nebî cewan xeber dem
Şîrîn qise û rewan xeber dem
901. Dê puşt bi Xudê cewan bibêjim
Her wek te merame dadirêjim
902. Ev çend e me got şîrîn û taze
Hêj em negehîne şer niyaze
903. Sername bila ve çende bes bî
Bû meqsedê da tu pişî hewes bî
904. Wer taze biçîne nivê gulzar
Behşê vî resûlê pakê muxtar
905. Baxek me heye gelek şîrîn e
Çen dilveker e çi xemrevîn e
906. Ey dûst û biraderê di taze
Wer seyrê biken ku gencê raze
907. Pişî zewq û şefa ye pişî sirûr e
Gulzar e belê Rîyaqê Nûr e
908. Ger yar bî Xudê bi keyf û xûşî
Şîrîn dê bi kurdî bêjî Şûşî

BÎSMÎLLAHÎRREĤMANÎRREĤÎM

“Elem yecîdike yetîmen feawa wewecedeke
dallen feheda wewecedeke ailen feeĥna feemmel
yetîme fela teqher weemmes saîle fela tenher
weemma bînî‘ metî rebbîke feheddîs (*Ma tu ne
sêwî bûy vêca Xwedê tu vehewandî? Ma tu
neheyirî bûy êdî Xwedê tu rasterê kirî? Ma tu ne
xizan bûy Xwedê tu dewlemend kirî? Vêca herçî
ku yê sêwî ye, tu wî neêşîne û riswa meke. Herçî
yê parsek e jî tu wî neqewirîne. Tu her behsa
qencî û kerema Xwedayê xwe bike û pê biaxive
(93 –Sûreyê Duha (6-11))*)

ER-RAWDETU‘I-ULA (MÊRGA ÊKÊ)

Min Mîladîhî Îla Bu‘šetîhî ‘Eleyhîs
Selatû Wesselam we ‘Ela Alîhî We ‘Îtretîhî. (Ji
Dayîkbûna Wî Heta Bûye Peyxember Silav Li
Ser Wî û Malbat Wî Bin)

We Fîha ‘Îddetû Ezharûn (Di vê mêrgê
da gelek çiçek hene)

1. CÎLUHU WE NESEBÛHU (SERDEM Û BINEMALA WÎ)

909. Ey hemd û şena bû zatê Barî
Anîn bi hîdayetê jî tarî
910. Wî bû me firêkirî peyember
Serdarê peyemberan û serwer
911. Qur‘an wî jî bû me kir beyane
Ser zarê resûlê îns û cane
912. Xûşevyê Xudê çirayê ‘alem
Ew rehber û rehnumayê ‘alem
913. Şed feyd û selam li wî bibarin
Gel her çî ewî heval û yar in
914. Xaşma li şehabeyan bijaran
Zêdey jî heman li çwareyaran
915. Gel cumleyê tabî‘în û peyrew
Ta her kî li rahê wan biçît ew
916. Ta cumleyê ‘alîmêt di ‘amil
Ta ‘abd û murşîdêt di kamil
917. Ta her çî diket li xêr û xidmet
Bû jîn û rewacê dîn û ummet
918. Ev rewde yek e li vê kîtabê
Yarê me Xudê bî bû şewabê
919. Dê beşş bikem ji bûnê serwer

Hetta li çîlê dibît peyember

Fedlu Ceylîhî ‘Ela Lîsanîhî (Bi Zimanê Wî Qedrê Neseba Wî)

920. Ya Reb tu tinê bi xû dizanî
Karê xû di ‘erđ û asemanî
921. Şe‘nê te çi taze û pesind e
Karê te bi hîkmet û bilind e
922. Ey her tu dizanî şahê ekber
Kê dê tu li kê bikey peyember
923. Roja ku Xudê îrade şadir
Bû da bidetin resûlê axir
924. Wî da ‘ereban ve cah û qedre
Da haşîmîyan ve zêde fexre
925. Qewmê ‘ereban ku xir dizanin
Çêtir li hemû cîhan ewan in
926. Belkî ku te zanî ey birader
Fermuye Nebî bi zarê şeker
927. Şêxê Teberanî piřr dîrayet
Ew bû me jî wî diket rîwayet
928. “Ev xelqe dema ku dabû Barî
Însan wî li xelqê xû bijarî
929. Dîsan li hemû beşer deranî
Qewmê ‘erebî bi ‘îzz û şanî
930. Ev behre dema bi wan wî bexşî
Piřr qedir kirin li wan Qureyşî
931. Zêde li evan jî neslê haşîm
Axir li evan jî Babê Qasim
932. Barî bi me dave pişk û bare
Ez bûme bijare ser bijare”
933. Barî xû dizanî karê hîkmet
Ka ew bi çi kes didet nubuwwet
934. Qewmê ‘erebî bi ‘îzz û naz in
Hetta bi ebed di serfiraz in
935. Şahîbhuner in cewanemêr in
Kardîde ne ew bi herbê fêr in
936. Şahîbkerem in di çav vebîne

	Serkêl û di zîrek û sexî ne		Hubba ‘ereban wî zûr e lazim
937.	Me‘lûm e sexa bi navê wan e Meşhûr e zeka bi navê wan e		Sirrû Sîlsîletî Nesebîhî îla ‘Ednan (Sirra Zincîra Babikên Wî Heta ‘Ednanî)
938.	Bê hed ‘ulema di pak û faḍil Çen murşîd û ewlîya di kamil	955.	Serdarê peyemberan Muḥemmed Hem serwerê mîrseran Muḥemmed
939.	Çen merdê siyaset û cihangîr Çen ehlê ziman û ray û tedbîr	956.	Bê mîşl e belê li cumle însan Bû fikir û deha û ‘îlm û ‘îrfan
940.	Rabûne ji wan di her zemanan Bû dîn û weten di her mekanan	957.	Pakij neseb e resûlê ‘alem Hel babî heta biçîte Adem
941.	Hezkey were seyîydan bibîne Tarîxê heyatê wan vexwîne	958.	Zincîrê neseb ku pak e çendan Me‘lûm e heta diğhte ‘Ednan
942.	Çen pîrî şeref in bi rêz û rengîn Şahîb huner in pesind û sengîn	959.	Ez navê di wan dibêm li du êk Hetta digehîte wî gelek rêk
943.	Nêv her milletek çu meh diyar in Bû dîn û cîhan di bexteyar in	960.	Babê wî diyar e ‘Ebdê Ellah Bapîre wî Şeybe ê xudan cah
944.	Seyrê bike neslê wan şehaban Nêv şerq û xerb çu mahê taban	961.	Ger Haşim e nav ‘Emir şehîd e Ger ‘Ebdîmenaf bû ew Muxîr e
945.	Şahîb huner in eser diyar in Şêrzade ne ew di şehreyar in	962.	Hem Zeyd e Quşey Kîlab û Murre Ke‘b û Luwe ye çu dane durre
946.	Minnet ‘ereban li ser me zûr e Şukra ‘ereban ji bû me nûr e	963.	‘Xalib mezinek bû bab wî Fîhre Malik çî kerîm bû bab wî Neḍr e
947.	Ew bûn sebebê hîdayeta me Ew bûne serê se‘adeta me	964.	Her Neḍr e Qureyşî bûye meşhûr Nesla wî ne ev qebîleyê zûr
948.	Ber wan neba em nihû belûsî Agirpersî û di pîs mecûsî	965.	Babê wî Kînan e ta Xuzeyme Ta Muḍrîke ê şîrîn di şîme
949.	Hubba ‘ereban ji ber peyxember Naçar û fer e li ser me yekser	966.	Îlyas û Muḍer Nizar di pîrî şan Hetta digehî Me‘edd û ‘Ednan
950.	Belkî ji Nebî te kir gudarî Fermu ye belê bi emrê Barî	967.	Ev sîlsîle wek fikir bi ejmar Pêhel wî negût resûlê muxtar
951.	“Hubba ‘ereban delîlê îman Nevyanê ewan nîfaq e nîşan	968.	‘Ednanî heta ku Îsma‘île Me‘lûm nîye cumle qal û qîle
952.	Lazim we ‘ereb bivên ji dil can Lew ez ‘ereb im ji neslê ‘ednan	969.	Yek yek te eger divêt bizanî Ecdadê resûlê vî zemanî
953.	Qur‘an ‘erebî û xûş zuban e Ezmanê biheştîyan bizane”	970.	Wer guhde birayê xû yê Şûşî Dê bû te bibêt bi zewq û xûşî
954.	Tahir ewê kemtirîn e xadim		

**A/ Cedduhu Şeybe ‘Ebdulmuṭṭelib Bîn
Haşim (Bapîrê Wî Şeybe ‘Ebdulmuṭṭelib Kurê
Haşimî)**

		987.	Peyda bû ewî sipî bû nav çav Lew Şeybe kirin yetîmê xû nav
971.	Ev sîlsîle her wekî me zanî Mazin bûne xir bi hûkimranî	988.	Ew mave di kuşê day û xalan Ta geşte ‘umir wî heft salan
972.	Ew cumle bi nav û şehreyar bûn Nav qutrê hîcazê zûr diyar bûn	989.	Êkek ji Qureyşîyan ji xizman Ev tîfle didît bi ‘eql û ezman
973.	Şeybe ku peyşemberî bû bapîr Şahîb hunerê bi ‘eql û tedbîr	990.	Larî dikirin digel hevalan Tîrbazî dikir li durê malan
974.	Babê wî ku Haşimê şîrîn nam Bû kesbê diçû ticareta Şam	991.	Her carê wî tîr dida li nîşan Da xû pesinît bi ‘îzzet û şan
975.	Ladabu ¹ Medîneya di pişr baş Nik ‘Emr ê kurê Lebîdî qûnax	992.	Dabêjî ez im çi tîrê endaz Babê min e Haşimê çu şehbaz
976.	Ew Xezrecîyê ji neslê Neccar Qedrê wî gelek digirt hemû car	993.	Jê pîrsî dema ku dî zelumî Eşlê xû digût ji bû temamî
977.	Selma wî kîçek hebû şîrîn qed Pişr ‘eql û kemal û law bû bê hêd	994.	Geryave dema zelum ji bû mal Bû Muṭṭelibî digût wî ev hal
978.	Haşim ku didît bi lence û naz Wî taze ji babî kirbû daxwaz	995.	Mamê dema bihîstî mizgîn Her ewro diçît Medîne rengîn
979.	Babî gû didem bidey qerarek Ger raqî bibî tu lê mubarek	996.	Şeybey xû teşeb diket li dayê Selmayê bi dilxûşî didayê
980.	Her carê biçûk bibît bi naçar Lazim tu bihînî nêv me ey yar	997.	Hîna ku gehişte Mekke war e Ev tîfle li paşî wî suwar e
981.	Raḏîbû bi şertê hu girane Lew şutîbû dil ji newcewane	998.	Xelkî digû Muṭṭelib bi pisyar Ev tîfle çî ye li paş te dildar
982.	Mare diket û diçîte Şamê Geryave Medîne bû meramê	999.	Ew ‘ebdê min e digût me anî Hetta dibire derukê xanî
983.	Wî paşî li gel xû bir bû malê Nik malê Xudê di wê nuwalê	1000.	Bergek dikirît ji bû wî rengîn Gel xû dibetin bû nedwe sengîn
984.	Hîna ku bi hemle bû girane Înave Medîne nêv birane	1001.	Ew taze xeber dibêjî lazim Ev tîfle kurê birayê Haşim
985.	Her vê seferê diçîte Şame ‘Umrê wî li Xezze bû temame	1002.	Ta nuke li Yesrîbê bû taze Nik xalê di xû bi serfiraze
986.	Selmayê kurêk dibît bi şane Wan zanî xeber ku bab nemaye	1003.	Navê li wî Şeybe çen şîrîn e Meḥbûb e li nik me nazenîn e

¹ Terk kirin

1004. Wî kirbû li pêşî 'ebdê xû lew
Meşhûr bû bi 'Ebdê Muţţelib ew

1005. Hîna ku mezin bû ev cewane
Wî danî li cayê bab bi şane

1006. Milkê wî hemû didaye destî
Bû qedrê wî hîç nekir çu sistî

1007. Paş Muţţelibî ku mamê wî bû
Rewşa Mekehê bi navê wî bû

1008. Meznê Mekehê bi 'îzz û şan bû
Piřr cah û kemal û nan û dan bû

1009. Zadê hecîyan û koç û dîwan
Gel avê şîrîn bû yar û mêvan

1010. 'Ayd bi wî bûn bi serbilindî
Gel nav û nîşan û gel pesindî

Hefru Ceddhî Zemzeme (Kolîna Bapîrê Wî ya Zemzemê)

1011. Her Şeybe bû ku deranî zemzem
Huccac wî kirin li avê bê xem

1012. Wan Curhumîyan veşarbû ew bîr
Gel cute xezalê zêr û çen şîr

1013. Gel çen zirîyan¹ hemû bijare
Xaliq ji wî ra kirin diyare

1014. Rojek xû nivistîbû di hîcrê
Xewnek wî didît şebîhî fecrê

1015. Êkek digûtê tu ey heliste
Teybe tu bikule çak bi destê

1016. Gû Teybe çî ye li kî meqam e
Hişyar bû bizir bû ew zelame

1017. Ew çûbû şubeş li wê nivistî
Dûstê xû didîve hem diristî

1018. Gû rabe bû xû bikule Berre
Hem bû wî tamam negût ve kerre

1019. Dûşbe diçitin li cê xû wek car
Razibûye çehvinêrî ew yar

1020. Hem hat û digûtê ey birader
Međnûne bikule ey dilawer

1021. Dîsan bû negût û lê nîhan bû
Wî ev kesere tijî ji can bû

1022. Hem çu li cê xû rojê çare
Ya Reb ve çî xewn e ev çî kar e

1023. Hem dî di xewê wî ew zelame
Şîrînxeber û şekerkelem e

1024. Gû rabe bikule bîrê zemzem
Mîrateyê bab e pîrê e'îzem

1025. Ava wê çî ca nedêbî hişke
Xaşî te tinê ve bar û pişke

1026. Mabeynê îsaf û naîley çak
Tu heste bikule ey şerefnak

1027. Nêzîk kunemêriyê yeqînî
Wê bîre mubarekê dibînî

1028. Piřr keyf û sema li xew bû hişyar
Ew rabû bi lez bi hîmnet û kar

1029. Hariş wî hebû ye kuř bi nave
Wî anî li gel xû hem di gawe

1030. Dest dane kûling û tevr û bêran
Wan kulî wekî cewane mêran

1031. Wan kulî ji dil bi kar û bare
Hetta derê bîrê bû diyare

1032. Dergavê digût bi hêl wî tekbîr
Wan zanî ku wî deranî ew bîr

***Nîza 'u Qureyşîn Ceddehû fî Bîrî Zemzem
(Nîqaşa Qureyşîyan li gel Bapîrê Wî li Ser Bîra Zemzemê)***

1033. Hatin bi nîza ' Qureyşî gava
Ev bîre bi pakeav bû ava

1034. Gûtin wî emîş xudanê bar în
Derheq bi vê avê hîşşedar în

1035. Wî gûtî nexêr ve tazebehre

¹ zirx

	Her bû min e bes ve nav û fexre		Wan taze li Şeybe av ٲeleb kir
1036.	Nakem ji we ra ebed tenazul Hetta li me muٲmeîn nebî dil	1054.	Şeybey gûti her kesê divêtin Vê avê vexwut bila bihêtin
1037.	Wan gûtine wî li layê Şamê Şexşek heye bû me vê meramê	1055.	Hindan gûti wan ku av nedame Ew nabî biken ji avê ٲame
1038.	Her �i ku ewî ji bû me danî Pê ra�ine em bi qelb û canî	1056.	Şeybey gûti wan ne reh�m û wîcdan Ger em we bikeyn emi� wekî wan
1039.	Bû v� �eleb� ewan sefer kir Bû lay� wî kahin� guzer kir	1057.	Zur k�m e kes� ji dil wesa b� �ak� biketin li c� xirab�
1040.	�eybe ku dib�t res�li bap�r �ah�b kerem� bi � eql û tedb�r	1058.	Hemyan g�ti l� mezan� ev dem Her la�i�i tu ye b�r� zemzem
1041.	W� gel x� birin hinek ji mazin Ew y�t bi � e��r û cah di nazin	1059.	Geryaneve x�r b� lay� mal� Ser v� xeber� û v� xeyal�
1042.	Hem hatine �en kesek bijare Ew y�t ku b�y�n ji w� neyare	1060.	D�st� x� bira bizane h�ng� Gava tu ket� derav� �eng�
1043.	Ew r�ke gelek dir�j e pi�r tav Axir li r�y� neman ji wan av	1061.	Me� l�m e xudan� cah û mal� D�st� w� bi naz û gef dinal�
1044.	Xizm�t w� ew�t li gel c�dale Av mab� ewan hinek li bale	1062.	Yar� te ye yar� renc û tirs� D�st� te ye d�st� kulb û birs�
1045.	�eybe ku bi mur�wet� dinaz�t B� sedd� remeq ji wan dixwaz�t	1063.	Mizg�n� eger te yar we b�tin Ger d� we neb�t bila neb�tin
1046.	Ew men� e dibin li dan� av� Wey b� w� dil� di w� derav�	1064.	Zemzem w� dikul� l� bi �ust� Hetta ku gehi�t bin� dirist�
1047.	Axir hem� ladibin per��an N�z�k b�ne x�r ji ruh� k��an	1065.	Cutek ji �ezal� z�r û �en ��r Gel �en ziriyan w� d�n di ew b�r
1048.	Bap�r� Neb� ku mir b� av� Ellah b� kerem dikir di gav�	1066.	Behrek mezin e ve ave �en z�r Hem ge�te xez�ne n�r li ser nur
1049.	Der�al li bin� piy� dewar� Av der dibitin bi emr� Bar�	1067.	Rab�n bi n�za� Qurey�� d�san Wan b� xeber û �es�d û p�san
1050.	Avek �i sip� û �ar û ��r�n Tekb�r dig�tin heman b� �ay�n	1068.	Wan g�ti emi� xudan� bar �n Gel te di v� mal� �i��sedar �n
1051.	Wan t�r ku vexwar bi keyf û �ay� Aman b� x� p�r�kirin dumay�	1069.	W� g�ti �ira �i dil bi���n D� qur� e li nik hubel bik���n
1052.	Xe�m�t w� dema we d�n bi �avan P��ek �efe�et geh� hinavan	1070.	Pi�kek du �ezal� ��k zir� w ��r Beyt� ez� ��n �e�� b� teq��r
1053.	Hatin hem�yan ��r�n edeb kir	1071.	Wan qur� e dikir li kar� �eyb�

	Derkeftî bi navê wî û ke' bê		Belkî ji te ra bibêjî çare
1072.	Bû Ke'be xezal û bû wî mayî Bû wan bû xisaretî dumayî	1089.	Ew çu bi wê kir bû tazepisyar Ew pîrejina bi fam û hişyar
1073.	Her kes ku hesed di can û dil bît Daîm dê ser û dilê wî kul bît	1090.	Wî qîşse dikir ji bû beyane Guhdarî dikir jinê ji cane
1074.	Zur 'adil e ew eger bizanî Ewwel dikuji li xû xudanî	1091.	Wê gû çîye nik we xunê mêran Gû deh şutur in geda û têran
1075.	Hişyarbî bira nebî hesedkar Hetta du cîhan nebî tu bê bar	1092.	Wê gû here mal û qur'e danî Ser deh şuturan û newcewanî
1076.	Zanî ku hesûdê dil di tarî Naraî ye ew li karê Barî	1093.	Ger dernekevît bi navê hêştir Carek di bikey dehêt di zêtir
	Ebuhu 'Ebdullah ez- Zebîh (Babê Wî Ebdullahê Qurban)	1094.	Deh deh tu wesan dikey 'elawe Hetta ku necat bibît ve lawe
1077.	Şeybey ku didît li dest Qureyşan Pîrî kêşî û bê dilî û êşan	1095.	Qur'e çi dema bi navê wan hat Rîdwan li xudanê mulk û can hat
1078.	Wî nezir dikir li ser xû lazim Gava ku bi dest me hat niyazim	1096.	Wî qur'e dema dikir bi ferman Ser şed şuturan temam bû qurban
1079.	Deh kuş ji me ra hebin bi peyman Ez dê vekujim yekî bi qurban	1097.	Sê car li du êk bi navê wan hat Bawer wî dikir fidayê can hat
1080.	Her wekî gûtî Xudê ku dayê Nezra wî bibîr bû yarê rayê	1098.	Şed hêştirê çak birin di anê Vêkra bû derê qeşabexanê
1081.	Çu nik hubelî bi qur'e kêşan Ka dê kî li wan bibîte bê can	1099.	Wî taze bi destê xû vekujtin Bû her kesekî li wê vehijtin
1082.	Derkeftî bi navê Babê Ehmed Kiçkuk û ter xûşevî bû hed	1100.	Ger bêt û bela biçît bi malî Memnun bî ne wek ji bû bi nalî
1083.	Derhal wî bire qeşebaxane Da ser bibirî ji tîbê cane	1101.	Çen xûş e ji dil şîrîn û erzan Ev male bibît fidayê insan
1084.	Ewlad û hemû Qureyşîyan têk Gûtin venekuj heta hebît rêk	1102.	Ev malê dinê ku çen şîrîn e Emma ji heyatê can çu nîne
1085.	Ev şule eger bi mal bibîtin Rađîne bila me mal biçîtin	1103.	Ev male eger çî bê buha ye Emma gele car ji canfida ye
1086.	Ger tu vekujî vî lawê pîrî nur Ev kare li paş te dê bî distur	1104.	Şed şûl nê dibin bi mal û zêran Nabin bi duşed cewanemêran
1087.	Meşhûr e jinek li layê Xeyber Pisyarekê pê bikey bi bawer	1105.	Hetta tu dişey tu xirke malî Emma bi cewanî û helalî
1088.	Dijwar e li nik heman ve kare	1106.	Fama yî eger tu huşiyarî

- Pê rađî dikey tu xelq û Barî
1107. Hişyar bî nebî esîrê malî
Ta her du cîhan nebey bi talî
1108. Dunya çu niye ku bê dewam e
Karek bike bû biheşt meqam e
1109. Ewladê di wî çuwarde kur bûn
Ew cumle ji şewketê di pişt bûn
1110. Hârîs li heman mezintirîn e
‘Ebbas e kiçiktir û şîrîn e
1111. Yek Hemze ye serwerê şehîdan
Yek Bûlehebê ji wan pelîdan¹
1112. Xeydaq û Qusem digel Muqewwem
Yek ew Ebuçalibê mukerrem
1113. Yek ‘Ebdîmenaf e yek Zubeyr e
Yek ew Hecelê bi nav Muxîre
1114. Du yêd di Dîrar û ‘Ebdîke‘b e
Yek babê resûlê cumle şe‘be
1115. Navdêr e bi navê ‘Ebdê Ellah
Ew bû li heman pitir xudan cah
1116. Ta mabû reîsê çak û hişyar
Wî men‘e dikir ji zîlm û bedkar
1117. ‘Emrê wî dewam bi ‘edl û çakî
Exlaqê di ispehî û pakî
1118. ‘Umrê wî gehîşte bîst û şed sal
Şeybey ku ecel ji wî dibû hâl
- B/ـ El Haşim Bîn ‘Ebdilmenaf (Haşim Kurê Ebdulmenafî)**
1119. Haşim bi ‘Emir ku namedar e
Wî ‘Ebdîmenaf e bab dîyar e
1120. Mazintirî xir bira û efêl
Yek Muṭṭelib e yekê di Newfel
1121. Yek ‘Ebdîşems bi nav û nişan
Haşim li heman pitir xudan şan
1122. Piştî dan û sexa ye xûş reîs e
Bû ‘alemê çêdikir herîse
1123. Zadê hecîyan şerab û av e
‘Aîd bi wî bûn bi qedr û nav e

1124. Kurê ‘Ebdîşems Umeyye meşhûr
Ev hale wî xûş nebû di dil kur
1125. Rabûye li ziddê mamê Haşim
De‘way mezinê dikir ne lazim
1126. Çendî xebitî bi se‘y û kare
Wî karî ji bû negirt qerare
1127. Çen pîse hesed çi qed giran e
Hem jehrê dil e û jengê can e
1128. Hindek ji Qureyşîyan di fessad
Hindê di gerim kirîne hussad
1129. Carê bi hûdur û car nîhane
Ser hindê bi wî dikir tîrane
1130. Girtî xêdebê Umeyyeyê har
Gel Haşimî kir cîdal û bedkar
1131. Mamê wî ye hem sipî ridîn e
Cîrre û qireqir ne rengê wî ne
1132. Axir gûte Haşimê nîkunam²
Yan ez dê li Mekke bim û yan mam
1133. Çendî bi reca û dalevaye
Ber suzê hesed nebû tenaye
1134. Gû rabe me dê biçîne ‘Usfan
Meşhûr heye kahinek bi ‘irfan
1135. Her çî li me ew bigêrî bê bar
Pêncî şuturan didet bi hejmar
1136. Deh sal dê ji Mekke bît mişexte
Rađîbûne bew qerar û bexte
1137. Rabûne cema‘etek serûber
Bû layê wî kahinê hukimker
1138. Wan qîşe dema bû kir beyane
Haşim gû xudanê ‘izz û şane

¹ Pîs, gemarî

² Navxweş, navşîrîn

1139. Geryaneve şer qerarê taze
Haşim bi niyazê serfiraz e
1140. Dergavê Umeyye dan bi qencî
Yekser şuturê bijare pêncî
1141. Haşim hemû ser birîn di gave
Ser qewmî hemû kirin belave
1142. Bar kirbû Umeyyeyê xû derhal
Ew çu bû 'Emûrîyê di deh sal
1143. Xûş gundek e ew li layê Şame
Evroke di Urdunê meqam e
1144. Ewwel eve bû nexûşî qewmay
Mabeynê di Haşim û birazay
1145. Haşim dimirî li Xezzeya Şam
'Umrê wî gehîste bîst û pênc 'am
1146. Rûniştî li cê wî serfiraže
Ew Muttelibê birayê taze
1147. Gerçî ku kuşê wî Şeybe kuke
Emma wî demî nê ew biçuk e
- C/ç 'Ebdulmenaf Bîn Quşey
(Ebdulmenaf Kurê Qusey)**
1148. Êkek ji Qureşîyan şêhîr e
Ew 'Ebdîmenafê nav Muxîre
1149. Pişîr qedr û kemal û mal û cah e
Pişîr husn û cemal şebîhê mah e
1150. Çwar kuş wî hebûn di pişîr kemal bûn
Şahîb huner û şîrîn xîşal bûn
1151. Mazintirî wan heman bû Haşim
Bapîrê resûlê Babê Qasim
1152. Yek 'Ebdîşems yekê di Newfel
Yek Muttelibê cewan û ecmel
- D/đ Quşey Bîn Kîlab (Quşey Kuşê
Kîlabî)**
1153. Mezinê Mekehê Quşey bû taze
Emma bi kemalê serfiraz e
1154. Nav Zeyd e li cê xû namidar e
Êkek bû ji mîrseran bijare
1155. Çwar kuş wî hebûn di law û rengîn
Her êk ji xû mazinek bû sengîn
1156. Du 'Ebdîmenaf û 'Ebdî'uzza
Navê du şenem di pîs û exza
1157. Yek 'Ebdêquşey bi nav dîyar e
Ew yê dî dîyar e 'Ebdêdar e
1158. Zengîn û gelek xudanê mal bû
Pişîr dan û sexa û pişîr kemal bû
1159. Ew bûye ji Ke'be ê kilîldar
Zadê hecîyan û av ewî kar
1160. Nedwe ku cihê qise w meşûret
'Aîd bi wî bû bi nav û şuhret
1161. Ala bû şeran ku wan dibestî
Ev cumle hemû Quşey bi destî
1162. Wî xirvekirin hemû xizim çak
Qurtar wî kirin li halê napak
1163. Rizgar wî kirin li dest neyaran
Asûde kirin bi tazekaran
1164. Lewra divîya heman gelek zûr
Dewrê wî ji bû ewan wekî nur
1165. Her ew bû binakirê bi hîmmet
Nedwe ji bû meclîs û meşûret
1166. Mazin bû dema Quşey bibû pîr
Wî danî bû 'Ebdîdarî tedbîr
1167. Bêçare bû ew de'îf û jar e
Babê wî didanê çen ji kare
1168. Ger 'Ebdîmenaf û ger bira bûn
Ew cumle bi mal û hal di şa bûn
1169. Ew Hêşê hunerwer û bi cehwer
Her êk ji xû mazinek bû mîrser
1170. Bêçare bû 'Ebdîdar û bêkar
Lew babî tinê fikir kilîldar
1171. Zadê hecîyan û av û ala
Gel nedwe hemû ji bû wî vala
1172. 'Adet bû ji Mekkeyê hemû sal
Wan xirvedikir ji milletî mal

1173. Bû weqtê hecê bû nan û şîvan
Bû herçî dihête Mekke mêvan
1174. Ev şule hemû ji dil bijare
Wî dan bi tinê bi 'Ebdêdare
1175. 1- Qewmek Benîşeybe yê gelek zûr
Ewladê di 'Ebdêdarê meşhûr
1176. Ta nuke ji beytê dergevan in
Ew pakekilîl bi destê wan in
1177. 2- Ala jî bi destê wan bû hemram
Hetta ku gehîşte dewrê îslam
1178. Hem gûtine peyemberê şîrînkar
Alayî bidev me her wekî car
1179. Îslam gûtî dînekê berîn e
Ala jî bû xeyrî wî çu nîne
1180. 3 û 4- Zadê hecîyan û av jî her we
Ew jî he bi destê wan çu nedwe
1181. Kuş 'Ebdîmenaf çuwar bi kûmel
Ew Haşim û 'Ebdîşems û Newfel
1182. Gel Muţţelibî bi kar û bare
Bûn nahezê neslê 'Ebdîdare
1183. Gûtin me divêt biden di gave
Ew her du wezîfe zad û ave
1184. Me'lûm e ewan nekir qebule
Nêzik bû mezin bibît ve şule
1185. Axir mezinan bi ray û tedbîr
Sulhek dikirin bi rêz û teqdîr
1186. Gûtin me heman li nik cewan e
Ew her du bila bibin bû wan e
1187. Xizmatî ye pê nevêt neyarî
Ney dilreşî û ne pîsekarî
1188. Raqî bûne neslê 'Ebdîdare
Ew her du didane wan neçare
1189. Wan qur'e kirin li beynê xû çak
Ew bûne neşîbê Haşimê pak
1190. Paşî wî bû Muţţelib xudane
Ta Şeybe dibû xudanê şane
1191. Paşî wî Bûţalibê şîrînkar
Ew her du ji bû wî bûne xûş bar
1192. Emma nê feqîr bû ew quşurhal
Mecbur bû ku deyn biket hinek mal
1193. 'Ebbasî bi qer didanê pare
Vî karî heta biket idare
1194. Ew çendî dihat feqîrehal bû
Deynê ku li ser dilê wî tal bû
1195. Axir wî didan birayê 'Ebbas
Ew her du libatî deynê heqnas
1196. Paşî wî ji bû kuşê wî pişî cah
Ew 'alimê taze 'Ebdê Ellah
1197. Paşî wî 'Elî ji paş Muħemmed
Dawudê sipî dil û şîrîn qed
1198. Ew mane li du wî bû Suleyman
Xir bab û kuş in bi 'ehd û peyman
1199. Axir dikevin bi destê Menşur
Ta çen xulefa ji neslê pişî nur
1200. 5- Nedwe he bi destê wan dîyare
Ta 'Îkrimeyî firut bi pare
1201. Wî dabû Mu'awîyey ji canî
Wî jî bû emîrî kirbû xanî
1202. Axir ku mezin kirin herem pak
Ew jî dikirin ji mizgeftê çak
- T(ت) el-Kîlab Bîn Murre Bîn Ke'b Bîn
Luey (Kîlabê Kuşê Murrey Kuşê Ke'bî Kuşê
Luey)**
1203. Meşhûre Kîlab bi nav Hekîm e
Yan 'Urwe bû ew pesindê şîm e
1204. Babê wî ye Murre neclê Ke'b e
Weqtê xû emîrê ehlê Ke'b e
1205. Ke'bê ku kuşê Luey çu durr e
Sê kuş wî hebûn 'Edî û Murre
1206. Yê dike Huşeyşê nav û nîşan
Meznê Mekehê bû Ke'bê pişî şan
1207. Qedrê wî gelek mezin bû taze
Nik xir 'ereban bi 'îzz û naz e

1208. Her sal wî li weqtê heccê rengîn
Wî xutbe dixwand pesind û sengîn

1209. Mizgînî didaye qewmî yekser
Êkek ji kuşet me dêt peyember

1210. Navê wî Muḥemmed e w şîrîn e
Dînê wî ḥeta ebed mubîn e

1211. Her çî ji we geşte ew resûle
Dînê wî divêt biket qebûle

**W(9) Luey Bîn Xalib Bîn Fîhr Bîn Malik
(Luey Kuşê Xalibî Kuşê Fîhrî Kuşê Malikî)**

1212. Xalib puserê Luey ye meşhûr
Mazin pudere resûlê pişîr nur

1213. Babê wî ku Xalibê şîrîn nam
Babê vî ye Fîhrê ispehî kam

1214. Sê kuş wî hebûn Lueyyê ekrem
Yek Qeys e ewê dî Teymê Edrem

1215. Fîhrê kuşê Malikî ji wan e
Meznê Mekehê bi 'izz û şan e

1216. Heft kuş wî hebûn bi kameranî
Yek Xalib e her wekî te zanî

1217. Hêş û Eşed û Cewin Muḥarib
Ta 'Ewf û Ziib bira ne Xalib

1218. Weqtê wî bû hate Mekke Ḥessan
Meznê Yemenê birayê şeytan

1219. Gel Ḥîmyerîyan ku çen 'eşîret
Hate Mekehê bi pîsesîret

1220. Wî fikr e bigêrî Ke'be wêran
Bew kîbr û xurûr û zûrê mêran

1221. Damezrî li Nexleyê bi 'esker
Ba leşkerekê 'ezîm û şerker

1222. Fîhrê ku mezin li wê nuwalê
Şahib hunerê ji pişîr kemalê

1223. Wî gazî kirin gelek 'eşîret
Kardide ewêt xudanê xîret

1224. Ev şexşe gûtfî wekî dibînin
Dê Malê Xudê ji bin derînin

1225. Ev kare ji dil gelek me tal e
Êdî me nevêt heyat û male

1226. Ev kare Xudê neket bibîtin
Namus me ḥeta ebed diçîtin

1227. Em lazim e şer bikeyn tebayî
Ser Beytê 'Etîq bi canfidayî

1228. Ḥerbek bû mezin şedîd û tal e
Ḥîmyer direvin bû layê male

1229. Wan kirbîye şer bi tîr û şîran
Ḥessanî diken ji wan esîran

1230. Ew mave esîr li wêrê sê sal
Axir xû kirî ewî bi çen mal

1231. Ew kefte rîya Yemen zemînê
Ew mir li rîyê xudanê kînê

**(Z/3) Malik Bîn Neḍr Bîn Kînane Bîn
Xuzeyme (Malik Kuşê Neḍrî Kuşê Kînaney
Kuşê Xuzeymey)**

1232. Malik ku te zanî babê Fîhr e
Babê wî bi navê Qeys û Neḍr e

1233. Ev Neḍr e Qureyş e bab Kînan e
Serhing e bi heybet û cewan e

1234. Wî xirvekirin 'ereb bi ser êk
Xeslet wî hemû cewan û çen rêk

1235. Meznê çî bi şewket û celîl e
Duşmin wî hemû kirin zelîle

1236. Meşhûr e gelek xudan cewal bû
Şahib kerem û 'eşîr û mal bû

1237. Êkê dî ji sîlsîlê Kînan e
Babê wî Xuzeyme xûş zuban e

1238. Ewladê di nêr hebûn çuwarde
Law çakê Neḍîr ji wan zîyade

1239. Melkan û Neşîr û 'Emr û 'Amir
Xezwan û Cîdal û Ḥerşê mahir

1240. Malik û Xenem û 'Ewf û Cîrwel
Gel Mexremeyê û Se'dê eşhel

H (ح). Xuzeyme Bîn Muḍrîke Bîn İlyas Bîn Muḍer Bîn Nizar (Xuzeyme Kuṛê Muḍrîkey Kuṛê İlyasî Kuṛê Muḍerî Kuṛê Nizarî)			Malek çi bijare ye çi zûr e
		1257.	Ew bû Muḍerî bibît mubarek Pîrûz bî li wî hemû bi carek
1241.	Meznê Mekehê Xuzeymeyê çak Babê wî ye Muḍrîkeyê şerefnak	1258.	Ev xîvetê reş ku taze mal e Ew jî ji Rebî' e bît helal e
1242.	Sê kuṛ wî hebûn bijil Kînane Hewn û Esîd e û Eşed bizane	1259.	Ev carîye ku me xidmekar e Ew jî bû İyadî pişk û bar e
1243.	Her ew bû Hubel şenem ku danî Ser banê wê Ke'beyê 'eyanî ***	1260.	Ferşê me li ser ku taze mehfur Enmarî ewîş neşîbeka zûr
1244.	Ew Muḍrîkeyê ku bab e İlyas İlyas e kuṛê Muḍer Xudê nas	1261.	Ehyane we pêk nekir li ser mal Bedkarî neken gel êk û bedhal
1245.	Fermuye peyemberê şefî' e Ger çi Muḍer e eger Rebî' e:	1262.	Ef'î heye curhumî li Necran Pusyarê bi wî biken jî dil can
1246.	“Ew her du hebûn tamam musulman Nek carê civîn biden bi yek wan”	1263.	Wan bab dimirît di gav Nizare Wan pêk nedikir jî mal û pare
1247.	Meşhûr Muḍerê kuṛê Nizar e Du kuṛ wî hebûn jî dil bijare	1264.	Rabûn û biçin bû layê Necran Ser emrê Nizarê ten di qebzan
1248.	Yek ew bû te zanî pake İlyas 'Eylan e ewê dî nav ku İlnas	1265.	Ew çûn li rîyê bi keyf û şaye Dîtî Muḍerî hinek gîyane
T.(ط) Nizar Bîn Me'd (Nizarê Kuṛê Me'dî)		1266.	Ew hêştirê ev gîyane xwarî Yek çav e gûtî bi zatê Barî
1249.	Êkê dî ji wan mezin Nizar e Babê wî Me'eddê bextiyar e	1267.	Hem lenger e gû Rebî'eyê yar Bê kîlk e gûtî İyadê hişyar
1250.	Çwar kuṛ wî hebûn hemû di hişyar Mazin Muḍer û İyad û Enmar	1268.	Enmarî gûtî revuk nîşan e Zûr pê nediçû dihat xudan e
1251.	Ew yê dî Rebî' e nav di xûş in Ew cumle bi 'eql û fam û huş in	1269.	Pîrsîbû ji wan ziman şîrîne Engûçî şutur li rê nedîne
1252.	Fermuye peyemberê şîrîn nam Ew bûn Muḍer û Rebî' e îslam	1270.	Gûtî Muḍerî şutur te yek çav Gûtî şile yeş Rebî' e dergav
1253.	Roja ku mirin Nizarî hal bû Ew zêde bi serwet û bi mal bû	1271.	Bê kîlk e gûtî Eyadê kuke Enmarî digû şutur revok e
1254.	Wî xirvekirin kuṛê xû her çwar Weşyet diketin ewan di guhdar	1272.	Gûtî me nedîne ey birader Emma ku dihêt xudanê bawer
1255.	Malê xû li wan diket belave Her êkî bi tişteki bi nave	1273.	Hêştir ku çewa dibên we reng e Zu bin jî me ra bibên direng e
1256.	Ev çadire gû ku çermê şur e	1274.	Bê fayde bû çendî gûtî wane

	Gû wer dê biçîn bû karedane ¹		Qedrek lê dena bi 'îzz û şanî
1275.	Vêkra dimeşin hemû bû Necran Ef'a dê biket şerî'etê wan	1292.	Zadê xû ewan ku xar temame Wî gûtî ji bû ewan merame
1276.	Wî qîşşe dema bû gût temame Gû hûn çî dibên ji bû zelame	1293.	Gû: Qubbe û zêr û hêştirê şur Ew bû Muđerî ne pişkeka zûr
1277.	Gûtin me şutur bi çav nedîne Bawerke meger nişan û şwîne	1294.	Ger çadir û hesp û ger dewar in Her çî ku rêş in Rebî'e bar in
1278.	Gûtî Muđerî ji kum gîyayî Layek me di xwarbû yê di mayî	1295.	Ew carîye serbelek nişan e Pê rûyê belek Îyad xudan e
1279.	Min zanî lewa di fikrê hur e Çavek ku ji hêştira wî kuş e	1296.	Raêxe eger çî 'erê û xanî Enmare ji wan diket xudanî
1280.	Lew min gû Rebî'e payê leng e Şûn pê me ji wê didîn du reng e	1297.	Rađîbûne xir bi ew qerare Her wek wî gûtî bi pişk û bare
1281.	Hindek di diyar û hin nihan bûn Ev çende tinê me jê nişan bûn	Y(ع) Me'd Bîn 'Ednan (Me'dê Kuşê 'Ednanî)	
1282.	Hem gûtî Îyadî lew me zanî Bê kilik e şutur li yêk nişanî	1298.	Mazin bû Me'eddê namidar e 'Ednan e wî bab û kuş Nizar e
1283.	Kişpil wê bi kûm me dîn bi çave Ger ew we neba fikir belave	1299.	Ewladê di wî çuwarde kuş bûn Ew cumle ji şuhretê di pişî bûn
1284.	Enmarî digût me zanî der an Serşet û revok e beste ezman	1300.	Serdarê ewan heman Nizar e Bapîrê resûlê namidar e
1285.	Çen carê gîyayê taze û xûş Hêlabû cihê gîyane lê bûş	1301.	Herbek li zemanê Buxtûneşşer Wî Necd û Hîcaz kirin makedder
1286.	Her êkî dema we got şîrîn zar Hêştir gû evan nebîrîye ey yar	1302.	Ew hat 'ereban bi leşkerek zûr Meydan wî kirin li xunê wan şur
1287.	Wî pîrsî ji halê wan ve taze Navê xû dibên digel nîyaze	1303.	Bê hed wî kirin ji derdehalan Çen mal û biçûk birin bi talan
1288.	Babê me hu gût li mergê cane Hatîn ji me ra bikey beyane	1304.	Barî dihinart bû Ermîyayî Peyxember û qaşidê Xudayî
1289.	Gû hûn eve bin bi ray û fame Hacet we nebû bi gûtina me	1305.	Meşhûr e Xîdir ku Ermîya ye Ta nûke xudan heyat û maye
1290.	Ev renga bi fam û huşê can in Gû engûmeramê bab nizanin	1306.	Her wek wî bû Berxîya peyember Hun her du herin bû Mekke yekser
1291.	Zadek wî cewan bû wan dianî	1307.	Nîv mêr e Me'eddê neclê 'Ednan

¹ Kesê ku karî dide ji Xwedê tê gotin

- Pakij neseb e ji malemeznan
1308. Qurtar wî biken li herb û kujtar
Nesla wî didem resûlê muxtar
1309. Serdarê peyxemberan û xatem
Xûşevyê me ew li cumle 'alem
1310. Lez kirbû ewan bû Mekkeya pak
Ew hêj ku nehatî merdê seffak
1311. Wan gel xû birin Me'eddê piřr şan
Bû layê Necef bû gundê Herran
1312. Damezrî li nik ewan bi xuşhal
Piřr qedr û buha heta du yek sal
1313. Înaneve ew bû Mekke ya pak
Ku cumle bira çûyên Yemen xak
1314. 'Ednanî bira du Nebt û 'Amir
Şeş kur wî hebûn xudan mefaxir
1315. Reys û 'Eden û Ubeyy û Dehhak
Law çakê Xênî Me'eddê dilpak
1316. Ev sîlsîleya ji dil bijare
'Ednanî ji wê ve ney diyar e

2. MÎLADUHU WE ÎRHASATUHU (JIDAYÎKBÛNA WÎ Û NÎŞANÊN WÎ YÊN PÊŞÎ)

1317. Ellah mezin û xudan kemal e
Piřr hîkmet û rehmî û cemal e
1318. Qedrê wî bilind û qudreta wî
Karê wî pesind û hîkmeta wî
1319. Çavek wî bi rehmî nezer kir
Rehmek ji bû 'alem û beşer kir
1320. Hetta ku nehat resûlê Ehmed
Ev 'aleme berbela bû bê hed
1321. Dunya bû teji ji şîrk û kufrê
'Alem bû pirî ji cewr û xedrê
1322. Her kes bidîya cihan li ew dem
Dabînî xerab e mal û meitem
1323. Nageh ji Xudê îrade şadir
Bû da bidetin resûlê axir

1324. Hem rehber û rehnumayê 'alem
Hem nûr e wekî çirayê 'alem
1325. Ev nûre heta ku ew nîhan bû
Kufr û neheqî tijî cihan bû
1326. Ew hat û bi hîmnet û dîrayet
'Alem bire ser rîya hîdayet
1327. Ev 'erde tinê jinû bi can hat
Rojâ ku peyemberê zeman hat

Zewacu Ebîhî 'Ebdîllahî (Zewaca Babê Wî Ebdullahî)

1328. Şeybe ku Nebî dibîte bapîr
Şahîb hunerê bi ray û tedbîr
1329. Hîna ku ewî tamam dizanî
Qurbanî qebl bû lew cewanî
1330. Hizrê xû kirin digûtî lazim
Ez bû jineka cewan bixwazim
1331. Emma li Qureyşîyan bî bê çûn
Nazik beden û şîrîn û xatûn
1332. Eşl û neseb û xuliq pesindî
'Eqî û edeb û bejin bilindî
1333. Wî kes nedî laîqê şenayê
Wî xeyrî şerîfe Amînayê
1334. Babê wê Weheb bi nav û nîşan
Meznê hemû zuhrîyan bû piřr şan
1335. 'Umrê wî gehişte bîst û çware
Wî Amîne lê ku kirbû mare
1336. Ev lawe cewan û newresîd e
Ew kiçe şîrîn û kes nedîte
1337. Ev pakekiçe bi naz û şeng e
Ew lawe dilêr û taze reng e
1338. Daxwazî kirin bi resm û ayîn
Lê mare kirin miwafiqî dîn
- ***
1339. Fermuye peyxemberê mubarek
"Nêzîk me nebû zîna çu carek
1340. Ez bûm li nîkaş durist û şaxlem
Hel min ku heta biçîte Adem"

1341.	Weqyek du li zêr zîvî mare Babê wî ji bû kirin dîyare	1358.	Ew Ebreheyê bi kerb û pîlan Hatîn Mekehê suwarê filan
1342.	Ev 'eqde ewan kirin tedarek Şed car ku li wan bibît mubarek	1359.	Ew Ke'be ku qîblegahê ummet Ew hat û xirab biket bi quwwet
1343.	Ew xanî dibît bi xêrê ava Ew her du cewan ku bûk û zava	1360.	Ke'be ku qedîm bi nav û nîşan Nav wan 'ereban bi hûrmet û şan
1344.	Heyva Recebê tebaş meh bû Wan xanî li geliyekê Mekeh bû	1361.	Be'dek nehezan li wan nexûş hat Agir ji hesed li wan bi cuş hat
1345.	Ew gelye li wê bi nav e meşhûr Geliyê Ebûtalibê şeref zûr	1362.	Ûessan ku 'eşîretek bi nava Beytek kiribûn li Hîre ava
1346.	Ev kavledinê jinû bû ava Ew 'Ebdê Xudê dema bû zava	1363.	Hem Ebreheyê berî ji behr e Mezinê Yemenê bi cewr û qehr e
1347.	Ev kevnedîna we pîr û fanî Nubuve bi zînet û cewanî	1364.	Neccaşî li wêrê kirbû walî Nakes biçeyê li xêrê xalî
1348.	Nêzik e cîhan bibî munewwer Ev 'aleme ron bibît seranser	1365.	Ava diketin bi kar û bar e Beytek çi mezin bi şed nîgar e
1349.	Rojek bi helêt ji kuncê rehmet Vê 'alemê ron biket bi hikmet	1366.	Şen'a ku çi şarekê cewan e Ew beyte li wê fikir beyane
1350.	Ev sale bû lê bi taze qîlan Hatîn Mekehê xudanê filan	1367.	Çendî wî hebû şîyan û taqet Xemlandî belê bi zêr û zînet
1351.	Ey dûsto eger tu jin dixwazî Xaşma tu eger şerefnewazî	1368.	Wî gûtî 'ereb dihên bi panî Bû hecc û ziyaretê vî xanî
1352.	Hişyar bî nezer nekey li malî Yan lawînîya bi bê kemalî	1369.	Gava ku dî bê rewace nik wan Ew rabû belê bi kerb û 'udwan
1353.	Çakan tu binêre yêt bi şuhret Paşî tu bikey bi dûst meşûret	1370.	Ew hat û bi quwwet û bi tundî Gel kîn û gef û difînîlindî
1354.	'Eql û neseb û hesab bixwaze Dîn û şeref û edeb bixwaze	1371.	Ba leşkerekê cewane mêran Da beytê biket xirab û wêran
1355.	Hişyar bî li pey wî bî heyayan Zînhar li cewan û nasezayan	1372.	Hîna 'ereban xeber we zanî Agir li xeman gehişte canî
	Qişsetu Eşhabîl Fîl (Çîroka Xudanên Fîlan)	1373.	Ku êk Hebeşî bi navê 'Amil Vê Ke'beyê ew bigêrî kavi ***
1356.	Bapîrê resûlê îns û canan Meznê Mekehê bi 'izz û şanan	1374.	Mezneq li Yemen xudan 'eşîret Rabûye şerê wî ew bi xîret
1357.	'Umrê wî gehişte salê heftê Ew pîr şerêfê wekîlê beytê	1375.	Navê wî diyar e Zûnefer bû Ew nav 'ereban xudan huner bû

1376.	Şerkir bi hemû kes û 'eşîran Axir dibitin ji wan esîran	1393.	Hindek li kuşet xû yêt bijare Şahib huner û cemal û kare
1377.	Her kes ku şerî neket li ser dîn Bê şek dê li wî nexûş bibî jîn	1394.	Hindek mezin û bijare yêt şar Kardîde xudan kemal û kiryar
1378.	Ev jîne bila nebît bi hîzî Emma bi mirî digel 'ezîzî	1395.	Wî gel xû birin bi tazekarî Bû layê neyarê sîne tarî
1379.	Bimrî tu bila bi can nemînî Nek dînê xû nacewan bibînî	1396.	Çûn urdîgehê û şehîşînê Dîn Ebreheyê xudanê kînê
1380.	Êkê dî wesa li ser riya wî Lê rabû şerî û naşîya wî	1397.	Her êk bû ji wan wekî emîrek Her êkî bi destî çake şîrek
1381.	Navê wî Nufeyl e şehreyar e Meznê du 'eşîretê bijare	1398.	Ger şîr û rim in eger kivan in Meşhûr e çek û silahê wan in
1382.	Çendî xebîtî bi derb û şîran Ew jî dibitin li wan esîran	1399.	Rûniştî xudanê kîn bi 'îzzet Gel çen mezinan bi zêr û zînet
1383.	Ew gel xû dibet le'în bi zûrî Da bibite delîlê rahê dûrî	1400.	Şeybey digûtî bi rêz û nîşan Wek şêxê 'ereb selam li dîwan
1384.	Nêzik bû li Mekkeya şerîfe Ew pîsexeyalê dil ji cîfe ¹	1401.	Ew çendî bi şewket û cewan bû Du hinde bi heybet û bi şan bû
1385.	Êkek wî hinart li wan suwaran Talan biketin li wan kinaran	1402.	Wî gû neferek bi tercumanî Bêjê çi kesî çi şûl tu anî?
1386.	Talan wî kirin bû bûşeleşker Garan û mer û dewar û hêştir	1403.	Wî gû mezin im di vê nuwalê Cîranê evê şerîfemalê
1387.	Bapîrê resûlê mey mubarek Şed hêştirê wî birin bi carek	1404.	Hatîme çi qed te anî talan Da tu bideyev xudanê malan
1388.	Mel'un ku dema gehîşte Ebteħ Rabû Mekehê jinû biket seħ	1405.	Nê 'eyb e ji serwer û emîran Destê xû dirêj biken feqîran
1389.	Qaşid wî hinarte Mekke dergav Meznê Mekehê ewê xudan nav	1406.	Hîna ve bihîst xudanê kînê Ew kefte sema û pêkenînê
1390.	Bêjê me nîye xeyalê kuştin Xwînê li feqîr û jarî rêjtin	1407.	Gûtê tu dixwuy xemê ji malî Tu çake bû Ke'beyê binalî
1391.	Gel ehlê Mekê ne ez bi kîn im Bes Beytê 'Etîq li bin derînim	1408.	Xîr mal te biçît ne wek bibînî Bê qedre muqeddesek li dînî
1392.	Şeybeyî ku dema xeber we zanî Ew rabû bi çustî û cewanî	1409.	Vî ceysî bibîn û quwweta min Dê Ke'be bikem tamam serûbin

¹ Cesedê mirî, laşê rizîyayî, mirî.

1410.	Şeybey gûte wî û ew girnici Carek tu bidev me mal bi qencî	1428.	Guhdar be Xudê te agedar e Ser heqqê feqîr û jarî yar e
1411.	Ev male henuke em xudan in Vê Ke'beyê bê xudan nizanîn	1429.	Her çen mezinî dixwuy 'ezabê Roja ku Xudê diket hîsabê
1412.	Tu red bikeve ji bû me malî Hel te û xudanê beytê 'alî	1430.	Al qisse ku roj li wan helatî Rabûne kesê ecel wî hatî
1413.	Ew Ke'be wekî ne bê xudan e Şed ceyş ewê heyîn nihane	1431.	Karê xû dikir bi zêr û zînet Mexrurê bi 'esker û bi quwwet
1414.	Wî gû bi xurûr û xûdperistî Malê we didemve nîne qeydî	1432.	Ew ser supehî ne tazekar e Tim bûye li filê xû suwar e
1415.	Emma sibehî meger nemînim Dê beytê 'etîq li bin derînim	1433.	Wan rokirê wê nihalê Mekke Dê Ke'be xirab biken ne şekke
1416.	Lew hatime ez bi leşkerê zûr Da malê Xudê we ez bikem kur	1434.	Qemçî ku li fil didan suwaran Wan dest dikire hewar hewaran
1417.	Mel'ûn dixwûrî bi kîn û kerbê Ageh ne li kar û barê xeybê	1435.	Hemyan bi zubanê hal nîda kir Zilma te qîyameta me rakir
1418.	Wî Ke'be didî ku bê xudan e Lew wî dihusîn li wê didane	1436.	Wan lew nedikir îta'eya wan Wan ew didîtin bi cewr û tuxyan
1419.	Xurtan tu dibînî zûr ji caran Zilmê ku diken feqîr û jaran	1437.	Her hinde dikey îta'eya mîr Hetta ku mezin nebît Xudêgîr
1420.	Ew çunke di bê kes û di jar in Lew serserê wan çu gurgê har in	1438.	Nê ferd e bikey gudarê sultan Madem bi te ew ne bêjî 'îşyan
1421.	Her çî tu bibînî ew bi pişt e Ew nik mezinan bi qedr û qîşt e	1439.	Hişyar bî nekey bû wan çî kare Ku Barî li gel te bît neyare
1422.	Ew çunke li gel Xudê neyar in Lew hinde bed in di pîsekar in	1440.	Ev kevnecîhane bê beqa ye Hişyar bî ji ta'etê Xudaye
1423.	Lew dilreş û dilreq in ji 'îşyan Ew çunke diken gudarê şeytan	1441.	Ew file hemû çeqîn li meydan Naçin bû Mekê bi zecr û lêdan
1424.	Wan serve de'îf û jar dibînin Lew serserê wan bi kerb û kîn in	1442.	Çendî ku kirin neman çî hîvî Rokirine Yemen ji bû nişîvî
1425.	Ev teb'e ne taze ye li mîran Xurtî ku diken li wan feqîran	1443.	Ew da kene xar ku wan di canî Zur bîn bi revîn li vî mekanî
1426.	Nê şerm e li wan eger ku mîr in Bê pişt û kesan bi wan bi wêr in	1444.	Wan ber ku dida bû layê Şamê Da bîy verisîn li qeyd û damê

1427.	Hişyar bî bila tu xurtî taze Pîçek bû Xudê mezin bi saze	1445.	Bû layê Mekê didane ber dar Ew da dev û dev kevin bi hawar

1446.	Êdî tu mezan çi hate ser wan Her wek ji me ra dibêjî Qur'an	1464.	Ew çûne di nav şkeft û geliyan Ew bûn li xem û elem ne hêlyan
1447.	Nabînî çi lê kirin xudan fîl Leşker wî hinarte wan ebabîl	1465.	Xir dev bi du'a û dil hezîn in Nek malê Xudê xirab bibînîn
1448.	Hatin di demî birek ji teyran Hindavî serê ewan bi dewran	1466.	Şeybe ku pitir j' heman hezîn e Aram ji dil û ji can wî nîne
1449.	Her êkî du sê berek digel bûn Ew leşkerê şahê lem yezel bûn	1467.	Ew çu sibehî bi yek hevale Da beytê bibînîtin çi hêlê
1450.	Teyyare çi teyrekêt biçukan Wan bumbe temet bi nîsk û nokan	1468.	Wî Ke'be ku dî durist e dergav Rondik li xûş peşîn li du çav
1451.	Ev ceyşe dema ji wan bi derkeft Her êkî berek bi tuqê serkeft	1469.	Şed carê dikir wî şukr û minnet Ev beyte Xudayî kir selamet
1452.	Têkda sikitîn û çûn helakê Roreş ji Xudê xû çûne xakê	1470.	Ew çûn fikirîne ceyşê duşmin Têkda temirîne xir serûbin
1453.	Hatin bi xedeb ewan nezani Xafil ji qedayê kun fekan î	1471.	Ew leşkerê hu cewan û perlaş Ew qewmê hituve ehmeq û baş
1454.	Her kes ku ji dil Xudê nenasî Axir dikevîte vî kirasî	1472.	Ew fewce bi cundî û qumandan Têkda ku bûyîne ar û bendan
1455.	Şeybe mezinê ewê nihalê Şev xew nedihat li wê xeyalê	1473.	Wî zêr û silahê wan cema kir Hetta ji xû ra xizîne dakir
1456.	Bû qewmê xû wî xeber hinarî Evro hemû biçne der li şarî	1474.	Ew male ji bû wî bûye serwet Hetta wî 'umr gehî nîhayet
1457.	Ger pîr û cewan biçin çiyayan Ew xir li Xudê biken recayan	1475.	Ev male ne laîqî heman e Laîq bi xudanê nan û dane
1458.	Ev beyte eger bibît xerabe Dê cerg û dilê me bin kebabe	1476.	Şeybe ku xudan sexa û qenc e Pîrûz bî li wî ve mal û gence
1459.	Ev duşmine dê bihêt bi tundî Nek gel we biken bi napesindî	1477.	Wan paşî li re'iyetê nîda kir Duşmin ku werin Xudê fena kir
1460.	Ew çu bi reca û dad û tewbe Tim girtî der û xezemî Ke'be	1478.	Hatin digerrîn di nav me'esker Paşmayê ewan birin serûber
1461.	Ey her me tu yar û piştevanî Duşmin te gehiştê dergê xanî	1479.	Hem duşminê wan Xudê fena kir Hem malekê zûr bi wan 'eşa kir
1462.	Ya Reb tu dizanî hal çi renga Taşet me nîye bi van bi cenge	1480.	Roja ku Xudê birin fenayê Peyxemberê me di zik bû dayê
1463.	Taşet me nîye bi vî le'înî Êdî tu dikey wekî dibînî	1481.	Ba'is bi kemal û qedrê wî bû Ev kare wî kir ku kes nedîbu

1482. Wî zûr e Xudê li nik te xatîr
Ya Reb bide xatîra wî Tahir

**Wefatu Ebîhî Ebdîllah Bîn
Ebdîlmuṭṭalîb (Mirina Babê Wî Ebdullahê
Kurê Ebdulmutelîbî)**

1483. Babê wî dema dîkir tehhul¹
Ba pîrs û meşûret² û teemmul³

1484. Wî 'eqdê xû best bi Amînayê
Şahîb şerefê xudan heyayê

1485. Heyva recebê kirin tedarek
Ev 'eqde li wan bibît mubarek

1486. Zava ye xudan kemal û hîmmet
Ev bûke xudan cemal û 'îffet

1487. Eşl û neseb û heser li wan bû
Lew fexrê hemû 'ereb li wan bû

1488. Du sê mehekan bi keyf û şayî
Gel êk bûne ew bi canfîdayî

1489. Gel êk bûne ew bi dilviyanî
Hubbek çî şîrîn ji cerg û canî

1490. Paşî bi sefer diçîte Şamê
Da ew biketin ji kesbê tamê

1491. Serbestî bijît bilan bi talî
Karek biketin ji bû 'eyalî

1492. Her kes ji xû ra neket çî karan
Nagehte murad û pişk û baran

1493. Nê şerm e ji wan cewane mêran
Wan çav hebitin li nanê xêran

1494. Daran tu bi piştî xû bikêşî
Nek tu bi sualê dil biêşî

1495. Hemmalî bikey ne wek bixwazî
Xaşma tu eger şerefnewazî

1496. Ger dê te divê bijî bi serbest
Tu helke li şulî bask û dest

1497. Karek tu bike helal û taze
Dê bî du cihan tu serfiraze

1498. Kîyarî⁴ bikey gelek pesinde
Tuwçînî bikey du hin bilinde

1499. Şin'et ji xû ra bikey cewan e
Hem dîn û 'îbadet û jiyan e

1500. Ev lawe diçîte karewanî
Da xû digêrêve kî dizanî

1501. Destûrî ji wan heman dixwazî
Ya Reb tu mu'în û karîsaz î

1502. Gel qafîlekê diçîte Şamê
Wî pişt bi Xudê bû wê meramê

1503. Geryave dema li gel hevalan
Gû çak e serî bidem li xalan

1504. Xalêt xû li mêje min ne dîne
Çak e qederek biçim Medîne

1505. Ev duresefer me kir lez û bez
Dê çim bû Medîne bîn bidem ez

1506. Tiştê xû hinart li gel hevalan
Batî me selam biken li malan

1507. Ew çu bû Medîne wî nezanî
Ku ew dê li wê sipêrî canî

1508. Çen rojê li wê nexûş û mandî
Ta emrê Xudê bi cê gehandî

1509. Babê wî dema xeber ku zanî
Naxûşî geştiye newcewanî

1510. Hârîş ku li xir kurêt wî meztir
Derhal wî hinarte wê wî lezkir

1511. Ta geşte Medîneyê birayî
Canê xû sipartibû Xudayî

1512. Kes nîne nexwut evê şerabê
Wey bû mirinê digel hîsabê

1513. Geryave bira bi gir yû zêmar
Piştî me şikand birayê nazdar

¹ zewicîn

² şêwr

³ Hizirîn, fikirîn

⁴ ticaret

1514. Ev roje belê li min bû ava
Can daye Xudê wî tazezava
1515. Şînî kete Mekkeyê bi carek
Bû lawê şîrîn qed û mubarek
1516. Babê wî bi bû gelek keserdar
Zêde herema cewan û dildar
1517. Vî lawî ji 'umrî ber nexwarî
Ev yare me têr nedî bi yarî
1518. Ev kavledinê ku bê beqa ye
Bû kes ne dibit bû kes nemaye
1519. Mîrate nema li paş wî zêtir
Çendek li merî û pênc ji hêştir
1520. Gel carîyeka emîn û şîrîn
Axir ku Nebî dibîte dayîn
1521. Meşhûr e bi navê Ummû Eymen
Ew pakedila dilê¹ û rewşen
1522. Şed ah û esef bû Amînayê
Bû wê keserê li wê cudayê
1523. Malxuyê wê çu di emrê Barî
Ev şewqê cîhan li wê bû tarî
1524. Dunya wê li paş wî tirş û tal e
Pirgende li wê bû mal û hale
1525. Ev yare dema li wê nîhan bû
Hemlê wê serê du sê mehan bû
1526. Daxû bi çi hal heta ku bûrîn
Ew çen mehê may li hemlê şîrîn
1527. Dem dem wê didî di tazexewnan
Nîşanê di çak bi çendî lewnan
1528. Çen car wê didî ji wê dibû der
Nûrek wê cîhan dikir munewwer
1529. Çendan li xewê didayê mizgîn
Ku dê te bibit kuşek çî sengîn
1530. Navê wî divê bikey Muhemmed
- Ew dê bi Xudê me bît mûeyyed²
1531. Peyxember û qaşidê Xuda ye
Hem rehberê dîn û hem çira ye
1532. Bû cumle beşer dibît peyember
Peyxemberê xir cîhanê yekser
1533. Nêzîke xirab biket bi çustî
Mala şenem û şenemperistî
1534. Ha weqte şelîbî sernixûn ket
Agirperisî ceger bi xun ket
1535. Încîl e eger Zebûr û Tewrat
Mensûx diketin bi neşşê ayat
- Exbaru'l-Kehenetu 'en Mecî'ih
'Eleyhî's-Salam (Xeberên Xêvzanka di
Derbarê Hatina Pêxemberî Silav li Ser Bin)**
1536. Peyda nebû hêj resûlê ummet
Derheq wî hebûn gelek 'elamet
1537. Çen kahin û çen ji dûrebînan
Îxbar ji wî dan ji dil yeqînan
1538. Ger Şafî'e ger Seîhî û Şeqqî
Behşê vî Nebî dikir bi heqqî
1539. Nêzîke bihêt dinê peyember
Vê 'alemê êk biket munewwer
1540. Ew dê bî ji neslê Neçreê tahir
Dînê wî dimînî ta ba axir
1541. Zur kes ji cû û felan ji eħbar
Da bîndê bihêt resûlê muxtar
1542. Încîlê xeber didan şehîhî
Mizgînî bi wî ku day Mesîhî
1543. Ew rast û durust û taze Încîl
Hêştî ku kesê nekirbû tebdîl
1544. Kar û şîfetê wî xir bi carek
Wê taze beyan dikir mubarek
1545. Elqîşse - hebûne zûr ji nîşan
Nêzîk e bihêt resûlê zîşan³

¹ Destvekirî, wêrek

² Zexmkirin, harîkarî dan

³ navdar

1546. Hetta te digûtî ew zeman e
Bû hatinê wî xudan zubane

**Mîladuhu ‘Eleyhî’s-Selam
(Jidayîkbûna Wî Silav li Ser Bin)**

1547. Neh mahê ji Amînayê bûrîn
Roj roje ji wê dibûye şayîn

1548. Hetta ku bi xêr ji wê bû peyda
Tîflek bû hemû cîhan bû seyda

1549. ‘Erđ û felek û semak bi carek
Hemyan ji wî ra digût mubarek

1550. Ev kevnedînê jinû bû ava
Gava ve biçûke dît bi çava

1551. Heyva ku bi nav rebî‘ê ewwel
Peyda bû belê resûlê ekmel

1552. Dûşembî bû meh gehê deh û dû
Pîrûz bî seher ku tê weled bû

1553. Ew dabû Xudê li eşlê fîtret
Sunnet kirî û bi taze şûret

1554. Xûş fêsl e buhar û mahê nîsan
Ku hate cîhanê fexrê însan

1555. Fermuye Nebî bi qewlê me‘lûm
“Deyka mi didî dema ku ez bûm

1556. Wê dî bi du çav ji wêve rabû
Nûrek we ji bû wî Şam xûya bû”

1557. Lew roje Xudê numandî¹ nîşan
Ev tîfle ku dê bibî xudan şan

1558. Dê ron biketin cîhanê tarî
Qurtar diketin ji puçekarî

1559. Bapîrî dema gehîştî mizgîn
Buka te kuçek nê bûye rengîn

1560. Ew rabû pîyan bi dil semayê
Çubû mezela wê Amînayê

1561. Wê gûte xezurî her çî dîtî
Her çî li xewê bi wî digûtî

1562. Nûrek me nihû didî bi çavan
Navek bi me gû ne wek çi navan

1563. Navê wî gûtin bikey Muhemmed
Xûşev ye li nik Xudayî bê hed

1564. Şeybey ku didît ve taze mindal
Wî rakir û bir bû Ke‘be derhal

1565. Navê fikir diyare dergav
Nevyê me Muhemmed e şîrînnaw

1566. Pirsî bû Qureşîyan ji canî
Navek me nedî çira te danî

1567. Navek te neyî ji bab û bapîr
Ev ‘adete bû digêrî teşyîr

1568. Wî gûtî emel bi wî me zûr e
Mazin bibitin li jêr û jûre

1569. Mazin bibitin li nik Xudayî
Meħmûdê hemû kesek tebayî

1570. Ev tîfle eger çi şîrexûr e
Emma me ûmêd bi wî çi zûr e

1571. Hetta ku li ser diburî heftî
Yek hêştirê çak bûy vekujtî

1572. Hâdir diketin ‘ecîb zîyafet
Bû qewm û biraderan bi de‘ewet

1573. Nandan xû eger çî wî nîşan e
Ev care tinê ‘eqîqê can e

1574. Her çen me keser ji babê wî ne
Ev kuçek digû me xemrevîn e

1575. Xaliq bi me ra ku ev kerem kir
Wî def ‘ê hemû xem û elem kir

**Numuzecun Mîn Îrhaşatîhî Bîmîladîhî
(Nimûneyek ji Îrsahên Wî yên Jidayîkbûna
Wî)**

1576. Roja bi weled bû ev peyember
Ev ‘aleme bû jinû munewwer

1577. Tewhîdê Xudê xudan zefer bû

¹Nîşan dan, temsîl

	Lê kufr û çelal xû ker bi ker bû		Şed gez bû bi karê 'eqilmendî
1578.	Xûşî û 'edalet û emînî Rastî û durustî û evînî	1594.	Avakirî bû di bîstesalan Ba her çî ewî di hâl û malan
1579.	Ew taze vejîn bi sunneta wî Her baqî dibîn û di ummeta wî	1595.	Şed neqş û nîgar û zêr û zînet Esbabê di puxte û bi qîmet
1580.	Ew roje eger çî pîrî xurûş e Emma çî li kafiran nexûş e	1596.	Gulzar û çemen li çan û xwaran Cûbar û burk li çwar kinaran
1581.	Çendî li dinê mulûk û sultân Ew ehlê çelal û kufr û kufran	1597.	Çen muhkem e ew du hin şîrîn e Eywan e belê çî şehîşîn e
1582.	Nageh şuluqîn nexuşehal bîn Wê rojê hemû ji xû ve lal bîn	1598.	Akincî bû ew bi hukimdarî Ageh ne li kar û barê Barî
1583.	Ev kare gûtin me qet nedîne Bê sir nîye lê belaş we nîne	1599.	Hukmê wî çil û du sal bû ew dem Peyda bû wekî resûlê 'alem
1584.	Lazim dibitin li vê cîhanê Tîşte li me dê bibet jiyanê	1600.	Peyda bû bi xêr delîlê îman Lew roje du şeq bû qesr û eywan
Înşîqaqû Eywanî Kîsra (Tîkbûna Eywana Kîsray)		1601.	Mîn cumle li bîst û çwar hewalan Çwarde herîfîn û ketne çalan
1585.	Kesra ye serûkê qewmê fursê Ew zêde ketî di lerz û tîrsê	1602.	Ev kare çiku bi emrê heq bû Lew roje bîna xê kufrê leq bû
1586.	Şahîb huner û 'edaletê ew Şêrwan e xudan hukûmetê ew	1603.	Nê hate cîhan resûlê xatem Hem rehber û rehnumayê ¹ 'alem
1587.	Zanayê xudanê mulk û 'esker Dunyaperisê re'îyyeperwer	i. *** 1604.	Ew taqê çî mazin û 'ecîbe ye 'Intîke û taze û xerîb e
1588.	Îmdadê dihê xudan neyaran Daxwazegheqê feqîr û jaran	1605.	Çen mêje ye ew 'ecîbe kûşîk Ta nuke hinek he maye bê şîk
1589.	Her çendî ku ew hebûye kafîr Navê wî bi çak dimînî axir	1606.	Ev sale me dî ve kavleeywan Lew şarê bi navê Pake Selman
1590.	Ev 'edl û emane çen cewan e Ew Şe'nê me ye ne Şe'nê wan e	1607.	Ew taqê bilind û pan û çen çak Bara pitirê ketîbû nêv xak
1591.	Nîşane bû ummeta Muhemmed Her dîne ewan diket mucyyed	Întîfau Narî Faris (Vemirîna Agirê Fursê)	
1592.	Taqek wî hebû çî taze eywan Yek bû ji 'ecaîbê di bûnyan	1608.	Ey dûsto eger dikey tu pîrsê Agirperisan çî dî li fursê
1593.	Panî û dirêjî û bilindî	1609.	Roja bi weled bû canê canan

¹ Yê ku rêyê nîşan dide

- Karek dî nedîbû şed zemanan
1610. Agirek hebû wan Xudê nenasan
‘Ebdîn ji bû fikir bi asan
1611. Ev qewme hemû gedaw ekabir
Wan secde dibir bû pêtê agir
1612. Ew agire çen şedîd û kel bû
Mîqdarê hizar ji sal bû hel bû
1613. Lewra nekesan digût bi yaran
Ev agire venamirî çu caran
1614. Nageh reşimî li wan vemirya
Şun û eşera wî ta vebirya

1615. Wan gûtî belaş nîye ve kare
Sîrrek bû heyê û nadiyar e
1616. Tîrsa me heyê ku êk helistî
Ehwalê me têk bidet durustî

**Nûdûbû Buheyretî Sawetî (Hişkbûna
Gola Saweyê)**

1617. Çik bûye behrikê Sawe gava
Dunya bi Muħemmedî bû ava
1618. Ew hinde mezin bû şed gemîvan
Tê da dimeşîn di hînu gavan
1619. Beynê Hemedan û Rey hebû ew
Çik bû we dibêjî qet nebû ew
1620. Ev kare gûtin çî renga kar e
Ev behre hişik nebûy çî care
1621. Sîrrek heyê lê belê nihan e
Her çendî nîza çî ye w çewan e
1622. Wan bêteberan nekir binêrin
Ey ew çî qeder nezan û hêr in
1623. Nê hate cîhan resûlê axir
Êdî ku dijîn ‘îbadê agir?
1624. Dê heşrê li butperistî raket
Meznê di cîhan tera bera ket
1625. Ew dê dete xaçperistî janê
Dê îmî bû zaliman qiranê
1626. Tayê digehînte qewmê gûlê

Kafir dê hemû biken nuzûlê

**3.
REDA ‘UHU WE TERBÎYETUHU (Şîrdan û
Xudankirina Wî)**

1627. Xûzmey li kesê Xudê ku dayê
Şîr daye biçukê Amînayê
1628. Şed xûşî bû wê jinê û mizgîn
Bû serwerê dîn ku bûye dayîn
1629. Çen jin bi sebeb wî behrewer bûn
Ew her du cîhan di xêrê wer bûn

**Murađî ‘uhu ‘Eleyhî’s-Selam (Şîrderên
Wî Silav lê Bin)**

1630. Deyka wî diyare şîr didayê
Wê pêşî heman bi keyf û şayê
1631. Ew Bûlehebê wî bab e Şeybe
Caryek wî hebû bi nav Şuweybe
1632. Pêlek ewê şîr didayê taze
Pîrî şay û evîn û ‘îzz û naze
1633. Şîrê kuçekê cewan û memduh
Meşhûr e bi navê taze Mesrûh
1634. Şîr dabû li pêş wî mamê Hemze
Hem Bûselemê bi rêz û terze
1635. Şîr dayê heta ku heyyê bê çûn
Ev behre wî da Hêlîme xatûn
1636. Mazin bû Şuweybe nik peyember
Hem nik herema Xedîce dilber
1637. Qedrê wê digirt bi tazekarî
Şîrînxerberî û xûşdîyarî
1638. Çen carê xeber fikir rewane
Bû Bûlehebî Xedîce xane
1639. Bifrûşe ewê bi çendî qîmet
Ez dê bikirim ewê bi hûrmet
1640. Bû xatîrê vî resûl û yarî
Aza dê bikem di rahê Barî
1641. Nê ew Bûleheb gelek mirar bû
Ew kefte cenê neber qerar bû

1642. Paşî ku resûlî kirbû hîcret
Aza diketin nepakesîret
1643. Car car li Medîne yarê Barî
Bû wê dihinari çen diyarî
1644. Roja ku xeber gehî peyember
Geryave dema li cengê Xeyber
1645. Ku emrê Xudê bi cê gehandî
Ew tazedila resûl hebandî
1646. Pirsî ji birayê şîrî Mesrûh
Pêş dayê gûtin wî daye hem rûh
1647. Fermûy: “Çi xizim Şuweybe mane”
Gûtin: Çi kesek nemay bi cane
- Îrda‘u Helîme Bîntî Ebî Zûeyb es-
Se‘dîyye (Şîrdana Helîma Kiça Zûeybê Se‘dî)**
1648. Me‘lûm e Qureyşîyan bû ‘adet
Xaşma xû ewêt xudanê serwet
1649. Ewladê di xû didane dayîn
Hetta ku mezin dibûn û şîrîn
1650. Hetta ku mezin dibû du sale
Dayînê xudan diken bi male
1651. Şed xidmet û çakî û diyarî
Gel wan dikirin bi tazekarî
1652. Newbet ku gehîşt Helîme xanê
Şîrî bidetin Şehê Cîhanê
1653. Wî gûti bi Herşê malxuyê çak
Em çake biçîne Mekkeya pak
1654. Tîflek ji xû ra qemî bihînîn
Xêrek ji xudanê wî bibînîn
1655. Ev sale qewî nexûş diyare
Em belkî bi wî bibîn îdare
1656. Salek çi nexûş û nanşîrîn e
Xaşma me di malê hal çu nîne
1657. Ew nav ‘ereban hebûn bi şuhret
Se‘dê kurê Bekrî wan ‘eşîret
1658. Meşhûr e ewan xudan ziman bûn
Ew pişî bi feşahet û beyan bûn
1659. Rabûne li gel hinek hevalan
Hatîn Mekehê ji bû tefalan
1660. Ew sale li wan kirêt û reş bû
Wê ro li giranî ser bi heş bû
1661. Ney dan û dikak¹ û şîr bû înan
Ney pûş û pelex bû beste ezman
1662. Ketbûne xeman bû qût û nanî
Çen tal û giran e salgiranî
1663. Geryabû şepirze zûr Helîme
Nevyabû Muħemmedê yetîme
1664. Lew her çi biçukê bab nemaye
Dayîn ne li ser bi keyf û şaye
1665. Lew raqî nebû bi wî û rabî
Geryabû yekê bi day û babî
1666. Çendî xebitî Xudê we hez kir
Kes des neket û ji bû wî lez kir
1667. Wê gûtiye mêrî ez hezîn im
Ez çake ewî yetîmî bînim
1668. Ez şermê dikem ji wan hevalan
Bê bar vegerîm bû layê malan
1669. Wî gûti bihîne bê quşûrî
Belkî bereket me bêt bi zûrî
1670. Ew bû bi qena‘eta xû dilpak
Ev behre bi wî bû Şahê Lewlak
1671. Her kes bi Xudê ji dil sipêrît
Şed dad û meded ji wî dinêrît
1672. Geryave ji bû biçukê dildar
Da ew nebitin ji xû ve bê bar
1673. Wergirtî ewê li Amînayê
Ew menbe‘ê behcet û buhayê
1674. Dana bû di kûş û ber cema xu
Memkek didetê digel xema xu

¹ Zad, dexil

1675.	Memkê xû heta biçûk dimêjît Heqqê xû ji wan temam dibêjît	1692.	Wan du sê hebûn biçûk di malê Êk ew kurê şîrexûrê salê
1676.	Ew dayke Hêlîme ya we bê şîr Şîr hate meman bi emr û teqdîr	1693.	Du kiç jî Enîse û Cuzam e Şeyma eve ye xudan du name
1677.	Bê şîr şuturek ewan li gel bû Şîr hate guhanê wê û bel bû	1694.	Wan taze hebûn birek sipî mer Emma di şîr û lewaz û laşer
1678.	Wê her çî gûti gûtin bilanê Bapîrê wî ye xudanê danê	1695.	Ney pûş û pelex aqar û pawan ¹ Ney şîr di pez û şutur hebûn wan
1679.	Xaşma bû kurê ku bab nemayî Dûr nîne bibexşî mal tebayî	1696.	Gava ku ewan gehîne menzîl Xêr û bereket ji wan bû nazîl
1680.	Memkê xû Muhemmedî xelaş kir Memkê di ji bû birayî xaş kir	1697.	Şîr hate merî ewan bi bûşî Her rojê ji xû du car diduşî
1681.	Lew dem bi wî da 'edil Xudayî Memkê di nexwar ji ber birayî	1698.	Wan çan û rex û 'eşîreta wan Peşkek di merî nebû bû derman
1682.	Ew memke biray dixwar bi têr e Dê hu bi heval hevalê xêr e	1699.	Ev lutfê lewa Xudê bi wan kir Wan xidmetê serwerê cîhan kir
1683.	Wî xew ne dihat li bîrsê pêşî Ew wê şevê têr nivîst bi xûşî	1700.	Ew bûn ji wî ra bi xêrê karî Helbet bereket bû wan dibarî
1684.	Geryaneve bû qebîle û mal Ew taze xudanê bext û îqbal	1701.	Barî ku xudanê lutf û dane Şed feyd û kerem diket bi wane
1685.	Hêrsî he digût li rê dizanî Tîflek çî bi xêr me bû xû anî	1702.	Ber xûşevî û çîrayê 'alem Dê çakî bi wan biket dema dem
1686.	Dayîne digût me hîvî zûr e Barî bidetîn me jê sirûre	1703.	Lutf û kerema Xudê nîhan e Bê hed didetîn hîzar kesane
1687.	Ev şev me ji wî ve dîne nîşan Ev tîfle mubarek û xudan şan	1704.	Zengîn diketîn hîzar gedayan Bê renc û 'emel didet 'eçayan
1688.	Bê şîr ez û hêştira lewaze Şîr hate mem û guhan me taze	1705.	Tahir te Xudê feqîr û jar e Muhtacî kesê nekey çu care
1689.	Ew geştine mal bi keyf û şayî Hem mal û fexîr bû dan Xudayî	1706.	Dilzînde bikey bi nûrê 'îrfan Vî bendeyê pişîr gunah û 'îşyan
1690.	Ma bes nîye wan li pişîr kemalê Serdarê rusul ewan di malê	1707.	Ev tîfle ku rehberê cîhan e Dayîn vî demî Hêlîme xan e
1691.	Ev behre Xudê we kirbû teqdîr Bû dayke Hêlîmeya xudan şîr	1708.	Her çen ewê şîrê xav didayê Şeymayê du hinde çav didayê

¹ Cihê qedexekirî, pejan

1709.	Geh landikê bû bi naz hijandî Lay layê digût û ta nivandî	1727.	Ev xûşevîyê Xudayê ekber Ev xelke ji ber wî daye êkser
1710.	Ew bigrî eger wê dil diêşa Ger bêşî li xem wê can dikêşa	1728.	Elbet didetê ji bû şehamet Şed mu'cîze û hizar keramet
1711.	Dayîn ji wî ra çi qed bikar e Dadûk nê du hin bikar û bar e	1729.	Ev tîfle li nik ewan bi naz e Mazin bûye hêdî hêdî taze
1712.	Geh bû dil û can dikir di cûlan Geh wê dibire deran û kûlan	1730.	Ew gunde ku dilguşad û çak e Du hinde sivik hewa û xake
1713.	Wê car dikire milê xû taze Car care li piştê xû bi naze	1731.	Me'lûm e hewayê çûl û gundan Saxtir li hewayê şar û buldan
1714.	Dem dem wê dibir bû nav hevalan Dem larî li gel dikir li malan	1732.	Ew nav 'ereban hebûn bi şuhret Ezman di feşîh û piřr belaxet
1715.	Ger ew digirî bi naz û xencan Şed car xû dikir fîda çu qencan	1733.	Ew gunde li wî gelek bi xêr bû Ezmanê şîrîn li wêrê fêr bû
1716.	Elqîşse li nik heman şîrîn e Meħbûbê dilan û nazenîn e	1734.	Hetta wî bi xû we daye ferman Çêtir we xiran me zanî ezman
1717.	Meşhuûr e wekî diken rîwayet Barî ku bi wî dikir 'îneyet	1735.	Ewwel qureşî nijad û şanî Ezman li Benîbekir me zanî
1718.	Hêştâ ku di landikê tefal bû Ew zêde bi ħurmet û delal bû	1736.	Teqşîr ne dikir ewan ji xidmet Roj roje mezin dibû bi sur'et
1719.	Çen car bi tinê dema dihêlan Ew bû digirî di mehd û cûlan	1737.	Ger gazî dikir: Belê bi qurban Daxwaz bivîya didanê der an
1720.	Landik melean bi emrê Barî Bû wê di hijand bi tazekarî	1738.	Şeyma xû ji wî gelek bû hişyar Çêtir ji birayê xû du şed car

1721.	Çen car bi tîbîl dikir îşaret Bû layê mehê bedel 'îbare	1739.	Gav gave dibir bû dûrê malan Car care bû sergir û nûwalan
1722.	Ev heyve dibû bi emrê bê çûn Wek wî divîya bi hatin û çûn	1740.	Xafil nedibû ji wî çi gavan Her maçî dikir li rû û çavan
1723.	Ew nûke bi emrê wî guhdar e Ew dê sube şeq bitin dûbare	1741.	Hetta ku du sal diçûn bû bîspûr Şîrîn qed û dêm wekî gula şûr
1724.	Eşhabê di wî xudan dîrayet Pîrsîbû ji wî 'eceb rîwayet	Reddûhû Îla Ümmîhî Be'de Seneteynî (Vegerandina Wî bo Dayika Wî ya Piştî Du Salan)	
1725.	Wî gûtî "belê bi lutfî Barî Min pê dikirin ji bû xû larî		
1726.	Hawîş dikirim ji ber girînê Dilxûş dikirim wê xemrevînê"	1742.	Weqtê ku du sal diçûn li ser wî Ew zêde ħezîn dibûn li ber wî
		1743.	Şîrdan wekî muddetê du sal e

	Nê lazime ew bibenve male		Yarê te Xudê bî ta tu mayî
1744.	Rabûye Hêrş digel Hêlîme Wan dax û keser di dil elîm e	1762.	Madem ku Xudê we kirye teqdîr Nê xeyrî şebir me nîne tedbîr
1745.	Ger xuşk û bira û bab û dayîn Ber ahê fîraqê bûn cegerxwîn	1763.	Ger şebrî nedet Xudê bi rehmet Dê hal me çi bî bi êş û zehmet
1746.	Hilgirtine ew serê şefayê Bû layê Mekê û Aminayê	1764.	Her şebr e tinê şîfa û derman Her şebr e belê îlac û derman
1747.	Wan xuşk û bira xû lê bû şînî Dê kêve biben vî nazenînî	1765.	Ev Hêrş digel Hêlîme rabûn Her çen ji Nebî di canfîda bûn
1748.	Zîmar dikirin bi ah û fîxan Ku dê li me ten bimînî bê can	1766.	Emma ku du sal li ser wî bûrîn Rabûn bireve resûlê nûrîn
1749.	Ev taze bira me hin vîyayî Ew ku li me dê biket cudadî?	1767.	Hatin bû Mekê bû layê dayê Her wek ku qul kirîn berayê
1750.	Ev puçedînê ne ew çi mal e Karê wê cudadî û zewal e	1768.	Daykê li cîhan ku bes hebû ew Dûr nîne li firqetê nehêt xew
1751.	Lêk durketina ji dil hevalan Cê êş û xeman û ah û nalan	1769.	Xaliq xû dizanî hal çi hal e Deyka ku ceger nedî du sale
1752.	Ey pîredînê tu piştî fîraq î Ney dûstê kesî bû kes ne baqî	1770.	Hîna digehîne ber derê mal Şa bûne ji hatneva wî derhal
1753.	Her çi tu bivêy ji dil nezan e Bê mal e ewê wî mal cîhan e	1771.	Deykê û xidamê Ummû Eymen Têr bûse kirin li çav û gerdên
1754.	Her cennete lê meqamê xûşî Ya Reb tu bidey feqîrê Şûşî	1772.	Ey tu ji me xûşî û heyat î Tu ser serê dayka xû hatî
1755.	Zanî ku ewan fîraq e êdî Rabûne ser û du çavê êk dî	1773.	Wey şebr û dil û rûnayê çavan Nê tu me ji bîr neçûy çi gavan
1756.	Wan xuşk û bira bi daxeka zûr Wan taze li yêk di xwastî destûr	1774.	Bapîrî ku dîtî ev gula şur Şa bûye ji qelb û can gelek zûr
1757.	Gû ey serê xûşî û nîyaza Şed car ji me gerdena te aza	1775.	Hilgirtbû ew li ser milê xû Têr maçî dikir ji bû dilê xu
1758.	Wan taze yek û du maç kirin têr Ser çavê me dê biçî li gel xêr	1776.	Ey nûrê du çav û canê min tûy Ey serwerê xanedanê min tûy
1759.	Gerçî tu du sal li nik me bûyî Her wek me nedî dema tu çuyî	1777.	Madem ji me ra Xudê tu dayî Babê te me jê çi xem nemayî
1760.	Gel xeyrê biçî li ser du çavan Naçî tu ji ber me ey çu gavan	1778.	Memnûn ji te her ez im Hêlîme Çen taze mezin bû ev yetîme
1761.	Ya Reb tu biçî bi xêr û şayî	1779.	Ew taze xelat kirin şîrînkâr

Laiq bi ewan çi mal û dînar Îstîrcau ‘hû Helîmete Merreten Sanîyeten (Carê Duyê Vegerandina Wî bo Helîmayê)		1796.	Geryaneve ew bi keyf û xûşî Ey her bi vî ye me ‘eyşê nûşî
1780.	Deyka wî bi wî ku çendî şa bû Dayînê du hinde dîl nema bû	1797.	Gava digehin bû derkê xanî Şa bûne hemî ji qelb û canî
1781.	Lewra ku ewan didît bi zûrî Xêr û bereket li wan dibarî	1798.	Wan xuşk û bira ku dîl dişûtin Têr maçî diken ji can ve gûtin
1782.	Herşî û Helîmeya şîrînkar Gûtin: Erê Amîna keserdar	1799.	Ey ruh û rewanê xîr welatî Tu hatî li ser serê me hatî
1783.	Ey ba hesêb û neseb temîz î Carek dî bidevme vî ‘ezîzî	1800.	Em xîr ji te ra di canfîda yîn Şeyma û bira û bab û dayîn
1784.	Şed xêr û xûşî me jêve dîne Em xîr bi sebeb serê wî jîne	1801.	Minnet ji Xudê me çav dubare Ron bûn bi birayê nazdare
1785.	Carek dî bidevme tu Muḥemmed Memnûnê te dê bibîn muebbed	1802.	Carek dî Muḥemmedê Qureysî Damezrî li wê bi keyf û xûşî
1786.	Mehbûb e li nik me nazenîn e Em xîr hemû dem fîdayê wî ne	1803.	Gav gave diçûn nûwal û zûran Gel xuşk û bira li jêr û jûran
1787.	Ew bêteve nik me çendekê dî Ew dê me biketve zînde êdî	1804.	Car care li malê rewşê xan e Roj roje li çûlî berxevan e
1788.	Gerçî ji te ye ve beçkeşêr e Emma me ji wî nebûyne tere	1805.	Seyran dikirin li gel hevalan Gavê li derê û gav li malan
1789.	Em xîr ji wî xadim û emîn in Her rojê tu hezbikey dihînin	1806.	Her çendî li nik heman bû dildar Şeyma bû li wî xudan û hişyar
1790.	Ba çendî ji hîvî û recayê Ta davê dubare Amînayê	1807.	Xîdmet wê fikir li wî wekî çav Her çî bivîya didayê dergav
1791.	Şebrê min e gerçî ev cewane Qedrê we li nik me zûr giran e	1808.	Mehbûb e li nik heman şîrîn e Nazdar û cewan û xemrevîn e
1792.	Ez çendî digel wî pişîr evîn im Emma dilê hingû naşikînim	El-Qişsetuş Şaqîş Şadrîhîş Şerîf (Çîroka Vekirina Sîngê Pîroz)	
1793.	Ṭîflê me nedîtî têr çi gavan Ez dê bidemev we ser du çavan	1809.	Paşî du sê heyvekan li vê car Karek dî Muḥemmedî ‘eceb kar
1794.	Gel iznê xezîrê pişîr kemale Wê davê Muḥemmedê du sale	1810.	Rojek bi viyan û keyfê canî Ew bûye li çûl bi berxevanî
1795.	Ew Herş û Helîme taze şa bûn Wan çendî du ‘a kirin û rabûn	1811.	Larî dikirin li gel hevalan Geh ser gir û dem li nav nûwalan
		1812.	Ev kûmebiçûke çen cewan in Hem larî diken û hem şivan in

1813.	Nageh ku didîn du sê zelamek Hatin ne çi gûtin û selamek	1831.	Her çi ku dihat dibûsî yek yek Ev tîfle digûtî dîn bû bê şek
1814.	Êk test û mesîn digel di zêrdar Sîkar bû di dest yekî çi sîkar	1832.	Dabêjî: Nexêr ne dîn û har im Ageh me li xû ye hûşîyar im
1815.	Pîrîbûne Muhemmedî ku hatin Tîrsîn û biçûk hemû helatin	1833.	Gava we digûtî gûtî dayîn Ney ney kuşê min bihûş e ney dîn
1816.	Ew cumle revîn binê nuwalê Gû dê vekujin xudan cemalê	1834.	Her çen we digût he lê ditirsîn Bû rahetê can ji wî dipirsîn
1817.	Şeyma û bira bi dilnewazî Ew taze li wan dikirne gazî	1835.	Ey em hemû dem ji bû te qurban Tu bû çi hutûve maye heyran
1818.	Ey şebhî we kes çi car nedî me Zîhar nekujin ku ew yetîm e	1836.	Ba'is çi ye rengê huy zerê te Tu bête çi hate ser serê te
1819.	Bû çi dikujin ve newcewan e Kiçkûk e şerîf e xanedan e	1837.	Wî gûtî belê du sê zelaman Hem xûş xeber û şîrîn kelaman
1820.	Ey tu mezinî li wan ze'îmî Kîna te çi ye li vî yetîmî	1838.	Razandî me ez yekî bi hêdî Amûr xû deranî bûn yekê dî
1821.	Nê şerm e li ser we ger we mêr in Hun bew sebîye nefam biwêrin	1839.	Min dîtî ewî çeqû bi destî Wî zik li me şeq dikir durustî
1822.	Axir ku nekir reca li wan kar Wan rokire mal bi dad û hawar	1840.	Min jêve nedîn çi xun û êşan Ha wer tu bibîne şûn û nîşan
1823.	Ey babe hewar û day Hêlîme Zû werne birayê haşimê me	1841.	Hûstayî ku dil li min deranî Wî taze kelaşt wekî dizanî
1824.	Hatin me du sê kesek ji xeflet Pîrîbûne ewî negût û muhlet	1842.	Parçek jê deranî û firêda Muhrek wî ji paş me dî ku lêda
1825.	Sîkar me didî di destê wane Zû bin bi 'ecel werin rewane	1843.	Wan şuştî dil û hinavê min çak Bew avê tezi û şafî û pak
1826.	Zû bin dê bigehne vî xerîbî Nek ew vekujin me can hebîbî	1844.	Tezyatî gehîşte min ji mûrê Min dil bû tijî ji feyd û nûrê
1827.	Guhdarî kirin ku ew heware Zû Hêrs û Hêlîme tîn bi xare	1845.	Wî dest bi zikê me danî êdî Rakirmeve paş bi hêdî hêdî
1828.	Ew zûme hemû xişîn bi carek Hawarê Muhemmedê mubarek	1846.	Gûtin me: Netirse ger bizanî Xêrek ji Xudê me bû te anî
1829.	Hetta ku dihên ewan xerîban Nê zik lê dirandî wek tebîban	1847.	Karek we bi te me kirye ev gav Ta mayî te ron dibin bi wî çav
1830.	Day bab wî li pêş gehîştibûn ser Ew şûrgule wek helalê bûy zer	1848.	Destûrî ji min dixwast û ew çûn Ew çûn û me dî bi xar dihên hûn

1849.	Day babê di wî ku qîşse zanî Wan taze tirs gehîşte canî	1867.	Em lazim e wî bibeyn ku zû ye Hêştâ ku sere û hîç nebû ye
1850.	Wê gavê ewan fikir milê xu Înaneve malê bû dilê xu	1868.	Rabûn bi 'ecel birin di hînê Bû layê Mekê bû day hezînê
1851.	Çendan digûtin lewanê mazin Vî tîflî biben bû layê kahin	1869.	Wan xuşk û bira fikirve zîmar Bû taze birayê pak û dildar
1852.	Ew belkî ji wî cewan xeber det Ew derdê heye li wî ku berdet	1870.	Şed dax û keser ji bû birayî Evro li me dê biket cudayî
1853.	Rabûn û birin bû layê kahin Wî gûtî li paş bi xêr we hatin	1871.	Tirsîn bimirîn û em nebînîn Carek di evî biray nebînîn
1854.	Metleb we çî ye li min beyan ken Sîrra di dilê xû hun'eyan ken	1872.	Ev kavledinê nê bê beqa ye Dem vêkkin e û dem cuda ye
1855.	Wan gûtine wî çî hate ser ew Gût: Ew xû bila bidet xeber ew	1873.	Carek di birin bû layê dayê Daykê ku didî digirtî şayê
1856.	Çêtir ji we ew ji xû dizanî Bêjît ji me ra bi xûş zimanî	1874.	Ey ku çî li mêje çav li rê me Bû şebrê dil û ji bû kuşê me
1857.	Gava ku Muhammedî xeber da Kahin xû gudare ser di ber da	1875.	Ey nûrê dili û rohnîya çav Ey bêy te şebir nebû me her gav
1858.	Paşî qederek bi hizr û texmîn Bê dîn ne timam dibêjî mizgîn	1876.	Serdarê dinê me her tu hey bes Ma bes nebî tu li destê her kes
1859.	Gûte bikujîn evî tefalî Min jî bikujîn digel bi talî	1877.	Ev çende 'umir heta me maye Dê gel te bibem bi xêr û şaye
1860.	Ev tîfle eger mezin bibîtin Dînê me heman li dest diçîtin	1878.	Nê min tu yî bîbîya du çavan Ey min cegera dil û hinavan
1861.	Ew dê şenemêt me hûr û mûr ket Dê taze cihan teji ji nûr ket	1879.	Ez rojê du car te maç bikem têr Ser darê dinê me hîç nevê xêr
1862.	Gava we digû digûtî dayîn Ey ku li kuşê me tûy pitir dîn	1880.	Pirsî bû li wan ku Amînayê Gel xûş xeberan û merhebeyê
1863.	Tu xû bikuje eger dixwahî Em ku dikujîn vî bê gunahî	1881.	Bû hingû kuşek ji xû ve anî Nê hingû divêt pitir ji canî
1864.	Rabûn û dihên bû layê male Wan dil bi xeyal û ah û nale	1882.	Ba şed ji reca û dalevayê Wê carê bi we heta me dayê
1865.	Fikra xû kirin gûtin ditirsîn Ev tîfle Xudê neket bibît dîn	1883.	Rehmet li we bî bibên xû xêr e Înave çira ve beçkeşere
1866.	Gel çendî ji hîvî û recayê Hetta bi me dave Amînayê	1884.	Wan gûtî belê tu wek dibînî Mazin biye ew bi nazenînî

1885.	Ev çende jîye li nik me تازه Êdî tu bigir bi 'îzz û naze	1903.	Car care divê bihên serêdan Nabî we ji bîr bikeyn ji îhsan
1886.	Bêy dîtînê wî tu natewanî Lewra ji xû ve me bû te anî	1904.	Her kes ku xudanê eşlê pake Ew çakî çû car ji bîrê nake
1887.	Wê gûtî nexêr me nayê bawer Rastî ji me ra bibên serûber	1905.	Peyxembere dergehê wefayê Her ew bû xizîneya sexayê
1888.	Rastî ye serê se'adet û jîn Nagehte muradê çî dirûhîn	1906.	Car care dihat Hêlîme dayîn Hêşta li Mekê bû serwerê dîn
1889.	Ew lêve nebû heta xeber dan Çî hatîye ser resûlê 'erdan	1907.	Qedrê wê digirt ji dil vîyanê Kabanî wesa Xedîce xanê
1890.	Gava ku ji bû fikir hîkayet Wê gûtî bi hîkmet û dîrayet	1908.	Erzaq e eger libas û pare Da den bi Hêlîme car bi care
1891.	Tîflê me mubarek û şîrîn e Şeytanî çî rê li ser wî nîne	1909.	Dayîn e belê li şûnê da ye Bîr naçî Nebî heta ku ma ye
1892.	Ez sûndê dixwum bi navê Ellah Ev tîfle ku dê bibî xudan cah	1910.	Nê heqqe li ser kesê xudan ray Ew çakî ji bîr neket heta may
1893.	Min jêve didîn gelek 'elamet Bê şek dibitin xudan keramet	1911.	Îhsan e serê kemalê însan Însan nîye çî ji bîr çu îhsan
1894.	Navê wî lewa me kir Muhemmed Ûmêde mezin bibît mueyyed	1912.	Ger êk ji te ra bikar e carek Şed kar ji wî ra bikey mubarek
1895.	Hûn êdî herin bi xêr û şayî Bêy wî nedijîn vî 'umrê mayî	1913.	Her kes ku nebî ji xelkî memnûn Memnûn nedibî ji Heyyê bê Çûn
1896.	Ez rojê du car ewî nebînim Bes bû me bijît bila nemînim	1914.	Her çen ku cuwan e şukrê esbab Şed hinde dikey bû rebbê tewwab
1897.	Bapîr wî dema dihat ji wê ve Şed bûse kirin ji wî jî rê ve	1915.	Hêşta ku nebûye fethê Mekke Ev dayke Hêlîme mir ne şekk e
1898.	Ey ruhê min û rewanê bapîr Babê te ji ber te dê bikem bîr	1916.	Roja ku fetih fikir ve şehre Peyxemberê pîrî 'eta û behre
1899.	Tu kar û kes î tu şunewar î Ger yar bî Xudê tu bexteyar î	1917.	Xuşka wî dihate nik wî şîrîn Pîrsî wî ji hâlê تازه dayîn
1900.	Kes nîne dilê te bêlî carek Em xîr ji te xadim in tedarek	1918.	Wê gûtî bi can nemaye ev gav Rondik wî xişîn li du belek çav
1901.	Wî gûtî bi Hêrsî û Hêlîme Mîn zûr we divên Xudê 'Elîm e	1919.	Daxwazî fikir ji wî 'eta ye Her çî divîya bû wê wî daye
1902.	Heqqê we heman li ser me zûr e Mazin we kirin ve şîrexûre		Heyatuhu Mînel Erbe' îlel Erbe'în Fî Kefaletî Ceddihi 'Ebdulmuţţelib (Jîna Wî Ji

**Çar Saliyê Heta Çilê li Bin Çavdêriya Bapîrê
Wî 'Ebdulmüttelîbî)**

1920. Şeybe mezinê ewê nuwalê
Şahîb şerêfê xudan kemalê
1921. Zûr xûş divîya ve nazenîne
Ew serwerê Mekke û Medîne
1922. Ber dergehê Ke'beyê dirûnişt
Maqûlê bi ser bîsateka qîşt
1923. Ewlad û xizim li çan û xwaran
Nêzik cihê wî nebûn çu caran
1924. Çen carê dihatve tîflê bispûr
Biste diçû rexve ser wî mafûr
1925. Destê wî digirt kuran ku rabe
Rex babê me ku mezin cenab e
1926. Şeybey digû lê gerin bilanê
Rađî me ku pê li ser me danî
1927. Destê xû bi ser serî dimalî
Larî bû dikir heta ku lalî
1928. Çen lawe digûtî çen temîz e
Nazdar e li nik me zûr 'ezîz e
1929. Ew her çî biket şîrînekar e
Xûşevyê min e û şunewar e
1930. Nubuve dinê li Amînayê
Ew taze gehiştê xêr û şayê
1931. Bes ev kuşê hey li xir cîhane
Hem ruh û rewan e hem giyan e
1932. Her çî ku hebûn li ehlê malê
Şa bûne hemû bi vê cemalê
1933. Zêdey li heman xû Ummû Eymên
Ew pakedila dilêr û rewşen
1934. Ev tîfle heta dibû di xanî
Her kes wekî canê xû dizanî
1935. Gava ku diçû bû nav biçukan
Zêrîn bû wekî kuşê mulûkan
1936. Car care dibir li gel xû bapîr
Gel zêde viyan û rêz û teqdîr

**Wefatu ummîhî fi's-Senetî Sadîsetî
mîn 'Umrîhî (Mirina Dayika Wî di Şeş Saliya
Wî da)**

1937. 'Umrê wî heta gehiştê şeş sal
Mazin biye lalî dayê xûşhal
1938. 'Eql û edeb û feşîhzimanî
Fêr bûye bi taze û cewanî
1939. Dayik bi biçûkê xû çî şaye
Ageh li cîhan bizan nemaye
1940. Hivî li Xudê ye zûr bimînî
Vî tîflî cihêl û pîr bibînî
1941. 'Umrê wî dema gehiştê şeş sal
Deyka wî dibet ziyareta xal
1942. Gû rabe biçîn ji bû Medîne
Xalê te li wê me hêj nedîne
1943. Ceddê te hene gelek li wêrê
Xalê bi şerêf ji ehlê xêrê
1944. Babî te wekî li wêrê medfûn
Dê ser lê bidem bi cergê pirrxun
1945. Çendek ji dîyariyan bi teqdîr
Wan gel xû birin bi iznê bapîr
1946. Pakîze xidamê Ummû Eymen
Xûş şehr û heval e gel xû dê ben
1947. Ev qende Xudê ku çen şîrîn e
Du pakejin û şehê Medîne
1948. Ew çûne bi hêdî hêdî taze
Ta şehê Medîne serfiraze
1949. Hetta ku li menzîlê peya bûn
Ew cu le bi wê liqayê şa bûn
1950. Ehlê keremê ne xûş qûnax in
Merdar û xudanê qeb û bax in
1951. Ey gû we gelek bi xêrê hatin
Ser çavê me hûn li wêrê hatin
1952. Çendî ku dihên Medîne mêvan
Wek hingû me kes nedî bi çavan
1953. Xwarzayê me çen şîrîn e ya reb
Laiq bi şehê Medîne ya reb

1954.	Babê wî ke çî wefat bû lère Ya Reb tu ji vê bidey me xêre	1972.	Wê gûtfî di hîne can separî Çen taze xeber bi gir yû zarî
1955.	Çen rojê li wê veman bi ulfet Her rojê pitir bi qedr û qîmet	1973.	Kes nabî ebed bi can bijîtin Nû kevin dibît û dê biçîtin
1956.	Her kes ku didî ve canê canan Medhêt wî dikir bi şed zubanan	1974.	Ez dê bimirim di hîn û gave Navê me dimînî taze nave
1957.	Rojek gûtfî rabe Amînayê Serbarê dilî û cergê dayê	1975.	Paşmayê min e ve newcewane Min hîvî ye ron biket cîhane
1958.	Babê te li vê derê wefa bî Em çake biçîn bû qebrê babî	1976.	Ev gûte kirin ji canê pişr ah Canê xû siparte zâtê Ellah
1959.	Babê te çî newcewan bû dildar Deyka te heta ku may keserdar	1977.	Wan taze li wê derê veşarî Geryaneve ew bi şîn û zarî
1960.	Ew çubû bi 'adetê ku carî Ser gorê ewî bi girî w zarî	1978.	Ta nuke eger çî bab nebû vî Nê şebr û qerar bi day hebû vî
1961.	Ey lawê me têr nedî bi çavan Şed car li te ez dikem silavan	1979.	Evroke ne bab û daye ya reb Êdî tu dizanî raye ya reb
1962.	Kerbek çî mezin tu çûy gehe me Dunya me li paş te lê heram e	1980.	Înabuve Ummû Eymena çak Ev tîfle yetîm û sêwî yû pak
1963.	Ey lawê Mekê xerîbê êre Paşmayê te ye ve beçkeşere	1981.	Paş dayê dibîte day û dayîn Mazin diketin resûlê şîrîn
1964.	Perwerde dikem bi 'îzz û naze Ûmêde bijît bi serfiraze	1982.	Peyxemberî nê digûtfî her car Paş dayê tu dayê min şîrîn kar
1965.	Dunya ne çî xûş meqam û war e Her çûn e bû kes ne dûst û yar e	1983.	Gava ku xeber gehîşte bapîr Naxûş xebere bi jan û tesîr
1966.	Bû kes ne dibî bû kes nemaye Her baqî Xuda ye her Xuda ye	1984.	Agir wî xû berbîye dilê wî Bû vî weledê yetîm û sêwî
1967.	Gîrbûne mehek li malê xalan Geryaneve ew bû layê malan	1985.	Şûlêt te Xudê giran buha ne Her karê dikey gelek cewan e
1968.	Êk êke ji wan vexwastî destûr Rokirne kinarê Mekkeya dûr	1986.	Malik bi hemû kesan 'Elîm î Nê her tu xudanê vî yetîmî
1969.	Deyka wî eger bi çûnê lez kir Ageh ne ji wê Xudê ku hez kir	1987.	Wî ev sefere ji bîr vemabu Çen carê digût ku ew çewa bû
1970.	Mabeynê Meke û Medîne gundek Ebwa ye dibên Heccûne hindek	1988.	Çen şûl wî dihatine bîrê taze Hîna li Medîne bûy bi naze
1971.	Deyka wî li wê digirtî tayê Ta hal bû ecêl ji Amînayê	1989.	Fêr bûm meleyî gûtfî şîrîn zar Nêv bîrê 'Edî ji neslê Neccar

- ***
1990. Dayka wî heta ji bû wî bû şax
Bapîrî ji wî ne xem bû ney dax
1991. Evroke neman ne day û babe
Lew tal bû ji nû wî xurd û xuwabe
1992. Evro biye xem li ser milê wî
Lew zêde şîrîn bû ber dilê wî
1993. Zêde hemû car wî çav didayê
Hetta wî 'umir gehî nihayê

Wefatu Ceddîhî (Mirina Bapîrê Wî)

1994. 'Umrê wî gehîste heşt sale
Dîsanê cîhan li wî bû tale
1995. Bapîr wî gehî dehan û şed sal
Wî pîrî ecel li wî dibû hal
1996. Me'lûm e Muḥemmed ê şîrînkâr
Xemgîn bû bi mirnê Şeybe êk car
1997. Ew bû wî çî qed mu'în û yar bû
Du hinde ji bû wî harîkar bû
1998. Mirna wî ne bes bû wî derer bû
Bû xir Mekehê qewî derer bû
1999. Meznê Mekehê bû pur ji tedbîr
Şahîb kerem û xudanê şîmşîr
2000. Çavê wî li wan feqîr û jaran
Ew pişt û mu'înê her neçaran
2001. Her çen ji Muḥemmedî xudan bû
Ev kare tinê ji rebbê can bû
2002. Kes xeyrî Xudê eger çu nîne
Nê ev sebebeş hemû ji wî ne
2003. Esbab di ker û di kor û lal in
Bêy emrê wî xir 'emel beṭal in
2004. Xaliq derekî eger bi hîkmet
Bigirît vedket dîger bi reḥmet
2005. Hetta ku ji bû wî şax bû bapîr
Bû xidmetê wî nebûn çî teqşîr

2006. Roja wî 'umir gehî temamî
Nevyê xû cewan suparte mamî
2007. Şeybey wî demî hebûne çen kur
Şahîb hunerê ji şewketê pur
2008. Êk wî li heman hebû cewan bext
Laîq bi supah û re'iyet û text
2009. Gava mirnê wî kir bû weşiyet
Gû: Ey Ebû Ṭalibê bi hîmmet
2010. Teslimî te bît ve newcewane
Hişyar bî li wî ku bê xudan e

2011. Teqşîr bû nekey heta ku tu may
Ey tîr ku bijîn bi xûşî û şay

Fî Hîmayetî 'Emmîhî Ebî Ṭalîb (Li Jêr Çavdêriya Mamê Xwe Ebû Ṭalibî)

2012. Bûṭalibê piṛr kemal û tedbîr
Elḥeq bû Nebî nekir çî teqşîr
2013. Ṭeb'ê keremê ewî nîşan bû
Ta mabû lewa bi rêz û şan bû
2014. 'Ebbasî eger çî xûşîhal bû
Emma nê gelek muḥîbbê mal bû
2015. Ṭeb'ê keremê me zan bi malî
Çen kes di sexîn e dest di xalî
2016. Lewra nevîya bijil sîqayet
Bûṭalibî behre bû rîfadet¹
2017. Wî ye'nî di dest bû avê zemzem
Vî nan û xîwan² û dane her dem
2018. Emma nê feqîr bû ew quşûrhal
Mecbûr bû ku qer biket hinek mal
2019. 'Ebbasî bi qer didan dirave
Vî karî heta biket bi nave
2020. Her çendî dihat û her feqîr bû
Ew deynê li ser wî her bi bîr bû
2021. Axir wî dida biray ve kare
Batî wî heqî çî mal û pare

¹ Harîkarî dan

² Sifreya xwarinê ya dewlemend

2022.	Bûtalibê piřr bi rehî û çakî Navê wî lewa diçît bi pakî	2038.	Ev Şame wekî cîhan biheşt e Çen xuşe du hin şîrîn û qîşt e
2023.	Ew çunke bi çakî û kerem bû Lew mazinê Mekke û Herem bû	2039.	Xûş xak û hewa bi bax û gulzar Piřr fêqî û av û dar û robar ***
2024.	Elheq wî nekir quşûr çi care Der heqqê resûlê namidare	2040.	Ev care yek e sefer ji bû Şam Gel mamê Buţalibê nîkunam
2025.	Xûştir divîya li xîr biçûkan Gel xû dibire cemat û sûkan	2041.	Hem vê seferêş didî Behîra Ew rehberê huşîyar bi wî ra
2026.	Day bab wî eger neman û bapîr Vî mamî ji bû nekir çi teqşîr	2042.	Navê wî şîrîn û xûş e Cercîs Durbîn e xudanê huş e Cercîs
Ewwelu Esfarîhî Îla eş-Şam Me'e 'Emmîhî Ebî Talîb fî Senetî es- Sanîyetî 'Eşere mîn 'Umrîhî 'Eleyhî's-Selam (Yekem Sefera Wî bo Şamê digel Mamê Wî Ebû Talîbî di Duwazde Salîya Wî da)		2043.	Zur mêje li wê hebûne ruhban Zana bi peyemberê xudan şan
2027.	Bûtalibê piřr sexa û mêvan Muhtacî zexîre bû ji bû ban	2044.	Gava ku gehîştibûne wêrê Ev rehbene bû li jurî dêrê
2028.	Rabû dê biçît bû layê Şamê Qûtek bikirît bû nanê 'amê	2045.	Wî durve didî ve karewane 'Evrek diketin sihê li wan e
2029.	Peyemberî jîn bû neh ji sale Nîvmêr e welê çi piřr kemal e	2046.	Hatin qederek li wê peya bûn Bin darekê bêhneka xû dabûn
2030.	Gû dême sefer li gel te ey mam Çake tu bibey me bû rexê Şam	2047.	Wî dîtî bi çavê ser ku darê Tayêt wê nevî dibûn bû xwarê
2031.	Meiwayê peyemberan nê Şam e Lewra wî bi dîtinê meram e	2048.	Wê darê bi qudreta xudanî Sêber ku dikir li newcewanî
2032.	Wî gûtî erê tu nurê çavan Bêy te ne dijîm eger çi gavan	2049.	Rehben ku we dî dihêt bi xare Ev kare nedîbû qet çu care
2033.	Ev rêke wekî me zanî dîr e Naxûşî û talîya wê zûr e	2050.	Wî dîtî di nêv wî karewanî Nîvmêrekê zûr şîrîn ji canî
2034.	Min zûr tu divêy eger bizanî Ku ez te didem bi rencê canî	2051.	Carek wî ji dil berê xû dayê Ser ta bi qedem bi fikr û rayê
2035.	Peyemberî kir teleb dubare Gû dê te bibem me nîne çare	2052.	Nîşanê peyemberê dumayê Êk êke ji wî didîn tebayê
2036.	Ew çûne di gelî û çul û şehra Hetta digehîne şarê Buşra	2053.	Wî taze nezer dikir bi diqqet Hetta ku dî xatema nubûwwet
2037.	Şarek bû li jêrî Şam zemîne Piřr suk û firutin û kirîn e	2054.	Derhal wî gûtî: Bibêje ey mam Pîrûz bî bi hatina we xîr Şam
		2055.	Ev lawe çi yê te ye we taze? Tu bû me bibêje min niyaze

2056.	Wî gûtî: Kuṛê minê şîrîn e Nazdar e li nik me nazenîn e	2074.	Çen cê wî didîn çî çul û me'mûr Wek Wadî Qura û Medyena kuṛ
2057.	Wî gûtî: Nexêr vî lawê rengîn Ney bab û ne day nemayne ev hîn	2075.	Dîtin wî hinek ji qewmê rome Gel dîn û 'eqîdeêt di şume
2058.	Mamê wî gûtî bikeyf û şaye Ev lawe ji min kuṛê bira ye	2076.	Ew xûş xeberêt gûtî bi wî ra Ew pake mesîhiyê Behîra
2059.	Bê şek we ye her wekî te zanî Day bab wî li mêje bûne fanî	2077.	'Umrê wî keçî duwazde sal bû Emma nê bi 'eqî û piṛṛ kemal bû
2060.	Wî gût eve ye Xudê di Încîl Behşê wî ji bû me anî tefşîl	2078.	Ruhek mezin û dilê tijî nur 'Eqlek sipehî zekaweta zûr
2061.	'Îsayî bi vî ku daye mizgîn Şed şukir me dî cewan û rengîn	2079.	Lew rojê ewî dizanî millet Kuṛ in li heqî li ser ðelalet
2062.	Ehmed dê bihê bi paş me taze Peyxemberekê bi 'îzz û naz e	2080.	Ger butperisin eger çî agir Wer qewmê şelîbî xir di kafîr
2063.	Roja ku dibî bi heq peyember Serşîn e ewê neînî bawer	El-Îstîsqaîhî 'Eleyhî's-Selam Eyyamîn Ebî Talîb (Baran Xwastin bi Wî (s.l.w.) di Dema Mamê Wî Ebuṭalibî da)	
2064.	Ey mamu tu zu be zu bibey mal Min tirse cuy wî biken nexuşhal		
2065.	Belkî tu nizanî ew çewa nin Dê wî bikujin eger bizan in		
2066.	Ev qewme tijî ji mekr û kîn in Ew duşminê wî ne ta di mînin	2081.	Salek li Mekê û çan û xwaran Kêm bûne bi emrê Barî baran
2067.	Wî paşî gûtî bi wan: Kerem ken Bû me'bedê min şîrîn qedem ken	2082.	Nêzik bû li wan bibît giranî Çen tale bela nebûnê nanî
2068.	Hun evro li min bibin bi mêvan Dê ron bî me dîdeyê du çavan	2083.	Nê kulb e zelîl diket emîran Her bîrs e xirab diket feqîran
2069.	Mêvan me nedîne qeṭ çu carek Wek hingû di mazin û mubarek	2084.	Memnun e xudan ku fitre arî Wê rojê bihêt bi ser mirarî
2070.	Ew rabû bi çustî û cewanî Çî hey bû diyafetek bû anî	2085.	Erzanî ye dergehê viyanê Êmnaî ye her serê jîyanê
2071.	Piṛṛ fayde kirin belê peyember Wî vê seferê ne zêr û zîwer	2086.	Ya Reb tu nedey me derdê bîrsê Dûr bêtî ji me bela û tîrsê
2072.	Belkî 'elimî bi rencê rêwbar Halê seferê ku tal e naçar	2087.	Ehlê Mekehê ketin gumane Nek Barî biket xelayê nane
2073.	'Urbanê 'ereb didîn di kûçer Wan hêştir û mer dikir bi perwer	2088.	Ew cumle bi dil diken recayê Kîçke û meznan bi dest du'ayê
		2089.	Ya Reb xû tu halê van dibînî Hawar tu nedey me naşîrînî
		2090.	Tengavî heta nebînî însan Nêzîke biket xurûr û 'îşyan

2091. Her merdê dibînî hêc û har e
Wê rojê dibînî kulewar e
2092. Nefsa xû eger te dîtî bîrsî
Mizgîn li te hîç li wê netîrsî
2093. Emma jê emîn nebî çî sa'et
Ger kefte xûşî û naz û nî'met
2094. Vê nefse heta nekey tu jêrdest
Bê fayde nekey bilindîyê qest
2095. Ev nefse heçî ji xû şîyayê
Rizgar e li vê cîhan belayê
2096. Ya Reb me nekey bi nefse mexrûr
Dil merd e heta nebîne zil kuş
- ****
2097. Elqîşe mekî bibûn perîşan
Wan hîvî dikir ji murde ewşan
2098. Wan hîvî dikir ji kûlkedarî
Baran ku bi wan bû wan bibarî
2099. Axir hinekan bi fikrê şaîb
Çûn gûtine mamê wî Butalib
2100. Tedbîr me we ye bibey Muhammed
Bû dergehê Ke'beyê şîrîn qed
2101. Me'şûm e gelek bi 'îzz û naz e
Baranê bi zarê wî bixwaze
2102. Rabû di demî nekir çî sustî
Çu bû heremê wî dest bi destî
2103. Gû: Ey tu ruh û rewanê mam î
Meşhûr î tu qenc û nîkunam î
2104. Destan tu bilind ke rend û taze
Baran li Xudê mezin bixwaze
2105. Wî dest bi du'a dikir ji Barî
Hetta ku li 'erdî av bû carî
2106. 'Esman wî demî çî pak û samal
Barî kire 'evr û Barî derhal
2107. Ser xatîrê wî biçukê pîrî şan
Qewmê wî nekir ji dil perîşan
2108. Ya Reb wî li nik te zûr e xatîr
Bû xatîrê wî 'efûke Tahir

**4.
EZ-ZEHRETU RABÎ'ETU (KULÎLKA
ÇARÊ)
HEYATUHU FÎ ŞERHÎ ŞEBABÎHÎ
'ELEYHÎ'S-SELAM (JÎNA WÎ DI GENCÎYA
WÎ (S.L.W) DA)**

2109. Gel mamê xû bû bi kar û rence
Hetta wî 'umîr bû bîst û pence
2110. Her karê ewan dikir dikir wî
Wî çust û cewan pitir dikir wî
2111. Çen sal bû ewî dikir şivanî
Emma bi kemalê dilvîyanî
2112. Xûzmey li merê ku ew şivan bû
Mizgîn li şeyê wî pasevan bû
2113. Wê hatî xeber ji yarê enwer
Ku kirye şivanî her peyember
2114. Ev fexre bes e ji bû şivanan
Serdefterê wan e canê canan
2115. Evro ji merî diket şivanî
Ew dê sibe bît bi hûkimranî
2116. Ew evro şivan e beste ezman
Nêzîke bibît delîlê îman
2117. Hetta ku şivan bû ew li çulî
Ev fikr û xeyale bûn mijulî
2118. Vî kewte merî divêt şivanek
Vê 'alemê ku nevêt xudanek?
2119. 'Aîd bi min e ve parçe heywan
Sexbêrî bikem bi av û çerwan
2120. Pêtîv ye belê ve 'alemîne
Rebbek bi kemalê 'îlm û şîn e
2121. Vî qewmî wekî ku min dibînîm
Hêrtir li pez û bizin dibînîm
2122. Ev qewme Xudê çî nadurust in
Ku dar û beran bi can peristin
2123. Ger tu bidiya ve newcewane
Ger kasib e ew eger şivan e
2124. Nîvmêr e eger xû new cihêl e

- Ew pak e li kîn û mekr û hîle
2125. Rastî û durustî û emînî
Royê geş û nermî û evînî
2126. Teb'ê keremê û serbilindî
Maqûlî û seng û huşimendî
2127. Eşla nedibû hevalê xwaran
Nakesbeçeyan û pîsekaran
2128. Ney şî'r û miqam û reqs û larî
Ney mestî û puçî û nekarî
2129. Ferman kirîye bi xû şîrînzar
Qurbanî dibim her rojê sê car
2130. Şed şukir ji min nebû çî caran
Meyla terebê meger du caran
2131. Carek me gûti heval şivanî
Ev şev tu li pez ke pasevanî
2132. Ez dê çime nik ewan cewanan
Guhdarî dikem li nexmexwanan
2133. Ta çume kinarê şehrê bûşe
Dengek me gulêbû pişîr xirûşe
2134. Êk bendê miqam û êk ciwab e
Geh çeng û ney e û dem rubab e
2135. Min pirsî gûtin ji bû me rastî
Ew bûk e filan kesî guhastî
2136. Ez mame li dûr bikem gudarî
Dil girtî xewê bi emrê Barî
2137. Ez mame di xew bû roj helatê
Xaliq hu didaye min necatê
2138. Carek di hituve min vîyayî
Lê hîdze kirim wesana Xudayî

**Îla Suqey 'Ukaz we zîl Hîcaz Me'e
'Ummîhî Ebî Talîb (Ber bi Suka 'Ukaz û
Hîcazê digel Mamê Xwe)**

2139. Çar mahê heram 'ereb dihatin
Hem weqtê hec û gehê cematî
2140. Da xirbineve bû çen niyazan
Nêv sûqê 'ukaz û zîlmecazan

2141. Pisyar û xetâbet û meşûret
Eş'ar û mu'amele û ticaret
2142. Gel mamê xû ew diçû gelek car
Bû seyrê evan cihan bi dildar
2143. Guhdarî dikir mu'elîqatan
Bew taze belaxet û nukatan
2144. Hin behîş dikir xeram û 'îşqê
Hin medhê mey û qîmar û fîsqê
2145. Fexra neseb û sexa û serwet
Talan û şer û şîqaq û hîcret
2146. Guhdarî dikir li wan dizanî
Wan heçî nedigû bi heq cewanî
2147. Hem cuy û felan didan xetâbet
Her êk ji xû paş dikir dîyanet
2148. Ger cuy û fele û şenemperistin
Wî dizanî hemû di nadurist in
2149. Rebbê wî belê wekîlê wî bû
Bû layê heqî delîlê wî bû

**Qitalu Fî Herbî el-Fîcarî we 'Umrîhî
(15) 'Amen (Di Pazdesalîya Xwe da
Beşdarbûna Wî ya Cenga Fîcarê)**

2150. 'Umrê wî gehîbû pazde salan
Ew pêşerewê xudan kemalan
2151. Qewmî bû şerek bi pîsekarê
Navê wî dibên şerê fîcarê
2152. Berradê kînanî bû serê kar
Çar sal bûye şer bi her çî kuştar
2153. Gava bû şerî diçûn Qureysî
Gel mamê xû bûye êk ji ceysî
2154. Behşê vî şerî dikir wî caran
Paşî ji rîsaletê bû yaran

**Menşeu Herbî Fîcar (Sedema Cenga
Fîcarê)**

2155. Eşlê vî şerî ku kûr û dûr e
Nu'man hebû ye mezin li Hîre
2156. Çar mahê heram li her meknan
Wan suk li wekî 'ukaz didanan

2157.	Da xirbineve ji bû tîcaret Hem keyf û siyahet û xetabet	2175.	Bû fêrî silah û şîr weşandin Rumbazî û fennê tîr rêşandin
2158.	Karwan wî virêdikir hemû sal Ger mîsk e eger giran buha mal	2176.	Nê 'ilmê çek û silah û herbê Sekvanî û zûrê te' n û derbê
2159.	Bû suqê 'ukaz û zîlmecaz e Pê gurê dîkir bi malê taze	2177.	Pêfîv ye ji bû cewan û pîran Bel ferq e li ser şivan û mîran
2160.	Malê Yemenê qumaşê zergeş Dîbace çî etleşê muneqqeş	2178.	Xaşma vî demî li ser musulman Ey qewmê bijare ehlê îman
2161.	Berradê qebîleya kînanî Gû ez dê biçim vî karewanî	'Eqduhu fi Hîlîl Fuđûl (Peymana Wî Ya Hîlîl Fudûlê)	
2162.	'Urwe ku Hewaznî 'eşîret Gû mêr he ez im xudanê xîret	2179.	Paşî vî şerî şerê ficarî Xû dîtî Qureyşîyan bijarî
2163.	Vê qafîlê gûtî bi min sipêre Dê zêde ji min bibînî xêre	2180.	Desge û tedareka ji pêşîn Nik duşminî wan neman di ew hîn
2164.	Nu 'manî bi destê vî siparî Berradî ji kerbê çav bû tarî	2181.	Ney quwwet û şewketa ku caran Ney seng û şehim li nik neyaran
2165.	'Aciz bû gûtî meger nemînim Dê ruhê ji 'Urweyî derînim	2182.	Pêşan bi hemû ve êk xeber bûn Lew hinde bi heybet û huner bûn
2166.	Ez mêrekê hu bi nav û nîşan Yan ez nexû 'Urwe dê bi bêcan	2183.	Evruke ji xû ve belave bûne Lew bê huner û hinave bûne
2167.	Gel bûşekê xû di rê veşarî 'Urweyî dikujî bi hîlekarî	2184.	Ney Şeybe û Haşimê di caran Ney rehber û hâkimê he caran
2168.	Pê zanî hewazinan bi kare Ew karê weku nebûy çu care	2185.	Her milletekê ku lêk belav in Ta mayne di bê buha û nav in
2169.	Xun rêfî ewî bi karê xêdrê Xaşma di meha heram û qedrê	2186.	Ew jar û de'îf û ber bela ne Her kes bû xû dê bişête wane
2170.	Rabûn bi gef û bi gule gule Da zu vebiken wî xun û tule	2187.	Ger çust û çeleng û êk xeber bin Ser êk bi cewab û pîrî ceger bin
2171.	Lagîrê evane bûn Qureyşî Ta tul vebiken ji karê weşî	2188.	Sengîn dê bibin gelek şîrîn ew Merdane dijîn heta dijîn ew
2172.	Qeysî bû kînanê bûn terefgîr Çar sal dibû şer bi tîr û şimşîr	2189.	Wer seyr û temaşeyê werîsî Sistî û de'îfîya wî risî
2173.	Gel mamê Muhemmedê we nazdar Ew çubû şerî belê hunerkar	2190.	Ew pêkve hemû ku bûne davek Lêk di ne cuda dibin çî gavek
2174.	Wek fêr bû kesabet û şivanî Bazar û uşûlê karewanî	2191.	Qed nabî bi fil û kerkedanan Napirçî bi zûrê pehlevanan

2192. Mamê wî Zubeyrî kirne mêvan
Çen mezne Qureysîyêt hunervan
2193. Cumle fikirîn bi huşimendî
Tedbîrê heyatê serbilindî
2194. Hemyan bû xû taze sund dixwarin
Ku cumle bû yek di harîkar in
2195. Em harî xudan heqî dimînîn
Heqqê wî heta ji bû sitînîn
2196. Qurtar dê bikeyn feqîr û jaran
Nêv pencê emîr û xurt û haran
- ***
2197. Şulêt hu gelek ji dil şîrîn in
Dergahê kemal û keyf û jîn in
2198. Peyxemberî jî bi taze ferman
Tim bestî ve ‘ehd û pakepeyman
2199. Ta mabû Nebî wî car bi care
Wî behsî dikir ve sund û kare
2200. Ew sunde digû li nik me çêtir
Lew malê ‘ereb ku şurehêştir
2201. Ev kare nihuş biba dikir min
Şulêt di cewan fer in li ser min
2202. Ev şule heta di kar bimînîn
‘Alem dê bikar û bar bimînîn
- Seferuhu îla eş-Şamî fi Tîicaretîn li
Xedîcetî we ‘Umrîhî (25) ‘Amen. (Sefera Wî
bo Şamê digel Karwanê Xedîcayê di 25 Salîya
Xwe da)**
2203. Mamê wî didîve newcewane
Çen mêje ji bû wî ew şivan e
2204. Qunaş e bi xû xudan ‘eyal e
Xûşnande ye lê feqîrehal e
2205. Wî kir bi Muhemmedî meşûret
Çak e ji me ra bikey tîcaret
2206. Ew kesbe gelek bi xêr û pak e
Ger tu ji me ra bikey çî çak e
2207. Tedbîr eve ye ku ez dizanim
Malî didetin Xedîce xanim
2208. Werbigre ji wê rewace malan
Bû Şamê here digel hevalan
2209. Me‘lûm e tu şadiq û emîn î
Ûmêd e ji bû me xêr bibînî
2210. Rastî û dirustî û emanet
Asas e bû şîrket û tîcaret
2211. Gû “ez we dikem wekî dizanî
Karwanî dikem wekî şivanî
2212. Nê ez te li cayê bab dibînim
Emrê te çî carê naşkînim”
2213. Mamê wî gûte Xedîce xanê
Mêrek me heyê cihê emanê
2214. Nêv ehlê Mekê wekî wî nîne
Malî bidevê ku çen emîn e
2215. Nazdar e Muhemmedê dilêre
Zana ye çî zîrek û çî mêr e
2216. Wê gûtî bila didem wî zêtir
Bû xelkî du bû wî çar ji hêştir
2217. Ew çuve bû karewanê Şame
Gel wî bûye Meyserê xulame
2218. Hem tacir û hem emîn û xadim
Bû taze dila Xedîce xanim
2219. Wan tey dikirin çiya û şehra
Hetta digehîne şarê Buşra
2220. Dubare ewî didît Behîra
Dilxûş bibû çen gelek bi wî ra
2221. Geryaneve ew bi xêr û şayî
Faydek çî mezin bi wan gehayî
2222. Wî taze kirî ji bû Xedîce
Çî malê li Mekke pişr rewac e
2223. Her meşlebeka bi wî siparî
Wî cumle kirîn bi tazekarî
2224. Meşhûr e sefer wekî mehek ew
Wî Meyserayî vîya gelek ew
2225. Exlaqê di wî didîn di ‘alî
Wî qewl û ‘emel di rend û ‘alî

2226.	Hel çûnê heta di hatne male Wî nasî ku ew çî pirr kemal e	2243.	Şahîb şeref e xudan kemal e Ew rast û durust û şîrhelal e
2227.	Wî dibin du melaîket bi çavan Sêber lê diken ji germ û tavan	2244.	Xûş teb' e wekî şîrîn ziman e Law çak û lebîb û newcewan e
2228.	Nêzik bû dema bi gehne male Gût Meysereyê ku xuşheval e	2245.	Bejna wî dibê mî nihalê 'er' er Zarê wî dibêjî şehd û şeker
2229.	Gûtî tu here li gel te mizgîn Mijde bibe bû Xedîce zengîn	2246.	Ev çende 'umir heta me mayî Dê gel wî bibem bi ser dumayî
2230.	Em behrewer in û faydekar in Em vê seferê di bextiyar in	2247.	Malek çî mezin ku min li bale Dê pêkve bixûn ve çende sale
2231.	Lezkirbû Muhammedê şîrînxun Mizgîn wî dida Xedîce xatûn	2248.	Behrek bû mezin Xudê kerem kir Bû serwerê dîn yekem herem kir

2232.	Gava wê bihîst ji wî ve mizgîn Ba xuşxeber û zimanê şîrîn	2249.	Lewra wê hinart Nufeyse taze Bû lalî Nebî bû ev niyaze
2233.	Mesrûr bû gelek bi wê cemalê Zêdey bi ticaretê û malê Zewacuhu mîn Xedîce bîntî Xuweylîd we 'Umruhu (25) 'Amen (Di 25 Saliya Wî da Zewaca Wî ligel Xedîca Kiça Xuweylidî)	2250.	Çu gûte Muhammedê şerefnak Bû çî tu jinek naxwazî çen pak
2234.	Nazdar e Xedîce xan bi 'eyşî Babê wê Xuweylidê Qureyşî	2251.	Wî gûtî "Nê ez feqîrêhal im Bê mehre û bê kuzût û mal im"
2235.	Ew çakejina cewan û şîrîn Ew tazedila bi 'eql û zengîn	2252.	Wê gû ji te ra cemal û zînet Hem 'eql û kemal û mal û qîmet
2236.	'Eql û edeb û kemal û 'îffet Naz û şeref û cemal û serwet	2253.	Gûtî "kî ye" gû Xedîce nav e Hubba te di nêv dil û hinav e
2237.	Wê cumle hebûn bi rêz û rengîn Lew çen mezinan wê bûne xwazgîn	2254.	Wî gûtî "bila gelek cewan e Ev şule me çê ji tîbê can e"
2238.	Her çen wî demî 'umir di çil bû Emma ji cemalê şebhî gul bû	2255.	Zu rabî Nufeyse mijdedar e Bû lalî Xedîca nazdare
2239.	Gerçî kiribûn du mêr li pêşan Lê çen kesî bû keser dikêşan	2256.	Derhal wê hinart bihên tedarek Ev 'eqde heta bibît mubarek
2240.	Bû her kesî ew ku sergiran bû Wê bextê sipî şehê zeman bû	2257.	Mamêt wî hemî li gel çî rengîn Hatî bû Xedîceyê bi xwazgîn
2241.	Paşî vê seferê Xedîce xanim Gû çendî dibînim û dizanim	2258.	Babê wê li pêş şerê Fîcarê Deh sal bû wî can bi heq siparî
2242.	Min paşî Muhammedê emîne Meyla çî şîya ji bû mi nîne	2259.	Yek xutbe Buṭalibî vexwundî Emma bi cewanî û pesindî
		2260.	Me'lûm e Muhammedê şerefnak Pirr 'eql û kemal e pirr ji îdrak

2261.	Kes nîn in di qebîleya Qureyşî Ev renga kivanê wî bikêşî		Lew zêde li nik wî pişîr evîn bû
2262.	Her çen di demê feqîrehal e Nê mal ne 'elametê kemale	2279.	Rađî bû ji wê ji 'eqî û dînan Ta mabû çî jin bi ser neînan
2263.	Wî hey di Xedîce arezûye Hem wê jî ji wî ve meylê şû ye	2280.	Ewwel kes e ew ku anî îman Roja ku Nebî dihatî Qur'an
2264.	Mamê wê 'Emir dida cewabe Ev kare gûtî çî pişîr şewab e	2281.	Pişîr feđl e li nik cenabê Barî Bes nîne ji bû selam hinarî
2265.	Ev lawe belê li jûr meqam e Her meşlebeka bivêr temam e	2282.	Cibrilî gûtî bibêjê mizgîn Qeşrek didetê Xudê çî rengîn
2266.	Wî 'Emrî ku ew hukim bi destî Ev 'eqdê mezin şîrîn dibestî	2283.	Qeşrek ji durrê di baxê cennet Pîrûz bî li wê bi naz û nî'met
2267.	Bîst hêştîrê çak kirin diyare Bû marehîya wê xîr bijare	2284.	Ew paşî kiça xû Faţîmayê Efdeltîr e lê ji 'Aîşayê
2268.	Gûtî hemî meclîsê bi carek Ev her du li yêk bibin mubarek	2285.	Fermuye peyemberê emîne "Çêtir me ji wê çî jin nedîne
Îla Beytî Xedîcetî (Bo Mala Xedîcayê)		2286.	Roja wê bi min dianî îman Xelkî dikirin ji kufr û 'udwan
2269.	Ew taze neqil dibû şîrînkâr Bû xaniyê Xedîceya guherdar	2287.	Hîna dikirim ewan diruhîn Wê her digûtî tu rast î ser dîn
2270.	Hem çakejin e û xûş heval e Pişîr 'eqî û kemal û mal û hal e	2288.	'Alem ne dida me nurî nane Xîr malê xû da me wê ji cane
2271.	Maqûl û cewan û pak e bê hed Laiq bi hevalîya Muşemmed	2289.	Ew mabû li gel wî bîst û pênc sal Ta mabû Nebî bi keyf û xuşşal
2272.	Elheq- wê jinê nekir çî teqşîr Ger mal e çî xîdmet e çî tedbîr	2290.	Êdî ne xema 'eyal û nanî Bes fikrê heqî û karedanî
2273.	Her karê dikir wî emr û ferman Derhal wê digû belê bi qurban	2291.	Her rojê didîn wî qewmê nadan Ew pîşesenem perîstîya wan
2274.	Hađîr nê ez im di xîdmeta te Pişîr behrewer in bi şuhbeta te	2292.	Wî fikrê li halê wan bû her dem Ta Barî kire resûlê 'alem
2275.	Gava li derê di hate xanî Ber emrê wî bû bi ruh û canî	Ewladuhu mîn Xedîcetîl Kubra (Zarokên Wî yên ji Xedîcaya Hêja)	
2276.	Kabanîyeka şîrîn û taze Hem xuşxeber e bi xenc û naz e	2293.	Ewladê di wî ji wê ne du kur Çar taze kiçêr cewan û dem durr
2277.	Rastî û kemal û kardîristî Şebr û kerem û xudaperîstî	2294.	Serdefterê wan e Qasîmê pak Paşî wî bû Zeyneba şerefnak
2278.	Pişîr rêz û terz bû zûr emîn bû	2295.	Paşî bû Ruqeyye ya cemîle

	Paş wê bûye Faîma celîle	2312.	Mazin bû li nik resûlê nûrîn Ew hêj wî demî biçuk bû şîrîn
2296.	Peyda bû ji paşî Ummu Kulşûm ‘Ebdullah li du heman e me‘lûm	2313.	Hîcret ku dikir ji bû Medîne Ew bûye li cê wî nêv nivîne
2297.	Teşyîb leqeba wî ye û Tahîr Tahîr bi fîdayê wan e axir	2314.	Çen rojê li paş resûlê ummet Wî daneve her çî hey emanet
2298.	Ev her du kuşê ku çendikuk bûn Ew her du mirin xû hêj biçuk bûn	2315.	Ew paşî diçû Medîneya pak Hêj ew li Quba bû yarê lewla
2299.	Şebhî wî kuşê ji Marîya bû Ew jî bi biçukî lê wefa bû	‘Emeluhu Eleyhî-s Selam Me‘e Qureyşîn fi Bînaîl Ke‘betî we Te‘rîxû Benaîha (Digel Qureyşan di Avakirina Ke‘bê da Karê Wî (s.l.w))	
2300.	Ev çar kiçe nazenîn û dildar Mazin bûne dane şuy wî her çar		
2301.	Ellah me bibîte piştewane Dê paşî bibêm ji halê wan e	2316.	Nazdar û Muħemmedê guher senc ‘Umrê wî gehîştibû sih û penc
Terbîyyetuhu îbn ‘Emmîhî ‘Elîyye îbn Ebî Talîbîn. (Perwerdakirina Pisamê Wî ‘Elîyê Kurê Ebû Talîbî)		2317.	Ava kireve Qureyşîyan çak Ew beyte ‘etîq û Ke‘beya pak
2302.	Xaliq bi ‘Elî gelek kerem kir Pakîj ji ‘îbadetê şenem kir	2318.	Ta hingî bi gûtina kîtaban Ke‘be ne gelek bilind bû bê ban
2303.	Hêştâ xû biçuk bû anî îman Roja bû Nebî dihatî ferman	2319.	Nêv beytê hebû ye malekê zûr Nêv birekê şeş gezan hebû kuş
2304.	Hêştâ nebibû Nebî Muħemmed Babê wî feqîr bibû çî bêhed	2320.	Her malê dihat ji wan diyarî Ew da kene nêv di rahê Barî
2305.	‘Ebbas wî demî gelek bû zengîn Peyxemberî gûte wî çî rengîn	2321.	Êk rabû dizî ve genc û male Mîn cumle du şafî zêr xezale
2306.	Bûtalîbê me xudan ‘eyal e Mêvan pirr e û feqîrêhal e	2322.	Îsbat bû li nik Duweyk e nave Destê wî birîn ewan di gave
2307.	Çarek fer e lê bikeyn henûke Em batî xudan bikeyn biçûk e	2323.	Meznêt di Qureyşîyan vecemyan Tedbîr dikirin ji xû ve hemyan
2308.	Xizmatî diyar dibîte hingî Xizmê te ku ket deravê tengî	2324.	Em lazim e malekî cemakeyn Da beytê bi carekê nibakeyn
2309.	Çûn gûtîne tu feqîrêhal î Em bû te xudan dikeyn ‘eyalî	2325.	Ev Ke‘be nê maleka qedîm e Qedrê wê li ser heman ‘ezîm e
2310.	Wî gû ji me ra ‘Eqîl û Talîb Hubba me ji wan di qelbî xalîb	2326.	Miħtac e xirab bikeyn seraser Carek di bîna bikeyn serûber
2311.	Ha bû we ‘Elî û taze Ce‘fer ‘Ebbasî ve bir ‘Elî peyember	2327.	Emma nê ji heybetan ne wêran Kes Ke‘be bi dest bi gêrî wêran
		2328.	Rabûye Welîdê bab Muxîre

- Şahib cegerê mezin ‘eşîr e
2329. Ez Ke‘be gûtî dikem xerabe
Êdî çî bibît Xudê hîsab e
2330. Hindek wî xirab dikir ji dîwar
Guhdayê heman ji karê Qehhar
2331. Aya çî dihêt bi ser Welîdî
Kes ev nekirî meger Welîdî
2332. Ew şev hemuyan di întîzarê
Da xû çî ‘ezab bû dête xwarê
2333. Dîtin şibehê ku şax e wek car
Ew taze li gel wî keftibûn kar
2334. Wan xirvekirin ber û keriste
Her êk ji xû ve bi kar û çust e
2335. Barî wî demî we kirbû teqdîr
Gemyek ketibû li Cudde êxsîr
2336. Pîrsîn li xudanê wê yekê rom
Yek tacir e ew bi navê Baqum
2337. Rabûye Welîd bi çen suwaran
Çûn Cuddeyê ew bû dar û baran
2338. Ew gemye kirî ji wî xudanî
Husta bû bi xû li gel xû anî
2339. Husta ye belê û şareza ye
Ava kirî Ke‘beya Xudaye
- Fîtnetun Yutfiuha en-Nebîyyu**
‘Eleyhî’s-Selam (Vemirandina Arîşekê ji Alîyê
Pêxemberî (s.l.w))
2340. Wek her kesekî Nebî bikar bû
Nav wan ‘emelan çu meh diyar bû
2341. Wan taze bina kirin bi şin‘et
Hetta bû bilind qeder bi qamet
2342. Gava ku dihat gera¹ berê reş
Nêzik bû li wan bibît şerê reş²
2343. Ger rayê Nebî neba şîrînkar
Bê dê li wan bibaye kuştar
2344. Lewra ku digûtî her qebîle
Her yek dixurî bi qal û qîle
2345. Em dê vî berî li cê wî danîn
Êdî mineta çu kes nizanîn
2346. Her êk divîya ji bû xû xêre
Gef lêk dî kirin çî nêr e şêr e
2347. Xaşma du qebîleyêt di duşwar
Des kir bi gef û giran bi kuştar
2348. Çar roj û şevan ‘emel beçal bû
Halê Mekehê çî tîrş û tal bû
2349. Ta rabû Ebû Umeyyeyê pîr
Zanayê xudanê ray û tedbîr
2350. Reyek ku heye me guh bidêrin
Reyêt mezinan gelek bi xêr in
2351. Lewra çî neket guhdarê meznar
“Dê pêve bihên wî şaxê biznan
2352. Lew dergê şefa sibeynê her kes
Pêşî hemîyan bihêt hekem bes
2353. Lew kare ewî dikeyne qazî
Em cumle bi gûtina wî rađî
2354. Hacet nîye hîç şer û şîqaqe
Ser beytê bibîne natifaqe
2355. Ew her çî bibê dikeyn qebûle
Êdî bû Xudê dikeyne şûle
2356. Rađî bûne bew qerare yekser
Ew man û sibe kî bêt ji ew der
2357. Wan dî ku Muħemmedê şîrîn hat
Ey babû çî şadiq û emîn hat
2358. Zana ye belê çî huşimend e
Karê wî hemû pesind û rind e
2359. Wan qîşşe ji bû dikir beyane
Wî gûtî belê şekir zubane
2360. “Sanahî ye zûr ve karê taze”
“Nê hûn hemîyan şewab nîyaz e”

¹ dor

² Şerê şermezariyê, şerê dijar

2361.	“Danên vî berî di nêv ‘ebayek” “Her mazinekî ji bû wî layek”	2378.	Derkê wê hebû li rojhelate Wan jêvekirin ji ew welate
2362.	“Hun pêkve bilind biken bikar e” “Da kes nebî bê neşîb û bare”	2379.	Wan kiçe kirin bi ray û fikrê Şeş gez vebirîn li layê hîcrê
2363.	Ew çuye bi destê xûy mubarek Wergirtibû ber ji wan bi carek	2380.	Wan hejde gezan bilind kirîne Çen muhkem e ew du hin şîrîn e
2364.	Danabû bi destê xû çî ustad Ew ber li cihê xû taze dîşad	2381.	Du rêzesitun çiqandî wane Her rêzekê sê situn bû bane
2365.	Ew fitne bi destê wî vemirya Şukranî kirin ji bû wî hemya	2382.	Danan derecek di nav bû banî Banê wê ji dar kirin wî xanî
2366.	Ey her tu bijî bi xêr û şayî Ku rađî kirîn te em tebayî	2383.	Surkek bû kirin li layê hîcrê Bejneke jê kirin binayê hîcrê
2367.	Evro tu nebay Xudê dizanî Da xû çî fikir me nacewanî	2384.	Dergek bû kirin ji darê taze Xemlandî wekî ewan niyaze
2368.	Evro ji me ra tu bûye rehmet Bextê te sipî bî dûr ji zehmet	2385.	Danan hubelê şenem di navê Meşhûr e bi baş şenem di gavê
2369.	Lê wan nedizanî ey nezanan Şe’nê vî resûlê îns û canan	2386.	Ev renga bîna kirin Qureşan Ev Ke’be tijî ji ‘izzet û şan
2370.	Ew rehmet e lê bû ‘aleminan Hem rehber e bû cîhan û dînan	Tarîxu Bînaîl Ke’betî (Dîroka Avakirina Ke’bê)	
2371.	Evroke ke bûye rehberê wan Ew dê sibe bî peyemberê wan	2387.	Ev care binayê Ke’beya pak Me’lûm bû ji bû te muxteşer çak
Keyfiyyetu Bînaîhîm el-Ke’bete (Awayê Avakirina Ke’bê ji Alîyê Wan ve)		2388.	Ava bûye Ke’be yazde caran Gel çendî şîyan û tazekaran
2372.	Wan Ke’be bîna kirin çî taze Çendî ku şîyan bî dil niyaze	2389.	Ewwel melekên bi emrê Barî Ava kiribûn bi tazekarî
2373.	Her çendî ke hişke ber bû dîwar Muhkem bû gelek şîrîn û dildar	2390.	Paşî ku dibên cenabê Adem Ava kirî ke’beya mu’ezzem
2374.	Du hêsîle bes kirin bû xanî Êk ruknê reş e û êk yemanî	2391.	Paşî wî kuşê wî Şîr peyember Paşî wî belê Xelîlê Azer
2375.	Layê dî bîna kirin xîr û xîr Mîqdarê bi bejneke kirin pîr	2392.	Ew renga ‘Emalîqan û Curhum Lê paşî Quşesyê pakemerdum
2376.	Dergê wê lewa bilind kirin zûr Bêy wan ta çî kes neçît ji bû jur	2393.	Paşî wî Qureşîyan ve xanî Avakiribû wekî te zanî
2377.	Ta hingî nebîne Ke’bê bane Dergê wê li ‘erdî bûy cewane	2394.	Paş wan bû kuşê Zubeyrê ‘Ewwam Heccacî ji paş wî ew yê bednam

2395. Ava kiribû dumayê sultan
Meşhûr e Murad ji alê 'Uşman
2396. Sultanê mezin Muradê Çarê
Rehmet hemû dem bû bête xarê
2397. Car car dê ji wan bikem beyane
Bijlî 'emelê Qureyşîyane

**a/ Bîнау Îbrahîm 'Eleyhî's-Selam
(Avakirina Îbrahîmî (s.l.w.))**

2398. Pêş nuke bi çar hizar ji sale
Ava biye Ke'beya delale
2399. Her wek ji me ra dibêjî Qur'an
Du ehlê kemal û 'izzet û şan
2400. Yek hezretê Îbrahîm Xelîl e
Yê dîke kuşê wî Îsma'îl e
2401. Hustayî dikir ewî bi şin'et
Vî harî dikir bi kar û quwwet
2402. Ava kirî ser binaxê Adem
Gel hişkeberê cewan û muhkem
2403. Hetta qederek bulund bû dîwar
Westa bû li ser berek bi naçar
2404. Westa bû belê li ser meqamî
Pêt wî tê nîqu bibûn temamî
2405. Du pê wî belê tê çûne xware
Ta nuke jî şun li wan diyar e
2406. Her çendî bilind bûye dîwar
Ew ber jî bilind dibû 'ecebkar
2407. Du hêsile bes ji bû wê danî
Yek ruknê reş e û yek yemanî
2408. Mabeynê di wan eger dibêjî
Wî kirine sih û du gez dirêjî
2409. Layê dî wekî kivan diyar e
Neh gez bû bilindî çar kinare
2410. Dîwarê cinubî 'erq û panî
Gez bîst û yek in ewî ku danî
2411. Dergê wê li rojhelatê lay e
Ser 'erqî fireh bû pişr buha ye

2412. Kûrkek bû dikir di nêvcewane
Bû ke'be dîyarî ew xîzane
2413. Bû hîcre wekî kivanê dîwar
Ava kirî bejnekê şîrînkâr
2414. Hêlabû hu Ke'beya xudan şan
Bê derge û dergevan û bê ban

**b/ Bîнау 'Ebdîllah bîn ez-Zubeyr
(Avakirina 'Ebdullahê Kuşê Zubeyrî)**

2415. Ew 'Ebdê Xudê ji dil nîkunam
Meşhûr e kuşê Zubeyrê 'Ewwam
2416. Hîcret digehîşte şêst û çarî
Rehmet hemû dem bû bête xarî
2417. Wî kirbû ji Barî îstîxare
Da ke'bê xirab biket dubare
2418. Zanîbû ewî ji 'Aîşayê
Ew xalet û menbe'a şefayê
2419. Her wek ji me ra dibêt Buxarî
Rehmet li me û li wan bibarî
2420. Peyxemberî gûte 'Aîşayê
Qurbanî dibim bi bab û dayê
2421. "Qewmê te neban dinû Xudênas
Min ke'be xirab dikir ji asas"
2422. Ser taze binaxeyê Xelîle
Ava me dikir ve çen celîl e
2423. Du derge me dê ji wê vekirban
Ew derge me dê bilind nekirban
2424. Yek şerqî dibû ewê dî xerbî
Çen taze ye ke'be ger du der bî
2425. Gel vî xeberî ji yarê rogeş
Hem şûtîbû ji beytê ew kujî reş
2426. Lew Îbnû Zubeyrî qet nebestî
Bey'et bû Yezîdê mîlşikestî
2427. Qaşîd wî li du hinart Medîne
Ew çu Herema Mekê emîne
2428. Leşker wî hinart bi cewr û hîddet
Ta qewmî ewa li Herre fitnet

2429.	Ew ya kirî şamîyan ji bedkar Gel ehlê Medîneya nebîwar	2446.	Rabûye kuṛê Zubeyrê pêxas Gel çen ji Qureyşîyê Xudênas
2430.	Nazanî eger tu her mezane Ey çen li dilan bi êş û jan e	2447.	Bû mizgetî 'Aîşeyê bi ten'im 'Umrek bû Xudê kirin bi te' zîm
2431.	Ta çûne kuṛê Zubeyrê 'Ewwam Wan Mekke hişar dida bi nakam	2448.	Ew roje çî roj bû piṛî ji şayî Bû ehlê Meka mezin tebayî
2432.	Dûr Ke'bê hebûne çen ji çadir Havête ewan bizutê agir	2449.	Zur pez bû Xudayî ser birîne Zur kule ji bû wî hûr kirîne
2433.	Ta şutî ji Ke'beya munewwer Hem perde û Ruknê Reş seraser	***	
2434.	Axir verevîn ve ceyşê bêqam Wan zanî ku mir Yezîdê bednam	2450.	Avayê kuṛê Zubeyrê mêçak Ev renga bû wek te zanî serpak
2435.	Lew rabû kuṛê Zubeyrê serdar Wî Ke'be xirab dikir bi yekcar	2451.	Karek bû wî kir ji bû Xudaye Ya Reb bi deyê tu zûr cezaye
2436.	Avakireve bi gêçê ¹ muhkem Gêça Yemenê wî anî der dem	2452.	Tahir wî ji xadiman nexûş e Hem şax ke bi lûtfê hem bipûşe
2437.	Ta hingî kuji du bûn diyare Çarguşe kirin bi tazekare	c/ç Benau el-Heccacu es-Seqafi (Avakirina Heccacê Seqefi)	
2438.	Panî û dirêjî wek te zanî Pêş nuke ji Îbrahîmê banî	2453.	Hicret digehişte çar û heftê Heccacî dikir binayê Beytê
2439.	Wî taze bulund dikir cewane Miqdarê bi bîst û heft geza ne	2454.	Ew zalimê hu bi qehr û qeswet Çen kar wî kirin ne karê mirwet ²
2440.	Du derge kirin ji bû wê çen çak Yek şerqî ewê di xerbî ser xak	2455.	Hate Mekehê bi xêr nehêtin Bê sûç û sebeb çî xwun wî rêtin
2441.	Her derge kirin du ket yeqîne Ba dar û depêt ji dil şirîne	2456.	Çen rojê kuṛê Zubeyrê 'Ewwam Wî xiste hişar û rencê bê qam
2442.	Danî derecek di nav bû banî Neqşandî bi zêrî wek dizanî	2457.	Axir wî şehîd dikir li wêrê Ew dilreşê bê pişk ji xêrê
2443.	Banek bû kirin ku wî niyaze Surka wê li layê Hîcrê taze	2458.	Kaxez wî hinart bû Îbnû Merwan 'Ebdulmelîkê li Şamê sultân
***		2459.	Me'lûm bî kuṛê Zubeyrê 'Ewwam Mazin kiriye wî Ke'be bêqam
2444.	Gava ku tamam bû Ke'be yekser Nîva wê reşand ji misk û 'enber	2460.	Mazin kiriye li layê hîcrê Du derge ji bû kirin bi fikrê
2445.	Perdek bû kirin ji payê tatac Ew perde belê ji şafî débac	2461.	Ger emrî bikey bi kar û bare Ez Ke'be dikem wekî he care

¹ kirêc

² camêrî

2462. Ser weqtê Nebî çewa bû Ke'be
Ez dê we bikem bi her çi te'be

2463. 'Ebdulmelikî xeber we dayê
Ke'bê tu bigêre wek berayê

2464. Derhal herifand li layê hîcrê
Ya Reb nedeyê çi xêr û ecrê

2465. Ava kireve şîmalê dîwar
Şeş gez vebirîn ewê sitemkar

2466. Derge wî digirt li layê xêrbe
Dagirteve wek hecar bi kerbe

2467. Dergê wê li rojhelatê danî
Çarguşê dikir ewîş ve xanî

2468. Hel bin derî ta digehte xake
Ew jî ji binayê ew nepake

2469. Danî derecek ewîş di nave
Banê wê xirab nekîr di gave

2470. Baqî çi hebû ji Ke'be dîwar
Avayê kuşê Zubeyrê dildar

2471. Çen paşî ku zanî Îbnû Mirwan
Karê wî kirî ne karê merdan

2472. Zanî bû Resûlî gût temame
Her wek ji Buxarî hat peyame

2473. Zanî ku kuşê Zubeyrê pirseng
Wî Ke'be belaş nekîrbû ew reng

2474. Ew hingî bibû gelek peşêman
Ta nuke nezani min ve ferman

2475. Wê rojê eger me ew dizanî
Min hu nedikir bi nacewanî

**d/a Benau es-Sultan Murad er-Rabi'
(Avakirina Sultân Muradê Çarê)**

2476. Hîcret digehî çil û hizaran
Ava bûye beyt dumayê caran

2477. Salek li we pêş bi emrê Barî
Baraneka zûr mezin dibarî

2478. Lêmişte ji wê niwalê gur bûn
Hewşa heremê û Ke'be pirr bûn

2479. Dîwar herifîn du Ke'beya pak
Yek şeq bû ewê dî kefte nêv xak

2480. Lew emir dikir cenabê sultân
Meşhûr e Murad ji alê 'Uşman

2481. Sultanê mezin Muradê çarê
Şed feyîd û kerem bû bêne xarê

2482. Wî çêkireve cewan û muhkem
Wek pêşî wî Ke'beya mu'ezzem

2483. Malek wî mezin di rahê Barî
Lê şerf dikir bi tazekarî

2484. Hel hingî heta digehte ev dem
Hu mayeve Ke'beya mu'ezzem

2485. Ya Reb tu bidey min û Muradî
Daxwaz û mirad û keyf û şadî

2486. Ûmêd e bi rehmetê bipûşî
'Eybê me ku rûsiyah e Şûşî

**5.
EZ-ZEHRETUL XAMÎSETU (KULÎLKA
PENCÊ)
HALU QEWMÎ YEWMEÎZÎN WE HALU
EL-'ALEMÎ EL-MUCAWÎRÎ WE
TEXUŞSUHU BÎXARÎ HÎRAÎ (REWŞA
MILLETÊ WÎ Û REWŞA CÎHANA DEWR Û
BER Û MANA WÎ DI ŞIKEFTA HÎRAYÊ
DA)**

**a/ Halu Qewmî Yewmeîzîn (Rewşa
Milletê Wî)**

2487. Ey mezherê rehmeta Xudayî
Wey her ji bû rehmetê tu dayî

2488. Rebbê te tu çêkirî bi pakî
Da bibye delîlê xêr û çakî

2489. Hetta tu nehatî vê cîhanê
Îman me nedî digel emanê

2490. Exlaqê di taze xir nîhan bûn
Kiryarê di pîs li 'erqî pan bûn

2491. 'Alem ketibû binê niwalê
Bê bar ji se'adet û kemalê

2492. Ev cewherê hu bijare însan
Ku dayî Xudê bi 'eqî û wîcdan

2493. Çêkirye Xudê bi şun'êkarî
Ew zêde ji xelqê xû bijarî
2494. Ev 'erde û aseman seraser
Ev hîkmet û ev wicude yekser
2495. Ev roj û heyv di asemanî
Ev behr û ber û çiya û kanî
2496. Ev dan û dikak û mêwe piřr seng
Ev dar û giya û gul hizar reng
2497. Ev naz û ne'îm û ev meqame
Ev hîkmet û rehmet û nîzame
2498. Hetta ku biçît hizar hizaran
Van nî' met û lutf û tazekaran
2499. Barî bû beşer kirîn bi carek
Hetta ku beşer bijît mubarek
2500. Hetta ku Xudê binasî taze
Ta her du cîhan bî serfiraze
2501. Ev cewherê kes nedîtî insan
Nêzik bû biçîte rêzê heywan
2502. 'Alem wî demî nexûşehal bû
Ewhalê ji wan çî tirş û tal bû
2503. Qewmê wî bizir bibûn di gumrah
Ney guh li heqî hebûne agah
2504. Efkare di wan di nadurust bûn
Bes nîne hemû şenemperist bûn
2505. Ummî ne hemû ne xwundewar in
Nazan û bed in ne huşîyar in
2506. Dûr in ji rîya se'adetê ew
Kur in ji rîya hîdayetê ew
2507. Cahil bi hemû şerî'et û dîn
Xafil ji mezin xizîneya jîn
2508. Têk da hemû dilreş in di dilreq
Her karê fikir hemû bi naheq
2509. Çî jar û feqîr li nav di jar bûn
Mazin hemû şibhî gurgê har bûn
2510. Geh karê ewan revan û talan
Geh cengê giran di çendî salan
2511. Ew hinde di dilreq in di baxî
Wan kiç di qebir dinan bi şaxî
2512. Exlaqê di wan çî pîs û bed bûn
Şulêt ne ji reng ne karê hed bûn
2513. Kufri û delal û butperistî
Hîzî û dizî û nadurustî
2514. Xwarî û hesûdî û xiyaret
Serxûşî û larî û şefahet
2515. Bazarê direw nîfaq û hîle
Xûş bû wî demî di her qebîle
2516. Her qewmek û her 'eşîretek wan
Ew serbixû bûn bi hukm û sulţan
2517. Ew çunke di bêser û belav bûn
Lew hinde di bê buha û nav bûn
2518. Heyf e beşerê giran buhaye
Dûr bît ji rîya kemal û raye
2519. Neyxasim e 'ereb bi wê nijadê
Ew rege di wehşîet û fesadê
2520. Ew huteve bûn û hêj xirabtir
Barî ku hinart resûlê axir
2521. Behrek çî mezin Xudê bi wan kir
Fexrê du cîhan ewî ji wan kir
2522. Ev qewmê te dîn çî kar û reng e
Nu paş tu bibîn bi nav û deng e
- b/ـ ھالو الـآلمی'لـیـمعیزین (Rewşa Cîhanê Wê Serdemê)**
2523. 'Alem wî demî eger bizanî
Bê behre bibûn ji zîndeganî
2524. Ev huş û dilêt Xudê bi nî' met
Dabûnê ji wan bibûne nîqmet¹
2525. Lewra çî kesê ji heq bû gumrah²
Ev jîne wî jehremar e wellah

¹ Ceza, tol

² Yê ji rê derketî

2526.	Meşhûr wî demî hebûn du dewlet Her du çi bi şewket û bi şewlet	2543.	Qur'an ji me ra dibêjî ferman Ev gûte ji wan diru ye buhtan
2527.	Yek rom e qeralê wan bû qeyşer Kîsra bû serûkê fursê yekser	2544.	Romî di 'eqîdeyê di hu bûn Emma bi 'emel nepirse ku bûn
2528.	Romîyan xû hisêb dikir Mesîhî Emma ne Mesîhîya şehîhî	2545.	Rabûne ji wan gelek ji qeyşer Daîm bi şer û şîqaqê yekser
2529.	Ew dînê li ser bû Îbnû Meryem Nik wan nebû bijlî nav di ew dem	2546.	Geh zîlme digel feqîr û jaran Geh cenge digel mezin neyaran
2530.	Ew dînê li nik Xudê ke îslam Têk da bû ewan qeşan bi nakam	2547.	Gava ku diçûne herb û kujtar Xun da çî ji her du la bi cubar
2531.	Încîl ku Xudê ji bû hinarî Têk da bû qeşan bi hîlekarî	2548.	Çî xalibe yê dî nehb û talan Bedkarî li gel 'eyal û malan
2532.	Wan destê xiyaretê ku keftê Încîl dikirin pitir ji heftê	2549.	Çen carê diçûne cengê fursê Ew her du teref diketne tirsê
2533.	Çen car qeşe û mezin vecemyan Teftîş dikirin bi reyê hemyan	2550.	Gava diketin di herbê 'ame Da tîk şiliqin 'Îraq û Şam e
2534.	Încîlê durist ji naduristan Lêk ferq kirin çi pê diwestan	2551.	Wan jêk dikirin ji zîlm û 'udwan Şulê ne ji rengê new'ê însan
2535.	Axir dikirin tifaq li ser çar Ev çare durist û êt dî xir xwar	2552.	Nazanî eger tu halê Furse Hezkey tu were ji min bipirse
2536.	Halbukî eger tu van bibînî Bê şik dê 'eceb ji wan bimînî	2553.	Qewmek di berî ji mezheb û dîn Agirperisî ewan bû ayîn
2537.	Ev çare ku wan ji dil bijarî Her çar di pirr in ji 'eyb û xwarî	2554.	Wan pîşe hemî delal û tuxyan Daîm bi fesad û fisq û 'îşyan
2538.	Ew carê diken Xuday xû 'Îsa Gel hindê diken fîday xû 'Îsa	2555.	Gavê şer û şor û xun rijandin Talan û dizî û mal revandin
2539.	Carek dî diken kuşê Xudê ew Carek dî diken wî êk ji sê ew	2556.	Gavê bi ficur û fisq û mestî Gavê bi xurûr û xudperistî
2540.	Ev gûte li nik heman diyar e Ew bûye bi dest cuyan qinare	2557.	Lewra ketibûn binê nuwalê Bê bar ji hîdayet û kemalê
2541.	Da bibte bû wan fîda û qurban Qurtar biketin ji sûç û zenban ¹	2558.	'Alem wî demî li her kinaran Çêtir nebû yîn di dîn û karan
2542.	Ta nûke mezin diken şelîbe Ev xaçe bi yadîgar hebib e	2559.	Hindan digû çêl û gaperist in Hin 'abidê roj di nadirist in

¹ Guneh, sûç

2560.	El qise - hemû cîhan temamî Ketbûne delalet û nekamî	2576.	Wey her ji bû rehmêtu tu dayî Barî bi me dan hizar ji nî'met Rojâ tu kirî delîlê rehmêtu
2561.	Yekser bi dalaletê gehîbûn Bû rehberê çî pêtivî bûn	2577.	Hêştâ tu nebûy resûlê 'alem Daîm te di dîl bû şulê 'alem
2562.	Mihîtac bû hemû kurey zemîne Bû murşîdekê bi heq di dîne	2578.	Qewmê te çewa şenempersit in 'Alem xû pitir di nadurist in
2563.	Bû cumle beşer bibîte ustad Da bînte derê ji kufr û îlhâd	2579.	Daîm te xeyalê dil bû ta key Van murdedilan Xudê diket hey
2564.	Da bînte derê ji renc û tarî Wan fêr biketin bi dînê Barî	2580.	Nê her çî li gel Xudê neyar e Ev jîne li wî xû jehremar e
2565.	Ta ew du cîhan bi dilnewazî Dilzînde bijîn bi serfirazî	2581.	Her çî ku ji dil nenasî Barî Ev jîn û cîhan dibît wî tarî
2566.	'Alem ketibû wî halê naxuş Ney age ji rahê heq bû ney huş	2582.	Rojâ wî Xedîce kirbû mare Hacet wî nema bi kesb û kare
2567.	Nageh wê li Mekke hat peyember Ev 'aleme xir fikir munewwer	2583.	Asûde bû dil bi zewq û lezzet Gel wê heremê bi taze 'uşret
2568.	'Alem bireser riya kemalê Rizgar wî kirin ji wê dalaletê	2584.	Rotî ¹ bû bedel bi dewlemendî Wî serif fikir bi serbilindî
2569.	Exlaqê di taze û bijare Adabê pesind û namidar e	2585.	Ew pîrê keçî yetîm û bêhal Evruke xudanê mal û mindal
2570.	Esbabê bilindî û heyatê Disturê 'edalet û necatê	2586.	Dunê bû fikir ewî şivanî Ew nuke xudan xîwanê nanî
2571.	Wî bû beşerî bi zarê tenzîl Yekser wî kirin beyan û tefşîl	2587.	Gava dî di kesb û kar û rence Vê gavê şukir wî halê qence
2572.	Ta ew du cîhan bibin şirînkâr Têkda bigehin rîdayê Xêffar	2588.	Car care dibû digel hevalan Guhdarî fikir ji qîl û qalan
2573.	Serkêl dê bijîn bi 'îzzeta wî Yekcar dê biçin di cenneta wî	2589.	Karê şenem û şenemperistan Rêka biziran û naduristan
Tehennuşuhu Bîxarî Hîraî Bîcelebî Nûr (Vemana Wî di Şikefta Hîrayê li Çiyayê Nûr)		2590.	Fikra ku li ser ji kufr û kufran Karê ku fikir ji zîlm û 'udwan
2574.	Ey serwerê cumle wuldê adem Ey tacê serê cemî'e 'alem	2591.	Sal sale diçû bû wan dikanan Çen mahê hecê ewan didanan
2575.	Ey mezherê rehmeta Xudayî	2592.	Wek sûqê 'ukaz û zîl mecazan

¹ Feqîrî

	Da xirbineve bû çen niyazan		Wî çav bi vî new'î her digêran
2593.	Hin ariş û wêrişî diken hin Xutban û qesîdeyan dixwunin	2610.	Qewmê xû didît di wê delalê Aluz bû lewa ji wê xeyalê
2594.	Guhdarî dikir li wan bi texmîn Ya Reb ve çi mezheb in çi ayîn	2611.	Çen car we dibû diçû şikeftan Rojek di vema heta ku heftan
2595.	Vî qewmî Xudê nezan dibînim Wan dût li heqî 'eyan dibînim	2612.	Xaşma remeðan di kullî salê Yek şev nedimave ew li malê
2596.	Elqîşse - ewî di bîst û pênc sal Her dem wî xeyal û fikrê ev hal	2613.	Daçîte derê li Mekkeya bûş Ew taq û tinê digel dilê xuş
2597.	Şûlek bikira ewan şîrîn şul Gel wan dibû ew bi kar û maqûl	2614.	Gel xû dibirin wî zad û nane Daçîte şikefteka beyane
2598.	Têkhel nedibû bi wan di nadî ¹ Hîna ku diçûn şefa û şadî	2615.	Îşkeftê Hîra çi tazeşar e Ta nuke mubarek û diyar e
2599.	Gava 'ereq û xirûş û mestî Şehwetperisî û xûdperistî	2616.	Lew taze çiya Çiyayê nûr e Jurî Mekehê gelek ne dût e
2600.	Wan secde dibir demê bû latî Qurban dikirin ji bû menatî	2617.	Cumley remeðan diçû wê xarê Hetta wehî bû di hate xwarê
2601.	'Uzza û hubel bi zêde î'az Wan ku dikirin ji wanve daxwaz	2618.	Ya Reb te ezê feqîr û jar im Şermende ji tu gunahkar im
2602.	Ew lat û hubel ke kulkedar ² bûn Ew çen jidilî bû secdekar bûn	2619.	Bû dergehê tu ji nuve hatim Lutfa du cîhan bidey necatim
2603.	'Uzzayê ke destkarê neccar Çawa dikirin Xudayê Xeffar	2620.	Min hîvî bi rehmeta te zûr e Ya Reb tu ji Tahîrî bibure
2604.	Çendî wî didît delal û qeswet Wî zêde dibû ji wan ve nefret	2621.	Şûşî te eger çî pîrîr xeta ye Aza ke bû cahê Muştefa ye
2605.	Car care lewa diçû çiyayî Fikra wî di şînetê Xudayî	TEMHÎDU RAWÐATUS SANÎYETÎ (PÊŞGOTINA MÊRGA DUYÊ)	
2606.	Ev dar û ber û çiya û çule Dehbe û beşer û giya û gule	2622.	Ey dil were da biçîn bi canî Bû çîmenê du bi şademanî
2607.	Ev 'erde bi her çî berr û behran 'Esman xû bi van sitêr û seyran	2623.	Peyxemberê mey hebîb û serwer Halê wî çî bû ku bûy peyember
2608.	Me'lûm e divêt mezin xudanek Zana û xudan şîyan û şanek	2624.	Hel ewwelê bî'seta şîrîn e Ta hîcretê wî ji bû Medîne
2609.	Çen car wî li ser çel û şikêran	2625.	Halê wî çî bû di şezde salan

¹ Gazi, dawet, cihê civînan

² Senemperist

Gel wan nekesan û bedsugalan

2626. Ger yar bî Xudê dikem beyane
Her çendî me quwwet û şiyane

2627. Ya Reb me ruh û giyan bi tu ye
Her dem meded û şiyar ji tu ye¹

¹ Di destxetê da piştî vê beytê Şuşî bi erebî nîşeyek nivîsandîye. Di vê nîşeya xwe da dibêje ku eve heft sal e tuşî nexweşîyek gelek giran bûye û hêdî neşêt

baş li ser nivîsa xwe bisekine, can binivîse û bixemlîne.

ER-RAWĐETÛ'S- SANÎYETÎ (MÊRGA DUYÊ)		2641.	Xaşma remeđan di kullî salê Wî ber li çiya bû pişt li malê
Mîn Bu 'šetîhî Îla Hîcretîhî 'Eleyhî's-Selam (Ji Dema Bûyî Pexember Heta Mişextbûna Wî)		2642.	Da çîtve şikeftoka çiyayî Meşhûr e Hîra bi xêr û şayî
BÎSMÎLLAHÎRREĤMANÎRREĤÎM		2643.	Şebrê wî dihat bi kevr û daran Tenha be newek di nêv neyaran
Wema Erselnake Îlla ReĤmeten Lîl 'alemîn(<i>Hey MuĤemmed!</i>) <i>Me tu şandî bes da ku tu ji heyînan re bibî reĤmet. (21-Sûreye Enbîya (107))</i>		2644.	Car care dihat Ĥerem serayê Zad bû xû dibir Ĥeta dumayê
EZ-ZEHRATU'L-ÛLA (KULÎLKA ÊKÊ)		2645.	Ellah ji ezel bi wî kerem kir Fexrê 'ereb û hemû 'ecem kir
Fî Matla 'îr Rîsaletîhî (Di Despêka Pêxemberîya Wî da)		2646.	Hîna ku Xudê îrade şadir Bû da bidetin resûlê axir
2628.	MeĤbûbê Xudê resûlê 'alem Serdarê peyĤemberan û xatem	2647.	PeyĤemberê axirê zemanan Ew rehberê cumle îns û canan
2629.	'Umrê wî dema gehîbû çil sal Ew pakedilê bijare ef'al	2648.	Dunyayê tijî biket ji nurê Ta rojê ku pif diken di surê
2630.	Wî 'eqî û edeb gehîn kemalê 'Alem ku gehîştibû ðelalê	2649.	Wî dabîye wî dilek çî sade Nura xû di wî dikir ziyade
2631.	Xulqê wî eger çî her ji ewwel Şîrîn pesind û pak û ekmel	2650.	Ew dil bû wî kirbû gencê raze Xewnê wî dibûn durist û taze
2632.	Emma li çilê gehîn du hinde Raêk û bijar e û pesind e	2651.	Xewna wî didît didît cewan e Teşbîhî sipêde û beyan e ***
2633.	Çen şûl tu wekî dikey eger ciĤêlî Vî 'umrî bi xû bi cê dihêlî	2652.	Roja ku wehî bû hate xware Ew bû li Hîra tinê li xar e
2634.	Ew 'umre Ĥeta ji wî diburî 'Adatê dinê wî dîn bi zûrî	2653.	Hevdê remeđan bû rojê duşem Barî ku kire resûlê 'alem
2635.	Geh bûn û gehê nexuşehalî Dem xûşî demêdî tirş û talî	2654.	Rebbê wî hinarte nik wî Cibrîl Mizgîn tu Nebî ji bû te tenzîl
2636.	Dîtin wî gelek ji pîr û gencan Nasîn wî gelek ji xwar û qencan	2655.	Cibrîl ku wî yarekê emîn e Gûtê: "Ji me ra hinik bixwîne"
2637.	Dunya ku ji xwe bi řenc û tal e Ta hingî wî dîn gelek ve Ĥale	2656.	Wî gûtî "nê ez nexwundewar im" "Ummî me li nik heman diyar im"
2638.	Ew fêr bû bi karê dunyedarî Laîq bi giran e barê Barî	2657.	Hîna we digût bi wî MuĤemmed Ew ragivişî emînî bê Ĥed
2639.	Me'lûm e ji sîret û ji exbar Ĥalê vî resûlê pak û muxtar	2658.	Wî dest di MuĤemmedî werandî Quwwet ku Ĥeta ji wî birandî
2640.	Axir wî nebû berê çî şulan Ĥalib diçû bû çiya û çulan		

2659.	Berdave û gûte wî dubare Dê zube bixwîn bi pakezare	2677.	Me'lûm e: Tu çav didey li xizman Rastî te tinê dihêt ji ezman
2660.	Di ya gûtî "min herf nexwundî" Hem ragifîşve ew bi tundî	2678.	Bê çare û bê kesan mu'în î Mêvanî gelek bi xêr dînî
2661.	Ev renga fikir li gel wî sê car Dil pişr bû ji tirsê yarê hişyar	2679.	Her karekê baş tu harîkar î Ey yarê tebît cenabê Barî
2662.	Axir wî digû ji bû te mizgîn Barî tu kirî peyemberê dîn	2680.	Ew her çî te dî durist e taze Ellah dê biket te serfiraze
2663.	"Îqra" tu bixwun bi navê Barî Xellaqê mezin bi tazekarî	2681.	Bawer pê diket ji qelb û canî Îman wê ji pêş heman dianî
2664.	Qudret wî pişr e 'eceb şîun e Îsanî didet li parçe xune	2682.	Gûtî were da biçîn bipirsîn Bû nik Wereqey me mamê durbîn
2665.	Gel vî beşerî gelek kerem kir Ew fêrê bi xwandin û qelem kir	2683.	Pîrek bû li mêje bûy Mesîhî Încîl wî dixwund digel şehîhî
2666.	Ev sûrete xwand ji bû wî der dem Hetta digehişte lefzî ye'lem	2684.	Fama û zekî bû pişr dîrayet Ew kure bibû li jînê xayet
2667.	Ev çende gûtî û ew nîhan bû Peyxemberî şaf tijî giyan bû	2685.	Gava qise kir bû wî peyember Derhal wî fikir ji dilve bawer
2668.	Cibrîl wî demî ku lê bû berze Geryave belê bi tirs û lerze	2686.	Wî gûtî ewê te dî di xarê Şek nîne melek bû hate xarê
2669.	Geşte herem û herem serayê "Binxêve gûtî me girtî tayê"	2687.	Namus e ew e ku hat bû Musa Nê her tu yî mijdedayê 'Îsa
2670.	Paşî qederek ji lerez û tirse Wî kir bi Xedîce ray û pîrse	2688.	Min bawere tu resûl î taze Rebbê te diket te serfiraze
2671.	"Ey xûş herema me hem nişînî Hem xûşî û hem xem û emînî"	2689.	Ez xwuzî bibam cewanemêre Roja ku te der diken li êre
2672.	"Nabêjî çira tu huy perîşan Karek me dî evru zûr 'eceb şan"	2690.	Xaliq bidetin heyatê muhlet Ez dê ji te ra bikem çî nuşret
2673.	"Min dî li Hîra 'eceb nîşane Tirse me qewî gehişte cane"	2691.	Peyxemberî gû: "Kî der diket min" Gûtî nehez û neyar û duşmin
2674.	Qîşsa xû hemû digût serûber Bû wê herema zûban çu şeker	2692.	Her kes ku bihêt bi dînê Barî Îlla dê li gel biken neyarî
2675.	Derhal digûtî Xedîce xanim Hiç xewfê nekey tu ruh û canim	2693.	Paşî qederek diket wefatê Ser dînê Xudê digel necatê

2676.	Mizgîn li te bît bi zatê Barî Ew gel te neket xerabekarî	2694.	Rojek li Hîra dihatve malê Ev yarê Xudê di nêv nuwalê

2695. Nageh kesekî dikir bi gazî
Peyxemberê heq bi 'îzz û naz î

2696. Çendî fikirî li çar kinaran
Qet kes wî nedî ji dûst û yaran

2697. Wî rokire layê asemanî
Cibrîl e ku ew bi şadimanî

2698. Ronîştî li beynê 'erî û 'erşan
Ser textekî ew bi rêz û pişî şan

2699. Gava ku we dî resûlê ummet
Geryave bi lez bi lerz û heybet

2700. Razabû şîrîn di nêv nivînê
Dapûşî Xedîce nazenînê

2701. Wê gavê dihête nik wî Cibrîl
Gû: Rabe bû de'wetê bi te'cîl

2702. Muzemmîl û muddeşîr du suret
Înan bû resûlê taze şuret

2703. Ev care Nebî ku dîtî Cibrîl
Paşî jê qet'î bû wehî yû tenzîl

2704. 'Aciz bû gelek resûlê muxtar
Ev wehye tinê ji bû me du car

2705. Hetta li xeman diçû çiyayî
Da xû firedet biçît fenayî

2706. Her carê diçû serê firakey
Cibrîl wî didî digû nekey wey

2707. Bê şek tu bizane ey Muḥemmed
Peyxemberî tu dibî mûeyyed

2708. Gava wî didî mezin emîn e
Bihna wî dihat ji can evîne

2709. Çen mudde hituve mabû xemgîn
Lewra ku wehî nehat bû çendîn

2710. Hetta gelekî ji muşrikan gût
Gûtek ku Nebî ji wê ceger şut

2711. Mewlayê Muḥemmedî diyar e
'Aciz biye lê digel neyar e

2712. Lewra diçû çulî wek berayê
Da çîte şikeftê xû Hîrayê

2713. Dil pişî li xeman çav li reḥmet
Barî neketin li gel wî zehmet

2714. Ta Barî hinarî yarê Cibrîl
Gel suretê (weḍ duḥa) bi tefşîl

2715. Ez sundê dixwum me tu nehêlay
'Aciz nedibim ji tu heta may

2716. Nubuve Nebî bi keyf û şayê
Minnet bû Xudê digel şenayê

2717. Êdî wî neman çî fikr û texmîn
Xeyrî bû Xudê belav biket dîn

Ewwelu Şey'în Furîde 'Eleyhî's-Salam (Yekem Kar Ferz Bûy Li Ser Wî (s.l.w.)

2718. Gava ku wehî bû hate xware
Da ew bi Xudê biket qerare

2719. Ku êk e Xudê wî ney heval in
Ew pîşeşenem hemû beṭal in

2720. Ewwel wî dikir li ser ferîd kar
Du rek'e nivêj sihar û êvar

2721. Rojek bû li jurê mekkeya pak
Cibrîl digehişte şahê lewla

2722. Gû Barî ji tu diket selame
Her rojê bikey nivêj temame

2723. 'Erdek wî bi destê xû vekulî
Avek dibû der bû wan li çulî

2724. Cibrîlî gûtî binêre taze
Şibhî me bişû tu desnumaze

2725. Pêş çavê wî desnivêje şuştî
Du rek'e kirin ji paş bi qîştî

2726. Fêr bûye ji wî resûlê pişî xêr
Geryave jinû Xedîce kir fêr

Ewwelu Men Amene Bîhî 'Eleyhî's-Salam (Yekem Kesa Bawerî bi Wî (s.l.w.) Înay

2727. Ewwel kesekê dihate ser dîn
Kabanî Xedîce xan e şîrîn

2728. Ev dîne dema bû gût peyember
Derḥal wê tijî ji can bû bawer

2729. Îslam li pêş heman li mêran

	Bûbekrê mezin hevalê şêran	***	
2730.	Îslam bîye pêş hemû biçukan Kurmame 'Elî serûkê kukan	2746.	Bûbekrê mezin ku hate ser dîn Îman tijî qelbê wî bû şîrîn
2731.	'Umrê wî gehîbû yazde sale Ew bûye bi dîn xudan kemal e	2747.	Da gehte heval û hemseran ew Gûtina wî mîşalê cewheran ew
2732.	Îslam bû ji pêşî cumle 'ebdan Xûş yar e Bîlalê şêre merdan	2748.	Dabêjî bi nermî û cewanî Îman gelean li ber wî anî
2733.	Zeydê kuşê Hârîseyî nîkunam Ew pêşî mewalîyan bû îslam	2749.	Îslam bû bi gûtina wî 'Uşman Wek Telhe, Zubeyr û 'Ebdê Rehman
El-Mu' mînûn-es Sabîqûne (Bawermendên Pêşiyê)		2750.	Se'dê kuşê Malikî bi hîmmet Her şeş ku mubeşşir in bi cennet
2734.	Hîna bû emir dihat ji Cebbar Tu rabe ji bû Xudê bi înzar	2751.	Ewwel jineka ku bûye îslam Paş dayke Xedîceya nîkunam
2735.	Gazî bike ummetê bi dînî Emma çi bi nermî û şîrînî	2752.	Lê Ummul Feđl bû bûy Xudênas Kabanî bû mam Îmamê 'Ebbas
2736.	Peyxemberî nê hebû hevalek Şîrînxeber û mezin xîşalek	2753.	Esma jî kiça xelîfê ewwel Kabanî bû ew Zubeyrê Efđel ***
2737.	Dûstek bû çi laîq û şîrîn e Hem rast û durist û hem emîn e	2754.	Îslam bû ji paş Ebû 'Ubeyde Wek Bûseleme Se'idê Zeyd e
2738.	Bûbekrê kuşê Ebû Quhufe Teymî ye sipî demîr ¹ û şaf e	2755.	Jinka wî digel ku Faţîma ye Xuşka 'Umerê giran buha ye
2739.	Lewra ku Nebî ji pêşî hemyan Bû taze dibêjî dîn û Qur'an	2756.	'Uşmanê bi navê Babê Mez'un Gel her du bira li dînê heq bûn
2740.	Gû: "Ey ji me ra tu yar û yawer Ez yarê Xudê me ger te bawer"	2757.	Êk 'Ebdê Xudê ye êk Qudam e Wek lawê 'Ubeyde xûş zelam e
2741.	"Peyxemberek Xudê hinarî Bû rahê durist û tazekarî"	2758.	Kurmamê resûlê pak û ekrem Wek Erqemê navê Babî Erqem
2742.	"Ew êk e belê wî ney heval in Ev cumle şenem hemû beţal in"	2759.	'Emrê û 'Ebes e digel Ebûzer Wek Xalidê bab Se'idê mîr ser
2743.	"Her bûye ezel ebed dimînî Nadan e kesê wî ney hebînî"	2760.	Her sêne ji mûmînanê pêşîn Zu hatine ser heqîqeta dîn
2744.	Ev sirre dema bû gût peyember Bûbekirî ji dilve kirbû bawer	2761.	Hetta gûtiye Buzerrê pîre Rojek me heta niha bibîre
2745.	Me qet ji te ra xilaf nedîne Her çî tu bibêjî min yeqîne	2762.	Îslam bûne pêşî min bi defter Bûbekir û Bîlal û heq peyember

¹ Qelb, dil.

2763. Ev çen kesene bi nav û nîşan
Zu bûne bi dînê heq xudan şan

2764. Ta maye cîhan bi nav dimîn in
Şahîb huner in ji sabiqîn in

2765. Îslam bûne paşî wan kit û cut
Roj ruje li muşrikan ceger şut

2766. Her çî ku li wan dihatî bawer
Da hêt bi 'ecel bû nik peyember

2767. Wî fêr dikirin bi rahê dînî
Emma çî bi hîkmet û şîrînî

2768. Kafîr nê ji wan gelek neyar bûn
Ew çunke bi dînê heq diyar bûn

2769. Ew zûr in û ev bi wan newêrin
Helbet xû divêt ji wan veşêrin

2770. Lewra çî eger ji wan vîyayî
Bû kîrnê nivêj di çûn çîyayî

2771. Nav geli û şikeftik û nuwalan
Da ken bû Xudê bi her çî halkan

2772. Dem dem bû Nebî dihatî Qur'an
Wan zêde dibû ji nurê îman

2773. Êk êke dihatine ser vî dînî
Emma bi duristî û evînî

2774. Wan her çî dikir bi dînî îqrar
Da çît li dilê wî hubbê kuffar

2775. Ger bab û bira û day û xizm in
Derhal wî hemû dibûne duşmin

2776. Wan zûr divîya peyemberê dîn
Çêtir ji giyan û canê şîrîn

2777. Ev yare kesê ji can vîyayî
Êdî wî nevêt cîhan tebayî

2778. Çen carê peyemberê Xudayî
Gel wî bû 'Elî diçû çîyayî

2779. Da mîneve muddeka dirêje
Da ket bû Xudayê heq nivêje

2780. Her rojê bi dizî dihêt û çîtin
Ta carê Buṭalibî didîtin

2781. Pirsî ji Nebî ku ev çî dîn e
Gû: "Dînê Xudayê 'alemîn e"

2782. "Dînê melek û peyemberan e"
Ev dîne serê heyatê can e

2783. "Hem dînê wî Îbrehîm xelîl e
Bapîrê me yê qedir celîl e"

2784. "Mewlayî ezê kirîm peyember
Bû cumle beşer delîl û rehber"

2785. "Çêtir hemîyan eger bizanî
Tu çake qebûl bikey ji canî"

2786. Wî gûfî: Nê dînê bab û bapîr
Hubba wî ezê neşem bikem bîr

2787. Emma tu ji min yeqîn bizane
Hetta me giyan bi ruh û cane

2788. Ez dê te hîfîz bikem wekî car
Kes nabî biket li gel te bedkar

2789. Rujek ji 'Elî diket suale
Babê wî erê te ev çî hal e

2790. Gû babû ji min yeqîn bizane
Îman bi Xudê me pîr ji can e

2791. Bawer bi Muḥammedê peyember
Min anîye dil me bi wî munewwer

2792. Ez gel wî dikem bi keyf û şayî
Her rojê nivêj ji bû Xudayî

2793. Gû: Ey tu kuṛê me nazenîn î
Ney hêle Muḥammedu'l- Emînî

2794. Yek carê me jê nedîne xwarî
Wî bigre bû xû bi tazekarî

Qureyşûn wel Muslîmûne (Qureyş û Musilman)

2795. Ev dîne ku dîn ji paş wî nîne
Peyda bû di Mekkeya şîrîne

2796. Çendek ji Qureyşîyan bi dilxwah
Ew bûn bi wî ra heval û hemrah

2797. Meznêt Mekehê û çan û xwaran
'Aciz bûne zûr li van bijaran

2798. Ev dîne gûtin eger helistî
Dînê me heman diçît ji destî
2799. Emma digûtin ji xû ve gav gav
Ev dîne ne dê bibî xudan nav
2800. Zur naçî ewanê bûn musulman
Dê xir vegeerên û bin peşêman
2801. Dê hêneve ser vî dînê mey pîr
Dînê mezinan ji bab û bapîr
2802. Ev Lat û Hubel bi cumle eşnam
Ew her dê mezin bibin xudan kam
2803. Wan hûn dibû dil bi van qisane
Ageh ne ji karê kar nîhane
2804. Car care ji xû ve wan digûtin
Hîna ku ji wan ve can dişutin
2805. Ger ney zivirneve wek he care
Gel wan dê bikeyn hizar nekare
2806. Dê deyne berê ‘ezab û talî
Şed rêncê dil û nexuşehalî
2807. Ta xir digêrên di bê kes û jar
Bê şek di gerênive cumle naçar
2808. Ev gûte ewan fikir tijî can
Ageh ne ji kar û barê Deyyan
2814. Ey Qaşidê min ji bû te ferman
“Înzarê bide ‘eşîr û xizman”
2815. Ev dîne heta nihi nîhane
Dê rabe bike jinû ‘eyane

2816. Ev emre dema bû hate xware
Ew rabû piyan bi kar û bare
2817. Ehlê Mekehê ku çendê baş e
Neyxaşme ‘eşîret û ucaş e
2818. Ew rabû durust fikir zîyafet
Wî gazî kirin xizim bi de ‘wet
2819. Gava wî vekir zubanê şîrîn
Dil fêr biketin bi dîn û ayîn
2820. Derhal Bûleheb digût zelaman
Rabin ji gudarî van kelaman
2821. Rabûne hemû bi canê tarî
Ev we ‘ze kesê nekir guhdarî
2822. Hâdir kireve li rojê paşî
Zadek di bû wan bi rêz û başî
2823. Wî gazî kirin bû malê dîsan
Xizmêt xû ewan pelîd û pîsan
2824. Zade xû ewan ku xwar temame
Peyxemberî da şîrîn peyame
2825. Kes nîne gûtî wekî me xêrxwah
Nêv qewmê ‘ereb bû rastîyê rah
2826. “Bû her du cîhan we ez delîl im
Bû her du se ‘adetan kefil im”
2827. “Ez bû we dibê mî bi emrê Barî
Kî dê ji we bît me harîkarî”
2828. Qet êkî ji wan cewab nedave
Kîrbûne hemû bi şoreçave
2829. Fîkrîn ku biçin çu hîzemêran
Tim rabû piyan ‘Elî çu şêran
2830. Her çendî ku hêj nebûy zelame
Emma bi dil û ceger temame e

Emrullahî bûzharîd De ‘wetî Fîl ‘Amîr Rabî ‘î Mînel
Bu ‘setî (Fermana Xwedê ya Aşkerekirina
De ‘wê di Sala Çarê Pêxemberîyê da)

¹ Kesên hêzdar, serhişk, an jî zordest

2831.	Wî gûtî : “Eya resûlê Barî Ez bû te dibêm bi harîkarî	2849.	Yek qarî dihêjit ewî le’înî Wî gûte resûlê heq; Nemînî
2832.	Mewlayê min î hebîbê min tuy Dê ser bibirim çi yê bi fermuy	2850.	Her hinde bû em te xir kirîn kum Ew nabî ewa te gûtî me’lûm
2833.	Babê wî kenî digel hemanê Rabûn û bi wî kirin tîrane	2851.	Rabûne kesê neanî îman Ew qewmê we dil sîyah û nadan
2834.	Hîna ku we dî resûlê nûrîn Xizmêt wî nekir qebulê heq dîn	2852.	Peyxemberî xem gehîşte cane Neyxaşme ji gûtina girane
2835.	Gû “çak e ew li ser me lazim Ehlê Mekehê heman bixwazim”	2853.	Zur pê nediçû cenabê Barî Nifrîn bû Ebû Leheb hinarî
2836.	Ew rabû jêhel bû ser Şefayê Bû xir Mekehê biket nîdayê	2854.	Ey Bûlehebê le’în û kafîr Ey xanexirabê xaneagir
2837.	Ew gazî diket bi dengê hêl Ey qewê Qureyşî pîr û cahêl	2855.	Her tu yî xîsar û qur bi ser tuy Malê te çi nîne her dema çuy
2838.	“Ey xirve bibin me mam û pismam Ey cumle Benî Menafê pişîr kam”	2856.	Dê biçe cehennemê muebbed Têr tamke cezayê karê xûy bed
2839.	“Ey Zuhîrî û Teymîyan û Mexzûm” Ey cumle Benî Eşed bibin kum”	2857.	Jinka wî digel pelid û pîs e Îştû dikevîte nêv werîse
2840.	Cemyane gelek ji wan ‘eşîran Dûr beytê mezin ji la û pîran	2858.	Çen ture bû Bûleheb bi hîddet Gel cumle Qureyşîyan bi şîddet
2841.	Peyxemberî gût bi dengê xuş “Ger bû we bibêm gelî xudan huş”	2859.	Ev dîne wekî Xudê xudan e Dê ser bikevî li kerbê wane
2842.	“Hespek yê heye li ser çiyayî” Teşdîq me diken erê bira yî”	2860.	Hîç roj nediçû bi emrê Rehman Îlla dê hinek biban musulman
2843.	Wan gûtî belê tu wek me nasî Dûr î ji dirux û kêr û kasî	2861.	Ev dîne digirt ji dil şefayî Wan guh ne ji talî û cefayî
2844.	Wî gûtî “Peyxember û nezîr im Peyxemberê Xalîqê Qedîr im”	Îcma’ û Qureyşîn ‘Ela Mu’adatîhî (Tifaqa Qureyşîyan Bo Dijayetiya Wî)	
2845.	“Emrê me diket Xudayê Cebbar Ez hingû bikem bi dînî hişyar”	2862.	Teqşîr nedikir Nebî ji î’lam Wan gazî diket bû dînê îslam
2846.	“Nef’ê we neşêm bîdem çi carek Hetta ku ne bi dînî mubarek”	2863.	Her çî digehîştê bû Xudayî Bû dînî dixwazî bi hustayî
2847.	“Her êk e Xudê wî nîne hemser Ev cumle şenem çi nîne yekser”	2864.	Gel nermî û xûşîy û cewanî De’wet dikirin bi xûş zibanî
2848.	Gava ku we gût resûlê maqûl Rabûve Ebû Leheb zuban rol	2865.	Teqşîr nedikir ji de’weta heq Derheq şeneman ji gûtina req

2866. Behşê şenem û şenemperistî
Bê tirs û quşur dikir duristî
2867. ‘Uzza û Hubel Menat û Late
Wan bûn ji Nebî civîn xelate

2868. Rabûne Qureyşî piřr ji kînan
Dê ku şeneman bidey civînan
2869. Lewma me û dînê bab û bapîr
Carek dî bikey dikey xû êxsîr
2870. Carek dî bi wan bidey civînan
Şed derba dixwî di gav û hînan
2871. Mamê wî Buţalibê dilawer
Wî zanîve wan çî gût peyember
2872. Gû: Kî heye dest dirêjke carek
Bû layê Muħemmedê mubarek
2873. Ta maye me ruhî di vî giyanî
Kes nabî li gel biket nezani
1.
2874. Zani ku Qureyşîyan yeqîn e
Mamê wî ji wî belarevîn e
2875. Ew êk e ji mazinan bijare
Şahib şeref e û îxtiyar e
2876. Mumkîn nîye gel bikeyn bi germî
Em çake digel bikeyn bi nermî
2877. Rabûne hinek ji wan bijare
Her çî ku bi nav û şan diyar e
2878. Ew çûn ji Buţalibî vecemyan
Serdefterê wan heman Bûsufyan
2879. Bûcehlê kuřê Hîşamê bedkar
Derheq bi Nebî şibî şeyê har
2880. Wek ‘Utbe û Şeybe êt şenî‘e
Nakesbeçe êt kuřê Rebî‘e
2881. Gel wan e Welid kuřê Muxîre
‘Asê kuřê Wailê heqîre
2882. Bûlbûxûriyê kuřê Hîşamî
Eswed kuřê Muţtelib bi ‘amî
2883. Rabûne digel cema‘etek bûş
Bû layê Buţalibê xudan hûş
2884. Gûtin nê tu jî li ser vî dînî
Nê tu jî Muħemmedî dibînî
2885. Her gavê didet hizar civînan
Bê qedir diket butan û dînan
2886. Ev kare çu ca me qeř nedîne
Bimrîn bi hemû ne wek ve jîne
2887. Nê ber te nebît ku tu xudan î
Em tembî dikeyn bi yek nezani
2888. Buţalibî gût: Temam wesa ne
Ez bû wî dibêm bi ‘aqilane
2889. Dê bêjmê çu ca wetuv¹ nebêjît
Ew avê royan li dîn nerêjît
2890. Her gavê dibêm kuřê bira yî
Emma nê divêt bi hûsitayî
2891. Red kirneve wî wekî dizanî
Ev care bi nermî û cewanî

2892. Buţalibî gerçî ew xeber gût
Peyxemberî her li wan ceger şut
2893. Ew paşve neçu ji de‘weta heq
Wî pişt bi Xudê mu‘înê muţleq
2894. Xaşma ku didî wî mamê sengîn
Ser wî diketin şîrîn û rengîn
2895. Ser karê xû zûr bi kar û bar bû
Ev dîne heta bi aşîkar bû
2.
2896. Zani ku Qureyşîyan yeqînî
Mamê wî çu ca wî naşîkênî
2897. Wan kîn û kerb di can bû xalib
Carek dî diçin bibên Buţalib
2898. ‘Emmarê kuřê Welidê dildar
Mişlê wî nebûn bi ‘eql û kiryar
2899. Lawek bû gelek cewan û taze

¹ wesa

	Ew gel xû birin bû pîs niyaze	2917.	Yan dê tu meni' bikey şîrîn kar Nek em dê li gel te keyne kujtar
2900.	Gûtin ji te ra ve law û gence Tu bû xû xudan bikey çi qenc e	2918.	Xîr suç ji te ne tu jê xudanê Keyfa te ye êdî tu dizanî
2901.	Hem bû te kuş e û xûş mu'în e Bes bû me Muḥemmedî tu bîne	2919.	Wan ev gefe kir ji wî bi tundî Rabûn û diçin bi derdemendî
2902.	Teslîmî me ke ji canî daşdar Em dê bikujîn li batî 'Emmar	2920.	Bûṭalibî ev ji wan ku zanî Ew kefte xeman ji cerg û canî
2903.	Gava we gûtin ewan neyaran Bûṭalibî huş neman li qaran	2921.	Pê xûş nîye wî ji ray û huşî Gel xizm û kesan biket nexûşî
2904.	Ev 'eql e gûtî li ku we anî Kurkê we xudan bikem çu canî	2922.	Hem dest ne diçû ji zêde xîret Hu bêlî resûlê pakesîret
2905.	Teslîmî we kem vî canê mamî Ez ku dê bikem ve qed nekamî	2923.	Duşmin dihusîn ji wî didanan Dê ku we bihêlî canê canan
2906.	Rabûn bi xisaretîve dîsan Ew bê huner û pelîd û pîsan	2924.	Çendî dikirin wî hizr û texmîn Axir wî gûte resûlê nûrîn
3.		2925.	Me'lûmê te ye tu çak dizanî Min zûr tu divêy ji qelb û canî
2907.	Carek dî diçin welê bi hîddet Nik mamê Nebî bi kerb û şîddet	2926.	Emma tu dibînî van neyaran Derheq te diken çi reng nekaran
2908.	Gûtin wî: Belê tu şehriyar î Şahîb şeref î û îxtiyar î	2927.	Gava dî gûtin me wan deq û deq Tehdîd û gef û gelek qisêt req
2909.	Qedrê te me girt heman tebayî Da men'e bikey kuşê birayî	2928.	Ez meşlehetê wesa dibînim Ger xû te divêt û ez bimînim
2910.	Avayî nehêjt ewî ji bû me Gazinde ji tu diken 'umume	2929.	Tu hindî nekey ji qewmî şîddet Barê me nekey ji zêde taqet
2911.	Me'lûmî te bît ji paş ve çende Êdî ne dikeyn qebul xû hinde	2930.	Gava ku resûlî kir gudarî Gû "Mamu qesem bi zatê Barî
2912.	Ev kare çi ye diket Muḥemmed Aciz kirîne wî cumle bê hed	2931.	Min rojê biken di raste destî Heyvê jî di destê çep duristî
2913.	Bes nîne me lêk diket bi duşmin Ser dînê me çûn heta weku jin	2932.	Ez nabî ji dînî waz bihînim Ta ser dikevît meger nemînim"
2914.	Her rojê hinek diçin li ser dîn Êdî me nevêt heyat û ev jin	2933.	Fikrê tu nekey ku bê xudan im Ez Xaliqî bes tinê dizanim
2915.	Lewma me diket bi bab û bapîr Dînê me neman çi rêz û teqdîr	2934.	Ev gûte wî kir bi zarê şekker Rabuve bi kizgirî peyember
2916.	Bû van şenem êt me pişîr evînan Rojê didetê hizar civînan		

2935. Agir digehişte canê mamî
Gû: “Ey tu ruh û rewanê mamî

2936. Her çî te divê bibêje taze
Dê harî te kem bi ‘îzz û naze

2937. Ez ser te dikem şerî çu şêran
Hetta ku dibim ji can sipêran

2938. Ney dûst e kesê li weqtê nî‘met
Medhan û gefan biket ji hîmmet

2939. Yarê te ew e di gavetengan
Harî te biket wekî pilingan

2940. Mezinan gûtîye: Ku yarê parî
Naket ji te ra çî harîkarî

2941. Derhal wî xizm dikirne gazî
Ey bû we divêt me serfiraî

2942. Ey hûn me hemû ucax û yar in
Ger hûn ji me ra ji dil guhdar in

2943. Ez ser vî Muhammedî dikem her
Her çendî biçît li ser wî min ser

2944. Hemyan gûtî em te harîkar in
Her emrê bikey ji can gudar in

2945. Bes Bûlehebê le‘în û xeddar
Ew gel hemû muşrikan bi bedkar

2946. Elheq: Ebû Talibê dilawer
Teqşîrî nekîr ji bû peyember

2947. Westa bû li sîngê wan tebayî
Wek Rosteman bi canfidayî

2948. Ta mabû ji wî dikir xudanî
Emma bi duristî û cewanî

2949. Her çî wî dikir dikir bi pakî
Peyxemberî bîr neçu ve çakî

2950. Kes xeyrî Xudê eger çî nîne
Nê ev sebebeş hemû ji wî ne

2951. Gava ku Qureyşîyan we zanî
Xir Haşimî lê diken xudanî

2952. Cumle lê dibûn neyar û dilreş
Ser vî xeberî dibûn muşewweş

2953. Ev kare jinû nexuşêhal bû
Dunya ji şehabeyan xû tal bû

2954. Dest heldikirin ewan xiraban
Bû qehr û ezîyeta şehaban

2955. Dem pîsecivîn û dem tîrane
Geh cewr û cefa ye geh qutane

2956. Şed karê ne laîq û ne hemwar
Neyxaşme bi wanê bê kes û jar

2957. Emma nê ewan bi dîn we şabûn
Ageh ne ji talî û cefa bûn

2958. Baxuyiyê¹ mezin tinê dizanî
Wan êş û elem çî geşte canî

2959. Hezkey tu were ji bû nimûne
Ev mebhêşê têt ji dilî xwûn e

EZ-ZEHRATU’S- SANÎYETÛ (KULÎLKA DUYÊ)
Fî Te‘zîbîl Mustaf‘efîne Wel Welmustaf‘efat
(Rencdana Belengazan)

2960. Eşhabê resûl ji paş ve çend e
Pirr gende bûyîn û derdemende

2961. Wan muşrik û duşminêt Xudayî
Rabûn bi fidayê wan tebayî

2962. Her çî ku ji wan xudanê pişte
Wan hed nebû gel biken çî tişte

2963. Emma çî kesê de‘îf û jar e
Wan gel wî kirin hizar nekare

2964. Xaşma li ewan ku ‘ebdê wan bûn
Ew zêde ji wan bi derd û jan bûn

2965. Enwa‘ê cefa û derd û êşan
Her rojê ji destê wan dikêşan

2966. Geh da digirin tinê di xanî
Nabî bidenê ne av û nanî

2967. Geh zivrî û tendî û civîn in

¹ Xwedê.

- Gavê ji qutan di nêv nivîn in
2968. Car car dibirin bi bê temîzî
Ser piştê dirêj diken di xîzî
2969. Kerba di dilê xû ta biken der
Ser sîngî ewan tijî dikir ber
2970. Elqîşse çi ya ewan vîyayî
Wan gel dikirin bi bê Xudayî
2971. Bêkes nê hebûn di wan gelek zûr
Wan zêde duwazde kes di meşhûr

1. Bîlalu Hebeşîyyî (Bîlalê Hebeşî)

2972. Zanî te Bîlalî hal çi hal bû
‘Eyşê wî ji destê wan çi tal bû
2973. Ew ‘ebdê Umeyye yê Xelef zad
Mel‘unê tijî ji kufr û îfsad
2974. Çen carê dibir di germerojê
Germa Mekehê şebîhî dujê
2975. Serpiştê dirêj dikir Bîlale
Ney geh li feqîrê pişî bi nale
2976. Ew da çi berek mezin dianî
Sersîng û zîkê wî tim didanî
2977. Dabêjî heru evê dibînî
Hetta tu li ser wî dîn bimînî
2978. Hetta bi Muhemmedî te bawer
Hal dê eve bît te ta diçît ser
2979. Dabêjî Bîlal bi cergê şutî
Ew nabî ebed ewa te gûtî
2980. Bûbekrê mezin dî yek li rojan
Ew rege bi renc û zehmet û jan
2981. Wî gûte Umeyyeyê le‘îne
Ma dîn çûne murwetîj te nîne
2982. Ev ‘ebdê hu bêkes û neçar e
Karê tu digel dikî ne kar e
2983. Wî gûtî: Belê diyare her tûy
Ev ‘ebde li min te kirye bedxwûy
2984. Bûbekrê gûtî bizan şîrîne
‘ebdek wekî te me hey nedîne

2985. Emma çi zelamekê bikar e
Bû şulê yek e ji wan bijar e
2986. Ez dê deme te bi vê Bîlalî
Rađî bû Umeyye xane xalî
2987. Bûbekrê hituve kirbû rizgar
Azade kirîş di rahê Xeffar
2988. Yarek mezin e Bîlalê şîrîn
Zur xûş divîya resûlê nûrîn
2989. Mêrçak û dilawer û emîn e
Deng xûş û mûezzinê Medîne
2990. Ew ma bû heta wî kir bû hîcret
Rebbê wî didanê ‘ewn û nuşret
2991. Bû her şerekî diçû peyember
Ew gel wî dibû çu şêrê şerker
2992. Hîcret li dinê ku kir Bîlalî
Hîcret digehişte bîst salî
2993. Wî merqedê pak li şehre Şam e
Ta maye cîhan bi qedr û nam e
2994. Tahîr bû liqayê wî dinalî
Ya Reb bide xatîra Bîlalî

2 – 3 – 4. ‘Emmarun we Walîdahû (‘Emmar û Deybabên Wî)

2995. Sê kes dî ji wan de‘îf şehaban
‘Emmar e bi her du day û baban
2996. Deyka wî Sumeyye bab e Yasîr
Şahîb şerefê di pişî mefaxîr
2997. Wan zêde didît li dest neyaran
Şed cewr û cefa û şed nekarî
2998. Çen car dibirin bû ebteha kûr
Rojê di germ ‘ezab didan zûr
2999. Zur êş û elem ewan dikêşan
Lew hâlê li wan bû zûr perîşan
3000. ‘Emmarî bila ku newcewan e
Taçet wî tijî geh û giyan e
3001. Emma dê çiken wî day û babe
Ew her du di pîr û ev ‘ezabe

3002.	Rojek digehîte wan peyember Her sê di 'ezabê bê ser û ber	3020.	Çefya wî di gerdenê diken car Lê peytê diken ji canê daxdar
3003.	Agir wî gehîşte cerg û canî Ya Reb tu dibînî tu dizanî	3021.	Em gel te gûtin gelek bi kîn in Ev reng e te dê bixendiqînîn
3004.	Vê rencê dixun tinê li ser te Wan her tu hey û xudan xû her te	3022.	Yan dê bimirî di gav û hîne Yan bêje Muhemmedî civîn e
3005.	Ferman kire wan resûlê Tahir "Şebrê xû bikêşe alê Yasîr"	3023.	Wî gû di dilê xu: Ya îlahî Mewlayê min î tu padişah î
3006.	Dunya çi nîye ne cayê man e "Cennet min û hingû xûş ji van e"	3024.	Mîn su nîye şibhî day û baban Ger ez bimirm di van 'ezaban
3007.	Yasîr di 'ezabê ma bi jarî Hetta bi Xudê xû can siparî	3025.	Emma me ûmêd e ger bimînîm Ez can ji giyanê van derînim
3008.	Rojek digehît Sumeyyeya pak Bûcehlê xudan xurûr û bê bak	3026.	Me' lûmî te ye xû qelb û canim Qehrê tu nekey ji ber zubanîm
3009.	Bew pîrejîne diket tîrane Pîr lê zivirî ji daxê cane	3027.	Naçar wekî wan gûtî civîn gût Emma wî dil û ceger nihîn şut
3010.	Bê hed wê nelaîq û civîn dan Bew ehmeq û kafîrê le'în dan	3028.	Berdave ewan ve besteşêre Lezkir bû çu nik resûlê xêre
3011.	Bûcehlê tîjî ji kîn û kerbe Derbek wî li wê dida çi derb e	3029.	Aluz wî dibînî yarê muxtar Gûtî te çi ye hevalê 'Emmar
3012.	Qet şerîm nekir ewî pelîdî Wî ev jîne kujt digel şehîdî	3030.	Gû: Ez çi bibêm resûlê nûrîn Karek ji me bûye zûr neşîrîn
3013.	Ewwel kese ew dihate kujtin Ser dînî ku xun lê hate rijtin	3031.	Kir qîşse ji bû Nebî cewane Wî gûtî: "Bilan te dil çewa ne"
3014.	Serdefter e ew bû xîr şehîdan Ya Reb me bikey ji wan se'îdan	3032.	Wî gûtî qesem bi zatê Rehman Mîn qelb û demax pişîr in ji îman
3015.	'Emmarê me ma di nêv 'ezab e Ser dîn mirin wî day û babe	3033.	Wî gûtî: "Bide min civîn tu her gav Her carê wesa tu kirye tengav
3016.	Ta hingî çewa de'îf û jar bû Wê gavê du hinde kûlewar bû	3034.	Ev gûte ji hîkmetê tamam e Tengavî helal diken herame
3017.	Lê zêde kirin ewan neyaran Îşan û elem pitir li caran	3035.	'Emmarî qetand bi her çî hale Ev renga heyate çen ji sale
3018.	Carê dibirin bi fi'lehîzî Ev lawe dirêj dikir di xîzî	3036.	Ew ma bû heta gehîşte xûşî Ser dînê Xudê bi 'eyşê nuşî
3019.	Serpiştê dirêj diken hinek hel Sersîngî diken gelek berê kel	3037.	Xîr şer wî kirin bi pehlevanî Gel fexrê cîhan û ruh û canî

3038. Ew yek bû ji kujtiyanê şiffîn
Ew layê 'Elî bû lê bi dilvîn
3039. Peyxemberê heq we da bû ferman:
“Emmar çi dema dibîte bê can”
3040. “Qewmek dikuji ewî di baî”
Ew qewme bû şamîyêt di taxî
3041. 'Umrê wî gehîşte nuç û çar e
Barkir li kevin cihan û ware

5. Xebbab-ubnu el-Erettî (Xebbabê Kuşê Erettî)

3042. Xebbabê kuşê Erettî dîsan
Bê hal bû li dest neyar û pîsan
3043. Wan dane berê 'ezabeka zûr
Karê wî şebir bû ew cefa xur
3044. Çen car dikirin bi rot û qutî
Nav xîzê gerim wî can dişutî
3045. Ew qewmê Xudê nenas û hin baî
Çen roj bi berê gerim dikir daî
3046. Çen zêde kirin ji qehr û azar
Ew belkî ji dînê heq bihêt xwar
3047. Xebbabî bijil ji şebirê kêşan
Qet guh nedida cefa û êşan

3048. Bertengî eger çî zûr di tal in
Emma nê di kurt û ser zewal in
3049. Her lehze didet xudan cefayan
Barî ji kerem hizar 'etayan
3050. Xaşma tu bixwûy li ser vî dînî
Bê hed keremê ji wî dibînî
3051. Sîrrek mezin e gelek nîhan e
Dûstê te Xudê ku berbela ne

3052. Xebbabê kuşê Erettî carek
Çu gûte peyemberê mubarek
3053. Razabû di nêv 'ebayî taze
Bin sêberê Ke'beya bi naze
3054. Ey min bi fîdayê nazenîn î
Halê me xû tu cewan dibînî

3055. Xûşî me neman li dest neyaran
Ew gel me diken hizar nekaran
3056. Gavê bi civîn û dem tîrane
Rojê bi 'ezab û geh qutan e
3057. Xebbabî dema we gûtî bû yar
Rabuve bi royê şur çu gulnar
3058. Ew tore bû lê ji vî kelamî:
“Ey dûstê me gûtî bûç nefam î”
3059. “Pêşî me hebûn hinek peyember”
“Ser dînê Xudê dibûne bê ser”
3060. “Hindek dî ji wan bi kelbetanî”
“Gûştê jê dikirin li ser giyanî”
3061. “Be'çek bi mişarî kirine du şeq”
Ba çendî cefa û karê naheq
3062. “Ew qet nedibûn ji dîn peşêman”
Ta can dikirin fîdayê îman
3063. “Bêhna xû dirêj ke dê bibînî”
“Serbest û xudanê şan vî dînî”
3064. “Xaliq ji me ra bi harîkar e
Ew bess e me piştevan û yar e”
3065. Rojek tu eger bixwuy cefayê
Şed roj dê buxwuy di dil şefayê
3066. Her çendî şebir li canî tal e
Axir dibitin şîrîn û 'ale
3067. Xebbabî ji xû qetandî taze
Ta dînê Xudê bû serfîraze
3068. Çen carê diçû xeza û kujtar
Peyxemberê me digel bû ev yar
3069. Axir bû li Kûfeyê muqîme
Hetta diçû cennetu'l- neî' me
3070. Hîcret di sîh û şeşê bû Xebbab
Barkirbû liqa Xudayê tewwab

6. Şuheyb-ubnu Sînan-ur Rûmîyyî (Şuheybê Kuşê Sînanê Romî)

3071. Êkê dî ji bêkesê di xemnak
Meşhûr e Şuheybê rûmî yê pak

3072. Eşla ‘ereb e Nemir qebl e
Rûmyan bi sebî bû kir zelîle
3073. Wek ‘ebdî kirîbû êk ji kuffar
Gel wî dikirin gelek ji azar
3074. Çen mudde ewîş xudan cefa bû
Hetta ku ji duşminan reha bû
3075. Roja ku derik vebû bû hîcret
Wî bû xû ji wan nedît çi derfet
3076. Her rojê hinek diçin Medîne
Miskînî meni ‘ diken li çûnê
3077. Wî xirvekirî bi her çi hale
Bew çendî ewî hebûy ji male
3078. Êkek ji bijareyan Şuheybe
Feðla wî ne cê guman û reybe
3079. Peyxemberî gût wî: “Babê Yehya”
Hêşta ku nebûy cenabê Yehya
3080. Roja ku ‘Umer dibît birîndar
Wî batî xû kir îmam şîrînkâr
3081. Bû karê xîlafetê ji bû dîn
Şeş kes di bijare helbijarîn
3082. Ta êkî ji xû diken diyare
‘Aîd bi te ye gûtê ve kare
3083. Axir li Medîneyê wefa bû
‘Umrê wî bi heftê sal geha bû
3084. Hîcret digehî sihê û heştê
Wî kirbû sefer ji bû biheştê

7. ‘Amîr-ubnu Fuheyretî (‘Amîrê Kurê Fuheyrey)

3085. ‘Amir ku dibên kuşê Fuheyre e
Mêrek mezin e xudanê xêr e
3086. Ew ‘ebdê Tufeylî bû bi naçar
Bê hed wî didanê qehr û azar
3087. Wan çendî kirin bibît peşêman
Her zêde dibû wî nurê îman
3088. Bûbekrî didî ve newcewane
Bê çare ye zûr ji destê wan e

3089. Wî jî dikirî wekî Bîlalî
Aza diketin bû Zulcelalî
3090. Xalib wî ji bû dikir şivanî
Emma bi duristî û cewanî
3091. Hîna ku resûlî kirbû hîcret
Wî yarê Ebû Bekir di xidmet
3092. Ew her du veşartî bûn di xarê
Ev ‘Amire bû he rojê carê
3093. Wî pez dibire ewan kinaran
Da şîrî bibet bû van du yaran
3094. Weqtê ku diçin ji bû Medîne
Gel wan diçîtin bi dil evînê
3095. Du şer dikirin digel peyember
Bedr û UHUDAN cewanî şer kir
3096. Roja çu şerî li Bîr Me‘ûne
Ew şur bû bi derbekê di xune
3097. ‘Umrê wî dibûye çil temam e
Ew bûye şehîdê nîkuname

8. Ebû Fukeyhefî (Babê Fukeyhey)

3098. Efleh bû Ebû Fukeyhe meşhûr
Kêşa wî ji destê wan cefa zûr
3099. Şefwanê kuşê Umeyyeyê xwar
Ew êk bû ewî ji ‘ebdê kiryar
3100. Îslam bibû ew digel Bîlalî
Bê hed wî didîn nekam û talî
3101. Yek rojê Umeyye napesind e
Ew bestî bi her du pêt wî tunde
3102. Ser pişt dixişînî jarê Efleh
Hetta bire nêv niwalê ebteş
3103. Ney tirsê Xudê ne guh li şerme
Havêtî wesa di xîzê germe
3104. Carek dî şidand werîs di gerdên
Gû: Nabî çi kes ebed te berden
3105. Gel wî bû bira Ubeyyê bedkar
Gû zêdeke lê ji qehr û azar
3106. Ta bêt Muhammedê wî yare

- Qurtar biketin bi sîhrekare
3107. Wan dane berê bi pê nî miste
Ta şîr bû ji wanve pê û deste
3108. Nageh dimeşît ji wêrê kêzek
Hêj mabû di nêv leşê wî hêzek
3109. Gûtbû wî Umeyye: Ey feqîro
Ev kêze nebit Xudê te îro
3110. Efleh xû digel hemû ‘ezabe
Zu da ve le‘înî xûş cewabe
3111. Gû rebbê me pak e bê heval e
Bê ‘eyb û zewal e Zûlcelal e
3112. Piřr qedr û kemal û qudret û cah
Rebbê min û tew ve kêz e Ellah
3113. Gava we digûte wan neyaran
Dubare didan bi derb û daran
3114. Wan zêde kirin ji renc û êşan
Hetta digehişte ruhê kêşan
3115. Rabûn û diçin li wan yeqîn e
Êdî dimirît di gav û hîne
3116. Hişyar dibitin ji jan û rencan
Nageh wê dihêt serûkê qencan
3117. Bûbekrî ku dî di êş û jan e
Agir wî gehişte cerg û cane
3118. Gel xû dibetin bû nik xudanî
Ew jî dikirît vî newcewanî
3119. Qurtar diketin ji destê kuffar
Aza diketin di rahê Xeffar
3120. Bûbekrê kerîm û ehlê xêr e
Bû vî ‘emeli ji mêje fêr e
3121. Efleh me nemir bi xêr û şayî
Hîcret wî dikir bi canfidayî
3122. Hêştî ne bibûye şer li Bedrê
Wî kir bû sefer bû kaxê heşrê

9. Lebînetu (Lebîne)

3123. Wan bes nebû qewmê xanewêran
Ev cewr û cefa dikir bi mêran

3124. Hetta bi jinê de‘îf û jare
Gel wan dikirin çi qed nekare
3125. Her kes ku ne murwet û ne dîne
Dûr nîne ji wî ve qehr û kîne

3126. Êk bûye ji wan Lebîneya pak
Bêçare ji destê wan bû xemnak
3127. Caryek bû ewan belê nîkunam
Pêşî ‘Umerî bibûye îslam
3128. Çen car ‘Umerî quta Lebîne
Ew belkî bihête xwar ji dîne
3129. Ew çendî zelîl dibû diêşa
Wê her bû Xudê şebir dikêşa
3130. Ta mandî dibû ‘ezab didanê
Wê bê meferê û bê giyanê
3131. Dabêjî heroj te hal dê hu bî
Hetta tu li ser vî dînê xû bî
3132. Dabêjî Lebîne ey dilawer
Ger tu jî ji dil neînî bawer
3133. Dê tu jî biêşî wek diêşim
Vê rencê dikêşî wek dikêşim
3134. Şebrê bike zu bi çav dibînî
Serbest û xudanê nav vî dînî
3135. Ger yarê me bî xudanê ‘alem
Dunya dê li we bikeyne matem
3136. Ev gef dikirin ewî bijarî
Wî çunke qewî bû pişt bi Barî

3137. Mezinan gûtiye şîrîn zimanan
Tengavî zîrek diken xudan
3138. Nabînî kitik dibîte naçar
Gel şêrî diket bi pencekujtar

3139. Bûbekrî didît di êş û nal e
Wê jî dikirît bi her çi hale
3140. Aza diketin di rahê Ellah
Ya Reb me bikey digel wî hemrah

10. Zînnîretu (Zînnîre)

3141. Zinnîre jinek ji wan jinan e
Zûr dîtî ji wan cefa û jane
3142. Zêde ji duyan çî derdeser bû
Carê Ebû Cehle car 'Umer bû
3143. Bê hedd û hisêb wê talî kêşan
Hetta weku kuçe bû ji êşan
3144. Bûcehlî digûte wê bi nûre
Lat û Hubelî tu kirye kuçe
3145. Ev dînê kevin ji bab û bapîr
Hêla te lewa tu kirye êxsîr
3146. Zinnîre digût ji cerg û canî
Ey çen mezin î û çen nezan î
3147. Ageh çî heye ewan ji karan
Ev kare ne karê kulkedaran
3148. Ev kuçeyî bû me xûş xelat e
Bêşek ji Xudayê heq ve hate
3149. Qudret wî pişî e kerem wî zûr e
Çavêt me tijî biket ji nûre
3150. Wî ev qise kir ji nurê îman
Meqbul bû li nik Xudayê Rehman
3151. Rabûve sube ji xew nivistî
Çavêt wê ku ron bûyîn duristî
3152. Wan zanî dema Qureyşîyê bed
Sihrek bû gûtin kirî Muhammed
3153. Ev carîye ji wek mezin Lebîne
Bûbekrî ji bû Xudê kirîne
3154. Qurtar diketin ji renc û jarî
Aza diketin di rahê Barî

**11 – 12. En-Nehdîyyetu we Ummu 'Ubeyysîn
(Nehdîya û Deyka 'Ubeyysî)**

3155. Her we li jinan hebûn du carî
Dunya ku ji wan dikirne tarî
3156. Ek Ummû 'Ubeyse pişî ji qedr e
Nehdîye ewa dî pişî ji şebr e
3157. Wan dîne ji destê wan neyaran
Çen cewr û cefa hizar ji caran

3158. Bûbekrî ewîş wekî hevalan
Her du vekirîn bi her çî halkan
3159. Aza diketin di rahê Barî
Rehmet hemû dem ji wî bibarî
3160. Me 'lûm bû wekî me kir beyane
Bûbekrî ewêt kirî ji vane
3161. Heft in jin û mêr wekî te zanî
Ya Reb bideyê hizar emanî
3162. Mes'ûdê ebed bikey di cennet
Tahir wî bikey heval bi minnet

**EZ-ZEHRATU'S- ŞALÎŞETÛ (KULÎLKA
SÊYÊ)**

**Fî Zîkrî el-Mustehzîne we Men Kane Eşedde Ezen
Lînebbîyyî S. 'A.W. (Tîraneker û Xirabkarên
Derheqê Peyxemberî (s.l.w.)**

3163. Ya Reb tu tinê bi xû dizanî
Ey her tu xudanê 'îzz û şan î
3164. 'Ebdê te serûkê murselînan
Serdarê cemî'î mûmînînan
3165. Dîtin wî ji destê wan neyaran
Şed cewr û cefa û şed nekaran
3166. Ser dînê te ew wî can diêşa
Ser emrê te bû cefa dikêşa
3167. Ev hale ji vî beşer 'eyan e
Bew cumle Nebî diken tîrane
3168. Her qewmekê bû dihat peyember
Îlla jê dibûn neyar û bedker
3169. Zur kes ji Qureyşîyan ji xizman
Bedkarî dikir bi dest û ezman
3170. Ezman di dirêj û dil di qasî
Ey qur bi serê yê ew nenasî
3171. Ev new'e xirab û pîszuban e
Ewêt bi Nebî dikir tîrane
3172. Zur bûn di qurîşîyan yeqîn e
Hezkey bû numune van bibîne
3173. Ev nuzde kesê xirab û xasir
Bed navê cîhan diçûne agir

1-2. ‘Emmuhu Ebu Lehebîn Wemraetuhu Ummu Cemîlîn (Mamê Wî Ebûleheb û Jinka Wî Ummû Cemîl)

3174. Ser defterê wan Ebû Leheb bû
Derheqqê Nebî çî bê edeb bû
3175. Jinka wî ji wî gelek xirabtir
Ew pîrejina qebir ji agir
3176. Nav Ummucemîl e pîszubanê
Bê bar ji qiyamet û cîhanê
3177. Wek babî divêt hebin hemû mam
Ev mame çewa xebîs e bêqam
3178. Zêdey ji heman ku wî le’înî
Aciz wî dikir delîlê dînî
3179. Carê bi devî û car bi destan
Gavê bi xû gav bi butperistan
3180. Mexrûr e gelek zubandirêj e
Karê wî kirî ku her nebêje
3181. Cîran bû serê siyeh demîran¹
Şed tif li ruyê ve rene cîran
3182. Car bûye dibir le’înê ebter
Pîsatî bû ber derê peyember
3183. Dem îstîriyan û bêngenî dem
Da ket di rîya resûlê ‘alem
3184. Da bêjî resûlê ‘alemê ‘am
“Cîranî çîma husa ye ey mam”
3185. “Ma heq eve ye dikey digel min
Ev rene çîra tu bûye duşmin”
3186. “Karê tu dikey çî naşirîn e
Ma kes eve gel kesê kirîne”
3187. Lê fayde nebûn gile w neşîhet
Wî her dikirin bi wî fedîhet²

3188. Rujek diçî ew serûkê pîsan
Pîsî bireve derê wî dîsan
3189. Hemzey li wî karî çav dibîtin

¹ Kelb, dil reş

‘Eqlê wî tinê ji ser diçîtin

3190. Wî girt û gwî kir bi ser serê wî
Pîrûz bi tacê rengizê wî
3191. Carek dî ku ez te hu bibînim
Çavan li serê te derdînim
3192. Gava ku we dît le’înî zanî
Hemzey xêdeba gehîştî canî
3193. Wî zanî eger bidet cewabê
Hemze didetê gelek ‘ezabê
3194. Wî ew gwî li ser serê xû malî
Ew çu tehisî wî dil bi talî
3195. Carek dî nekir bi xû ve kare
Tîrsa wî birayê bextiyare
3196. Emma wî digût ewêt ji dil bed
Vî karî biken digel Muḥemmed
3197. Roja ku xeber dihat ji Bedrê
Qewmê wî revîn wî girtî qehrê
3198. Derdek wî gehîştû giyanî
Halla wî cuda bû tin ji canî
3199. Sektûpe dibît ne dîn û îman
Gurzê di cehennemê wî pê man

3. Ebu Cehlibnî Hîşamîl Mexzûmî (Ebûcehlê Kurê Hîşamê Mexzûmî)

3200. Bûcehlê le’în hevalê iblîs
Derheqqê Nebî gelek zuban pîs
3201. Nek bes bi zubanî hem bi destan
Carê bi xû car bi butperistan
3202. Duşmin bû gelek digel peyember
Gel pakeşehabeyê wî yekser
3203. Şulê wî kirî gelek di xwar in
Bê hedd û hisêb û bê jimar in

3204. Wê hat ji rîwayeta Buxarî
Ey rehmetê heq ji wî bi yarî
3205. Carek bû dikir nivêj peyember

² Bêdebi, rezilî

	Nêzikî ji Ke'beya munewwer		Neyhate derê bû ker bi ker ew
3206.	Çendek ji Qureyşîyan cema bûn Ewêt ku ji ber wî hal nemabûn	3224.	Naçar dikirin bi jêrî axê Da bêngenî jê ne kefte kaxê
3207.	Gûtîni kî xû pîrî huner dibînî Pisdanekê hêştirê bihînî	3225.	'Uqbe li Bedir dibît esîre Ney kujtî li wê Nebî munîre
3208.	Xû bigrî di secdeya nemaze Ew danîte ser serê wî taze	3226.	Geryave dema Nebî ji bû mal Wî jînê cîhan li wî dikir tal
3209.	Rabûye ji wan ewê şeqîtir Ew karê çî car nebû y ewî kir	3227.	Ferman diketin resûlê muxtar Bû 'Asimê Sabitî ji enşar
3210.	Ser ma ve Nebî di wê sucudê Ew xerqe di lezzeta şuhudê	3228.	"Ser bibire evî mirarê hûy bed" Mel'unî digûtî ey Muħemmed
3211.	Ta zanî kiça wî Faṭmayê Ey min bi fîdayê bab û dayê	3229.	Ger min bikujî kî bû tefalan Agir gûtî ey te qûr bi ḥalan
3212.	Wê taze li ser serî hîlanî Wê dane ewan civîn çî zanî	3230.	'Asim li serê wî dabû şîre Wî ruh di cehennemê meşîr e
3213.	Hîna wî nivêj dikir temame Nifrîn wî dikir ji çen zelame	3231.	Hem bijlî kirî Welîd 'Umare Ew bû li Hebeş zemîn mirare
3214.	"Ya Reb bigirî tu 'Emrê bednam Bûcehlê kuṛê Hîşamê nakam"	4. Eswedubnu 'Ebdî Yexûs (Eswedê Kuṛê 'Ebdî Yexûsî)	
3215.	"Hem 'Utbe û Şeybe êt şenî'e Nakesbiçe êt kuṛê Rebî'e	3232.	Eswed xû me pê çî new'e kes bû Kuṛxalê Nebî bû lê teres bû
3216.	"'Uqbey kuṛê Bumu'eytê naşad Gel pîse Umeyye yê Xelef zad"	3233.	Wî zûr dikirin bi wî tîrane Bişkên ku ji wî dev û didane
3217.	"Hem bigre 'Umare kuṛ Welîd e Gel 'Utbe peder Welîd pelîd e"	3234.	Da bêjî şehabeyan bi larî Wî çunkî didîn di kêr û jarî
3218.	Fermuyî cenabê Îbnû Mes'ûd Ez sundê dixwum bi heyyê mewcud	3235.	Engûne erê dibin cihangîr Kîsra û qeralê rom we êxsîr
3219.	Êk êke me dîn di kaxê Bedrê Kujtîne keleş di axê Bedrê	3236.	Engûdikirin ji wan xezînan Bew kerx û nîşan û şer' û dînan
3220.	Paşxiş dikirin bû nivê bîre Le'net pê dima di bîrekwîre	3237.	Zur pê dikirin ve tîrze larî Ageh ne ji kar û barê Barî
3221.	Meqsudê cenabê Îbnû Mes'ûd Ekser wî didîn di bîrê mewcud	3238.	Eswed diçitin bi rav û nêçîr Wî bayê gerim gehîştê teqdîr
3222.	Me'lûm e çiku Umeyyeyê bed Ew bel bibû nêv zirî çî bê hed	3239.	Ew reş dibitin li ser zemînê Geryave bû mal di gav û hînê
3223.	Wan kir li zirî bihête der ew	3240.	Reş bûye serê wî kut bi xasî

Der lê venekirbû kes nenasî

3241. Sewdayî bibû gelek muşewweş
Geryave bû çulî ew şeva reş

3242. Geryabû gelek çu har û dînan
Hetta dîmirît reş û ji tînan

3243. Hawar ji kesê ecel gehîştê
Bê bar ji se'adeta biheştê

5. El-Ĥers-ubnu Qeysî es-Sehmîyyî (Ĥarisê Kurê Qeysê Sehmî)

3244. Ĥarşê kurê Qeysî ger nezani
Duşmin bû peyemberê zemanî

3245. Larî dikirin bi wî gelek car
Zêde bi şehabeyan ewêt jar

3246. Dabêjî Muĥemmedî evane
Îxfal diketin bi xûş zubane

3247. Wek engûmirîn dibinve şaxe
Dê gehne xûşî û qeşr û baxe

3248. Vî 'umrî ji we diket xisaret
'Umrê belaş neden bi xaret

3249. Her çî ku heye û ney cîhan e
Xelkî dikujît tinê zeman e

3250. Ev Ĥerşe bû ku didît berek qenc
Ew da perisît ji canê pişr renc

3251. Êkê dî eger didît çî taze
Da vî perisît ji yê dî waz e

3252. Derheqqê vî bû dihatî ayet
Ayate diyeyê bê dîrayet

3253. Mexirurê cîhan xudan hewa ye
"Ê kirye hewayê xû Xudaye"

3254. Ser mergê dixwar Xudê nenasî
Yek parçeyê swîr ji gûştê masî

3255. Hin av wî vexwar ĥeta ku bel bû
Tayê digirît û ĥal ecel bû

3256. Roreş wî diçû li vê cîhanê
Hetta bi ebed dikêşî janê

6. El-Welîd-ubnu'l-Muxîrefî (Welîdê Kurê Muxîrey)

3257. Êkê dî tîraneker Welîd e
Emma tu nezane çen pelîd e

3258. Her dem wî dikir xebat û hîmmet
Bû rencê dilê resûlê ummet

3259. Teqşîr ne dikir ji qehr û azar
Derheqqê wî û şehabeêt jar

3260. Wî xirvekirin Qureysî carek
Bû wan ji Nebî dibêjî çarek

3261. Gû: Ey we hemû bijare mêr in
Reiyek me heye ku guh bidêrin

3262. Emrê vî Muĥemmedî bû meşhûr
Zanîne ĥeta qebîleêt dur

3263. Me'lûm e dihêne ĥec hizaran
Nêv qewmê 'ereb li her kenaran

3264. Dê bîhewew ew ki ye ji hingû
Rabûye jinû bi dînekê nu?

3265. Karê wî çî ye û ew çî reng e
Ev gûte çî ye çî nav û deng e

3266. Hindek ji me dê bibên ku dîn e
Ĥeq bêtî miruv nê dîn we nîne

3267. Hindek dî dibên yê bûye şair
Hin kahîne hin yê bûye saxir

3268. Hindek dî dibên ku ĥîlebaz e
Ev zûr xeberî bi min ne taze

3269. Em lazim e xir bikîn tifaqê
Ser yek xeberî û yek siyaqê

3270. Ev muxtelîfî bi min ne baş e
'Alem jê hituve naçne paşe

3271. Me'qultîrînê evan qisane
Ew şahîrekê siĥîr zuban e

3272. Her kes vê qisê neket yeqîne
Bêjnê tu Muĥemmedî bibîne

3273. Ger pişeyê şahîran tu fêrî
Ew dûr diketin jinê ji mêrî

3274. Sahîr nê hu ye w dê her husa bî
Dilreş diketin kuşî ji babî
3275. ‘Umrê wî gehîşte nuş û pence
Roja sikitî bi derd û şenc e
3276. Êkek ji Xuza ‘iyan ‘eşîr e
Hustayî dikir kivan û tîre
3277. Nik ra bihurî Welîdî yek car
Tîrek di pîyê Welîdî çu xwar
3278. Wek îstîriyê wî pê bi xun bû
Emma wî felek jê sernixun bû
3279. Ev tîre me zan bi emrê Barî
Lazim jê diket cîhanê şarî
3280. Roj roje mezin dibû birîne
Çendî ku diken dewa çu nîne
3281. Sê meh ku diçûn ji paşî hîcret
Sektup dibitin bi ah û hesret

**7-8. Umeyyetu we Ubeyy-ubna Xelefin
(Umeyye û Ubey Kurê Xelefi)**

3282. Du kuş Xelefî hebûn di bedkar
‘Aciz dikirin resûlê muxtar
3283. Nav êkî Umeyyeyê le‘în e
Yê dîke Ubeyyê dil bi kîne
3284. Ew bûne xirabtirîn ji wan e
Derheqqê Nebî çî pîszuban e
3285. Rojek di Ubeyyê dûr ji îman
Serdarê rusul dixwunî Qur’an
3286. Ew hat bi xurur û xudperistî
Wî hestiyekê rizî di destî
3287. Hur hur diketin li pêş peyember
Wî gûtfî: Erê te kirye bawer
3288. Carek di bibin xudanê cane
Can kîve ji axê hestiyane
3289. Ferman dikirî resûlê mey pak
“Dê teş wekî wî bigêrîtin xak”
3290. “Dê şax biketinve tu dubare”
Dê ket te di agirê xû jare

3291. “Qudret wî pişîr e ‘ezîmê şan e
Emrê wî bizane “kun fekan” e”
3292. “Nabî tu nezer bikey bi çave
Yê day tu ji yek ji pişke ave”
3293. “Hêştê tu dikey ‘înad û înkâr”
Ey ‘umrê te bûrî hêj ne hişyar
3294. Barî wî demê hinarî Cibrîl
Bû vî xeberî kîtab û tenzîl
3295. Axir diçitin Umeyye bê bar
Roreş diçitin lîqayê Qehhar
3296. Kujtin li Bedir bi derb û talî
Du bazî Xubeybî û Bîlalî
3297. Bêbextê bira Ubeyyê nadan
Cengê Uhûdê dibîte bê can
3298. Havêtê Nebî dema bû şengav
Yek herbe cuda bi can wî dergav

**9.Ebul Qeys-îbnîl Fakîh (Babê Qeysî Kurê
Fakihî)**

3299. Bûlqeysî wekî gelek neyaran
Da ket bi Nebî hîzar nekarane
3300. Carê bi civîn û car tîrane
Carê bi wî car şêhabeyane
3301. Çen car wî dikir Bûcehlê ebter
Dujwar wî li ser serê peyember
3302. Teqşîr nedikir çî ya şîyayî
Derheqqê peyemberê Xudayî
3303. Hemze dikujî di cengê Bedre
Agir wî tijî di gur û qebre

**10. El-‘As-ubnu Waîlîn Waîlîdu ‘Emr-ubnu’l-
‘Asî (‘Asê Kurê Waîlî Babê ‘Emrê Kurê ‘Asî)**

3304. ‘Asê kurê Waîlê xerezdar
Derheqqê peyemberî sîyehkar
3305. Bedkarî dikir Xudênenasî
Ezman wî dirêj û dil çî qasî
3306. Her ew bû dema ku mirbû Qasim
Ewwel kuşê fexrê alê haşim

3307. Ew ebter e çakedûr ji xêre
Najîn ji bû wî biçukê nêre

3308. Derheqq wî hinarî şahê ekber
Ew sûretê xûş bi navê Kewser

3309. Her nahezê tu ye ebter û bed
Dê biçte cehennemê muebbbed

3310. Rojek li kerî dibît suware
‘Asê ji qeder ne agedar e

3311. Kir lê bû ji rengê kuşemari
Pê wî digezît bi emrê Barî

3312. Pê lê werimî bû roj bi roje
Hetta diçitin di gur û duj e

3313. ‘Umrê wî gehiştê pênc û heştê
Wî heş bi serê ecêl gehiştê

**11. Nêdr-ubnu’l- Hêrs-îbnî ‘Elqemetî (Nêdrê
Kurê Hêrisê Kurê ‘Elqemey)**

3314. Nêdreê kuşê Hêrisî nezan e
Çen dane resûlî renc û jane

3315. Bê hed dikirin ji pîsekaran
Derheqqê wî û heval û yaran

3316. Mel’unî ji xû ve xwundewar bû
Bû nameyê fursê agedar bû

3317. Car car diçû nik cwî û felane
Tiştêk wî dizanî dînê wane

3318. Da bêt ji Nebî neken gudarî
Nabêjî bijil qisêt diburî

3319. Derheq wî gelek dihatne xware
Ayet ji Xudayê kirdigare

3320. Ev Nêdre di cengê Bedrê taze
Miqdadî esîr dikir çu baze

3321. Gava zivirîn ji bû Medînê
Ev Nêdre dibît berî ji dînê

3322. Kuştîne Upelê xûş nuwalê
Nêzikî Medînetel Kemalê

3323. Peyxemberî gût ‘Elîyê zîrek
Vî duşminî ser bibir bi şîrek

3324. Teqşîr ne dikir li ziddê dîn e
Heqqê wî ye evro ser birîne

3325. Rabûye ‘Elîyê taze nav e
Şîrek li serê wî da di gave

**12 - 13. Nubeyhun we Munebbîhun Îbna el-
Heccacî (Nubeyih û Munebbih Kurê Hecacî)**

3326. Hecacî hebûn du kuş di bedkar
Derheqqê Nebî şîbî şeyê har

3327. Nav êkî Nubeyhê pişî ji kîne
Yê dike Munebbihê le’în e

3328. Ro bi ro bi Nebî zuban dirêj bûn
Zur eve gil û di hezrebêj bûn

3329. Da bêjnê çima Xudayê ekber
Xeyrî te nebûn biket peyember

3330. Çen kes me hene hemû di sengîn
Mazintir û şed pitir te zengîn

3331. Her kes ku kesek nevêt ji canî
Ser ta bi qedem bi ‘eyb dizanî

3332. Buşî û hesed e eger xurur e
Çav şax î belê digêrî kuşê

3333. Roja li Bedir dibîte cenge
Dunya ji Munebbihî bû tenge

3334. Mêrçakî ‘Elî serûkê merdan
Şîrek li serê wî da li meydan

3335. Hem şutî ‘Elî ji wî hinave
‘Aşî kuşê wî dikuşt di gave

**14. ‘Uqbetubnu Ebî Mu‘eytî (‘Uqbe Kurê
Babê Mu‘eytî)**

3336. ‘Uqbe kuşê Bumû‘eytê xeddar
Êkcar bi resûlê dîn dererkar

3337. Bê rêzî dikir digel peyember
Zêde bi şehabeet munewwer

3338. Carek dibetin le’înê bê dîn
Pîsî bû derê resûlê nûrîn

3339. Çav lê bû Tuleybê pişî ji hîmnet
Kurmet bû resûlê pakê ummet

3340. Gava ku we dî gelek bû tengav
Wî girt û gwî bi ser ser û çav
3341. Lê radikiştî guhan wekî ker
Carek dî hu key dikem te bê ser
3342. ‘Uqbe gileyî diket ji daye
Erwa tu mezan te kuç çewa ye
3343. Me‘lûm bî Tuleybê tu çi nîne
Pirç can bû Muḥemmedî mu‘în e
3344. Erwayê gûtî meta peyember
Ma kî heyê wî ji min pitir fer
3345. Ger kal û serê me xir bi carek
Qurbanî serê wî yê mubarek
3346. Rojek bû Nebî fikir nemaze
Nik ke‘be di nêv sucûdê taze
3347. ‘Uqbe diçitin bi nacewanî
Wî pê xû serîştûyê wî danî
3348. Wî pê xû li ser şidand temame
Bişkên û dev û didan û lame
3349. Ta hatî Ebû Bekir di gave
Jê def‘e kirî şeyê gilave
3350. Carek dî gehîşt resûlê serwer
Bê rêzî kirin nezanî ebter
3351. Çefya wî fikir di gerdena pak
Bêbextî şidandî lê ji dil çak
3352. Bûbekrê mezin dihêt bi ser da
Balzûr wî heta ji destî berda
- ***
3353. Ev ‘Uqbe li Bedrê bû esîre
Me‘lûm e heqê wî evro şîre
3354. Ferman dikirî resûlê muxtar
‘Asim kuçê Sabitî ji enşar
3355. “Heqqê wî bidê wekî me lazim
Şîrek li serî bidey tu ‘Asim”
3356. Wî gûte Muḥemmedî di gavê
Ger min bikujî di vê deravê

3357. Kî dê bî xudanê wî ‘eyalî
Agir- gûtî ey te qur bi ḥalî
3358. Tu bimre here şeqîy û bedḥal
Şula te nebît bi mal û mindal
3359. ‘Asim dibirê serê wî taze
Her wek ku peyemberî niyaze
3360. Fermuyî qinareken¹ dubare
Ewwel kese wan kirî qinar e

15. Zuheyribnu Ebî Umeyyefî (Zuheyir Kurê Babê Umeyyey)

3361. Êkê dî hebû ji wan nezanan
Nahez bû resûlê îns û canan
3362. Navê wî Zuheyir e merdê mexrûr
Babê wî Ebû Umeyye meşhûr
3363. Her çen wî didan resûlê dînî
Çen naxûşîy û çi naşîrînî
3364. Emma wî fikir ji bû wî karek
Ser kafiriya xû çen mubarek
3365. Ew êk bû ji pênc cewane merdan
Rojê ku şehîfe hate tēkdan
3366. Behşê wê şehîfeyê giran e
Şebrê xû bigir dikem beyane
3367. Mirna wî Zuheyirî nîne Me‘lûm
Tarîxê gelek xeber kirîn kum
3368. Hindan gûtîye ji bû Bedir çu
Ta mirnê gehîştê bû qebir çu
3369. Hindek ji Bedir dibên esîr bû
Çakiya wî peyemberî bi bîr bû
3370. Berdave resûlê cînn û însan
Îḥsan e tinê cezayê îḥsan
3371. Hîna digehîşte Mekkeya pak
Çu der ji cîhan şeqî ji bû xak

16. El-Eswed-ubnu’l- Muṭṭelîbî (Eswed Kurê Muttelibî)

¹ hilawîstin

3372. Eswed kuṛê Mutṭelib ji wan e
Derheqqê Nebî bi qehr û jan e

3373. Larî dikirin bi wî û yaran
Carek ne xebîşê zûr ji caran

3374. Her carê didîn dikir îşaret
Da bêjî bi larî û heqaret

3375. Seyrê kene van feqîr û jaran
Sultânê cîhan û hukimdaran

3376. Wan fikre ji xû dibin muzeffer
Ser dewletê furs û mulkê qeyser

3377. Mexrûrê ku hêj ‘ezab ne dîtî
Çen carê didan resûlî fitî

3378. Çeple diqutan li du peyember
Ew kafîrê piṛr cefa û ebter

3379. Nifrîn lê dikir dema bû têngav
“Ya Reb tu bibey jê nûrê du çav”

3380. Cergî bişujî ji vî le‘înî
Mergî ji kuṛê xû ew bibînî

3381. Roja li Bedir dibûye cenge
Ev panecîhan li wî bû têng e

3382. Gel wî bû kuṛê wî hate kuştin
Wî cerg û hinav di gav birijtin

3383. Şîrek lê dida Ebû Ducane
Meşhûr e ji rostemêt zeman e

3384. Nevyê wî wesa ku Hers e der gav
Ew jî dikujî ‘Elî ji pêş çav

3385. Nevyek dî ‘Uteybe êk ji gencan
Hemze û ‘Elî diken wî bê can

3386. Axir bi xû jî dibîte kuṛe
Ew bê hunerê ji xêrê dûr e

3387. Roja bû Uhûd diçûn bû kuştar
Naşax bû wî tîn didan kes û yar

3388. Taya mirinê gehîşte canî
Bû agirî çu bi pêşemanî

17. Muṭ‘îm-ubnu ‘Edîyyu (Muṭ‘îm Kurê ‘Edîy)

3389. Muṭ‘îm bû kuṛê ‘Edîyê ebter
Ew bed ‘emelê digel peyember

3390. Mel‘unî didanê zûr civîne
Nifrîn dikirin ji kerb û kîne

3391. Zu rew bû dirêj guh û zubane
Neyxaşme bi wan şehabeyane

3392. Emma nê ewîş wekî Zuheyr e
Karek bû Nebî dikir çi xeyr e

3393. Ew êk bû ji pênc kesan şîrînkar
Têkdabû şehîfeyê we dujwar

3394. Bê dîn li Bedir dibît esîre
Hemze dibirît wî ser bi şîre

3395. Heçya te kirî li ziddê dînî
Gû: Nuke cezayê xû dibînî

3396. Ew ya wî kirî ne heddê ejmar
Lew ew ji ‘efû nebû xudan bar

18. Malik-ubnu ‘l-Ṭulaṭîletî (Malikê Kurê Ṭulaṭîlihî)

3397. Malik bû kuṛê Ṭulaṭîlê bed
Talî digehandine Muḥemmed

3398. Nadan û sefî ye û bê edeb bû
Çen duşminê serwerê ‘ereb bû

3399. Çen zûr e û lewçe û xerezdar
Xaşma bi şehabîyê şîrînkar

3400. Wî hinde kirin heta peyember
Nifrîn lê dikir ji şahê ekber

3401. Êş kefte serê wî piṛr ‘ezab bû
Ta tûpî bi nalî û ‘ezab bû

19. Rîkanet-ubnu ‘Ebdîyezîd (Rîkane Kurê ‘Ebdîyezîdî)

3402. Êkê dî ji duşminan Rîkan e
Bab ‘Ebdê Yezîd e zûr nezan e

3403. Ew rostemê piṛr bi zûr û quwwet
Duşmin bû bû cewhera nubûwet

3404. Rojek li çiyayî dît peyember
Gû: “Bû çî bi min te nîne bawer”

3405. Elheq - gûti hîç diru çi caran
Derheq te nedîn me bû çi karan

3406. Îman bi tu naçeqi di dil min
Zuranê heta nekey digel min

3407. Ba zûrê milan bi min şiyayî
Bê şek tu peyemberê Xuda yî

3408. Hêsta me nedîne yek ji merdan
Pišta me bidet di kax û meydan

3409. Peyxemberî gût bi navê Barî
Wer kaxê belê bi tazekarî

3410. Wî pişt bi Xudê 'ezîmê şan e
Wî girt û li 'erdi da Rîkane

3411. Hêlê niye gût Rîkane yekcar
Sê car wî li 'erdi da şirîkar

3412. Dîsan wî gûti me nîne bawer
Dara he heta li cê xû bê der

3413. Gazî kire wê resûlê pake
Ew hate derê sivik li xake

3414. Ew hat û çeqi bi serfiraze
Pêş destê hebîbê pişî bi naze

3415. Wî gûti heta ve gav û hîne
Sihret hu mezin me qet nedîne

3416. Dê bêjevê da biçitve wek car
Wî gût û çu ew li cê xû çu xwar

3417. Dîsan wî digû ji jengê cane
Ev sihre çi mazin û giran e

3418. Axir dibitin ji ehlê îslam
Êkek ji şehabîyan nîkunam

3419. Ev nuzde kese xirab û bedker
Bê rêzî dikir digel peyember

3420. Xeyrî ji ewan hebûn gelek zûr
Emma wekî van nebîne meşhûr

3421. Hindek di hebûn ji nuve bednam
Fetha Mekehê dibûne îslam

3422. Wan her çi kirî ji wan 'efu ye
Îslam dibetin çi pêşî xû ye

3423. Dû ji wan e bi navê Babê Sufyan
Bab Hersh e ewê di Herb û tuxyan

3424. Her wek Hekemê kurê Ebû 'Aş
Merwan e kurê wî yê ne mêrxas

3425. Wek 'Ebdê Xudê ji alê mexzûm
Babê wî Ebû Umeyye Me'lûm

3426. Ew bûn bi hîdayetê xudan bar
Wan her çi kirî bi 'efwê Xeffar

3427. Ya Reb tu 'efu ke min di meşer
Tahir bide xatira peyember

EZ-ZEHRATU'R-RABÎ'ETÛ (KULÎLKA ÇARÊ)

**Fî Hîcrafil Eşhabîl Îlel Hebeşetî el-Hîcretu'l-Ûla
Fîs-Senetîl Xamîsetî Minel Bu'setî (Her Du
Koçên Şehabîyan bo Hebeşê Koça Êkê di Sala
Pêncê ji Pêxemberîyê)**

3428. Hîna ku didîn peyemberê pak
Eşhabê di wî di jar û xemnak

3429. Ewwel bi Xudê û paş bi mamî
Wî zûr nedidîn ji wan nekamî

3430. Ferman kire wan şirîn hevalan
"Her çi ku bişet çi di halkan"

3431. "Herne Hebeşê wekî me zanî
Meznek heyê wan bi hukimranî"

3432. Neccaşî ye mazinê 'edil zûr
Kes nik wî ne dê bî jar û mexdûr

3433. Her çi ku bivêt biçîte wêrê
Ta bû we vebît derek ji xêrê

3434. Hîcret ku li nik Xudê bi qedr e
Her ew xû dizanî çen bi ecr e

3435. Hindek ji şehabîyan helistan
Îman qewîyan û hal di sistan

3436. Pênc kes li jinan û deh li mêran
Roj ew ro neba hemû çu şêran

3437. Mîn cumle li wan hebûn du 'Uşman
Yek ew betelê wî babe 'Effan

3438. Gel wî bû herem kiça peyember
Nazdar e Ruqeyye xan û dilber

3439. Meznê hemîyan emîrê mazun
'Uşman bû wî navê babî Mez'un
3440. Êkê dî ji wan Ebû Huzeyfe
Babê wî bû 'Utbe pîrî ji heyf e
3441. Gel wî bû jina wî Sehle xan e
Babê wê Suheylê nacewan e
3442. Êkê dî ji wan Zubeyrê 'Ewwam
Muş'eb jî kuşê 'Umeyrê pîrî kam
3443. Bûşebreyê Bûruhîm jî me'lûm
Jinka wî digel bû Ummû Kulşûm
3444. Hem Bûseleme digel herem wî
Ummû Seleme xudan kerem wî
3445. 'Amir ku kuşê Rebî'e meşhûr
Leyla wî digel jina di dil nur
3446. Wek Îbnû 'Ewf ku 'Ebdê Rehman
Beyda puserîş ku Sehle gel wan
3447. Ew çûne bi her çî hal û rence
Heyva Recebê bû sal xû pence
3448. Ser xatrê dîn diçûn bû xurbet
Serdeftere ev sefer bû hîcret
3449. Ser dînê te ye Xudê dizanî
Ya Reb nê tinê tu puştevan î
3450. Her êk ji Nebî dixwazî destur
Ey ger me nebayne zêde mecbur
3451. Halê me dibînî qehr û kerban
Ey em hemû dem ji bû te qurban
3452. Nê ev sefere dirêj û dwîr e
Car car jî du'a nekey me bîre
3453. Ey ku te fîraq me zûr giran e
Emma çî bikeyn ji bedkerane
3454. Peyxemberî bû heman du'a kir
Ey yarê we bî Xudayê Qadir

3455. Ew çûn ji Mekê bi xêr û şayî
Wan pişt û meded bi wî Xudayî
3456. Wan tîy dikirin çiya û çule
Şehrayêd gerim û bask û dûle
3457. Hetta digehin Yemen bi tirs e
Xaşma wî zamanî her nepirse
3458. Ew çûne bi her çî hal û renge
Geştîne Hebeş zemîn çelenge
3459. Ev rê û sefer diyare dûr e
Me'lûm e cefa birîne zûr e
3460. Gava digehin Hebeş bi şayî
Geştîne serwerê can tebayî
3461. Mesrûr bû bi hatina ewane
Neccaşîyê pîrî ji xêr û dane
3462. Ey hingû hemû xudanê bext in
Ser çavê me bîn ku xûş mişext in
3463. Bawer we hebît neken çu fikrê
Kes nîne biket li hingû xêdrê
3464. Ger xanî û qut û tişt û mişt in
Ew cumle hemû bi min gehîştin
3465. Ta rujekê nik me hûn bimînin
Ger yar bî Xudê dê xêr bibînin
3466. Hun hatne nik me hin qeder dur
Qedrê we li ser me ferq e lê zûr
3467. Wî gûte ewan ji kîş zemîn in
Hun kî millet in li ser çî dîn in
3468. Gûtin Qureyşî 'ereb nijad in
Ehlê Mekeh in bi wê di şad in
3469. Dînê me şukir diyar e îslam
Dînê hemû enbiya ne ew 'am
3470. Peyxemberê me Muhemmedê pak
Ew mezherê xûş xîtabê "lewlak"
3471. Tewhîdê Xudê me ruknê îman
Fermanê Xudê ji bû me Qur'an
3472. Wî gûti hemû bi xêrê hatin
Ser çavê me her ji wêrê hatin
3473. Mabûn du mehan bi 'eyşê nuşî
Her rojê pitir bi qedr û xûşî

3474. Axir xeberek gehî guhê wan
Înane gelek Qureyşî îman

3475. Îslam bûye piřr ji 'îzz û qedre
Kes êdî neşet biket çi xedre
3476. Pirsîn li emîrê xû yê sengîn
Mez'un puserê bi ray û rengîn
3477. Emrê te çi ye tu ku dizanî
Bû vî xeberê me xûş ji canî
3478. Ger ev xebere we bît temam e
Ma em çi dikeyn li ev meqame
3479. Ba reyê heman gûtin we çak e
Em xîr vegerîn bû Mekke xake
3480. Geryaneve ew di 'eynî salê
Ser wê emelê û xûş xîyalê
3481. Bes ew du mehan li wêrê mane
Her rojê pitir bi qedr û şane
3482. Gava digihin kinarê Mekke
Wan zanî ji şûl û karê Mekke
3483. Ew taze dibin ji xû ve piřr xem
Em dê çi bikeyn bû kê diçîn em
3484. Ya Reb çi diru bû ew me zanî
Em hu zu dihêyn li ew mekanî
3485. Neccaşî ji bû me piřr kerem bû
Xûrbet nebiya me ney çu xem bû
3486. Evro Qureyşî ku çen di har in
Ew zêde ji me di daxidar in
3487. Ya Reb tu mu'în û piştevan î
Çarek bike bû me tu dizanî
3488. Wan çendî kirin xeyal û texmîn
Gû ev du wene me çare ev hîn
3489. Yan dê bi dizî biçîn bi berze
Me'lûm e belê bi tirs û lerre
3490. Yan bextî divê ji wan bixwazîn
Belkî qederek digel bisazîn
3491. Her çendî ku muşrikan ne bext e
Emma çi bikeyn ma halê sexte
3492. Ser bextê Ebû Uheyşe 'Uşman
Daxil Mekehê bû Ibnu 'Effan
3493. Ya rebbî Ebû Huzeyfe şa bî
Êmin bû ewîş bi bextê babî
3494. 'Uşmanê dûwê ku Ibnu Mez'un
Ser bextê Welîdî bibye me'mûn
3495. Zu paşî gûte Welîdê nakes
Yar û beşevan Xudê ye min bes
3496. Bextê te ne taze ye ji bû min
Lewra çi bext bû nîne duşmin
3497. Êkek ji Benû Muxîre carek
Nakes biçeyek çi kînedarek
3498. Mistek wî ji dil gehande çave
Nageh wê dihêt Welîdî di gave
3499. Gava we didîtî çavê 'Uşman
Mexrûr dikenî ji şayê piřr can
3500. Helbigre gûtî bû xû vî halî
Wî gûtî bila bû Zulcelalî
3501. Vê qehrê ji bû wî ez dikêşim
Min fexr e ji bû wî ez biêşim
3502. Carek dî gûtî bidem te bextî
Kes gel te neket nekar û sextî
3503. Wî gûtî heta bi ruh û can im
Ez xeyrî Xudê xû kes nizamim
3504. Se'dî ku bihîst kirî Bûweqqas
Girtî xedebê ji dîn û îxlas
3505. Çu merdê qutayî Ibnu Mez'un
Difna wî şikand û lê xişî xun
3506. Derhal wî vekir ji bû wî tule
Ya Reb tu bikey ji wî qebû le
3507. Ev xune bû ewwelî di îslam
Rijya bû ji kafîrê di bedkam
3508. Bes derge vebît bi emrê Barî
Cuwebar dê ji xunê wan bî carî
- El-Hîcretuş Sanîyetî îlel Hebeşetî (Koça Duyê Bo Hebeşê)**
3509. Mabûn qederek Hebeş muhacir
Roj roje 'ezab li wan bû zêtir

3510. Wan çendî şebir dikir ji hîcret
Wan zêde dibû cefa û hesret
3511. Têgav bûne ew gelek di naçar
Pirsîn ji peyemberê şirînkâr
3512. Ey can me heman fîdayê tu ye
Halê me tu nê dibînî ku ye
3513. Emrê te li ser hebît dubare
Dê çîneve bû Hebeş neçar e
3514. Ey ku me fîraqê tu çi tal e
Emma çi bikeyn ji derdehale
3515. Ferman kirî qasîdê Xudayî
Ya Reb we biçin bi xêr û şayî
3516. Her çi ku divêt û ew dişêtin
Min izn e bila bi xêr biçîtin
3517. Mecmu'ê muhaciran ve care
Tarîx ji me ra diket jimare
3518. Heştê û du kes temam ji mêran
Gel hejde jinan ji daykeşêran
3519. Pazde jê ew in ku çûyne ewwel
Êt dike hemû dinû ne ev hel
3520. Serdarê heman vê carê Ce'fer
Babê wî Buṭalibê mu'emmer
3521. Gel wî bû herem wê dil tijî nur
Esmâ ye kiça 'Umeysê meşhûr
3522. Hem yek bû ji wan ku çûyne taze
Mîqdadê cewan û serfiraze
3523. Hem Îbnû Ceḥş 'Ubeydê Ellah
Jinka wî digel heval û hemrah
3524. Ew Ummû Hebibeya xudan şan
Babê wê diyar e, Babê Sufyan
3525. 'Uşman vê helê jî êk ji wan e
Hem gel wî herem Ruqeyye xan e
3526. Hem çûbîyeve Zubeyrê 'Ewwam
Meşhûr ji mubeşşirê nîkunam
3527. Êt dike ku ez fîdayê wan im
Vê gavê esef ku ez nîzanim

**Sefaretu Qureyşîn Îlen Neccaşîyyî fî Reddîl
Muhacîrîn (Qasîdê Qureyşîyan bo Necaşî ji bo
Vegerandina Koçberan)**

3528. Zanî ku Qureyşîyan yeqînî
Mu' mîn di qewîne ser vî dînî
3529. Her çendî kirin bi her çi kare
Ser dînê xû ew nehatne xware
3530. Gûtîn me çi kir netîce axir
Ew çen kese xir dibûn muhacir
3531. Ev şed kese çûn Hebeş zemîne
Dûr nîne biçîte wê ve dîne
3532. Neyxaşme me zanî ew bi bext in
Neccaşî li nik wî xûş mişext in
3533. Wan qedr û şeref li nik wî zûr e
Axir ku bibît ji wan ne dûr e
3534. Ev dîne eger li wê bibît faş
Se'îya me belaş diçît jinû paş
3535. Dûr nîne ewan bi her çi hîle
Ba sihrê ziman û şed delîle
3536. Neccaşî biken bû xû mu'îne
Bêtin bû şerê me piṛr ji kîne
3537. Ew bêt Mekehê bi leşkerek zûr
Bêşek me heman diket di xun şur
3538. Em çak e bikeyn ji bû xû çare
Çendî ku dişêyn bi mal û pare
- i. ***
3539. Meznan gûtîye: Heyîn gelek şul
Ewwel dimeşin bi yek qise û pul
3540. Ger tu qederek vehêlî ew kar
Nabî bi du şed reca û dînar
3541. Dara tu jinû bi dest biçînî
Dêşêy bi tinê ji bin derînî
3542. Ger ew qederek bihête hêlan
Der nayê li cê xû ew bi filan
3543. Bertîl ku dibên çi xûş delîl e
Şed karê mezin diket zelîl e

3544.	Her kes tu dibînî tund û germ e Bertîlê bidê digêrî nerme	3561.	Neccaşî ku mîrekê mehûl e Ev reye ji wan nekir qebûle
3545.	Bertîlekê em bi navdîyarî Em çak e bideyn ji bû vî karî	3562.	Gû: bû me muhaciran bixwazin Ew nik me gelek bi qedr û naz in
3546.	Laîq bû wezîr û padişahan Gel yek du kesa ji şarezayan	3563.	Ez ta ku ewan heman nebînim Raza dilê wan temam nexwînim
3547.	Bû şahê Hebeş sivik binêrîn Da em bû netîce guh bidêrîn	3564.	Ez dê ku hituve der bikem wan Êdî ji me dê çî nav û nîşan
3548.	Ew belkî li nik xû der biket wan Naçar di gerênve pişr bi xem û can	3565.	Gava ku dihêt emîrê mêrser Ce'fer digûtî bi zarê şeker
3549.	Kes xeyrî wî nîne wek me zanî Bê fayde ji wan biket xudanî	3566.	Ger izn e melîk dikem beyane Halê me digel ewan çewa ne
Sefîra Qureyşîn îlen Neccaşîyyî (Her Du Qaşîdên Qureyşîyan bo Necaşî)		3567.	Qewmek me hebîn di nadîrstî Dînê me tinê bû butperîstî
3550.	Rabûne Qureyşî dil di pîsan Bû cewrê muhacîrê me dîsan	3568.	Mestî ye eger mirare xwar in Fehşî ye eger ne tazekar in
3551.	Du kes ji bijare û xebîran Ew çûn bû Hebeş wekî sefiran	3569.	Bê rehîmî û bed'emel bi cîran Bertengî ji bêkes û feqîran
3552.	Gel wan bû dîyarîyek girane Bû şah û wezîr û peşkekane	3570.	Xurtê me şebîhî gurgê har bûn Lew zêde feqîr û jar di jar bûn
3553.	Yek 'Emr e wî 'As e bab Şenî'e Yek 'Ebdê Xudê ye bab Rebî'e	3571.	Em hutive bûy ne hêj xirabtir Nageh bû me hat resûlê axir
3554.	Maqûl e dîyarî serfîraz e Ser wan vepêşin şîrîn û taze	3572.	Navê wî Muhammedê emîn e Nêv qewmê 'ereb wekî wî nîne
3555.	Gûtî melîkî eger dipîrsî Ey ku te dewam bî text û kuşî	3573.	Barî ji me van hinart peyember Merdek ji kemalê kanê cewher
3556.	Hindek ji me wan sefîh û jaran Derçûyne ji dînê xû ji qaran	3574.	Qur'an ji wî ra dihête xware Bê mîşl e şîrîn e namidar e
3557.	Ney hatine ser vî dînê paşay Dînek dînû ye xû pê diken şay	3575.	Exlaqê di wî gelek di taze Wî nef'ê vê 'alemê niyaz e
3558.	Hatîn me bi gûtîna serûkan Bîhnêrîve van 'eqilbîçukan	3576.	Ney wî teme'e ne dunyedarî Bes karê wî de'wet e bû Barî
3559.	Nik xû bike der tu van feqîran Laîq nîye ew ji bû te cîran	3577.	Eşlê wî Qureyşî û şerîf e Meşhûr e bi rastî û 'efîf e
3560.	Wan fikrê we bû melîk nezane Îxfal dibîtin bi van qisane	3578.	Her kes vî Nebî cewan bibînî Bê destê xû medhekêr dimînî

3579.	Emrê me diket bi dîn û îman Tewhîdê Xudê Rehîm û Rehman	3597.	Wî xwundî di gavê çar ji ayet Emma çi şîrîn û taze xayet
3580.	Rastî û duristî û emanet Çakî û 'edalet û dîyanet	3598.	Neccaşî bi şewketa emîran Derhal digirî digel wezîran
3581.	Nehyê diketin ji butperistî Her çî ku heram û nadiristî	3599.	Gûtî: Eve wek kelmê 'Îsa Ew her du yek in bi namê 'Îsa
3582.	Xun rêtin û feşî û nekamî Ew cumle necaîz in temamî	3600.	Derhal wî digûte wan sefiran Nademve ebed evan feqîran
3583.	Ger ferde nivêje rojî sunnet Emrê me diket resûlê ummet	3601.	Ev ehlê heq in feqîr û jar e Hun xedrê ji wan diken diyar e
3584.	Ta zûr ji umûrê dînê îslam Tim gûtine Ce'ferê nîkunam	3602.	Rabûne muhacirêt me taze Pirr şayê dil û di serfîraze
3585.	Ev dîne dema wî kir beyane Bawer me kirî ji cerg û cane	3603.	Wan gûtine yek du du sefire Naheq me bûyîn li nik emîre
3586.	Wî her çî gûtî ji bû me taze Em radigirîn bi 'izz û naze	3604.	Hatîn bi cefa ji rahê çen dûr Vî Ce'ferî em kirîne serşûr
3587.	Xizmêt me keçî te ew ne dîne Rabûn ji me ra bi kerb û kîne	3605.	Hîlek di gûtî me dê bi qatî Bawer pê biket şehê welatî
3588.	Wan dane me şed şîkil 'ezabe Zêdey ji tîrane û 'îtabe	3606.	Rabûn şubehî bi karê nemmam Wan nik melîkî biken di bednam
3589.	Peyxemberê me pitir diêşî Şed cewr û cefa ji wan dikêşî	3607.	Gûtî wî tu ey şehê siyasî Tu belkî evan temam nenasî
3590.	Neyxaşme di zerfê van du salan Em zêde di renc û ah û nalan	3608.	Derheqqê Mesîhî ew dibêjin Gûtek ji wî qîmetê dirêjin
3591.	Bêhna me ewan ku kiribû tenge Halê me ji destê wan ve reng e	3609.	Neccaşî gûtî dubare bînin Çendek ji muhacirêt şîrînin
3592.	Em bû xû ji ber ewan helatîn Mehşuş me li wê bû nik te hatîn	3610.	Wî gûtîye Ce'ferê feşîhe Fikra we çi ye bi heq Mesîhe
3593.	Navê te li wê wekî me zanî Tu pirr bi 'edalet û eman î	3611.	Wî gû: Ji me ra Xudayê ekber Tim gûtîye behşê ev peyember
3594.	Neccaşî gûtî erê te Ce'fer Zanayê ziman te şîbhî şekker	3612.	Ew 'ebd û peyemberê Xuda ye Rûhek ji wî ye giran buha ye
3595.	Tîşteku eger dizanî Qur'an Zehmet nebî tu bixwîne der an	3613.	Wî daye bi Meryema betûle Bê bab e eger biken qebûle
3596.	Ce'fer ji bû wan dixwunî der dem Ser sureteka bi navê Meryem	3614.	Wî suretê Meryema xû dîsa Xwundî bû heta ku behşê 'Îsa

3615. “Gûtbûne bi Meryema ji ‘Îmran
Ev ku te ji kî ve anî ey can”
3616. “Bû çunke durist nebû ‘îbaret
Bû layê vî tîflî kir îşaret”
3617. “Gûtin: ku li gel dikeyn kelame
‘Îsa bi ziman dihêt temame”
3618. “Gû: ‘Ebdê Xudê me ez heta mam
Wî kirme peyemberek nîknam”
3619. “Wî day me kîtabeka mu‘ezzem
Ta may me mubarek û mukerrem”
3620. “Weşiyet diketin me ta heyate
Bew ruknê nivêje hem zekate”
3621. Deyka xû digel bibem bi îhsan
Ney kirme şeqî û ehlê tuxyan”
3622. Rehmî ji me ra tê gel keramet
Hel bûn û wefatê ta qiyamet
3623. Ce‘fer ku li vî meqamî kirbu
Meclîs te digû ji nurê pîrî bû
3624. Neccaşî xû darikek hilanî
Wî gûti tijî ji cerg û canî
3625. Her wek te digûti ey şîrînzar
‘Îsa niye zêdetir ji ev dar
3626. Pêrek dinêrin ji ev kelame
Gû her binêrin ku ew temame
3627. Wî gûte muhaciran bizanin
Hun nik me gelek bi qedr û şan in
3628. Hetta we neşîb li nik me maye
Ger yar bî Xudê dibin bi şaye
3629. Kes nabî dilê we bêlî carek
Me‘lûm bû we qewmek in mubarek
3630. Pê xûş niye min ji zêr çiyayek
Emma bigehît we êş û ayek
3631. Hem gû di demî bi wan sefiran
Nademve evan bijare cîran
3632. Her çî ji me ra diyarî anî
Hun bû xû bibenve pîrî ji canî
3633. Hacet me niye bi van diyarî
Laîq me niye netazekarî
3634. Rîşwet ji me wernegirtî Xaliq
Ger ez ji we wergirim çî laîq
3635. Nê şerme xîşûş ji bû emîran
Bû rîşwetê sil biken feqîran
3636. Bû çendekî mal û çen ji pare
Hukmî bi neheq biken çî xwar e
3637. Geryaneve ew sefir ji bû mal
Bê behre û sernixwun û bedhal
3638. Ger yar e Xudê çu fayde nîne
Şed hutive hîle û kemîne
3639. Ev pake muhacrê di mazin
Hêşt li Hebeş zemînê sakin
3640. Rabûye ji wî teref emîrek
Şahîb sipeh û qewî û zîrek
3641. Wî fikrî we bû bi ceng û zûre
Neccaşî biket ji mulkî dure
3642. Neccaşî ji can û dil helista
Ba leşkerê xû çî pê diwesta
3643. Ew çûne şerî ji xîreta can
Bû def‘ê wî duşminê bi ‘udwan
3644. Îslam ketibûn xemê ji canî
Ya Reb tu dibînî tu dizanî
3645. Neccaşî çî qed ji bû me baş e
Çakiya wî Xudê nekey belaşe
3646. Ya Reb tu ji bû wî harîkar bî
Ser duşminê xû zefer diyar bî
3647. Ce‘fer dihinêrî yek ji îslam
Bû layê şerî Zubeyrê ‘Ewwam
3648. Sehkê melîkî wî hal çewa ne
Işkestîye yan ê kameran e
3649. Em cumle di ‘acizîn li ber wî
Em lazime şerî bikîn li ser wî
3650. Gel wî we nekir biçîne kujtar
Em ser wî çira nebîne xemxwar

3651. Qasid ku gehişte kax û meydan
Neccaşî xudan zêfer çu merdan
3652. Geryave digel wî taze mizgîn
Dilxûş bûne ew hemû xudan dîn
3653. Her kes ji feqîr û jar mu'îne
Xaliq wî dibît mu'în yeqîne
3654. Çakî dibetin bela û derdan
Neyxaşme digel bijare merdan
3655. Mabûn li Hebeş muhaciran ew
Dilxûş û emîn û kameran ew
3656. Hetta ku şehabe û peyember
Hîcret bû Medîne kirbû yekser
3657. Geryaneve çen ji wan şirîne
Bû layê peyember û Medîne
3658. Ce'fer bi 'eyal û çen hevalan
Ew man li Hebeş bû çen ji salan
3659. Geryave Nebî dema ji Xeyber
Geryave ji bû Medîne Ce'fer
- Hîcretû Ebî Bekrî eş-Şiddîq (Koça Ebû Bekrê Şiddîq)**
3660. Şêxê me Buxarî ew dibêjî
Zar 'Aîşeyê bi şekre rêzî
3661. Hîna li Mekê hebûn musulman
Pîrî gende ji duşminê neîman
3662. Teqşîr nedikir ewan neyaran
Derheq me bi her nerêzekaran
3663. Peyxemberî da izin bi hîcret
Bû 'erdê Hebeş heçî di qudret
3664. Çûn bû Hebeşê gelek musulman
Babê me neçu ji Mekke gel wan
3665. Bê hed diviya resûlê enwer
Şebrê wî nebû bi bêy peyember
3666. Her çendî ewî şebir dikêşa
Her rojê pitir ji wan diêşa
3667. Axir ku neman mecal û çare
Çu gûte hebîbê nazidare
3668. Ey min bi fida bi bab û daye
Hîcret dê bikem eger te raye
3669. Her çen bi fîraqê natiwanim
Emma tu dizanî hal çewanim
3670. Manî 'i wî gûtî ji min çu nîne
Ew çu dê biçît Hebeş zemîne
3671. Hetta digehî qebîleya Qar
Meznê wê ji mêje wî bibû yar
3672. Îbnû Dexîne bi nav û nîşan
Êk bûye ji mîrserêd xudan şan
3673. Gû: Xêr e Ebû Bekir tu hatî
Min qet tu nedî li vî welatî
3674. Gû: Ez direvim ji Mekkeya pak
Qewmê me kirim neçar û xemnak
3675. Hatim bigerêm di 'erdê Barî
Ta'et bû bikem bi tazekarî
3676. Îbnû Dexîne dibêjî ey yar
Mişlê te ku derbider dibin jar
3677. Merdek mezin î giranbuha yî
Meşhûr î bi çakî û sexayî
3678. Qedr û şerefa te nik me zûr e
Nabî li cihê xû bibye dure
3679. Rabe dê bihêm digel te bû mal
Rebbê xû li wê binase xûş hal
3680. Kes nabî biket digel te xwarî
Dê tembî bikem bi iznê Barî
3681. Ew hat Mekehê bû ev niyaze
Îbnû Dexîne dibêjî taze
3682. Meznê Qureysîyan bizanin
Hun nik me gelek di pîrî viyanin
3683. Emma we li nik bibît yeqîne
Bûbekrî heval me wek wî nîne
3684. Mehbûb e li nik me pîrî bi seng e
Mêrek mezin e gelek ji reng e
3685. Ew şexsê husa bijare ef'al
Kes nabî bibêjtê yek qisa tal

3686. Meznan gûte wî çî qeydî nîne
Ser xatîrê tu dibît emîne

3687. Şertê me eger biket qebule
Êdî nedikeyn ewî melûle

3688. Bêjî çî diket nivêj û Qur'an
Nêv xanî biket ne wek li ser ban

3689. Tîrsa me heye ku ew dixwînît
Mindal û jinê me helxirînît

3690. Dengê wî gelek bi suz û xûş e
Guhdarî diken ji wî ji huşe

3691. Vî şertî qebûl biket temamî
Êdî nedikeyn bi wî nekamî

3692. Raqî bû Ebû Bekir bû mecbur
Îbnû Dexîne diçûve mesrûr

3693. Ew ma qederek bi şertê wan e
Qur'an û nivêj dikir nîhane

3694. Axir nedikir ji dil qerare
Dengê xû bilind dikir dubare

3695. Çen xûş e di mizgeftê 'îbadet
Lew zêde dikir ji şert û 'adet

3696. Nêzikî ji malê mizgeftek çak
Ava wî dikir bi qelbekê pak

3697. Her dem diçû nav bi dil hezînî
Qur'anê bi dengê hêl dixwînî

3698. Guhdarî dikir jin û cewanan
Teisîrê diket di qelb û canan

3699. Bûbekrê mezin ku pişî girîne
Dengê wî nebêje çen hezîne

3700. Dîtin ku Qureyşîyê neîman
Bûbekrî şikandî 'ehd û peyman

3701. Zu qaşidekî diken rewane
Îbnû Dexîne yeqîn bizane

3702. Dûstê te nema li ser qerare
Dîne xû diket bi aşikare

3703. Îbnû Dexîne dihêve wek car
Bûbekrî ne wek biken qehirdar

3704. Gûtin wî Qureyşîyê bi kîne
Ser xatîrê tu me kir emîne

3705. Emma xû negirt li ser qerare
Ta çendê di zêdekir ve care

3706. Ger dê bidizî di nivê xanî
Ta 'et biketin ji dil nîhanî

3707. Ser xatîrê tu wekî he caran
Em gel wî nekeyn netazekaran

3708. Karê wî gelek me pê diêşîn
Taçet me niye şebir bikêşîn

3709. Îbnû Dexîne dibêji ey yar
Emrê te çî ye tu ey şirîkar

3710. Waz bîne gûtfî ji min birader
Bes ser me bibe bi can makedder

3711. Yarê me bese cenabê Barî
Memnun ji te me ji pakeyarî

3712. Êdî me nevê emman ji her kes
Bûbekrê te puştewan Xudê bes

3713. Êdî nedikem ji Mekke hîcret
Her çen me biken he rojê 'îbret

3714. Rûha me peyemberê Xuda ye
Êdî nedibim ji wî cudaye

3715. Her rojê ewî du car bibînîm
Min bess e ji vê heyat û jîn im

3716. Ew mave di Mekkeya şîrîne
Ta gel wî diçît ji bû Medîne

3717. Tahîr te Xudê de'îf û jar e
Tu xuşke bû cahê yarê xare

3718. Pişî sûç û xeta ye pişî quşur e
Bû xatîrê wî ji min bibure

**EZ-ZEHRATU'L-XAMÎSETU (KULÎLKA
PÊNCÊ)**
Fî Îslamî Hemzetu 'Emmîn Nebîyyî We 'Umer-îbnîl
Xettabu We Mu'cîzetu İnşîqaqîl Qemerî
(Musilmanbûna Hemzey Mamê Peyxemberî û
'Umerê Kurê Xettabî û Seyra Şeqbûna Heyvê)
1.Îslamu Hemzete (Musilmanbûna Hemzey)

3719.	Ew Hemze serûkê pehlevanan Yarê rim û şîr û tîr kivanan	3737.	Fikrê xû kirin xebîşê bedkar Ger tu lêvenekey dibîte kujtar
3720.	Sekvan û siwar û şêremêr bû Ser rav û nêçîrê mêje fêr bû	3738.	Gû xizm û kesan: Ez im yê naheq Min dane Muḥemmedî qisêt req
3721.	Rojek bû li ravê ew dilawer Bûcehlê le'în didî peyember	3739.	Suç a min e her ji min xeta ye Hemzey çî kirî bi min rîda ye
3722.	Roniştîbû ew li nik Şefayê Ew menbe'ê hîkmet û buhayê	3740.	Hemze wî demê li nik le'înî Îman bi Muḥemmedî dianî
3723.	Ew duşminê kerb û kîn tijî can Haşey wî gelek civîn bi wî dan	3741.	Derḥal diçû xidmeta peyember Gû: Min bi te û Xudaye bawer
3724.	Peyxemberî hîç cewab negûte Lew ehmeqî bes cewab sukût e	3742.	Îslam bû belê bi serbilindî Westabû li royê wan bi tundî
3725.	Bûcehlê mirar diçûte nadî Ew pîr ji xûrur û pîr ji şadî	3743.	Mêrek bû dilawer û bi şewket Îslam bû li paşî wî bi quwwet
3726.	Jinkek xeberan diket gudarî Ew Hemze diket bi agedarî	3744.	Bî'set wî demî di salê şeş bû Hemze ku bi dînî dil wî geş bû
3727.	Zur pê neçu ew dihêt li ravê Wê gûtê ewa ku bûy di gavê	3745.	Hemze ku bi xêr dibîte îslam Îslam dibitin jinû xudan nam
3728.	Ew tale xeber dema wî zanî Girtî xêdebê ji cerg û canî	3746.	Fikra xû diken Qureyşî taze Ev dîne dibît bi serfiraze
3729.	Wî gû di dilê xû ez nemînim Van tuxme şeyan ku ney çixînim	3747.	Hemze diketin şerî li ser dîn Lew men'e dibîn ji çen neşîrîn
3730.	Gava digehî le'înê bedkar Derbek wî li wî dida çî duşwar	3748.	Kêm kêm dikirin ji qehr û bedkar Ber tirsê vî Hemzeyê cegerdar
3731.	Yekcar wî kivanê xû weşandî Wî tuqe sera wî lê şikandî	3749.	Xîrbûneve rojekê musulman Em lazim e kul bikeyn dilê wan
3732.	Gû: Ey tu xebîşê pîsê bê hed Dê ku tu civîn bidey Muḥemmed	3750.	Kî dê ji me çît fîdayê dînî Qur'anê bû wan bi hêl bixwînî
3733.	Carek di wesa te ez bibînim Çavan ji serê te derdînim	3751.	Rabuve piyan kî Îbnû Mes'ûd Merdek ji bijareyan bû me'dûd
3734.	Mexzumî hinek li wêrê ḥadır Wan dilbû Mekê biken bi agir	3752.	Gûtin wî neçe tu ney ji wan î Bê xizm û ucax û piştevan î
3735.	Hatin bi cewab li ser le'înî Dê ku mezinê me ser şikînî	3753.	Tirsa me heye ewan neyaran Zêde te biden bi derb û daran
3736.	Bûcehlî eger viyabû derḥal Dê bîte şerek ji dil rêş û tal	3754.	Wî gûtî Xudê me bes mu'în bi 'Ebdê wî dê can fîdayê dîn bî

3755. Ew çubû heta gehîşt meqamî
Dengê xû bilind diket temamî
3756. Ew sureteka bi navê Rehman
Wî taze vexwundî xir ji bû wan
3757. Geh lê bû Qureyşîyan ji nadî
Wan şadî bedel dibû neşadî
3758. Wan çenî bezîne wî bi kulman
Wî qet'e nekir kelimê Rehman
3759. Hetta ku xilas dibît ji suret
Xun lê dimeşît ewî ji şuret
3760. Geryave sivik bû nik hevalan
Hâlê wî tinê hewar bi hâlan
3761. Gûtî: Me neGû te ey dilawer
Duşmin te diken hu bêserûber
3762. Wî gûtî qesem bi daverê¹ min
Evro me zelîl di taze duşmin
3763. Hezken sube jî diçim dubare
Wek evro dibim ji wan qerare
3764. Gûtî: Te bes e ve karê taze
Pêk hat me ji dînî ev niyaze
3765. 'Izzet ji me ra bû hêdî hêdî
Tirsa me ji wan nemaye êdî
- Axîru Muḥaweletî Qureyşîn Me'en Nebîyyî
'Eleyhî's-Selam Fîl Keffî 'en De'wetîhî
(Dumahîk Bizava Qureyşîyan digel Pêxemberî
(s.l.w.) bo Hêlana De'wê)**
3766. Çendî ku Qureyşîyanê bednam
Bedkarî dikir bi ehlê îslam
3767. Ger lewm û civîn e wer tîrane
Ger cewr û cefa ye wer qutan e
3768. Teqşîr nedikir ewan miraran
Carê bi Nebî û car bi yaran
3769. Her rojê dideyn ku em musulman
Her zêde diken ji şebr û îman
3770. Pêş çavê heman diken nivêjan
3771. Meznêt di Qureyşîyan vecemyan
Tedbîr dikirin bi rayê hemyan
3772. Gûtî me neman 'îlac û çare
Wî raqî bikeyn bi cah û pare
3773. 'Utbe diçitî ku'ê Rebî'e
Bû wan ku bibîte xûş şefî'e
3774. Êk bû ji Qureyşîyan bijare
Çu gûte Nebî wî ev qerare
3775. Gûtê: Tu bi xû temam dizanî
'Alî neseb î mezin mekan î
3776. Qewmê xû çira te hu belav kir
Nav 'alemê bed fî'al û nav kir
3777. Ez bû te dibêm tu guh bidêre
Min bû te divê kemal û xêre
3778. Ger talibî tu bû zêr û malî
Dê deyne te zûr j dil hêlalî
3779. Wer serwerî ye ku tey merame
Dê deyne te em reîs meqame
3780. Her emrekê tu bikey rewa ye
Her karekê tu bikey wesa ye
3781. Yaxud te ecine tene lalî
Xurtî ji te ra diken vî hâlî
3782. Bes tu bi serê zubanî ferman
Dînî ji te ra 'îlac û derman
3783. 'Utbe ku ji vî kelimê ber bû
Peyxemberî dil di nurê wer bû
3784. Gû "Utbe eger tu huşiyarî
Tu guhde hinek kelimê Barî"
3785. Secde wî ji suretan temamî
Bû taze dixwund di wî meqamî
3786. 'Utbe fikirî ji dilve zanî
Ney mal wî divê ne şehcîhanî
3787. Age li xû ye ne har û dîn e

¹ Sembol,nîşan

	Qewlê wî çu şekirê şîrîn e		Nagehte çi defter û hisaban

3788.	Geryave bû nik Qureyşîyan ew Wî bûye nerim dil û giyan ew	3804.	‘Umrê wî sîh e heta sîh û pênc Şeş salî ye dîn ‘Umer xû hêj genc
3789.	Gûtî ji we ra dibê mî tamam e Dûr e ji teme’ xû ev zelame	3805.	Rojek fikirî di halê millet Ev tefrîqe û silî û hîcret
3790.	Reiya me we ye ji wî biken waz Çî gel ‘ereban biket bi dilxwaz	3806.	Wî çendî kirin xeyal û texmîn Ev şexşe gûtî bela ye bû jîn
3791.	Ger qewmê ‘ereb bibin muzeffer Em dê jê rihet bibîn seraser	3807.	Ez ta nekujim Muhemmedî zu Ev qewme rihet nedêbî bû xu
3792.	Wer ew bibitin reîsê wane Fexrek dibitin me van hemane	3808.	Ew rabû biçît bû xanyê Erqem Çen mudde li wê ye yarê ekrem
3793.	Ev reye ewan nekir gudarî Ew paşve neçûn ji pîsekarî	3809.	Nêzîkî çilan ji ehlê îslam Bûbekir û ‘Elî û Hemzeyê mam
3794.	Her kes ji kesê jidil bi kîn e Çen medhe bikey çi fayde nîne	3810.	Ew roj e li dor wî ew sitêr in Wî xir heres in şebîhê şêr in
3795.	Bû çakî û başîyê wî kuş Heybê wî dibînî dûr bi dûre	3811.	Lezkir ‘Umerê me şîr bi destê Girtî xêdebê çu şêrê meste
	2. Îslamu ‘Umer-ubnu’l- Xeṭṭabî (Musilmanbûna ‘Umerê Kurê Xeṭṭabî)	3812.	Nageh li rîyê gehîşt Nu‘eymî Îman bi dizî hebû ji qewmî
3796.	Çen carê Nebî du‘a dixwînî “Ya Reb tu ‘ezîz bikey vî dînî”	3813.	Gû kêve diçî tu hin lez û bez Alûz î tu wek nezer dikem ez
3797.	“Ya Reb tu bigêrî harîkare Bû dîn ‘Umerê ji wan bijare”	3814.	Wî gû: Ji Muhemmedî bi kîn im Min fikr e wî ten ji can derînim
3798.	“Bûcehlî nexû kuşê Hîşamî Bû dînî jidil biket xulamî”	3815.	Ta ew di Mekê bi canve maye Qewmê me he dê bî labelaye
	***	3816.	Tim gûtî Nu‘eymê berzeîslam Ev reiye kê gû te ey nîkunam
3799.	Me‘lûm e ‘Umer cewanemêr bû Nav me‘rekeyan ¹ şebîhê şêr bû	3817.	Ger wî bikujî tu ey dilawer Bê şek tu dibî di gavê bê ser
3800.	Ew çendî bi quwwet û ceger bû Du hinde bi hîkmet û nezer bû	3818.	Nabînî ku haşimî çi zûr in Xuna wî ebed ne jêdiburin
3801.	Zu tore dibû ji zêde xîret Pişîr şehm û deha bû taze sîret	3819.	Ger mêrî here tu Faṭîmayê Xwîşka xû tijî ji can ke tayê
3802.	Meyla wî hebû bi xemr û larî Ta dîn wî nebû tijî ji xwarî	3820.	Belkî tu nezanî ey şîrînkam
3803.	Ew ya wî dikir digel şehaban		

¹ Ceng, şer

	Gel mērî nîhan bûyîne îslam		Ew ya wî kirî dibît peşêman
3821.	Lew ev qise kir Nu'eymî taze Wî dîtî 'Umer di bed niyaze	3839.	Gû: Kanê şehîfe bû me bîne Xwîşkê gû: Dikey tu naşirîne
3822.	Ger bêt û biçîte Faîmaye Ser Ehmedî dê biçît belaye	3840.	Wî gûtî qesem didemve çake Wê gûtî: Belê te leş nepak e
3823.	Gava 'Umerî we zanî hale Derhal dibezîte wan li male	3841.	Leş pîs î tu muşrik û neyar î Ku dest dikeye kelimê Barî
3824.	Ew çu biqutît derî ji xanî Qur'anê ewan dixwûnd nîhanî	3842.	Rabuve 'Umer di dem bi çustî Wî taze leşê xû şuşt duristî
3825.	Xebbabê kuşê Erettî car car Ew fêr dikirin kelimê Cebbar	3843.	Gava wî şehîfe xwund bi diqqet Girtî 'ecebê ji 'ilm û hîkmet
3826.	Dengê 'Umerî ku wan beyan kir Xebbabî xû zu bi zu nîhan kir	3844.	Ew bû li xewa delalê hişyar Ev qewle gûtî çî xûş e dildar
3827.	Lewhê ku bi destê wan ji Qur'an Wan ew jî veşarî ber wî der an	3845.	Derhat wî demê ji xanî Xebbab Mizgîn wî dida bi Îbnû Xettab
3828.	Pîrsî 'Umerî we hal çî rege Tîşte me gulêbî ew çî deng e	3846.	Gû ey tu cewan û pehlevan î Bawer ke ji min eger bizanî
3829.	Min zaniye hûn ji dînî der çûn Dê kîve biçin ji destê min hun	3847.	Peyxemberê me diket du'ayan Red nake ji wî Xudê recayan
3830.	Zavay wî gûtî Se'idê enwer Ew êk e ji deh kesê mubeşşer	3848.	"Ya Reb tu bigêrî êk duwane Bû dînê xû canfîda ji cane"
3831.	Bû wî xeberî esil çî nîne Rabûyê 'Umer bi kerb û kîn e	3849.	Yanê 'Umerê bi nîkunamî Bûcehlî nexû kuşê Hîsamî"
3832.	Xwîşkê we di çav dibûne tarî Rabû beşevan û harîkarî	3850.	Min hîvî ye lê ji şahê ekber Ev behre ji bû te bît muyesser
3833.	Derbek 'Umerî weşand xêdebkar Xwîşka xû di gavê kir birîndar	3851.	Derhal wî gûtî: Heliste Xebbab Nîşa me bide resûlê mehtab
3834.	Ew her du qutan hinek bi dare Wî taze nerim dibûn demare	3852.	Ta evro gelek neyarê wî bûm Na raqî ji kar û barê wî bûm
3835.	Xwîşkê digûtî ji kîn û kerban Her çendî bikey ji kerb û derban	3853.	Evro me çî qed fikir bû alûz Emma me nihu ji can tijî suz
3836.	Me'lûmî te bît me bûyne îslam Tabî ' bi Muhemmedê nîkunam	3854.	Min evro divêt bibim musulman Pîrî can bi Muhemmedî me îman
3837.	Gava wî bi xun di Faîmaye Derhal wî xêdeb neman ji caye	3855.	Nêzik bû ji derkê malê Erqem Eşhabe gûtin resûlê ekrem
3838.	Rehmet wî gehiştê can û îman	3856.	Bû êre dihêt 'Umer bi çustî

	Şîrî wî bi berve nek bi destî		Rojek nefer e rojek emîr e
3857.	Hemzey gû bila bihêt 'Umer ew Ger pakedil e xû behrewer ew	3875.	Hetta 'Umerî ne anî îman Bê bak ne bûyîn ji wan musulman ***
3858.	Fikra wî eger xû nacewan e Bê can digerît li wî giyane	3876.	Îslambû dema 'Umer ji canî Çu layê Ebû Cehil di xanî
3859.	Pîçek biketin resûlî naşad Şîrê wî ji wî dikeyne cellad	3877.	Gû: Xêre tu hatî ey birader Gû: Min bi Muḥemmedî bû bawer
3860.	Gava ku gehişte derkê xanî Rabuve Nebî ji karê danî	3878.	Der jê venekir ji kerb û kîne Gûtî here tu şeref çu nîne
3861.	Ber çêl digirît li wî şîrînzar "Ta key tu 'Umer dibî hu bedkar	3879.	Wî gû şeref û kemal û xîret Dûr in ji te ey siyahê sîret
3862.	"Nawestî heta ku Zülcelale Qehrek biketin ji tu çi tal e"	3880.	Ger yar bî Xudê û ez bimînim Çavan ji serê we derdînim
3863.	Gûtî 'Umerî: Ji bû te mizgîn Tu êdî nekey ji min çi texmîn	3881.	Xidmet dê bû serwerê beşer kem Dê piştê ji duşminan du ker kem
3864.	Hatîme belê ji kakila can Ser destê te ez bibim bi îman	3882.	Ya Reb tu bi ḥurmata 'Umer key Ṭahir tu di reḥmeta xû werkey
3865.	Ta nuke heçî me kir ji bedkar Dê tul vebikem Xudê bibît yar	3883.	Îslam bû dema 'Umer ji cane Gûtî: Kî belav diket qisane
3866.	Peyxemberê me ji şay û tebşîr Bû zatê Xudê wî gûtî tekbîr	3884.	Gûtî wî: Cemîlê bab e Me'mer Zo gûtî were tu ey xeberber
3867.	Ta nuke tu bûy bi naduristî Evroke şukir tu heqperistî ***	3885.	Me'lûmî te bît ku bûyme îslam Gazîke bû ehlê Mekkeyê 'am
3868.	Îslam bû 'Umer ji nuve îslam Roj roje dibît bi 'îzzet û kam	3886.	Pêşkeftî Cemîl û kir heware Çu bû Heremê 'Umer bikar e
3869.	Ta hingî nivêj di wan nîhanî Evroke ji paş diken 'eyanî	3887.	Lê xirve bûyîn gelek zelame Wan kirbiye şer şerek neqame
3870.	Rabûye 'Umer wî şîr bi destî Gel wî bû cema'etek bi çustî	3888.	Ta roj digehişte nîve ro ye Mandîbû 'Umer ji cengê xû ye
3871.	Wan kirbû nivêj li durê Beytê Dan duşminê dîn şerabê mewtê	3889.	Ew yek bi tinê û ew di zûr in Pîrî kîn û 'edawet û xurur in
3872.	Mêrçak e 'Umer çi newcewan e Nakêşî kesek ji wî kivane	3890.	Roniştîbû ew demek bi naçar Kum bûne li ser serê wî nayar
3873.	Sengîn e 'Umer giran buha ye Bû dînê Xudê çi canfida ye	3891.	Wî gû çi biken dikem qebûl e Ger yar bî Xudê dikem ve tûle
3874.	Peyxemberê heq wî xûş wezîr e	3892.	Nageh dê ji wêve 'Asê Sehmî

	Ev hale dema wî dît bû wehmî		Lê bûn ji dilê xû piřr tîrane
3893.	Gû: hûn çî diken bi vî zelamî Dê bên we Benû 'Edî bi 'amî	3910.	Ťaqet kê heye gûtin di canî Teisîrê biket di asemanî
3894.	Berden ji 'Umer berukê taze Ew nazivirît ji her niyaze	3911.	Nê meŤlebê wî ji şahê heq bû Ew mahe bi qudreta wî şeq bû
3. Mu'cîzetû İnşîqaqîl Qemerî (Mucîzeyâ Kerbûna Heyvê)		3912.	Me'lûm e dibêjî Îbnû Mes'ûd Ez bûm wî demî li wêrê mewcûd
3895.	Peyxember û nurê xir enamê Yek şev bû di mescîd-el heramê	3913.	Min dîtî kerek li ser çiyayî Hindavî Mîna demek vemaşî
3896.	Royê wî çu meh tamam û nûrîn Xulkê wî wekî royê wî şîrîn	3914.	Hemyan dî Hîra ji beynê du ker Wê gavê digûte wan peyember
3897.	Yek heyveşevî û meh temame Ba seyrê felek li jûr meqame	3915.	Xû engûbi çavê ser dibînin "Wêca ji me şehdekar bimînin"
3898.	Ageh ne ji kar û barê heq ew Nazanî ku dê bibîte şeq ew	3916.	Bawer pê biken ve taze nîşan Înkarê neken dibin perîşan
3899.	Nazanî ji bû resûlê enwer Dê ev şeve ew bibîte du ker	3917.	Ew kume Qureyşî bûn belave Ew Ťarîdila û kuř du çave
3900.	Ev şev dê jinû ve behrewer bî Der xidmetê serwerê beşer bî	3918.	Xîr heyvî ji vî mezin nîşanî Wan kufr û 'înad tijî ji canî
3901.	Cemyane ji muşrikanê meşhûr Wan keç nezeran bi can û dil kuř	3919.	Wan gûtine êk dî her di hîne Ev new'e sihir me qet nedîne
3902.	Yek pîr e Welîdê bab Muxîre Bûcehlê Hîşamê can heqîr e	3920.	Hindan we digû ji huşiyaran Heddek heye sihrê sihirkaran
3903.	Eswed kuřê MuŤtelib siyehkar Neđreê kuřê Hârîşî xeređdar	3921.	Ger wî ji me kirbî sihr û hîle Natanî biket ji her qebîle
3904.	'Asê kuřê Waîlê mirare Emşalê di wan gelek bijar e	3922.	Rêvîngê dihên biken jê pisyar Karwançî û ehlê rê û rêwbar
3905.	Gûtin bi resûlê îns û cane Daxwaze ji te me yek nîşane	3923.	Ev heyve du şeq bû ger we bîtin Lazim hemû şahid in bidîtin
3906.	Ger ڑaste Xudê tu day peyember Heyvê ji me ra bigêre du ker	3924.	Hatin Mekehê gelek seferkar Pîrsî ku ji wan hemû xebardar
3907.	Wî rokiere dergehê miradan Ey dadîresê reca û dadan	3925.	Pisyar jê kirin ji mahê du ker Gûtin me diye bi çavê du ser
3908.	"Ev mu'cîze wan ji min meram e Ya Reb tu du kerke meh temame"	***	
3909.	Wan mezneQureyşîyan hemane	3926.	Pênc sal ku dibên di man bû hîcret Ev mu'cîze bû ji destê qudret
		3927.	Me'lûm e di Muslîm û Buxarî

Qur'an xû dibêt kelimê Barî

3928. Neqla wê tewatir û yeqîn e
Kî bêt we niye neyarê dîn e

Sualun we Cewabûn (Pirs û Bersiv)

3929. Ev kare eger bibêy 'eceb reng
Nav 'alemê ku nedaye wî deng

3930. Ew mah e belê li aseman e
Me'lûm e çirayê xir cihan e

3931. Lazim bû kuşey zemîn bibînîn
Ta nuke vegêrin û bixwînin

3932. Walhal li cihan nebûye meşhûr
Înkarê diken gelek cihê dur

3933. Îşkal e eger te ev merame
Guh bigre tu taze şeq kelame

3934. Wek bû me dibêt Melayê Meşhûr
Seydayê me cumle talibê nûr

3935. Ustazê mezin Se'idê Wanî
Meşhûr e bedî'ê vî zemanî

3936. 1-Ewwel eve ye: Tu wek dibînî
Metle' ne hemû yek in yeqînî

3937. Roj dê bi helêt ji şerqê piş tav
Hêştê ku şev e li xerbê ew gav

3938. 2 - Ev kare bi şev bû wek diyare
Dûr nîne nebîte aşikare

3939. 3 - Xaşma ku li paş 'îşa bibû ew
'Alem ku texer diken serê xew

3940. 4 - Ney xalî ji 'evre asemane
Helbet dibî mahê şeq nihane

3941. 5 - Xaşma ku dewam nekir ve kare
Xalib nedibin pê agedare

3942. 6 - Me'lûm beşerî di wî zemanî
Newbet nedigirt ji asemanî

3943. Ew mahe du şeq bibû ji xeflet
Lewra nedîye gelek ji millet

3944. Me'lûm e gelek ji karewane
Dîtbûn li Hîcazê bê guman e

3945. Pirsîbû ji wan neyarê dînî
Wan gûti belê me dît yeqînî

3946. Mecbûr bûne ew neyar ji înkâr
Gûtin eve sihr e lê 'ecebkar

3947. Ger kîbr û 'înade ger xurure
Îsanî diken li heqqî kuş

3948. Her kes dibî kuşeyê riya heq
Nabînî meha ku bûye du şeq

EZ-ZEHRATU'S-SADÎSETÛ (KULÎLKA ŞEŞÊ)

**Fî Emrîş Şehîfetî we Neqdîha we Xeyru Zafîke îla
Mewtî 'Emmîhî we Zewcîhî Eleyhîs Selam
(Behşê Peymana Qureşan û Têkdana Wê û
Behşî Mirina Mam û Jinka Wî Silav lê Bin)**

**1. Emruş Şehîfetîl Meş'unetî 'Amu (7) Mînel
Bu 'setî (Behşê Peymana Kirêt a Qureşîyan
Sala 7ê Pêxemberîyê)**

3949. Dîtin ku Qureşîyê di bedkar
Piş cehd e bû dîn resûlê muxtar

3950. Mamê wî ji wî diket xudanî
Emma ji kemalê cerg û canî

3951. Ger em we nekeyn bi ah û ʔence
Nahêlî Muħemmedî hu qence

3952. Xaşma 'Umer û wî mamê Hemze
Îslam bûne ew bi rêz û ʔerze

3953. Ev dîne bi wan dibît 'ezîze
Karek dî bikeyn çî natemîze

3954. Em lazim e wan bikeyn perîşan
Ta bêne mecalê ruhê kêşan

3955. Ta nuke digel me aşinayî
Evroke dikeyne duşminayî

3956. Werne ji wî her diken xudanî
Dînê xû belav diket bi panî

3957. Tedbîr dikirin şebîhî iblîs
Bû karekê bê hisab û hed pîs

3958. Gûtin hemiyan bi ittîfaqe

	Em lazime qed bikeyn ‘elaqe		Em lazime der biçîn ji nave
3959.	Çî Muttelibî û neslê Haşim Ta her çî mu‘în bû Babê Qasim	3977.	Ev qewme hemû me bûne nayar Xir ber vî Muhemmedê şîrînkar
3960.	Nêzîk me nebin weke he caran Têkel me nebin ji her çî karan	3978.	Me‘lûm bî ji wan heta bi canim Ez bû wî mu‘în û puştevan im
3961.	Em nabî bideyne wan jinane Kes nabî bihîni jin ji wane	3979.	Her karê nexûş dikem qebûle Bes ew nebitin ji wan melûle
3962.	Gel wan jinû paş heram bî bazar Hem qerz û dîyarî û kirêbar	3980.	Xirbûneve ew li gelyekê kuş Gelyê Ebûtalibî bû meşhûr
3963.	Ew ger bimirin bû çengê arî Nabî bidenê bi sermirarî	3981.	Bes Bûlehebê le‘în û xeddar Gel xizm û kesan nebûye xemxwar
3964.	Meznêt di Qureyşîyan bi carek Cemyan bû vî karê namubarek	3982.	Nê şerm e gelek bû şêremerdan Xizmêt xû bihêlitin di derdan
3965.	Ev rege şehîfeyek nivîsî Mur kirbû heman bi zîlm û pîsî	3983.	Ger mêrî dikey tu îxtiyar î Ser xizm û kesan di rojê tarî
3966.	Ew yê ku nivîsî ev kîtabe Menşûrê qebir tijî ‘ezab e	3984.	Wan her çî hebû ji qût û malî Vêkra dê bixwun ji dil helalî
3967.	Destê wî dumayê lê hişk bû Ew her du cihan xû bê pişk bû	3985.	Mabûn di gelî di halê bedhal Ew her du qebîle ta du sê sal
3968.	Wan paş bi hewa vekir şehîfe Bê perde di Ke‘beya şerîfe	3986.	Gel renc û cefa û sed nexûşî Gel bîrs û nebûn û xuşşenuşî
3969.	Ev kare ku kes nedî çî caran Ev rege kirin bi van neyaran	3987.	Lê kirbû Qureyşîyan bi yaşa Tiştêk bû neçu meger bi qaça
3970.	Bî‘şet wî demî di heft sal e Ev kare ewan dikir çî tale	3988.	Çen carê diçûn şehabe naçar Gava ku dihatne sukê tuccar
3971.	Wê gavê xeber dibît belave Zanî mekiyan heman di gave	3989.	Belkî bikirin çî cilk û qute Bû bîrsê ‘eyalê xû yê rute
3972.	Ev kare ewan ku kir temame Kûm bûne du ew qebîle ‘ame	3990.	Ew Bûlehebe dihate suke Bişkên ku ji wî du kab û çuke
3973.	Bûtalibî gût reîsê pîrî şan Em taze ji wan dibîn perîşan	3991.	Dabêjî bi xizm û taciran ew Hun tiştî ji wan biken giran ew
3974.	Tedbîr eve ye wekî me zanî Em xirvebibîn li yêk mekanî	3992.	Ez dê deme hingû xir xisaret Bes ew bikevin bi dil meraret
3975.	Madem eve kir digel me xizman Nageryê digel me wan çî ezman	3993.	Naçar digerênve ew şehabe Bê behre wî dil şibî kebabe
3976.	Helnayê bi wan me êdî çave	3994.	Carek bû Hekîm kuşê Hîşamî

	Hîmmet diketin bi nîkunamî		Bû layê gelî dibir şeva tar
3995.	Wî zanî meta xû zûr perîşan Ew pake Xedîceya xudan şan	4013.	Da jêveketin ji wê lexave Hêştir bû gelî diçû di gave
3996.	Zengîn bû belê di derdemendî Wê mal vepeşî bi serbilindî	4014.	Wî hu ji bû wan dikir mu‘înî Emma bi dizî û naemînî
3997.	Hindek genimî dibet nîhanî Bû wê ji viyan û suzê canî	4015.	Minnet vî Hîşamî ser me zûr e Têkdanê şehîfe wer bi nûre
3998.	Çav lê bû Ebû Cehil nemayî Gû kîve dibî wî sivketayî	4016.	Ditin hemiyan gelek nexûşî Şed cewr û cefa û xuşşenuşî
3999.	Gû Çen genim e ji bû meta xu Ez bû wê dibem ji hîmmeta xu	4017.	Neyxaşme peyemberê emîn e Gel yar û şehabeyan çi dîne
4000.	Bûcehlî gûtfî çewa dibey tu Karê me nevêt çewa dikey tu	4018.	De‘wet wî dikir bû dînê Barî Her roj bi dizî û aşîkarî
4001.	Nazanî ji wan me kirye qatî Nabî bû bibey bi navê Latî	4019.	Zêde hemû sal di çwar mehane Mahê di heram li her mekan e
4002.	Bûlbûxtrîyê kurê Hîşamî Guhdarî diket ji wî nefamî	4020.	Nav Suqê ‘Ukaz û Zîlmecaz e Ev dîne belav dikir wî taze
4003.	Gûtê: Te çiye ve qare qare Nazanî meta wî bûye jare	4021.	Wan çunke didît Nebî perîşan Zêde di ‘ezab û renc û êşan
4004.	Ew çak e Xedîceya xudan mal Gel pake Muħemmedî di bê ħal	4022.	Gel hindê wesa diket xebatê Ney guh li nexuşeya heyatê
4005.	Waz bîne ji wî ku ħeq bi deste Ew karê diket ji dil duriste	4023.	Wan zêde dibû ji dil yeqîne Ku ħeqq e belê ve şer‘ û dîne
4006.	Bûcehlî gûtfî: Tu çen nezan î Dêbêjî di dil tu yarê wan î	4024.	Ehlê Mekehê û çan û xwaran Roj roje bi dîn dibûn ji yaran
4007.	Memnû ‘e biçît bû wan çi qute Êdî te çi ye ve gûte gûte	2. Mu‘adatu Qureyşîn Biddî‘ ayetî (Dijminîya Qureyşîyan bi Propagandayê)	
4008.	Bûlbuxtirîyê me girtî ħiddet Derbek wî li wî dida bi şiddet	4025.	Zanî ku Qureyşîyan yeqîn e Roj roje belav dibît ve dîne
4009.	Rakirbû dibin pîyê xudanî Wî têr vequta ji kînê canî	4026.	Lê fayde nekir digel evane Ney zecr û civîn û ney tîrane
4010.	Ĥemzey we didî ji dûr bi dûre Wî piřr bû giyan ji ber sirûre	4027.	Ney kîn û kerb ne qehr û tîrs e Ney kîrnedêr û ne kulb û bîrs e
4011.	Her wek vî Ĥekîmê piřr ji wîcdan Êkê di hebû Hîşam ji merdan	4028.	Ew her çi diçîte ser vî dînî Ney meylê cîhan di dil dimînî
4012.	Hêştir ji zexîreê dikir bar	4029.	Bak nîne bi rexne û ‘îtabê

	Waz nadene xûrbet û 'ezabê		Kes êdî ji me ne dê ke bawer
4030.	Qet pêve neçu xudanê Qur'an Ev renc û cefa û he roj û her an	4047.	Min ev qise pê gelek cewan e Ew şahîrekê sihir giran e
4031.	Rađî nedibît bi zêr û male Ney mîrserîya di pirr celale	4048.	Her kes vê qisê neket yeqîne Bêjnê were karê wî bibîne
4032.	Her rojê li Mekke û kinaran Tabî' wî dibîn ji can gudan	4049.	Mêrî ji jinê diket cudaye Jêk dêxî kuî ji bab û daye
4033.	Xaşma di mehêt heram û taze Nêv sûqê 'ukaz û zîl mecaze	4050.	Şahîr hû diken sihir hûsa ne Nêzik wî nebin şîrînzuban e
4034.	Serbestî nesîhetan dibêjît Emma çi şîrîn ku dadirêjît	Dî'ayetu Neđr İbnî-l Harîs (Propagandaya Neđrê Kurê Harsî)	
4035.	Em çake bikeyn di'aye her car 'Alem ku dihêne hecc û bazar	4051.	Teqşîr nedikir ewan neyaran Derheqqê Nebî ji pîsekaran
4036.	Guhdarî neken evî zelumî Bew zîrekî û bi xûş kelimî	4052.	Ev new'e keçî û giftûgû ye Ev renga dî'aye û diru ye
4037.	Hindek dê bikeyne dîn û şahîr Hindek di feşîh ziman û şai'r	4053.	Neđrê kuî Hârîşê Qureyşî Bû her bê dî'aye êk ji ceyşî
4038.	Em ger hu nekeyn ewan nizanin Ew sadedil in di şafî can in	4054.	Zanîbû li Hîreyê temame Ew mezhebê furs û şahiname
4039.	Dûr nîne ji wî biken bi bawer Em êdî dibîn bi can mukedder	4055.	Çîrok û şî'ir gelek dîzanîn Tên dabû Qureyşîyanê bê dîn
	El-Welîd-ubnu'l-- Muxîretî (Welîdê Kurê Muxîrey)	4056.	Her meclîseka biçît Muħemmed Tu paş wî bike xebatê bê hed
4040.	Guhdêre wekî ji pêş te zanî Karê vî Welîdê xwar ji canî	4057.	Tu jî bû bibêje çî dîzanî Emma bi feşahet û cewanî
4041.	Meşhûr e wî navê bab Muxîre Hem merdê meşûret û emîr e	4058.	Ez bû we dibêm kelimê şîrîn Exbarê mulûk û qewmê pêşîn
4042.	Wî xirve kirin Qureyşî carek Da ew ji Nebî bibêjî çarek	4059.	Çêtir ji Muħemmedî yê fêr im Wîj ev qisene ne guh bidêrin
4043.	Navê wî eger bibît belave Dînê me ji dest diçît di gave	4060.	Ev renga dî'aye wan peyapey Teqşîr nedikir çi taqeta hey
4044.	Me'lûm e dihêne hec gelek zûr Hetta ji gelek qebileêt dûr	Cebr-un Neşranî (Cebrê Neşranî)	
4045.	Halê wî diken ji hingû pîsyar Her yek dê qisek bibêjî naçar	4061.	Şexşek li Mekê hebû ji tucar Navê wî Cebîr mesîhî dîndar
4046.	Ger yek qise em nebîn seraser	4062.	Car car diçû nik resûlê Barî Bû tiştî eger bi nasiyarî

4063. Her çen ‘ecemî bû ev zelame
Dîsan Qureyşî diden peyame

4064. Gû: Cebre wî fêr diket bi dîne
Guhdarî neken ku ew çu nîne

4065. Ev renga fikir ewan di‘ayet
Ta Barî ji bû hinarî ayet

4066. Me‘lûm e ku ew ‘ecem ziman e
Ev jî ‘erebî ye pişr beyan e

**Et-Tufeyl-ubnu ‘Emrî ed-Dewsîyyu (Tufeylê
Kurê ‘Emrê Dewsî)**

4067. Mazin bû Tufeylê Dewsîyê wan
Êk bûye ji şai‘rê di rehwan

4068. Ew hatibû Ke‘beya mukerrem
Bû hecc û tewaf û rukn û zemzem

4069. Meznê Mekehê ji dil vecemyan
Tebîr dikirin ji bû xû hemyan

4070. Ev şexşe Muhammedî bibînît
Guhdarî biket ‘eceb dimînît

4071. Dûr nîne bi wî bihînî îman
Zur kes dê bi wî bibin musulman

4072. Êka we bikeyn ku ev Tufeyle
Bû layê wî qet neket çî meyle

4073. Xir çûne bû nik Tufeylê Dewsî
Ew karê Nebî ji wan dipirsî

4074. Ev şexşe çî ye hu bûye meşhûr
Halê wê çî ye çî kêr eger zûr

4075. Wan gûte Tufeylî ger nezanî
Pirsê neke lew şîhrubanî

4076. Me‘lûm e tu şahîran dibînî
Babî li kuşî diket yeqînî

4077. Mêrî diketin neyar digel jin
Ew cute bira digêrî duşmin

4078. Hin çake ewî tu qet nebînî
Guhdarî nekey ne wî ne dînî

4079. Rojek diçitin bû Ke‘beya pak
Qur‘anê ku êk dixwunî bê bak

4080. Ew pişr ji dilî dibît guhdare
Bê xaye kelamekê bijar e

4081. Her çendî ku şai‘r im zubanzen
Ev qewle nekarê cîn in û însan

4082. Wî pirsî Muhammedê peyember
Nişa me bide tu ey dilawer

4083. Peyxemberî gû: “Bi xêr tu hatî
Navê te çî ye ji kî welat î”

4084. Gû: Ey tu xeber şîrîn û qudsî
Ez şai‘rek im Tufeylê Dewsî

4085. Ferman kirî: “Tu dikey guhdarî
Ez bû te bibêm kelimê Barî”

4086. Gû ez nê tinê ji bû wê hatim
Ez xû bû xû talibê necat im

4087. Çendek bû dixwunî taze tenzîl
Emma bi cewanî û bi tertîl

4088. Guhdarî fikir Tufeylî pişr can
Derhal bi Nebî dînî îman

4089. Geryave dema bû nav ‘eşîret
Ew se‘iyê diket ji can û xîret

4090. Raqî dikirin bi karêdanî
Îman gelean bi wî dianî

**3. Keyfîyyetu Naqdîş Şehîfetî ‘Amu (10) Mînel
Bu‘setî (Awayê Têkdana Wî Rûpelî li Sala
Dehê Pêxemberîyê)**

4091. Sê sal di gelî di man bi her hal
Wan bûrî ‘umir bi ‘eyşekê tal

4092. Bî‘set ku di geşte deh ji sale
Barî dê ji wan bedilke hale

4093. Lew taze Xudê hinarî Cibrîl
Mizgîn bide Ehmedî bi tebcîl

4094. Tu bêje ewan şehîfeyê şum
Çixwareyê xwarî mirkî me‘lûm

4095. Neyhêjtîye xeyrî navê Ellah
Ev sirre wî gûte mamê pişrxah

4096. Her gûtineka fikir peyember

	Mamê wî bi can dikir bi bawer		Lew ser wî wesa dibîte xemnak
4097.	Ew çu heremê bi keyf û şaye Gû: Yê hu dibêt kuşê biraye	4114.	Ev hale çî hale em dibînîn Xizmêt xû di derd û xem dibînîn
4098.	Ev gûte eger we bît temame Hun gel me di naheq in bi 'ame	4115.	Tu têr û tijî û têr bipûşî Xalêt te wesa di hal nexûşî
4099.	Wer ew bi diru bibît diyare Em musteheq in bû her nekare	4116.	Ez sundê dixwum eger ewane Xal ban bû Ebû Cehil bizane
4100.	Wan anî şehîfe mirkî ¹ xwarî Ney maye ji xeyrî navê Barî	4117.	Wek tu nedikir ve hal qebûle Ev şule bi qelbê min ne şul e
4101.	Butalibî gûte wan bi şiddet Her engûne ehlê zîlm û hiddet	4118.	Wî gû: Çî bikem tu min dibînî Bes bû me bibêje yek mu'înî
4102.	Ew rabû diçîte malê tûre Meznanê Qureyşî ser yê şûr e	4119.	Ez gel xû yekê di mên bibînî Vî karê kirêt dê helweşînî
4103.	Wan paşî gûtin: Te kuş birayî Sihran nedihêlî ta ku mayî	4120.	Wî gûti: Ez im digel te hadîr Her karê bibît welew ku agir
4104.	Emma vê qisê gelek hunerkir Ta der dilê çen kesan eşer kir	4121.	Zur baş e gûti tu bes yekê di Peydake me paş bibîne êdî
4105.	Pênc kes ji xudan dilêt bi wîcdan Her çen ne bûyîn ji ehlê îman	4122.	3-Rabûye Hîşam bi ray û tedbîr Ew Mu'î'îmî tîj biket wekî şîr
4106.	Fikra xû kirin ku ew şehîfe Karek ne durist û na nezîf e	4123.	Gû: Ey tu kuşê 'Edîyê meşhûr Şulek me heyê giran qedirzur
4107.	Ew hin di xûşî bi kameranî Wan hinde nexûşî û giranî	4124.	Ey can tu çewa dikey qebûle Ew her du qebîle bûn melûle
4108.	Çen mêje ewan we derdemendî Hu derdeser in di qel'ebendî	4125.	Nê ger tu bizanî ey birader Bêbextî ye bû heman seraser
4109.	Gûtin: Bi xûşî eger bi talî Em lazime têk bideyn vî halî	4126.	Wî gûti we ye wekî te gûti Vê şulê li mêje can me şutî
4110.	Yan em dê sube bi can nemînîn Yan dê wê şehîfeyê dirînîn	4127.	Emma bi tinê ne min dibare Vî karî divêt heval û yare

4111.	1-Serdefterê wan heman Hîşam e Şahîbceger e çî xûş zela e	4128.	Wek min bi tinê welew çu şêran Ku dê çî şerê hizar ji mêran
4112.	2- Çu gûte Zuheyri ey cegerzur Babê wî Ebû Umeyye meşhûr	4129.	Peydake ji bû me yek bijare Dê kem wê şehîfe pare pare
4113.	Deyka wî meta peyemberê pak	4130.	Gû: Ez ji te ra mu'în û yar im

¹ kurmik

	Ser vî xeberî çu gurgê har im		Tu xûş û ewan di derdemendî
4131.	Muţ'îm gû: Yekê dî ger hebaye Gû: bû te Zuheyrê canfîda ye	4148.	Şîrîn e serê me ker bi ker bin Nek ew hu di jar û derdeser bin
4132.	Êkê dî gûtî ji bû me bîne Ev şule dî taqeta me nîne	4149.	Zem'eyî ku gûte wî Hîşamî Agir wî gehişte can temamî
4133.	Xû bigre gûtî Hîşamî xemxwar Peyda dê bikem bi iznê Cebbar	4150.	Gû: Kes dî heye eger dizanî Xemxwarê me bît ji hubbê canî
4134.	Hem rabû Hîşam bi rêz û terze Êkê dî durist biket bi berze	4151.	Wî gûtî: Belê bijil te çar in Her çar di xudan ceger diyar in
4135.	Wî gût bi uşûl û xûş kelimî Bûlbuxtirîye kuşê Hîşamî	4152.	Bûlbuxtirî û Zuheyrê xuşmêr Gel Muţ'îmî her yek in şibî şêr
4136.	Ba çen qise û şîrînzubanî Qan'î diketin wî newcewanî	4153.	Gû: Baş e belê filan mekan e Ev şev me heman ewê jivan ¹ e
4137.	Wî gû: Bi tinê xû ez dibînîm Gû: Ez bû te canfîda mu'în im	4154.	Xirbûneve xir li wî jivanî Tedbîr dikirin heman ji canî
4138.	Gû: Yek dî gûtî: Zuheyrê xemxwar Gû: yek dî gû Muţ'îmê şîrînkâr	4155.	Ew sundê dixwun bi şahê ekber Em yek xeber in welew biçît ser
4139.	Em her sê li piştê tu diwestîn Ger yar bî Xudê çu şêrê mestîn	4156.	Em dê şubehî şehîfeyê xwar Par pare dikeyn welew bi kujtar
4140.	Peyda ke gûtî tu yek dî taze Vê şulê dikeyn bi serfiraze	4157.	Tim gûtî Zuheyrî ez li pêşan Dê wan sube dil bikem bi eşan
4141.	Ev şule divêt bi ray û tedbîr Çen merdê di canfîda bi şimşîr	***	
4142.	Hetta ku bişên Qureyşî me'lûm Ew têk nediden şehîfê meşûm	4158.	Rabûn şubehî ve pênc cewane Vêkra ji bû nadîyê rewane
4143.	Dîsa diçitin Hîşamê qence Êkê dî biket hevalê pence	4159.	Ew xir di dilê xû daxîdar in Ser vî xeberî çu gurgê har in
4144.	Zem'e ku li mêje wî heval bû Bab Eswed e lê çî şîr helal bû	4160.	Gava ku Zuheyrî kir tewafe Wî gûtî belê ne şerm û şaf e
4145.	Gû: Ey tu xudan ceger diyar î Ey merdê deravê teng û tarî	4161.	Ey hûn mezinê li êre kum in Bû hinde bed in bû hine şum in
4146.	Xizman tu dibînî rût û bîrsî Carek te nekir ji wan bipîrsî	4162.	Em heqq e bibîn bi kam û xûşî Ew her du qebîle xuşşenuşî
4147.	Laîq te niye eger tu merd î	4163.	Karê we kirî digel ewane Hiç kes nekirî li ser cîhane
		4164.	Wellah dibî ku ez nemînîm

¹ Hevdîtina plankirî, randevu

	Yan dê wê şehîfe heldirînim		Şed suxre bi wan diken her û car
4165.	Narađî kî ye bila bibêjî Ev şîre divê wî xun birêjî	4183.	Her yek xû dibînî bê hevale Naçar dê qebûl ke halê tale
4166.	Bûcehlî gûtî: Te kir diru ye Şeq nabî şehîfeyê me hu ye	4184.	Pênc kes nê ji wan bibin fîdayî Neyxaşme bû canibê Xudayî
4167.	Zem‘ey gûte wî kuřê Hîşamî: Ey her tu diruker û nefam î	4185.	Wek şêrî li sîngê wan helistin Axayî şebîhî şeg dibestin
4168.	Bûlbuxturî hem li du dibêjî Daşa di dilê xû lê dirêjî	4186.	Qûlbestî diken began û mîran Serbestî dijîn hizar feqîran
4169.	Muţ‘îm li dura dibêjî taze Paş rabû Hîşam bi serfîraze	4187.	Peyxemberî ma nekiryê ferman: Ey cahê wî ye şîfa û derman
4170.	Ew dê bî ewa Zuheyrî gûtî Narađî dibît bi cergê şutî	4188.	“Harî bike tu birayê dînî Mezlûm e çi zulimker dibînî”
4171.	Bûcehlî gûtî wesan diyar e Ya bûyî bi şev ve pîsekare	4189.	Gûtîn wî me ey fîda û qurban Mezlûmî bila di qehr û kerban
4172.	Zanî hemîyan kirîne tedbîr Her pênc li şer in bi derb û şimşîr	4190.	Em zalimî ku bibîn mu‘îne Hindê di zulim diket yeqîne
4173.	Gû qeydî nîye ku hûn cewan in Karê xû biken wekî dizanin	4191.	Ferman kirî: “Çî kesê sitemkar Destê wî bigir ji zîlm û azar”
4174.	Muţ‘îm dibezît şehîfeyê jar Bara pitirê ku bûy mirikxwar	4192.	Çen kes ku li sîngê wî helistin Bê şubhe dê destê wî vebestin
4175.	Wî taze dirandî çî ku mayî Ev nave bû wan bû ta dumayî	4193.	Hem ew dibitin ji zîlmê dure Hem dil ji feqîrî piřr sirûre
4176.	Seyrêke bira ve pênc kesane Rabûne çewa bi cerg û cane	4. Wefatu Zewcîhîş Şiddîqetî We ‘Emmîhîl Bar (Mirîna Kabaniya Wî Xedîcayê û Mamê Wî yê Çak)	
4177.	Gel rastî û xebatê taze Ew bûn bi niyazê serfîraze	a. Xedîcetû Bîntî Xuweylîdî ‘Amun (10) Mînel Bu‘setî (Xedîca Kiça Xuwelîdî Sala Dehê Pêxemberîyê)	
4178.	Meznanê di xû kirin melûle Bêbextî ewan nekir qebûle	4194.	Bî‘set digehişte deh ji sale Halê wî jinû dibîtnê tale
***		4195.	Kabanî Nebî Xedîce xan e Çu der li evê kevîncîhane
4179.	Pênc kes nê eger ji dil bibin êk Şed naheqîyan dişên biden têk	4196.	‘Umrê wê gehî bi şêst û pence Ew geşte meqamê pak û qence
4180.	Şed heyf û esef di nav me kuřdan Millet bûye jar û ser bi derdan	4197.	Şek nîne gelek dikir ji xîdmet Bû serwerê dîn bi rêz û hûrmet
4181.	Axa ne beg in çi mîr û xan in Ew ser serê wan xedîr giran in		
4182.	Xurtan tu dibînî wek şeyê har		

4198. Ew mabû li gel wî bîst û pênc sal
Ta mabû Nebî bi keyf û xuşhal

4199. Piřr şebr û tehemmul û evîn bû
Ta mabû ji bû wî xûş mu‘în bû

4200. Her ca ku Nebî di hate xanî
‘Aciz ji neyarê dîn ji canî

4201. Ew bû wî dibûye xemrevîne
Şîrînxeber e zubaşîrîn e

4202. Elheq ji wî ra nekir çi teqşîr
Ba mal û bi xidmet û bi tedbîr

4203. Maqûl û cewan û pak e bê hed
Laiq bi hevalîya Muħemmed

4204. Sengîn û qedirgir û emîn bû
Lew zêde li nik wî piřr evîn bû

4205. Piřr fedle li nik cenabê Barî
Bes nîne ji bû selam hinarî

4206. Cibrîlî gûti bibêjê mizgîn
Qeşrek didetê Xudê çi rengîn

4207. Ewşaf ji dûr e di baxê cennet
Meħsus e bû wê bi naz û nî‘met

4208. Ew paşî kiça xû Faţîmayê
Efdektir e lê ji ‘Aîşayê

4209. Ta mabû resûlê piřr bi naze
Behşê wê dikir şîrîn û taze

4210. Rađî bû ji wê ji ‘eql û dînan
Ta mabû çi jin bi ser neînan

4211. Ewladê Nebî ji wê bibûn şeş
Her şeş di cewan wekî gula geş

4212. Ew Qasim û Zeyneb û Ruqeyye
Hem Faţîmeya ji dil neqîyye

4213. Paşî wê hebûye Ummû Kulşûm
Ew ‘Ebdê Xudê dumaye me‘lûm

4214. Tertîbê wîladeta ewan e
Her wek me digû tamam bizane

4215. Ger yar bî Xudê me dê jinû paş
Behşê hemîyan dikem qewî baş

4216. Ewlad û jin û metan û maman
Dê nezm bikem bi xûş kelaman

4217. Vî mebhesî ger dixwunî qenc e
Seyrêke tu çîmena me penc e

**b. Wefatu ‘Emmîhî Ebî Talîbîn (Mirina Mamê
Wî Ebû Talîbî)**

4218. Mamê wî Buţalibê şîrînkar
Ta mabû Nebî nebûye xemxwar

4219. Wî zêde mu‘în û piştevan bû
Lew ber wî emîn ji destê wan bû

4220. Zêdey wî di malê tazekaban
Ew pake Xedîce ya xudan şan

4221. Me‘lûm e bi çûnê van duwane
Piřr gende dibît Nebî ji cane

4222. Bî‘set wî dema gehî bû deh sal
Mamê wî dîmir di mahê şewwal

4223. ‘Umrê wî bibû pitir li heştê
Buţalibî ku ecel gehîştê

4224. ‘Aciz bû gelek ji bû peyember
Hem yawer û piştevan û rehber

4225. Nîşan wî gelek hebûn bi îman
Her çendî nekir qerar bi ezman

4226. Nêzik bû dema ecel Buţalib
Cemyan mezinê Qureysî xalib

4227. Naşax bû gelek di nav nivînê
Dê ser lê biden bi dil evînê

4228. Gûtin tu dizanî ey dilawer
Piřr qedr î li nik heman me yekser

4229. Halê me digel Muħemmedî dizanî
Çarek tu bike heta bi canî

4230. Bêjê neketin çi car jinû paş
Behşê şenemê me ew bijil baş

4231. Nageh li derî dihêt peyember
Gû “Ey gelî mazinan û mîrser

4232. “Hun yek xeberî biden me taze
Mazin dê bibin bi ‘izz û naze”

4233.	“Hukmî li ‘ereb diken bi ‘izzet Dê bû we ‘ecem bibin re‘îyet”	4251.	Ney we‘zê Nebî ne qewlê mamî Qet fayde nekir ji wan temamî
4234.	Bûcehlî gûtî: Ne yek xeber bes Ta deh xeberan dideyn muqeddes	4252.	Wan zêde bû belkî kerb û kîne Derheqqê resûlê nazenîne
4235.	Gû: “Şehde biden Xudê ku êke Karê du cîhan we dê bî rêke”	4253.	Ta nuke metirsiyek ji mam bû Vê gavê meramê wan temam bû
4236.	Hun terik biken şenemperistî Hun taze digehne heq duristî	4254.	Me‘lûm e Nebî ji paşî mamî Dê bînî ji duşminan nekamî
4237.	Wan gûtine yek du ev zelame Herfek nedidet me mey merame	4255.	Ta hingî ji ber wî şehsûwarî Neşyan qewî gel biken nekarî
4238.	Butalibî gût di gav û hînê Ey ez eve me di nêv nivînê	4256.	Her çen ‘Umer û Îmamê Hemze Îslam bûne ew bi rêz û terze
4239.	Weşiyet ji we ra ji can dibêjim Ez jî qederek ‘umir dirêjim	4257.	Emma çi diken li rast hizaran Wan duşminê dîn û kînedaran
4240.	Me‘lûm bî ji min biken yeqîne Bê mîsl e Muhammedê emîne	4258.	Xaşma ne mecalê şîr û ceng e Da ew jê biken cîhanê tenge
4241.	Ew rast û durist û pişt deha ye Nêv qewmê ‘ereb giranbuha ye	4259.	Kabanî ji bû wî çen gelek bû Şuret beşera şîfet melek bû
4242.	Ew hatî bi dînekê duriste Ney talibê cah e heqperist e	4260.	Şek nîne ji paşî wan peyember Halê wî dibîtve bêseruber
4243.	Ev dîne me xûş dihêt ji canî Her çen me girane ser zubanî	4261.	Xaliq bi wî dan ji kanê hîkmet Beynê du mehan du tal musîbet
4244.	Ez sundî dixwum ji min diyar e Tab‘î wî dibin feqîr û jare	4262.	Her çi tu bikey Xudê şîrîn e Karê tu bikey çi rexne nîne
4245.	Axir dê hemû bibin cîhangîr Meznêt di Qureyşîyan jî êxsîr	4263.	Karê te Xudê giranbuha ye Her çi tu bikey me pê rîda ye
4246.	Wî cumle ‘ereb dibin bi hemrah Xûzmey li kesê ji xû bi agah	4264.	Dîtin wî ji paşî wan gelek car Şed karê ne laîq û ne hemwar
4247.	Ey hûn Qureyşî xudanê eşl in Fexrê ‘ereb in bi cah û feql in	4265.	Car pîsî dibir bû ber derê wî Car ax dikirin bi ser serê wî
4248.	Hun bû wî bibin bi harîkare Dînê wî he dê bî serfiraze	4266.	Wek bû te me gûtî ney ji mêje Karê Ebû Cehlê guh dirêje
4249.	Ger ez nemirim bi iznê Settar Jê def‘e dikem neyar û bedkar	4267.	Hîna ku Nebî di nêv sucûdê Ew xerqê di lezzeta şuhûdê
4250.	Ev weşiyete kir bi tazekarî Wî paş bi Xudê xû can siparî	4268.	Pisdanekê hêştirê wî anî Bêbextî li ser serê wî danî

4269.	Ta Faîme hat hilanî taze Şed dane civîn bi bûz beraze	4287.	Westa di deraveka xeter pir Westabû li sîngê 'alemê xir
4270.	Hem ya ku dikir wî 'Uqbe yê har Derheqqê Nebî ji karê bedkar	4288.	Wan dînê ji can 'ezîztirîn e Wî beş dikir bi naşirîne
4271.	Mîn cimle wî ser di secde carek Pê danîbû ser serê mubarek	4289.	Wan çendî kirin ji cewr û êşan Ew her xebitî bi şebrê kêşan
4272.	Carek dî çi xem bi wî gehandî Çefya wî di gerdenê şidandî	4290.	Nek halekî şed nexuşêhalan Nek salekê belkî sêzde salan
4273.	El qîşşe çi kir evan û wane Paş mamî dikir bi nacewane	4291.	Qeş paşve neçu bi renc û talî Qeş radî nebû bi cah û malî
4274.	Peyxemberê mey bi hêl û zûr e Şahibcegerê bi can cesur e	4292.	Ev dîne wî hêdî hêdî taze Bû xelkî digût bi serfiraze
4275.	Ev hale qebul dikir ji canî Ney carê ji bû xû dest helanî	4293.	Bew şebr û tehemmul û îdare Bew xulqê di taze û bijare
4276.	Bê şek ne de'îf û tirsinuk e Emma çu izin wî nîne nuke	4294.	Nav qewmê wesa pelîd û bedkar Exlaqê di wan di pîs û dujwar
4277.	Rojek heye dê bixuy tu talî Her çendî bi zûrî tîr ji malî	4295.	Ew hinde di weşî û di dilreq Çen mêje li ser delal û naheq
4278.	Nê hîç nîye ev kevincîhane Xalib bi cefa û derd û jan e	4296.	Wan qewl û 'emel bi nadiristî Wan dîn û 'eqîde butperistî
4279.	Zêde ji kesê wî dîn meram e Xûşî we bizan ji wî heram e	4297.	Hindan şer û şur û zîlm û talan Hindan bi fucûr û pîs fi'alan
4280.	Neyxaşme kesê bi heq peyember Rawestî li sîngê qewmê yekser	4298.	Axir nê bi şed 'ezab û rencan Îman bi wî anî pîr û gencan
4281.	Qewmê wekî qewmê wî di cahil Vî dînî heta bigêrî kamil	4299.	Bû xûşeviyê heman bi dilvîn Xuştir diviya ji canê şîrîn
4282.	Lazim dê bixwut gelek cefayê Helbet dê bibînî zûr belayê	4300.	Exlaqê di wan hemû bedel bûn Ispî dil û ispehî 'emel bûn
4283.	Ey dûstu eger tu hur dibînî Der karê Nebî 'eceb dimînî	4301.	Ta dunê di weşî û di dilreş Evroke di şareza û dilgeş
4284.	Ew ya wî kirî di wî zemanî Nav qewm û 'eşîreta te zanî	4302.	Yek şu'le ji rewneqa peyember Ew cumle kirin bi dîn munewwer
4285.	Karek ne di taqeta çi kes bû Ew mu'cîze lê ji bû wî bes bû	4303.	Ta dunê ewan dikir şivanî Wî kirine mezin bi hukimranî
4286.	Seyrêke kesê nexwundewar e Ney quwwet e wî ne harîkar e	4304.	Wî danî bû wan binaxê dewlet Emma bi kemalê 'îlm û hîkmet

4305. Ev dîne û dewlete di sîh sal
Wî şerq û xerib kirin şîrînhal

4306. Paytextê vê dewletê Medîne
Çu Endelusê heta ku Çîne

4307. Wî xiste cîhanê înkîlabe
Ma kes heye şîbhî ev cenabe

4308. Karê wî kirî 'ecîbê şan e
Ney taqetê cumle îns û can e

4309. Her dem li ruha wî têr bibarî
Lutf û kerem û selam ji Barî

4310. Hem ser herem û biçuk û alan
Ser cumle şehabe û hevalan

4311. Tahir wî ji xadimêt di jar e
Şermende ye zûr gunahkar e

4312. Ya Reb tu 'efu bikey di meşşer
Bû xatirê vî resûlê serwer

**EZ-ZEHRETU'S-SABÎ'ETÛ (KULÎLKA
HEFTÊ)
Fîl Îsraî wel Mî'racî Be'del Be'sî bî Xemsî Sînîn
(Îsra û Mî'rac Piştî Pêxemberîyê bi Pênc
Salan)**

4313. Ey xûşeviyê Xudayê ekber
Peyxemberê xir cîhanê yekser

4314. Ey serwerê cumle enbîyayan
Ser helqeyê zîkrê ewliyayan

4315. Ey heft felek te bûne pabus
Wey sîdre te de'wegahê Quddûs

4316. Barî tu ji 'alemê bijarî
Da bibiye delîlê dînê Barî

4317. 'Alî hesab û neseb pesind î
Nik Barî gelek qedir bilind î

4318. Bê mîşl î belê ji 'alem î tu
Bê sir niye lê ku xatem î tu

4319. Barî bi te dan ji kanê rehmet
Çen mu'cîze çen hizar keramet

4320. Ey nurê cîhan sîracê wehhac
Bû kê dî bijil te bûye mî'rac

4321. Wey sîdreyê munteha te dîwan
Bê perde digel Xudê xeber xwan

4322. Dîtî te Xudê bi çavê ser ew
Her çendî ji weşfetê beder ew

4323. Ev behre ji bû te bûye her bes
Bû kes nedibî nebû ye bû kes

4324. Hîna tu ji duşminan çî dil teng
Her roj te ji wan cefa hizar reng

4325. Wan gel te fikir cefa bi zûrî
Barî tu birî meqamê jurî

4326. Wî date ji behrê xulletê cam
Da keşf û şuhudê heq bikey tam

4327. Dê bîrve biket 'ezab û rencê
Çî geşte ewî meqam û gencê

4328. Ev behre kesê bibîte bare
Paşa ye welew geda diyar e

4329. Bê bar me nekey Xudê ji wêrê
Bû cahê resûlê rehîm û xêrê

4330. Mî'racê eger dibêy xerîb e
Nik 'eqlê beşer gelek 'ecîb e

4331. Emma bi nezer xudanê qudret
Zur sehl e eger te hûr e dîqqet

4332. Ew şani'ê 'alem û xudan e
Emrê wî dibînî kun fekan e

4333. Qudret wî pişr e ne karê 'eqlî
Wî her çî divêt dibît bi sehlî

4334. Wer seyrê bike di karê Barî
Zanayî eger tu huşiyarî

4335. Ew yê ku tu day ji pişke avê
Mî'racê dişet biket di gavê

4336. Şulêt wî hemû gelek 'ecîb in
Ewêt di kiçik pitir xerîb in

4337. Ew yê xeliqandî mîş û pêşik
Dê filî bişet bigêrî bê şek

4338. Piřr hîkmet e ew xudan celal e
Gavek wî bivêt dibîte sale
4339. Nabînî demek di xew nivistî
Xewna te dî çendî sal duristî
4340. Ku Bestê Zeman bû ewlîyayan
Helbet dê bibît bû enbîyayan
4341. Xaşma bû resûlê pak û dildar
Serdarê peyemberan û muxtar

4342. Îman me heye bi karê dawer
Bir sîdreyê menteha peyember
4343. Ew bir bi ruh û giyan temame
Bû Qudsê û bû bilind meqame
4344. Me'lûm e wekî diken rîwayet
Eşhabê Nebî di piřr dîrayet
4345. Menqul e ji bîst û şeş ji wan e
Yek wan Enesê qedir giran e
4346. Peyxemberê xû bi lutf û yarî
Bir jurî meqam bi tazekarî
4347. Bû Beyte Muqeddesê ji ewwel
Paşî ji bû aseman û jêhel
4348. Hel Ke'bê heta Qudus diyare
Ew bûye li ser buraq suware
4349. Hem zîn û lexaf kirî çi taze
Ew lê bû suwar bi 'îzz û naze
4350. Tim girtî rikêb emînê Cibrîl
Mîkalî celew digirt bi tebcîl
4351. Hel wêrê heta bû asemanî
Pêstirkekê zûr 'ecîb bû danî
4352. Bû Sîdreyê Munteha serê jur
Bû beytê semayê beytê me'mûr
4353. Paşî bû gelek hîcab helanîn
Nahêne jimar û karê zanîn
4354. Me'lûm e Xudê ku bê mekan e
Ev kare hemû 'uluwê şan e
4355. Barî bi xû lê diket selame
Bê perde digel diket kelame
4356. Ba qedr û şeref dibet huðurê
Dil zînde diket bi wê sirûrê
4357. Nîşa wî didan gelek xerayib
Hem cennet û agirê 'ecayib
4358. Çen karê 'ecîb wî dîn bi çave
Wî bû me beyan kirin di gave
4359. Geryave bi şev bû nav nivînê
Dil piřr ji ji şefa huður û dînê
4360. Weqtê bû sube resûlê enwer
Ev qîşe bû wan digût seraser
4361. Ew her çi di muşrik û di dilreş
Hindê dî bûyîn bi can muşewweş
4362. Her çi ku ji dil hebûye îman
Bawer pê dikir ji kakila can
4363. Bûbekrî ku hêj xeber nezani
Yek duşminê dîn bû gût nîhanî
4364. Zanî te erê çi gût Muhammed
Gûtek çi mezin 'ecîb e bê hed
4365. Gû: Çum bi şevêdî asemanî
Bawer kî diket ji wî ji canî
4366. Bûbekrî gûtî: Bi dil me bawer
Ew her çi dibêjî heq peyember
4367. Bawer wî dikir bi can û tehqîq
Lew rojê bû nav lê danî şiddîq
4368. Ekşer we dibên ji ehlê sîret
Mî'rac bûye salê deh ji bî'şet
4369. Zuhrî gûtîye ji tab'înan
Zatek mezin e bi 'îlm û dînan
4370. Pênc sal bû tinê diçûn ji bî'şet
Barî bi Nebî dikirve rehmet
4371. Şêxê Newewî ku ez fîda me
Ev qewle dibêt bi min tamam e
- 1. Nebzetû 'En Keyfiyetil Mîr'acî bî Rîwayetîl
Buxarî bî Zîyadatîn Yesîretîn Mîner Rîwayatî
(Kurtayek li Ser Çawaniya Mî'racê ji Zarê
Buxarî digel Çen Rîwayetên Zêde)**
4372. Şêxê me Buxarî piřr dîrayet

	Bû me ji Enes diket rîwayet		“Pêngavê di wê bi hukmê du çav”
4373.	Fermuye peyemberê Xudayî Ev qîşşe ji ser heta dumayî	4391.	Haqîr bû ji bû me ev deware “Ez taze dibum li wê suware”
4374.	“Ez bûm şevêkê ji bû meramê Razayî di Mescîd ul Hêramê	4392.	“Cibrîlî rikêb digirt şîrînkâr Mîkalî bi destî bûye hevşar”
4375.	“Nageh me kesek dî hate lalî” Şeqkir li me zik ne eş û talî	4393.	Çum Beyte Muqeddes û munewwer Cemyane li wê hemû peyember
4376.	“Hel nafkê heta seravê sîne Şeqkir wî ji min di gav û hîne	4394.	Wî pêşî peyemberan temamî Du rek’ e ewî kirin îmamî
4377.	“Qelbê me ewî ji bin deranî Testek wî ji zêrê zer bû anî”	4395.	“Mî’rac bû me çêkirin bi te’ cîl Serkeftî gel birayê Cibrîl”
4378.	Wê gavê ne zêr û zîv yeqîn e Hêştî ku hêram nebûn di dîne	4396.	Yek yek derece ji zîv û zêrî “Min wek wê nedîne çen me nêrî”

4379.	“Ew teste tijî kirin ji îman Pê şuştî ji min mekanê şeytan	4397.	“Hetta me gehîn vî asemanî(1) Dergeh diquta ji dergevanî”
4380.	Wî şeqkirve dilê me wek car Pişîr kir ji yeqîn û feyd û enwar	4398.	“Gû ew ki ye ha ez im gû Cibrîl Kî gel te ye gû xudanê tenzîl”
4381.	Wî paşî li cê xû danî şîrîn” Ney eş û elem ne peşkeka xwîn	4399.	“Xûşevyê Xudê Muhammedê pak” Şahîbşerefê xîtabê lewîlak

4382.	Me’lûm e te zanî hêj du sal ew Nik dayke Hêlîme dî ve hâl ew	4400.	“Dergey tu veke cenabê Barî” Ba ‘îzz û kerem li du hinarî
4383.	Dîsan ku ji nû dibû peyember Nik xarê Hîra ve kare hat ser	4401.	Ey gûtî gelek bixêrê hatin Hun ser serê min ji wêrê hatin
4384.	Her çen ku Nebî ji qelbî taze Ev kare ji bû wî ‘îzz û naz e	4402.	Gûtî: “Ku gehîm vî asemanî Min dîtî kesek ji dil cewanî”
4385.	Xaşma bû kesê biçît lîqayê Lazim bi şefa û zûr behayê	4403.	Min lalî wî dîn li du kinaran Du kum ji rêşatî bê jîmaran
4386.	Ba qelbekê pak û pişîr ji nurê Ew çak e biçît ji bû hûdurê	4404.	Her carê dinêrî rastedestî Ew pê dikenî ji can duristî

4387.	Paşî gû ji bû me hat dewarek Hem zîn û lixavkirî tedarek	4405.	Bû layê çepê eger nezer dar Derhâl digirî ji canê xemxwar
4388.	Meşhûr e buraq cewan û mehweş Ew zîn û lixav hemû di zerkeş	4406.	Min gû ve kî ye û ev çi hâl e Cibrîlî gûtî ku xûş heval e
4389.	Rengê wê sipî çu qendê şekker Navincî ji beynê hêstir û ker	4407.	“Ew babê te ye cenabê Adem” “Dê ser wî selam” ke ey tu xatem
4390.	Xûş ro ye gelek firin wê pêngav	4408.	Emma du rêşatîyan dibînî

	Ewladê di wî ne xir yeqînî	4426.	“Gava me dikir ji wî selame Wî redkireve bi xûş kelame”
4409.	Ev kume ji layê rastê çak in Ew ehlê biheşt in û di pak in	4427.	“Ehlen tu bi xêr bihêy li ser ser Ey pakebira û hem peyember”
4410.	Kuma dî belê cehennemî ne Roreş ji Xudayê ‘alemîn e	4428.	Jêhel me çuyîn wekî he care (4) Ta gehiştîne asemanê çare
4411.	Dilxûş e dema ku van dibînî Bû yê he ji dil hezîn dimînî	4429.	“Ta derge vekirbû dergevanî Idrîs me didî di wî mekanî”
4412.	Min kir bi edeb salam li ser wî Wergirtî salam û xûş xeber wî	4430.	“Min ser wî salam dikir di gave Wî redkireve bi merheba ve”
4413.	“Wî gûtî bi xêr tu hatî” ser ser Ey tu kuşê şaliş û peyember	4431.	“Ey hatî bi xêr bi keyf û şayî Tu pake peyember û bira yî”

4414.	“Em paşî diçîn semayê şanî(2) Bew gift û guwa nihi te zanî”	4432.	Em her we çuyîn ne te‘b û rence (5) Ta geştîne asemanê pence
4415.	“Ditin me du kes li wêrê dîsa Yehyayê Nebî ewê dî ‘Îsa”	4433.	“Harûn me didî di vî asemanî Ba reddê salam û dil şefayî”
4416.	Ew her du Nebî xudan celalet “Gel yek dî dibin kuşê di xalet”	4434.	“Esmanê şeşê ku em gehîne”(6) Musa me dî naşîh û emîn e
4417.	“Dîsa me salam dikir li ser wan Ba reddê selamê xûş xeber wan”	4435.	Min taze salam dikir li ser wî Wî redkireve digel keser wî
4418.	“Ey bêt û bi xêr birayê şaliş “Peyxemberekê emîn û nasîh	4436.	Musa me didî bejin bilind e Reng esmer û leş wî têt û tund e
4419.	‘Îsa me didî bi bejin û qamet Navincî bû genc û pîrîr şehamet	4437.	“Paşî ji salam û merhebayê Ez çum û wî kizgirî gehayê”
4420.	Rengê wî şîrîn sipî û şur e Pirça bi serî siyah û şur e	4438.	“Pirsîbû ji wî melek di gave Bû çî digirî bi her du çave”
4421.	“Her we me diçîn bû aseman sê (3) Dergê wê qulî kirîne asê”	4439.	“Wî gûtî çira nekem girîne Sûzek me gehiştê can di hîne”
4422.	“Bew gift û giwa ji pêş te zanî Der bû me vekirbû dergevanî”	4440.	“Çen sal bû Xudê ‘ezab me kêşan Ser de‘wetê dîn bi renc û êşan”
4423.	“Nageh me kesek dî law dilber” Royê wî çu meh bejin çu ‘er‘er	4441.	“Paşî me Xudê hinart zelamek” ‘Alî şerêf û mezinmeqamek
4424.	Lawêt di wesa cewan çu nîne Ev bejin û cemale kes nedîne	4442.	“Etba‘ê di wî ji ummeta wî Ew peyrewê şer‘î û sunneta wî”
4425.	Cibrîlî gûtî eger nizanî Ew Yusif e bew şîrîn cewanî	4443.	“Dê biçne ne‘îm û baxê cennet Sed qat ji me zêdetir bi ummet”

4444. Ev huzn û girî û ev keser wî
Haşa ji hesed ku bêne der wî
4445. Belkî ji esef ku çen ji sale
Bû dîn xebitî bi her çî hîle
4446. Qewmê wî gelek neanî îman
Xêra wî ne wek bibîte nuqşan
4447. Lewra dê Xudê bidet peyember
Hindî hemû tabî'ê wî yekser
4448. Dana wî ne karê hedd û ejmar
Her kes ji xû ra divêt gelek bar
4449. Peyxemberî gû: "Me çûyne der dem (7)
Ta geştîne asemanê heftem"
4450. "Bew pîrs û cewab û xuşzubanî
Der bû me vekirbû dergevanî"
4451. "Cibrîlî gûtî ku xûş delîl e
Ev babê te Îbrahîm Xelîl e"
4452. "Min kir bi edeb selam li ser wî
Wî redkireve bi xûş xeber wî"
4453. "Ey hatî şîrîn ku serwerî tu
Hem xûş kuş û xûş peyemberî tu"
- ***
4454. "Em paşî diçîn bi qedr û hûrmet
Ta sîdreyê munteha di cennet"
4455. Wê ber temetî cerê hecer bûn
Ew çen di cewan du hinde ter bûn
4456. "Belgê wê şîbî guhê di filan"
Weşfê wê ne hedde qal û qîlan
4457. Ew sîdre kesê nedî nizanî
Bew xeml û bilindî û cewanî
4458. "Min dîtî bi çavî çar ji robar
Dertên ji binê wê taze her car"
4459. "Du berz û du bi aşîkarî
Min pîrsî ji wî heval û yarî"
4460. "Ev kewser e gû ve selsebîl e
Ew êt di diyar furat û nîl e"
- ***
4461. Em paşî diçîne Beytê Me' mûr
Her rojê dihêne nav melek zûr
4462. Têne heftê hizar he rojê pîrî şay
Newbet ne digetê ta cîhan may
4463. "Paşî ji me ra dihên sê bade"
Her sê di cewan û dilguşad e
4464. "Yek mey bû ewêt di şîr û hingvîn
Wergirt me ji xû şîr bi dilvîn"
4465. "Cibrîlî gûtî gelek te baş kir"
Sirrek bû nîhan nihi te faş kir
4466. "Ev şîre nîşanê dîn û fitret
Ya tu li serî û pake ummet"
4467. Zur çak bû te camê mey nenuşî
Ummet te dê baş biban bi bûşî
4468. "Paş Barî dikir bi ferde û taze
Pêncî ji me roj û şev nemaze"
4469. Peyxemberî gû: "Dema vegeryam"
Ta geştîme nik birayê pîrî kam
4470. "Musayê digûtî ey birader
Emrê wî çî bû ji bû te dawer"
4471. Min gûtî: "Belê bi emr û ferman
Fer kir li min û li ser musulman"
4472. "Em pêncî nivêj bikeyn duristî
Her roj û şevê xudaperistî"
4473. "Wî gûtî wekî dikem teemmul
Ummet te neşên biket tehemmul"
4474. "Min tecrîbe kir ji pêş te çen sal
Qewmê xû bi her çî taqet û hâl"
4475. "Zu be tu herev lîqayê Barî
Da bû te sivik biket vî barî"
4476. "Ser xatîrê wî û ummeta xu
Geryameve cayê hedreta xu"
4477. Min gûtî Xudê tu agedar î
Zana bi xefî û aşîkarî
4478. Şahîb kerem î xudanê rehmet
"Vî emrî sivik bikey ji ummet"
4479. "Wî gûtî bila wekî tu hatî
Deh jêvekirin me wek xelatî"

4480. “Geryameve ez bû nik wî dîsa
Pê raqî nebû birayê Musa”
4481. “Dubare divêt biçî liqayê”
Vê carê gelek bikey recayê
4482. “Hêşta ku sivik biket vî barî”
Nê xêr e ji bû te hîvîkarî
4483. “Carek dî diçûm liqayê ekber”
Ser xatîrê ummetê bi mehder
4484. “Her we wî dehêt dî danme xatîr
Geryameve nik birayê şatîr”
4485. “Min qîşşe ji bû fikir beyane
Hem raqî nebû ji qelb û cane”
4486. “Elqîşşe: Dirêj me kir recaye
Pênc car li du êk diçûm liqaye”
4487. “Her carê wî deh di danme xatîr
Ta pêncî wî kirne pence axir”
4488. Hin car bû diçûm recayê husa
Hem raqî nebû birayê Musa”
4489. “Emma me digû dibînî ey yar
Mehder ji Xudê me kirye çen car”
4490. Ez zêde ji wî dikem heyaye
Ev çen me bes e digel rîdaye”
4491. “Gava me ji wî dixwastî distur
Dengek me gulêbî lew serê jur”
4492. “Ferda me tamam bi cê te anî
Bû ummetê hem sivik li canî”
4493. Şe’nê me ye her ‘eşa û qencî
Pênc in bi jimar û xêr bi pêncî
4494. Geryameve ez digel me Cibrîl
Ta geştîne Ke‘beyê bi te‘cîl
- 2. Eydan Rîwayetul Buxarî (Dîsa Rîwayeta Buxarî)**
4495. Hem gûtî îmam li zarê Cabir
Guh lê bû me gû: Resûlê axir
4496. “Ev qîşşe wekî me kir beyane
Bû be‘ze Qureyşîyêt nezane”
4497. “Gûtî ve ne karê ‘eql û bawer
Ev gûte hemû diru ye yekser”
4498. “Gûtî te eger tamam beyane
Tu bû me bibêje yek nîşane”
4499. “Ew Beyte Muqeddesa me bînay
Weşfan ji me ra hinek bi fermay”
4500. “Ez bûm wî demî di hîcrê Ke‘be
Wan pîrsî ji min ve karê şe‘be”
4501. “Rabume piyan bû ev niyaze
Ya Reb tu bikey me serfiraze”
4502. “Derhal ji me ra cenabê Barî
Ew beyte ji bû me kir dîyarî”
4503. “Bû xanîyê wî ‘Eqîlî anî
Min taze didît û wan nezanî”
4504. “Ez mame di wê tamam nezerdar
Weşfê wê hemî kirin me ejmar”
4505. Bawer dikirin kesê musulman
Kafir di dilê xû mane heyran
- ***
4506. Fermûyî bi wan Nebî dubare
Ez yek dî nîşan dikem diyare
4507. Min dîtî serê ku tîm bû malê
Karwan we di nêv filan nuwalê
4508. Nav gûtî ji çen kesê di me‘lûm
Ehlê Mekehê qebile mexzûm
4509. Rabûn ji xewê bi dil şepirze
Yek hêştirê wan bibûye berze
4510. Min taze salam fikir li ser wan
Ew mane ji vê selamê heyran
4511. Min gû şutura diyare nîne
Nîv wadî Nexil me dît yeqîne
4512. Hindan we digû ji canê pîrî huş
Ev dengê Muħemmedî bû hin xuş
4513. Pêş qafîle hêştirek çeleng e
Reng esmer û cil siyahreng e
4514. Wê bar du xîrare zûr giran in
Hun guh bigirin ku xûş nîşan in

4515. Dê hênve filane rojê Mekke
Xû bigre kesê di qelbî şekke

4516. Peyxemberî ku digûte wane
Wê rojê di hêve karewane

4517. Weşfê wî kirî ji hêştir û bar
Êk êke ewan didîn bi ejmar

4518. Çî dîtî şevê wî karewane
Bû ehlê Mekê kirin beyane

3 Rîwayetul Beyheqîyyî (Rîwayeta Beyheqî)

4519. Zanî me ji Beyheqîyê enwer
Hîna diçû aseman peyember

4520. Ewwel digehîn cihek gulistan
Pîr xurme û qesb û baş û bîstan

4521. Cibrilî gûtî: Peya be lêre
Du rek'e nivêj dikey ku xêr e

4522. Gûtê ku nivêj dikir temame
Ev 'erde Medîne xûş meqame

4523. Her we digehîn cihek sipî xak
Hem lêre gûtî nivêj dikey çak

4524. Ev 'erde gû Medyena delal e
Musa bû li vêre çen ji sale

4525. Dîsa digehîne Beytê Lehme
Hem gûtî nivêj dikey ne zehm e

4526. 'Îsa ye di vî mekanê xûş xak
Peyda bû ji dayke Meryema pak

4 Eydan Rîwayetul Beyheqîyyî (Dîsa Rîwayeta Beyheqî)

4527. Hem Beyheqî ye şîrîn dibêjî
Şed rehîmê Xudê bi ser birêjî

4528. Hîna ku diçûn bû Beytê Meqdes
Peyxemberî dî di rahê çen kes

4529. Ewwel digehîn jinek şîr û pîr
Westa bû li dev rîyê bi tedbîr

4530. Pirsî ve çî pîr e gûtî Cibril:
Pirsê neke da biçîn bi te'cîl

4531. Her we qederek diçin ku nagah
Şexşek dî yê pîremêr li ser rah

4532. Gazî dikete resûlê muxtar
Raweste bikem digel te guftar

4533. Cibrilî gûtî Şîrîn guzer ke
Royê xû nekê ne lê nezer ke

4534. Çûn ta digehin du sê zelame
Wan taze ji wî fikir selame

4535. Ey ser te selam hebîbê haşîr
Fexrê du cîhan resûlê axîr

4536. Cibrilî gûtî Selamê vane
Werbigre belê ji tîbê cane

4537. Ew her sê peyemberê celîl in
Musa û Mesîh û bab Xelîl in

4538. Ew pîrejine eger nizanî
Temsîlê cîhan e warê fanî

4539. Texmîn ke ewê 'umîr çî maye
Her hinde cîhan xudan beqa ye

4540. Nazanî eger wî pîremêre
Şeytan bû ewê ku dûr ji xêre

4541. Ger dê te cewab bida jina jar
Ummet te dibû cîhan telebkar

5. Rîwayetut Teberanîyyî wel Bezzarî (Rîwayeta Teberanî û Bezzarî)

4542. Şêxê Teberanî şîhî Bezzar
Gûtî ji Ebû Hureyreyê yar

4543. Xûşevyê Xudê sîracê¹ wehhac²
Hîna bi şevê diçûye mî'rac

4544. Raburî bi qewmekî di nêv kar
Tuvçînî diken ji rengê cûtyar

4545. Zistanê xelik diken bi havîn
Ta dête durwîn û gêz û cuxîn

¹ Çira,qendîl

² Pir birqî

4546. Ev qewme di rojekê diçînin
Ew roj didurwîn û dê helînin
4547. Çendî di durwîn ji yek qerare
Derhal dê perêz bibît tebare
4548. Peyxemberî gûte xûş hevale
Ev qewme kî ye û ev çi hale
4549. Cibrîlî gûtî ji min bizane
Ew 'esker û leşkerê Xuda ne
4550. Şahibceger in bi can di xazî
Ta dîn he bijît bi serfirađî
4551. Ser dînê Xudê di canfida ne
Xêrek ji ewan bi hefşeda ne

4552. Paşî digehin cema'etek zûr
Ser ber kevîran ji wan dibû kur
4553. Her ca serê wan dibû birîne
Da çêbîteve di gav û hîne
4554. Wan hal bi dewam ve êş û talî
Hem pirsî eve ji wî hevalî
4555. Gû vane dikir bi xûş giyanî
Ew ferde nivêj bi sergiranî
4556. Her kes ku ji dil neket nivêje
Bê fayde ye bû me her nebêje

4557. Hem dîtî hinek di renc û êşe
Ser wan du pinî ji paş û pêşe
4558. Ew tîn û diçin di gêj û heyran
Her wek diçerin li çulî heywan
4559. Çêranê cehennemê di wan xwar
Zeqqûm û zerî'e tîj û dujwar
4560. Pirsî ji hevalî ev çi zatin
Gû roreş û mani'êt zekat in
4561. Ev hinde nê suçê wan e her bes
Barî ne zulim diket ji her kes
4562. Lew her çi nedet zekatê malî
Bê şek dê bixwut 'ezab û talî
4563. Paşî digehin cema'etek bûş
Karek dikirin ne laîqî huş
4564. Pêş destê di wan bi dil niyaz e
Dîzek¹ ku tîjî ji gûştê taze
4565. Hem çevr û qelew bi tam û lezzet
Hem taze kelî bi kamê şehwet
4566. Dîzek dî li wê ye pîs û nasaz
Pirr gûştê genî û lak û lawaz
4567. Wan ew ne dixwar ku xûş û xavîn
Wan ev he dixwar ku pîs û çirkîn
4568. Pirsî eve kî ne ey dil û can
Ew hinde di wehşî û di nazan
4569. Gû qewmek e ew ji ummeta te
Guhdarî nekirye sunneta te
4570. Gû wan hene jin helal û taze
Kabanî di malê xenc û naze
4571. Ew terkê diken evan helalan
Dê çin bi zîna bû pîsemalan
4572. Her we ku jinê xudanê mêr in
Nik mêrê helal di xûş û tîn in
4573. Ser mêrê xû ra diken şefayê
Gel xeyrî kesî diken zînayê
4574. Ew paşî gehîn zelamekê jar
Wî xirve kirîne gurzeka dar
4575. Ew çendî diket neşet helînît
Pir gende ji halê xû dimînît
4576. Mil mil he di zêdekê ji dare
Da bibî sivik giranebare
4577. Hindî dî giran dibît li ser wî
Ev renge şepirze dil keser wî
4578. Pirsî ve kî ye wekî nezan e
Ew hinde ji halê xû bi jan e
4579. Gûtî eve şexşek e ji ummet
Wî xirve kirîne zûr emanet

¹ Amanên ku ji herîyê hatine çekirin.

4580. Taqet wî niye li ser edayê
Ew hêj diketin pitir belayê
4581. Barek mezin e eger bizanî
Ew barê emanetê li canî
4582. Paşî digehin hinek miruvan
Wan can di 'ezab û dil bi kuan
4583. Wan lêv û dev û dirêjzurbanan
Ku lê ve diken bi kelbetanan
4584. Her carê bi kelbetan dikêşin
Wan can û ceger digel diêşin
4585. Dê çêbineve ew wekî he care
Dê jê ve biken ji êk qerare
4586. Hem pirsî Nebî ji xûş hevalî
Ev kî ne bi vê 'ezab û talî
4587. Gûtî: Eve wa'iz û xetîb in
Ew nik dilê 'alemê necîb in
4588. Emma çi xetîb di fitnegahan
We'zan dê biden bû mîr û şahan
4589. Bû karê xirab û bê Xudayî
We'zan dê biden bi canfidayî
4590. Xû bes niye 'alema musulman
Dê ser rê biben ji dîn û îman
4591. Hem di kuneka kiçik bi mender
Gayek çi mezin ji wê dihat der
4592. Wî gayî fikir bi her çi hale
Da biçteve jurê lê mehale
4593. Wî pirsî gûtî ku ev zelame
Bê fayde dibêt mezin kelame
4594. Ew paşî ji dil dibît peşêman
Nahêve qise ku çu ji ezman
4595. Ew paşî gehîn nuwaleka pan
Bayek jê dihat çi xûş li ser can
4596. Bayek çi tezî û bêhneka xûş
Awazekê xûş ku can biket guş
4597. Peyxemberî gûte xûş hevale
Ev denge çi ye çi ev nuwale
4598. Gûtî ve biheşt e ew bi gazî
Bû baregeha wî karisazî
4599. Yad bêjî îlahî pişî 'eşa yî
Ser we'deyê xû xudan wefa yî
4600. Ya Reb tu dibînî ez çewan im
Pişî mêrg û kulîlk û bustan im
4601. Min bax û hedîqe¹ zûr cewan in
Min av û derav gelek rewan in
4602. Minnet ji te ra ku çen temîz im
Remla me ji mîsk e dûr ji xîz im
4603. Pişî qeşî û sera û kuç û dîwan
Pişî text û nivîn û hûr û wîldan
4604. Text û qenepe çi mêz² û kuşî
Xir sîm û zer in çi yê dipirsî
4605. Raêx û nivîn herîr û dîba³
Ev dûşek û balge nerm û zîba⁴
4606. Hûllêt di cewan û nazik û xûş
Îstebreq⁵ û sundus⁶ in çi armûş
4607. Ez pişî ji çekêt dirr û mirarî
Şed new'ê di wan bi zernîgarî
4608. Yaqut û 'eqîq û dirr û mercan
Berdaş û mesîn û cam û fincan
4609. Ew bade di taze û di zêrîn
Du hinde şerab tezî û şîrîn
4610. Av û mey û şîr û hingvîn in
Pişî lezzet û tam û dil hebîn in

¹ Baxçe

² Mase

³ Cureyek qumaşê ku bi zêr û zîv hatiye xercîkirin

⁴ Spehî, xweşîk

⁵ Qumaşekê stur

⁶ Cureyek armûşê ye ku di nav da benikên zêr û zîv hene

4611. Tesnîm¹ û rehîq² û selsebîl³ e
Kafur⁴ e mîzac û zencebîl e
4612. Nayab⁵ û ‘ecîb e hewzê kewser
Hem şar û sipî şîrîn çu şeker
4613. Bê hed ji te ‘amê xûş û mêwe
Şed tam û bêhn hizar ji şêwe
4614. Dil her çî bivêt di hîn û gavan
Lezzet çî divêt dil û du çavan
4615. Ya Reb te hituve⁶ day me taze
Şed hîvî bikey me serfiraze
4616. We ‘dê ku te day bi min bidey tu
Ey çî te viya Xudê dikey tu
4617. Barî we dida cewabê cennet
Ez piř kerem im xudanê minnet
4618. Min date heçî dibît musulman
Ba qewl û ‘emel wî anî îman
4619. Îman bi min û peyemberê min
Bawer bi kîtab û defterê min
4620. Bew rojê qiyametê wî bawer
Karê qederê çî xêre ger şer
4621. Bawer biketin melek me zûr in
‘Ebd in di mutî ‘ û şaf çî nûr in
4622. Her çî me gûfî bi ‘îzz û naze
Ta ‘et biketin cewan û taze
4623. Emrê me biket ji kakila can
Neşkênî ji min hûdûd û percan⁷
4624. Ew her çî biket bi dil şefayî
Bê ‘ucb û xurûr û bê riyayî
4625. Ew şîrkê neket ku bê şerîk im
Bû her du cîhan he ez melîk im
4626. Her çî ku ji dil ji min bitirsît
Her kes çî bivêt ji min bipirsît
4627. Êmin wî dikem ji her neyaran
Rehma xû bi ser dikem çu baran
4628. Ez dê bidemê çî ya wî daxwaz
Dil zînde dikem bi ‘îzzet û naz
4629. Heçyê biketin digel me qerç e
Deh qat wî ceza ji feđlê ferç e
4630. Her kes bi tewekkule li ser min
Ez bû wî bes im binasî her min
4631. Xeyrî me çu nîne ez xudan im
Sultânê mezin bi ‘îzz û şan im
4632. Her we ‘dê me da wefa yeqîn e
Hukmê me ebed çî red bû nîne
4633. Rizgar dibitin kesê bi îman
Her ez mezin im xudanê ferman
4634. Ellah ku we da cewabê cennet
Cennet gû: Hizar ji bû te minnet
4635. Rađime gelek ji luřfekarî
Memnun me bes e ve xûş diyarî
4636. Paşî digehin nuwaleka kur
Bêhna wê nexûş û germeka zûr
4637. Awazekê zûr nexûş li canî
Hem gûfî hevalî ger nezanî
4638. Ev dengî cehennema şedîd e
Daxwaz wê ji Xaliqê mecîde
4639. Ev renga dibêjî ey Xudaye
Min têr ke bi we ‘deyê te daye
4640. Her wek me dibînî bûyme hađir
Bew heft tebeqet tijî ji agir
4641. Bew panî û kwîrî û kirêtî
Bew tûpiz û gurz û duyî û pêfî
4642. Piř qeyd û kelamçe piř ji zincîr

¹ Rûbarek e ji nav biheştê

² Meya herî xweş û zelal

³ Kanî û rûbarekê boş ê biheştê ye

⁴ Vexwarineka biheştê ya bêhn xweş e

⁵ Bijare, gelek baş

⁶ Hosa, wiha

⁷ pejan

- Piřr dul û nuwal û xendek û bîr
4643. Zeqqûm û qerî'ê kûm li ser kûm
Xessaq¹ û hemîmê² gûm³ di ber gûm
4644. Ew çendî li germiyan li cuş in
Şed hinde di tal û bîn nexûş in
4645. Ya Reb te hu çêkirim neşîrîn
Ka we' deyê tu li rojê gûrîn
4646. Barî we dida cewabê cehnem:
"Hîç xem te nebî heqê te dê dem
4647. Ha bû te kesê ne dîn û îman
Guhdarî nekiryê emr û ferman
4648. Her çî bi hewayê nefse mexrûr
Bew kavle cihanê bûye mesrûr
4649. Ev şer'ê şerîf nekir qebule
Dê wan di te da bikem melûle
4650. Ger zalime ger wî harîkarin
Ser jar û feqîrî xurt û harin
4651. Dê heq bi temamî jê sitînim
Gel wan ku gelek bi qehr û kîn im"
4652. Dûze⁴ we dibêjî ey Xudaye
Rađime bes e me ev 'etaye
4653. Ew paşî diçûn bi şay û unse
Hetta digehîne Beytê Qudse
- 6. Rîwayetul Beyheqîyyî Eydan (Rîwayeta Beyheqî Dîsa)**
4654. Hem Beyheqî ye diket rîwayet
Ya Reb tu bûy bikey 'înayet
4655. Yê gûtî Ebû Se'îdê xuşkes
Hîna ku Nebî çu Beytê Meqdes
4656. Gû gazî kirê li raste bale
Êkî gû biweste min sûal e
4657. Min cab nedida li layê çep hem
Yek gazî me kir bi lez diçîn em
4658. Nageh me jinek dî qedbilind e
Wê heldikirîne dest û zende
4659. Çî zîneteka Xudayî dayî
Wê cumle li ser hebûn tebayî
4660. Raweste gûtî bû êk ji pisyar
Havrî veneda me her wekî car
4661. Cibrîlî gûtî zelumê pêşî
Dellalê cûya bû dil biêşî
4662. Yê dî yê filan bû xaçperistan
Ew her du di xwar û naduristan
4663. Ger dê te bida cewabê wane
Ummet te dibûne ew bizane
4664. Ew jin ku te di çî piřr cema e
Ew kavlecîhan e ser zewal e
4665. Hem dîtî hinek xîwan û sufere
Ew pan û sipî şebîhî befr e
4666. Piřr gûştê kelî û çevr û taze
Ney kes jê dixwu ne kes niyaze
4667. Hindek dî qirêjî pîs û napak
Piřr gûştê genî û laşer⁵ û lak⁶
4668. Cemya bûne ser hinek zelame
Ev gûşte dixwar gelek bi tîame
4669. Cibrîlî gûtî tu van nenasî
Ew nan di heram û dil di qasî
4670. Wan ew nedixwar helale male
Da bin ji herame malî pale
- ***
4671. Hindek dî me dîn di nêv cefayê
Ew zik dewulê çu reşkekayê
4672. Piřr gende şebîhî dîn û har in
Dê rabneve gêj û ew niqar in
4673. Ew çendî diken neşên helistin
Dêbêjî di mest û ew ne mest in
4674. Halê ku ji wan gelek perîşan

¹ Ava genî

² Gerim

³ Behra 'edavê

⁴ Dojeh, cehnem

⁵ cangiran

⁶ Xwarina kûçikan

Hem pirsî me ew jiyarê piřr şan

Gel wan dikirin ne tazebazî

4675. Ser qewmekê dî ewan guzer kir
Lumbûrê di wan li mîzê hêştir
4676. Wan agir û pel dixwar bi çerwan
Da xwun û li jêr dihate der wan
4677. Wan can û ceger digel diêşan
Ew hâlê li wan gelek perîşan
4678. Dîsa ji hevalî kir sûale
Ev hâlê çî ye bû hinde tale
4679. Gûtî tu bihêle wan leîman
Ew xedirker in li wan yetîman
4680. Ew malê hebû ji wan dixwarin
Evro di 'ezabê lew di jar in
4681. Ew batî xudan biken bi xuşhal
Bê pirs û tirs ji wan dixwun mal

4682. Dîsa digehin hinek jinane
Ew zêde bi jan ji cerg û cane
4683. Ew bew memikan bibûn qinare
Ew çen pê di şa bûyîn he care
4684. Wî gû: Eve kî ne ey birader
Gû: Hîzejin in ewêt zînaker

4685. Her we digehin hinek di rencûr
Piřr êş û elem gelek cefaxwûr
4686. Gûştî jê diken bi kelbetanî
Her carê elem digehî canî
4687. Xurtî jê diken bi qehr û azar
Wî gûştî divêt bixwun bi naçar
4688. Her carekê gûştê xû dikujin
Wan can û ceger digel dişujin
4689. Hem pirsî ji Cibreîlê yare
Ev qewme kî ye û ev çî kare
4690. Gû: Rexnegir in di hêc û xemmaz
Ew 'eybeker in sefîh û lemmaz
4691. Wan her dikirin bi wan tîrane
Wan dil dişikand ji wan birane
4692. Wan batî evîn û dilnewazî

7. Rîwayetul Beyheqîyyî Eydan (Rîwayeta Beyheqî)

4693. Hem Beyheqî ye dibêjî taze
Yê gûtî resûlê mey bî naze
4694. Min dîtî li aseman herê jur
Paldabû Xelîlî Beytê Me' mûr
4695. Li ew çak û xudan weqar û sengîn
Qewmê wî hinek li nik wî rengîn
4696. Min gûtî selam cewab didave
Nageh me du fîrçe dîn di gave
4697. Fîrkek bû ji wan cilik kej û pak
Fîrqa dî cilik qirêjî napak
4698. Gûtî me ve her du ummeta ten
Ew peyrewê şer'î û sunneta ten
4699. Lew beytê dema diçûme jure
Gel min bûye fîrçeya bi nûre
4700. Min kir bû nivêj û wan temami
Fîrqa dî li derve man bi 'amî
4701. Ew lew ne diçûne jûr digel ew
Ew çunke hebûn di bed 'emel ew

8. Rîwayetut Teberanîyyî (Rîwayeta Teberanî)

4702. Şêxê Teberanî wek dibêjî
Ya Reb tu kerem bi ser birêjî
4703. Peyxemberî dî li derkê cennet
Pîrek bi cema û qedd û zînet
4704. Ser kurşiyekê bi 'îzz û naze
Qewmek wî li dûr cewan û taze
4705. Qed 'er' er û dêm çu mahê nûrîn
Cilkê hemiyan sipî û şîrîn
4706. Qewmek dî ne wek ewan dila û çak
Hem rengê nexûş û hem di xemnak
4707. Wî dî di demê sê pakerobar
Her yek diçû nav ewane yekcar
4708. Her êkî ku ew diçûne navê
Piçek dê cewan biban di gavê

4709. Robarê sîyê ku jê dihên der
Wan ro dibû şibhî mahê enwer
4710. Pirsî ji heval û yarê xemxwar
Ev qewme çi ne û ev çi robar
4711. Wî gûtî ve Îbrehîm Xelîl e
Ceddê te peyemberek celîl e
4712. Ewwel kes e ew li ser zemîne
Muyêt wî sipî bûyîn şîrîne
4713. Ger muyê sipî weqar û şane
Ewwel ji wî ra bû ev nîşane
4714. Qewmê he tu hin cewan dibînî
Bew bejn û cemal û bew şîrînî
4715. Ew ew kese ne bi dîn û îman
Şîrîn 'emel û bi heq musulman
4716. Ew çûyne bi şer'î û rasterahe
Nêzik nebû ta ku man gunah e
4717. Qewmê he dibînî reng zer û jar
Car çakî fikir ewan gunch car
4718. Ew tewbe diken ji axirê jîn
Bûn tewbe qebûl ji şahîbê dîn
4719. Robar ev e her sê pişî ji nî'met
Êk nî'met e yê dî nehrê rehmî
4720. Yê dîke tijî şefa û nûr e
Çen pake şerabeka tîhûr e

9. Rîwayetun 'En Enes-îbnî Malîkîn (Rîwayetek ji Enesê Kurê Malîkî)

4721. Hem gûtî Enes li zar peyember
Min dîtî şeva liqayê ekber
4722. Nageh dimeşîn di baxê cennet
Cê lezzet û xuşîyan û nî'met
4723. Robarekê pak me dît û nadir
Hildabû li ser rexê wî çadir
4724. Xîvet¹ nê çi xîvet in kit û cut
Hin durr û zeberced in çi yaqut

4725. Bir bir me didîn ji wan kinaran
Teyrê di cewan bi şed nîgaran
4726. Rengê wî gelek sipî û nûrîn
Ava wê tezî û şaf û şîrîn
4727. Nisbet nîye şîr û hingivînî
Bew rengê sipî û bew şîrînî
4728. Berdaş û peyale dûr wî bê qam
Ya Reb tu bidey ji wî me yek cam
4729. Çen taze ne ew du hin temîz in
Yaqût û zumurrudê wî xêr in
4730. Pirsî wî ji Cibrîlê enwer
Robarê bi nave gûtî kewser
4731. Kewser eve ye ji bû te mizgîn
Barî bi te da di baxê rengîn
4732. Camek me vexwar ji wê çi came
Tamek me fikir belê çi tîme
4733. Şîrîntir e ew ji hingivînî
Bên misk e bi kamê dil evînî

10. Rîwayetul Beyheqîyyî (Rîwayeta Beyheqî)

4734. Hem gûtiye Beyheqî di sunnet
Zar Xidrê Ebû Se'îd e şuhret
4735. Ferman diketin resûlê ekrem
Gava digehîn semayê heftem
4736. Min sîdreyê munteha di taze
Çen şeng û bi xeml e serfiraz e
4737. Yek belgê ji wê bizan bi xûşî
Vê ummetê cumle da dipûşî
4738. Yek kanî me di ku selsebîl e
Dê bîte du parçe çen cemîl e
4739. Yek kewser e pişî xûşî û nî'met
Robarê di ew bi navê rehmî
4740. Ez çume şîrîn di nivê kanî
Min şuştî leşê xû tîr ji canî

¹ Kon, çadir

4741. Barî bi me kir çî lûtf û başî
Xûş bû ji gunahê pêş û paşî
4742. Ez paşî diçûme nîv biheşte
Pêş min ve dihat keçik çî qîşt e
4743. Balayê bilind û royê taze
Lew hûrî biheştê pirr bi naze
4744. Min gûtî: Tu pak î gû şîrînzar:
Zeydê kurê Harişey te xûş yar
4745. Nîşa me didan ji paş cehennem
Cê qehr û ceza û xûşse û xem
4746. Ew pirr xedeba Xudayê Qehhar
Çen germ û şedîd e hinde duşwar
4747. Pula û beran biken di navê
Dê xwut û helînîtin di gavê
4748. Çen pan û dirêj e hinde kur e
Hawar li kesê biçîte jure
4749. Min dît û huzin me geşte canî
Derhal dikirin ji min nîhanî

4750. Ya Reb te feqîr û jar e Tahir
Qurtar ke bi day û bab ji agir
4751. Gel xwîşk û bira û xizm û yaran
Gel şêx û melan di tazekaran
4752. Gel her çî wekî me bûye naxûş
Wan cumle bi rehmeta xû dapûş

11. Rîwayetu Îbnû Macehe (Rîwayeta Îbnû Mace)

4753. Hem gûtîye Îbnû Maceyê pak
Yê gûtî Enes ji yarê lewlak
4754. Min dît li ser derê biheşte
Yek xettê çî zer nîgar û qîşte
4755. Min pirsî ji wî mezinhevalî
Ev xettê çî ye we çak û 'al e
4756. Me'lûm bî gûtî ji bû te mujde
"Xêr yek bi deh e û qer bi hejd e"

4757. Min pirsî: Ji bû çî qer wesa ne
Hîkmet ji me ra meger nîhan e
4758. Wî gûtî belê dibît belengaz
Ser hal û hebûn diçît bi daxwaz
4759. Emma çî kesê diket qeran ew
Hiç çare nemaye ew bizane lew

4760. Xêrek mezin e birayê dînî
Wî dest bigirî bi can evînî
4761. Destê wî bigir bi mal û pare
Harî wî bike Xudê te yar e

12. Rîwayetut Tîrmîzîyyî (Rîwayeta Tîrmîzî)

4762. Zanî me ji Tîrmîzî şîrînkar
Ferman diketin resûlê muxtar
4763. Min dîtî Xelîl di baxê cennet
Gû batî¹ me tu salam ke ummet
4764. Ev bax û biheşte çen di xûş in
Pirr zewq û şefa û pirr xirûş in
4765. Her kes bû Xudê zikir bixwînin
Dê dar û dirextî bû biçînin
4766. Her çî bû pitir diket gudarî
Nî'met dê pitir bidet wî Barî
4767. Nê zîkrê Xudê gelek bi xêr e
Xûzmey li kesê bi zîkrî fêre
4768. Neyxaşme li vane çar qisane
Êkcar nê li nik wî pirr buha ne
4769. Subhan ji Xudê ku çen pesind e
Hemda wî dilan digêrî zînde
4770. Xeyrî te Xudê Xudê çî nîne
Ey çen mezin î me can yeqîn e

13. Rîwayetûn 'En Ehlîl Hedîsî (Rîwayetek ji Ehlê Hedîsê)

4771. Hem ehlê hedîş diken rîwayet
Wan bû me ji qaşidê hîdayet
4772. Peyxemberî da di asemanî

¹ Şûna me, pêş me ve

	Mazin melekê wekilê canî		Her yek ji me heddê xû dizanî
4773.	Ew hinde mezin bû beynê du çav Bû heftê hizar qunaş bi çar gav	4790.	Ger tê biperim di vî meqamî Min per dişujin bi nûr temamî
4774.	Her gavê melek li nik wî me'mûr Ber destî diken bi quwwet û zûr	4791.	Peyxemberî gûtî: Ey biraye Hacet te çi ye li nik Xudaye
4775.	Defter wî li pêş qelem bi destî Karê xû bi ser diket duristî	4792.	Gû: bû me bike reca û mehder Izna me bidet di rojê mehşer
4776.	Ev taze dibît û çen dijîtin Ev key dimirît û ku diçîtin ***	4793.	Wê rojê bibim di xidmetê tu Ser cîsr û pirê bû ummetê tu
4777.	Hem dî melekek bi gir yû zêmar Bû halê ewan kesêt gunehkar	4794.	Ez her du perêt xû çak bikem pan Ummet te li ser biçît bi rehwan
4778.	Yek dî ji melek 'ecîbê şane Nîv agir e nîv befir giya ne	4795.	Peyxemberî gû: Gûtî: Bibure Ez hatme niqûkirin di nûre
4779.	Bê hed wî melek li çan û xwaran Xafil ne ji zîkrê heq çi caran	4796.	Ez heftê hizar hîcab bi defter Her yek ne wekî ewadî çum der
4780.	Ey şani'ê piş celal û Qadir Ey pêkve kirin te befr û agir	4797.	Ta geştî me yek meqamê evraz Ney ins û melek çi deng û awaz
4781.	'Ebdêt xû wesa kirin musexxer Ser ta'et û sunneta peyember	4798.	Derhal me şehim gehîşte canî Dengek me gulêbû lew mekanî
14-15. Rîwayetanî 'En Îbnî 'Ebbasîn (Du Rîwayet ji Kurê 'Ebbasî)		4799.	Wek dengê Ebû Bekir temame Raweste gûtî di ev meqame
4782.	Enware dibêjî piş metalib Gût Bûlhesenê wî bab e Xalib	4800.	Hindek ji şenayê heq bibêje Vê gavê Xudê diket nivêje
4783.	Zar Îbnû Seb'î di nêv wê name Meşhûr e Şîfa Şudûr temame	4801.	Ez mame 'eceb di yarê xêre Aya li me pêş gehîşte êre
4784.	Du taze hedîş ji Îbnû 'Ebbas Ew pakeşehabîyê Xudênas	4802.	Nageh me nîda ji şahê ekber Wer hêve tu çêtirîn peyember
4785.	Paşî ku dikir şîrîn zubane Ser mebhêşê ev sefer beyane	4803.	Wer hêve tu ey hebîbê Ehmed Nêzîk me bibe tu ey Muḥemmed
4786.	Ferman diketin resûlê piş nûr Ez paşî ku çume Beytê Me'mûr	4804.	Nêzîk xû kirim wekî di Qur'an Vî behşî şîrîn diket bi tibyan
4787.	Min qeşde jêhel biçim bi te'cîl Mîn dî ku vema cenabê Cibrîl	4805.	Nêzîk bûme ez ji bê mekanî Nêzîktirî du serêt kivanî
4788.	Min gû: Tu çewa bi cê dihêlî Dûstê xû di vî mekanê 'êlî	4806.	Wî pîrsî ji min bi xûş xîtabe Taçet me nema li ser cewabe
4789.	Wî gûtî qesem bi la mekanî	4807.	Wî destê xû danî nav milê min

	Tezyatî gehîşte ser dilê min		Ba cumle melek ji wî bi daxwaz”
4808.	Ew dest ne şibihî destê xîlqet Ew deste tinê bû destê qudret	4826.	“Da hingû bihênte der ji tarî Bû nûr û peristina wî Barî”
4809.	Qelbê me di gavê girt ser û rî Min dil bû tijî ji ‘ilm û nûrî	4827.	Emma ji kelmê yarê xar e Şebrê te bi wî dihêt diyare
4810.	Wî da min ‘ilûmê pêş û paş Bê hed ji ‘ilûmê dî bi baş	4828.	Hun her du ji yek qurê me dane Ew şebrê te ye di du cihane
4811.	Hindek ji ‘ilim we da me ferman Bes bû te tinê bi ‘ehd û peyman	4829.	Wehşet te dema gehîşte canî Wek dengê wî yek melek me anî
4812.	Hindek dî ezê kirîm muxeyyer Qur’an xû nîşa me da wî yekser	4830.	Ta nik te nemînî tirs û heybet Ta taze fehim bikey ji hêdret
4813.	Her carê ji bû me anî Cibrîl Min da te ve bi pirê ew bi tefşîl	4831.	Musa ku me dî di şehmê maye Şebrê wî hebû bi ew ‘eşa ye
4814.	Hindek ji ‘ilim ji min dikir fer Bû xelqî divê beyan bikim her	4832.	Min gûtfî: Çi ye te ew bi destî Ta şebrê dilê wî bêt duristî
4815.	Min paşî digû cenabê Barî Zana bi xefî û aşekarî	4833.	Heybet wî nemînî nêv fuade Da fehmê biket tamam mirade
4816.	Ez pêşî bihême ev meqame Wehşet me gehîşte dil temame	4834.	Wî paşî digût bi rêz û tebcîl Pa kanê sualê yarê Cibrîl
4817.	Nageh me gulêbû deng û awaz Wek dengê Ebû Bekir me hemraz	4835.	Min gû: Tu dizanî ey Xudaye Wî gû: Me qebûl e ew recaye
4818.	Raweste Xudê diket nivêje Ez mame ‘eceb ji wî nebêje	4836.	Emma bû kesê tu çak viyayî Ew gel te bûye bi canfîdayî ***
4819.	Ev yar û bira û çakemêre Aya li me pêş gehîşte êre	4837.	Hem yek ji rîwayeta wî şîrîn Ferman diketin resûlê nûrîn
4820.	Hem min bû guman di qelbî carî Ma pêtivîyê nivêj e Barî	4838.	Jêhel me diçîn şîrîn rewane Cibrîl me li du dihêt cewane
4821.	Wî gûtfî: Eya hebîbê sengîn Paşa he ez im xênîy û zengîn	4839.	Hetta digehîne jêr hîcabe Piçek di hejînî ev cenabe
4822.	Ku dê bî nivêj bikem ji bû kes Min karê nivêjê rehmete w bes	4840.	Gûtin me: Wekî negûtfî Cibrîl Ha bû te Muhemmedê ‘ereb cîl
4823.	Subhanî dibêm bilindê şan im Sulţan û xudanê du cîhan im	4841.	Derhal wî digû: Xudaye ekber Destê xû ji perdeyê îna der
4824.	Hezkey tu vê ayetê bixwîne: “Rebbê te ew e rehîm berîn e”	4842.	Wê gavê ji perde birme jure Pênşed bi mesafe sal siture
4825.	“Gel hingû rehîm diket bi î‘az	4843.	Wî gû: Here pêş tu ey Muhemmed

- Jêhel me diçîn bi lez çî bê hed
4844. Ta em digehîn hîcabê şanî
Lû lû bû çî qed şîrîn bi canî
4845. Hem taze hejandî gûtî hûn kîn
Gû şahîbê perdeya di zêrîn
4846. Ha bû te Muḥemmedê peyember
De'wetli ye ew jî şahê ekber
4847. Destê xû jî perdeyê deranî
Wek berqê birim bû ew mekanî
4848. Ev renga diçûm hîcab hîcabe
Ta heftê hîcab me kir hîsabe
4849. Pênsed sene her yekê di estûr
Refref bû me anî lew serê jûr
4850. Refref xû bîsateka çî kesk e
Ez ser wê diçûm şîbî birîske
4851. Ta geştîme 'erşî her di gave
Tîşteş çî mezin me dî bi çave
4852. Her çî ku nedîtî ew nizanî
Weşfê wê ne karê hiç zubanî
4853. Peşkek me jê kefte ser zubanî
Xuştir jî wî tîşteşî nizanî
4854. Min dil bû tîjî şefa û nûre
Nîşa me di an 'ilûm çî zûr e

4855. Ya Reb çî sera ye ev çî dîwan
Xellaqê hemû cîhan e sulṭan
4856. Serdarê rusul emînê raz e
Ser 'erşê Xudê bî 'îzz û naz e
4857. Westayî li ser bîsatê unsê
Dil zînde bi cilwegahê Qudsê
4858. Gel yek dî kirin gelek xîtabe
Laîq bi meqamê du cenabe
4859. Yarî bi reca û dadixwazî
Barî bi 'eṭa û dilnewazî
4860. Ya Reb çî bilind e ev meqame
Ev behre jî 'alemê te da me
4861. Rađî me gelek jî bû te memnûn

Ey Xaliqê bê mekan û bê çûn

4862. Tenha yî Xudê tu bê heval î
Mazîşîfet î tu Zulcelal î
4863. 'Ebdê te ez im di emr û ferman
Ey navê te ye şîfa û derman

16. Ferzbûna Nivêjê

4864. Me'lûm e wekî li pêş te zanî
Ew şev ku Nebî çû asemanî
4865. Ev rukne ku pênc nivêj bûyîn fer
Ser Eḥmed û ummeta wî yekser
4866. Lazim nebû wê sipêdeyê lew
Me'lûm nebû dê çewa biken ew
4867. Yan Barî wesa dikir bi ferman
Nîvro ku bibîte ser jî bû wan
4868. Lew taze hinart cenabê Cibrîl
Nîvro biketin beyan û tefşîl
4869. Pêş çavê Nebî wî şuştî taze
Gû: Wek me bişû tu desnemaze
4870. Nik dergehê Ke'beya mu'ezzem
Cibrîl bû îmamê yarê ekrem
4871. Nîvroje nivêj dikir jî ewwel
Gû: Wek me bike jî dil mukemmel
4872. Her pênc bi cewanî û temamî
Gel weqtê di wan kirin bi 'amî
4873. Gel cumle şîrut û rukn û sunnet
Fêr kir wî Nebî ewî jî ummet

A (!) Qible

4874. Ta ma li Mekê ve 'alîcahe
Wî Ke'be hebûye qîblegahe
4875. Hîna çu Medîneya munewwer
Me'mûr bû bi Sexreyê bidet ber
4876. Ser xaṭîrê culekan ku ulfet
Peyda bî ewan bi dînê fîṭret
4877. Ta Barî bû xaṭîra Muḥemmed
Berdave bû Ke'beyê muebbed

4878. Çunkî wî keser bû ew di canî
Çavnêr bû gelek ji asemanî

4879. Yê hatî belê ji Îbnû 'Ebbas
Deryayê 'ilûm û ew xebernas
4880. Ta salek û çar mehan ji hîcret
Wî sexre bû qîbleya bi şuhret
4881. Emma li Mekê wesa diwesta
Hem Ke'be dikefte pêş bi qesta
4882. Pêş cengê Bedir bi du mehan ew
Nîvrojê Nebî îmamê wan ew
4883. Barî bû wehî hinart di gave
Wî rokire Ke'beya bi nave
4884. Mêran û jinan bi bê kelame
Şeffê xû bedil kirin temame
- DIST BIKARIYA NIVÊJÊ Û NIHÊNIYÊT
WÊ**
4885. Serpişkê 'îbadetan nivêj e
Dergahê se'adetan nivêj e
4886. Fihrist û nimûneya kemal e
Mî'racê lîqayê Zülcelal e
4887. Xermanê xûşî û xêr û çakî
Derman û celayê¹ qelbê pakî
4888. Hem rojî ye hem zekatê jîn e
Hem heccê Xudayê 'alemîn e
4889. Her roj û şevê tu def'e penc e
Dê rokeye dergehê wî qence
4890. Cilkê te wekî leşê te xavîn
Qelbê te bi şewq û lezzet û vîn
4891. Gavê ji piyave radiwestî
Gel tirs û edeb te dest bi destî
4892. Navê wî bi dilxûşî dîmî
Qur'anê bi tazehî dixwînî
4893. Peymanê digel Xudê dibestî
Ku her wî bi nasî û peristî
4894. Her karê te hey ji wî dixwazî
Ey her tu Rehîm û karisazî
4895. Gavê te bejin du ta ji pêve
Zîkrê wî dikey bi can û lêve
4896. Ey çen mezinî û çen pesindî
Hemda te dikem bi serbilindî
4897. Weqtek bi viyan û tirsê canî
Royê xû bi royê xak didanî
4898. Ey çen tu bilind î pirr celal î
Bê çûn û zewal û bê heval î
4899. Gavê bi fena tu der sucudê
Gavê bi şenatu der qu'udê
4900. Ev zikir û şena û ev huzure
Dê qelbî tijî biken ji nûre

4901. Ger merdê Xudê tu huşiyarî
Dê ron bibitin te qelbê tarî
4902. Bew rege nivêje subh û êvar
Qelbî diketin tijî ji enwar
4903. Lew serwerê dîn dibêjî ferman
Derheqqê nivêjkerê musulman
4904. "Hîna di sucudê rû li ser xak
Nêzîktir e ew ji Xaliqê pak"
4905. Her roj û şevê eger tu zanay
Pênc car dê biçî lîqayê Mewlay
4906. Mî'rac e wekî ji bû musulman
Hem nûr û cela û cewherê can
4907. Her kes ku biket nivêj bi çakî
Bê şek digehîte qelbê pakî
4908. Lewra bi nivêjê merdê hişyar
Dê zêde binasî şahê Xeffar
4909. Qelbê wî ji bû dibît emirber
Heçya wî gûftî ji canê bawer
4910. Distur û şerî'etê Xudayî
Guhdarî diket bi canfîdayî

¹ Cila, rewneqî

4911. Per canê Xudê xû naşikênî
Pawan û tuxwîbî nabezînî
4912. Exlaqê di wî dibin pesinde
Dê her du cîhan bî serbilinde
4913. Dê taze bijît heta li ev war
Serbest dê biçît liqayê Xêffar
4914. Ferman diketin Xudê di Qur'an
Her kes hu nivêj diket bi îman
4915. “Dê wî dete paş nivêj li munker
Fehşî û gunah û pîsî yekser”
4916. Lewra çi kesê te dît gunehkar
Gel hindê nivêj diket hemû car
4917. Helbet we nekiryê wek me gûtî
Lew fayde neda ji xaneşutî
4918. Fermanê peyemberê nîkunam
“Istun e nivêj bû dîne îslam
4919. Her kes biketin tamam û taze
Ev dîne wî kir bi serfiraze
4920. Her çi neketin binaxê dînî
Her wek ku bi destê xû derînî”
4921. Karek çi şîrîn û pişîr buha ye
De'wetgehê hezretê Xuda ye
4922. Lew heqq e li ser kesê musulman
‘Îşqa vê nivêjê der dil û can
4923. Erkanê di wê nekarê ejmar
Pişîr remz û îşaret û bi esrar
4924. Şêxê ‘Erebî di nêv fituhat
Gûtîne ji wan gelek îşarat
4925. Feqla vê nivêjê zûr dirêj e
Şed tuf li royê neket nivêje
- Nihêniya Nivêja Cum'ê û Cema'etê**
4926. Ger cum'e ye ger nivêj cema'et
Ta her çi Xudayî kirye ta'et
4927. Pişîr hîkmet û pişîr ji sir nîhan in
Çî fehmê neket ji dil nezan in
4928. Êkek ji cewaniya nivêj e
- Gel tirs û edeb bikey dirêje
4929. Erkanê di wê tamam bihînî
Xwundin bi qîraet û cewan bixwînî
4930. Êka dî ew e bikey di mizget
Êka dî bikey digel cema'et
4931. Çî kes hu nivêj biket bi kûmel
Me'lûm wî nivêj dibît mukemmel
4932. Sîrrek mezin e eger bizanî
Vêkra ku nivêj biken ji canî
4933. Lewra wekî xirvebûn musulman
Neyxaşme di mizgetê bi îman
4934. Xîr şîbhî bira bi canfidayî
Bê ferq û 'edawet û cudayî
4935. Serdar û nefer geda û zengîn
Têkel hemû dene rêzê rengîn
4936. Pêş destê Xudê xû radiwestin
Ber emrê wî cumle dest bi destin
4937. Royê hemîyan li yek mekan e
Gûtna hemîyan bi yek zuban e
4938. Ew êkî dinasin û dizanin
Her bû wî gudarê qelb û can in
4939. Ew cumle dibin çu taqê dîwar
Yek dî digirin hemû şîrînkâr
4940. Her yek bû heman dixwazî mehder
Ya Reb tu evan 'efû ke yekser
4941. Bînvîse heman ji pişîr kemalan
Min jî bide xatîra hevalan
4942. Faydey diketin her êk ji yaran
Zêtir 'emelê xû şed hizaran
4943. Lewra we dibêt resûlê ummet
“Her kes biketin nivêj cema'et
4944. Xêra wê bi bîst û heft û hêj e”
Gel yê bi tinê diket nivêje
4945. Terka vê cema'etê gunah e
Îlla bû kesê 'uzir penah e
4946. Muslîm ji Nebî we daye ferman

- Ey em hemû dem fîda û qurban
4947. Gû hate nikê zelamekê kur
Mala wî li mizgetê hinek dur
4948. Gû: Ey tu peyemberê Xuda yî
Her rojê du ca bibim fîdayî
4949. Ez kuş me lew ji halê pişîr eş
Bû mizgetê min çu nîne deskêş
4950. Ruxset me heye eger di xanî
Ferqet xû bikem ji cerg û canî
4951. “Madem we ye gû çî qeydî nîne”
Ew rabû biçîte mal di hîne
4952. Gazî kirevê Nebî : “Erê yar
Guhdarî dikey tu bangî her car”
4953. Wî gûtî: Belê, gûtî peyember
“Pa lazim e bîy cema ‘etê her”
4954. Madem bû evî nebûye ruxset
Bû terkê cema ‘etê di mizget
4955. Pa ew çî dibên di xûş û çav şax
Ronîştî di xanî û rez û baş
4956. Wan guh li muezzînî durist e
Ew dibne keleş giran û siste
4957. Şeytan xû dibît hevalê wane
Nahête cema ‘etê ji cane
- Hukmê Nivêjnekerî**
4958. Me ‘lûm e di Muslîm û Buxarî
Ferman kirîye resûlê Barî
4959. “Emrê me diket Xudê bi kujtar
Gel ‘alemê ta bi dînî îqrar
4960. Ew şehde biden bi zatê ekber
Bawer jî biken ku ez peyember
4961. Ew ferqê nivêj biken bi kame
Ew malê zekat biden temame
4962. Her kes we biket dibît emîne
Êmin jî ser û jî mal û xwîne”
4963. Istun e nivêj bû dînê îslam
Hem cîsr e zekat bû jînê îslam
4964. Lew ser dibirît şerî ‘tê pak
Her çî neket û nedet ewan çak
4965. Yek ferqî kesê neket bi qestî
Ta weqtê cem ‘î diçît duristî
4966. Nivro ku mesel heta bi êvar
Hem weqtê çu nekir siyehkar
4967. Dê bêjne wî tewbe ke ve care
Carek dî newek bikey ve kare
4968. Êka dî nekir wî xanewêran
Dê ser bibirin ji wî bi şîran
4969. Sulţan dikujît bi hedd cewanî
Ger ew neketin ji leş giranî
4970. Wer ew neketin ji rahê înkâr
Dê wî bikujin ku êk ji kuffar
4971. Her kes ku terik biket nivêje
Ya Reb wî ‘umir nebît dirêje
4972. Qedrê wî kesî ne wek bizanî
Şed tuf wî li çav û ruh û canî
4973. Bes nîne dibêt resûlê pişîr şan
Beynê me û kafîran çî nîşan
4974. “Ma beynê zelay û şîrk û kufr e
Nê terkê nivêj e” hur bifikre
4975. Hindek we dibên ewêt ‘ilîm purr
Zur ‘aşî ye ew nekafîrek hurr
4976. Malik we dibêt şîrîn kelam e
Teiwîl niye kafîrek temam e

4977. Tahîr bi serê qelem bibêje
Raweste ve qîşşe zûr dirêj e
4978. Mî ‘racê resûlê pak û enwer
Nahête hîsêbê nezm û defter
4979. Ev çende bes e eger qebûle
Nek qarî jî wê bibit melûle
4980. Min rahê kitêb dirêj û dûr e
Zehrek dê bibêj Rîyadê Nûr e

EZZEHRETUS ŞAMÎNETU (KULÎLKA HEŞTÊ)

Fî Zîkrî Nîkahî Sewdete We 'Aîşete We 'Erđî Nefsîhî 'Ela Qebaîlîl 'Erebî (Behşê Înana Sewde û Aîşayê û Gehandina De'wa Xwe bo Hozên 'Ereban)

1. Nîkahû Sewdete Bîntî Zem'etî (Zewaca Wî li gel Sewdeyê)

4981. Çen paşî Xediceya şîrînkâr
Mabû bê herem resûlê muxtar
4982. Mala wî derê 'eta û mêvan
Çen mudde ne servegêr û kaban
4983. Bê rewş e eger ji min dizanî
Kabanî eger nebît di xanî
4984. Lew ew fikirî divêt bihînim
Yek jin di mu'îne jîn û dînim
4985. Pirsî li jinek bi ray û kare
Sewde kiçe Zem'e bûye bare
4986. Ew bêwe jinek bû pişîr dîrayet
Laiq bû peyemberê hîdayet
4987. Ew yek bû ji ewwelê musulman
Wek mêrê kevin bi navê Sekran
4988. Hîcret kirî her duyan yeqîn e
Cara duwê bû Hebeş zemîne
4989. Hîna digêrêve Mekke xake
Sekran dimirî bi canê pake
4990. Peyxemberî marekir şîrînkâr
Paş dayke Xediceya guherdar
4991. Deh sal bû ji hîcretê yeqîn e
Ev 'eqd û zewace bûn şîrîne
4992. Ew mabû digel peyemberê dîn
Pişîr qedr û kemal û hûrmet û vîn
4993. Ta Sewde dibît de'îf û pîre
Kabanî peyemberê beşîre
4994. Hîcret digehişte pêncî û çar
Canê xû siparte şahê Xêffar
4995. Merqed di beqî'e warê rehmet
Ey ser wê hîzar hîzarê rehmet

2. Zewacû 'Aîşetu Bîntî Ebî Bekr (Zewaca Wî ligel Aîşayê)

4996. Paş 'eqdê nîkahê Sewde daye
Wî bestibû 'eqdê 'Aîşa ye
4997. Pak ji hesêb û neseb bijar e
Kiç êkexelîfe yarê xar e
4998. Bûbekrê mezin yekem musulman
Deyka wê bi navê Ummû Rûman
4999. 'Alî şîfet e çi 'alî şan e
Ew êk ji bijareet jinan e
5000. Pişîr 'eqd û kemal û pişîr hîdayet
Pişîr husn û cemal û pişîr dîrayet
5001. Mehbûb e li nik wî pişîr evîn e
Nazdar e belê çi nazenîn e
5002. Hem gencê 'ilum û mahê taban
Êk bûye ji 'alimê şehaban
5003. Çendan ji şehab û tab'îne
Wergirtine jê hêdîş û dîne
5004. Hafîz bû kelamê şahê Xêffar
Hafîz bû hêdîşê yarê muxtar
5005. Peyxemberî marekir di Mekke
Şeş salî bû wî demî ne şekk e
5006. Wî xwestî û marekir di şewwal
Bû hîcretê hêj di mayî sê sal
5007. Wê mehr e ji dirheman çuwar şed
Sala dehe bî'şeta Muħemmed

5008. Sala du ji hîcretê yeqîn e
Taze veguhazt li pak Medîne
5009. Neh salî bû hêj ne hîne bûkan
Hêj larî dikir digel biçukan
5010. Ew mahe wesa bi navê şewwal
Ew taze gehişte bext û îqbal
5011. Zur xûş diviya resûlê ummet
Pişîr naz û delal û rêz û hûrmet
5012. Peyxemberî hîç nekiryê mare
Kiç bijlî ji 'Aîşa bijare

5013. Neh sal bû digel Nebî heyate
Wê hejde bû sal wî kir wefate

5014. Hejdey remeđan bû mir yeqîne
Merqed di beqî'ê nêv Medîne

5015. 'Umrê wê gehište şêst û şeş sal
Bû pêncî û heşt hîcreta 'al

5016. Şed rehmet û şed hizar riđaye
Ser ruh û rewanê 'Aîşa ye

**3. 'Erđu Nefsîhî 'Elel 'Erebî (Gehandina
De'wa Xwe bo Hozên 'Ereban)**

5017. Me'lûm e Nebî ji paşî mamî
Bûtalibî zûr di dîn nekamî

5018. Ta mabû li piştî wî çu şêran
Lew kes bi wî keçrewî newêran

5019. Paşî ku diçû li vê cîhanê
Muşrik ji wî tal diken jiyanê

5020. Dîtin wî demî ku bê xudane
Furşet ji xû ra didît ji cane

5021. Eşhabê di wî çî hey ne hindin
Ew hin jî hemû di derdemend in

5022. Hemze û ' Umer eger çî şêr in
Emma ku bi qewmekî diwêrin

5023. Xaşma ke nebît emir bi kujtin
Ku tirsê ji wan diken hu duşmin

5024. Hindek li Hebeş muhaciran ew
Ew her çî hebin ne ھاډیر in ew

5025. Elbet dê biken digel peyember
Bê rêzî kesê neyar û bedker

5026. Qewmê wî hituve dil di qasî
Ew lazim e xeyrî kes binasî

5027. Mecbûr bû lewa li wan kinaran
Bû çen mezinan û harîkaran

5028. Lew çu bû hinek qebîle meşhûr
Ew belkî bibin bi dînî pişî nur

5029. Her çendî Xudê bi xû mu'în e
Nê ev sebebej hemû ji wî ne

5030. Madem ku cîhan e darê esbab
Bû dîn û cîhan neçar e esbab

Xurucîhî Îlet Țaîfî (Çûna Wî bo Țaîfê)

5031. Rabûye Nebî bi ray û texmîn
Bû wan Țerefan bû de'weta dîn

5032. Peyda bike belkî harîkarek
Bû Țaîfê ew diçît mubarek

5033. Zeydê kuşê Harîşey heval e
Wî nuşretê dîn ji wan xeyal e

5034. Mazin sê hebû ne ehlê tebcîl
Mes'ûd û Hebîb û 'Ebdû Yalêl

5035. Peyxemberî gût bi xûş zubanî
Ev dînê mubîn wekî dizanî

5036. "Tewhîdê Xudê esasê dîn e
Tenha ye çî kes heval wî nîne

5037. Emrî diketin bi 'edl û çakî
Caîz niye zîlm û her nepakî

5038. Ez bû we dibêm ji bû Xudayî
Hun bibne mu'în bi canfidayî

5039. Feđla we gelek mezin dibîte
Navê we ebed bi çak diçîte

5040. Xûş furşet e ey seqîf 'eşîret
Ey ehlê ceger xudanê xîret

5041. Xaliq didetin we xêr û ecre
Mazin dibitin we nav û qedre"

5042. Gava ku xilaş bû ev xîtabe
Wan dave belê nexûş cewabe

5043. Êkî digûtî me nîne bawer
Barî ku tu kirbî pak peyember

5044. Êkê dî dibêt zuban şikestî
Ey tu bi nezer me nadîrust î

5045. Bijlî te nebûn Xudê me hîç kes
Îlla te biket peyember û bes

5046. Yê dîke dibêt bi zatê Barî
Nakem ji te ra ne medhî û larî

5047. Ger dê we bî tu peyemberek heq
Heddê me niye bikem qîsa req
5048. Wer tu we nebî ji dil temame
Hacet xû niye bî hîç kelame

5049. Peyxemberî çen digût şîrîne
Wan zêde dibû 'înad û kîne
5050. Îman çî kesê bî wî neanî
Ney mêr û jin û ne pîr û canî
5051. Ew qelbê tijî xurur û qeswet
Zur zehmet e pişr bibît ji şefwet¹
5052. Hîvî ku neman resûlê pişr nur
Rabuve biçît dixwazî distur
5053. Gûtî "We bî dîn neanî îqrar
Pa berze biken ji bû me ev kar"
5054. "Ehlê Mekehê ne wek bizanin
Ew zêde ji min bî kerb û jan in"
5055. "Hindê dî dibin bî dîn nebane
Hindê dî bî min diken tîrane"
5056. Wan dave cewabê zivr û tunde
Wan gel wî kirin çî napesinde
5057. Berdanê biçuk û kerzelaman
Nakesbeçeyan û nanheraman
5058. Wan dane bî ber beran peyember
Hetta ku li Țaîfê kirin der
5059. Zeydê kurê Harîsey heval e
Xû bû wî dikir wekî meţale
5060. Wan dane berê li çar kinaran
Bew şelkeberan çu Țavî baran
5061. Bew rege heta ji gundî çûn der
Zeydî li du sê cêyan şikest ser
5062. Peyxemberê xûşevî û nazdar
Ew bû li du gûzekan birîndar
5063. Ne'lêt wî kirin ji xwunê şur e
Bê rêzî digel kirin çî zûre
5064. Ew lêvenebûn bî renc û azar
Ta çûne rexê rezek bî naçar
5065. Baxê du biran di xûş tebî' e
Ew 'Utbe û Şeybe bab Rebî' e
5066. Çav lê bû ewan ku wan nefaman
Ev rege dikir bî van zelaman
5067. Lê kirne hewar ve hûn çî karan
Nakesbeçeyîn xû hu ne har in
5068. Ew her du diçûn kinarê bîstan
Bin sêbere mêwekê bêhin dan
5069. Ronîştibû rehberê hîdayet
"Ya Reb me li nik te ye şikayet"
5070. "Quwwet me eger de'îf û jare
Esbab me eger di kême û çare"
5071. "Pêş çavê kesan eger zelîl im
Min bess e tu naşir û delîl im"
5072. "Ya Reb tu pitir heman Rehîmî
Agahî bî halê min 'Elîm î"
5073. "Her tu yî xudan feqîr û jaran"
Her tu yî şîfayê derd daran
5074. "Ya Reb bî çî kes dê min sipêrî
Bal duşminekî bî min biwêrî
5075. "Yaxud bî kesek biyanî û dûr
Qedrê me nezanî" ew ji heq kûr
5076. "Bes tu bî rîda bikey nezer min
Guh nademe her çî têtê ser min"
5077. "Emma me li ser dilî şîrîn e
Xûşî tu bidey" di dîn û jîne
5078. "Bew nurê royê te ye me parêz
'Alem weku ronkirî dilawêz"
5079. "Karê du cîhan bî wî bikam e
Qehr û xêdebê nekey li ba me"
5080. "Ney taqet e ney çî hewl û quwwet
Îlla bî te ey xudanê setwet²

¹ Pend, şîret

² Xwediyê heybet, xwediyê mezinahî û hêzê.

5081. Ya Reb tu tinê dizanî ku ye
Behra ku te day hebîbê xû ye
5082. Ev gûte di vî deravê teng e
Ev şebre û ev cefa ve reng e
5083. Ev ruhe giranbuha û hîmmet
Ev cehde bi bêkesî û quwwet
5084. Ya Reb tu tinê dizanî çake
Kî laîqî ev meqamê pake

5085. Gava du biran we dît nefaman
Bedkarî digel evan zelaman
5086. Nazan û sefîh ji wan kirin dûr
Gûtin bi xulamê xû yê bispûr
5087. Rabe tu hinek ji tiryê taze
Bû vane bibe bi 'îzz û naze
5088. Mandîne li bin siha vê darê
Bew renga me dil hate xwarê
5089. Rabûye xulam bi navê 'Eddas
Ew merdê xerîb û hem xerîbnas
5090. Hindek ji tirî cewan gehîştî
Bû wan dibetin tîzî û şuştî
5091. Dana bi edeb li pêşî wane
Gûtî dê bixwun ji tîbê cane
5092. Des dayê peyemberî bi dilxwaz
Wî gûtî "Bi navê pakê Ellah"
5093. 'Eddasî gûtî bi fehm û taze:
Ev gûte nîye di nêv Hîcaze
5094. Wî gû: "Tu ji gundê merdê çakî
Yunis kuşê Mettî" pişî ji pakî
5095. Girtî 'ecebê û gûtî 'Eddas
Yunis tu li kîve wî dikey nas
5096. Peyxemberî gût: Bi zarê şekkir
Em her du birader in peyember
5097. 'Eddasî dema ji wî ve zanî
Bawer diketin ji cerg û canî
5098. Ew dest û piyan ji wî dibusît
Bew navê peyemberî dinasît

5099. Geryave bû nik xudanê baxe
'Eddasî j nuve bûye şax e
5100. Çav lê bû ewan dema şîrînkâr
Têr maçî dikir wî destê nazdar
5101. Êkî he digût birayê xû ye
Ez bêm xeliland xulamê tu ye
5102. Gava digehîşte nik ewane
Wan gûtê bi şeklê te 'nedane
5103. Bû hinde nezan û hin nefam î
Bû bûsî te dest û pê zelamî
5104. Bawerke gûtî ji min bizane
Çêtir wî nîye li ser cîhane
5105. Peyxember e ew ji bû Xudayî
Îman me heye bi canfidayî
5106. Gûtin wî: Çira te zu bi zukir
Dînê te li dînê wî çi çêtir
5107. Gûtî çi dibên şukir ku 'Eddas
Ez bûme bi dînê heq Xudênas

5108. Geryave Nebî bû Mekkeya pak
Wî dil bû ji Taîfê çi xemnak
5109. Zanî ku Qureyşîyan xeber ew
Hindê dî dibûne derdeser ew
5110. Gû: Bes nebû Mekke çu kinaran
Em lazim e şil bikeyn bi daran
5111. Hu zanî dema resûlê Barî
Du Muţ'îmê bab 'Edî hinarî
5112. "Ser bextê te gû dihêmvê male
Ta de 'wetê dîn bikem kemale"
5113. Gûtê tu kerem ke serfiraze
Kes nabî çi bêjite tu netaze
5114. Muţ'îm şubehî diçît şîrîne
Gel pake peyemberê emîne
5115. Gel wî bûne çen kuş û biraza
Xir pişî ji çek û sîlah û aza
5116. Ta çûne bû Mescîdu'l- Hîrame
Geştîne xirabtirîn zelame

5117. Bûcehlî digûtî rûh nemayî
Tu bû çî li gel wî canfîdayî

5118. Tu tab'î yan xudan emanî?
Wî gûtî: Xudan eman ji canî

5119. Gû qeydî niye ji bû te xatîr
Em dê çî nebêjine Babê Tahir

5120. Ev şev ku Nebî dihate male
Paş vê sefera çî tirş û tale

5121. Bû nîveşevê ji xew helista
Pêş destê Xudê xû radiwesta

5122. Qur'an di nivêjê ew dixwînî
Bew dengê we xûş û bew şîrînî

5123. Heft kes ji ecinne êt Nişêbîn
Guhdarî kirin peyemberê dîn

5124. Guhdarî kirin hinek ji Qur'an
Wê gavê heman dianî îman

5125. Çubûn Yemenê ji bû ziyaret
Wan vê seferê çî kir ticaret

5126. Bû qewmê xû ew diçûnve rengîn
Guhdarî gûtî biken ji mizgîn

5127. Guhlêbume van 'eceb kîtabek
'Alî luxet û mezin xîtabek

5128. Qet kes nediye kitêb di hûsa
Nazil bîye ew ji paşî Mûsa

5129. Emrî diketin bi 'edl û pakî
Deskêş e bû rahê rast û çakî

5130. Ser zarê peyemberek munewwer
Ron kir wî jinû cîhan seraser

5131. Her kes bi wî bawer û 'emeldar
Bê şek du cîhan dibîte qurtar

5132. Bawer çî neket ji xû xisar e
Ew heşrê zelîl û şermezar e

5133. Evroke ye weqtê kar û îman
Bê fayde ye wê rojê peşêman

5134. Carek digû Bûcehil bi larî
Ey 'Ebdî Menafî ken gudarî

5135. Peyxember e ev ji bû we taze
'Utbeî gû: Belê bi serfîradî

5136. Kê pê nexûş e ji ma helistî
Peyxember û hem melîk duristî

5137. Pê zanî peyemberê şefî'e
Wî gûtîye 'Utbe yê Rebî'e:

5138. "Ew gûte te kir ji xîretê can
Bû xû bû ne bû xudanê Rehman

5139. Bûcehl û qesem bi zâtê Barî
Dûr nîne dibit cîhan te tarî

5140. Pîçek dikenî gelek bi zêmar"
Roreş dê biçî lîqayê Qehhar

5141. "Ey cumle Qureyşîyan bizanin
Pê naçî gelek we hêj bi can in

5142. Ger hingû nevêt ji dil ve şule
Dê xûş û nexûş biken qebûle"

5143. Wek gûtî peyemberê ename
Xir hatine cê ji wan temame

Îla Be'î Qebaîlîl 'Erebî (Ber bi Çend Hozên 'Ereban)

5144. Ev renga resûlê piřr fedâil¹
Geryabû di nêv gelek qebaîl

5145. Carek diçî nêv qebîle Kende
Mazin bû Melîhê derdmend e

5146. Çendî bû dixwunî piřr hîdayet
Ger we'z û neşîhet in çî ayet

5147. Lê fayde nebû bû wan nezanî
Îman çî neanî murdecanan²

5148. Her we diçîtin qebîle Kelbe
Ew qewmê siyeh zemîr û qelbe

5149. Çendî xebitî resûlê serwer
Her êkî tinê nekîrbû bawer

1

² Bi mecazî mirîyan

5150. Dîsa diçitin bû ev wezîfe
Bû qewmê xirab Benû Hênîfe

5151. Çendî digûtî bi zarşirînî
Hun bû me bibin mu'înê dînî

5152. Behrek mezin û giran buha ye
Çî evru ji bû me canfîdaye

5153. Nê fayde nebû ne we'z û Qur'an
Vî qewmî kesê neanî îman

5154. Belkî wekî wan nebûn çî kes ew
Gel wî di zuban dirêj û zûrew

5155. Axir diçitin resûlê ummet
Bû nav Benû 'Amiran bi de'wet

5156. Ey gûtî ez im bi heq peyember
Mizgîn ji kesê bi can wî bawer

5157. Qur'an ji me ra Xudê hinarî
Dunya kete ruhînyê ji tarî

5158. Bawer çî kesê bi wî bihîni
Dê her du cîhan mezin bimînî

5159. Fexrek mezin e eger bizanin
Ger evro bû dînê heq xudan in

5160. Êkî gû ji wan resûlê mextar
Ger em ji te ra bibîn fîdakar

5161. Hetta tu dibî xudan merame
Paşî xû didey me ev meqame?

5162. Wî gûtî: "Ve 'aydî Xuda ye
Her ew bi xû ye" xudan 'eşa ye

5163. "Ez 'ebd û peyember im Xudê bes
Ez we'de neşêm bidem ji bû kes"

5164. Pa gûtî ewan nekey xeyale
Em sîngî ji xû bikeyn me'tale

5165. Gel cumle 'ereb bikeyn neyarî
Bes da tu bijî bi şehreyarî

5166. Madem me nebît li paş te kare
Bû helbigirîn giranebare

5167. Her salê di weqtê hecc peyember
Da bêt 'ereban geda û mîrser

5168. Ev dîne bi heq digûte wane
Ew belkî qebl biken ji cane

5169. Lê fayde ne bû wî çen digûtî
Bû qewmê nezan û xaneşutî

5170. Mamê wî Ebûleheb hemû car
Dabêjî ji paş resûlê muxtar

5171. Guhdarî neken çî kes Muhemmed
Sehhar û diruker û 'emel bed

5172. Wî fikr e terk biken Menatî
'Uzzayê giranbuha û Latî

5173. Her we dihinarte nav qebîlan
Ev renga diru ji mekr û hîlan

5174. Şed tuf li kesê dibîte dellal
Bû karê bed û heram û îdlal

EZ-ZEHRETU'T-TASÎ'ETU (KULÎLKA NEHÊ)

**Fî Ewwelî 'Erdfî Nefsîhî 'Eleyhî's-Selam 'Ela Enşarî
We Bey'etî 'Eqebetî (Yekem Xwepênaskirina
bo Enşarîya û Her Du Peymanên 'Eqebê)**

1. Suweyd-ubnuş Şamîfî'l-Ewsî (Sûweydê Kurê Şamîte Ewsî)

5175. Meznek ji Medîneya bi qedr e
Hate Mekehê bû hecc û 'umre

5176. Meşhûr e Sûeydê Şamîte çak
Yek bûye ji ewsiyan şerefnak

5177. Hem law û xudan neseb bû 'aql
Meşhûr bû di nav ewan bi kamil

5178. Peyxemberê dîn pesind û 'alî
Bû de'wetê dîn diçîte lalî

5179. Gûtê: "Tu bihîne ger bi rayî
Îman bi min û bi heq Xudayî"

5180. Ev dîne cewan û zûr pesind e
Îslam e gelek qedir bilind e

5181. Her kes ku bihîte ser vî dînî
Bê şek du cîhan zêfer bibînî

5182. Guhdarî fikir Sûeydê hişyar
Peyxemberî zûr bi cênegiftar

		Ser duşminê Xezrecî mededxwah
5183.	Gû belkî ewa ku tu dizanî Nik min hebitin digel cewanî	5199. Çu lalî ¹ peyemberê welatî “Ey mamê Enes bi xêr tu hatî”
5184.	Ew gûtî çî ye resûlê Rehman Gû hîkmet û ‘ilmê pake Luqman	5200. Gûtî “Bû çî şûl tu hatî êre” Gûtî: bû filan merame xêr e
5185.	Gûtî “Ji me ra hinek bixwune Guhdarî dikem ji bû nimûne”	5201. Gûtî “Te nevê ji ew merame Çêtir ji we ra bû xaş û ‘ame”
5186.	Guh dayê dema gû: “Taze pend e Nik min heye tazetir du hinde”	5202. “Mizgîn ji ucaxê ‘Ebdê Eşhel Peyxemberê ‘alemê me mursel”
5187.	“Qur’an e çî mu‘cîzu’l- beyan e Hem nûr û çirayê du cîhan e”	5203. “Dûmayê peyemberan û hatim Dellalê hîdayet û necat im”
5188.	Gûtî ji me ra bixwun Sûeydî Guhdarî bikem bi huşimendî	5204. “Evro bû we ferset im bi dilxwaz” Furşet ku dihêt li ser neden baz
5189.	Peyxemberî bû hinek dixwunî Emma bi çî lehce û şirînî	5205. “Bawer ku biken bi dînê îslam” Ew dînê Xudayê pak û ‘ellam
5190.	Gava ku xilaş bû gût bi îman Ev qewle şubihî qewlê Luqman ***	5206. “Xêra we gelek mezin dibîtin Navê we li du cîhan diçîtin”
5191.	Geryave Medîneya munewwer Zur pê nediçû li wan dibît şer	5207. Qur’anê hinek bû wan dixwunî Guhdare Îyas bi ser nixwunî
5192.	Xwundarî bû beynê Ews û Xezrec Çen mêje di halekê qewî keç	5208. Fama û bi ray û newcewan e Wî dave cewab li pêş hemane
5193.	Rujek li Bu‘as dibîte kuştar Xezrec dikujin Sûeydê dîndar	5209. Wî gûtî: Belê me ev meqame Şed çêtir e lew kiçik meram e
5194.	Xizmêt wî digûtî şek me nîne Îslam bibû ew ji dil yeqîne	5210. Bawer diketin bi ‘eqilmendî Şehde didetin bi serbilindî
2. Ebul Heyser Enes-îbnî Rafî‘în el-Ewsî (Babê Heyserî Enes Kurê Rafî‘ê Ewsî)		5211. Bûlheyserî çenge xîz hilanî Havête Îyasê nûr di canî
5195.	Hem hate Mekê di van deravan Meznek bi xudan miruv û navan	5212. Şula te niye gû ev cewabe Ney hatîne em bû ev hîsabe
5196.	Bûlheyserê Ewsîyê bi tîlî Navê wî Enes bû babe Rafî‘	5213. Geryaneve bû Medîne yekser Zur pê neçu mir Îyasê enwer
5197.	Hindek wî digel ji pîr û gencan Yek bûye ji wan Îyasê qencan	5214. Xizmêt wî di dîn ku can siparî Tekbîr he digût û zikrê Barî ***
5198.	Hatbûn ji Qureyşî yêt di gumrah	5215. Her nuke diyar e qewmê Enşar

¹ Def, nik

- Dilnêrm û xeberxûş in di hişyar
5216. Ney kelle req û xudan xurur in
Ney wek Mekîyan ji heq di kuş in
5217. Ehlê şeref û şerefguzîn¹ in
Şahîb kerem in xerîb hebîn in
5218. Peyxemberî her bi van du caran
Hîvî hebû ew bibin ji yaran

**3. Îmanû Cema'etîn Mînel Enşarî 'Ame (11)
Mînel Bu'setî (Bawerînana Komêka Enşarîya
Sala Yazdê ji Pêxemberîyê)**

5219. Hatîn Mekehê hinek ji Enşar
Ew cumle di Xezrecî şîrînkâr
5220. Yek wan bû kuşê zûrare Es'ed
Yek 'Ewfê kuşê Herîş şîrînqed
5221. Ew her du hebûn ji neslê Neccar
Xal in ji bû Şeybe ceddê muxtar
5222. Raf'î kuşê Malikê şerefnak
'Amir kuşê 'Ebdî Harîşê çak
5223. Ewladê zûreyqî ev zelman in
Her du di xudan şeref meqam in
5224. Qutbe kuşê 'Amirî ji wan e
Nesla Selemey ewî nîşan e
5225. 'Uqbe kuşê 'Amirê hunerwer
Êk bû ji Benî Xênem çî mîrser
5226. Cabir bû ji wan xudan cih û cah
Babê wî bi navê 'Ebdê Ellah
5227. Êk bû ji Benî 'Ubeyde ew yar
Her heft ji xezrecîyan bi ejmar
5228. Pîrûz bû sefer li wan bi carek
Bew dîtînê Ehmedê mubarek
5229. Peyxemberê dîn bi 'îzz û naz e
Wî gazî kirin bû dînê taze
5230. Çen carê cwîyan² digûte wane
Ha weqtê pey xemberê zeman e

5231. Nêzîke bihêt mezin peyember
Em dê bine peyrewêt wî yekser
5232. Dunya me dibît bi keyf û kam e
Dê tul ve bikeyn ji hûn temame
5233. Engûdikujîn bi dilmiradî
Wek qewmê Şemud û qewmê 'Adî
5234. Peyxemberî kir ji wan neşîhet
Guhdarî dikir bi ray û dîqet
5235. Gûtîn: Eve dê bî ew peyember
Behşê wî ji bû me cwî diken her
5236. Em çak e bi vî şîrînzubane
Îqrarê bikeyn li pêş hemane
5237. Derhal hemîyan dianî îman
Mesrûr bû Nebî û çî musulman

5238. Wan gûte peyemberî şîrînkâr
Qewmê me dewam bi ceng û kuştar
5239. Em Ewsî û Xezrecêt Medîne
Çen mêje şerî û nîza'î û kîne
5240. Pêk bînî eger Xudê bi rehmet
Ser xatîrê tu bi can mehebbet
5241. Bê şek tu dibî li nik me sengîn
Pîrûz û giranbuha û rengîn
5242. Geryaneve ew ji bû Medîne
Her yek ji xû qaşidek bû dîne
5243. Bû qewm û ucaxê xû çû dellal
Behşê vî Nebî gehîşte her mal
5244. Êk êke ji wan dibûn musulman
Ta sal zivirî belav bû îman

**4. Bey'etul 'Eqebetîl Ūla Senete (12) minel
Bu'setê (Bey'etê 'Eqeba Êkê Sala Duwazdê ji
Pêxemberîyê)**

5245. Ya Reb tu hekîm û piştî kemal î
Qadir he tu yî tu Zûlcêlal î
5246. Zana bi xef î û aşîkar î
Aga bi diyar û nadîyarî

¹ Xwedî rûmetên bijarte

² Cihû

5247. Şulê te hemû bi hîkmet in ew
Lew hinde bi rêz û qîmet in ew
5248. Karê te 'ecîb û hur e ya reb
Navek te tinê şebûr e ya reb
5249. Her şulê ji bû derav û gavek
Her yek sebebek digel bizavek
5250. Dergek bigirî eger bi hîkmet
Êkê di tu dê vekey bi rehmî
5251. Çen mêje li Mekke çen ji sale
Ez dîne di renc û ah û nale
5252. Her rojê peyember û şehabe
Ser dînî dixwun hizar 'ezabe
5253. Sengîn e eger çî zûr ve dîne
Emma li Mekê rewac çî nîne

5254. Gava ku Xudê îrade hatê
Bû dînî veket derê necatê
5255. Bî'şet digehî duwazde sale
Bû Yeşribîyan bû ev kemale
5256. Dahateve mahê hecc û 'umre
Cemyane 'ereb bi zumre zumre
5257. Hatin ji Medîneya munewwer
Enşarî duwazde êt bi cewher
5258. Deh bûne di Xezrecî bi ejmar
Bes du ne ji Ewsîyan hunerdar
5259. Yek Es'edê bab zûrare name
Meşhûr e bi nav Ebû Uname
5260. Hem 'Ewf û Mu'az ku du şebab in
Efraw û Herîş bi day û bab in
5261. Raf'î kurê Malikî û Zekûwan
Babê wi ye 'Ebdê Qeysê bê can
5262. Şamit puserê 'Ubade meşhûr
'Ebbasê kurê 'Ubade pişîr nur
5263. Êkê di Yezîd xelifê wan e
Wî Şe'leb e navê bab bizane
5264. 'Uqbe kurê 'Amirê bijare
Qutbe kurê 'Amirê bikar e
5265. Ev her dehe Xezrecî ne yekser
Pişîr nav û nîşan û cah û cuher
5266. Bûlheysemê bab wî Teyîhan e
Şahîb huner û qedir giran e
5267. Êkê di 'Uweymê Sa'îdey pak
Ev her du ji Ewsîyan şerefnak

5268. Peyxemberî dîn ku ev zelame
Nik ew 'Eqebe cihek bi nam e
5269. Pirsî: We çî hal e ey birayîn
Wan gûti şukir bi keyf û şay in
5270. Sayey serê tu me bûyne îslam
Barî bi me da çî cah û in'am
5271. Înayne derê ji wê delalê
Dilzinde kirîn bi vê kemalê
5272. Em ber te di 'aciz in di xemgîn
Muştâqî lîqayê tuy ne her hîn
5273. Em gel te dikeyn ji nurê îman
Bey'et bi qerar û 'ehd û peyman
5274. Destê xû bi def me her di gave
Emrê tu dikey bi ser du çave

5275. Peyxemberî kir digel hemane
Bey'et wekî bey'et jinane¹
5276. Ye'nî: Ku Xudê di fethê Mekke
Wî bey'etê ew dibît neşekk e
5277. Ew rege bû wan digût peyember
Bendê wê beyan kirin serûber
5278. Wî gûti "Bibên bi qelb û zarî
Em şirkê nekeyn bi zâtê Barî"
5279. "Ney dizî û zîna ji pîs fi'alan

¹ Biata jinan. Di dîroka Îslamê de, "Bey'et-un Nîsa"
(Biata Jinan) navekî taybet e ji bo sondxwarina jinan a
ji Pêxember re ku tê de hin şertên taybet hebûn.

- Em qet nekujîn ji xû tîfalan”
5280. “Ney karê diru ne îftîrane
Nik xuve me çî nekeyn qisane”
5281. “Her emrê bikey eger durist e
Em taze bikeyn ji can û çuste”

5282. Peyxemberî gû: Ji paşî bey’et
“Her kes vê biket ji bû wî cennet”
5283. “Her çî ku bi vê neket wefaye
Emrê wî tinê li nik Xudaye”
5284. “Ger hez biketin ‘ezab û renc e
Wer hez biketin ‘eta û genc e”

5285. Pêxemberî gel ewan hinarî
Muş’eb puserê ‘Umeyrê qarî
5286. Qur’anê heta bû wan bixwunî
Wan fêr biketin uşûlê dînî
5287. Muş’eb diçitin ji bû Medîne
Ewwel kese bûyî sefirê dîn e
5288. Ya Reb çî pesind e ev sefire
Bû neşrê vî dînê heq beşir e
5289. Ew çuye bi emrê pakê Ehmmed
Mêvanê kurê zûrare Es’ed
- 5. Îslamu Se’d-îbnî Mu’azîn we Useyd-îbnî
Huðeyrî Seyyîdey Benî Eşhelî
(Musilmanbûna Se’dê Kurê Me’azî û Useydê
Kurê Huðeyrî Mezinên Benî Eşhela)**
5290. Ev dîne ji paşî bey’eta pak
Nêv ehlê Medîne pan¹ dibît çak
5291. Her yek ji cema’eta te zanî
Bû dînî xebat diken ji canî
5292. Es’ed diçitin digel wî Muş’eb
Bû xaniyê Benî Zefir şekir leb
5293. Kumbûne li wê hinek musilman
Muş’eb bû dixwunî we’z û Qur’an
5294. Pê zanî du mazinan ji ewwel
Her du ji ucaxê ‘Ebdê Eşhel
5295. Yek Se’dê Me’azê pişî ji xêr e
Yê dîke Useydê bab Huðeyr e
5296. Ew her du di mazin û bi ezman
Hêşt ku nebûyne ehlê îman
5297. Se’dî digirît xedeb ji canî
Çu gûte Useydî nek nîhanî
5298. Zu rabe here evan zelaman
Lê têkde cema’et û kelaman
5299. Kurxaletê min nebaye Es’ed
Ez da bi xû çim bi wan ‘emel bed
5300. Rabûye Useydê dest bi şîre
Çubûye wê meclîsa munîre
5301. Gût Es’edî bêje ev çî mêr e
Bû çî tu bi xû dihînye êre
5302. Hun fikrê we ye feqîr û jaran
Ser rêkê bibin bi hîlekaran
5303. Zu rabe herin li vî meqamî
Wer ne dê bidem we zûr nekamî

5304. Muş’eb gûtî bew zubanê şîrîn
Dê ronê demek emîrê mêrîn
5305. Guhdarî bike ji min cewane
Hindek ji Xudayê min qisane
5306. Pê xûş bû eger te nûr ‘ela nûr
Wer ne ji te dûr û tu ji wan dûr
5307. Wî gûtî gelek cewan dibêjî
Ronîştî Useydê pişî bi mêjî
5308. Muş’eb bi feşahet û beyane
Berda bi beyanê dîn zubane
5309. Çendek wî digû kelamê Barî
Emma bi uş’ûlê we’zîkarî

5310. Gava ku Useydî ew di guh kir
Îman di dilê wî taze cih kir
5311. Gû taze dibêjî ey nîkûnam
Min bawer e ez ve bûme îslam

¹ belav

5312. Zu bû me bibêy nîşanê dînî
Gû: Şehde bi zarê dil bihînî
5313. Xusla xû bike bi cilkekê pak
Du rek'e nivêj bikey ji dil çak
5314. Her wek wî gûtfî diket di gave
Îslam bû tijî dil û hinave
5315. Rabû gû diçim bi her mekane
Se'dî ji we ra dikem rewane
5316. Mêrek we ye ger bihênî îman
Xizmêt wî hemû dibin musulman

5317. Hel dûr ve Useydî wek dibînî
Ew sundê ji bû ewan dixwunî
5318. Wê hat û belê li dûr diyar e
Rengê wî ne şîbhî rengê car e
5319. Se'dî gûtfî: Ha çi kir te ey yar
Gûtfî: Me nedî ji wan çi yê xwar
5320. Wan fikrî cewan û karşîrîn e
Wan 'eyb û quşurî qet çu nîne
5321. Emma tu here ku min bihîstî
Qewmê Benû Hârîşî duristî
5322. Wan fikr e biçin bi kar û bar e
Es'ed bikujin kurê zûrare
5323. Rabuve Se'id didem lez û bez
Gû: Ku we dibît meger nehim ez
5324. Derhal wî çek û sîlah û dibestî
Ew çu di hewarê wî bi çustî
5325. Ew çu ku ewan bi keyf û şa ne
Gû: Hîle Useydî kir nîhane
5326. Wî gûtfî bi Es'edê dilêre
Ger ber te neba nedatim êre
5327. Gûtin me dihên şerê te nayar
Lew hatîme ez bi lez di hawar

5328. Muş'eb gûtfî: Ey emîrê sengîn
Dê ronî demek li nik me rengîn
5329. Ger başî te dî tu bigre taze
Wer xwarî te dî tu qet nexwaze
5330. Ew bû wî dibêjî wek dizanî
Vî dînî bi çakî û cewanî
5331. Çendek bû dixwunî taze Qur'an
Ta Se'dî nerim dibît dil û can
5332. Gûtfî me nezanî ta ve hîne
Ev dîne hu taze û şîrîn e
5333. Ez taze ji wî dikem şîrîntam
Ez fexrê dikem bi dînê îslam
5334. Gû ez çi bikem bibêjî êdî
Wî gûtfî wekî digût Useydî

5335. Geryave bû qewmê xû di nadî
Hadir bû Useydê dil bi şadî
5336. Wê gavê li qewmî kir bû gazî
Emma bi sirûr û serfiraqî
5337. Gû ez çi me bû we ey 'eşîret
Gûtin: Mezinêk bi nav û sîret
5338. Pa¹ gûtfî kalam ji min hêram e
Gel hingû çi kîçe û zelame
5339. Hetta ku neken ji canî bawer
Îman bi Xudê û bew² peyember
5340. Rawî ku dibêt: Bi zatê Xêffar
Wî qewmê ku hêj nebûye êvar
5341. Ney mêr û jinik neman di nêv wan
Ew taze hemû dibûn musulman
5342. Muş'eb zivirî digel wî Es'ed
Bû xanîyê xane xû yê emced
5343. Evro bi sebeb wî merdê hişyar
Îslambûne Eşhelî bi yek car
5344. Ew hat û bi xêr ji bû Medîne
Xêr û bereket bû wan yeqîne
5345. Ya Reb tu bidey wî lutf û xûşî
Ser xatîrê wîj 'efû ke Şûşî

¹ Nexwe,îcar

² Bi vî

- ***
5346. Muş‘eb li Medîne mave taze
Bew qedrê giran û ‘îzz û naze
5347. Karê wî neşîhet û nîda ye
Bû dîn û şerî‘etê Xudaye
5348. Ta sal zivirî bi ‘ewnê¹ Settar
Îslambûne çen gelek ji Enşar
5349. Hetta ku neman çî xanî xalî
Bê peyrewê dînê pak û ‘alî
5350. Bijlî sê qebîleyan seraser
Yek wan bi tinê neanî bawer
5351. Yek wan bi Benî Umeyye meşhûr
Waîl wekî Waqifi ji dîn kuş
5352. Guh dabû ewan nezanê millet
Bûqeysê bi navê babê Eşlet
5353. Ew mane li ser wî dînê naheq
Ta Bedr û Uğud diçûn û Xendeq
- ***
5354. Muş‘eb ku heta nihu sefir e
Wêca digêrêve ew bi şîre
5355. Desturî dixwast ji Ews û Xezrec
Geryave li pêşî mewsimê hec
5356. Mizgînî didaye heq peyember
Pişîr dîn bû Medîneya munewwer
5357. Ehlê wê hemû giranbuha ne
Derheq te belê çî canfîda ne
5358. Nêzik e bihên bû xidmeta te
Çendek bû meramê bey‘eta te
- 6. Bey‘etul ‘Eqebetîş Şanîyetî Fîssenetî 13
Mînel Nubuwwetî (Bey‘eta ‘Eqebeya Duyê li
Sala Şêzdeyê Pêxemberîyê)**
5359. Hîna ku belav bû dînê îslam
Nêv ehlê Medîneya nîkûnam
5360. Rabûne hinek ji qewmê Enşar
- Çûn Mekke bû nik hebîbê muxtar
5361. Çen kes ji bijareyê di pişîr şan
Emma bi dizî li bed Qureyşan
5362. Ew çûn Mekehê ku heccegahe
Pîrûz bi ewan ve çûn û rahe
5363. Peyxemberî dîn bi keyf û şayî
Gel xuşxeberî û merhebâyî
5364. Gûtin me bi fîda resûlê dîn in
Me divê bi tinê te em bibîn
5365. Wî gût: “Eqebe me xûş jivan e
Nîva şevê li van şevan e”
5366. “Mî‘adê min û hewe bi teşhîq
Ew şev ku du ye li rojê teşrîq”
5367. “Emma bi dizî ku kes nezani”
Lewra çî pesind e sirnîhanî
5368. Ger bêt û Qureyşî ew bizanin
Aluzî diken heta ditanin²
- ***
5369. Rabûn wê şevê hemû şîrînkâr
Her êk bi çî hîlekê bû qurtar
5370. Ew çûn ‘eqebe ku wan jivan e
Çavnêrê peyemberê zeman e
5371. Heftê û sê kes ji wan zalam in
Du pakejin in di kameran³ in
5372. Yek Mazenî ye Neşîbe yar e
Babê wê Ke‘b bi nav diyar e
5373. Esma ye ewa dî navşîrîn e
Wê ‘Emrê ‘Edî ye kuş yeqîn e
5374. Xirbûneve xir durist û çustin
Da bey‘etê gel Nebî bibestîn
- ***
5375. Mamê wî xeber ku zanî ‘Ebbas
Her çendî ku hêj nebûy Xudênas
5376. Emma wî dîzanî wefdê Enşar
Hatîne bû bey‘etê fidakar

¹ harîkarî

² Karîn, şîyan

³ Bextewer, dilşad

5377. Pê xûş bibû kuşbirayê dilber
Ev kare bibît mehellê bawer
5378. Lew hat û digel Nebî bi naze
Vî 'ehdî heta bibînî taze
5379. Peyxember û mam digel nîhanî
Çubû 'Eqebe li ser jivanî
5380. Enşarî hemû li wêrê cemyay
Ey hatî bi xêr hebîbê mewlay
5381. Ladabû gelî bû ev merame
Ev 'eqde heta bibît temame
5382. Ev bey'ete ger bibît temîze
Îslam dê jinû bibît 'ezîze

**Ewwelu Men Yetekelleme Huwel 'Ebbasu
'Emmun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam (Yekemîn
Axiftinker 'Ebbas Mamê Pêxemberî (s.l.w.)**

5383. Ewwel qîseker cenabê 'Ebbas
Wî danî ji bû meramê asas
5384. Gû: Ey gelî Ewsîyan û Xezrec
Ya Reb ku çi car nebin 'emel keç
5385. Me'lûm e li nik we ev Muḥemmed
Qedrê wî li nik me zûr e bê hed
5386. Em gerçî bi dînê wî nebanîn
Emma me ji dil ji bû xudan in
5387. Her kes ku digel wî fikrê xware
Wer babê me bît me ew neyar e
5388. Ya ez jê xeyal dikem yeqîne
Pê xûş e ewî bihêt Medîne
5389. Ger engûxudan xeber dimîn in
Her we'dê diden bi cê dihinin
5390. Pîrûzî we bît ve yarê dildar
Fexrek mezin e bû qewmê Enşar
5391. Wer engûdi dil di xav û sist in
Ezman di şîrîn û nadurist in
5392. Hun evro biken ji bû wî teklîf
Hetta ku biket bû nik we teşrîf
5393. Roja dikevît deravê tenge
Hun ser wî neken dîfa' û cenge

5394. Hetta bikevîte dest neyaran
Wê rojê dibin ji şermezaran
5395. Her evru neden çi 'ehdu peyman
Mêr şerm e ji qewlê xû peşêman

Cewabul Enşarî (Bersiva Enşaran)

5396. 'Ebbasî dema xilaş bû gîftar
Gûtin: Tu cewan dibêjî Enşar
5397. Wêca tu bibêje ey peyember
Her emrekê tu bikey li ser ser
5398. Her çî te bivêt bû xû bixwaze
Her çî te ji bû Xudê niyaze

**Kelamun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam (Axiftina
Pêxemberî Silav lê Bin)**

5399. Peyxemberî gût bi zarê şîrîn
Medhêt evî dînê pak û nûrîn
5400. Ser dînî micid kirin ji canî
Bew we'z û neşîhetê dizanî
5401. Çendek bû dixwunî taze Qur'an
Ta ron ji ewan heman dil û can
5402. Wî paşî digût bi pakezarî:
"Enşarî hemû biken gudarî"
5403. "Bey'et dê digel we kem ve renga
Hun ser me biken dîfa' û cenge"
5404. "Ser mal û jin û biçuk cewane
Hun ser me divê biken wesane"
5405. "Bey'et hu divê bibît temame
Hun taze nezer biken kelame"

**Ewwelu Men Yeteqeddeme lîl Bey'etî (Yekem
Kesê bo Bey'etê Diaxivît)**

5406. Peyxemberê ro şîrîn û ezman
Behşê wî tinê şîfa û derman
5407. Gava ji kelmê taze ber bû
Ew meclîse xir di nurê wer bû
5408. Meznê mehelê Berayê Me'rûr
Destê wî digirt ji canê mesrûr

5409.	Wî gûtî Qesem bi wî Xudayî Ez batî heman dibêm tebayî	Cewabun Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Selam (Bersiva Peyxemberî Silav lê Bin)	
5410.	Ku cengê dikeyn bi kerb û kîne Ser ehl û biçuk û mal şîrîn e	5425.	Ev gûte dema bihîst bi qencî Peyxemberî gût û ew girnicî
5411.	Dê ser te bikeyn bi canfidayî Hetta di giyan me canê mayî	5426.	Ma hûn ku xeyal dikem ji hêlîm Ger yar bî Xudê we xûş heval im
5412.	Bey’et bike gel me ey mubarek Wellah me şerker în bi carek	5427.	Ta mayme dibim di nêv Medîne Xwuna min û hingû ferqe nîne
5413.	Navê me çuyî bi serfîrađî Em ehlê şer în û nêzebazî	5428.	Hun xir ji min in e jî ji enşar Dê pêkve bijîn Xudê me bît yar
5414.	Kerxa ¹ me li nêv şeran diyar e Duşmin me hemû de’îf û jar e	5429.	Dûstê we ki ye bi dûst dizanim Duşmin we ki ye nehez ji canim
Kelamu Ebîl Heysem-îbnût Teyyîhan (Axiftina Babê Heysemê Kurê Teyîhanî)		Kelamul ‘Ebbas-îbnî ‘Ubadeî (Axiftina ‘Ebbasê Kurê ‘Ubadey)	
5415.	Bûlheysemê bab wî Teyîhan e Zarê xû vekir bi xûş zubane	5430.	Gava ku Nebî ve’êhd û peyman Der hat ji zuban û dil bi îman
5416.	Ey Qaşidê Xaliqê cîhan tûy Peyxemberê axirê zeman tûy	5431.	‘Ebbasê kurê ‘Ubade der gav Yek bûye ji şareza xudan nav
5417.	Izna te li ser bî ez bibêjim Sirra di dilê xû da birêjim	5432.	Ev bey’ete gû di dil nîhan e Ger ser bigirît çî qed cewan e
5418.	Her wek tu dizanî ey peyember Peyman me digel cwîyan e yekser	5433.	Ez çake bikem qisek pesinde Vî ‘êhdî bikem du hinde tund e
5419.	Em taze dê têk bideyn bi îman Ew kevneqerar û pîsepeyman	5434.	Wî rokiye wan heval û yaran Gûtek me heye gelî gudarî
5420.	Ser xatîrê tu û xatîrê dîn Hetta tu bihêy Medîne şîrîn	5435.	Ey hûn hemû şareza bikar in Zana û bi ray û huşiyar in
5421.	Tu hatî eger bi ‘îzz û naze Hetta tu bi wî bi serfîraze	5436.	Vê bey’etê hûn çewan dibînin Fikra xû biken cewan vexwînin
5422.	Maqûl û qewî bi quwweta xu Tim giştî mirad û de’weta xu	5437.	Şulek mezin e eger bizanin Ger hûn xû xudan xeber dizanin
5423.	Dubare bihêtve Mekkeya pak Van yar û bira bi hêlî xemnak	5438.	Peymane tinê bi herî û kuştî Gel qewmê ‘ereb ji qewmê kuffar
5424.	Me’lûm me dibîn bi ah û renc e Çen talî û çu ji dest me gence	5439.	Ev kare eger nebû mubarek Malê we telef biçît bi carek

¹ Çav tarî, bê hisbûn.

5440. Xalib bibitin li ser we duşmin
Meznê we hemû jî bêne kujtin
5441. Wê rojê ji wî bibin peşêman
Her evro digel neken çu peyman
5442. Şermek mezin e tinê li nik min
Wê rojê biden bi destê duşmin
5443. Wer hûn xû xudan xeber dibînin
Şewqek di dil û ceger dibînin
5444. Mizgîn li we bît bi karê taze
Dê bin du cîhan bi serfiraze¹

**Cewabul Enşarî we Tetabî' uhum 'Elel Bey'etî
(Bersiva Enşaran û Bey'eta Wan)**

5445. 'Ebbasî ku dave xûş xîtabe
Hemyan ji dilî ve gût cewabe
5446. Vî 'ehdî dikeyn ji canê germe
Her karê bihêt bila bi ser me
5447. Emma çi dibêjî ey peyember
Ev 'ehde eger me girt ser û ber
5448. Barî çi didet me ew bi rehmet
Peyxemberî gû: Ne'îmê cennet
5449. Hemyan digûtî ji dil di gave
Destê xû bide ku hîç nemave
5450. Êk êke digû bi navê Rehman
Bey'et dikirin bi 'ehd û peyman
5451. Ewwel kesê girtî destê Ehmed
Serdare kuşê zûrare Es'ed
5452. Heftê û sê kes zalam bijare
Ta her du jinê di namidare
5453. Pîrûz bî li wan ve cah û fexre
Ya Reb bide wan hizar ji ecre

Neqbaul Enşarî (Rêberên Enşariyan)

5454. Bey'et ku tamam bû pişî ji kame

- Hem gûtî peyemberê ename
5455. Çen kes me divên neqîb û serdar
Pişî cah û kerem bû qewmê enşar
5456. Dubare qisek dibêm bi wane
Ev 'ehde heta bibît cewane
5457. Hun bû me ji xû biken diyare
Vê gavê duwazde kes bijare
5458. Yek gûtî ve ez Berayê Me'rûr
Es'ed jî kuşê zûrare meşhûr
5459. Yek Se'dê kuşê 'Ubadeyê pak
Şamit puserê 'Ubade mêçak
5460. Raf'î kuşê Malikê xudan cah
Gel Îbnû Rewahe 'Ebdê Ellah
5461. Bûlheysemê bab wî Teyîhane
Munzîr kuşê ji wan e²
5462. Êkê di Useydê bab Hudeyre
Wek Se'dê Mu'azê pişî ji xêre
5463. Ferman kirî serwerê hebîban
"Ey hûn gelî mazin û neqîban
5464. Ser qewmê xû hûn me xûş emîn in
Ser 'ehdê xû ta ku hûn bimîn in
5465. Vî emrî ji min biken gudarî
'Îsa bi şîfet me hûn hewarî
5466. Hem bû we e jî emîn kefil im
Bû xûşîyê du cîhan delîl im
5467. Hemyan digûtî bi êk zubanî
Ey xir me fîda bi ruh û canî
5468. Ev we'de me da bi iznê Barî
Her emrê bikey dikeyn gudarî
5469. Ser bûn û nebûn û xûş û naxûş
Emrê te ji can û dil bikey gûş³
5470. Bû emrê Xudê xû guh bidêrîn

Şuşî di destxetê da diyar dike ku ev dere di diroka
10.03.1381h (22.08.1961m) da nivîsandîye.¹

² Di destxeta li ber destê me da ev dere ne hatiye
nivîsin lê di pirtûka hatiye çapkîrî da wiha hatiye
nivîsin: "Êt di me nezani navê wan e"

³ Guhdarîkirin, cibicîkirin

	Guftarê heqî çu ney veşêrîn		Dê ser bibirîn bi tîr û şîran
5471.	Kêmasî nekeyn di dîn çu caran Bê tîrsî ji lewmê lewmekaran	5488.	Ferman kire wan resûlê xêrê Emrê me niye nihu bi vêrê ***
5472.	Ser çavê me ye ve 'ehd û peyman Ser destê te lê ji can û ezman	5489.	Hîna bû sube li nêv Mînayê Rabûn qureşî digel cefayê
	'Îlmu Qureyşîn Bîşey'în Mînel Bey'etî (Pêhesyana Qureyşîyan bi Bey'etê)	5490.	Hatin bû kinarê qewmê enşar Têkhelebûne ehlê dîn û kuffar
5473.	Ev bey'ete wan dikir nîhanî Nik wan we ye kes bi wan nezanî	5491.	Wan gûtî gelî bira û yaran Ey ehlê Medîne û kinaran
5474.	Vê nîve şevê di gelyekê kur Ew çen ji Mîna û 'alemê dur	5492.	Zanî me şevê di ev peyame Îslambûne hûn hemî timame
5475.	Hêştê we bizan tamam nebûye Ev razê nihan û guftûgû ye	5493.	Anî bi Muhemmedî we îman Bestîn digel wî 'ehd û peyman
5476.	Nageh kesekî li wan kinaran Têtin 'Eqebe bû her çî karan	5494.	Hun dê bene nik xû bû Medîne Harî wî diken li ser ve dîne
5477.	Guhdarî diket hinek ji şulê Wî gazî dikir bû ehlê dûlê	5495.	Cengê me diken bi can û male Aya we ye ev peyame tale
5478.	Ey cumle Qureyşîyan hewar e Hun werne Muhemmedê neyare	5496.	Me'lûm e nê hûn hemî dizanin Hun nik me gelek bi 'îzz û şan in
5479.	Kum bûne li dûr wî çen zelamek Wan bestî li beynê xû kelamek	5497.	Ser canê me zûr giran e êkcar Em gel we bikeyne herb û kuştar
5480.	Peyman dikirin hemû fîdakar Ser ehlê Mekê bi herb û kuştar ***	5498.	Cab dave ewan ji cerg û canî Ew yêr ve peyame hêj nezanî
5481.	Vî bangî dema diken gudare Ew Ewsî û Xezrecêt bijare	5499.	Vê gûtê gûtin eşil bû nîne Bûn raqî Qureyşîyê bi kîne
5482.	Gûtin bi Nebî nekey xeyale Em sundê dixwûyn bi Zulcelale	5500.	Zivîrîn bû Medîne ehlê bey'et Bew 'ehdî we pîrîr buha û qîmet
5483.	Vî 'ehdê mezin me naşkînîn Hetta me bi can û hêz bimînîn	5501.	Ûmêde ewan ji şahê 'alem Helbî di Medîne mahê 'alem
5484.	'Ebbasê kurê 'Ubade gûtî Emma wî bi can û cergê şûtî	5502.	Zulhicce diçît meha mu'ezzem Hem burî şefar ji paş muherrem
5485.	Ez sundê dixwum bi zatê ekber Ew yê tu firêkirî peyember	5503.	Rojêr di serê rebî'ê ewwel Hîcret dê biket resûlê ekmel
5486.	Hêzkey şubehî bi iznê Cebbar Em dê li Mîna bikeyne kuştar		Hîcretul Eşhabî Îlel Medînetî (Koça Sehabîyan bo Bajarê Medîneyê)
5487.	Ger yar bî Xudê bi tîr û şîran		

5504.	Zanî ku Qureyşîyan yeqîn e Îslambûne zûr di nêv Medîne	5522.	Paşî wî xû çubû 'Ebdê Ellah Babê wî bi navê Ceşş e hergah
5505.	Fikra xû kirin di qewmê enşar Ew dê bû Nebî bibin fîdakar	5523.	Bûehmedê nav bira hevale Gel cumle biçuk û ehlê male
5506.	Dûr nîne dumayê biçte wêrê Gel yar û bira digehne xêrê	5524.	Dergê xû kilîl diden dûmayî Ew çûn û meded li nik Xudayî
5507.	Dubare divêt bi qehr û êşan Eşhabê di wî bikeyn perîşan	5525.	Cut cute û kit kite diçin der Bû layê Medîneya munewwer
5508.	Girtin xêdebê ji canê tarî Deshavête ve nexuşekarî	5526.	Paş çu 'Umerê ji dil şecî'e Gel wî bû 'Eyaşê Burebî'e
5509.	Wan zêde kirin ji renc û azar Vê carê nerengê ewwelî car	5527.	Bûcehl û Herş ku du bira ne Ew gel wî bira ne bab cuda ne
5510.	Çen sale hinek ji zîlm û kîne Hîcret kirîye Hebeş zemîne	5528.	Çûn Yesrîbê ew li du 'Eyaşî Deyka te gûtî ji tu ve paşî
5511.	Evro dê çi ken şehabe dîsan Ber destê ewan pelîd û pîsan	5529.	Ser min bî heram li şey bidem ser Ney şuştin û cilk û berg û sêber
5512.	Yan ew dê qebl biken ve kare Yan dê bû xû bar biken neçar e	5530.	Geryave 'Eyaş bû xatîra day Çen mudde ji bû dilê wê ew may
5513.	Her rojê pitir diken ji şîddet Ew qewmê wesa bi kîn û hîddet ***	5531.	Ev renge diçûn şehabe naçar Her rojê hinek li wê diken bar
5514.	Peyxemberî zûr kirin xeyale Bû halê nexuşê wan hevale	5532.	Ew yêr ku çuyîn Hebeş zemînê Ew jî zivrîn ji bû Medînê
5515.	Wî zanî Medînî pişt bi dîn in Ehlê kerem û xerîbhebîn in	5533.	Gîr bûye biçin kesan ve Ce'fer Hetta verevî bû cengê Xeyber ***
5516.	Wî gûte şehabîyê şîrîne Çî hezke bila biçît Medîne	5534.	Bûbekrê mezin xû kir bû hadîr Hîcret biketin ji erdê kafîr
5517.	Êk êke herin newek bi kûmel Ta fikrê neken Qureyşî yek hel	5535.	Peyxemberî gûte wî ku zanî Şebrê xû bikêşe yarê canî
5518.	Çûna xû ji wan biken nîhanî Belkî ku çi kes ji wan nezanî ***	5536.	Min hîvî heye li fedlê Barî Em pêkve biçin bi tazekarî
5519.	Ewwel ji kesêr diçûy bi hîcret Ew Bûselem e ji pêşî bey'et	5537.	Bûbekrî gûtî li ser serê xu Wey bibme hevalê serwerê xu
5520.	Paşî wî diçît kuşê Rebî'e 'Amîr çi zelamekê şecî'e	5538.	Lewra du dewarê kuk bi dilxwah Ragirtibû çar mehan ji bû rah
5521.	Leyla wî digel heval û kaban Bûheşme bi navê babê bê can	5539.	Hîna ku diçûn ji bû Medîne Yek jê dikirî resûlê dîne

5540. Xêra wê heta bibît temame
Ew nûr û peyemberê ename

**7. Muameretu Qureyşîn ‘Ela Qetlîn Nebîyyî
‘Eleyhî’s-Selam (Pîlana Qureyşîyan bo
Kuştina Pêxemberî Silav lê Bin)**

5541. Fikrîne Qureyşî pîrr ji kîne
Eşhabê texer¹ ku çûn Medîne

5542. Dûr nîne nebîj biçîte wêrê
Bê şek dê ji wan bibînî xêrê

5543. Axir bibitin bi ‘îzzet û şan
Hâlê me heman diket perîşan

5544. Çarek lê bikeyn bi fikr û raye
Furşet me heta bi destî maye

5545. Xirbûneve çen ji wan bijare
Çarek lê biken temam vecare

5546. Kumbûne li Darê Nedweya pîs
Meznêt di Qureyşîyan çu Îblîs

5547. Meznêt di qebîleyan vecemyan
Serdefterê wan e Babê Sufyan

5548. Bûcehlê kuşê Hîşamê meşûm
Wek ‘Utbe û Şeybe êt di bêyum²

5549. Gel Îbnû ‘Edî Tu‘eyme nam e
Muţ‘îm puserê Hebib temam e

5550. Yek Herş e bi navê Babê ‘Amir
Yek Neqr e wî Herş e babê kafir

5551. Bûlbûxturîyê kuşê Hîşamî
Hem hatî Hekîm kuşê Hîzamî

5552. Kuş Eswed e yek Rebî‘e meşhûr
Wek Îbnû Xelef Ubeyyê dil kuş

5553. Haqîr bû Munebbhê xereddar
Gel wî bû bira Nubeyhê bedkar

5554. Çendêt dî ji muşrikan bijare
Xirbûneve xir di daxedare

5555. Şeytanê mezin dihate nadî

Ustadê xirabî û fesadî

5556. Şûret beşer e û pîremêr e
Gû: Necdî me evro hatme êre

5557. Min zanîye hûn bi şûl ceman e
Lew hatime meclîsa girane

5558. Pîrek mezin im bi ray û tedbîr
Nêv ray û meşûretan bûyîm pîr

5559. Meclîs kemilî ji ehlê xuburet
Wer seyrê bike tu pîs meşûret

5560. Wan gûti: Eger bihêt Muhammed
Ew biçte Medîneyê şîrînqed

5561. Eşhabê di wî li wê di zûr in
Enşarî ji bû di bê quşur in

5562. Bestîne digel wî ‘ehd û peyman
Dê ser wî biken ji can û îman

5563. Xaşma wekî ew me nasî çak e
Ezman wî şîrîn û ro çî pak e

5564. Çen şabr e çen pişîdirêj³ e
Xûş naşîh e lê çî tazebej e

5565. Dûr nîne ku Yesrîbî bi carek
Bên bû şerê Mekkiyan tedarek

5566. Zanîne ewan me gel Muhammed
Çen cewr û cefa me kiriye bê hed

5567. Ew bên bû şerê me hu fidakar
Nê tul li me dê veken hizar car

5568. Her hiç nebî ew diken me nakam
Rêkê digirin li ser me bû Şam

5569. Her wek me digel peyemberê wan
Lê kirbîye kulb û qatîya nan

5570. Wî ‘Ehdê Şehîfeyê bibîre
Çen sal bû di nêv gelî feqîre

5571. Çen daye me ber wî renc û birse
Du hinde diden me bîrs û tirse

¹ Bi me‘na hemû pêkve

² Bêqidoş, bêoxir

³ Bêhnfireh

5572. Em çak e bi ray û guftûGû ye
Çarek lê bikeyn heta ku zu ye

Re'yu Ebîl Buxturî (Nêrîna Buxturî)

5573. Bulbûxturî gû me zanî tedbîr
Dê hebis bikeyn bi qeyd û zincîr

5574. Nêv xanîyekê ku der vebestî
Hetta bi ebed ne can û hestî

5575. Necdî gû: Evê neken gudare
Lewra we dibîte jehremar e

5576. Xizmêt wî di pêhesin bi naçar
Dê bînine derê eger bi kuştar

Re'yu Hîşamîn (Nêrîna Hîşamî)

5577. Hem gûti Hîşamê dûr ji xêre
Ya çak we ye der bikeyn ji vêre

5578. Bû 'erdekê dûr bila biçîtin
Qewmê me ji wî xilaş dibîtin

5579. Hem gûtiye Necdîyê mehûle
Ev reiye jî min ne pê qebûl e

5580. Ew dê biçîtin bû yek qebîle
Dûr nîne li wê bibît celîle

5581. Xaşma we dibên ku xûş zubane
Pîrî 'eqî û kemal û pîrî beyane

5582. 'Alem dê ji wî biken gudarî
Mazin dibîtin bi hûkimdarî

Re'yu Ebî Cehlîn (Nêrîna Ebû Cehlî)

5583. Bûcehlî digû şebîhî iblîs
Reiyek me heye bi cayê teqdîs

5584. Çare eve ye biken diyare
Her qewmekî lawekê bijare

5585. Her êkî bi destî şîrekê çak
Pêkve bikujin bi kes neken bak

5586. Xuna wî belav dibît di gave
Nav cumle 'eşîreêt bi nave

5587. Xizmêt wî neşên şerê hizare
Dê raqî bibin bi xun neçare

5588. Em taze dibîn ji wî ve rizgar
Dînê me 'ezîz dibît wekî car

5589. Reiya xû dema wî kirbû teqrîr
Necdî eve ye gû ray û tedbîr

5590. Her çare ew e wekî te gûti
Lazim dê biken bi cergê şutî

Îcma 'uhum 'Ela Re'yî Ebî Cehlîn (Razîbûna Wan li Ser Nêrîna Ebû Cehlî)

5591. Derhal hemîyan vebestî peyman
Derdê me bijil vê nîne derman

5592. Çen law û cihêl dihel bijêrin
Wê gavê li du heman dînêrin

5593. Ev lawe hemû bi keyf û şayî
Tim we'de diden bi canfidayî

5594. Em vê şevê dê biçîn bi kîne
Dê wî bikujîn di nêv nivîne

5595. Dilxûş bûne xir bi ev niyaze
Şula me gûtin temam bû taze

5596. 'Umrê wî diyare bûy temame
Ev şev diketin ji mergî tîame

5597. Dînê wî digel di kefte kaxê
Dê pêkve biçin ebed bû axê

5598. Naçar digêrênve xir muhacir
Dê hêneve ser vî dînî axir

5599. Dubare dibîn Qureyşîyê car
Ser dînê kevin bi quwwet û kar

5600. Dê Lat û Hubel bibinve zîşan
Wek pêşî dibîn bi rêz û nîşan

5601. Eşhabê sîyer di pîrî dirayet
Ev qîşse diken temam rîwayet

5602. Mîn cumle ji Beyheqî xebernas
Wê hatî xeber ji İbnû 'Ebbas

5603. Enfale ji şûretan dibêjî
Ev qîşse bi kuştî û dirêjî

5604. Iblîs ne muhal e bêt eger ew
Wek Necdî di şûretê beşer ew

5605. Carek dî jî çu bû nik Qureyşan
Ta xistine hâlê zûr perêşan

5606. Hîna li Bedir dibûye cenge
Ew çubû bi çustî û çelenge

5607. Wek Mudleciyek bi nav Suraq e
Pîrî hîle û mekir û pîrî nîfaq e

5608. Hun herne şerê wî qewmê nayar
Kes nîne bişête hûn bi kuştar

5609. Ez bextî didem li xir Kînane
Êmin we bibin ji mal û cane

5610. Roja bû Bedir diçûn seraser
Du leşkerê wan dibûn beraber

5611. Şeytan direvî di kax û meydan
Hêlaneve ew di derb û lêdan

5612. Wî gûtî çî şûl bi hingû nînim
Nej hingû diyar e ya dibînim

5613. Ney zanî kesê ji wan di hîne
Îblîs bû ne Mudlicî yeqîn e

5614. Hetta ku hinek dibûn musulman
Wan pîrî bû dil û demîr ji îman

5615. Ev ayete wan digût ji Enfal
Wan zanî jinû heqîqeta hâl

**Îxbarullahî Te‘ala Nebîyehî bîhazîhîl
Muameretîd Denîyyetî (Agehdarkirina
Peyxemberî ji Aliyê Xwedê Derbarê vê Pîlana
Pis)**

5616. Ev care ewan fikir ji tarî
Ageh ne ji kar û barê Barî

5617. Neyzanî ewan Xudayê ‘alem
Ev zate kirî çirayê ‘alem

5618. Her ew wî xudan û harîkar e
Bê fayde ne mekir û ray û çare

5619. Wî her çî bivêt dibît yeqîne
Emrê wî çu ca çu red bû nîne

5620. Reiya xû dema kirin muekked
Ku ev şeve dê kujin Muhemmed

5621. Cibrîlî bi lez dianî ferman

Tedbîre Qureyşîyan û peyman

5622. Ew da te girêbiden di xanî
Hetta tu dibî berî ji canî

5623. Yan da ji weten te derbider ken
Yan dê bi şîrî kerbiker ken

5624. Ev şev nenivî di nêv nivîne
Çare te bijil revînê nîne

5625. Emrê te diket Xudayê ekber
Hîcret bû Medîneya munewwer

**Xîtamur Rawdatîs-Şanîyetî (Dumahîka Mêrga
Duyê)**

5626. Ey pakebirayê xwundeware
Pîrî ‘îşqê xû nameya bijare

5627. Ev “Rewdeê Du” cewan te zanî
Wer Çîmenê Sê bibîn ji canî

5628. Ev çîmene çen ji dil şîrîn e
Seyrangehê can û xemrevîn e

5629. Jîn û eşera resûlê ummet
Dê bû te bibêm ji rojê hîcret

5630. Karê wî di nêv Medîneya pak
Xezwêt wî digel wî qewmê naçak

5631. Hel hîcretê ta bi fethê Mekke
Vî neqdî didem cewan li sikke

5632. Ya Reb tu bi deyme zûr yeqîne
Nazil bi dilê me key sekîne

5633. Luţfê tu bikey bi harîkarî
Da nezmê bikem durr û mirarî

5634. ‘Ewnê tu bidey digel sirûre
Da taze bibêm Rîyađê Nûre

5635. Tahîr te de‘îf û pîrî gunah e
Ehmed me şefî‘ û ew penah e

5636. Ûmêde ‘efû bikey bi rehmet

Ser xaîirê vî resûlê ummet¹

¹ Qismê duyem ê Riyadê Nur temam bûye. Niha dê qismê ji hîcretê heta fetha Mekehê destpê bike.

BÎSMÎLLAHÎRREĤMANÎRREĤÎM

Huwellezî ersele resûlehu bîl huda we dînîl heqqî
lî yûzhîrehu 'eled dînî kullîhî we kefa billahî
şehîda (*Ew e, yê ku Pêxemberê xwe bi hîdayet û
dînê heq şandiye, da ku dînê wî bi ser hemû
dînan bixe. Li ser vê yekê Xweda bi şahidî bes e.*
(48-Sûreyê Fetih (28))

ERRAWÐATUS ŞALÎSETU (MÊRGA SÊYÊ)¹

Mîn hîcretîhî îla fethî Mekkete el-Mukerremete
we fiha 'iddetu ezharî (Mişexta wî ji mekehê û
çen kulîlk tê da ne)

EZ-ZEHRETUL ÛLA (KULÎLKA ÊKÊ)

Fî Hîcretîhî (Koça Wî)

5637. Ya Reb tu xebîr û karedan î
Şulêt te tijî sirr in nîhanî
5638. Şe' nêt te hemî bi hîkmet in ew
Bû ehlê dilan bi 'îbret in ew
5639. Emrê te eger çî kun fekan e
Şebrê te gelek dirêj û pan e
5640. Şulan tu dikey bi bên dirêjî
Emrê me bi şebrî her dibêjî
5641. Bê sir nîye bê te ev nîzame
Karê du cîhan bi wê bikam e
5642. Dunya ku te daye darê esbab
Naçar e ji bû me karê esbab
5643. Her çendî şebir li nik me tal e
Nê 'aqîbeta wê pak û 'al e
5644. Rojek tu şebir dikêşî mecbur
Rojek bi meramê dil çî mesrûr²

5645. Peyxemberê mey bi 'îzzet û şan
Çen mave li Mekkeyê perîşan
5646. Çen cewr û cefa û çen nexûşî
Çen qehr û bela û xuşşenuşî

5647. Wan çendî jê tal dikir heyate
Hindê dî bû dîn dikir xebate
5648. Dîtin wî gelek ji karê bedkar
Êk êke ji bû dibûne tezkâr³
5649. Dûstê xû ji duşminê xû nasî
Xizmêt xû didîn pitir di qasî
5650. Lêdan û civîn e ger tîrane
Çen carê didîn ji destê wane
5651. Salêt di şehîfeyê nepirse
Çen dabûne ber wî renc û birse
5652. Eşhabê di xû didîn bi çavan
Asûde⁴ nebûn ji wan çî gavan
5653. Nek salekê belkî sêzde sale
Burandî belê bi derdehale
5654. Ev hal e peyemberan qedîme
Ew Şe' nê Xudayê mey hekîme
5655. Behrek mezin e peyemberîni
Elbet dê gelek cefa bibîni

1. Sebebu Hîcretîn Nebîyyî (Sedema Koça Wî Silav lê Bin)

5656. Hîna ku Xudê îrade hatê
Peyxemberê xû bidet necatê
5657. Rizgar biketin ji dest neyaran
Qurtar biketin bi cumle yaran
5658. Hindek wî kirin bû dîn fîdayî
Ser zarê peyemberê Xudayî
5659. Ev behre dema ku bexşî Settar
Wî dabû ezel bi qewmê enşar
5660. Wan besse li du cîhan ve fexre
Pîrûz bî li wan heman ve behre

5661. 'Ehdê xû Qureyşîyan vebestî
Ev şev diku jin Nebî nivistî

¹Berîya vê beşê Şuşî dîyar dike ku ev mêrga duyê
12.2.1381h (1961 miladî) da hatiye qedandin. Şuşî
dîyar dike ku nexweşiya wî gelek giran bûye û halê wî
gelek nexweş e.

² Dilşa, bikêf

³ Bîranîn

⁴ Aramî, rehet

5662. Çen law û cihêl ji her 'eşîrek
Kumbûne hemî di peyt û zîrek
5663. Ba zûrê cihêl û rayê pîran
Gû: ser dibirîn ewî bi şîran
5664. Emma neghîne pîsmeram e
Derhal bû Nebî dihat peyame
5665. Ev şev nenivî di nêv nivîne
Hîcret ke nîhan ji bû Medîne

2. Keyfîyyetu Seferîl Hîcretîl Meymunetî (Awayê Koça Wî)

5666. Şêyxê me Buxarî pişîr buha ye
Rawî bû dibêt ji 'Aîşa ye
5667. Rojek me di mal di nîve rojê
Ew rojegerim ji rengê dujê
5668. Nageh¹ me di hate derkê xanî
Peyxemberê axirê zemanî
5669. Babê me digû: Ji min yeqîn e
Hatina wî nihi belâş nîne
5670. Wî gûtî izin heye bû jurê
Babî gû: Belê çirayê nurê
5671. Mizgîn li te gû: Heval û yar e
Izna me bi çûnê hate xware
5672. Bûbekrî gû: Ey hebîbê mehtab
Ey min bi fîdayê tu bi day bab
5673. Dê min jî bikey ji bû xû hemrah²
Xidmet ji te ra bikem bi dilxwah
5674. Harî te bikem bi can û malî
Ey êdî nebînî renc û talî
5675. Wî gûtî belê welê nîhanî
Karê xû bike tu wek dizanî
5676. Babê me gûtî bi navê Ellah
Ragirtîne min serê çuwar mah

5677. Du kuke dewar di tewl û xanî
Bû vê seferê ji hubbê canî
5678. Yek bigre ji bû xû ey peyember
Bû rahê³ Medîneya munewwer
5679. Gû: "Gerçî tu min xezur û yar î
Bê pare ne dê bibem dewarî"
5680. Hêştir jê kirî bi pare der dem
Ta hîcretê ecr û xêr nebît kem
5681. Haqîr dikirin bi lez di gavê
Zadê seferê û dêmkê avê
5682. Ev şev dê biçin bi iznê Barî
Ya Reb tu tinê bû harîkarî

5683. Girtin bi kirê kesek ji kuffar
Zana û emîn bi rê û rêbar
5684. Navê wî cewan e 'Ebdê Ellah
Babê wî Ureyqîte bû gumrah⁴
5685. Du hêştirê xû didane destî
Rojek bû diyar kirin duristî
5686. Paşî sê şevan li pêş beyanî
Bû Xarê Sewir bihêy nîhanî
5687. Bûbekrî hebû emîn zelamek
Guhdar û şivan û xûşxulamek
5688. 'Amir bû kuşê Fuheyre meşhûr
Ew merdê te nasî dil tîjî nûr
5689. Her rojê merê xû bîne xwarê
Meşuşî bû çan û xwarê Xarê
5690. Xû gîrke heta dibîte tarî
Tu pez biçerîn li wî aqarî⁵
5691. Zêde bi dizî û cehdê kûşî⁶
Her şev ji me ra tu şîr bidûşî
5692. Bûbekrî kuşê xû kirbû agah
Meşhûr e bi navê 'Ebdê Ellah
5693. Zana bû gelek bi fam û hişyar

¹ Ji nişka ve

² rêheval

³ Rê

⁴ Bereket, feyiz

⁵ Zevî

⁶ Ki ked û hewldaneka zêde/mezin

- Her şev bi dizî bihêy ji bû Xar
5694. Kiryarê Qureysîyan û tedbîr
Da bû me bikey beyan û teqrîr
5695. Emma tu bihêy wekî dizanî
Zêde ji hemû kesek nîhanî
5696. Ev rege digû kiça xû taze
Esma ye gelek bi xenc û naz e
5697. Her şev ji me ra tu bîne zadî
Emma bi dizî ji ehlê wadî
5698. Vê sirrê hemû biken nîhane
Her çen we biden bi derb û jan e
5699. Kes pê nedizanî bijlî kaban
Zeyneb bû digûtîne Ummû Rûman
5700. Gel her du kiçet giranbuha ye
Esma ye ewadî 'Aîşa ye
5701. Du 'Ebdê Xudê ku êk ji kuffar
Girtin bi kirê delîlê rêwbar
5702. 'Amir ku xulam e hem şivan e
Kurmam 'Elî ye qewî kivan e
- Fî Leyletîl Hîcretî (Şeva Derketinê)**
5703. Bestîne¹ Qureysîyan çi peyman
Ev şev dikujin resûlê Rehman
5704. Çen law û cihêl bi kîne canî
Nûbê digirin bi şev li xanî
5705. Ew şev ku Nebî dikir tedarek
Pêncsembî ye rojeka mubarek
5706. Wî gût bi dizî 'Elîyê pismam
Sirrek me bi tu ye ey nîkunam
5707. Ev şev dê biçim ji bû Medîne
Batî me bi niv di nêv nivîne
5708. Duşmin te di nêv cihî bibînin
Bawer dê biken emîn dimînin
5709. Ev tişte emanet in li ba me
Her êkî bidey xudan temame
5710. Ew rabû şevê penah² bi barî
Bû xaniyê Ebû Bekir bi tarî

5711. Fermudeyê Îbnû Murdeweyhî
Ey - rehmetu rabbena 'eleyhî
5712. Neqlê diketin ji Îbnû 'Ebbas
Şîrxêberê çu durr û elmas
5713. Hîna ku Qureysîyê Xudê gîr
Ser rehberê dînî kirbû tedbîr
5714. Çen kes bi çek û sîlah nîhanî
Hatin ji Nebî bi zêrevanî³
5715. Wan fikr e bi nik ewan yeqîn e
Dê wî bikujin di nêv nivîne
5716. Derkeftî bi nîve şev peyember
Kur bûne ji wî bi emrê dawer⁴
5717. Wî ax kire ser serê hemane
Qet kes nedî ew şehê zemanê
5718. Peyxemberî xef dixundî Yasîn
Neh ayetê ewwelî çi şîrîn
5719. Yek hatîye lalî zêrevanan
Gû hûn çi diken li van mekanan
5720. Gû: Muntezirî⁵ Muhemmedî ne
Ev şev dikujin di nav nivîne
5721. Wey wey gotî ew ji mêje çu der
Her yek ji we ax dikir bi ser ser
5722. Wan ser ji xû seş kirin temame
Ku rastî dibêjî ew zelame
5723. Qurtar bû Nebî ji mekr û xedrê
Tupîne⁶ ewan di kaxê Bedrê

5724. Carek dî biçîn bi tazekarî
Bû taze rîwayeta Buxarî
5725. Bûbekr û Nebî bi şev nîhanî

¹ Pêkînan

² Pişgiri

³ Nobedarî, çadêrî

⁴ Dadwer, Ellah

⁵ Bendewazî

⁶ Sikitîn, mirin

- Desturî dixwast ji ehlê xanî
5726. Bûbekrî çi hey di anî pare
Dirhem bi jimare pênc hizare
5727. Êkcar bi dizî li Mekke çûn der
Bû layê çiyayê Şewrê enwer
5728. Dê çin bû şikeftka çiyayî
Êdî bi tewekkula Xudayî
5729. Bû layê Yemen diçin temame
Halbukî sefer bû layê Şam e
5730. Peyxemberê pişr ji huş wira ye
Ev reiyê didî giranbuhaye
5731. Da belkî xeyal neken neyaran
Kêm bêne bû layê Şewr û xaran
5732. Reiyek dî wesa dikir diyar e
Sê şev divê gîr bibîn neçare
5733. Me'lûm şubehî Qureyşîyê har
Rêyan digirin bi xû bi pisyar
5734. Ew dê bigerên li du me çuste¹
Bê hîvî heta bibin duriste
5735. Her çen ku tinê Xudê hesîb e
Emma di fer in ve new'e lêbe²
5736. Lew merdê neşareza û nadan
Şulê wî neçêdibin bi asan
5737. Nê fayde niye te zûr û şimşêr³
Ger tu nebî şareza bi tedbîr
5738. Roja tu ketî deravê tenge
Çarek tu bû xû bikey ve renga

5739. Bûbekrî dema li Mekke çûn der
Gavê dimeşît li pêş peyember
5740. Hetta ku bi nurî rêk çewane
Nek şexşekî tuş bibin nîhane
5741. Gavê dimeşît li du çeleng e
Duşmîn neku bîn li du bi cenge
5742. Hetta digehîne dergehê xar
Gû: Şebrî bike hebîbê dildar
5743. Ez pêşî te seh bikem temamî
Nek têve hebît ji her nekamî

5744. Enware dibêt ji wan rîwayet
Nêv mebhêşê mu'cîzat û ayet
5745. Hîna ku diçûne jurê xare
Bûbekre Nebî çu nûbedar e
5746. Ser danî di kuşê xuşhevalî
Piçek dinivît ji renc û talî
5747. Bûbekrî kunek li qunebane
Wî girtî bi panîya piyane
5748. Tiştêk ji kunê piyê wî gestî
Ew qet ne livî ne kir çi sistî
5749. Rondik wî heta ji çav xîşîne
Bû royê muhacirê Medîne
5750. Hişyar bû ji xew resûlê mehweş⁴
Gûtî: "Te çi ye tu bûy muşewweş?"
5751. Gû min bi fîda bi bab û daye
Gestîme ji vê kunê ji paye
5752. Peyxemberî tîfîkirê di ane
Êdî çi neman ne eş û jane
- Teftîşû Qureyşîn we Xeybetuhum (Lêgeryana
Qureyşîyan û Şermezariya Wan)**
5753. Zanî ku Qureyşîyan yeqîn e
Ehmed revîye ji bû Medîne
5754. Rabûn di şepirze û perêşan
Wan dil ji kerb bi jan û êşan
5755. Wan kirne hewar û guftûguye
Rabin ku Muhammedê me çuye
5756. Çen law û cihêl ji her 'eşîran
Rabûne bi dest 'eşa û şîran
5757. Ew bûne belav li çar kinaran
Ewwel dibezin bû rê û baran

¹ Çeleng

² Hîle

³

⁴ Wekî heyvê

5758. Hindek dipeşîn li nivê malan
Her çî digehin diken sualan
5759. Pirsîn ji 'Elî ewan ji rêve
Yarê te li ku ye çuye kêve
5760. Gû: Ez jî wekî we hîç nizamim
Dilşujê firqê wî ji can im
5761. Bûcehlê bi kîn û xwudperistî
Çu xaniyê Ebû Bekir bi çustî
5762. Gû: Kanê Ebû Bekir bibêjin
Xwuna xû bi destê min nerêjin
5763. Esmayê digû: Bi zarê tale
Derkeftîye mêje ew ji male
5764. Mel'unî şeçek werawesandî
Derhal li guhî guhar firandî
5765. Çen gef wî kirin bi napesindî
Wê her vedida cewab bi tundî
5766. Ey çen mezin î û çen nezan î
Nê şerm e bi şer digel jinanî
5767. Kabanîyê mal û ehlê xan in
Tiştê ji Ebû Bekir nizanîn
5768. Elqîşse diçûn çiya û çulan
Nûrîne nuwal û gelî û dulan
5769. Işkeft û kun û kuji û bin ber
Êk êke di seh kirin serûber
5770. Pirsîn li şivanekî li nik xar
Ew xare li jurê Ehmed û yar
5771. Her çendî çu kes nedî şivanî
Vê xarê gû seh biken ji canî
- Nesîcul Enkebûtî We îwaîl Hemmameteynî we
Tedellîyîş Şeceretî (Tevinbîrk û Her Du Hêlîn
û Şorbûna Darê)**
5772. Hin guh didene ewî şivanî
Ezman wî şikestî gel didanî
5773. Serkeftine hin ji wan di gavê
Bû layê şikeftê ew di navê
5774. Ey cerg û hinav jê bêne xwarê
Ger ew bigehin bû derkê xarê
5775. Nêzîk bûne lew şikeftê dîtin
Nîşangehê çulî jê diçîtin
5776. Dîtin li derê wê xarê dapîr¹
Raçandiye tevnê xû bi tedbîr
5777. Du kûtirê kûvî ser derê xar
Hêlîn bû xû çekirîn şirînkâr
5778. Ew kutire dûr ji avedan² in
Kê bawere wan du dergevan in
5779. Zêdey hemîyan ewan di darek
Şîn bûye li derkê xar mubarek
5780. Tayet wê belav bi vê qiyasê
Wê derkê şikeftê kirye asê
5781. Hindan gûtî: Êk herin bû jure
Cab dave Umeyye pîrî xurure
5782. Yek tevne ji dapîruk³ diyar e
Pêşbûnê Muhammedê firare
5783. Neyzanî ewan ji çav û dil kuş
Roniştî li jurê menbe'ê nûr
5784. Bûbekre digel bi keyf û şay e
Hem şahibê rêye canfida ye
- Keyfe Kane Halen Nebîyyî Esnae Teftîşûl Xarî
(Rewşa Pêxemberî di Şikeftê da Dema
Lêgeryana Qureysîyan)**
5785. Napirsî ji min tu ey birader
Halê wî çî bû resûlê serwer
5786. Gel yarê xû ew di jurê xar e
Kafir digirên li çar kinare
5787. Ger bêt û Xudê neket bibînin
Dê can ji giyanê wan derînin
5788. Serkeftine hin ji wan miraran

¹ Tevinbîrk

² Çekirî

³ Tevinbîrk

5789. Bû layê şikeftê van du yaran
Bûbekrî dema gulêbû denge
Wî zer dibû her di gavê renga
5790. Xir muyê leşê wî bûne nişter
Ber tirsê hebîbê şahê ekber
5791. Peyxemberê pişî ji can yeqîn e
Ew xerq e di zikir û fikrê dîne
5792. Çu rexve bi xef dibêjî şeddîq
Duşmin eve ye dihên bi tehqîq
5793. Ew nuke bihên bû dergehê xar
Em dê çi bikeyn ji destê bedkar
5794. Wî gûti “Ne tirse yarê xare
Barî ji me ra heval û yare”
5795. Carek di dibêjî ey peyember
Ey min bi fîdayê royê enwer
5796. Ew hinde dihên û çin neyaran
Ser banê şikeftê û çan û xwaran
5797. Ber pê xû nezer biken bi çave
Bê şek dê me seh biken di gave
5798. Peyxemberî gûte wî dubare
Xaliq ji me ra mu‘în û yar e
5799. “Zenna te çi ye bi ev duwane
Yê sê bi Xudê” bi ‘îzz û şane
5800. Ev new‘e qisê di pişî bi seng e
Neyxaş di ewan deravê teng e
5801. Nîşanê cesaret û kemal in
Hem tekye bi lutfê Zulcelal in
5802. Sakin bû Ebû Bekir dilê wî
Barê wî sivik bû ser milê wî
5803. Emma wî şehim di can heman e
Ber yar û peyemberê Xuda ye

Fî Leyalîl Xarî (Şevên Şikeftê)

5804. Peyxember û yarê pak û şiddîq
Sê şev di şikeftê man bi tehqîq

5805. Ew ‘Ebdê Xudê kuşê vî yari
Her şev lê dihate xar bi tarî
5806. Wî karê Qureyşîyan dizanî
Bû serwerê dîn digût rewanî
5807. Damînî li wêrê ta sipêde
Daçitve digel nîhanê zêde
5808. Kes pê nedizanî wan neyaran
Sirran dibetin bû yar di xaran
5809. Esma xû kiça wî çen çeleng e
Şivê dibetin bi şev ve renga
5810. ‘Amir çi şivanekê cemîl e
Her şev dibetin pezi bi hîle
5811. Zêde bi dizî wî şîr didûşî
Peyxember û yari tîr dinuşî
5812. Lew beynê Qureyşî wek şeyê har
Geryan li hemû çiya û rêwbar
5813. Pîsyar dikirin ji her kesane
Rêvîng e eger li çul şivan e
5814. Qet kes nedigû ji wan ve şûnek
Ney hiç eşerek ne hat û çûnek
5815. Bê hîvî dibûn Qureyşî bê bar
Êdî dê biçît resûlê muxtar

3. Muxaderetuhul Xarî Îla Medînetil Ensarî (Derketina Wî ji Şikeftê bo Bajêrê Enşaran)

5816. Hîna ku şeva sêyê seher hat
Ew ‘Ebdê Xudê xudan xeber hat
5817. Ew hate şikeftê pêş beyanî
Ser we‘deyê xû digel nîhanî
5818. Her çen wî demî şenemperist bû
Emma bû wefayê dildurist bû
5819. ‘Amir ku şivanekê bi rêz e
Pez dabû li durê mal hevêze¹
5820. Ew wê şevê çu ji cerg û cane
Da ew sube bêt hevalê wane

¹ Hewşî

5821.	Esma wê şevê ku şîv dianî Ew jî vedima heta beyanî	5837.	Muşrik çi qeder meşîn perêşan Te‘qîbê peyemberê mezinşan
5822.	Peyxember û sê heval bi carek Rabûne li pêş seher mubarek	5838.	Çen çul û çiya û gund û rêwbar Wan seh dikirin bi çendî pisyar
5823.	Êdî dê biçin penah bi settar Bû layê Medîne pişî ji enşar	5839.	Qeş jê nekirin çu şun û sûrax ¹ Hindê dî tijî dilî bû wan daş
5824.	Wan zadê rîyê û qurbê avê Hatîna dê girêbiden di gavê	5840.	Bê hîvî dibûn neman çu çare Gazî dikirin bû her kinare
5825.	Emma çi nebûn werîs û bendik Esmayê meger li piştê şutik	5841.	Her kes bikujît Muhemmed û yar Yan bû me esîr biket bi ejmar
5826.	Derhal diketin du ker duristî Yek zad û yekê dî av vebestî	5842.	Bexşîşî dideynê şed ji hêştir Her yek bî li ya dî çak û çêtir ***
5827.	Wê gavê Nebî didayê mizgîn Ellah du kemer didet te rengîn	5843.	Ew Mudlecîyê bi nav Suraqe Malik pudere di dil nîfaq e
5828.	Lew rojê wê bûye navê taze Şahîb du kemer bi ‘îzz û naze	5844.	Ev gûte ji mekkîyan ku zanî Agir ji teme‘î wî berbû canî
5829.	Xuşrêberê wan e ‘Ebdê Ellah Zana ye û şareza bi her rah	5845.	Roniştibû ew di nêv cemate Nageh ku kesek bi lez dihate
5830.	Peyxember û yarê xar suwar in Ew yêdî bû pêt xû zûr bikar in	5846.	Gû: Çen ji zelay ji dûr me dîne Qelbê me dibêjî wek yeqîne
5831.	Ew çûn û bi xêr li pêşî fecrê Rêber çu rîya kinarê behrê	5847.	Hindek di peya û hin suwar in Ew yar û Muhemmedê fîrar in
5832.	Ew rêke ne zûr bi hat û çûn e Ûmêde neken ji wan çi şune	5848.	Gava wî xilas bû ev peyame Wî geşte dilî yeqîn temame
5833.	Çul berdibetin neçar ewan e Her cayê kinarê avedan e	5849.	Emma wî digû dî dil nîhanî Êka we bikem ku kes nezanî
5834.	Ev rêke ji xarê ta Medîne Lê Îbnû Hîşam dibê şirîne	5850.	Ez çak e bikem ji rêve tedbîr Da bû me tinê bibît ve nêçîr
5835.	Çen carê li çul û çen di rêyan Navê di nuwal û gund û cêyan	5851.	Wî gûtî: Nexêr ewan e ew nîn Min pêşî te ew bi çavê ser dîn
5836.	Ger dê te merame çak bizanî Seyrê ke wê sîretê ji canî	5852.	Min dîne fulan kes û fulan in Meqşed ji filan cih û mekan in
Suraqetubnu Malîkîl Mudlîcîyyî Fî Telebîhîm Suraqe (Kurê Malîkî li Dûv Wan da ye)		5853.	Ew mabû hinek li wê bi qestî Paşî dibezîte mal bi çustî

¹ Bi soranî, esera birînê

5854.	Wî gûte kiça xu: Ey kiçulê Hespê me bibe fulane dûlê	5871.	Wî gûte Resûlî: Qewmê tey bed Çen serte xem û xebate bê hed
5855.	Des daye ruma xû çu nîhanî Yek ehlê wê zûmê pê nezani	5872.	Her kes te esîr biket çi bê can Şed hêştirî ew diden bi erzan
5856.	Çu geştiye hespê pirr bikar e Ew taze li wî dibît suware	5873.	Engu ¹ çi divêt ji tişt û zadî Dê bû we bidem bi can û şadî
5857.	Nêzik bû ji wan bi emrê Barî Yek şetme bi wî dikir dewarî	5874.	Peyxemberî gû: “Ne pêtivîn e Bes navê me bû çu kes neîne”
5858.	Wî des bire çendika xû taze Falek ve dikir bû ew niyaze	5875.	Gû: Baş e belê me yek niyaze Namek ji eman bidey me taze
5859.	Înaye derê wî yek ji Ezlam Wî nurê ne ew bû ya ewî kam	5876.	Ger engûbûyîn bi hukimranî Êmin me biken bi mal û canî
5860.	Çavê wî teme ‘i we kir bû tarî Fala xû wî qet nekir gudarî	5877.	Peyxemberî gût hevalî ‘Amir “Binvîse ji bû ji kevlê hadîr
5861.	Hespê xû dida li xar û tave Bû şed şuturan bû kûr ji çav e	5878.	Ha bigre bû xû kîtabê rengîn Hem bû te Suraqe pakemizgîn
5862.	Nêzik biyeve bi emrê Cebbar Ta çukî dewar di axê çu xwar	5879.	Rojek dê bihêt tu xûş û xendan Du bazinê kîsrewî di zendan” ***
5863.	Ew bû serûser dirêjî ‘erde Ew çak e suwarê ser bi derd e	5880.	Ew çûne bi çustî û nîhanî Geryave Suraqe kes nezani
5864.	Dubare deranî bûn wî ezlam Hem hatî ewa nexûş û bê tam	5881.	Her çendî Suraqe dîtî nîşan Emma wî demî neanî îman
5865.	Wî taze hewar dikir: Eman e Westa bû peyemberê zemanê	5882.	Emma bi wefa bû ew zelame Ney gûte çi kes wî ev peyame
5866.	Bû xwestî du ‘a ji kirdigare Derhatî digel dukel deware	5883.	Paş Xezweyê Taîfî yeqîn e Ron bûne wî can û dil bi dîne ***
5867.	Ev mu ‘cîze ta nedî bi çave Ew ney bû ji pîs xeyalê xave	5884.	Bûbêkrî digû şîrîn bi zare Hîna ku me derketîn ji xare
5868.	Ev care suwar bû ser dewarî Hat bû terefê resûlê Barî	5885.	Ew şev me çuyîn bi lez bi tirse Ta nîvru gehîşt me renc û birse
5869.	Wî zanî di dil xû ev peyember Axir dibitin emîr û serwer	5886.	Min dîtî çi sêberek li bin ber Ferwê xû me danî bû peyember
5870.	Wî gûtî: Tu ey mezin nîşan î Lutfa me ‘efûke min nezani	5887.	Razaye demek serûkê qencan Pîçek dinivît ji germ û rencan

¹ Hewe

5888. Meşhûr e bi ‘ilmî tenduristî
Xew lew demî bû giyan û hestî

5889. Zur baş e kesê bigêrî ‘adet
Her çen bî bilanê nivê sa‘et

5890. Nageh me didî li wê şivanek
Şexşek Qureyşî bû newcewanek

5891. Min gû: Tu kuşê kî? Gû: Fulanî
Yek bû ji Qureyşîyan me zanî

5892. Min gû: Tu dikey bi can û xûşî
Hindek ji me ra tu şîr biduşî

5893. Evruke bûyîn ji bû te mêvan
Wey gûtfî bila bi ser du çavan

5894. Şîr duşî bi destê xû di gavê
Hindek me ji avê kir di navê

5895. Min bir bû resûlê pakê Barî
Em gel wî heman me têr vexwarî

**Lîqauhum ez-Zubeyre Fî Rekbîn Mînel
Muslîmîn (Dîdara Wan Digel Zubeyrî di Nav
Komeka Musilmanan)**

5896. Paş nivro diçûn li wî mekanî
Zur taze delîlê rê dizanî

5897. Gavê li rêyan û gav li çûlî
Ey heq jê helal bî wî delîlî

5898. Geştin li rêyê Zubeyrê ‘Ewwam
Yê teteve lew ticareta Şam

5899. Pîrûz bî li wan ve karewane
Geştin di rêyê hebîbê cane

5900. Gû: Kî ve diçî tu min bi qurban
Gûtfî: bû Medîne şehre xuban

5901. Hindek ji sipî libasê rengîn
Wî daye resûlê pak û sengîn

5902. Gel çendekî av û zad û nanî
Ew zadê ewî li Şamê anî

5903. Gû: Ey tu bi heq peyemberê min
Tu taze biçî li ser serê min

5904. Paşî te şebir li wê nemane
‘Erdê tu nebî li min heram e

**4. Îla Beytî ‘Atîketî Ummu Me‘bedîn el-
Xuza‘îyyetî (Ber bi Mala ‘Atîka Xuza‘î)**

5905. Mabeynê Meke û Medîne zûr e
Lew ev sefere li wan bû dûr e

5906. Dîtin di rîyê gelek nexûşî
Talî û cefa û xûşşenûşî

5907. Wan gavê ji duşminêt xû tirs e
Gavê li çiya û çûlî bîrs e

5908. Rojek digehin Qudeydê gunde
Mandîn e wekî dipirsî hinde

5909. Çûn ber derê malekê edebkar
Zadek bikirin eger bû rêwbar

5910. Kabanî di malê Ummû Me‘bed
Ew pîr bû ji ray û famê bê hed

5911. Wê ‘Atîk e navekê esîl e
Meşhûr e Xuza‘e wan qebîle

5912. Wî gûtfî: Qesem bi Zülcelal e
Tîşteke me niye te‘am di male

5913. Gerdê me heba bi ser du çavan
Qedrê wî li nik me zûr e mêvan

5914. Bêhna xû biden li nik me gave
Malxuyê me mêje çuye rave

5915. Peyxemberî di pezek di reşmal
Gîrdar û lawaz û jar û bê hal

5916. Wî pîrsî ji wê bi ‘îzz û naze
“Tu rađî eger miha lawaze

5917. Ez taze bi destê xû biduşim
Hun nûşê diken e jî dinuşim”

5918. Gû: Min bi fîda bi bab û daye
Çen mêje çu şîr di wê nema ye

5919. Bînin bû me gûtfî pirkemalî
Destê xû bi ser guhanî malî

5920. “Bînin ji me ra gûtfî tirarek”
Wî pîr kir û wan vexwar bi carek

5921. Wî paşî vexwar li du hemane
Hem pîr kireve ji ew guhane

5922. Wan taze vexwar û wî dubare
Wî pirr kireve bi lêv tirare
5923. Kabanî ji dûr cewan dibînî
Dil pirr ji 'eceb ji wan dimînî
5924. Bêhna xû diden li wêrê êdî
Rabûn dê biçin bi hêdî hêdî

5925. Desturî dixwast û wan wexer kir
Bû layê Medîneyê guzer kir
5926. Bûme 'bedê malxû hat ji nêçîr
Aman wî didî di malê pirr şîr
5927. Gûtî: Ve çi şîr e ev çi kar e
Ney bû me di malê şîrdare
5928. Wî gûtî: 'Eceb me di bi çavan
Yek evro li min cewan bû mêvan
5929. Wê qîşşe ji bû dikir cewane
Bû Me 'bedî guh dida ji cane
5930. Weşfê wî gûtî bibê çi reng e
Kabanîyê gût bi taze denge
5931. "Ew zate me di cewan bû bê hed
Navincî bû qameta şîrîqed
5932. Çavê wî di rêş biru kivan bû
Dême wî xire çu meh cewan bû
5933. Ney zûr qelew e ne zûr de'îf e
Şîklê wî diyar bû ew şerîf e
5934. Şîrînxeber e şekerzuban e
Pirr xende¹ ye şîbhî durdidan e
5935. Simbêl û ser û ridîn di şebreng
Rengê wî spî û şur e xûş deng
5936. Gerden spî û dirêj û taze
Sîngê wî çi pan e gencê raz e
5937. Gava kire pirr weqar û sengîn
Gava qîseyan cewan û rengîn
5938. Gûtina wî ne kuşt e ney dirêj e
- Emma çi cewan e her nebêje
5939. Her kes wî ji xefletê bibînî
Heybet dikevîte can yeqînî
5940. Her çi qederek digel biwestî
Hubba wî dikefte can û hestî
5941. Royê wî wekî zuban şîrîn e
Xûş teb' û dil e ne deqşîkîn e
5942. Yarê wî ji dil di emr û ferman
Her emrê dikir belê bi qurban
5943. Êdî çi bibînim ji wî mubarek
Weşfê wî neşem bibem bi carek
5944. Ez hinde ji wî xeber didem bes
Nabî û nebû ye şîbhî wî kes"

5945. Bûme 'bedî taze kir gudarî
Wî gû bi kemalê huşiyarî
5946. Ev şexşe dibî bi zatê ekber
Nu rabî ji Mekkeyê peyember
5947. Ger min bidiya me danî îman
Ez gel wî diçûm ji kakila can
5948. Rabe dê biçin ji bû Medîne
Bêy wî me nevêt cîhan û jîne
5949. Ew çûne Medîneya munewwer
Pirr behre bi şuhbeta peyember
5950. Wan ew peze ma bi xêr û xûşî
Her rojê du car bû xû diduşî
5951. Wan ew bereket he ma di xanî
Ta 'ehdê 'Umer xelîfê şanî

5952. Seyrê ke bira çi baş e şefwet²
Çen tal û rêş û giran e qeswet
5953. Dilpakî ye dergehê kemalê
Dilpîsî esas e bû zewalê³
5954. Ev 'eqlê Xudê ku daye însan
Heyf e ku nebî delîlê îhsan

¹ Ken, gîrijîn

² Paqijî, zelalî

³ Ziyan, zerer

5955. Ger çav û guh in eger zuban e
Nêv cê xû şerîf nekey ziyane
5956. 'Îbret bigirî bi şun'ê Barî
Bawer te hebîr bi huşiyarî
5957. Her kes ji te ra bibêjî pende
Guhdarî bikey eger pesinde
5958. Seyrê ke di karê Ummû Me'bed
Ev çende gehîşt lîqayê Ehmed
5959. Bes pîremerra¹ xû dît bi şîr hat
Îman bi selahê wî bi bîrhat
5960. Bûme'bedî hêj nedî bi çavan
Îman wî gehî dil û hinavan
5961. Bûcehlî mesel didît hemû dem
Ehwalê resûlê pak û ekrem
5962. Exlaqê di wî cewan û rengîn
Çen we'z û neşîhetê di sengîn
5963. Çen mu'cîze jê didîn 'eyanî
Îman bi çi terzekî neanî
5964. Bê fayde ye bû mirovê dilreq
Her çendî mehê ji bû bikey seq

Îla Qebîletî Benî Sehm (Ber bi Hoza Benî Sehm)

5965. Çen germ e Hîcaz di heddê zatî
Wek duje gerim di wî welatî
5966. Havîn bû dema peyemberê dîn
Hîcret kirî bû Medîne şîrîn
5967. Ev deşt û çiya û gelî w dule
Exleb dimeşîne çul bi çule
5968. Heft roj û şevan diçûn vî halî
Wan dîne gelek ji renc û talî
5969. Hetta digehin qebîleyek çak
Meşhûr e Benû Sehm şerefnak
5970. Meznê wê dihête pêş peyember
Ey hatî bû nik me tu li ser ser

5971. Şêxê 'ereban Bureyde nav e
Teklîf bû kirin gelek di gawe
5972. Mêvan dikirin bi serbilindî
Qedrê wî digirtî gel pesindî
5973. Gû xewfê nekey tu êdî taze
Qurtarbûyî tu bi serfiraze
5974. Rêka te bizan gelek nemaye
Zu dê çî Medîne pişî bi şaye
5975. Peyxemberê pişî ji 'îzz û cahê
Wî gûtî li wê delîlê rahê
5976. Êdî bigerêve tu bû male
Şed car ji te ra bî heq helale
5977. Ev renga bi rahê dîr te anîn
Minnet ji te ra gelek dîzanîn

**5- Întîzarû Ehlîl Medînetî we Îstîqbalûhum
(Jivana Xelkê Medîne û Pêşwaziya Wan)**

5978. Zanîbû Medînîyan yeqîn e
Peyxemberê têt bû lay Medîne
5979. Her rojê diçûne der li şehre
Çavnêrî hebîbê pişî bi qedr e
5980. Şutîne hemû ji dîlîdayî
Bû şuhbetê qaşidê Xudayî
5981. Me'lûm e hinan ku hêj nedîne
Ew nûr û çirayê xir zemîne
5982. Ney dîtî xû 'aşîqê cemal in
Dilşutî bû şerbeta wîşal in
5983. Her rojê di man û çav li rah e
Dê kengî helêt ji wan ve mahe
5984. Hetta ku li wan dibûye tehre²
Naçar digêrêne mal ne behr e
5985. Yek rojê cwîyek li ser serê zûr
Dîtî ku hinek dihên li rê dur
5986. Wan bergê spî di ber bû taze
Hêdî dimeşin bi 'îzz û naze

¹ Miha pîr

² Kelegerma havîna ya dijwar

5987. Bêy destê xû wî fikir heware
Ey qewmê 'ereb werin bi xare

5988. Çen roje ewêt we çav li rê ne
Ew yêt hene hêdî hêdî dene

5989. Rabûne hemî bi hubbê canî
Bû pêşî peyemberê zemanî

5990. Têk da bi çek û sîlah û şîr in
Da ron bî du çavê serwerê dîn

5991. Ber kafîr û duşminan helatî
Qeşda me kirî di wî welatî

5992. Fexrek mezin e gehame ya reb
Behrek mezin e te da me ya reb

5993. Herre ku cihek li wê diyar e
Geştîne li wê resûl û yar e

5994. Ey hatî bi xêr li ser serê me
Pîrûz bî li me peyemberê me

5995. Xaliq xû dizanî çen di şa yîn
Ey em hemû bû te canfîda yîn

5996. Ger yar bî Xudê bi gût û kiryar
Çavêt te dê ron bibin bi enşar

5997. Her bes tu bibî 'ezîz û dîlşad
Qurbanî te yîn bi mal û ewlad

**Nuzûlun Nebîyyî bî-Qubâî fî Benî 'Emr-îbnî
'Ewfin (Gehîştina Peyxemberî li Qubayê di
Nav Benî 'Emr b. 'Ewf)**

5998. Enşarî dema gehîn resûle
Ladabû bû rastedestê dûle

5999. Nêv qewmê Benî 'Emir di pîrî şan
Cê wan bî Quba ye nav û nîşan

6000. Ew heyv e belê rebî'ê ewwel
Ew roj e duşembî bû mufeddêl

6001. Ronîştî Nebî bi rêz û seng e¹
Bêhna xû didet ne gût û deng e

6002. Bûbekrê mezin bedel Muhemmed
Westa bû li ser piyan şîrînqed

6003. Çîn çîne² dihên ji ehlê enşar
Bû dîtîne ev resûlê nazdar

6004. Heçyê ku nedîtî hêj peyember
Nik wan we bû yê ji pêve serwer

6005. Ta tav digehît peyemberê wî
Sêber wî dibir bû ser serê wî

6006. Ragirtî 'ebayê xû li hindav
Hetta li hebîbê can nedet tav

6007. Wan taze dizanî serwerê dîn
Ronîştîye ew bi naz û şîrîn

Meqdemu 'Elîyyîn (Hatîna 'Elî)

6008. Hêj ew li Quba neçûy Medîne
Wê hatî 'Elîyê nazenîn e

6009. Çen rojê li paş resûlê ummet
Wî daneve her çî hey emanet

6010. Ew hat û peyade bê heval e
Ta geşte Quba bi her çî hale

6011. Nazdar e çî newcewan û genc e
Dîtin li rîyê gelek ji renc e

6012. Ew şev li rîyê dihat şîrînkâr
Rojê xû nîhan fikir bi naçar

6013. Pêt wî tijî peq bibûn bi êşan
Halê wî gelek bibû perêşan

6014. Mêvan bibû ew li yêk jina pîr
Nêv qewmê Benî 'Emir bi teqdîr

6015. Pê zanî dema peyemberê pak
Gû: Bêjnê bihêt 'Elyê şerefnak

6016. Gûtî: Nê neşet bihêt bi paye
Kulbûne wî pê çu tê nema ye

6017. Çu nik wî bi xû peyemberê heq
Dî mandîye her du pê tijî peq

6018. Des havête gerdene wî taze
Ey hatî bi xêr bi serfiraze

¹ Giranî

² Kom kom

6019. Wî tifikire destê xûy mubarek
Pê malî bû her du pê bi carek

6020. Çêbûneve ew bi emrê zîşan
Ta mabû çî car wî pê neêşan

Ewwelu Mescîdîn Ussîse ‘Elet Teqwa (Yekem Mizgefta ku li ser Bingeha Teqwayê Hafîye Avakirin)

6021. Ew ma li Quba bi ‘îzzet û naz
Nêzikî du heftîyan bi dilxwaz

6022. Mêvanê kuşê Hedîm bû Kulşûm
Ew yek ji Benî ‘Ewif bû me‘lûm

6023. Mêvanî Xubeybî bûye Şiddîq
Babê wî bi nav Îsafe tehqîq

6024. Avakirî wî li wêrê mizget
Teqwa ye binaxê wê bi şewket

6025. Barî jê xeber didet şîrîne
Avaye li ser esasê dîne

6026. Tê da dikirî nivêj cema‘et
Pêş qewmekê pak û pişr şeca‘et

6. Duxûlun Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Selam el-Medînetel Munewwerete (Gehîştina Pêxemberî Silav lê Bin ya Bajêrê Medîne)

6027. Mabû li Quba du heftî taze
Dê çît bû Medîne pişr bi naze

6028. Ew bûye li hêştirê suware
Enşarî diçin li her kinare

6029. Ew roje ku eynî bû mubarek
Bû nîvro gehîn qebîle warek

6030. Ew qewmê kuşê di Salimî nav
Ron bûn bi cemalê wî li wan çav

6031. Ewwel cumu‘e dikir resûle
Nêv mizgetê wan di nivê dûle

6032. Me‘lûm e nivêj û cum‘e vêkra
Fer bûne di Mekkeyê di îsra

6033. Nê cum‘e nekir ewan çî caran

Neşyan nê ji heybeta neyaran

6034. Yê cum‘e kirî di wî welatî
Hêştî ku resûlê heq nehatî

6035. Es‘ed bû bijareyê lebîban
Yek bû ji duwazde wan neqîban

6036. Nêv qewmê Benû Beyade meşhûr
Lew gundê Neqî‘e yê tijî nur

6037. Roja ku Nebî dihat Medîne
Wek ewro Medîne qet nedîne

6038. Ev şehre tijî ji keyf û şay e
Vî qewmî ji can û dil sema ye

6039. Ev xelqe di rêk û derk û banan
Wê tene temaşê canê canan

6040. Awazê di wan bi keyf û şayî:
Wê hat eve qaşidê Xudayî

6041. Hindan he digû bi şî‘r û taze
Hasilbû ji bû me ev niyaze

6042. Wê hat ji Şenîetul Weda‘e
Peyxemberekê ji can muṭa‘e¹

6043. Şed hemd û hizar şukir bû Barî
Ev behre ji bû me bes hinarî

6044. Lawan bi çek û sîlahê rengîn
Bû keyfe dilê resûlê sengîn

6045. Meznê di Medîneyê seraser
Şîrîn dimeşin digel peyember

6046. Her kes wî digeste ber derê mal
Dabêjî keremke ey şîfet ‘al

6047. Nav qewm û ‘eşîret û zelaman
Nav xidmet û ‘îzzet û meqaman

6048. Peyxemberî her digûtî taze
Ey hûn he bijîn bi serfiraze

6049. Zanim hewe zûr e xaṭîra min
Emma ne bi xû ye hêştîra min

6050. Me‘mûr e bi emrê heq xudanî

¹ Yê ku emrên wî tên cîbicikirin

	Dê çîte cihê Xudê dizanî		Tiştê me bila bibet bû xanî”
6051.	Ev hêştire her diçît bi lence Enşarî li du diçin çi qenc e	6067.	Xalid kuşê Zeydî nav bû Eyyûb Gû: Ez bi fida cemalê tey xûb
6052.	Nêzik derê xanîyê Bûeyyûb Nixbu ¹ şutura resûlê mehbûb	6068.	Ev xanîye min evej derê mal Qurbanî tey in bi mal û mindal
6053.	Nixbû li cihek bi qesb û gulzar Milkê hinekan ji neslê Neccar	6069.	Gûtî “Bû me çêke yek meqame Mêvanî tey in me çen heyame”
6054.	Çendî kirî ranebû di kaxe Iştu wê dirêj dikir di axe	6070.	Xalid dibezîte malê derhal Kabanî were ku hat me îqbal
6055.	Peyxemberî gût bi zarê şekker Qunaş eve ye bi emrê dawer	6071.	Peyxemberê axirê zemanî Dê ron biketin me tarî xanî
6056.	Ew taze peyabû her di gave Westa bû li wê hinek piyave	6072.	Ûdek wî beçal dikir di gave Raêx wî belav kirin di nave
6057.	Ev ‘erde yê kê ye kî xudan in Gûtin du yetîm fulan fulan in	6073.	Peyxember û ew heval û yare Ronîştîne ew di nazidare
6058.	Rafî i puser in Suheyl û Sehl in Nik Es‘edê pişî ji cah û Feđl in	6074.	‘Alem dimeşin li nêv Medîne Ew tene liqayê çin bi çine ²
6059.	Gû: “Kanê ewan bira û yare Da ez bikirim ji wan bi pare”	6075.	Nêzikî ji heft mehan seraser Mêvanê wî bû resûlê serwer
6060.	Wan gûte Nebî: Xudê dizanî Qurbanî serê tey in ji canî	6076.	Ta mizget û xanî bûn temame Bû xanî neqil bû nîkuname
6061.	Em dê ku bi deyne tu bi pare Pêşkêşî te ye me milk û ware	Îslamû Ebdîllah-îbnî Selam (Musilmanbûna ‘Ebdullahê Kurê Selamî)	
6062.	Hîvya me ew e Xudê bi îhsan Xêrê bidetin di heşr û mîzan	6077.	Ew ‘Ebdê Xudê kuşê Selam bû Nêv qewmê cwî ‘alimek tamam bû
6063.	Qeş radî nebû resûlê muxtar Hetta wî kirî bi deh ji dînar	6078.	Fêqî diçin li nav rez û baş Guhlêbû Nebî gehişte qunaş
6064.	Wî gû: Me divê bikeyne mizget Bû Barî cihê nivêj û ta‘et	6079.	Ew hatî bi lez bizanî ku ye Ev keyfe çi ye çi hay û hu ye
	Îla Beytî Ebî Eyyube Xalidîbnî Zeydîn el- Ensarî (Bo Mala Babê Eyyubê Enşarî)	6080.	Çu xanîyê xanûxûy Bueyyûb Ew durve dibînî ro gelek xûb
6065.	Hîna li şutur dihate xware Gû: “Ey gelî van bira û yare”	6081.	Ronîştîye pişî weqar û sengîn Enşarî li dîr cewan û rengîn
6066.	“Nêzikîtir e kî li vî mekanî	6082.	Guhlêbû digû şîrîn kelame

¹ Rûniştina hêştiran

² Kom, ref

	“Ey qewmû belav biken selame”		Hêşta ku bi halê min nezanî
6083.	“Zadî bidene feqîr û jaran Zur çakî biken bi xizm û yaran”	6100.	Me‘lûm e li nik ewan yeqîn e Baş‘alimê wan ez im ve hîne
6084.	“Rabin ji bû şevnivêj bi çustî Gava ku xelik di xew nivistî”	6101.	Em wan mezin in bi bab û bapîr Medhêt me diken bi rêz û teqdîr
6085.	Bê fexr û rîya û ‘ucb û minnet “Mizgîn li we dê biçîn bi cennet”	6102.	Qaşid wî firêkirin peyember Meznêt di cwîyan bihên seraser
6086.	Gûtina wî eşer diket di canî Çu lalî peyemberê zemanî	6103.	Xû taze veşart kuşê Selamî Ev qewme ‘înad diken temamî
6087.	Gû: Ey tu eger we bî peyember Pisyar me hene sê pirr ji cewher	6104.	Wî gûtî: “Gelî cwîya biken fam Zînhar ji ‘înadê hûn neken şam”
6088.	Kes bijlî peyemberan nizanî Ger zanî te bawerî me anî	6105.	“Me‘lûmê we bî peyember im ez Bû cumle cîhanê rehber im ez”
6089.	Ewwel ji ‘elametê qiyamet Ewwel çi ye dê bixun di cennet	6106.	“Hatîme bi heq eger bizanin Bawer bi me ken bi qelb û can in”
6090.	Hem bû çi biçûk dibît wekî bab Carê wekî day çi sirre nayab ¹	6107.	Wan gûtî nexêr me pakecan in Emma bi Nebî te em nizanîn
6091.	Peyxemberî gû: “Li pêş te Cibrîl Her sê ji me ra gûtin bi tefşîl	6108.	Wî gû: çi kes li nik we ‘amî ² Ew Ebdê Xudê kuşê Selamî
6092.	“Nîşanê qiyametê ji ewwel Agirek dê ji rojhelatê bît hel”	6109.	Gûtin hemîyan bi yek zubane Meznê me ye ew qedir girane
6093.	“Dê ‘alemê xirveket duristî Hetta ku di mexirbê dipeştî”	6110.	Baş ‘alim e ew di vî welatî Navê wî te ye bihîstî qatî
6094.	“Ew zadê te gûtî rast me nasî Ew zêdehî ye bi cergê masî”	6111.	Ferman kirî: “Ger we dît bi çavan Îslam bûye ew jidîl hinavan”
6095.	“Kî pêşî bihêt ji day û bab av Dê wek wî biçûk bibît” di hergav”	6112.	Haşa digûtin ve qet we nîne Ew nabî bihêlî kevnedîne
6096.	Peyxemberî ta kelam temam bû Îman di dilê kuşê Selam bû	6113.	Carek dî we gû resûlê muxtar Wan her we digû ji zêde înkâr
6097.	Gû: Bawere min peyemberî tu Bû ‘alemê nûr û rehberî tu	6114.	Wî gû: “Were ey kuşê Selamî” Ev qewme ‘înad diken temamî”
6098.	Nîşan te ji rastî ye diyar in Bawer kî neken ji xû xisar in	6115.	Ew hate derê û gûte wane Min sund e bi Xaliqê cîhane
6099.	Bihnêre li du cwîyan nîhanî	6116.	Peyxember e ev we xir dizanin

¹ Bijare, gelek baş

² Giştî, gelemperî

Emma we 'înad di qelb û can in

6117. Piřr canî yeqîn me anî bawer
Peyxemberê xir cîhan e yekser

6118. Êdî çi neken ji paş û pêşan
Bawer pê biken bi rêz û nişan

6119. Gûtî tu diru dikey we nîne
Rabûn tehisîn di ser nuxwîne

6120. Peyxemberê heq we daye ferman
Ey medhê di wî şîfa û derman

6121. Çen kes ji cwîyan ji ehlê raye
Ger wan bi me bawerî hebaye

6122. Cwî cumle dibûn ji dil musulman
Dilzînde dibûn bi nurê îman

EZ-ZEHRETUS SANÎYETU (KULÎLKA DUYÊ)

**Fî Zîkrî Makane Mînel Umûrî Ewwele Senetîn
Mînel Hîcrîyyetî (Ew Bûyerên di Sala Êkê
Koçî da Qewimîn)**

6123. Peyxemberê piřr kemal û îqbal
Qurtar bû ji Mekkîyan bi her hal

6124. Ew geşte Medîneya munewwer
Enşarî ji bû wî xir emirber

6125. Xizmêt wî çi qed ji wî di bêzar
Enşarî du hinde bû fidakar

6126. Babet niye her kesî gula geş
Kerţeb'î nevêt ji xeyrî kerbeş

6127. Her kes ne dinasî durr û cewher
Lew zêrî nenasî bijlî zerger

6128. Peyxemberê pak û nazenîn e
Hîna digehişte nêv Medîne

6129. Dana wî binaxê dînê îslam
Emma çi bi şin'et û çi îhkam

6130. Çen karê mezin bi destê hikmet
Danan bû heyatê dîn û dewlet

1. Bîna Mescîdî Quba (Avakirina Mizgefta Qubayê)

6131. Me'lûm e wekî li pêş te zanî
Mizgeft li Quba şîrîn wî danî

6132. Serdefterê mizgeftan hema ne
Medhêt wê Xudê diket beyane

2. Bîna Mescîdî-hîş Şerîfî (Avakirina Mizgefta Pêxemberî)

6133. Wer karê peyemberî bibîne
Ewwel çi diket di nêv Medîne

6134. Ava diketin bi tazekarî
Yek mizgetê ew di rahê Barî

6135. Ew 'erdê lê nixbûyî deware
Me'lûm wî kirî ji wan bi pare

6136. Peyxemberî gûte qewmê enşar
Karek me divê bikeyn şîrînkar

6137. Libnan¹ bibirin cewan bi şewket
Dê êre bikeyne pakemizget

6138. Enşar û muhaciran bi 'amî
Pêkve dikirin 'emel temamî

6139. Zêdey hemîyan libin dikêşan
'Emmarê te nasî ew li pêşan

6140. Hîna ku we dî resûlê serwer
Medhêt wî kirin bi zarê şekker

6141. “Emmar e li nik me piřr evîn e
Wek çermê li beynê çav şîrîn e

6142. 'Emmarê me zûr çeleng û çust e
Hindek dikuşin di nadurist e “

6143. Peyxemberê piřr ji 'îzz û naze
Gel wan wî 'emel fikir çi taze

6144. Wî ji wekî wan libin dikêşan
Bû mizgetê ew bi 'îzzet û şan

6145. Libnan vedikêşî ew bi dilxwaz
Dabêjî bi dengê xûş û awaz

¹ Qalibên ji herriyê hatine êkirin, tuxle

6146. “Bar her eve ye nebarê xeyber
Ev kare Xudê çi pak e pirr ber
6147. Xêr her ew e rojê heşr û mîzan”
Xûzmey li feqîr û diltêmîzan
6148. “Ya Reb tu birêjî subh û êvar
Ruhmê bi muhaciran û enşar”

6149. Enşar û muhacirê şerefnak
Danabû binaxê mizgetê çak
6150. Şed gez ji dirêjî şed ji panî
Dîwar bû kirin bikarê danî
6151. Ser emrê peyemberê zemîne
Sê derge ji bû kirin şîrîn e
6152. Yek xaşê resûlê pakê ummet
Êkê dî bi navê dergê rehmet
6153. Derkê dî li paşîyê bû mehtab
Bû Beyte Muqeddesê bû mîhrab
6154. Istun bû kirin ji xurmedarî
Banek bû kirin çî wan diqarî
6155. Sergirtî nekir hemû di gave
Ev laye sih e ewê dî tav e
6156. Ev renga ewan dikir tamam e
Ser emrê peyemberê enam e
- 3. Bîнау Buyutîhî ‘Eleyhî’s-Selam (Avakirina
Xanîyên Wî Silav lê Bin)**
6157. Her we bû peyemberî ji canî
Sê ûde bînakirin cewanî
6158. Yek ûde dibît bû Aîşayê
Yek bû kiçe Zem’e Sewde dayê
6159. Êka dî li beynê wan bi şewket
Derge dê li wê biçîte mizget
6160. Ew xanî bi mizgetêve taze
Ava dikirin wî ku niyaz e
6161. Ew xanî dikefte roj helat e
Tê dabû heta ku ber heyate

6162. Ew xanî û mizgeta mubarek
Hîna ku tamam dibûn bi carek
6163. Zeydê kuşê Harişey ji yaran
Meşhûr e ji rostem û bijaran
6164. Gel ‘ebdê peyemberî Buarf’î
Bû Mekkê hinart resûlê şaf’î
6165. Ta mal û biçukê serwerê dîn
Bînin bû Medîneyê çi şîrîn
6166. Sewde herema bi rêz û nîşan
Gel Faîmeya betul û pirr şan
6167. Gel kiçketirîn kiçet wî me’lûm
Ruha me fîda ye Ummû Kulşûm
6168. Gel dayeşîrînê Ummû Eymen
Gel pake Usameyê şekerken
6169. Înan hemû ehl û mal bi carek
Bû şehre Medîneya mubarek
6170. Bûbekrî kuşê şerîf û pirr cah
Navê wî te zanî ‘Ebdê Ellah
6171. Gel ehl û ‘eyalê babê taze
Gel wane dihên bi ‘îzz û naze
6172. Her çî ji muhaciran vemayî
Zu zu bi Medîne tîn bi şayî

6173. Peyemberê pak û pirr kemal e
Hîna digehîşt Medîne mal e
6174. Ew taze neqil dibît bû xanî
Ew taze rihet dibît ji canî
6175. Pîrûz bî li wan ve nuseraye¹
Gel xêr û xûşî û keyf û şaye
6176. Nîv sale pitir resûlê mehbûb
Mêvan bûye Xalidê Bûeyyûb
6177. Xûzya li kesê dibîte mêvan
Şun pê wî bibusîtin bi lêvan
6178. Bêhnek ji cemalê wî biket xuş
Camek ji wîşalê wî biket nuş

¹ serkeftin

4. Ferîdatû Selatîl Cenazetî (Ferzbûna Nivêja Mirî)		6192.	Pêncar bû nivêj biken heware Neyxaşme eger li ser me nare
6179.	Ev sale nivêj bû ser mirî fer Ew ferde kîfayeta muqedder	6193.	Yek nexmeşirîn bi dengê xuş Dilzînde diket kesê xudan huş
6180.	Pêş bête Medîne menbe'ê nûr Heyvek bû mirî Berayê Me'rûr	6194.	Seyrê ke tu tîpeyek ¹ ji 'esker Hîna ku belav bûyîn li her der
6181.	Ser qebrî nivêj dikir yeqîn e Ew serwerê Mekke û Medîne	6195.	Nageh ku bibûrî kirne gazî Zu xirvedibin ku dil dixwazî
5. Meşrû'iyetu el-Cema'etî wel Azanî wel Îqametî we Zîyadetu Rek'eteynî 'Ela Selatîl 'Esîrî (Binechkirina Nivêja Cema'etê û Bangê û Qametê û Zêdekirina Du Rek'eta ser Nivêja Êvarê)		6196.	Her yek digirî cihê xû derhal Bew terz û nîzamê taze û 'al
		6197.	Ev bangê Muħemmedê peyember Şed carê ji wê pitir eşerker
6182.	Ger bang û cema'et in çî qamet Ev sale Xudê didane ummet	6198.	Pênc def'e di roj û şev bi ferman Ew gazî diket bû ehlê îman:
6183.	Ew pêkve nivêj giranbuha ye Nik Şafî'î sunnetul kîfaye	6199.	Dê werne nivêjê çêtirîn kar Ew karê bi wî dibin we rizgar
6184.	Ev bang e eger çî çen şehaban Dîtin di xewê mezin cenaban	6200.	Seyrê ke ewan li çar kinaran Şîrîn dimeşin xudan weqaran
6185.	Emma bi wehî bû hate xware Damezrî ve gazî û heware	6201.	Endam û dil û cilik temamî Wan cumle di pakij in bi 'amî
6186.	Ger bangê nivêj û qamet in ew Bû êkî tinê di sunnet in ew	6202.	Ser emrê Xudê dihêne mizget Wan dev bi şena û dil bi xesyet
6187.	Ser kûmelê sunnet in kîfayet Yek bess e biket ji bû cema'et	6203.	Rêz rêze dibin cewan û pîre Zengîn û geda şivan û mîre
6188.	Ew her sê şî'arê dînê îslam Her çî neketin sefihe bednam	6204.	Vêkra ji Xudê mirad dixwazin Yek zar û dil in bû yek niyaz in
6189.	Çî sustî bi wan biket bi zane Îman wî de'îf e ew nîşane	6205.	Sirrek mezin e gelek şîrîn e Ev bang û cema'etê di dîne
6190.	Ev sale bû zêde bûn ji Xeffar Du rek'e li ser nivêjê êvar	6206.	Ew xir di gerên ji rengê dîwar Êk di digirin bi canfidakar
Sîrrul Azanî wel Cema'etî (Nihêniya Bang û Cema'etê)		6207.	Her yek bû heman dixwazî mehder Pêş baregeha Xudayê ekber
6191.	Seyrê ke bira tu hur bibîne Ev bange gelek di dîn şîrîn e	6208.	Mewlayê me yî mu'înê mey tu Ser rasterîyê me lanedey tu

¹ Tîm, kom

6209.	Binvîse heman ji piřr kemalan Min jî bide xatîra hevalan	6226.	Nêv Wadî Qura kesek ji cwîyan Selman wî kirî ji hezreguyan
6210.	Lew gûtîye serwerê me ummet “Her kes biketin nivêj cema‘et	6227.	Ew hate kirîn pitir li deh car Her wek wî bi xû digût şîrînzar
6211.	Xêra wî bi bîst û heft û hêje” Gel yê bi tinê diket nivêje	6228.	Axir dikirî cwîyek Medînî Ew çen ji mehan li nik dimînî
6. Îslamu Selman-el Farîsiyyî (Musilmanbûna Selmanê Farisî)		6229.	Çavnêre dewam peyemberê pak Ta hate Medîne şahê lewlaq
6212.	Ey çendê bulendeşane Selman Piřr feql e qedirgiran e Selman	6230.	Selmanî ku dî di dîn ‘elamet Nîşanê nubûwet û keramet
6213.	Zur xûş divîya resûlê lewlaq “Selman ji min e ji beytê mey pak”	6231.	Bawer pê diket tijî ji canî Îman bi resûlê heq dianî
6214.	Eşlê wî ji şehre Rame Hurmiz Babê wî ji farisanê dînsiz	6232.	Çen renc û nexûşî dîn e Selman Ev rege heta ku bûy musulman
6215.	Agirperisî ewan dizanî Emma wî bi dil nebû nîhanî	6233.	Peyxemberî gûte wî şîrîn zar: Tu xû vekire ji cwîyê bedkar
6216.	Lew rabû ji day û bab helatî Ser xatîrê dîn çu dûr welatî	6234.	Pêkhatî li gel cwîyê Medîne Çil weqye ji zêrî bû me bîne
6217.	Ew hatî ji bû ‘Îraq û Şame Hetta ku dî rahibek temame	6235.	Çil dirhem e her weqî diken ‘ed Mecmu‘ê di wan dibîte heş şed
6218.	Çen mudde li nik wî bû bi hûrmet Bû taze dikir ji canî xidmet	6236.	Sê şed bine xurmeyan bi ejmar Tu bû me bijîne lê şîrînkar
6219.	Wî rahibî ku dikir wefate Çu nik yekê dî di ew welate	6237.	Şertê me ve ye bikey temame Aza te dikem bi keyf û kame
6220.	Ew jî ku di mir bi emrê Barî Êkê dî didî bi huşiyarî	6238.	Peyxemberî gût heval û yaran “Bêşek bû biray biken ji paran”
6221.	Çen mudde li nik vî bûy şîrîne Wî gûtî ji min bizan yeqîne	6239.	Rabûne gelek ji qewmê enşar Parê wî eda kirin şîrînkar
6222.	Yek nav ‘ereban dihêt peyember Dê cumle cîhan biket munewwer	6240.	Gel wî bû Nebî bi destê xûy pak Sê şed bine xurme çandibûn çak
6223.	Ew xatemê xir peyemberan e Nêzik e bihêt û hat bizane	6241.	Qurtar bû ji destê cwîyê bednam Dilxûş bû bi dînê pakê îslam
6224.	Selman diçitin ‘ereb zemînê Hetta wî neşîb diçît Medînê	6242.	Roja li cîhanê çuy bi qencî ‘Umrê wî du şed ji sal û pêncî
6225.	Karwanî li wê diken çi bêgar Wek ‘ebdî firutibûn bi bazar	6243.	Hîcret bi sîh û şeşê geha bû Selman di Medîneyê wefa bû

6244. Merqed wî di meqbera beqî'e
Ya Reb tu bikey bû min şefî'e

**7. El-Muaxatû Beynel Muhacîrîne wel Enşarî
(Birayîniya Navbera Muhacir û Enşaran)**

6245. Pênc mahê diçûn ji paşî hîcret
Hêştâ ku tamam nebûyî mizget

6246. Peyxember û qaşidê Xudayî
Fikrî ji kemalê huş û rayî

6247. Dana wî binaxeyek bû dînî
Emma bi pesindî û şirînî

6248. Îslam ku hemû bira ne elbet
Gel êk dî ji can û dil bi ulfet

6249. Bê ferq û cudayî ew şirînkâr
Êk dî digirin ji rengê dîwar

6250. Bû êk dî hemû bi harîkarî
Xaşma di deravê teng û tarî

6251. Bû emrê Xudê bi canfidayî
Vêkra dê bijîn bi xêr û şayî

6252. Nê yek keleş in hemû musulman
Yek bêşî ji wan hemû diken jan

6253. Yek bîrsî bibît û rot û jar e
Her yek ji xû ra wî harîkar e

6254. Îslam niye ger tu rast dipîrsî
Ew têr û birayê dîn wî bîrsî

6255. Hetta te divêt ji bû biray dîn
Her çî te divêt bû xû bi dîlvîn

6256. Me'lûm nedibî ji ehlê îman
Peyxemberî nê we daye ferman

6257. Ev renga Xudê me daye îslam
Lew ew du cîhan 'ezîz û pîrî kam

6258. Peyxemberê pîrî kemal û hikmet
Dana wî binaxê dîn û dewlet

6259. Bê ferqî û rastî û evînî
Wî kirne binaxe bû vî dînî

6260. Çendek ji muhaciran di bê mal
Ber duşminî êt revîn bi her hal

6261. Ney mal e ewan ne cê û xanî
Ya Reb tu bi halê wan dizanî

6262. Şed kes ji muhaciran û enşar
Her cewînekê pêncî kes bi ejmar

6263. Cut cute kirin bira ji canî
Emma bi kemalê dîlvînî

6264. Selman wekî rawî jê xeber da
Wî kirbû birayê Babê Derda

6265. Bûbekrê hebîbê şahê lewlaq
Danabû birayê Xarîceyê pak

6266. Danabû 'Umer xelîfê şanî
'Îtbanî bibît bira ji canî

6267. Kuş 'Ewfê bi navê 'Ebdê Rehman
Gel Se'dê kuşê Rebî'î pêk man

6268. Elqîşşe: Wî pêncî kes bi ejmar
Wî kirne bira bû qewmê enşar

**Fedlû Ensarî we Mezayahum (Senga Enşariya
û Çakîya Wan)**

6269. Enşarî xudanê cah û fexr in
Enşarî li nik Xudê bi qedr in

6270. Şahîb huner in di namdar in
Bû dînê Xudê çî harîkar in

6271. Minnet pîrî e wan li ser me yekser
Ew bûne mu'înê heq peyember

6272. Peyman ku digel wî tim vebestî
We'dê xû bi cê gehand duristî

6273. Westane hemû bi ruh û male
Ber emrê resûlê pîrî kemale

6274. Milkeç¹ bû peyemberê Xudayî
Emma bi dil û bi canfidayî

6275. Pîrî şebr û tehemmul in bi seng in
Merdêt di şer û deravê teng in

¹ Teslîmbûn, radestbûn

6276. Kardîde ne lê cewanemêr in
Nêv me' rekeyan dibêjî şêr in
6277. Ehlê kerem in xudan sexa ne
Xuşteb' û emîn û piřr wefa ne
6278. Dilnazik in û xerîbîyar in
Zêde bû kesê feqîr û jar in
6279. Piřr feđl û buha ne piřr ji enwar
Lew bûne bi navê taze enşar

6280. Peyxemberî ma nedaye ferman
"Enşarî kesê bivên ji îman
6281. Nîşan e ji bû yeqîn û bawer
Nevyanê ewan nîfaq e" yekser
6282. "Ew her çi bivên Xudê divêtin
Her çi ku nevên Xudê nevêtin"
6283. Hem gûtiye wan bi şekkera zar
"Rebbê me dizanî qewmê enşar"
6284. Min hingû pitir divên ji yaran
Yarê we Xudê bî cumle caran
6285. "Enşarî biçin bû her nuwale
Gel wan dê biçim bi xeyrêhale
6286. Çêtir hemiyan ji qewmê enşar"
Piřr feđl û buha ne neslê neccar
6287. Paşî bere babê 'Ebdê Eşhel
Paşî Benû Herşî ew di efđel
6288. Paşî Benû Sa'îden di xêrdar
Xêr û bereket di cumle enşar
6289. Yê gûti wesa resûlê ummet
"Bû her kesî ummetê weşîyet
6290. Bêdiliyê neken ji qewmê enşar
Xûşevyê min in emînê esrar
6291. Elheq çu nekir ewan quşûrî
Bû xidmetê dîn bû layê jurî
6292. Wan ez bi muhaciran hewandîn
Yekser bû Xudê ji dil hebandîn
6293. Bû dînî quşûr nekir ji nuşret
Wan maye tinê dixulê cennet
6294. Nek paşî me lê biken çi xêdrê
Wan bîrveneken ji xêr û behrê
6295. Hun çakî ji wan bi çak vexwînin
Naçakî eger bû çav quçîn in
6296. Ew keç ye eger li hed di dîr in
Ser xatîrê me ji wan biburin

6297. Gûtbûye Nebî Useydî carek
Ey pake peyemberê mubarek
6298. Nakey tu çira me jî bi 'amil
Emşalê fulan kesê di fađil
6299. Gûti: "Tu ji min cewan bizane"
Piřr qehr û cefa ye ev cîhane
6300. "Çen şul dê li paşî min bibînin"
Piřr canê şîrîn bi xem dimînin
6301. "Hindek dê li ser we bin bijare
Bû karê cîhan ku pîsmeram e"
6302. "Hişyarê xû bin şebir biken her
Hetta ku digehine min li kewser"
6303. Dunya çu niye nexwun çi qehrê
Her cennet e cê xûşî û fexrê
6304. Ya Reb tu bi cahê cumle enşar
Azake vî Tahirê gunehkar
6305. Hem xeste ye hem de'îf û jar e
Yek xadime wan e kulewar e
- Husnu Senî'îhîm Me'el Muhacîrîne (Çakiya
Wan Gel Muhaciran)**
6306. Roja ku peyemberê şîrînkar
Çendek ji muhaciran û enşar
6307. Wî kirine bira bi hubbê îman
Teqşîr nekirin ewan ji îhsan
6308. Çêtir ji birayê heq viyane
Xidmet dikirin ji tîbê cane
6309. Enşarî gûtin ji bû peyember
Dabeşke tu van rezêt me yekser
6310. Mabeynê me û muhacir û yar
Her wek tu dizanî ey şîrînkar

6311. Peyxemberî jê nekir qebûle
Wan gûte muhaciran ve şûle

6312. Rezvanî biken ji bû me taze
Hun gel me şerîk bi serfiraze

6313. Hemya digûtî gelek cewan e
Rađî bû peyemberê zemanê

6314. Elheq nekirin ewan çi teqşîr
Qeş çakîyê wan ne dê bikeyn bîr

6315. Belkî ji Buxarî ev te zanî
Yê gûtî Enes şekker zubanî

6316. Bab 'Ewfê bi navê 'Ebdê Rehman
Gel Se' dê kuşê Rebî'î îxwan

6317. Se' dî gû: Bira ji min bizane
Hûbba te ji min di nivê can e

6318. Du jin mi hene û mal û bîstan
Dê gel te bi nivî kem bi destan

6319. Cab dave muhacirê bi raye:
Ey rađî ji tu bî heq Xudaye

6320. Pîrûz bî ji tu jin û rez û mal
Ya Reb tu nebî çu car nexuşhal

6321. Bes tu me binêre suk û bazar
Bû karê ticaretê me hişyar

6322. Ez kiçe birayê tu me elbet
Şulek me divê bikem ji babet

6323. Nê çî neker û nezan û tenbel
Ew her du cihan dibît mu'etîl¹

6324. Çendek ji diravî² bû me bîne
Nê kesbê helal gelek şîrîn e

6325. Gû: Emrê te ye te ku meram e
Bê emrîyê tu li min heram e

6326. Her rojê diçû bû suk û bazar
Bazarê penîr û ronî wî kar

6327. Gel murwet û rastî û duristî
Wî fayde he roj dihate destî

6328. Zur pê neçu dîtî ew peyember
Zavaşîfete ji dil mu'etîr³

6329. Nîşan jê didîn digût bi ferman
“Ha ev te çi hal e 'Ebdê Rehman”

6330. Gû: Ey bi fîday te bim hero car
Jinkek bû xû anî min ji enşar

6331. Wî Bab Enesê wî bab e Raf'î
Gû: Xêr e resûlê pak û şaf'î

6332. Çen daye ji mehreyê te ey yar
Pênc dirhemê zîvî gû bi ejmar

6333. Peyxemberî gû: Bikey diyafet
Her ne pezekî vekuj bû ulfet

6334. “Zadek tu durist bikey şîrînkar
De' wet bike çen birader û yar”

6335. Lew rojê welîme bûye sunnet
Ser zarê resûlê pakê ummet

6336. Yê gûtî Ebû Hureyreyê pak:
Mêvan bû kesek resûlê lewla

6337. Her ew bi xû bû çi bûye bîrsî
Peyxemberî bû ji zadî pîrsî

6338. Wî gûte heman ji ehlê xû ye
Wan bijlî ji avê hîç ne bûye

6339. Ferman dikirî: “Erê xudan xêr
Mêvanê me kî dibît biket têr”

6340. Buşelhe gûtî ji pakeenşar:
Ez ey bi fîday te bim hero car

6341. Wî gel xû dibir bû mal û xanî
Vêkra dê bixun çi hey ji nanî

6342. Wî gûte jinê nîhan di lêvan
Mêvanê peyemberî me mêvan

6343. Zu rabe bi çustî û çelenge
Zadek ji me ra bihîn direng e

6344. Wê gûtî me zad di malê nîne

¹ Betal, eware

² pere

³ Bêhndar, bêhnxeş

	Bes bessî biçukê min yeqîn e		Jinka wî didît ne zûr bi şayî
6345.	Butelhe gûtî bi keyf û şadî: Zu her çî heye durist ke zadî	6363.	Wê cilk û berg di bê serûber Ney pakij û şuştî û mu‘etîr
6346.	Tu helke çiray û mal bimale Binvîne biçûk bi her çî hale	6364.	Selmanî digû: Çira tu husay Ney karkirî û ne pişîr dilî şay
6347.	Zadê xû bihîne zu bi çustî Zad bine çiray bikuj bi qestî	6365.	Wê gûtî: Birayê tey Buderda Destê xû li vê cihanê berda
6348.	Ew mave ku çê biket çirayê Zadê xû ewan dixwar bi şayê	6366.	Nageh wî bira dihate xanî Nav çav di geş û şîrînzubanî
6349.	Ew mane wesa di xanî tarî Ew zadî dixun digel wî yarî	6367.	Roniştiye ew bi xuşkelamî Zu gûtî jinê bihîn te‘amî
6350.	Xwarin niye lê meker bi qestî Ba danê dev û xişînê destî	6368.	Gûtî: Tu kerem ke ey şîrînxûy Selmanî gûtî: Çima tu naxwûy
6351.	Mêvanî heta ku têr dixwarî Ew jî dinivin ne xwar çu parî	6369.	Gûtî: Tu bixwu binuşê cane Ez evro bi rojê bum nîhane
6352.	Weqtê sibehê diçûye mizget Gût bû wî resûlê pakê ummet	6370.	Hetta tu nexuy digûtî Selman Ez nabî bixum heta bû derman
6353.	“Mizgîn: Dikenî şevê dî Rehman Bew karê te kir bû qedrê mêvan	6371.	Mecbur bû ji ber dilê wî xwarî Şev hat û demê xewê bû tarî
6354.	Barî ji me ra hinarî ayet Enşarî xudan sexa ne xayet	6372.	Her yek diçû nav nivîn ji canî Rabuve xudanê mal nîhanî
6355.	Hêşta tu nehatî wan dianî Îman bi Xudê bi qelb û canî	6373.	Selmanî gû: Dê çî key bi tarî Gûtî: Qederek bi zîkrê Barî
6356.	Ew hez ji muhaciran diken zûr” Dilşafî ne pişîr wefa û pişîr nur	6374.	Gû binve hinek dî hêj ku zu ye Ev weqtê xew û giyanê tu ye
6357.	“Xeyrî xû divên bijîn bi xûşî Her çen bi xû rot û xuşşenuşî”	6375.	Gavek dî xû kir dikir bi naçar Hem rabû piyan bû karê her car
6358.	“Her kes ne çîrwîk û destmîçî ne Qurtar e li du cihan yeqîn e”	6376.	Dubare digûtî binve Selman Şebrê xû bikêşe ey musulman
6359.	Ya Reb tu tinê bi xû dizanî Enşarê peyemberê zemanî	6377.	Nêzîk bû heta sipêde xûş dem Weqtê kerema Xudayê e‘zem
6360.	Fexrek ku te daye wan bilind e Ecrek bi deyê mezin du hinde ***	6378.	Ew weqtê nivêj û zîkrê Barî Daxwaz û reca û girî û zarî
6361.	Wek bû me Buxarî xûş xeber da Selman bû birayê Babê Derda‘	6379.	Ew gave nîşanê merdê hişyar Ew gave kilîlê gencê esrar
6362.	Carek diçitin bû mal birayî	6380.	Gû: Rabe nihi eger tu zanay

	Karek tu bike nîhan bû mewlay		Karê vî biçûkî xir bi carek"
6381.	Nê nuke ye weqtê şevnivêjan Qur'an û du'a ji zikrebêjan	6398.	Ewwel eve bû biçuk yeqîne Ewladê muhacirê Medîne
6382.	Çendek dikirin nivêj û ta'et Hetta ku bi hev diçin cema'et	6399.	Nu'manê kuşê Beşîr ji enşar Ewwel bû ku hat resûlê muxtar
6383.	Selmanî gûti ji min bizane Zanî me evej hebîbê cane	8. Bînaun Nebîyyî 'Eleyhî's-Selamî Bî'aîşete Bîntî Ebî Bekrîn (Veguhaztina Aîşaya Kiça Ebû Bekirî bo Pêxemberî Silav lê Bin)	
6384.	"Rebbê te li ser te heq çî reng e Nefsa te wekî jina çeleng e"	6400.	Paşî ku Nebî dihat Medîne Heft meh di hilatibûn yeqîn e
6385.	Ger dê te rişayê heq niyaz e Her êkî bidey heqê wî taze	6401.	Ew pakeherem ku 'Aîşa ye Bû xû veguhazt bi xêr û şay e
6386.	Enşarî dihête nik peyşember Gû: Hu bi me gû birayê enwer	6402.	Paşî remeşan bû mahê şewwal Pîrûz bî wî newresîde neh sal
6387.	Gûti: We ye wek dibêjî Selman Selman ji me ye ji dil musulman	6403.	Pakij hesêb e neseb bijar e Kiç êke xelîfe yarê xar e
Ewwelu Mewludîl Muhacîrîne (Jidayîkbûna Yekemîn Zarokê Muhaciran)		6404.	Bûbekrê mezin yekem musulman Deyka wê digûtîne Ummû Ruman
6388.	Esmayê kiça xelîfê ewwel Pîrî feşl e bi zarê yarê ekmel	6405.	'Alîşîfet e çî 'alîşan e Ew yek ji bijareet jina ne
6389.	Ew bû herema Zubeyrê 'Ewwam Ew yek ji bijareet nîkunam	6406.	Mehbûb e li nik wî pîrî evîn e Nazdar e belê çî nazenîn e
6390.	Gû: Ev jine bû xudanê heml e Bew 'Ebdê Xudê ku kanê feşl e	6407.	Jin gencê 'ilûm û mahê taban Êk bûye ji 'alimê şehaban
6391.	Hîcret ku me kir ji bû Medîne Neh meh me tamam dibûn yeqîne	6408.	Çendan ji şehab û tab'îne Wergirtine jê heşîş û dîne
6392.	Hîna digehîme nêv Qubayê Ew hemle me danî pîrî ji şayê	6409.	Zur xûş diviya resûlê ummet Pîrî naz û şelal û qedr û hûrmet
6393.	Mîn anî bû nik resûlê dîne Mîn danî di kuşê wî şîrîne	6410.	Peyşemberî kes nekiryê mare Kiç bijlî ji 'Aîşa bijare
6394.	Gû: Qesbekê bîn ji bû me çak e Wî taze dicwî bi zarê pak e	6411.	Neh sal bû digel Nebî heyat e Wê hejde bû sal wî kir wefate
6395.	Wî tîfkire nav zuban û zarî Ewwel wî tîfa wî bû dixwarî	6412.	Hevdê remeşan bû mir şerefnak Merqed di beqî'e meqbera pak
6396.	Ew paşî ji bû du'an dixwazî "Ya Reb vebijît bi serfiraşî"	6413.	'Umrê wê gehîşte şêst û şeş sal Bû pêncî û heşt hîcreta 'al
6397.	"Ya Reb tu bikey ji dil mubarek		

6414. Şed rehmet û şed hizar rîda ye
Ser ruh û rewanê 'Aîşa ye

**Mîn Huneynîn el-Muhacîrîne Îla Mekketel
Mukerremetî (Xerîbiya Muhaciran bo
Mekkeya Pîroz)**

6415. Ferman dike 'Aîşa şîrînkâr
Nazik herema resûlê muxtar

6416. Hîna me gehîn Medîne pake
Ewwel ji me xûş nehatî xake

6417. Babê me digel Bîlalê meşhûr
Ta wî bûne ew ji canê rencur

6418. Ez çum dê serê bîdem ji wan e
Ehwalê hewe me gût çewa ne

6419. Bûbekrî dema digirtî tayê
Ev şî're digût bi aye ayê

6420. Her kes lê dibîte roj di male
Nêv xîzm û kewan di cê û pale

6421. Nêziktir e lê mirin ji pêlav
Hîvî bi heyatê nîne her gav

6422. Ev rege digût di ta Bîlalî
Ber sûzê weşen bi ah û nalî

6423. Ya Reb dê bibît ku ez dubare
Bînim di nuwalê Mekke ware

6424. Nêv çîmenê Îzzîr û Celîlan¹
Çav ron bî bi Şam ew Tefîlan

6425. Geryameve ez bû nik peyember
Mîn qîşe ji bû digût seraser

6426. Wî gût bi du'a ji zatê Barî
Ya Reb tu xebîr û agedar î

6427. "Şîrîn bike nik me ev Medîne
Çêtir ji wê Mekkeya şîrîne"

6428. "Tu xak û hewayê wê bikey xuş
Xêr û bereket di wê bikey bûş"

6429. Tayet wê bû Cuħfe² key rewane
Wê rojê bû meskenê cwîya ne

**9. Ewwelu Lîwain 'Eqedehu 'Eleyhî's-Selamî
Lî'emmîhî Hemzetî (Alaya Yekemîn a ku
Pêxemberî Silav Ser Bin bo Mamê Xwe
Hemzeyî Girêday)**

6430. Damezrî dema resûlê serwer
Nêv ehlê Medîneya munewwer

6431. Îxlasê muhaciran çewa ne
Enşarî du hinde canfîda ne

6432. Ev dîne belav dibît yeqînî
Narađî divê bi can nemînî

6433. Ayet ji Xudê bû hate xware
Hun cengê biken digel neyare

6434. Peyxemberê piş buha û seng e
Rabû bi kemalê dîn bi ceng e

6435. Wî nijde firêkirin bi tedbîr
Kardîde³ bi cengê tîr û şîmşîr

6436. Çen carê bi xû bû herbê çuye
Wî şer dikirin bi destê xû ye

6437. Wî cumle xeza me wek bihîstî
Kîçe çî mezin çî heft û bîst in

6438. Ew yê ku bi xû di wan fikir şer
Neh bûn Uħud û Huneyn û Xeyber

6439. Taîf, Benû Muşteleq ji wan e
Eħzab û Bedir di bê guman e

6440. Gel cengê Benû Qureyze nam e
Fetħa Mekehê dibin temame

6441. Nîjdê⁴ ku peyemberî hinarî
Ew heft û çil in me wek jimarî

6442. Ev nijdeye pêş heman bi defter
Sernijde ye Hemzeyê dilawer

¹ Îzzîr û celîl du nebat in ku li Mekkeya Mukerrem baş
tên zanîn. (Ev jêrenota Şuşî bi xwe ye)

² Cihê miqatê ku kesên ji Misir û Sûriyê ji bo hecê yan
ji umrê tên Mekkê dikevin İhramê.

³ Şolzan, bi tecrûbe

⁴ serî

Serîyyetu Hemzetîbnîl Muttelîbî (Serîya Hemzey)

6443. Hîcret digehîşte mahê heşt e
Alayekê kej dibestî qîşt e
6444. Alayê wî bestî pêş hema ne
Bû mamê xû Hemze pehlevan e
6445. Sih mêr ji muhaciran bijare
Kardîde hemû di namidar e
6446. Bûmursîd e lew heman 'elemdar
Ferman kire wan hebîbê muxtar
6447. "Karwanê Qureyşîyan bû Şam e
Rêkê bigirin ji wan" temame
6448. Lê qet'ê biken rîya welatî
Zad belkî li wan dibîte qatî
6449. Çûn ta digehîne karewane
Bûcehlê le'în serûkê wan e
6450. Wan dîn li kinarê behrê şure
Sê şed wî digel ji dîn di kuçe
6451. Mecdî ji Cuheynîyan ku zanî
Ew bû berevanê wan ji canî
6452. Ger ber wî neba îmamê Hemze
Da gêrî serê rîyê wî berze
6453. Zivrîneve bû Medîne taze
Bê herb û xênîme bê niyaze

10. Serîyyetu 'Ubeydet-ubnu'l- Ĥarîşî (Serîya 'Ubeydê Kurê Ĥarîşî)

6454. Ev sale bû her ku wî dibestî
Alayekê dî bi pakedestî
6455. Bû lawê 'Ubeyde yek ji pismam
Hilgirtibû Mîstîhê nîkunam
6456. Şêst kes ji muhaciran xudan nav
Çûn qafila Qureyşîyan biken rav
6457. Rabux li Ĥicazê yek nuwal e
Ew geştine karewan û male

6458. Serdarê du şed kesane hemyan
Bab Ĥerb e bi navê Babê Sufyan
6459. Wan havêtîye êk tinê bi tîran
Ney bûye mecalê derb û şîran
6460. Hindan ji xû karewan revandî
Hindan bi şerî xû gêzirandî¹
6461. Mîqdadê kuçê 'Emir ji merdan
Wek 'Utbe bi navê babî Xezwan
6462. Îslam bûne ew nîhan nîkunam
Wê rojê digehine ceysê îslam
6463. Ew Se'dê bi navê babî Weqqaş
Havêtî li pêş heman bi îxlas
6464. Ewwel ew e tîr di rahê Barî
Havêtîye duşmin û neyarî
6465. Qurtar bûye karewanê wa ye
Wan bêk nebirin zêfer çu laye
6466. Geryaneve bû Medîne 'al e
Ney kujtin û ney xênîme mal e

11. Serîyyetu Se'd-îbnî Ebî Weqqaşîn (Serîya Se'dê Kurê Babê Weqqaş)

6467. Hem bestî 'elem bû yarê mêrxas
Ew Se'dê wî bab e Babê Weqqaş
6468. Gel bîst ji muhaciran fidakar
Mîqdadê ji Eswedî 'elemdar
6469. Wî taze hinarte layê Ebwa
Emma çi nedîn neyar û e'da
6470. Ew sal wî demî gehîbû neh mah
Bê ceng û xênîme kir ewan rah

12. Xezwetü Weddanî Wehuwe Ewwelu Mexazîhî Sellellahu 'Eleyhî We Sellem (Yekemîn Xezwa Peyxemberî Silav lê Bin Xezwa Weddan)

6471. Ev sale² dema digeşte axir
Derkeftî bi xû resûlê faxir

¹ xapandin

² Destpêka sala hîcretê meha Rebî'ul Ewwelê (jêrenote Şuşî ye)

6472. Ew çu di şefer ji bû xezayê
Bû wan nehezê Xudê nedayê

6473. Şêst gel xû birin ji wan bijare
Bû qafle Qureyşîyê neyare

6474. Wî danî li cê xû nîv Medîne
Ew Se'dê 'Ubade nav şîrîn e

6475. Ew çubû heta digeste Weddan
Karwanê Qureyşîyan nedî wan

6476. Meşhûr e Benû Dûmre êt Kînane
Mexşî kuşê 'Emrî mezinê wan e

6477. Dûstînî digel dibestî taze
Bê şer zivirî bi serfîraze

13. Wefatû Hazîhîs Senetî (Mirinên vê Salê)

6478. Ev sale bû mir hevalê me'lûm
Bab Hîdmê bi navê taze Kulşûm

6479. Ew yê li Quba resûlê ummet
Mêvanê wî bû bi qedr û qîmet

6480. Es'ed jî kuşê zûrareyê yar
Ew mezn û neqîbê Neslê Neccar

6481. Xirbûneve ew li nik peyember
Ey gû bi fîdayê tuy ne yekser

6482. Es'ed li me çu neqîb û serdar
Êkê dî ji bû me danê dildar

6483. Peyxemberî gût şîrîn zubane
"Ez hingû neqîb û hûn bira ne"

6484. Gûtî hemîyan: Me tu hebîb î
Zêtir me nevê ku tu neqîb î¹

EZZEHRETU'S-ŞALÎSETU (KULÛKA SÊYÊ)

Fî Hewadîs-Senetîs- Şanîyetî Mînel Hîcretî (Bûyerên Sala Duyê Koçî)

6485. Ev sale ji hîcreta wî du ye
Pîrûz bî li wî ku bûyenû ye

6486. Peyxemberê pîr kemal û îqbal

Hetta ku ji hîcretê çu yek sal

6487. Wî danî 'eceb binaxe bû dîn
Emma bi kemalê ray û zanîn

6488. Çendek ji muhaciran û enşar
Wî kirne bira bi canfidakar

6489. Karek bû kirî ji kanê hîkmet
Nîşanê siyaseta û şhamet

6490. Wan Ewsî û Xezrecan ji enşar
Kîrbûne li pêş wî çen ji kuştar

6491. Evroke bûyîn bi dînê îslam
Gel yekdî di dil xûş û xudan kam

6492. Xû zêde muhacirê Xudayî
Wan bûne bira bi canfidayî

6493. Rêkkeftî ji bû resûlê serwer
Îslamê bigêrî êk û êkser

6494. Ev hal e munaîqan nexûş hat
Bûxd û heseda di dil bi cuş hat

6495. Neyxaşme serûkê wanê gumrah
Ew neviyê Selûlî 'Ebdê Ellah

6496. Emma tu bibîn hebîbê muxtar
Bew 'ehdê muhaciran û enşar

6497. Der girtî li ser munaîqînan
Pîr can xerez û xudanê kînan

6498. Lewra ku hebû mecal bi herhal
Vî halê şîrîn û pak û biken tal

6499. Wî kîştê werîsê dîn biken xav
Ev halê munaîqan e her gav

6500. Ev kare wekî wî kir duristî
Hem 'ehdî li gel cwîyan dibestî

6501. Lew rojê hebûn di nêv Medîne
Cwîyê Benû Qeynuqa' bi kîn e

6502. Ewladê Qureyze nêv Fedik bûn
Ewladê Neqîrî wan li nik bûn

6503. Xû jurî Medîne şehre Xeyber

¹ Cîgirê serok

- Çen qel'e tijî cwî bûn seraser
6504. Wek taze dihat resûlê dîne
Ew bûne li gel wî zarşîrîn e
6505. Wan hîvî hebûn bi her çî hale
Bû dîne cwîyan biden wî pale
6506. Neyxaşme didîn ku qîble îslam
Ew Beyte Muqeddesa li lay Şam
6507. Peyxemberê me'dena wefayê
Ustazê siyaset û dehayê
6508. Bew xulqê evî û teb'ê şîrîn
Bew 'eqlê selîm û canê nûrîn
6509. 'Ehdek wî digel cwîyan vebestî
Peymanê şedaqet û duristî
6510. Her kes ji me ser 'eqîde û dîn
Gel yek dî durist û rast û rengîn
6511. Wî her we ji rayê piřr şewab e
Bû wan dinivîsî yek kîtabe
6512. Ma beynê muhaciran û enşar
Ta mayne bibin heval û hemwar
6513. Hem danî di vê kîtabê taze
'Ehdek bû cwîyan ku wan niyaze
6514. Ser dîn û 'eqîde û cih û mal
Madem ku neken çî pîseef' al
6515. Êmin bû jinû resûlê ummet
Bew karê kirî ji 'ehd û wehdet
6516. Êk dest bû Medîne piřr buha ye
Wêca dê bi xû biçît xezaye
6517. Peyxembere serwerê ename
Ser'esker e hem bi xû îmam e
6518. Ger yar bî Xudê bi harîkarî
Vê 'alemê dînte der ji tarî

1. Xezwetu Buwaîîn (Xezwa Buwaîe)

6519. Ev sale bû meh rebî'ê ewwel
Çubûye buwaî resûlê ekmel
6520. Ew yek ji çelêt Cuheyne nave
Nêzik e ji Yenbû'ê du gave

6521. Leşker du şed in mişext û enşar
Yekser bû resûlê heq fîdakar
6522. Ala wî bi destê Se'dê Weqqaş
Kardîde û qehreman û mêrxas
6523. Wî danî li cê xû nîv Medîne
Ew S'edê kuřê Mu'az emîn e
6524. Karwanê Qureyşîyêt di bednam
Wê teteve lew ticareta Şam
6525. Ser qafîle wan Umeyye bedkar
Gel pê nê şed û du hizar şutur bar
6526. Wan zanî eger kesek bû gûtî
Îslam dê bihên bi cergê şutî
6527. Rê gurî neçûne bû rîya 'am
Qurtar bûne ta ji destê îslam
6528. Tal'i negehişte karewanî
Geryave peyemberê zemanî

2. Xezwetu 'Uşeyretî (Xezwa 'Uşeyre)

6529. Hem rabû diçû 'Uşeyre nam e
Yek cwî ye ji Yenbû'ê temam e
6530. Ev sale gehî Cumadê Pêşî
Rê bigrî ji qafîleya Qureyşî
6531. Wî Bûselemê emîn û sengîn
Dana li cihê xû taze rengîn
6532. Ala wî bi destî mamê Hemze
Şahîb hunerê bi rêz û terz e
6533. Leşker wî digel du şed zalam in
Kardîde ne xir di nîkunam in
6534. Hetta digehin 'Uşeyre gah e
Rabûrî bû karewan di rahe
6535. Hatîn Benû Mudlecî 'eşîret
Bû nik vî resûlê taze şîret
6536. Dûstînî digel wî çak dibestî
Ew 'ehdê emînîy û duristî
6537. Hîvî ku neman li wan neyaran
Geryave serûkê şehreyaran

6538. Ev her du sefer ji rengê Ebwa
Bê herb û xênîme bûn ji e'ida

6539. Emma wî tirs gehande wane
Wan can û ceger bû pişr ji jane

6540. Wan gûti yeqîn e ev zelame
Dê bigrî li ser me rahê Şam e

6541. Wan bîr nedihat ji cîfeyê can
Ew karê kirî şehîfeyê wan

6542. Wan kirne gelî pitir du salan
Çen dîtî ewan ji talehâlan

6543. Peyxemberê pişr kemal û hîkmet
Barî ku hinarî bes bû rehmet

6544. Pişê wî niye ne zîlm û bedkar
Ney xaret û rêgirî û kuştar

6545. Ew her çî diket ji bû Xuda ye
Ger sulh û eman e ger xeza ye

6546. Lazim bû li ser ewan binêrin
Ger ew ne di kuşefam û hêr in

6547. 'Ehdek ji xû ra digel bibestî
Ew gel wî durist û rast biwestî

6548. Xurtî çu niye di dîn çî care
Çakî û xirabî bûn diyar e

6549. Her kes neketin gudarê şeytan
Bawer bi Xudê biket ji îman

6550. Destê wî gehişte çimbilî çak
Dê her du cîhan bibî şerefnak

3. Xezwetu Bedrîn eş- Şuxra (Xezwa Bedra Biçuk)

6551. Geryave li ev 'Uşeyre rahe
Deh roj di bizan ne çûn ji mahe

6552. Kurzê kuşê Cabirê perêşan
Êk bûye ji tabî'et Qureyşan

6553. Gel çen kesekan ji bed sigalan
Mala tê Medîne bir bi talan

6554. Çendek ji merr û ji hêştirêt çak
Ta zanî xeber resûlê lewla

6555. Rabûye bi leşkerek temame

Belkî ku xilaş nebît zelame

6556. Zeydê kuşê Harîsey yeqîn e
Wî danî li cê xû nêv Medîne

6557. Ala wî bi dest 'Elî ji alan
Ew çuye bi lez li duvê talan

6558. Ta geşte nuwalê nav lê Sefwan
Nêzikî Bedir çî kes nedî wan

6559. Ew kurze xilaş bû gel hevalan
Geryave Nebî bû layê malan

6560. Ev xezwe bi navê Bedrê pêşe
Bû Bedrê mezin şebir bikêşe

4. Serîyyetu 'Ebdillâhîbnî Ceşşîn (Serîya 'Ebdullahê Kurê Ceşşî)

6561. Ev sale bû meh Cumadê sanî
Yek nijde Nebî hinart nihanî

6562. Wî gûte Ebû 'Ubeyde mêrçak
Meşhûr e emînê ummeta pak

6563. Karê xû bikey bi tîr û şîre
Bû nijdekê dê te kem emîre

6564. Ew rabû pîyan bi kar û bar e
Gel heşt ji muhaciran bijare

6565. Rabûn dê biçin ji ber evînê
Ber şahê Medîne girt girînê

6566. Peyxemberî zanî hal çewa ne
Êkê di bedil fikir rewan e

6567. Ew 'Ebdê Xudê ji can cegerzur
Babê wî bi navê Ceşş e meşhûr

6568. Yek name ji bû nivîsî taze
Bû taze beyan fikir niyaze

6569. Paşî du rojan vexwîne name
Paşî we bikey ku min meram e

6570. Bû hemrehê xû bibêje ku ye
Her çî ku nehêt bi keyfê xû ye

6571. Ser emrê Nebî vekir kîtabe
Emrê wî diket bi xûş xîtabe

6572. Lazim tu biçî bû Nexlegahê

	Da bigrî ji Mekkîyan tu rahê		Kujtin di meha heram te bû kir
6573.	Mabeynê Mekê û Taîfî ew Yek dul e bi rêwbar û rehrew	6591.	Bû çî tu dikey nebûyî karek Kes des nekene xênîme carek
6574.	Bû leşkerê xû dikir beyane Rađîbûne xir ji hubbê cane	6592.	Lewma wî kirin heval û yare Ew ma di dilê xû şermezare
6575.	Ew çûne hemû bi canfîdayî Bijlî du kesan ji wan vemaî	6593.	Derbuve ji bû Qureşîyêt bed Derheqqê şehabe û Muhemmed
6576.	Yek Se‘dê wî bab e babê Weqqaş Xezwan puserê di ‘Utbe mêrxaş	6594.	Ew mahê heram diken helale Xun rê û birin esîr û male
6577.	Wan her du hebûye yek deware Her carê dibûye yek suware	6595.	Her we bû cwîyan mecal vebûye Wan zûr dikirin ve guftûGû ye
6578.	Wenda bû neçûn ji ber dewarî Leşker dimeşît meded ji Barî	6596.	Îslam xû gelek dibûne xemgîn Ta Barî ji bû hinarî mizgîn
6579.	Ew çûne nuwalê Nexleya kuş Karwanê Qureşîyan dihêt zûr	6597.	Ayet bû Nebî di hate xware Şabûne hemî heval û yare
6580.	Ser qafîle wan kesek gilav e ‘Emrê kuşê Heđremî bi nav e	6598.	Fermanê Xudê bi neşşe tenzîl Pisyarê diken ji tu bi tebcîl
6581.	Newfel wî digel birayê ‘Uşman Yek dij hekemê wî babe Keysan	6599.	“Şer ku ye di nêv meha heram e Tu bêje gunah e zûr zelum e
6582.	Merdek ji şehabeyan xudan cah Waqîd ewê bab e ‘Ebdê Ellah	6600.	Emma nê men‘î li rahê Barî Lew dînê Xudê bi heq hinarî
6583.	Tîrek didete serûkeyê wan ‘Emrî diketin di gavê bê can	6601.	Lew Ke‘be û Mescîd-el heram e Hem ehlê wî der biken bi ‘ame
6584.	‘Uşman û hekem dibûn esîr e Newfel direvît ji bayê tîre	6602.	Mazintir e ew li nik Xudayî” Êk êke nexaşme xir tebayî
6585.	Ev kare kirin ji layê xû ye Heyva recebê jî tazenû ye	6603.	Kuştin xû eger çî zûr gunah e Neyxaşme di van herame mahe
6586.	Pêncêkî gûtî dideyne serwer Hêşta ku nebûye ew di dîn fer	6604.	Emma çu niye digel ewan ew Vî karî ewê diken ji can ew
6587.	Ewwel eve bû xênîme anî Îslamê bi hîmnet û cewanî	6605.	Madem weku müşrik û Qureşî Ev karê ewane paş û pêşî
6588.	Ew ‘Ebdê Xudê reysê nijde Geryave bi sefiraz û mijde	6606.	Ney lewme ne ‘eybe ney gunah e Xunrêjî di van herame mahe
6589.	Êxsîr û dewar û mal dianî Bû xidmetê serwerê zemanî	6607.	Hîna ku dihatî taze ayet Dilxûş bûne ehlê dîn ne xayet
6590.	Peyxemberî gût emîrê leşker	6608.	Wergirtî xênîmeyê helale

	Ew her du esîr wî dan bi male		Neslê Selemey bû mizgeta wan
6609.	Lewra vekirîn esîr Qureyşan ‘Uşman digêrêve mal perîşan	6626.	Ew mizgete pirr ji hevv û bar e Ew Mizgetê Qibleteyn diyare
6610.	Ew maye li ser ne taze dîne Hetta sikitî bi derd û kîne	6627.	Du rek‘e kirin resûlê serwer Wî paşî didaye Ke‘beyê ber
6611.	Îslam bû Hekem ji fîbê canî Ser destê peyemberê zemanî	6628.	Ger mêr û jin in li du wî meimûn Şeffêt xû bedil kirin bi me‘lûm
6612.	Ew ma li Medîneyê se‘îde Lew Bîrê Me‘ûne bûy şehîde	7. Xezwetû Bedrîn el-Kubra (Xezwa Bedra Mezin)	
5-6. Ferduş Şîyamî we Şerfûl Qibletî Îlêl Ke‘betî (Ferzûna Rojîyê û Wergêrana Qible bo Ke‘bê)		6629.	Mahê remeðan di salê şanî Çu Bedrê peyemberê zemanî
6613.	Ev sale du ye di mahê şe‘ban Rojî biye fer li ser musulman	6630.	Bû hevde ji meh xezayê Bedr e Ew cengê bi nav û pirr bi qedr e
6614.	Heyva remeðan bi xêr û bar e Her kes çu ‘uzir nebin neçar e	6631.	Ger yar bî Xudê ‘ezîmê şan e Dê bin di Bedir di kameran e ***
6615.	Şe‘ban digehîşte nivê ev sal Qible kete layê Ke‘beya ‘al	6632.	Karwanê Qureyşîyê di bednam Geryave bi bûşî ew li lay Şam
6616.	Lewra weku fer bûyîn nemaze Nê qible Qudis bû çak û taze	6633.	Karwanekê bûş û malekê zûr Gel sîh kesekan di hêc û mexrûr
6617.	Ta salek û niv ji paşî hîcret Ev mijde bû hat ji şahê qudrê	6634.	Ser qafîle û serûkê hemyan Ew Şexre bi navê Babê Sufyan
6618.	Lewra ku resûlê pak û pirr nur Hîvî li Xudê hebûye çen zûr	6635.	Cibrîlî dida resûlî mijde Dabiçîne berayê wan bi nijde
6619.	Dagêrî du çav di asemanî Ya Reb tu miradê min dîzanî	6636.	Peyxemberî gûte wan bi ferman “Ellah didetin we we‘d û peyman”
6620.	Qiblê bike Ke‘beya ‘ezîme Ew beytê we mazin û qedîm e	6637.	“Dê yek ji du taîfê di Mekke Bû hingû dibîte bar ne şekk e
6621.	Ew nik ‘ereban gelek bi qedr e Nazdar e cihê kemal û fexr e	6638.	Yan qafîle dê ji wan sitînîn Yan dê ji hewarê kam bibînîn
6622.	Ûmêd e ku qible ew bibîtin Îman bi te û bi min bihêtin	6639.	Pê xûş e we karewan ji canî Ew dê bî ewa Xudê dîzanî”
6623.	Her gavê di dil bû ev niyaze Hetta ku Xudê dida wî taze	6640.	Ew rabû piyan bi kar û bar e Gel sê şed û şezde kes bijare
6624.	Gava bû wehî dihate xware Ew bûye di nêv nivêj diyar e	6641.	Têkhel ji muhaciran û enşar Gel wan du suwar hesp bi ejmar
6625.	Sêşembî ye nivru nivê şe‘ban	6642.	Mîqdadê kuşê ‘Emir xudan kam

Yê dîke dibên Zubeyrê 'Ewwam
6643. Gel heftê şutur bû wan bi carek
Her sê kes û çar kesî dewarek

**Teccehhuze Qureyşîn Lîl-Mesîrî
(Xweamadekirina Qureyşîyan bo Cengê)**

6644. Ser qafileyê Qureyşîyan ew
Ger zanî eger ji huşê can ew
6645. Serdarê muhaciran û enşar
Dê hête berayê hêştir û bar
6646. Dîmdîm wî firêdikir bi xare
Zu bêje Qureyşîyan heware
6647. Rabin ku Muḥemmed û hevalan
Karwanê me dê biben bi talan
6648. Qaşid ku gehişte nêv Qureyşan
Rabûne bi can û dil perêşan
6649. Rabûn bi çek û sîlah û kare
Nêzikî hizar kesan suwar e
6650. Şed hesp û şutur dibûne hef şed
Gel nan û zexîreyê çî bê hed
6651. Hatîn hemû mazinan seraser
Bes Bûlehebê le'în û bedker
6652. 'Asê kuṛê Haşimî wî qerdar
Batî xû rewane kir siyehkar
6653. Nêzik bû neçît Umeyyeyê pîr
Ta çuye wî 'Uqbeyê Xudêgîr
6654. Mecmer wî tijî 'itîr bû anî
Gû bigre tu jî ji wan jinanî
6655. Naçar bû diçû ji kîbr û fexre
Nazanî ecel di kaxê Bedr e
6656. Ew çûne hemî ji cerg û cane
Pîçek hebû xewfê wan Kînane
6657. Lewra ku ji mêje wan 'edawet
Wan tirs e ne wek bihên bi furset
6658. Şeytan çu bi şiklê kak Suraqe
Şula wî ji mêje her nîfaq e
6659. Gû herne şerê Muḥemmed û yar

Kes nîne bişête hûn bi kuştar

6660. Hun fikrê neken ji yek Kînane
Ez bextî didem we piṛr ji cane

6661. Ew êdî diçin bi kar û bare
Bû layê Bedir ji bû heware

**Xurûcun Nebîyyî 'Eleyhî's-Salam Îla Bedrîn
(Derketina Peyxemberî Silav lê Bin bo Bedrê)**

6662. Peyxemberê heq bi tazekarî
Ew şembîyê çu meded ji Barî
6663. Dana li cihê xû yarê mêçak
Meşhûr e Ebû Lubabeyê pak
6664. Alayê mezin bi destê Muş'eb
Yê kiçe bi dest 'Elî mucerreb
6665. Ew çûne bi xêr û şayî vêkra
Hetta digehî nuwalê Şefra
6666. Hîna digehişte ev meqame
Caus wî hinarî du zelame
6667. Nav êkî Buseysê piṛr wefa ye
Yê dîke 'Edîyê canfîda ye
6668. Geryaneve gûtî: Karewane
Nêzikî Bedir bûyîn ewane
6669. Sê kes di hinartibûn ji pêşan
Bû layê hewarê wan Qureyşan
6670. Ew Se'd û Zubeyr û şêr 'Elî ne
Ew çûne du kes ji wan ve dîne
6671. Pursîbû ji wan resûlê piṛr şan
Avkêşî dikeyn gû bû Qureyşan
6672. Gû: "Çen hene ew suwar zelame"
Wan gûtî neşem bibem temame
6673. Çen ser dibirin gûtî ji hêştir
Her rojê bû meṭbexa xû leşkîr
6674. Roj heft e gû roj deh in bi ejmar
Zêde me li nik çu nîne exbar
6675. Peyxemberî gû: "Ji min diyar e
Neh şed hene ta dibin hizare"
6676. Gû: "Baş e nihi li ku ye leşkîr"

- Nêzik e gûtin li paşî ev gir
6677. “Kî hatiye gû ji wanê serdar”
Wan pazde kirin ji wan bi ejmar
6678. Mîn cumle Umeyyeyê pelîd e
Bûcehlê şeqlî digel Welîde
6679. Wek ‘Utbe û Şeybe êt Rebî’e
Gel Hâriş û Zem’e êt şenî’e
6680. Bûlbûxturîyê kuşê Hîşamî
Serhengê Hekîm kuşê Hîzamî
6681. Peyxemberî gûti: “Mekkeya pak
Havêti ji bû we cerg û mêlak”
- Îstîşaretuhu ‘Elehîs Selamî Bîeşhabîhîl Kîramî
(Şêwra Pêxemberî Silav lê Bin li gel Hevalên
Hêja)**
6682. Peyxemberî gû: “Gelî şehaban”
Ey engûxudan reî şewaban
6683. Fikra xû ji bû me hûn bibêjin
Sirra di dilê xû da birêjin
6684. Bûbekrî gûti û xûş xeber da
Her we ‘Umerî bi lêv şekker da
6685. Mîqdadê kuşê ‘Emir helista
Pêş destê peyemberî diwesta
6686. Gû: Ey tu resûlê heq ji Barî
Bû wî tu here bi tazekarî
6687. Wek qewmê cwîyan digûte Mûsa
Wellah ne dê bibêyn me hûsa
6688. Gûtin here gel Xudê xû bû şer
Em lêre bêhin dideyn seraser
6689. Em belkî dibêyn penah bi Ellah
Tu gel wî here şerî bi dilxwah
6690. Em gel hewe xir di canfiday in
Dê cengê bikeyn heta ku mayîn
6691. Bû her cihê tu biçî bi cenge
Wellah digel te yîn ve renga
6692. Dilxûş bû Nebî bû wî du’a kir
Carek di gûti: Bibên gelî yar
6693. Ew Se‘dê kuşê Mu‘azê mêrser
Tim rabû piyan li pêş peyember
6694. Ez bêm gû tu behşê mey ve enşar
Peyxemberî gûti: Belê şîrînzar
6695. Wî gûti: Belê me anî îman
Paşî me didate ‘ehd û peyman
6696. Êdî tu here bi keyfê canî
Bû emrê Xudê tu wek dizanî
6697. Wellah biçî bû nîvê behre
Em gel te dihêyn ji can û fexre
6698. Ger medhe nebî me ehlê ceng in
Nêv me‘rekeyan bi can û cerg in
6699. Ger yar bî Xudê di gavê kuştar
Dê çav li te ron bibin bi enşar
6700. Êdî tu here meded ji Barî
Ew bû me bese bi harîkarî
6701. Dilxûş bû resûlê pişr ji qedr e
Ew rabû diçû bû layê Bedre
6702. Ferman kire wan resûlê sengîn
“Ey bû we li nik Xudêve mizgîn
6703. We‘dê wî ji bû me hate xware
Du ʔaife yek me dê bî bare
6704. Ez sundê bi zâtê heq dixwînim
Dê bêji cê mergê wan dibînim”
6705. Çu geşte serê nuwalê Bedre
Bû ûrdîgehê demek xû bigre
- ‘Îru Qureyşîn we Nefîruhum (Karwanê
Qureyşîyan û Derketina Wan)**
6706. Ser qafileyê Qureyşîyan ew
Zanî ku Nebî dihête wan ew
6707. Lada ji Bedir bû layê behre
Ta geştîye Cuhfe di çî qehr e
6708. Wî zanî ji wan gû bûye qurtar
Qaşid wî hinarte Mekke ev car
6709. Qurtar bû me karewan bi carê
Hacet niye kes nehên hewarê

6710. Bûcehlî digû kurê Hîşamî
Wellah me dê biçîn temamî
6711. Hetta me diçîn nuwalê Bedre
Sê roj dê li wê bibîn bi fexre
6712. Sê roj dê li wê bikeyne şîlan
Meynuşî û keyf û qal û qîlan
6713. Guh lê bî heta 'ereb hemane
Tîrsa me bikefte canê wane
6714. Exnes gû kurê Şerîqî taze
Ey Zuhri me bû we yek niyaz e
6715. Qurtar bû me karewan û male
Em çak e biçînve bê zewale
6716. Geryaneve Zuhriyan temamî
Gel wan 'Edewî bi nikunamî
6717. Talib ku biray xelîfê çar e
Hem hatibû ew bi canê şare
6718. Mabeynê wî û kesek Qureysî
Bû 'acizî û qisêt nexûşî
6719. Wî gûtî li mêje tu me zanî
Tu layê Muḥemmedî nîhanî
6720. Geryave ewîş bi xêr û şayî
Ew yêt dî hemû diçûn tebayî
6721. Ta geştine ew binê nuwale
Pîrûz nebî wan ve cê û pale
6722. Ba emrê Xudê dibarî baran
Zur Barî li ser ewan neyaran
6723. Neşyane li cê xû rabibin 'am
Kêm Barî ji ûrdîgahê îslam
6724. Ew remle çî ron e şîbhî av e
Req bûye bû wan hinek di gave
6725. Hetta ku Nebî bihête xwarê
Ser axirê bîr biket qerarê

**Teheyîetu en-Nebîyyî 'Eleyhî's-Selam li
Me'reketîl Qîtalî (Xweberhevkirina
Pêxemberî Silav lê Bin bo Cengê)**

6726. Hîna dî resûlê piṛṛ kemale
Hatî Qureysî binê nuwale
6727. Ew rabû ji pêşî wan bû avê
Ta geşte berayê bîr di gavê
6728. Wî fikre bigêrî ûrdîgahe
Tim gûtî Hubabî¹ piṛṛ ji cah e
6729. Aya eve emre hat ji Barî
Yan hîle ye fennê herbikarî
6730. Wî gûtî: "Nexêr ve mekr û hîle
Gû: "Min bi fîda vî cêy bihêle
6731. Rabe dê biçîn bû axirê av
Da bêne derê ji dujminan çav
6732. Dê ser bigirîn evê dî bîran
Wêca dê biçîne wan bi şîran
6733. Guhdayê peyemberê zemanê
"Reiya te gûtî gelek cewan e"
6734. Hem Se'dî digûtî: Ey peyember
Keprek bû te çê dikeyn bû sêber
6735. Tu ronê di navê nazidare
Dê nik te girê bideyn deware
6736. Em êdî diçîn bû kaş û meydan
Çendî me dişêyn bi derb û lêdan
6737. Ger em dibûyîn xudan zêfer ew
Xû ew me heman meram e her ew
6738. Ger yadî Xudê neket bibînî
Lazim bû Medîne baz helînî
6739. Hindek nê hene li wê te eḥbab
Her gavê fîdayê tun bi day bab
6740. Ger zanîba wan dihêy bû cenge
Da hêne şerî ji dil çeleng e
6741. Ew bû te hemî di canfîda ne
Nuşret dê bibînî tu bi wan e

¹Hubab bîn Manzûr (jêrneta Şuşî ye)

6742.	Peyxemberî gû: “Xudê te yar bî Ta mayî xudanê bext û bar bî”	6758.	Bû cengê peyemberî di hare Yek çakesuwar dikir rewane Gû: Seyrê ke leşkerê ewane
6743.	Hîna wî didîn Qureyşî bedkar Hatin bi çek û sîlah û duşwar	6759.	Ew ‘Emrê kuşê Weheb bi nave Ew çubû meramê her di gave
6744.	“Ey gûtî Xudê tu çak dîzanî” Min her tu mu‘în û piştewan î	6760.	Geryabû li dûrê ceşşê Ehmed Nêzîke gûtî bibin bi sê şed
6745.	“Hatin qureşî di pişîr xurûr e Bû cengê min û tu bê quşûr e”	6761.	Emma gû wekî ewan dibînim Ez zêde bi cerg û can dibînim
6746.	“Ew we‘dê te daye min şîrîn e Evro tu helakê wan bihîne”	6762.	Hatîne dibêjî ew bû merge Bêqam dê biken digel me cenge
6747.	Peyxemberî ‘Utbe dî digel wan Kardîde bû ew gelek reîzan	6763.	Wan nîne hewar ji xeyrî şîran Binbir dê biken me law û pîran
6748.	Gû: “Yê he suwarê hêştira şur Bû çakî û qencî ney gelek dur	6764.	Her yek dê yekî bigêrî bê can Ka paşî dihête kuştin û yan ¹
6749.	Ger ew ji wî ra biken gudarî Nahête rîya ewan çi xwarî”	6765.	Hun êdî biken wekî dizanin Ey hûn hemî ehlê huşê can in ***
6750.	Hatîne hinek ji tînîyan ew Bû kaniyê peyemberê zeman ew	6766.	Rabûye Hekîmê bab Hîzam e Çu lalê serûkê ‘Utbe nam e
6751.	Peyxemberî gû: “Bila vexwune” Wan têr divexwar û paşî çûne	6767.	Gû ey tu xudanê fehm û ray î Ger her te divê bijî bi şayî
6752.	Wan her çî ji bîrê av vexwarî Wê rojê cîhan li wî bû tarî	6768.	Nêv qewmî bi rêz û mu‘teber bî Ta mayî bi nav û behrewer bî
6753.	Bes yek ne Hekîm kuşê Hîzamî Qurtar bû dema revîn bi ‘amî	6769.	Gel leşkerî tu bizivre male Vî halê şîrîn negêre tale
6754.	Axir dibitin ji ehlê îslam Ser dîne Xudê diçît nîkunam	6770.	Ew ‘Emrê ji Heçremî te yar e Xuna wî bide bi tazekare
Emru Qureyşîn Be‘de Nuzulîhîm bîl ‘Udwetîl Quswa (Karê Qureyşîyan Paşdabezîna Wan li ‘Udwa Nêzîk)		6771.	Wî gûtî dibêjî zûr cewan e Ew rabû piyan û da beyane
6755.	Damezrî dema resûlê serwer Ser axirê bîr û kir me‘esker	6772.	Gû: Ey gelî xizim û mazin û yar Em bû çî bikeyne ceng û kuştar
6756.	Buş leşkerê muşrikêt di bednav Ew man li binê nuwalê bê av	6773.	Ew ‘Emrê digel me sundixwar e Xuna wî didem çi mal û pare
6757.	Wan girtî li wî cihî qerare	6774.	Ger em bi Muhemmedî şiyane

¹ Anku: yan ne. Jêrenota Şuşî ye)

	Gel yek dî dibîn nehez ji cane	6791.	Emma xû xişandî newcewanî Bû sundê wî av vexwar ji kanî
6775.	Vî kuştî ji vî bira û mame Wî kuştî ji yê he bab temame	6792.	Şîrek dî li ser dida di gavê Termê wî kete kinarê avê ***
6776.	Helnayê me yek dî çav bi çave Axir me dibîn ji yêk belave	6793.	Paş hatine kaxê sê suware Ew Şeybe û 'Utbe êt bijare
6777.	Ez rayê husa cewan dibînim Lew 'Emrê Hîşamî naemîn im	6794.	Yê dîke Welidê 'Utbe bab e Wan xwastî qebû ji wan şehabe
6778.	Min tirs e Ebû Cehil bi bedkar Dubare bigêrî leşkerî har	6795.	Derhal çûnê sê suwar ji enşar Ew 'Ewf û Mu'ewwiz êt hunerdar
6779.	Çu gûte wî ew Hekîmê kuke Gû: 'Utbe çi qed bû tirsenuk e	6796.	'Efrayê du kuş ew in di pişî cah Gel Îbnû Rewahe 'Ebdê Ellah
6780.	Ez sundê dixwum bi zâtê yezdan Em nazivîrîn li nîvê meydan	6797.	Gû: Engûkî ne? Gûtin: ji enşar Gûtin: Hewe hember in şerefnak
6781.	Geryaneve min li ser heram e Ta tûl venekeyn ji wan temame	6798.	Hacet me nîye bi engûyekser Xizmêt me bila bû kaxê bên der
6782.	Derhal digû 'Amr ê cegersuz Wer 'Utbe bibîn bi karê alûz	6799.	Geryaneve ew bi bê merame Peyxemberî gûte sê zelame
6783.	Ney tûlê birayî tu niyaz e Wî fikr e biçîve Mekke taze	6800.	Hemze tu heliste ey nîkunam Ey tu 'Elî yû 'Ubeyde pismam
6784.	Derhal wî fikir bi hêl heware Way 'Emrê birayê nazidar e	6801.	Hemze diçû Şeybe têt û germe Zûr pê neçû ew dikirye tîrme
6785.	Ey hûn we xudan ceger li ku ne Evroke deravê tul vebûne	6802.	Ew renga 'Elîyê şehsuwar e Zu kuştî Welidê namidare
6786.	Nêv leşkerî wî didaye denge Ta şur bû didem tenûrê cenge	6803.	Ney bayê 'Ubeyde bû ne 'Utbe Her êkî li yê dî daye derbe
En-Nuzulu Îlel Meydanî wellahul Muste'anî (Dabezîna Musilmana bo Meydanê bi Harîkarîya Xwedê)		6804.	Hemze û 'Elî diçûne harî Ta 'Utbe feqîrî can suparî
6787.	Rabûye bi kîne canî Eswed 'Ebduleşed wî babê wey bed	6805.	Înaneve wan heval birîndar Pêyek wî nemane merdê hişyar
6788.	Sundxwarî: Diçim bû kanîya wan Her çendî bibim li wêrê bê can	6806.	Wî gûte peyemberê mecîde Ma ez nebûyîm bû xû şehîde
6789.	Ew rabû hicum fikir di gave Hetta digehî kinarê ave	6807.	Wî gûti belê resûlê Barî Zur pê neçû canê pak suparî
6790.	Hemzey li wî da çi derbe şîrek Pêyek lê firandî merdê zîrek	Îltîqa' ul Cem'eynî (Vêkktina Her Du Layan)	
		6808.	Hatin qureşî bû layê meydan

Piřr kîn û xerez bi çerb û lêdan

6809. Bûcehlî dikir du‘a ji dawer
Ya Reb ji me kî pitir di bedker

6810. Vê rojê ewî bibey fenaye
Bê ‘eqlî ji xû dikir du‘aye

6811. Peyxemberî gûtibûye yaran
“Bêy min ne biken hicûm çu caran

6812. Nêzik hewe bûn eger bi şîran
Hun paşve biben bi tavê tîran”

6813. Gel wî bû Ebû Bekir di kepre
Wî dev bi du‘a û dil bi şebr e

6814. “Ya Reb tu tinê bi heq dizanî
Ev ehlê te ne” ji cerg û canî

6815. “Vê kumelê ger bibey helakê
Namîn Xuda perist di xakî

6816. Ew we‘dê te daye min şîrîn e
Evruke Xudê bi cê bihîne”

6817. Bûbekrî digû ji gencê îman
Daxwaz te didet Xudayê Rehman

6818. Peyxemberî çav diçûne ser êk
Hişyar bû gûtî: Tu ey ‘emel nêk

6819. “Hat neşrê Xudê ku dil dixwazî
Cibrîle suwarê espê tazî

6820. Ayet ji me ra dihate xware
“Ha bû we melek hizar suware”

6821. Derkeft û gûtî “Ve qewmê zîşte
Êdî direvin diden me pişte”

6822. Tênan dane ji nuve wî musulman
“Ez sundê dixwum bi zatê Rehman

6823. Evro çî kesê bibît şehîde
Piştê nedete evêt pelîde

6824. Çavê wî hebî ji lûtf û rehmet
Îlla dê Xudê bibet bi cennet”

6825. Rabûye ‘Umeyrê bab Hemame
Enşarî ye merdê nîkunam e

6826. Çengek ji qesb ewî didestî

Havêtî û çuye kax bi çustî

6827. Wî şerkirî ta dibûy şehîde
Hem kuştine Harîsey ‘egîde

6828. Ew Mehce‘ê koleê ‘Umer ew
Wî ji dikuji bi tîre ser ew

El-Hucûmu (Hêriş û Despêka Şerî)

6829. Êdî bû hicum li her kinare
Bû yek dî diçûn di daxedare

6830. Şîran şeçe şeq diçît bi denge
Lê rim bi meţalî ringe ring e

6831. Çendan tu dibînî serfirandî
Du hinde dibînî zikdirandî

6832. Eşhabe hicum diken çu şêran
Dunyayê xirab diken ji mêran

6833. Kuř ‘Ewfî digûtî ‘Ebdê Rehman
Hat nik me di kaxê yek musulman

6834. Wî gût bi dizî: Tu ey birader
Nîşa me bide Bûcehlê bedker

6835. Min gûtî: Çira? Gû: Pakewe‘d e
Min daye digel Xudayî ‘ehd e

6836. Ez bêt û Ebûcehil bibînîm
Dê wî bikujim meger nemînîm

6837. Êkê dî li layê çep wesa ne
Ev pirse ji min dikir nîhane

6838. Min nîşê didan û çûn bi xare
Rijyan çu seqir bû ew mirare

6839. Ew ‘Ewf û Mu‘ewwiz êt hunerdar
‘Efraê ew in du kuř ji enşar

6840. Wan dane berê ji can û cerge
Hetta kire multeqayê merge

6841. Hîna ku Umeyye dît Bîlalî
Yê xwarî ji wî nebêje talî

6842. Ez gûtî nebim xudan necat e
Ew êdî eger xudan heyat e

6843. Wî gazî kire heval û yaran
Werne şerê kuř û pîsekaran

6844. Gel çen kesî kir hicume dergav
Kuştîne digel kuî 'Elî nav
6845. Kuştîne belê bi derb û talî
Du bazî Xubeybî û Bîlalî
6846. Hem kuştî 'Elî serûkê welyan
Ew Henzeleyê kuî Bûsufyan

6847. Nêv kaxê Zubeyrê mey 'egîd e
Ew geşte 'Ubeyde bab Se'îd e
6848. Nîvzirî û kilavzirî¹ bikar e
Dapûşî meger du çav diyar e
6849. Gûtî: Tu kî? Gû: 'Ubeyde meşhûr
Wî rum diweşande çavê mexrûr
6850. Wê derbê dikir gelek huner ew
Derkeftî heta ji paşeser ew
6851. Hella wî cuda bû tin ji can e
Ruh çu bû cehennemê rewan e
6852. Gû: Pê xû bi serserê me danî
Hetta bi kutek me jê deranî
6853. Ew rum çî qeder qewî bi cewher
Xwar bûye ji wê ruma me du ser
6854. Jê xwastî ve rum resûlê nûrîn
Wî dayê belê ji canê şîrîn

6855. Hem kuştî 'Elîyê namidare
Ew mezne Munebbihê mirare
6856. Eswed kuî Mutteleb ji wan e
Wî jî dikujî Ebû Ducane
6857. Pêş çavê wî kuî lê hate kuştin
Wî cerg û hinav di gavê şuhtin
6858. Nevyê wî wesa ku Heris nav e
Wî jî di kujî 'Elî di gave
6859. Nevyek di 'Uteybê law û genc e
Hemze û 'Elî dikujî qence

6860. Elqîşse: Li çar kinarê kaxê
Êk êke keleş dikevne axê

6861. Peyxemberê axirê zemanî
Çengek wî ji xêr û ax hilanî
6862. Havêtîye kafîran di gave
Her êkî hinek çu nîvê çave
6863. Gû: Êdî hicum biken mubarek
Işkestine ew revîn bi carek
6864. Eşhabe li du bi derb û şîre
Hindan dikuşin hinan esîre

Be'del Hezîmetî (Piştî Şikestinê)

6865. Hatbûne Qureyşî çen bi fexr e
Evroke revîn di kaxê Bedr e
6866. Ser şor û bi cergê pare pare
Bû layê Mekê diçûn bi xare
6867. Heftê jê diçûn bi tîr û şimşîr
Heftê jê temam dibûne êxsîr
6868. Ew Se'dê Mu'azî merdê meşhûr
Ew bûye li nik resûlê pirr nur
6869. Wî dîtî ku nakujin esîran
Pê xûş bû ku qed biken bi şîran
6870. Rengê wî didî digût peyxember
Şeklê te diyar e ey birader
6871. Ev hale bi can û dil te nîne
Wî gûtî: Belê te gût şîrîn e
6872. Ev tazeşer e ji wan nekaman
Lazim bû qir biken zelaman

6873. Peyxemberî zu digûte wan e
Bûlbûxturî dîr neken ji can e
6874. Ehya ne eger bibît esîre
Min Neqdê Şehîfeê bi bîre
6875. Hîna ku dibû esîr dilawer
Çu mujde didayê kak Mucezzer
6876. Peyxemberê me we daye ferman
Kes tu nekuştî ji mey musulman

¹ Kulavê asin.

6877. Wî gûtî: Digel me yek heval e
Gû: Bes bû te ye ve behre ‘ale
6878. Wî gû: Me nevê jîn ve renga
Nêv ehlê Mekê bibîte denge
6879. Dûstê xû di nêv deravê tarî
Hêlaye heta wî can siparî
6880. Ey jîn ku nebî bi çavê şûre
Serkêl tu here bû qebr û gure

6881. Hem gûtîbû şehabe Babê Qasim:
“Êxsîr nekujin ji neslê Haşim
6882. Hatîne texer ji wan bi zûrî
‘Ebbas jî wesa ne wek me nurî”
6883. Pê zanî digû: Ebû Huzeyfe
Ev gûte ewî nebû bi keyf e
6884. Gû: Em bikujîn bira û babe
‘Ebbasî nedeynê hîç ‘ezabe
6885. Wellah eger ewî bibînim
Ez dê wî bi şîrî serfirînim
6886. Pê zanî peyemberê zemanî
Wî gût ‘Umerî: Erê dizanî?
6887. Ew dê kujî Bûhuzeyfe nam e
‘Ebbasê peyemberê we mam e
6888. Ev zanî Ebû Huzeyfe derhal
Zur xwarî esef li ser qisa tal
6889. Gû: Ev guneh e çi qed pelîd e
Ranabî meger bibim şehîde
6890. Roja dibû Weq‘eya Yemame
Ew bûye şehîdê nikunam e

6891. Bûlbusrî ku çen zelamekê hwîr¹
‘Ebbasê qelew wî kir bû êxsîr
6892. Peyxemberî gû: Ku pê diwestî
Vî dexme zelumî qûl bibestî²
6893. Gû: Yek dî di bû me harîkar e
Hûw hû bû me ew nedî çi care
6894. “Ew gûtî melek bû zûr kerîm e”
Hatîne li nik Xudê ‘ezîme

6895. Bûdawûdê Mazenî gû: Yek car
Bû kfirekî diçûm çi daxdar
6896. Hêştê me negeştî şîr cewanî
Wî ser difirî ji ser giyanî
6897. Hem Sehlê Henîfî daye teqrîr
Gû: Yek ji me dahejînî şimşîr
6898. Min dîtî bi çavê ser nezerker
Ney geştîyê şîr û dafirî ser
6899. Lewra melekên ji can û pîran
Istukr³ û tibil didan bi şîran

6900. Hîna verevî ji Bedrê cenge
Çî kuştî û çî esîr reng e
6901. Peyxemberî gû: Kî bû me dînî
Ehwalê Ebû Cehil yeqînî
6902. Mes‘ûd puser e diçît di gave
Ta geşte le‘înî zil du çave
6903. Wî pê xû didanî ser serê wî
Hur wek şeyekî li ber derê wî
6904. Ey gûtî: Tu duşminê Xuda yî
Dê hilgireve bi keyf û şayî
6905. Gû ma çi bîye bi min ne ‘ar e
Qewmê me biken me pare pare
6906. Wî pirsî: Erê erê kî bûn zeferwer
Wî gûtî Xuda û heq peyember
6907. Gû: Ey tu heta duhî şivanî
Evroke ku çûyî jûr mekanî
6908. Gû: Ser dibirrim ji tu bi şîre
Zur kule gû serbirrîn ji mîre
6909. Ya min ji heman pitir bi şerm e
Evro ew e tu bikey me terme
6910. Bû nakujî min kesek bijare

¹ biçûk

² Girtin, girê dan

³ Stû,gerden

- Şahibşerefek di namidare
6911. Ser mergê were tu vî bibîne
Çen piṙṙ ji xurûr û kîbr û kîne
6912. Şîrek wî li ser dida dumayî
Wî bir bû peyemberê Xudayî
6913. Gava ku serê wî dît peyember
Bir secdeşukir bû şahê ekber

6914. Peyxemberî gûte wan bi ferman
“Bînin ji serûkeyane terman”
6915. Êk êke ewêt di namidare
Havêtine bîrê bîst û çare
6916. Ew çûne Umeyyeyê siyehkam
Ew nav zirî bel bibû çî bê qam
6917. Par pare bû ta dihate der ew
Kumek ji gilî dikirne ser ew

6918. ‘Adet bû resûlê piṙṙ hunerdar
Her carê dibûye ew zeferdar
6919. Sê şev vedîma di kaxê cenge
Paşî digirîtve mal bi senge
6920. Ewwel şevê xew nehat bi çave
Mamê xû didî di qeyd û dave
6921. Gûtin tu çira ve hinde hişyar
“Ber mamê xû gû di qeydê bêzar”
6922. Berdaneve wan Îmamê ‘Ebbas
Ser xatîrê serwerê hemî nas¹
6923. Şer ku verevî di kax û meydan
Kum kirbûne malê wane çendan
6924. Gû: bû me ye êt dikirye kume
Ê şer dikirî gû: Her ji bû me
6925. Ê nûbe digirt ji heq peyember
Gû: Ber wî neba me danî yekser
6926. Hat emrê Xudayê Zulcelale
Teslîmî peyemberî ve male
6927. Wî taze pişik dikir bi carek
Ser cumleyê Bedrîyê mubarek
6928. Bû heşt kesî wî pişk didanî
Ney hatibûne cengê şeş me zanî
6929. Yek pakexelîfê sê ye ‘Uşman
Ney hate Bedir bi emr û ferman
6930. Naxûş bû herem Ruqeyye nav e
Bû xidmetê wê li malê mave
6931. Bû Telhe û bû Se‘îdê meşhûr
Bû qafilê hinartibûn rehê dur
6932. Hem danî ji bû Ebû Lubabe
Danabî li cê xû xuşxîtab e
6933. Bû ‘Asimê bab ‘Edîy yeqîn e
Danabî ewîş li jûr Medîne
6934. Bû Harişê Xatîbî mehûle
Nartî² bû Benî ‘Emir bi şule
6935. Bû Harişê Şemmeê li çûne
Işkestibû şîr û şîr nebûne
6936. Xewwatê Cubeyrî hem we reng e
Işkestibû şîr di nivê cenge

6937. Roja verevî bû şer ji Bedre
Axir remedan bû piṙṙ ji qedr e
6938. Hîna wekunû bû ser ji şewwal
Qaşid wî firêkirin ji bû mal
6939. Gû Îbnû Rewahe merdê sengîn
Bû jûrî Medîne her bi mizgîn
6940. Hem Zeydê ji Harişey emîn e
Mizgîne bibe bû jêr Medîne
6941. Hîna digehî Medîne pake
Ispartibu³ wan Ruqeyye xake

6942. Sê roj ku diçûn û ew di Bedre
Rabûye resûlê piṙṙ ji qedr e
6943. Ew çuye şîrîn bû ser derê bîr
Gazî kire qewmê wey Xudêgîr

¹ 1.4.1381h. (jêrenota Şuşî bi xwe ye)

² Virêkiri, hinartî

³ Emanet kirin

6944. “Ey engûme bûne pîs ‘eşîret”
Bednavîyê du cîhan we sîret
6945. “Ey engûdigûte min diruhîn
Bawer bi me ‘alemê bû şîrîn”
6946. Ey ‘Utbe û Şeybe û Umeyye
Bûcehlê serûkê kufr û xeyye
6947. Gû: Ey tu fulan kuřê fulane
Ta gûti ye bîst û çar ji wan e
6948. Aya hewe dî çi gel we gûti
Rebbê hewe ey we xane şuti
6949. “Wergirtiye çenku min temame
Çî Barî bi we‘deyê xû da me
6950. Eşhabe gûtin resûlê muxtar
Ku gel mirîyan dibî xebekar
6951. Ferman kire wan resûlê Barî
“Ew zêde ji hûn diken gudarî”
6952. Guh lê ye ewan cewan xîtabe
“Emma nedişên biden cewabe”
6953. Hîna we digû resûlê nûrî
Rengê wî Ebû Hûzeyfe gurî
6954. “Ez bêm gû di dil te pê nexûş e”
Ber babê xû ey xudanê huşe
6955. Wî gûti: Nexêr bi zatê Barî
Min nasîye ew bi kufr û xwarî
6956. Ber ‘eql û hîlim wî piřr esef mam
Min hîvî hebû bibîte îslam
6957. Ev rege şîrîn cewab wî daye
Peyxemberî bû dikir du‘aye
- Însîrafuhu ‘Eleyhî’s-Selamî Îlel Medînetî
(Vegeryana Wî Silav lê Bin bo Medîne)**
6958. Geryave Nebî bi keyf û şayî
Gel yar û şehabeyan tebayî
6959. Ê bûne ji wan şehîde Bedr e
Ew çarde ne piřr ji xêr û ecr e
6960. Şeş bûn ji muhaciran bi ejmar
Hariş puserê ‘Ubeyde dildar
6961. Yek ew bû ‘Umeyrê Îbnû Weqqaş
Yek ‘Aqilê bab Bukeyre mêrxaş
6962. Êkê dî digûtinê Zuwalşimaleyn
Şefwan e yekê dî piřr dilî zeyn¹
6963. Yek Mihce‘e kuleyê ‘Umer ew
Ev şeş kese bûne behrewer ew
6964. Heşt in ji şehîde Bedrê enşar
Se‘de kuřê Xeysemê hunerdar
6965. Gel Bîşr û Yezîd û gel ‘Umeyre
Wek Raf‘î û Harîşê bi xeyr e
6966. Du yêti dî Mu‘ewwîz û Mu‘az in
‘Efrayê du kuř ji rengê baz in

6967. Nedreê kuřê Harîşê Xudêgîr
Yek bûye ji wanê hefte êxsîr
6968. Peyxemberî gûti ‘Elî hunerdar
“Şîrek li serî bidey şîrînkâr”
6969. Hem ‘Uqbe kuřê Mu‘eytê meşhûr
Gûti ‘Aşimî: Ten ji can bikey dûr
6970. Wî gûte Muħemmedî di gavê
Ger min bikujî divê deravê
6971. Kî êdî heye bû wan tîfalan
“Agir” gûti - Ey te qur bi halan
6972. Hem Sehlê kuřê ‘Emir ji wan e
Înan bû peyemberê zemanê
6973. Reiyê gûti ‘Umer wesan dibînim
Êk êke ji wî didan derînim
6974. Derheq te çi qed wî xutbe gûtin
Evruke divê cezay bixwutin
6975. Gûti: “Bêle ‘Umer ji paş dibîni”
Rojek wî xetîbê çak bû dînî
6976. Peyxemberî ev digûti ji xeyb e
Gûtna wî ne cê guman û reybe

¹ Rindatî, zînet

6977. Roja ku wefat dikir peyember
Bû zêr û zeber cihan bi yekser
6978. Nêzik bû Mekî bibinve kafir
Ev Sehle li wî xetîbê mahir
6979. Ey gûtî Qureyşîyan bizanin
Ey hûn hemî pişî ji rayê can in
6980. Zînhar xû neken dumayê îslam
Pêşî hemîyan bi kufrê bednam
6981. Ez sundê dixwum bi bêmekanî
Dînê xû diket bi kameranî
6982. Min dîtî peyemberê ename
Westabû digût di ev meqame
6983. “Hu şehde biden şîrîn û taze
Bê şubhe dibin bi serfiraze
6984. Dê bû we bibin ‘ereb emirber
Dê gehne we gencê furs û qeyser”
6985. Ev çende we dîtî bûyî muyesser
Ya dî jî dibî bi şahê ekber
6986. Hişyar bûneve bû dînê pake
Bew we‘zê dixwundî Sehlî çake

6987. Peyxember û rehberê zemîne
Hîna digehiştê pak Medîne
6988. Eşhabê dihatine nik bi carek
Ey hatî bi xêr û rê mubarek
6989. Çen mêje ji bû tu çav li rah in
Ber derdê fîraqê dil bi ah in
6990. Rebbê te ji bû te harîkar e
Îşkandî te duşmin û neyare
6991. Gûtî Selemey kuşê Selame
Ey nûr û çirayê xir ename
6992. Çen pîrejînek ne pişî ser may
Teşbihî bi hêştirê girêday
6993. Geştîne bi şîr û rum di mehtab
Ser jê me kirin ji rengê qeşşab
6994. Peyxemberî gût û ew girnicî
“Ew bûn ji Qureyşîyan birincî”
6995. Ferman kire yar û dilpezîran
Hun çakî biken digel esîran
- Ne‘yu Qureyşîn Bîmeîsatî Bedrîn (Şîna
Qureyşîyanan bi Şikesta Bedrê)**
6996. Pêşî hemîyan çu Heysemane
Bû ehlê Mekê bihal beyane
6997. Gûtî: Çi heye li paş te kare
Leşker gû şikest û çûn bijare
6998. Kuştîne Umeyye, ‘Utbe, Şeybe
Heccacî du kuş wesan ne reyb e
6999. Wek Bûlhekemê kuşê Hîşamî
Ta gûtîbû bîst û çar temamî
7000. Pişî bûye Mekê ji girî û zîmar
Her xanî û her mehelle hawar
7001. Yê bab lê nemaye yê biraye
Yê cerg û ceger wî kuş nemaye
7002. Çen rojê ewan dikirye şînî
Axir digûtî ji kîbr û kînî
7003. Şînî bes e çî me çuyî çî may
Hindê dî Muhammedî neken şay
7004. Êxsîr vekirî nekîr qebûle
Hetta ku dibûn bi can melûle
7005. Ewwel vekirî Ebû Weda‘e
Kuş Muţtelibê bi dil xîda‘e
7006. Gûtî bi serûke Babê Sufyan
Emrê kirî xû vekir çu hemyan
7007. Gû: Kuştîne Henzeley delal e
Hem kuş çu hem biçît me male
7008. Gû navekirin ji kerbê wan e
Ew kuş jî bila biçît wesane
7009. Ta Se‘dê bi navê Babê Nu‘man
Bû ‘Umre çu girtî Babê Sufyan
7010. Enşarî Benî ‘Ewîf şîrînkîr
Wan qîşşe dikir bû yarê muxtar
7011. ‘Emrî bide me di vê deravê
Da Se‘dê me bête der ji davê

7012. Peyxemberî dabû wan hinarî
Geryave Se'id bi tazekarî

7013. Peyxemberî gûte mamî taze:
"Xû bikreve tu bi 'îzz û naze"
7014. Gel her du kuşê biray şirîne
Gel 'Utbeê 'Emrê sundexwîne
7015. 'Ebbasî gûtî: Ve çende pare
Bîst weqiye ji zêrî ber jimare
7016. Hun bû me hisêb biken buha ye
Cab dave peyemberê Xudaye
7017. "Ew maleke bû me day Xudayî
Belkî te dirav di malê mayî"
7018. Wî gûtî: Çi di me nîne pare
Gû: "Rast bibêje mam bi zare"
7019. "Gava tu dihatiye der ji xanî
Sirrek te gû day feðil nihanî"
7020. "Ha bigre bû xû ve çende male"
Da şerîf bikey ji bû 'eyale
7021. 'Ebbasî gûtî: Qesem bi Barî
Ê tu bû beşer bi heq hinarî
7022. Ev sirre te gû ji dil nihanî
Nê bijlî min û wê kes nizanî
7023. Elheq - Tu peyemberê Xuda yî
Bû cumle beşer bi rehnuma yî
7024. Wî xû vekirî û du biraza
Yek pake 'Eqîl e merdê aza
7025. Hârîş puder e ewê di Newfel
Gel 'Utbe hemî kirîn mukemmel

7026. Hem bûye esîrê Bedrê Ebûl'aş
Zengîn û emîn û merdê mêrxaş
7027. Zavayê Nebî bû Zeynebê mêr
Xarzeyê Xedîceya xudan xêr
7028. Hêştâ bû wehî nehatî xware
Ser xatîrê wê lê kirbû mare
7029. Hîna ku Nebî dibû peyember
Neşya ku jê wergirît gula zer
7030. Roja ku esîr kirîn Qureyşan
Zeyneb jî kiça resûlê pişî şan
7031. Gerdenlîxeka Xedîcedayê
Gel wan dihinêrî bû fîdayê
7032. Gava ku didî Nebî bi çavan
Şutin digehî dil û hinavan
7033. Nê ew ji Xedîce yadîgar e
Serdarê hemû herem bijar e
7034. Peyxemberî gûte ehlê Bedre
Şulek me heye gelek bi ecr e
7035. Êxsîrê kiça me ber biden hun
Gerdenlîxê jî bi ser biden hun
7036. Wan gûtî belê li ser du çavan
Ey em bi fîda he roj û gavan
7037. Peyxemberî gûte merdê Bûl'aş
Şerîtek me heye qebul bikey xaş
7038. Gava tu bi xêr di çuyî bû mal
Zeyneb tu virêbikey bi herhal
7039. Zeydê kuşê Hârîşey şirînkâr
Gel yek di emîn ji pake enşar
7040. "Hun her du herin ji dil emîn in
Da Zeynebê bû me gel xû bînin"
7041. 'Ehdê xû bi cê dikir di hîne
Zeyneb wî hinarî bû Medîne

7042. 'Emrê kuşê Wehbî ger nizanî
Duşmîn bû peyemberê zemanî
7043. Êxsîr bibû wî bira di Bedre
Hindê di tijî bû dil ji qehre
7044. Şefwanê kuşê Umeyye gûtî
Bab kuştî li Bedrê can wî şutî
7045. Paş wanê li Bedrê çûn nehatê
Xûşî me neman bi vê heyatê
7046. 'Emrî gûtî: Ez çi kem ji halî
Qerdar û xudanê vî 'eyalî
7047. Werne dê biçim ji bû Medîne
Pişî hîle û mekr û pişî ji kîn e

7048. Hetta dikujim bi her desîse
Lew qewmê Muhemmedê reîse
7049. Şefwanî gûtî: Eger tu dê key
Ser min te biçuk û deyne çî hey
7050. Rabûye ‘Emir bi canfida ye
Şîrê xû husî û jehrî daye
7051. Ew çuye Medîneyê bi kîne
Peyxemberî gût: ‘Umer bihîne
7052. Jê girtî ‘Umer wî deste şîre
Wî bir bû peyemberê munîre
7053. Peyxemberî gû: Tu bû çî hatî
Gûtî: bû esîrê vî welatî
7054. Gû: Rastî bibêje ey cewane
Dubare ewî digût wesane
7055. Peyxemberî gûte wî: We nîne
Şefwanê digel te ‘ehdixwîne
7056. “Tu hatî tinê bû kuştina min
Êdî weye yan ne gûtina min”
7057. Wî şehde dida ji dil di gave
Ev sirre gûtî nebûy belave
7058. Bijlî min û wî kesek nizanî
Min zanî peyemberê zemanî
7059. Peyxemberî gûte wan şîrîne
“Fêrken vî birayê xû bi dîne
7060. Nîşa wî biden hinek ji Qur’an”
Îman wî tijî dilî bû der an
7061. Bû berdeneve esîr biraye
Berdaneve wan ji bû Xudaye
7062. ‘Emrî gû peyemberê ename
Emrê te eger li ser timame
7063. Ez dê veogerêm bû Mekkeya pak
Wan zêde dikem hezîn û xemnak
7064. Min çendî kirîne gel şehaban
Sê hinde bi wan didem ‘ezaban
7065. Dê gazî bikem bû dînî taze
Min pişt bi Xudê bi serfiraz e
7066. Rađî bû Nebî ji rayê ‘Emr e
Geryave digel biray bi fexr e
7067. Geryave bû Mekkeyê xudan kam
Ew bûye xeşîbê dînê îslam
7068. Zur daye neyarê dîn ‘ezabe
Çen cewr û cefa û çen ‘îtabe
7069. Îman gelean bi wî dianî
Dilzinde bûyîn bi nurê canî

7070. Peyxemberê pişr buha û qedr e
Ferman kire çen esîrê Bedre
7071. Ê xetî û qelem ewan dizanî
Xetî kêmbûye nê di wî zemanî
7072. “Her kes ji we deh biçuk bi ejmar
Ger fêrî xetî biken şîrînkare
7073. Dê hingû ‘efû bikem temame”
Wan fêrîkirin û gehîn merame
7074. Karek bû Nebî kirî bi hîkmet
Zur pêtivî ew bû dîn û dewlet
7075. Nê xetî û qelem me pêtivî ne
Bû jînê cîhan û neşrê dîne
7076. Bû karê muhîm qelem delîl e
Bû sirrê nîhan qelem wekîl e
7077. Bê hed bi wî pêk dihên merame
Karê du cîhan bi wî temame
7078. Qur’an û hedîş û şer‘ û eḥkam
Tarîx û ḥisab û karê îslam
7079. Nê cumle dibin bi xetî û xwundin
Ew çen di fer in du hin pesind in
7080. Xetî pêtivî ye di vî zemanî
Bû dewlet û dîn û ḥukimranî
7081. Ney bes bi tinê me xetî îslam
Belkî xetî cumle dewletan ‘am
7082. Seyrê ke peyemberê zemîne
Hîna digehişte nêv Medîne
7083. Ferman kire yek şehabe û yar
Zeydê kuşê Sabitî ji enşar

7084. “Xû fêrî xetî cwiyan ke تازه
Hetta jê bizanî sirr û raze”

7085. Ger xetî û qelem eger zubane
Zur pêtivî ne me ev zemanê

**8. Meşru'îyyetu Selatul 'Îydîl Fitrî
(Binecihibûna Nivêja Cejnê û Remezanê û
Zekata Fitrê)**

7086. Mahê remeşan ku çen bi qedr e
Rojek du di man bû 'îdê fitre

7087. Ser fitre wekî bû fer ji ummet
Ew rege nivêjê 'îd bû sunnet

**9. Ferđîyyetu Zekatîl Malî (Ferzbûna Zekata
Malî)**

7088. Ev sale du ye di mahê şewwal
Hem fer bû di dîn zekat li ser mal

7089. Sirrek mezin e kesê biket fam
Ev ferde zekat di dînê îslam

7090. Xaliq bi kemalê 'ilm û hîkmet
Wî danî esasê jîn û ulfet

7091. Zengîn û geda û xurt û jare
Bew ruknê zekatê kirne yare

7092. Yê gûti resûlê pişî ji qedr e
Îslamê zekat ji rengê cîs¹ e

7093. “Danaye Xudê li nik xudanmal
Têra wî feqîr û jarî her sal”

7094. Ger bêt û zekat wekî he caran
Der ken bû ewan feqîr û jaran

7095. Hacet ne dimînî wan temamî
Vêkra dê bijîn bi nîkunamî

**10. Xezwetû Benî Qeynuqa'în (Xezwa Benî
Qeynuqa'ê)**

7096. Peyxemberê pişî kemal li îqbal
Çu Xezweê Qeynuqa'ê di şewwal

7097. Lewra ku dihatve ew ji Bedrê
Rabûn ji hesed cwî pişî ji xedrê

7098. Rabûyeve Şahîbul Şefa'e
Wî xirvekirin di Qeynuqa'e

7099. Wî gûte cwîyan bi ray bimînin
Hun halê Qureyşîyan dibînin

7100. Hun çake bi min biken bi bawer
Hun zanîye heq ez im peyember

7101. Wan gûte nebî: Nekey gumane
Bû cengê ne em ji rengê wan e

7102. Em ehlê şer û deravê teng in
Nêv me'rekeyan bi nav û deng in

7103. Çendî bû digûti pak resûle
Ev we'ze ewan nekir qebûle

7104. 'Ehdê xû bi cêve nagehandin
Wan pêşî hemû cwîyan şikandin

7105. Yek jîn ji Medîneya munewwer
Çu nik cwîyekî bi karê zerger

7106. Nageh wê dihê cwîyek çu haman
Sînceq wî li piştê da bi daman

7107. Rabûye jînik dema diçîte
'Ewret ji jînê diyar dibîte

7108. Çav lê bû kesek ji ehlê îslam
Wî kuştî di gavê cwîyê bednam

7109. Lê xirve bûyîne cwî çu dergav
Kuştîne zalamê mey xudan nav

7110. Pê zanî peyemberê mubarek
Xû aşê kirin ewan bi carek

7111. Wî danî Ebû Lubabe rengîn
Wek cengê Bedir li cê xû sengîn

7112. Ala wî bi dest Îmamê Hemze
Gel leşkerekê bi rêz û terze

7113. Wî dan li hişarê çarde rojan
Ta dil bû ji tirsê wan tijî jan

7114. Naçarbûne ew dihatne xware
Ser hukmê resûlê namidare

¹ pir

- Kir şubhe nivêj digel peyember
7115. Qulbestî¹ kirin resûlê serwer
Wî fikre heman bigêrî bê ser
7116. Ew 'Ebdê Xudê ku bab Ubeyye²
Meşhûr e serê nîfaq û xeyye
7117. Wî gûte peyemberê ename
Ez mêjeye sundxwarê wa me
7118. Dê ku bikujî me dûst û yaran
Hef şed kesî xir ji wan bijare
7119. Gû çak e heman bidey me xatîr
Qeydî nîye gû resûlê tahir
7120. Wê gavê reî we dît cewane
Le'net bi ruha wî û ewa ne
7121. Çî malê hebûye wan dianî
Serleşkerî pêş kirin ji canî
7122. Wan neybû rez û durext û dare
Zêringirî wan dikir ji kare
7123. Peyxemberî kirine der li wêrê
Ew çûne Zîbabê³ dûr ji xêrê
7124. Axir xû diçin bû Ezrî'atê⁴
Hetta ku li wê diçin mematê
- 11. Serîyyetû 'Umeyrîbnî 'Edîyyîn (Seriya 'Umeyrê Kurê 'Edî)**
7125. 'Eşmaê bi navê babî Merwan
Yek jin bû çî guhdirêj û ezman
7126. Wê gavê civîn e gav tîrane
Daket bi resûlê îns û cane
7127. Peyxemberî gût 'Umeyir nave:
"Tu her bikuje jina" gilave
7128. Rabûye 'Umeyrê bab 'Edîyye
Êvarî wî şîr ji dil hûsîyye
7129. Ew çu bi şevê bi rahê dure
Wî kirbîye jin di xwunê şure
7130. Geryave Medîneya munewwer
7131. Mizgîn wî dida xudan şehabe
Ew gunde gûtî dibît xerabe
- 12. Xezwetul Kudrî (Xezwa Kudrê)**
7132. Hem rabû wesa di mahê şewwal
Bû Kudrê diçû resûlê mîfîdal
7133. Lewra ku dizanî heq peyember
Kumbûne Benî Selîm ji bû şer
7134. Derkeftî bi leşkerek nîkunam
Ala wî bi dest 'Elîyê pismam
7135. Danabî li nêv Medîne me'lûm
Ew merdê wî daye Ummû Mektûm
7136. Ew geşte Kudir ku ew revîne
Wan anî pezê ewan çî dîne
7137. Geryave ji bû Medîne taze
Gel yar û şehabe serfiraze
- 13. Serîyyetû Xalîbîbnî 'Ebdîllahî el- Leysî (Seriya Xalîbê Kurê 'Ebdullahê Leysî) r.158**
7138. Paş vê seferê dikir rewane
Ew Xalîbê Leysî newcewan e
7139. Ew bû Xetefan û wan hinarî
Gel çen kesekan bû helbijarî
7140. Geştîne ewan cîhan bû tenge
Kuştîne gelek di nivê cenge
7141. Sê bûne şehîde wan mubarek
Anîne mer û şutur bi carek
- 14. Serîyyetu Salîm-îbnî 'Umeyrîn (Seriya Salîmê Kurê 'Umeyrî)**
7142. Ew Salîmê bab 'Umeyre meşhûr
Wî narte cwîyek xirab û mexrûr
7143. Navê wî Ebû 'Efîk diyar e
Derheqqê Nebî çî pîsekar e
7144. Gav şî'ir digû li zem⁵ peyember

¹ Girêdan, bi fikar bûn

² Navê babê wî Ebî Bîn Selûl (jêrenota Şuşî bi xwe ye)

³ Navê cihekî ye(jêrenota Şuşî bi xwe ye)

⁴ Navê cihekî ye li Şamê(jêrenota Şuşî bi xwe ye)

⁵ Def, cem

Gav tèn didetin cwîyêt di bedker

7145. Salim diçû ew ji cerg û canî
Ta kuştî Ebû 'Efik nîhanî

15. Xezwetu Sewîqîn (Xezwa Sewîqê)

7146. Ew Şexrê dibêjinê Babê Sufyan
Paş Bedrê reîs bû Mekke hemyan
7147. Cergê wî dişutî paşî Bedre
Wî ser xû dikir bi ferq û nezre
7148. Ta neçme Muḥemmedê me zanî
Bênxûşî nekem neşum giyanî
7149. Ew hatî bi leşkerek çî duşwar
Şev geşte Medîne merdê bedkar
7150. Çu lalî cwîyek reîs û mêrser
Jê pirsîye ḥalê pak peyember
7151. Mîşkem puderê bi navê Sellam
Ew meznê Benî Neḍîrê bedkam
7152. Wan ḥalê peyemberî ku zanî
Çûn jêrî Medîneyê nîhanî
7153. Wan şut ji 'Erîdê¹ baḫ û bîstan
Kuştin du şehabî nêv gulistan
7154. Zivrîneve ew bi napesinde
Nik wî we ye ser nemaye sunde
7155. Ta geşte peyemberî heware
Ew çu bi du şed kesê bijare
7156. Nêzik bûne ta ji wan Qureyşan
Tîrsê dikirin gelek perêşan
7157. Pûxîn bûye zadê wan tîxer ew
Havêtine du xû çen qeder ew
7158. Ew belkî sivik dibin bû xare
Pê gîru bibin resûlê yare
7159. Bê hîvî bû ew negeşte wane
Geryave peyemberê zemanê

16. Meşru 'îyyetu 'Îyîdîn Nehrî wel Uḡhîyyetî (Binecihbûna Cejna Qurbanê)

7160. Zûlhîcce bû salê du bi ferman
Sunnet bû nivêjê 'eydê qurban
7161. Qurbanî wesa Xudayê 'ellam
Danayî şîrîn di dînê îslam
7162. Xêrek mezin e ji bû xudanî
Ecra wî tinê Xudê dîzanî
7163. Peyxemberî nê we daye ferman
Ey ez hemû dem fîda û qurban
7164. "Qurbanî bû xû biken bijare
Dê bû we di heşrê bin deware"
7165. Hun dê jê suwar bibin cewane
Ser cîsrê cehennemê rewane
7166. Peyxemberî kir nivêjê 'eyde
Gel pake şehabeet se'îde
7167. Qurbanî vekuştî du beran ew
Ew her du qelew di dungê pan ew
7168. Hem gel wî vekuştî Zulyesarî
Bêş kirne li ser feqîr û jarî
7169. Ev 'eyde gelek bi rêz û qedr in
Ew her du tijî ji xêr û ecr in
7170. Ev her du ne 'eydê cumle îslam
Ya Reb me bikey bi wan nîkunam
7171. Fermanê peyemberê zemîne
"Hîcret ku me kir ji bû Medîne
7172. Her salê hebûn du 'eyd ewane
Newrûz e ewa dî mîhrecan e
7173. Tê da dikirin sema û larî
Gurîne ji bû me her du Barî
7174. Çêtir ji ewan du rojê taban
'Eydê remeḍan û 'eydê qurban"

17. Tezwîcuhu 'Eleyhî's-Selamî Faḫîmetez Zehraî mîn Seyyîdîna 'Elîyyîn K.W. (Zewaca Faḫîmayê bi 'Elî Raḡîbîna Xwedê li Ser Bît)

¹ Navê erdekî ye.(jêrenota Şuşî bi xwe ye)

7175. Serdarê peyemberan û xateme
Fexrê du cihan û nurê 'alem
7176. Ev sale bi axirî gehe ye
Daşûye kiça xû Faîmaye
7177. 'Umrê wê digeste şazde sale
Wî daye 'Elîyê pişî kemale
7178. 'Umrê wî digeste bîst û pence
Ev lawê giran buha û genc e

7179. Bûbekerê mezin hevalê xar e
Ewwel diketin teleb ji yare
7180. Wî gûte Nebî bi dilevînî
Min meyl e eger tu ray bibînî
7181. Pê xûş e me ger bibît neşîbe
Kiça te ku Faîma lebîbe¹
7182. Ez ger çî ne laîq im bi wêrê
Emma tu dîzanî karê xêrê
7183. Peyxemberî hîç neda cewabe
Vî zanî teleb ne ber şewabe

7184. Çu gût 'Umerî bi dilnewazî
Çen çak e tu Faîmey bixwazî
7185. Min xwast û bi min neda peyember
Tu rabe bû xû bixwaze gewher
7186. Derhal diçitin 'Umer nîhanî
Daxwaz diketin ji yarê canî
7187. Wî serwerî hem cewab nedave
Geryave nikê 'Umer di gave
7188. Gûtî bi me hem neda çî guftar
Ney bû te ne bû me bûye ev bar

7189. Ew her du diçin bi karêdanî
Gûtî bi 'Elî tu kameran î
7190. Zu rabe tu Faîmey bixwaze
Babet bi te ye ve pak niyaze
7191. Êk êke me kir teleb neda me
Laîq bi te ye ve jurmeqam e
7192. Rabûye 'Elî bi dilviyanî
Çu hucreyê serwerê zemanî
7193. Ew dî bi tinê li pakemal e
Gûtî bi edeb me êk suale
7194. Ey min bi fîdayê tu me hergav
Dê dey bi me Faîma şîrînnaw
7195. Ger emrî bikey me arezû ye
Êdî tu dîzanî karê xû ye
7196. Peyxemberî gût û ew girnicî
"Ey hatî 'Elî bi xêr û qencî
7197. Mehbûbê min î tu nazidar î
Dê dem bi te ez bi emrê Barî
7198. Ellah ji me ra rîsale hu ye
Ez Faîmeyê bidem bi tu ye"
7199. Peyxemberê pişî kemal û naz e
Lê mare dikir bi 'eqdê taze
7200. Xutbek wî dixwundî zûr şîrîne
Xir medhê Xudayê 'alemîn e
7201. Wî mehre ji dirheman bi ejmar
Ney zêde çuwar şed in bi exbar

7202. Pirsî ji 'Elî resûlê serwer
"Bêje çî heye" te ey dilawer
7203. Gû: Hêştirek û dewarekê çak
Ey mezherê xuşxîtabê lewla
7204. "Hespê te gû eşlî ye ke'êl² e
Ew pêtivî ye bû xû bihêle"
7205. "Bifrûşe şutur ji bû merame
Parey ji me ra bihîn temame"
7206. Rabûye piyan 'Elî şîrînhal
Hêştir wî dida bi destê dellal
7207. Nerxa wê gehişte çar şed û çar
Bîst dirhemê zîvî ew bi bazar
7208. Înan di demî hemû bi carek

¹ Jîr, bîaqil

² kihêl

- Pêş destê peyemberê mubarek
7209. Çendek jê hilanî piřr kemalî
Wî gûte muezzin û Bîlalî
7210. “Îtrek¹ bikire bi ev dirave”
Ger misk e çi ‘enber û gulav e
7211. Bênxûşî pesind e bû heman ew
Bû bukê pitir heman cewan ew
7212. Wî gû di demî bi ehlê male:
“Min dayeşu Faîmey delale
7213. Mehbûbe li nik me nazenîn e
Min daye ‘Elîyê navşirîne
7214. Pakîzejin² e çi newcewan ew
Serdarê hemû jinê cîhan ew”
7215. Nûrîndil e ew şifethemîd e
“Parçek ji min e ve newresîd e”
7216. Tal‘isipî ye xudanê bext e
“Karî bû biken nivîn û texte”
7217. Bû taze durist kirin cîhaze³
Her wek ku peyemberî nîyaze
7218. Textek bi şerîf û dar û bizmar
Neccarî durist dikir şirînkâr
7219. Balîf bû kirin cewan û nerme
Piřr pwîş û pelex bû ru ji çerme
7220. Serdarê hemû jinê zemînê
Ev çende cîhaz bû nazenînê

7221. Ey dil were ger te fam û raye
Ev kavledinê ne ber beqa ye
7222. Yekser ji fesad û piřr xurur e
Piřr fitne ye mekr û hîle zûr e
7223. Piřr derd û bela ye ser li çûn e
Lew her çi viyayî sernixune
7224. Her çi ku viyayî ev cîhan pîr
Bê ‘eqî û kemal e dûr ji tedbîr

7225. Wê xûşî netîce renc û tal e
Bê fayde ne zêr û genc û male
7226. Seyrê ke cîhazê Faîmayê
Ta dil bi cîhan nebey çi şayê
7227. Bew feđl û kemal û ‘îzz û naz e
Ev çende bû mehre û cîhaze
7228. Ney baz in û ristîk û guhar e
Ney cilk û çekê di zer nîgar e
7229. Peyxemberî ma nekiryê ferman
Ey ez hemû dem fîda û qurban
7230. “Ew jin ji heman pitir bi behr e
Sanahîrîn kizut⁴ û mehr e”

7231. Şed daş û keser bû ev zemanê
Bû karê diken li ser jinane
7232. Ekser tu dibînî xudperist in
Bû nav û nîşanî têz û çust in
7233. ‘Aşîq bi riya û malê zûr in
Dûr nîne bibêm li dîn di dûr in
7234. Kiç nadene şu heta neket mêr
Bû cilk û çekan heta dibin têr
7235. Ew cilk û çekê di vî zemanî
Piřr keşxe ji bû xururê canî
7236. Nextî bidetin li pêş temam e
Gel çen ji xelatê piřr bi tîame
7237. Çendan tu lewa dibînî naçar
Ser xatîrê jin dibûne qerdar
7238. Ekser ji ‘ewamê nextexur in
Belkî ji bijareyan di zûr in
7239. Nik wan we ye wan ne qedr û bext e
Ger wernegirin xelat û nexte
7240. Belkî ji dilê ewan diyar e
Kiç ceşşeker e diden bi pare

¹ Bêhna xweş

² paqîjejin

³ cihêz

⁴ Bi kurdî cihêza bûkê (jêrenota Şuşî bi xwe ye)

7241. Ger babê kiçê ye ger bira ye
Piřr şay e ku jin giranbuha ye
7242. Ger seyrê bikey bi çavê durbîn
Wez'ek tu dibînî zûr neşîrîn
7243. Pisyarê diken ji hal û male
Kêm kes ji kefaetê¹ suale
7244. Jinxwazî bila ne eşl û dîn bî
Ney Feđl û kemal û rûy şîrîn bî
7245. Emma di demê xudan me'aşê
Zengîn e nexû ji hâlî baş e
7246. Nextî didetin bi keyfê babî
Dê jin bidenê bilan çewa bî
7247. Min xû diye çen kesê şerefnak
Jin daye binasiza² û napak
7248. Wan çunke didan diravekê zûr
Ew bûne li her du çav û dil kur
7249. Jinxwazê neyî³ bilan welî bî
Xû neslê îmamê mey 'Elî bî
7250. Piřr wer'î û diyanet û kemalî
Şahîbhunerî xudan cemalî
7251. Emma ne te next û çak cîhaze
Xû mandî neke çî jin nexwaze

7252. Hîna ku tamam kirin kizute
Peyxemberî bû 'Elî digûte
7253. “Ev kare divêt ji bû welîme
Tu zadekî çêke ger çî kême”
7254. Gû: Min çî niye bi xû dizanî
Se'dî gû: Pezek me hey di xanî
7255. Pêşkêşî 'Elî me kir bi dilxuş
Ta yar û bira bi can biken nuş
7256. Wî xirvedikir ji male enşar
Yek fitre ji erzînî şîrînkâr
7257. Bû yarê 'Elî dikir diyafet
- Jê xwarî şehabeyan bi ulfet

7258. Peyxemberî gût 'Elî nîhanî
“Gava te kiça me hate xanî
7259. Zînar çî nekey heta dihêm ez
Bû hucreyê hingû” ey mu'ezzez
7260. Bû taze neqil kirin şîrînkâr
Pîrûzî li wan bî ey hîzar car
7261. Ev bûke çî nazenîn û gulşen
Berbuke ji bû wê Ummû Eymen
7262. Ev bûke serûkeya jinan e
Zava ye 'Elîyê newcewan e
7263. Zava ye belê Îmamê Heyder
Ev bûk e kiça resûlê serwer
7264. Ya Reb tu bi her du bûk û zavan
Ron key tu ji min dil û du çavan

7265. Peyxemberê piřr buha û raye
Çu lalî ewan ji paş 'îşaye
7266. Şîrîn li derî diket suale:
“Aya me biray 'Elî li male”
7267. Berbukê digû: Belê ji canî
Ez gurî te bim kerem ke xanî
7268. Ey min bi fîda bi bab û daye
Hem kiç dideyê û hem bira ye
7269. Wî gûtî: Belê resûlê lewla
“Zava û bira ye ev şerefnak”
7270. Ronîştî ye ew bi rêz û rengîn
Wî royê geş û zubanê şîrîn
7271. Ew ûde bi nûrê rûy munewwer
Meclîs bi qisê di xûş mu'eţter
7272. Wî gûte kiça xû Faţîmayê
“Avek tu ji bû me bîne dayê”
7273. Ew rabû bi nazîkî û çustî
Yek bade tîjî didaye destî

¹ Lihevbûna jin û mêran

² Nekêrhatî, ne layîq

³ Feqîr (jêrenota Şuşî bi xwe ye)

7274. Peyxemberê piṛṛ bi 'îzz û naze
Qurmek¹ dikire devê xû taze
7275. Carek dî dikirve nîvê came
Gû: "Hêve were tu ey kiça me"
7276. Wî taze reşandî ew bi carek
Sîne w ser û navmilêt mubarek
7277. Gûtî: "Bi te ey Xudayê Reḥman
Vê kiçê hîfîz dikem ji şeytan
7278. Wê gel hemû neslê wê temame
Durbêxî ji şerê her nekame"
7279. Gûtî: "Tu here tu wer 'Elî nav"
Ev renga bi wîj dikir bi ew av
7280. Ew taze du'a bû kir temamî
Rabûve piyan bi vî kelamî
7281. "Wêca ji te ra bi navê Ellah
Hem 'uṣr e û xûş heval bi dilxwah
7282. Ey her du bibin li yek dî pîrûz"
Şula we çi ca nebîte aluz
7283. "Barî bidetin we nesleka pak"
Maqûl û mutêhher û şerefnak

7284. Barî bi kerem bû ev betûle
Ev taze du'aye kir qebûle
7285. Nesla wî tijî hemû cîhan in
Piṛṛ nav û nîşan û 'îzz û şan in
7286. Bê hed 'ulema' û pak û zahid
Çak û şuleha' û pîr û 'abid
7287. Çen rehber û pêşrewê şerî'et
Çen ehlê terîqet û heqîqet
7288. Çen serwer û mêrsêrê hunerdar
Çen hakim û beglerê şirînkâr
7289. Şêxê di mezin xudan keramet
Xusersupehêt² xudan şehamet
7290. Çen qutbê mezin xû Xewsê Bexdad
- Rabûne ji neslê wan eşilzad
7291. Ruffa 'î bi nûr e şêxê Eḥmed
Eḥmed Bedewî bi cahê bê hed
7292. Seyrê ke Dusûqî Îbrehîme
Çen 'alim û qutbekê 'ezîm e
7293. Emşalê di wan ji namidaran
Zur in li dinê hizar hizaran

7294. Ya Reb bi peyemberê zeman key
Paşî tu bi cahê van heman key
7295. Tahîr tu bikey hevalê wan e
Şax key tu ji min giyan û cane
7296. Durbêxî ji şerê nefis û bedkar
Qurtar ke ji vî zemanê duşwar
7297. Şermende nekey di kaxê meşer
Gel wan me bibey bi baxê kewşer
7298. Ferxunde bikey bi xû lîqayê
Dilzînde bikey bi wê lîqayê
- Ewladu Faṭîmatîz Zehraî mîn Seyyîdîna
'Elîyyîbnî Ebî Ṭalîbîn (Zarokên Faṭîmayê ji
'Elîyê Kurê Ebû Ṭalîbî)**
7299. Ewladê 'Elî ji Faṭîmayê
Ew pakexezîneya wefayê
7300. Sê kuṛ bi buha û kanê quds in
Her du Hesenê şerîf û Muḥsin
7301. Kiç du ne ji Faṭîmayê me'lûm
Yek Zeyneb e ya dî Ummû Kulşûm
7302. Muḥsin ji 'umîr gehîşte şeş mah
Canê xû siparte zatê Ellah
7303. Seyîd Hesen e eger Huseyn e
Dumayê dê beḥşê wan bikeyne
7304. Kulşûm ji 'Umer xelîfê şanî
Lê mehre dikir 'Elî ji canî
7305. Zeyneb wî didaye 'Ebdê Ellah
Kuṛ mamê wê Ce'ferê xudan cah

¹ Firek

² Femandarên artêşê, Xudan şehamet" tê wateya xwedî wêrekî

18. Wefeyatul Hazel ‘Amî (Mirinên vê Salê)

7306. Zanî te dumayê cengê Bedre
Ew mirbû Ruqeyye pirr ji qedr e

7307. Babê wê peyemberê Xudê ye
Malxuyê wê ew xelîfê sê ye

7308. Zuhîcce bû mir bi emrê Rehman
Mez‘ûn puserê bi navê ‘Uşman

7309. Gel wî çu peyemberê şefî‘e
Şardar¹ dikirin di nêv Beqî‘e

7310. Ser gurî wî danî yek nîşane
Lew rojê dibûye kêl cewane

EZ-ZEHRETU’R-RABÎ‘ETÛ (KULÎLKA ÇARÊ)**Fî Hewadîsîş Senetîş Şalîşetî (Bûyerên Sala Sêyê Koçî)****A/ Serîyyetu Muḥemmed-îbnî Meslemetî (Seriya Mihemedê Kurê Meslemey)**

7311. Ke‘bî kuṛê Eşrefî çu haman
Cwîyek bû ji Tey ji neslê nebhan

7312. Paş cengê Bedir bû tijî jan
Lêda çû Mekê bû nêv Qureyşan

7313. Bû wanê diçûy ji Bedrê kuffar
Wî şî‘ir digûn ji rengê zêmar

7314. Hindê dî wî rîşt kirin bû cenge
Hun lazim e tul veken direng e

7315. Geryave dema cihê xû bedker
Wî şî‘ir digûn li zem peyember

7316. Car beste digûn bi pîseezman
Derheqqê ewan jinê musilman

7317. Peyxemberî gût heval û yare
“Aya kî ji hûn bikar û bar e

7318. Bû Ke‘bê ji Eşrefî bi le‘net
Wî daye min û Xudayî ezyet”

7319. Bab Meslemeyê bi nav Muḥemmed
Şahîbcegerê ji dil şîrînged

7320. Gû ez dê biçim penah bi barî
Bes iznê qîsan bidey bixwarî

7321. Gû: “Bêje heçî tu ray bibînî”
Belkî tu ji Ke‘bî can sitînî

7322. Ew rabû bi çar kesan bijare
‘Ebbadê Bîşir bû yek ji care

7323. Bûnaîleyê bi navê Selkan
Harîş kuṛê Ewsî yek ji erkan

7324. Ev bûye li gel wî cwî biramak
Bu‘ebsê kuṛê Cebir çî mêrçak

7325. Ser nijde diçû bi her çî hale
Pîçek wî emîn biket di male

7326. Ew çuye nikê di nêv qelatê
Ger yar bî Xudê dibet mematê

7327. Wî gûtiye Ke‘bî ger bizanî
Sirrek me heye ji dil nîhanî

7328. Hel hatiye nik me ev zelame
Halê me nexûş bûyî temame

7329. Ew tiştê ji me dixwazî hergav
Bêhna me wî kuṛt kirîne têngav

7330. Emma me hinan şerîm bi xû ye
Çî xwastî dideyn ji avê ro ye

7331. Hatîme bi qer bidey me zadî
Dê înmeye zu bi keyf û şadî

7332. Çen kes dî di gel me ev meram e
Dilreş bûne ew jî lew zelame

7333. Wî gû: Me negût we her ji pêşî
Dê hingû bi wî ve ser biêşî

7334. Gû: quti didem çu qeydî nîne
Emma m divêt ji hûn rehîne

7335. Gûtî: Çî rehîn wî gût ji cane:
Gurwanî divê biden jinane

¹ Veşartin

7336. Wî gû: Tu çi lawekê cewan î
Jin nabî e tu bi xû dizanî
7337. Pa gûtî kuṙan bikey rehîne
Hem gûtî: Nê şerîm e dilkelîn e
7338. Gurwanî dideyn zirî û şîran
Tiştê sipehî ji bû emîran
7339. Rađî bû cwîyê me piṙṙ xurur e
Geryave Muḥemmedê cesure
7340. Wî qîşşe dikir ji bû hevalan
Çûn cwîyê xû can biben bi talan
7341. Şev geştine ber derê qelatê
Hat xwarê cwîyê diçît nehatê
7342. Jinka wî gûtî: Bi şev neçu xwar
Bawer te nebît bi qewmê enşar
7343. Zavayênû piṙṙ xurur û bê bak
Xuyî negûtî digel biramak
7344. Bûnaîle gût: Hevalê xû ye
Ez dê bigirim bi hîle cwîye
7345. Gava me gûtî werin seraser
Mel'unî biken bi şîrî ker ker
7346. Ew hatiye xwar çu dêwê meste
Bûnaîle çuye nik bi qeste
7347. Ey gûtî çi bên dihêt ji tu ye
Ev new'e bêhnxûşî nebûye
7348. Gû:nû ji 'ereb jinek me anî
Mişlê wê çu nîne bû cewanî
7349. Rađî gû eger te bên bikem têr
Gulya te bi reş xelek wekî qêr
7350. Çu gûtî bêhnke qeydî nîne
Wî bênkir û girtî çak le'îne
7351. Rabin gûtî ey cewane mêran
Mala wî biken xirab û wêran
7352. Ta kuştine ew xebîşê bedkar
Harîş kuṙê Ewsî bû birîndar
7353. Ta cwîyê xû wan kirîne bê hest
Şîrek bi pîyê wî keftî bê dest
7354. Ew êdî diçûn bû mal bi xare
Hilgirtine zamidar neçare
7355. Mizgînî didane heq peyember
Dilxûş bû gelek ji canê enwer
7356. Ev kare dema cwîyan dizanî
Wan êdî tiris gehîşte canî

7357. Peyxemberî gûte wan hevale
Her kes bikujît cwîyan helal e
7358. Mes'ûd puserê Muḥeyşe nav e
Çu Îbnû Suneyne her di gawe
7359. Ew êk bû ji tacirê cwîyan e
Jê jêkve kirin giyan ji cane
7360. Pê zanî dema biray Hûweyşe
Muşrik bûye hêj wî gût Muḥeyşe
7361. Ku kuştî erê te yawerê ez
Hûrkê¹ te ji malê wî tijî bez
7362. Çen çake kirin digel me her ew
Bê nan û nemek tu hatye der ew
7363. Wî gûtî: Bira tu ku dizanî
Ez sundê dixwum bi bêmekanî
7364. Êkê we bi min dikirye ferman
Ger bêjî te jî dikem bi bê can
7365. Serdar û peyemberê zemîn e
Her emrê biket çu red bû nîne
7366. Wî gûte birayî piṙṙ 'eceb mam
Çen çuye dilê te dînê îslam
7367. Tu min bikujî ku heq bira me
Min bawer e dînê tu tamam e
7368. Çu lalî peyemberê zemanî
Îslambûye ew ji cerg û canî
- B/ـ Xezwetu Xetefan (Xezwa Xetefanê)**
7369. Ev sale peyemberê Xudaye
Çûbû Xetefan ji bû xezaye

¹ Yanî zik (jêrenota Şuşî bi xwe ye)

7370. Lewra ku peyemberî dizanî
Kum bûne bû cengê çen nihanî
7371. Ew Şe'lebe û Muharib êt zûr
Serdarê ewan dibêjnê Du'sûr
7372. Rabûye Nebî bi kar û bar e
Gel xû birî çar şedê bijare
7373. Dana wî li cê xû Îbnû 'Effan
Zavayê kevin Îmamê 'Uşman
7374. Nêzik bû dema ji wî welatî
Ew çûn bû çiya ji ber helatî
7375. Wan dîtî kesek bi navê Hîbban
Peyxemberî gûti anî îman

7376. Baranekê xûş ji wan dibarî
Ter bûn cilkê resûlê Barî
7377. Ew çu cihekî ji wan nihanî
Cilkê xû didane tav ji canî
7378. Du'sûrî didî wesana ji dîw re
Çu ser serê wî bi destê şîre
7379. Gû: Kî tu ji min digêrî qurtar
Peyxemberî gû Xudayê Qehhar
7380. Cibrîlî li wî didaye pale
Şîrê wî li dest peşî nuwal e
7381. Hilgirteve zû resûlê dînî
Gû: "Kî tu ji destê min derînî"
7382. Gû: Kes nîye ey tu heq peyember
Wê gavê bi wî dianî bawer
7383. Bû qewmê xû ew diçû nîkunam
Wî gazî kirin bû dînê îslam
7384. Geryave Nebî ji bû Medîne
Wî vê seferê çu şer nedîne

C/ç Xezwetû Buhranî (Xezwa Buhranê)

7385. Zanî ku dema resûlê serwer
Kûmbûne Benî Suleymî yekser
7386. Ew rabû diçît xezayê wan e
Sê şed wî digel di canfida ne

7387. Wî danî di nêv Medîne Me'lûm
Ew yarê wî daye Ummû Mektûm
7388. Nêzikbû dema ji wan neyaran
Balabûne ew li çan û xwaran
7389. Bê şer zivirî bû layê male
Ew pake resûlê pîr kemal e

D/ɔ Serîyyetu Zeydîbnî Harîsetî (Serîya Zeydê Kurê Harîsey)

7390. Paş Bedrê Qureşîyêt di bedkam
Wan gurî rîya ticareta Şam
7391. Ew çûne rîya 'Îraq û Necdê
Belkî ku reha bibin ji nijdê
7392. Pê zanî peyemberê enamê
Wan hateve karewan ji Şamê
7393. Zeydê kurê Harîsey hinarî
Bû Qerde serûkê şed suwarî
7394. Ew geştine karewan li Qerde
Ew aveke nêv welatê Necde
7395. Serqafîle bûye Babê Sufyan
Gel cem'ekê yek ji wan e Şefwan
7396. Wan zîv bûye ekşerê ticaret
Anîne ewan çî hey bi xaret
7397. Yek bûye esîr Furat e name
Ew yêt dî hemû revîn temame
7398. Înane esîr û mal bi carek
Bû layê peyemberê mubarek
7399. Îslam bû Furat ji cerg û canî
Berdave peyemberê zamanî
7400. Pêncîkî ji malî bû Xudayî
Yê dî vepeşî ji wan tebayî

**E/ɔ Serîyyetu 'Ebdîllahîbnî 'Etîk (Serîya 'Ebdullahê Kurê 'Etîkî bo Kuştina Babê)
Lî qetlî Ebî Raft' el-Yehudîyyî Sellamîbnî Ebîl Heqîq (Ji bo kuştina Raf'îe Cwî Selamê Kurê Babê Huqeyqî)**

7401. Bûraf'ê cwî bi navê Sellam
Duşmin bû peyemberî çî bê qam

7402.	Hindê dî di harkirin neyare Bû cengê hebîbê namidare	7420.	Ew çu ku di ûdekê ve tarî Wî gazikire neyarê Barî
7403.	Peyxemberî gûte çen ji enşar Hernê bikujin xebîsê bedkar	7421.	Cab dave wî zanî ew li ku ye Şîrek wî weşand û hîc nebû ye
7404.	Serdarê ewan e 'Ebdê Ellah Babê wî 'Etîk e merdê pişî cah	7422.	Mel'unî bi hêl dikir heware Çu ber derî gûtî ev çî kar e
7405.	Şev çûne kinarê wê qelatê Ya Reb bide ferset û necatê	7423.	Wî gûtî: Nemînî - hîc nema bû Êk min bikujît ew kuca bû
7406.	Wî gûtî: Gelî heval mubarek Hun lêre ezê diçim bû çarek	7424.	Dubare diçû didaye ber şîr Ta piştê wî şeq dikir li wî hîwîr
7407.	Nêzik bû ji dergehê hişarê Xû dapûşî ew rûnişte xwarê	7425.	Geryave bû xwarê her di gave Wî çav di nexûş û heyveşave
7408.	Ser şiklê kesê diçite destav Çav lê bûye dergevanî dergav	7426.	Ew ser derecê dihête xware Ber bû ve şikestî pê ji yare
7409.	Nik wî wer e yek ji wan temame Gazî kirê zu be ey zelame	7427.	Çefya xû li pê xû tim şidandî Ew çu xû bi derkê ragehandî
7410.	Derkî digirim nexû direng e Wî lezkirî bû deravê tenge	7428.	Çu der ji qelatê xû veşarî Mirna wî heta diket gudarî
7411.	Çu jurê nezanî dergevanî Wî derge kilîl da ji canî	7429.	Guh lêbû seher diken heware Kuştîne Bûraf'ê bijare
7412.	Ew çu bi hewavekir kilîle Çav lêbû zelumê mey celîle	7430.	Ew êdî çu ta gehî hevalan Qurtarbûne ew bi her çî hîalan
7413.	Wî xû li cihek nepen veşarî Xû girtî heta ku şev bû tarî	7431.	Geryaneve çûne nik peyember Wî qîşe ji bû dikir seraser
7414.	Wî dewre vekir derê qelatê Hadir diketin ji bû necatê	7432.	Dilxûş bû gelek resûlê muxtar Gû: Pê xû dirêj ke ey hunerdar
7415.	'Adet bû Bûraf'ê mirare Şev da çine nik heval û yar e	7433.	Destê xû bi ser pîyê wî malî Çêbuve bi emrê Zulcelalî
7416.	Meclîs wî li du tebeq bû taze Zengîn û cişêl e pişî bi naz e	F/3 Xezwetu Uhudîn (Xezwa Uhudê)	
7417.	Xû girtî heta ku çu l' bû xanî Ew çuyê belê ji dil nîhanî	7434.	Paş Bedrê qureşîyan bû tedbîr Bû xun vekirin nekeyn çu teqşîr
7418.	Her derge ji wî diçûye jure Wî ser xû digirt kilîl û dewre	7435.	Wan kuştîyê Bedrê her li pêş çav Zêmarê diken bû wan hemû gav
7419.	Ger ehlê qelatê pêbihesyên Da ew bikujît heta ku ew dên	7436.	Şefwanê kurê Umeyye meşhûr Gel 'Îkrîmeyê Bûcehlê dilkur
		7437.	Gel çen kesekan di cengê Bedre

- Wan bab û bira çuyîn bû qebre
7438. Çûn lalî serûkê xû vecemyan
Dê rabe bû cengê Babê Sufyan
7439. Wî gûtî li mêje min meram e
Da leşkerê xû bikeyn temame
7440. Çar kes wî hinarne wan kinaran
Da bên bi hewarê wan neyaran
7441. Hatîne Seqîf û bed Kînane
Kumbûne gelek dî yarî wan e

**Mesîru Qureyşîn Îla Uḥudîn (Çûna
Qureyşîyan Bo Uḥudê)**

7442. Rabûne Qureyşî xir bi carek
Bû cengê Uḥud kirin tedarek
7443. Leşker digehîşte sê hizar e
Du şed bûne wan esipsûware
7444. Çekdar e cemî'î leşkerê bûş
Hef şed bûne wan tinê zirîpûş¹
7445. Gel wan bûne sê hizar ji hêştir
Gel zad û zexîre tim bû leşker
7446. Gel pazde di kesk û sur kejavê²
Her yek jinemeznêkê di nave
7447. Mîn cumle serûkê ceşî hemyan
Jin Hînd e digel bû Babê Sufyan
7448. Wek 'Îkrîme Harişê Muxîre
Şefwanê Umeyyeyê gizîre
7449. 'Emrê kurê 'Aşî ew guhersenc
Telhey Ebû Telhe ta deh û penc
7450. Înane jinê xû şux û şeng e
Da leşkerî tîden biden bû cenge
7451. Jin te'nê dema diden ji mêran
Bê cergî diken ji rengê şêran

7452. Wehşî hebû 'ebdekê Cubeyrî
Ber mamê xû wî cîhan lê xeyrî
7453. Kuştîbû li Bedrê şêrê Hemze

¹ Yê ku zirx kirîne ber xwe

- Wî gûtiye Wehşî nek bi berze
7454. Hemzey bikujî di vê deravê
Êdî tu reha dikem ji davê
7455. Hatîne Qureyşî piṛṛ xurur e
Ba leşker û ba sîlahê zûre
7456. Dana li rexê nuwalê 'Eyneyn
Bû layê Medîneya tijî zeyn
7457. Gel wan bûye rahîbek ji enşar
Bû 'amir e navê merdê bedkar
7458. Gel pêncî kesan ji ewşîyan ew
Hîndê di Qureyşî tîden di dan ew

**Îstîşaretûn Nebîyyî 'Eleyhî's-Selamî bî
Eşhabîhîl Kîramî (Şêwra Pêxemberî Silav lê
Bin li gel Hevalên Xwe)**

7459. Pê zanî dema peyemberê pak
Rabûye bû cengê çust û çalak
7460. Gûtî: "Me di xew dî çen ji gares
Teiwîl me kirîne xêr û dilgeş
7461. Yek kevlî me dî dî şîrê xû ye
Mîn destê di nîv zirîve çuye
7462. Te 'bîr me dikir bi pak Medîne
Xû lere hîşar bideyn şîrîne
7463. Duşmin me eger li wê bimînî
Dê hesret û zehmetê bibînî
7464. Wer ew dê bihên me nêv Medîne"
Dê cengê bikeyn heta me şîne
7465. Ew nevyê Selûlî duşminê dîn
Reiya wî digel Nebî bû şîrîn
7466. Çendan ji ewê neçuyne Bedrê
Dilşutî e ew bû xêr û ecrê
7467. Gûtin here nek dibên ewane
Ber tirsê nehatine der ji xane
7468. Muşrik li cihê xû man yeqînî
Çarşembî heta digehîte eynî

² Çardar, darbest

7469. Peyxemberî gût heval û yaran
Karê xû biken çek û dewaran

7470. Ziryê xû peyemberî diberkir
Bû cengê Uğud wî kar sefer kir

7471. Ew yê ku reî bi çûn bû hemyan
Wê gavê ji dil dibûn peşêman

7472. Wan gûte peyemberê zemanî
Şula xû bike tu wek dizanî

7473. “Caîz nîye gû bû her peyember
Gava bû şerî zirî dikir ber

7474. Carek dî çek û sîlahî danî
Hetta ku neçîte şer ji canî”

**Xurûcuho ‘Eleyhî’s-Selamî Îla Uğudîn
(Derkeftina Peyxemberî Silav lê Bin bo
Uğudê)**

7475. Peyxemberî cum‘e kir şirîne
Paş nîvro çu der li nêv Medîne

7476. Wî danî li cê xû merdê merhum
Ew ‘Ebdê Xudê ji Ummû Mektûm

7477. Çav dabîye leşkerî peyember

Hindek di kiçik ji wan kirin der
7478. Wek Îbnû ‘Umer ku ‘Ebdê Ellah
Zeydê kuşê Şabitê xudan cah

7479. Wek lawê Useydê bab Zuheyr e
‘Azîb puserê Berae bi xeyr e

7480. Bab Ews e yekê dî nav ‘Erab e
Wek Xudrê Ebû Se‘îd cenabe

7481. Wî gel xû birin hizar di çekdar
Enşar û muhacir û ‘emelxwar

7482. Bes du ne suwaresip bi hejmar
Bûbûrde û heq resûlê muxtar

7483. Ew merdê serê nîfaqê wey bed
Zivrandîneve di rêkê sê şed

7484. Şed bûne xudan zirî bi defter
Bijlî ji hebîbê şahê ekber

7485. Alayê muhacirê nîkunam
Wî daye bi dest ‘Eliyê pismam

7486. Munzir puser e Hûbabê hişyar
Bû Xezrecîyan dikir ‘elemdar

7487. Meşhûr e Useydê bab Hûdeyr e
Ala çî bû Ewsîyan bi xeyr e

7488. Çu geşte Uğud bi keyfeşayî
Wî ûrdî didanî bin çiyayî

**Teheyyuul Ceyşeynî (Xweamadekirina Her Du
Leşkeran)**

7489. Peyxemberê pişr ji ‘îzz û naze
Eşhabê xû rêzkerin çî taze

7490. Wî danî serê çiyay bi xeyre
Ew ‘Ebdê Xudê wî bab Cubeyr e

7491. Wî dane wî pêncî kes bijare
Bû karê kivan û tîr bikar e

7492. Gû: “Herne ewî cihê bilind e
Piştê bigirin ji bû me tund e

7493. Ger em dê bibîn xudan zefer ew
Wer em bişikên û derdeser ew

7494. Hun wî cihî ber neden bi başî
Duşmin ne wekî bihêt ji paşî”

7495. Çûn pêşî şehabeyan bi dilşad
Mam Hemze bi sersupah û Mîqdad

7496. Hem hatine pêş Qureşîyê bed
Dağgirtî ji Ehmedî ne bê hed

7497. Serraste pirî wî ceyşê napak
Xalid bû kuşê Welîdê mêrçak

7498. Bû ‘Îkrîme layê çep ji meydan
Alaçî ye Telhe bab e ‘Uşman

7499. Bazarê kejaveyan¹ li cuş e
Jin lawje dibên bi dengê xuşe

7500. Ma dengê ve new‘e nexmexwanan
Hindê dî zîrek diken cewanan

¹ Darbest, çardara ku nexweş pê tîr neqilkin

7501.	Hindan digû hin ji wan cewabe Em taze kiç în di mahitabe	7518.	Ger ev xebere ji hûn temame Bû nahête kaxê yek zelame
7502.	Gerden me piřr e ji durr û gewher Bênxûş û bijun bi misk û ‘enber	7519.	Bû çuye ‘Elî îmamê heyder Şîrek diweşande ew dilawer
7503.	Ger sîngî ji duşminî ne berden Em gel we dibîne dest li gerden	7520.	Pê wî jê firand û kefte xware ‘Ewret wî di kaxê bû diyar e
7504.	Wer piştê biden bi wan neyaran Hun êdî me nabînin çu caran	7521.	Çu ser serê wî ‘Elî bi şîre Ta can ji giyan bigêrî dwîre
7505.	Ey law cihêl û kal û pîran Şeq şeq we bihêt ji derbê şîran	7522.	Gû: Tu bi Xudê û xwînê ûcaş Ev hinde bes e bi hêle min sax
7506.	Ev renge ewan dikir heware Muşrik dikirin çu gurgê hare	7523.	Peyxemberî gû: Te bû nekuştî Gû hal eve bû lewa me hiştî ***
En-Nuzûku îlel Me‘rekefî (Dabezîn bo Meydana Cengê)		7524.	Wê rojê bi dest Nebî bû şîrek Gû: “Kî heye nêv we merdê zîrek
7507.	Muşrik wê dihêne kax û meydan Eşhabe diçin ji can bi xendan	7525.	Wer bigrî ji min bi heqqê xû ye” Rabûye Ebû Dicane zu ye
7508.	Yek narî serûkê qewmê kuffar Tu bêje bi qewmê taze enşar	7526.	Heqqê we çî ye gû: Ey şîrînkâr Gû: “Şer pê hetayî dibît xwar”
7509.	Min nîne digel we kerb û nakam Berdên ji berûkê mam û pismam	7527.	Wergirt û çu kaxê ew hunerpiřr Ew hat û çu wek xudan tekebbur
7510.	Enşarî gûtin bibêje wan e Meznê we çî mazin û nezan e	7528.	Ev çûne Nebî digû di gave “Baş nîne meger di ev derave”
7511.	Serdarê me ye resûlê dîn e Em cumle fidayê canê wî ne	7529.	Çî layê diçû Ebû Dicane Daînî ji duşminan qirane
7512.	Wî ev qise kir meger nemînîn Çavan ji serê wî derdihînîn	7530.	Hemze xû nepirse çen mehûle Çî layê diçû digêrî çule
7513.	Wê ‘Îkrîme hat û Xalidê şad Hemze bû yekî çu yê dî Mîqdad	7531.	Xû şêrî ‘Elî di kax û meydan Meydanê li wan digêrî zîndan
7514.	Ew çûn bi hicum di daxidare Wan daneve paş bi tazekare	7532.	Eşhabî hicum diken çu şîran Ew tarî diken cîhan ji mêran
7515.	Alaçî dihête pêş şîrînqed Gû ey gelî şahibêt Muħemmed	7533.	Nuşret ji bû wan Xudê hinarî Işkandine leşkerê neyarî
7516.	Engûne dibên çî bûy şehîde Dê çîte biheştê ew se‘îd e	7534.	Eşhabe li du diçin bi xare Fîxane jinan hewar heware
7517.	Her çî ji me dê bibîte bê can Dê çîte ‘ezab û rencê dûjan	7535.	Zivîrneve êdî ew bû malî Wan xirvekirin ji dil helalî

**‘Îsyanu Emrîn Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Selamî
(Neguhdana Fermana Pêxemberî Silav lê Bin)**

7536. Wan pêncî kesan li ser çiyayî
Dîtin ji şehabe neşr û şayî
7537. Hindan gûtî mazin û emîre
Dê em jî biçîn bû mal û pêre
7538. Ma gûtî nekirye hûn gudarî
Fermanê resûlê pakê Barî
7539. Kes nabî ku emrê wî şikênî
Ez nahê û çî me gel bimînî
7540. Çil kes bûne wan dihatne xware
Deh man û emîrê şehsuware
7541. Xalid wê dibînî dûr bi dûrî
Berdane çiya û layê jûrî
7542. Gel ‘Îkrîmeyî bi çen suwaran
Zivîrîn li çiyayî bi tîrbaran
7543. Kuştîne ewêt li ser çiyayî
Wê jûrda dihên bi canfidayî
7544. Wan girtîye piştê ceyşê îslam
Zivîrneve hem li pêşî bê qam
7545. Wê hatine wan li paş û pêşan
Eşhabe kirin gelek perêşan
7546. Çen tîpe revîn bû lay Medîne
Gel Hemze gelek şehîd bûyîne

**Cerhun Nebîyyî ‘Eleyhî’s-Selam
(Birîndarbûna Pêxemberî Silav lê Bin)**

7547. Bestîbûne pênc kesan bi peyman
Em dê bikujîn peyemberê wan
7548. Yek ‘Ebdê Xudê kuşê Şihab e
Wek ‘Ebdê Xudê Hemîde bab e
7549. Îbnû Qemîyê le‘în û bê bar
Wek beçke Xelef Ubeyyê bedkar
7550. Gel ‘Utbeyê bab e Babê Weqqas

Ew cumle li nik xû law mêrxas

7551. Hêştî li Mekê bû ew Xelefzad
Wî gûte peyemberî bi dilşad
7552. Hespek me heye ke‘êl û taze
Ez taze xudan dikem bi naze
7553. Yek fitre ji erzinê bijare
Alîke he rujê sê ji care
7554. Nazanî ji tu çi daxîdar im
Dê tu bikujim li ser sîwar im
7555. Peyxemberî gûte merdê bedxwah
“Ez dê te kujim bi iznê Ellah”

7556. 1-Wê hat bû Nebî kuşê Şihabî
Şîr da enîya wî pakcenabî
7557. Qaîm bû kilavzirî peyember
Şîrê wî şukir nebû eşerker
7558. 2- ‘Utbeî ku didî qedir girane
Hej durve wî daye ber berane
7559. Yek pêşî didanê jêr şikandî
Lay rastê digel wî lêv dirandî
7560. 3- Wê hatî kuşê Hemîde napak
Ew kuştî Ebû Dicane mêrçak
7561. 4- Hem kirbû hicum Ubeyyê daxdar
Nêzek li wî da resûlê muxtar
7562. Geryave sivik bû nêv Qureyşan
Halê wî di dil gelek perêşan
7563. Gûtî wî netirse zam¹ çî nîne
Gû ez dimirim ji min yeqîn e
7564. Wî gûtîye min ku hêj li Mekke
Gûtîna wî belê ne cayê şekk e
7565. Hîna zivîrîn li Şerfe² caye
Ew tûpiye roşê Xuda ye
7566. Seyrê ke evî ‘enûde bedker³
Bawer wî dikir qisa peyember

¹ Peyvek farisî ye (jêrenota Şuşî bi xwe). Zam: Mezin

² Navê cihekî ye dikevîte di navbera Mekke û
Medîneyê (Jêrenota Şuşî bi xwe ye)

³ Kesê ku xirabîya dike û xwedî ‘înad e

7567.	Gel hindê ewî neanî îman Ew kuqedil û demîr û wîcdan	7584.	Her we Enesê ji babê Nedre Bextê wî neçu bû Cengê Bedre
7568.	5- Beşkê Qemiye ku dît peyember Îşkandî kilavzirî li ser ser	7585.	Kir 'ehde digel Xudayê ekber Ger biçme şerî digel peyember
7569.	Şîrê wî çu tê nekiryê kare Berbuve Nebî li ser deware	7586.	Dê bînî Xudê eger me yar e Gel duşminî dê bikem çî kare
7570.	Berbuve dema di kefte kûrek Kulda çuye çukê wî mubarek	7587.	Evro ku revîn gelek zelame Hindek dî diheyrî lew peyame
7571.	Royê wî şîrîn dibû birîndar Du helqe kilavzirî tê çûn xwar	7588.	Ew geştîye Telhe û 'Umer ew Gel çen ji kesan di pirr keser ew
7572.	Bazûrê didan heta dihên der Înanderê 'Amirê mubeşşer	7589.	Gûtî: We çira çeçîn bijarî Kuştîne gûtin resûlê Barî
7573.	Yar dewre diden li yarê muxtar Wî çarde li durê man bi ejmar	7590.	Gû: Êdî çî xêr di man û jîn e Wek wî bimirin di dîn şîrîn e
7574.	Enşarî ne nîv û nîv muhacir Percanî dikir li Babê Tahir	7591.	Wî êdî hicum dikir çu şêran Kavil wî dikir cîhan ji mêran
7575.	Muş 'eb bû Nebî xû kir metale Beşkê Qemiyey dikuşt li pale	7592.	Axir dibitin ji wan şehîdan Ya Reb bike me ji wan se'îdan
7576.	Nik wî ve peyember e wî kuştî Kir xar û dikir hewar bi zeştî ¹	7593.	Dîtin di leşê Enes bi ejmar Heftê bûne şwînê şîr û sîkar
7577.	Min kuştî Muhemmedê ewan e Bawer dikirin gelek ji cane	7594.	Neynasî kesê zelumê wey qîşt Xuşka wî me ger bi xal û engûşt ***
7578.	Belkî ji şehabeêt kîrame Bawer dikirin ve pîs peyame ***	7595.	Ke 'bê kuşê Malikî li pêşan Wî dîtî yeçîn resûlê pirr şan
7579.	Hetta xû 'Eliyê şehsuware Hîna ku nedî xezur û yare	7596.	Zu gazî dikir: Gelê musulman Mizgîn eve ye hebîbê Rehman
7580.	Geryabû nedî di nêv şehîdan Aluz nebû lê şîbî 'egîdan	7597.	Peyxemberî bû dikir îşaret Tu kirbe nihû ji ev bîşaret
7581.	Gû Barî di nêvme ew helanî Ser karê kirî me gel nezanî	7598.	Eşhabe dema kirin gudarî Hatîne bû nik hebîbê Barî ***
7582.	Ez êdî dê şer bikem ji cane Ta maye me ruh di nêv giyane	7599.	Hîna ku Nebî dibûy birîndar Xun vestirî bû li royê gulnar
7583.	Ew çu bi hicum dibêjî şêre Ta dîtî bi çav resûlê xêre	7600.	"Ev qewme gûtî ku dê rehab in Ev rene digel Nebî xirab in

¹ Kirêtî

7601.	Ez gazî dikem bû rahê Barî Ew xunê diken ji roy me carî	7617.	Çu Ƣaîfê axirî ji cane Bû qaşidê wan dikir rewane
7602.	Buxda wî gelek şedîd û tal e Bû qewmî bi min diken ve hale	7618.	Gûtin here tu bû nik peyember Ew nagêrî qaşidan makedder
7603.	Hem bû çi kesî bi dest peyember Ruha wî li nêv giyan bi çi der”	7619.	Hîna ku didî resûlê Rehman Gû: “Weşî tu?” Gû: Belê bi qurban
7604.	Gava ku dizanî Faîmayê Ew hat bi girîve min fîdayê	7620.	Gû “Rast e erê te kuştî Hemze?” Ya bûyî gû karê wey nezerze
7605.	Şuştîne bi avê şar birîne Lê qet’ e nebû bi avê xwîne	7621.	Peyxemberî gû: “Eger ditanî Royê xû ji min bikey nîhanî”
7606.	Wê Faîmeyê bi ‘îzz û naze Hindek ji heşîrê şutî taze	7622.	Zu çuye derê li nêv Medîne Ser emrê peyemberê zemîne
7607.	Xulya wê didanî ser birînan Westa bû belê di gav û hînan	7623.	Ew maye bi dilkeser temame Ta qewmîye Xezweyê Yemame
7608.	Ew xwune heta dihate xware Ew Malikê Bab Sînan wî bare	7624.	Wî gû di dilê xû her nîhan e Şulek me kirî gelek giran e
Qetlu Hemzetebnî ‘Ebdîl Muţţelîbî (Kuştina Hemzey Kurê ‘Ebdulmuţţelîbî)		7625.	Ger bêt û li batî mamê Ehed Bû xû bikujim Museylemê bed
7609.	Kuştibû di Bedrê Hemzeyê mam Mamek ji Cubeyrê pîs û bednam	7626.	Belkî ji me aş dibît peyember Roja ku diçim bû kaxê meşer
7610.	Wî gûtibû Weşî ‘ebdê xû ye Hemzey bikujî xilaşê tu ye	7627.	Her çendî guneh diçin bi îslam Nê karê me kir giran e bêqam
7611.	Meşhûr bû bihavêtin bi sîkar ¹ Sekvan bû li ser vî karî yekcar	7628.	Min dîtî dema le’înê bedkar Min havête sîngî ‘eynî sîkar
7612.	Roja li Uhud dibûye cenge Çu kaxê Sîba’ qebû bi denge	7629.	Ew çuye derê li nêv milane Ha der wî cuda bû ten ji cane
7613.	Hemze bû diçû ji rengê şêran Mala wî di gavê kirye wêran	Mîmma Kane Xîlalel Qetlî (Tîştên ku di Dema Cengê da Qewimîn)	
7614.	Weşî wî dibînî çen hunerkar Havêtî esef çi tîre sîkar	1.	
7615.	Havêtîye zik li piştê çu der Wê gavê şehîd bû ew dilawer	7630.	Ne‘man puserê Qetade nav e Tîrek wê rojê diçûye çave
7616.	Geryave Mekê digel hevalan Îslambûye paşî çen ji salan	7631.	Wê gavê dihate nik peyember Çavê wî li cê xû hatibû der
		7632.	Wî birve cihê xû dest bi malî

¹ rim

	Çêbuve bi emrê Zûlcelalî		Cwîyek hebû nêv cwîyan şîrînkar
7633.	Rontir bû belê ji xû ji pêşî Ger yê dî biêşî ew nedêşî ***	7649.	Navê wî Muxeyrîqê dilawer Wî gûte cema 'eşa xû yekser
7634.	2. Ew 'Ebdê Xudê ku Ceşîş bab e Wî şîr diweşandî bê hisabe	7650.	Nasîn we Muhemmedê mubarek Dumayê peyemberan bi carek
7635.	Şîrê wî şikest di nivê cenge Çu gûte peyemberî direng e	7651.	Nesra wî li ser me fer yeqîn e Wan: Şembî ye, Gû: Çu Şembî nîne
7636.	Yek tayê qesip wî daye destî Gava wî hejand bû şîr duristî	7652.	Wî gûtî: Eger diçûm di cenge Malê me Muhemmedî bi cenge
7637.	Ev dare bi emrê şahê ekber Bû şîrekê pîrî ji av û cewher	7653.	Teslîmî wî ye wekî dizanî Bû harî wî ez diçim ji canî
7638.	Navê wî lewa dikirne 'Ûrcûn Şîrek bû çî abdar û bê çûn ***	7654.	Des daye çek û sîlah û çuye Şerî kirbû heta şehîd dibûye
7639.	3. Ew Se'dê bi cennetê mubeşşer Tîrbazî dikir li dûr peyember	7655.	Peyxemberî gûtî: Ev zelame Çêtir ji hemû cwîyan temame
7640.	Tîr danê peyemberê Xudaye Gû: "Pavê me day û bab fîdaye" ***	7656.	Malê wî di gavê kirye ewqaf Heft rez wî hebûn di baş û ber av 6.
7641.	4. Ew Henzeleyê wî bab e 'Amir Ew geşte serûkê qewmê kafir	7657.	Ger Şabîfî Qeysê navgiran e Ger Babê Huzeyfe nav Yemam e
7642.	Wî kirbû hicum bû Babê Sufyan Wî gaz kire yek hevalî der an	7658.	Danabûne şahê îns û can ew Ber pîrî bi nazîrê jinan ew
7643.	Şeddadê kuşê Ewis bi nav e Vî Henzele kuştî her di gave	7659.	Yek gûte hevalî: Ey birader Bû em jî neçîne harî serwer
7644.	Derheq wî Nebî digûtî taze: Şuştîne melek bi 'îzz û naze	7660.	Des dabûne şîr û çûne kaxê Şabîfî zu şehîd bû kefte kaxê
7645.	Pîrsîn li jîna wî pîrî necabet ¹ Gû: Hat û li ser wî bûy cenabet	7661.	Hatin bû Yemânî çen şehabe Neynasîne ew Huzeyfe bab e
7646.	Hîna wî hewar dikir gudarî Ew hatbû şerî di rahê Barî	7662.	Wan kuşt û Huzeyfe kir heware Babê min e kes nebûy gudare
7647.	Peyxemberî gût heval û yare "Lew şuştîne ew melek dîyare" 5.	7663.	Wan gûtî: Me nenasî bew Xudayî Gû: Ew li we xûş bibît tebayî
7648.	Roja li Uşud dibûye kuştar ²	7664.	Peyxemberî gû: "Didem te xwîne" Wî gûtî me xîr 'efûkirîne *** 7.

¹ Nîjadpakî, Eslî

² Komelkujî, qetlîam

7665. Mêrçakê bi nav û bang e Quzman
Wê rojê di leşkerê musulman
7666. Ferman dikirî resûlê axir
“Ew şexşe belê ji ehlê agir”
7667. Bê hed wî dikir ji kafiran ceng
Meydan wî dikir ji duşminan teng
7668. Kujtîne çî heft û heşt ji kuffar
Axir dibitin ji ten birîndar
7669. Paşî şerî birine ehl û malan
Mizgînî didane wî hevalan
7670. Wî gû: Bi çî hûn diden me mizgîn
Cengê me kirî ne pak û rengîn
7671. Ser xizm û kesan me kir çî bûye
Xêra me lewa belaş diçûye
7672. Axir wî birîn dibûye hare
Berda wî ji destî xwun demare
7673. Xû kujtî bi destê xû dumayî
Pê zanî peyemberê Xudayî
7674. Wî şehde dida bi zatê ekber
Gû: “Bawere min ji wîm peyember”
- 8.
7675. Hatbûne gelek jinik musulman
Avkêşî dikir bû ceyşê Rehman
7676. Mîn cumle ji wan bû Ummû Eymen
Tîrek li wê da Hîbban li duhmen
7677. Berda kenîyê Hîbanê mêrxas
Peyxemberî gûte Se‘dê Weqqaş
7678. Tîr pavê neyarê wey ‘eqilker
Tîrek li wî da digût peyember
7679. “Tul Se‘dî vekir ji bû te daye
Ey Se‘d û bibî qebûl du‘a ye”
7680. Barî te biket bi ‘îzzet û şan
“Tîran tu bidey li nivê nîşan”
- Be‘de Xumudîl Qîtalî (Piştî ku Şer Verevî)**
- 1.
7681. Şer ku verevî di kax û meydan
Dilxûş bûne duşminê me çendan
7682. Îslam ji xû bûne derdemend e
Rabûne jinik serûke Hînd e
7683. Bê rêzî kirin ewan pelîdan
Jê kirne kep û guhêt şehîdan
7684. Hîndê kire ristikek bû gerden
Ew gerdene eş û jan ne berden
7685. Wê şeqkirî sîngê Hemzeyê mam
Mêlak ji wî jêvekir biket tam
7686. Her çendî dicuy neçuye xware
Avêtîye der ji dev neçare
- 2.
7687. Zu hatîye pêşî Babê Sufyan
Wî gazikire leşkerê musulman
7688. Sê car gû Muħemmedê emîne
Ew maye xudan heyat û jîne
7689. Peyxemberî gû: “Neden cewabê”
Ew mave bi gazî û xîtabê
7690. Bûbekr û ‘Umer erê bi can in
Gû qewmê xu: ke neman ji wan in
7691. Cab dave ‘Umer gû: ey diruker
Ey duşminê dîn şahê ekber
7692. Êt mayî eger Xudê me yar e
Têra te biken zelîl û jare
7693. Wî gûtî Hubel me bûy bilind e
Peyxemberî gû: Bibên pesinde
7694. “Rebbê me bilindtir û celîl e”
Xûş naşir e ew me xûş wekîl e
7695. ‘Uzza gû me hey çu bû we nîne
Gûtî me Xudayê ‘alemîn e
7696. Paş gazikire ‘Umer bi sînde
Ehmed bi heyat e yan nezînd e
7697. Wî gûtî: Eger ji min te bawer
Guhdarê tu ye hebîbê enwer
7698. Wî gûtî: Belê te rast e guftar
Beçkê Qemiyey dibêt qisa xwar?
7699. Evroke gûtî libatê Bedre
Şer carê nekam e car bi behr e

7700.	Gû: Engûdikuştî yan dibînin Karek ji wî pirr xêdeb dimînin	7718.	Ew çen di emir berê Xuda bûn Bû serwerê dîn çi canfîda bûn
7701.	Wellah ne rađî bûm ne xemxwar Ney min gû biken neken siyehkar	7719.	Wan can dikire fîdayî dînî Bes Barî ewan bi yar bixwînî
7702.	Qewlê me digel we saleka dî Bû avê Bedir me tîn bi şadî	7720.	Ev rege şehabeêt nîkunam Pankir li zemînê dînê îslam
7703.	Peyxemberî gû :“Bibêjne wan e Zur baş e Bedir” me xûş jivan e	7721.	Ger dê me heba di vî zemanî Pîçek ji şefayê wan di canî
7704.	Heftê ji şehabe bûn şehîd e Wan jê çûne bîst û sê pelîde	7722.	Ev rege nedê bibayne bê hal Halê me nedê biba reş û tal
7705.	Êdî zivirîn bi milşikestî Çul kirbûne urdîgah duristî 3.	7723.	Kafir neşîyan biken me ‘ebde Ev çende ji wan di derdemend e
7706.	Peyxemberî heftê kes hinarin Ka ew digêrêne yan li xar in	7724.	Nê şerm e bû ummeta Muħemmed Ev tefrîqe û şîqaqe bê hed
7707.	Wî gûte ‘Elî serûkê wane: “Tu leşkerê wan bibîn çewa ne	7725.	Îslam nê hemû yek in bi Qur’an Ew cumle wekî bira û yek can
7708.	Ger ew li şutur bûyîn suware Bên dayne hesip diçin bû ware	7726.	Ma bû xû nekeyn bi dîn wekî car Êkdî bigirîn ji rengê dîwar
7709.	Wer ew li esîp suwar bûyîne Xû fikr e ewan dihên Medîne”	7727.	Pîştî me bi ew Xudayê ekber Da pîştê ji duşmanan bikîn ker
7710.	Geryave ‘Elî digût peyember Ew çûn li şutur suware yekser ***	7728.	Serbest dê bijîn bi ‘îzz û naze Dîndar û di kameran û taze ***
7711.	Peyxemberî gûte yek zelame “Seyrê ke di kuştîyan temame”	7729.	Peyxemberî dîtî mamê Hemze Ew rege bi wî kirîn ne terz e
7712.	Wî Se‘dê Rebî‘î dît ji enşar Hêj şax e gû: Bêje yarê muxtar	7730.	‘Aciz bû gelek resûlê serwer Halê wî çi qed di dil eşerker
7713.	Batî me selam ji wî bixwîne Xêra wî Xudê bidet şîrîne	7731.	Gû: “Ger ne diba Şefîyye: xemgîn Yan paş me bi ‘adetek ne sengîn
7714.	Hem bêje bi xizmê min tebayî ‘Ezrek we nîye li nik Xudayî	7732.	Da hêlmeve wî di kax û meydan Bû teyr û tewal û bû durindan”
7715.	Ezyet bigehîte heq peyember Madem di zil in bi çav di nêv ser	7733.	Ferman dikire Zubeyrê ‘Ewwam: “Deyka xû nehêlî bête ser mam
7716.	Ev gûte ewî dikir ji canî Canê xû siparte heq Xudayî ***	7734.	Wê zûr divîya birayê xû ye Nek şukrî neket Xudayê xû ye”
7717.	Seyrê ke bira tu van şehaban ‘Alîhuneran mezincenaban	7735.	Ev gûte Zubeyrî gûte dayê Gû: Şebrî dikem digel rîdayê

7736.	Ev çende ji bû Xudayî kême Êdî tu bibêy peyemberê me	7754.	Wan gûti dema cihê xû zanî Ew xûşî û lutfê cawîdanî
7737.	Çu gûte peyemberê ename Gû: “Bêle bila biçît meta me” ***	7755.	“Xwuzya me birayê dîn bizan in Nik Barî şehîd çi qed bi şan in
7738.	Hindan we digû ji dil niyazan Dê beyne Medîne van cenazan	7756.	Da sustî neken di heq cîhade Vê behrê li xû neden bi bade
7739.	Peyxemberî gû: Li ev mekane “Şardar dê bikeyne van hemane”	7757.	Barî gû: Ezê xeber bidem wan Ayet wî virêdikir ji Qur’an
7740.	Her carê wî Hemze gel nehan ew Serwan wî fikir nivêj ji can ew	7758.	Ya Reb me bikey şehîd temame Lutfa tu bidey me ev meqame
7741.	Sê sê û du du dikirne gûre Bew bergê di wan di xwunê şure	‘Ewdu Resûlîllahî Îlel Medînetî (Zivîrîna Pêxemberî bo Bajarê Medîneyê)	
7742.	Ew ‘Ebdê Xudê ku Ceşîş bab e Gel Hemzeyê xalê ‘al cenab e	7759.	Şembî çu Uhud resûlê dîne Hem şembî dihatve bû Medîne
7743.	Hem Îbnû Cemûhê ‘Emir nam ew Gel ‘Ebdê Xudê kuşê Hêram ew	7760.	Hemne digehişte menbe ‘ê nûr Babê wê bi navê Ceşîş e meşhûr
7744.	Nêv qebrekî gût biken peyember “Ew bûn li cîhanê xûş birader”	7761.	Ey gûti bi xêr bihêy li ser ser Mizgîn bi şehîdî da peyember
7745.	Ev renga ewan hemî veşarin Rehmet li me û li wan bibarin ***	7762.	Gû: ‘Ebdê Xudê bira te çu ye Gû: Baqî Xudê ye pişî ‘efu ye
7746.	Peyxemberî gû: “Ji van kefil im Wan rojê qiyametê delîl im	7763.	Gû: Hemze bira te bûy şehîde Gû Barî ‘ef biket se’îd e
7747.	Her merdê di rahê şahê Xêffar Ser dîne Xudê biçît birîndar	7764.	Muş‘eb gû nemaye mêr û yar ew Derhal girî pişî hewar hewar ew
7748.	Dê rabî qiyametê bi xwûn ew Rengê wî çi xwûn e misk e bûn ew” ***	7765.	Lew gûti peyemberê ename: “Mêr nik jinê ew li jûr meqam e”
7749.	‘Ebbas puser e dibêjî taze Fermanê resûlê pişî bi naze	7766.	Hem hatî jinek ji qewmê enşar Ew geştîye çen şehabe û yar
7750.	“Rojê li Uhud dibûn şehîde Çen kes ji birayê hun” mecîde	7767.	Gûtin te bira û mêr nema ne Gû: Baş e, resûlê heq çewan e
7751.	“Barî çi kerem fikir digel wan Nêv tîrê kesik kirin ruh û can”	7768.	Wan gûti: Şukir bi keyfî tu ye Nîşa me biden gûti li ku ye
7752.	“Nêv baxê biheştê pişî xirûş ew Ser kewşer û fêqiyet di xûş ew	7769.	Çu geştîye serwerê Medîne Gû: Paşî te her çi bûy çi nîne
7753.	Qendîlê di zêrî lîsê taze Bin ‘erşê Xudê bi serfiraze	7770.	Mal û ser û xizm û kes bi carek Qurbanî peyemberê mubarek

7771.	Rabuhî Nebî bi male enşar Ronîştîye jin bi girî w zêmar	7787.	Wî kirye li paşî tu nefir ‘am Wê hatî bi leşkerek çî bêqam
7772.	Rondik wî li çavê reş xişîne Bû Hemze gû: Şînîker çî nîne	7788.	Ger tu biçî dê xisar bimînî Dûr nîne esip suwar dibînî
7773.	Lew Se‘dê Mu‘azî çu nihan ew Çen jin di demê kirin rewan ew	7789.	Reiya me eger dikey gudarî Bû Mekke here tu wek diqarî
7774.	Bû Hemze herin biken bi şînî Ser xatîrê ew resûlê dînî	7790.	Bawer jê fikir bû Babê Sufyan Ew êdî diçûn û qet negeryan ***
7775.	Guh lê bû dema Resûlî zêmar Gû: “Barî rehim biket bi enşar”	7791.	Geryave peyemberê mubarek Gel yar û şehabeyan bi carek
7776.	“Ew yarê min in di xûş û naxuş Bêjin bi jinan bi çinve pişîr huş	7792.	Ew ‘Emrê kuşê ‘Ubeydê Ellah Mabuve li wî cihî di nêv rah
7777.	Ev xezwe nihû me kir temame Ser ruhê peyemberî selame	7793.	Weqtê xû bibû esîrê Bedr e Çen hîvî kirin ji pişîr qedre
G/Ĵ Xezwetu Hemraul Esedî (Xezwa Hemraê Eşed)		7794.	Gû: Ez neyî ¹ û xudan ‘eyal im Min aza nekey hewar bi hâl im
7778.	Şembî ji Uhud Nebî dihat mal Yekşembî diçûv xezayê derhâl	7795.	Peyxemberî gû: “Belê bi peyman Carek di nehêy şerê musulman”
7779.	Ba emrê wî yek fikir heware Çî çuye Uhud bihêt bikar e	7796.	Hat cengê Uhud ve bê qerare Evruke reca diket dubare
7780.	Derkeftî Nebî li du Qureyşan Da fikrê neken ku bûn perêşan	7797.	Hem gûte Nebî: Tu min ‘efû ke Min tewbe ye êdî paşî nuke
7781.	Çen kes di hebûn ji wan birîndar Ser emrê Nebî diçûn şirînkar	7798.	Wê gavê digût resûlê muxtar Da ummetê xû bigêrî hişyar
7782.	Hemrayê Eşed cihek bi nam e Sê rojê veman li wê temame ***	7799.	“Nahête gezîn kesê musulman Du car ji kunek” ji huşê îman
7783.	Ew Me‘bedê wan Xuza‘îyan mîr Muşrik bû welê resûlê lagîr	7800.	Peyxemberî gû: “Li ser biden şîr” Ev rene neyar e ger çî êxsîr ***
7784.	Wî gûte nebî: Eger bizanî ‘Aciz bûne bû te em ji canî	7801.	Êkê di Mu‘awîyey Muxîre Ew jî dibitin şekil esîre
7785.	Çu geşte serûkê muşrikîn ew Wî fikr e bihêve pişîr ji kîn ew	7802.	Rê berze fikir negeşte xizman Zivîrî bi dizî çu male ‘Uşman
7786.	Me‘bed digûtî: Eger te bawer Wê hatî ji bû te ew peyember	7803.	‘Uşmanî gûtî: Tu ey xirab mal Tu çuy e jî te kirime bê hal

¹ Anku feqîr (Jêrenota Şuşî bi xwe ye)

		Înane digel xû xir bi talan
7804.	Hêsta ku li mal bû heq peyember Wî zanî ku hat Medîne bedker	Î/ع Serîyyetu 'Ebdîllahîbnî Uneysîn (Serîya 'Ebdullahê Kurê Uneysî)
7805.	Wî gûtî Mu'awîyê le'îne "Peydakeneve di nêv Medîne"	7820. Bab Xalidekê bi navê Sufyan Ew bûye li 'Urne meznê hemyan
7806.	'Uşman wê diçî ji bû wî mehder Guh lê bû ku hu dibêt peyember	7821. Peyxemberî zanî ew neyar e Bû cengê Nebî di kar û bar e
7807.	Înane derê ji male 'Uşman Wî taze digû resûlê Rehman	7822. Wî kirbû rewane 'Ebdê Ellah Babê wî Uneys e merdê pirr cah
7808.	Hatîme ji bû bikem recayê Ser xatîrê wî resûlî dayê	7823. "Belkî bikuşî tu wî zelamî" Wî fikre bidet me zûr nekamî
7809.	"Sê roj gû bihêle nêv Medîne Paş sê rojê hîç eman bû nîne"	7824. Ew çu bi penahê şahê ekber Ser jê birî anî bû peyember
7810.	Ispêde helat li rojê çare 'Uşmanî gûtî: Tu her bi xar e	Î/ع Tezewwecuhu 'Eleyhî's-Selamî Hefsete bînte 'Umer we Tezwîcuhu Umme Kulşumîn Mîn 'Uşmanîn (Zewaca Wî Silav lê Bin bi Hefsa Kîça 'Umerî û Daneşûya Kîça Xwe Ummû Kulşûmê bi 'Uşmanî ra)
7811.	Geryave dema hebîbê nazdar Ferman kire Zeyd û yarê 'Emmar:	7825. Şe'ban bû resûlê namidar e Wî Hefşe ji xû dikirye mare
7812.	"Hun du wî herin eger we dîtî Zînhar we neken bi can biçîtî"	7826. Pêşî wî jina Xuneysî bûye Îslambûne pêkve xû û şû ye
7813.	Kuşîne Mu'awîyê Muxîre Kuşîn li Hêmatê ¹ ew bi şîre H/ع Serîyyetu Ebî Selemete 'Ebdîllahîbnî 'Ebdîl Esedî (Serîya Babê Selemey 'Ebdullahê Kurê 'Ebduleşedî)	7827. Hîcret dikirin ji bû Medîne Mêr paşî Bedir dîmir di dîne ***
7814.	Ew Bûselemê tijî ji qencî Sernijdeyê şed zelam û pîncî	7828. Ev sale rebî'êyek bû me'lûm Wî daşwî kîça xû Ummû Kulşûm
7815.	Peyxemberî bû Qeşen ² hinarî Bû cutebiray neyarê Barî	7829. Lewra ku Ruqeyye kir wefate 'Uşman bû jinek dikir xebate
7816.	Nav êkî Tuleyheyê Xudêgîr Yê di Selemê ji rahê heq dwîr	7830. Peyxemberî dil hebû bixwazî Hefşe ji 'Umer bi dilnewazî
7817.	Duşmin bûne serwerê zemanî Wan fikre bihên wî her nîhanî	7831. 'Uşmanî bi vîrê qeş nezanî Çu Hefşe teleb biket nîhanî
7818.	Ew çuye çiyay Qeşen bi nav e Wan kes nedî xir bûyîn belave	7832. Pê zanî peyemberê me taze Wî gût 'Umerî nîhan niyaze
7819.	Geştîne merr û şutur di malan	

¹ Navê cihekî ye. (jêrenota Şuşî bi xwe ye)

² Li hermê Qayîdê navê çiyayekî ye (Jêrenota Şuşî bi xwe ye)

7833.	“Nîşa te bidem kesek ji ‘Uşman Çêtir bî bigêrî wî ji xizman	“Sunnet ke kurê me pişî ji cewher” ***
7834.	Hem bû wî ji dil dikem diyare Çêtir ji te hem xezur û yare”	7849. Seyîd Hesên e xudanê feqlê Ew menbe‘ê ‘ilm û kanê ‘edlê
7835.	Cab dave ‘Umer: Belê bi ser çav Ey min bi fidayê tu me her gav	7850. Pişî wer‘î û dîyanet û tehemmul Pişî huş û huner bû pişî teemmul ³
7836.	Gû: “Hefşê bidey resûlê Rehman Kulşûmê ezê bidem bi ‘Uşman”	7851. Mêrçak û xudan sexa ji canî Zahid bû di vê cîhanê fanî
7837.	Derhal ‘Umerî digût: Bi ser ser Pêşkêşî te Hefşe ey peyember	7852. Çen carê Nebî ji bû dilê xu Hêştayê bîçuk dikir milê xu
7838.	Wî Hefşe ji xû dikirye mare Kulşûm ¹ bû xelîfê sê ye bar e	7853. Dabêjî: Me ev hebîbê cane Ya Reb te bivêr ve newcewane
7839.	Hîcret bîye deh di mahê şe‘ban Ew jî çu derî ji cayê kerban	7854. Zur xûş divîya hebîbê enwer Reyhânê min e digût peyember
7840.	Hîna ku evej wefa bû lew yar Ferman dikirî resûlê muxtar	7855. Ev kurkê me seyîd û şerîf e Nûrîndil û muşlih û ‘efîf e
7841.	“Şed kiç me heban bi navê Rehman Êk êke me dê bidane ‘Uşman”	7856. “Şulhê diketin bi wî Xudê me Mabeynê du ummetê ‘ezîme”
J/ع Wiladetul Hesên-îbnî ‘Elîyyîn R. ‘E. (Jidayîknûna Hesênê Kurê ‘Elî Xwidê jê Razî Bît)		7857. Ev gûte Nebî dikir ji xeybe Gûtna wî belê ne cayê reyb e
7842.	Mahê remezan ku pişî buha ye Peyda bû Hesên ji pakedaye	7858. Paş babî xelîfê bûye şeş mah Wî paş xû ‘ezil dikir bi dilxwah
7843.	Şeş roj ku diçûn ji bûn temame Çu nik wî peyemberê ename	7859. Wî kirbû Mu‘awîye tenazul Îslâm da xirab nebît û dîkul
7844.	Pîrûzî dikir ji wan ji canî Wî gûtî “Çi nav ji bû we danî”	7860. Wî çunke didî dibît nexûşî Ew her du bi şer bibên bi bûşî
7845.	Wan gûtî Herb ji rengê gav e Wî gûtî: “Hesên me danî nave”	7861. Dê xwun birijî ji qewmê îslâm Duşmin dê bibin ji wan xudan kam
7846.	Du şek ² bû ‘eqîqe dan di hîne Dapîrkê bû ran firêkirîne	7862. Her kes di dile riçayê Barî Navê wî cîhan û hukimdarî ***
7847.	Wê rojê tiraşî muyê ser pak Senga wî ji zîvî xêr kirin çak	7863. Bû bejin û cemaal û reng û şûret Ew şîbhî resûlê pakesîret
7848.	Her ew ro Nebî digût sunetker:	7864. Înabûne nût jinik bi defter Meşhûr bibû lew Hesên tîlaq der

¹ Ji bo ku li weznê bê peyva “umm” nehatiye nivîsîn.
(jêrenota Şuşî bi xwe ye)

² Navê cureyek pezan (mih) e

³ Hizirîn, ramîn

7865.	Babê wî digûte Kûfîyan lew Kes jin nedenê dê ber bidet ew	7881.	Emma wê guneh pitir ji xêr e Çen çak e kesê xû neyke fêre
7866.	Wan gûti çî ya divêt ji canî Em dê denê êdî ku dizanî	7882.	Êdî hinekan jê çûne paşe Emma 'ereqê biger bû aşê ***
7867.	Ewladê di wî ji mê û nêrîn Ew pazden e pişîr kemal û nûrîn	7883.	Ta rojekê rabû 'Ebdê Rehman Mêvan dikirin wî çen musulman
7868.	Heşt kuş wî hebûn di pişîr buha ne Wî ber ji duwan tinê vemanê	7884.	Wî taze ziyafetek bû anî Wan xwar û vexwar 'ereq ji canî
7869.	Yek ew Hesênê leqeb Muşenna Yek Zeydê bi Eblecî mukenna	7885.	Rabûne nivêjê yek îmame Qur'an wî dixwundî natemam e
7870.	Hîcret digehiştê salê pêncî Çu der li cîhanê pişîr ji qencî	7886.	Ayet ji Xudêve hat dem û dest Nêzikî nivêj nebin ku hûn mest
7871.	Jinka wî ku Cu'd e nav e Kendî Wê dayê ji her bi napesindî	7887.	Kêm bûne ji paş 'ereq vexwûre Emma hemû jê neçûne dure ***
7872.	Wê kuştibû neviyê heq peyember Şed tuf li rûyê tu Cu'de xemser	7888.	Ta carekê nêv Medîneya pak 'Îtban kuşê Malikê şerêfnak
K/J Tehrîmul Xemrî Nîhaîyyen (Hêramkirina Meyê bi Êkcarî)		7889.	Mêvan kirî Se'dê bab Buweqqas Gel çendî heval bi de'wetek xaş
7873.	Şewwal bû di salê sê temame Yekcarî dibûye mey hêram e	7890.	Wan zadê xû xwar û mey dinûşî Mest bûne hemî bi zewq û xûşî
7874.	Her wek ji me ra dibêjî tefsîr Beydawî diket beyan û teqrîr	7891.	Şî'rek gûti Se'dî mey terebdar Yekser ji civîn û zemmê ¹ enşar
7875.	Barî bi kemalê rehîm û hîkmet Wî daye meyê dumayî hûrmet	7892.	Enşarî yekî bi destî hestî Havêtî ye Se'dî ser şikestî
7876.	Hîna ku di Mekke hate xware Ayet bû resûlê namidare	7893.	Rabûye Se'd ji bû şikayet Çu gûte peyemberê hîdayet
7877.	Çêken ji tirî û qesb şerab e Bê perde vexwarî çen şehabe	7894.	Peyxemberî qîşşeya wî zanî Hadir bû 'Umer di wî mekanî
7878.	Hetta 'Umer û Mu'az û çen yar Gûtin bi hebîbê şahê Xêffar	7895.	Wî xwast ji Xudê xû ev niyaze Ya Reb tu ji mey xeber de taze
7879.	Me'lûm e 'ereq diyar bi çave Ew mal û 'eqil diket belave	7896.	Ayet bû Nebî dihate xware Nêzikî nebin mey û qimare
7880.	Ayet bû Nebî dihate xware Ev xemre bi xêr û şer diyar e	7897.	Hun dûr bikevin ji karê wey pîs Kiryarê ewî neyarê Iblîs

¹ dij

7898.	Dê bêxîte nêv we bûxz û kîne Man'î ji nivêj û zikir û dîn e	7914.	Kes nake zînayê çî musulman “Wê gavê meger nemaye îman”
7899.	Şerrê ‘ereq û qîmarê zûr e Aya we diçin ji her du dûre	7915.	“Her we çî zelamê mey dixwutin Îman wî demî li nik diçîtin”
7900.	Wê gavê digût xelîfê sanî Ya Reb me jê çûyne paş ji canî	7916.	Ma bes niye meyxwûrê nevîser Le‘net lê biket resûlê serwer
7901.	Ev renga Xudê bi ev nîzame Êkcarî wî kirye mey herame	7917.	Yê hatî ji Tirmzî ji exbar Yê gûtî Enes ji yarê muxtar
L/ê Međarul Xemrî we Exûha Qîmar (Zîyanên Mey û Qîmarê)		7918.	“Le‘net dike rehberê ename Ser deh kesî ser meya herame
7902.	Ger pîsemey e eger qîmar e Wan şerr û derer bi çav diyar e	7919.	Ew yê givişî digel xudanî Ew yê ku vexwarî jehrê canî
7903.	Her kes bi yekê ji wan bibît fêr Êdî tu xeyal nekey ji wî xêr	7920.	Helgirtî ewê bibet bû male Gel şahîbê malê qur bi hale
7904.	‘Eqî dibetin ji kelle mêran Malan diketin xirab û wêran	7921.	Bû saqî: Ewê ku mey digêrî Bû ew yê firutî ro çu qêrî
7905.	Exlaqê di taze jê diweryên ¹ Çî xulqê bed e dê tê ewuryên ²	7922.	Ew yê kirî û ji bû kirîne Yê xwarî heqê wê naşîrîn e” ***
7906.	Dil şar dibî ser nivêjê hergah Dê bêlî dûmayê zîkrê Ellah	7923.	Îslamê kesê bi çav bibînî Vê gavê bi dil keser dimînî
7907.	Qeswet digirît dilê bi jenge Namînî li nik kesê çî senge	7924.	Dê bînî di van cewane şaran Şuşet ‘ereqê dibê jîmaran
7908.	Her wek dererê didet bi malî Wêran diketin giyan û halî	7925.	Bê perde di van dukan û sukan Ney tirsê Xudaye ney serûkan
7909.	Bû kumelê ummetê dererkar Axir dibî yan feqîr û bêmar	7926.	Ew yê xû ji dil mezin dizanin Şeş pişkê ‘ereqvexur ji wan in
7910.	Zuran tu dibînî dewlemendan Axir bûne xestexan û zîndan	7927.	Ew çunke dixwûnve bê hemîyyet Elbet vebû derge bû re‘îyyet
7911.	Hindan ji keser ji malê çuyî Bedkarî hinan û hezreguyî	7928.	Vê gavê eger heba dikare Ew heddê ‘ereqvexwûrê har e
7912.	Bê sir niye lê kesê bibînî Barî ku heram kirin di dînî ***	7929.	Da kêmbî di nêv me mey bi yekcar Namînî ‘ereqvexwûrê bedkar
7913.	Wê suç guneh gelek giran e Guhdêre peyemberê zeman e	7930.	Ew heddê ku şer‘î kirye ferman Vî derdî bijil wî nîne derman

¹ Her ku jê dikeve (jêrenota Şuşî bi xwe ye)

² Dê hête dîtî (jêrenota Şuşî bi xwe ye)

M/Û Hukmu Şarîbîl Xemrî (Sizayê Ereqvexwerî)

7931. Her kes bi dilê xû mey binuşî
Ew balix e pîrî ji 'eqî û huşî
7932. Sabit bû li ser eger bi îqrar
Yan qewlê du şahidan şîrînkâr
7933. Çil derbe cezayê hur zelayê
Ger 'ebd e heqê wî bîst temam e
7934. Hem caîz e bû îmamê 'adil
Bû hurî bigêrî ew duca çil
7935. Ew derbe bi şivk¹ û ne¹² û mist e
Yan gurzeper û belê ne sist e
7936. Ev hedd e belê dibîte 'îbret
Kes êdî xû nake ehlê le'net

EZ-ZEHRETUL XAMÎSETU (KULÎLKA PÊNCÊ)

**Fî Hewadîşîs Senetîr Rabî'etî Mînel Hîcretî
(Bûyerên Sala Çarê Koçî)**

BÎSMÎLLAHÎRREHMANÎRREHÎM

We îneke le'ela xuluqîn 'ezîm (*Birastîtu li ser rewîşteki (exlaqekî) mezin î. (68-Sûreyê Qelem (4))*)

ER-REWDETU'L- XAMÎSETU (MÊRGA PÊNCÊ)

Fî Me'rifetî Resûlillahi Şellellahu Teala 'Eleyhî we 'ela alihî we Şehbîhî bî Beyanî, we Xuluqîhî we Feđailîhî we Xeşaîşîhî we Ezwacîhî we Ewladîhî we Xeyre Zalîk (Derbarê niyasîna peyemberî da silav ser wî û kes û karên wî bin, bi diyarkirina çêbûn û rewşî û qencî û taybetmendî û jinik û zarokê wî)

We Fîha 'iddetu Ezahîre (Çend Kulîlk Tê da Hene)

7937. Ya Reb tu neşîr û harîkar î
Hemda te dikem bi qelb û zarî
7938. Rehmet tu birêje bê jimare

Ser ruhe hebîbê nazidare

7939. Ser ruh û rewanê pakealan
Ser cumle şehabe û hevalan
7940. Ya Reb tu bidey me xûş giyanî
Nûrek bike nêv demîr û canî
7941. Ezmanê me tu bikey guhersenc
Da rêk û rewan bê çîmena penc
7942. 'Ewnê bide da cewan bibêjim
Xaş behşê resûlî da birêjim
7943. Bejna wî û reng û qameta wî
Xulqê wî û pakesîreta wî
7944. Çendek bû nimûne 'al şemâil
Hindek ji xeşaîş³ û feđail⁴
7945. Tiştê ku Xudê didayne wî bes
Şulê wî helal bû ney ji bû kes
7946. Ew karê li ser di fer bû çend in
Êt ser wî heram û napesindin
7947. Çendek wî ji mu'cizat nişane
Çendî me di taqet û şiyane
7948. Ewlad û jin û metan û mame
Ta xwuşk û birayê şîr temame
7949. Ta tiştê wî hey ji milk û malan
Ta cilk û çek û dewar û kalan
7950. Ger yar bî Xudê bi xêr û şayî
Gel çendê dî dê bibem tebayî
7951. Ev name eger çî bûy dirêje
Lê xûş û şîrîn e her nebêje
7952. Nê sîretê heq peyemberê me
Çendî tu bixwunî hêj tu kême

**EZ-ZEHRETU'L-ÛLA (KULÎLKA ÊKÊ)
Fî Beyanî Xelqîhî We Şûretîhî 'Eleyhî's-Selam
(Derbarê Şirokekirina Xwerûya Wî û Sûratê Wî Silav lê Bin)**

7953. Ey serwê bilindê baxê unsê

¹ Şivtan, darikê ter û dirêj

² Pêlav, gurzeper

³ Taybetî

⁴ Qencî, başî,

	Wey tuŋiyê murxuzarê qudsê		Xûşevyê min î tu nazenîn î
7954.	Ey rewneqê neynika cemalê Wey cewher û şeyqela kemalê	7970.	Bejna te dibêm nihâlê ‘er‘er Şîrîn û cewan ji payî ta ser
7955.	Tuy şu‘leyê afitabê rehmet Tuy durrê giran buhayê hîkmet	7971.	Ney kurt e û ney dirêj diyar e Pîçek bû dirêjî meylêdare
7956.	Bînahîyê çavê cumle ‘alem Tacê serê cumle wuldê adem	7972.	Navincîbû ger çî qameta te Bê perde bû lê şehameta ³ te
7957.	Ey destegulê hedîqeyê ¹ raz Wey bilbilê baxê ‘izzet û naz	7973.	Gel her kesekî çî çuy çî westay Balatir î tu bi bejn û balay
7958.	Dellalê bilindî û keramet Keşşafê xezîneya şehamet	7974.	“Ney zûr qelew î ne zûr zemîn ⁴ î” Çen têr û pîrî î du hin şîrîn î
7959.	Ey kan û xezîneya edeb tuy Fexrê ‘ecem û hemû ‘ereb tuy	7975.	Dêmê te texre ⁵ çû bedre nûrîn Rengê te sipî û şur e şîrîn
7960.	Rebbê te tu day bi taze şûret Razandî belê bi pakesîret ***	7976.	Enya te geş e çî pan e mehweş Tu sermezin î bi pirçeka reş
7961.	Eşhabê hedîş diken rîwayet Şahîb hunerê di pîrî dirayet	7977.	Ew çendî bi pirç û mûyê bûş e Du hinde tijî ji ‘eqî û huşe
7962.	Xelqê te û taze şûreta te Xulqê ² te kemal û sîreta te	7978.	Bijyê ⁶ xû demê qusand û paşî Berdan û du şeq kirin bi başî
7963.	Ew bû me dibên bi tazekarî Şed feyd û kerem ji wan bibarî	7979.	Ew gulye ne pîrî xelek bû mişkîn Ta perkê guhî dirêj û rengîn
7964.	Yê gûtî Ebû Hureyre sengîn: Min wek wî nedîne law û rengîn	7980.	Çavêt te di reş gelek cewan in Ebru di zirav û reş kivan in
7965.	Weşşafê cemal û bejin û bala Wan pakeşehabe û hevala	7981.	Mabeynê di wan sipî bû bê xeş Pîrî mu ne wekî du çav mujey reş
7966.	Heyrîne hemû di xîlqeta te Nabên bi temamî weşfeta te	7982.	Ew çave bi bê kilî di reş bûn Ew çendî di reş du hin di geş bûn
7967.	Husna te belê mîşalê husn e Tîmşalê qed û nihâlê husn e	7983.	Pêrû ⁷ çî dema dikir jimare Bû yazde sitêr dibûn diyare
7968.	Heddê me nîye bibêm temame Pîçek bû nimûne min meram e ***	7984.	Her wek wî di dîli pêş bi başî Wî taze di dîli layê paşî
7969.	Ey çen mezin î du hin şîrîn î	7985.	Wek rojê ewî didît bi tarî

¹ baxçe

² Taybetmendî, xeyset

³

⁴

⁵ Wekî, mîna.

⁶

⁷ Yusif Pêxember

	Guhxûş bû gelek bi emrê Barî		Pirr şehr û şefa û hîlm û hîşmet
7986.	Difna te dirêj û nûr di dav e Nîva wê bilind û ser zirav e	8003.	Sîngê wî sê car ku şeq kirîne Ta mabû li wî diyar bû şwîne
7987.	Rûyê te hûlûy û rast û şîrîn Her du di sipî û şur û nûrîn	8004.	Her we di şîrîn û pan bû navmil “Rast bûn zik û sîne û serê dil”
7988.	Simbêl di pirr û cewan û şeb reng Ey devmezîne şîrîn û xûş deng	8005.	Mabeynê milan bû muhrê xatêm Nîşanê nubûwwetê bû ‘alem
7989.	Nê devmezînê bû mêr pesind e Wek sermezînê feqet ne hind e	8006.	Gûşteyê bû Xudê bi wî ve çêkir Şur kuk e temet bi hêlkekir
7990.	Dengê te gire şîrîn û xûş e Rêdîn ¹ te xir û pirr ew çî bûş e	8007.	Ew zend û mil û seravê sîne Her wek ku bi mwî ne ew sipî ne
7991.	Çar tible belê dirêj û rengîn Ew çendî reş e du hinde sengîn	8008.	“Hel sîngî heta biçîte nafik” Xetêk ji muyan zirav û nazik
7992.	‘Umrê te bi şêst û sê gehî bû Nêzikî ji bîst muyan sipî bû	8009.	Bê mu bû ji xeyrî wan hemû leş Ey çust û çeleng û ey şîrînmeş
7993.	Ey lêv tenikê didan biçik fir Rewneq wekî terg û lûlû û dur	8010.	Ey şax û selîm leş û giyanî Wey ku tu bi quwweta çîlanî
7994.	Rewneq vedida dema girnicîn Gerden çî dirêj û law û sîmîn	8011.	Bû layê jinan û zûrê destan Nê rostemî weqt î pê newestan
7995.	Kenya te girnicî bûye pirr seng Girya te tinê bi çav û bê deng	8012.	Ta mabû peyemberê ename Ney bawîşî ney bû îhtîlame
7996.	Car car dikenî bi dengbilindî Her wek me li sîreta wî xwundî	8013.	Ey pakedil î ji hîkmetê pirr Ey pur ‘ereqê ‘ereq ² wekî dur
7997.	Ey pan û dirêj te dest û zend in Wey dest û pîyê te têr û tund in	8014.	Lew Ummû Suleymê pirr ji şadî Ew xirve dikir bi dilmiradî
7998.	Pan û fire bûn te pankedeste Dana te çu baw xîzê best e	8015.	Bêhna wê nekarê misk û ‘enber ‘Îtrê xû bi wî dikir mu‘etîr
7999.	Tiblê te dirêj in û situr in Baskê te bi mu ne mu di zûr in	8016.	Ew her du belek piçek zirav bûn Panî di zirav bi şewq û tav bûn
8000.	Tiblê di pîyan dirêjtirîn ew Êt rex tîbla beran yeqîn ew	8017.	Kûrayê binê pîyan beyan ew Piçek mezin û gelek cewan ew
8001.	Pan û fire û cewan e sîne Ew menbe‘ê hîkmet û xîzîne	8018.	Gava tu diçûy diçûy bi çustî Wek zîrek û rosteman durist î
8002.	Pirr feyd û zeka û ‘îlm û hîkmet	8019.	Ma wek te şîrîn û taze kê dî

¹ rih

² Xuh

8020. Hîna tu diçûyî bi hêdî hêdî
Meylek te dikir çu serwê şengîn
Bû layê çepê û rastê rengîn
8021. Wî pêş xû didan heval û yare
Puşt bû melekê di kirdigare
8022. Havrî vedida bikarê danî
Nek bes bi serî bi xir giyanî
8023. Maqûl û giranî ger tu kir bûy
Gava qiseyan tu kanê dûr bûy
8024. Ey xuşxêberê feşîh û xûş deng
Gûtnê te cewahir in di pişt seng
8025. Her kes te bibînîtin ji xeflet
Derhal dikevîte tirs û heybet
8026. Her çî ku ji dil ji bû te bû yar
Ma têr dibitin ji wesl û dîdar
8027. Dîdarê cemal û qameta te
Guhdarî kalam û şuhbeta te
8028. Ekber kerem e ji paşî îman
Ya Reb bide min di baxê îhsan
8029. Gûtin te çî taze û şîrîn e
Lehca te evî û xemrevîn e
8030. Ney kême ne zûr e pişt beyan ew
“Ney zûr bi lez û ne zûr giran ew”
8031. Êk êke xeber şîrîn û dildar
Guhdar dişiya biket bi ejmar

8032. Şîrînxeberî bi cê ne gûtin
Bê hed te durr û mirarî simtin
8033. Me‘lûm e wekî dibêjî Qur’an
Her çî te gûti li dîn û îman
8034. Xir wehy e Xudê ji bû te narî
Da bû me bibêy bi tazekarî
8035. Her çî te gûti hêdîş û ayet
Ew cumle di pişt buha ne xayet
8036. Çendî hukema û ehlê qanûn
Heyrîn di şerî‘etê te bê çûn
8037. Ehkam û hîkem digel heqîqet
Bû jînê cîhan û pak terîqet
8038. Exlaqê di taze û bijare
Adabê bilind û namidar e
8039. Esbabê heyat û dunyedarî
Dergahê liqayê zatê Barî
8040. Yekser bi hêdîş û hem bi tenzîl
Bû me te kirin beyan û tefşîl
8041. Ev şer‘e heta cîhan bi jîne
Bû cumle beşer li ser zemîne
8042. Bû cumle beşer di her zemanan
Bû cumle millet di her mekanan
8043. Ney hacetî têkvedan û te‘dîl
Nahête serê çî xwar û tebdîl
8044. Xû çar ji mezahibê celîl in
Bû hacetê xir cîhan kefil in

8045. Her çî te kirî çî gûti hercar
Yan dît û tu kirbûyî li her kar
8046. Eşhabê te ew ji dil hevalan
Şahîbhuneran xudankemalan
8047. Pişt fedl û zeka û pişt dirayet
Ew bû me ji tu diken rîwayet
8048. Eşhabê Sunen bi nîkunamî
Ew werdîgîrin ji wan temamî
8049. Sed feyd û kerem ji wan bibarî
Neyxaşme ji Muslîm û Buxarî

8050. Ey pake peyemberê Xuda yî
Ey nûr û çirayê rehnuma yî
8051. Meddahê cemal û qameta te
Weşşafê kemal û xîlqeta te
8052. Heyrîne neşên biken beyan ew
Nahête bi defter û zuban ew
8053. Piçek me gûti ji şûreta te
Çendek jê bibem ji sîreta te

**EZ-ZEHRETU’S-ŞANÎYETU (KULÎLKA
DUYÊ)
Fî Xuluqîhî we Sîretîhî (Derbarê Rewşit û Jiyana
Wî)**

8054.	Ey serwerê xir peyemberan tûy Serdarê cemî'î rehberan tûy	8071.	Zuhd û kerem û kemal û raye Şermînî û perdeya hîcabe
8055.	Serdefterê cumle eşfîyayan Serhelqeyê zikrê ewlîyayan	8072.	Pirr ray û 'eqil bi huşiyarî Pirr zikir û fikir di karê Barî
8056.	Tu roj î ewan şubet sitêr in Ew xir bi te nê di şu'ledêr in	8073.	Gel jar û de'îfî pirr ji rehmet Pirr huzn û girî ji tirs û heybet
8057.	Deryayê 'ilûm û gencê hîkmet Nê Barî tinê tu day bû rehmet	8074.	Qelbê wî tijî ji nûr û fikr e Ezman bi şenayê heq bi zikr e
8058.	Barî tu ji 'alemê bijarî Da bibye delîlê dînê Barî	8075.	Hetta ku bi çav nivistî her car Qelbê wî bi age bûye hişyar
8059.	Ellah tu kirî xizîneya raz Şe'nê te kirî bi 'izzet û naz	8076.	Nêv ehl û xedem çi sehl û nerm e Bû layê jinan çi pirr bi şerm e
8060.	Her çi xuluqê bi qedr û qîmet Barî bi te dan ji kanê hîkmet	8077.	Ney kîbr û hewa ye ney xurûr e Ezman wî ji fehşî an çi dûr e
8061.	Ba van xem û xuşşe û nexûşî Weşfêr te cewan dibêjî Şûşî	8078.	Ney lewme dikir nêdan civîne Ney rexnegir e ne deqşikîn e
Serdu Şeyîn Mîn Şîyemîhîş Şerîfetî (Çendek ji Rewşîten Wî)		8079.	Ney tur e meger di karê xware Bê şer'î ne xatîr e û ne çare
8062.	Exlaqê di taze û mubarek Peyxemberî xir hebûn bi carek	8080.	Çi xwastî ji wî didayê zuye Ney gûtiye ne bilan nebû ye
8063.	Xûzmey li kesê ku çav li wî ket Xulqê xû cewan û ispehî ket	8081.	Exleb digirnicî kêş şîrînkên Car larî dikir bi royê rewşen
8064.	Lewra ku dibêjî şahê ekber Hun baş e biken xû wek peyember	8082.	Ba çav û biru nekir îşare Havrî veneda bi ser çu care
8065.	Axret kê divê rîdayê Barî Du pê wî herin bi tazekarî	8083.	Ney xudpesinî bi medh û fexre Sengîn û qedirgir û bi qedr e
8066.	Çen xulqê Nebî ji bû nimûne Guhdêre bi can tu wer bixwûne	8084.	Çen car wî digûte xadimê xu Şulek te heye bikem ji bû tu
8067.	Rastî û şedaqet û emînî Sehlî û îdare û şîrînî	8085.	Ney bû qisepîs û ney civînder Le'net li kesê nekir peyember
8068.	Xuşteb'î û nermî û sexawet Maqûlî û xîret û şeca'et	8086.	Şulek bidîya eger dizanî Ney karê muruwwet û cewanî
8069.	Şîrînxeber î û pirr wefa yî Dilnazik î û bi dilşefa yî	8087.	Naba ku bibêjî ew deq û deq Navê çi kesî bi gûtina req
8070.	Pakî û şehamet û giranî Çakî û keramet û cewanî	8088.	Wî belkî digû: "Çira hinek kes Van tuxme qisan dibên biken bes"

8089.	Her carê li meclîsê dironişt Maqûl û çî nazdar û çen qîşt	8106.	Sê rojê eger ne di hevale Ewwel wî dikir ji wî suale
8090.	Ew bedr e heval ji rengê hal e Her yek ji xû canfîda wîşal e	8107.	Ger ew bû li mal diçû serêdan Wer ew ne li male bû du'a xwan
8091.	Ew çen sivik e du hin giran e Çen bê cilik e sê hin cewan e	8108.	Naşax bû kesek ji paşî sê ruj Wî ser lê dida ji canê pişt şuj
8092.	Gûtin wî dikir belê bi qurban Emrek wî dikir sivik dikir wan	8109.	Destê xû didanî ser serê wî Ew dev bi du'a û mehderê wî
8093.	Mehbûbe gelek li nik hevalan Çêtir li ser û biçuk û malan	8110.	"Ya Reb tu Xudayê cumle nasan Vê êşê li vî bibey" tu asan
8094.	Gûtin wî çî taze û şîrîn e Lehca wî cewan û xemrevîn e	8111.	Bijlî te çu nîn bidet şîfayê "Ya Reb tu li vî bibey vê tayê"
8095.	Ney kêr e ne zûr e zûr cewan ew Ney pişt bi lez e ne zûr giran ew	8112.	Car car dikir û digûtî larî Emma nedigû çî carê xwarî
8096.	We'zê wî di eynîyan cewan bû Ney kuşt û dirêj bû pişt beyan bû	8113.	Her kes wî didî ku dengbilind e Nik serwerê dînî neyapesind e
8097.	Gûtin wî dikir heta ku guhdar Çak tê bigehîst digûtî sê car	8114.	Her merdê didî nexuşenav e Navê wî bedil dikir di gave
8098.	Ew rêve diçû li du hevalan Her çî digehîştê ta tefalan	8115.	Her çî ku li wî sipî dibû mû? Dabêjî: "Tu reng bikey ji bû xû"
8099.	Ewwel wî selam dikir şîrînkâr Ba çen qiseêt şîrîn û dildar	8116.	"Bes rengê reşî nedey muwane Ger şur bi xenê bikey cewane"
8100.	Her carê digêşte yek ji hemser Destê wî digirt resûlê enwer	8117.	Ger carê diçû bi pişt kemale Bû malê birader û hevale
8101.	Damînî bi pêve radiwestî Wî destê mubarekê di destî	8118.	Heqqê edebî dikir beyanî Nawestî bi rastî derkê xanî
8102.	Da pirsî ji wî: Tu ser çî hal î Keyfa te cewan e gel 'eyalî	8119.	Belkî diçû yek li du kinaran Dabêjî selam heta du caran
8103.	Hetta ku hevalê wî li pêşa Destê xû li destê wî dikêşa	8120.	Ew sîng firehê bi şebr û nermî Ger tore biba bi kerb û germî
8104.	Mêvan bikira heta ku 'ebdan Bû nanê cehî diçû bi xendan ¹	8121.	Curet nedikir kesê bi mehder Bijlî ji Usame û ji Heyder
8105.	Her çen mezin e ne de'iyekar e Car bû li kerê xû ros suware	8122.	Ew tore nebû bû xû çu caran Bû dînî meger ji xwarekaran

¹ Kenîn, girnicîn

8123. Ew bûye bi xulqê xûş û guftar
Gel wan ne kesê xirab û bedkar

8124. Her çendî zelum bed û nezan e
Dê çêbît eger şîrînzuban e

8125. Nê royê xûş û zubaşîrînî
Ew dergê emînî û evînî

8126. Lew her kesê ro wî tîrş û tal e
Bê qedr û îdare û heval e

8127. Ew yar û delîlê xêr û çakî
Daîm wî emir dikir bi pakî

8128. Lew ew bi dewam bijwîn¹ û xavîn
Nê pakijî ye bînaşe bû dîn

8129. Ava ye wekî wî gûtî îslam
Ser pakijîyê di hukm û ehkam

8130. Her kes nebijwîn û pak û qîşt e
“Ney ehlê se‘adet û biheşt e”

**Haluhu Fî Ehlîhî ‘Eleyhî’s-Selam (Rewşa Wî di
Mala Wî da Silav lê Bin)**

8131. Gava ku diçû herem serayê
Ew yarê evînî û şefayê

8132. Ew dev bi tebessum û kenîne
Royê wî geş û xeberşîrîn e

8133. Carek bikenît eger bi denge
Wî girtî bi destî dev ji nenge²

8134. Xuşteb‘ û xeberxûş û şîrînkâr
Cilkê xû bi xû pinî dikir car

8135. Çen carê bi destî mer diduşî
Her karê heba dikir bi xûşî

8136. Ser axê we bû dixwar û ronîşt
Ne‘la xû bi xû diduryeve qîşt

8137. Ew yar û delîlê ‘edl û îhsan
Beynê hereman nekir çî neqsan

8138. Wî taze qesim dikir şîrînkâr
Ney ferq û cudayî ney terefdar

8139. Da bêjî: “Xudê xû tu dizanî
Taqet eve ye ku min di canî”

8140. “Lewma me nekey ji meylê can im
Ew ya bi te ye ne ez xudan im”

8141. Şek nîne resûlê nazenîn e
Gel wan dinivist di nêv nivîne

8142. Me‘lûm e wî şevnivêj li ser fer
Da rabî bû emrê şahê ekber

8143. Hem heqqê jinê dikir edaye
Hem ta‘et û zîkrê heq Xudaye

8144. Her carê diçû sefer ji canî
Beynê hereman wî qur‘e danî

8145. Her çî ku bi navî qur‘e hatî
Da gel xû betin bû her welatî

8146. Şuħbet wî dikir digel jinane
Car care ji bû sirûrê wan e

8147. Carek gûtê Aîşa bijare:
Wer da ez û tu bikeyne xare

8148. Pêşkeftî ji wî herem du caran
Pêşkeftî dumayê yarê yaran

8149. Wî gût û kenî bi zarê şekker:
Ev care libatî wane yekser

8150. Carek bû Nebî bi keyf û şaye
Ronîştî di ûde Aîşa ye

8151. Ummû Seleme ji ħubbê canî
Amanekê gûşt û nanî anî

8152. Peyxemberî gû: “Bixwun vî zadî”
Wî xwar û ewan dixwar bi şadî

8153. Wê gavê bû Aîşa di kar e
Zadek wê durist dikir bû yar e

8154. Wê zad bi lez û bezî dianî
Pêş destê peyemberê me danî

8155. Amanê wê radikir bi tundî

¹ Paqij, pak

² Anku mutewazî, peyv farisî ye. (jêrenota Şuş‘bi xwe ye)

	Havêt û li 'erdfî da şikandî		Gel çendî cefa û çen nexûşî
8156.	Peyxemberî gû: "Bixwun dubare Dayka hewe tore bûy diyar e"	8173.	Gel wan wî îdare kir bi her hâl Nek salekê belkî çen meh û sal
8157.	Têr bûne dema wî kir bi ferman: "Ummû Seleme bigir vî aman"	8174.	Wan çendî digel cefa û êşan Karê wî ji wan bû şebirkêşan
8158.	"Ev şuhfe libatî ya şikandî Ev şîve libatî ya rijandî"	8175.	Hetta wî kirin bi dîn emîn e Exlaq jê bedil kirin şîrîn e
8159.	Carek dî ve renge bûy temame Wê kir bû digel Şefîye nam e ***	8176.	Ew yê ku ji dil neyarê can e Bûn yar û bira di canfida ne
8160.	Hem Sewde ji bû resûlê Barî Înabûye şîv ji gûşt û arî	8177.	Halê wî husa ji ser bi pa ye Nîşanê kemalê 'eql û ray e
8161.	Ew bûyî di xurfe Aîşa ye Ronîştî li beynê wan bi şaye	8178.	Jîna wî digel heval û yaran Kîna wî digel neyar û xwaran
8162.	Lê 'Aîşeyê digûte Sewde Dê tu jî bixû digel me çende	8179.	Karê wî di xûşî û nexûşî Şe'nê wî bi kêmi û bi bûşî
8163.	Sê car wê digû ewê nexwarî Ew rabû ji wê bi torekarî	8180.	'Umrê wî ji ser hetta dûmayî Rabûhrî bi huş û ray tebayî ***
8164.	Destê xû didanî şîv di gave Pê malî ji Sewde ro û çave	8181.	'Îlmê wî çima ne aşîkar e Wek rojê li aseman diyar e
8165.	Ew pê kenî serwerê zemanî Wî 'Aîşe bû digirt bi ranî	8182.	Deryayê 'ilûm û gencê esrar Barî bi wî dan nekarê ejmar
8166.	Gû: "Sewde veke tu tûl wesa ye" Wê jî we fikir bi Aîşa ye	8183.	Qur'an ku tijî ji 'ilm û hîkmet Nîşa wî dida bi wehy û hîşmet
8167.	Hem pê dikenî şîrîn resûle Ev renge divê gû tûl bi tûl e	8184.	Çendî wî gûtfî hêdîşe taze Ehkam û hîkem çî remz û raze
'Eqluhu we 'Emeluhu 'Eleyhî's-Selam ('Aqil û Pêzanîna Wî Silav lê Bin)		8185.	Ev we'd û we'îd ev hîkayat Ev zîkr û du'a û ev munacat
8168.	'Eqlê wî selîm û pişr kemal e 'Îlmê wî ji wehy e bê mîşal e	8186.	Yek peşke hemî ji 'ilmê Qur'an Barî bi wî dan ji kenzê 'îrfan
8169.	Ger seyrê bikey ji bû nimûne Çendek tu ji hâlê wî bixwune	8187.	Wî taze beyan fikir bû ummet Ba qewl û 'emel bi pakesunnet
8170.	Wek zanî te ew 'ereb çewa bûn Pişr qeswet û wehşîet û cefa bûn	8188.	Wergirtine paş wî dest bû destî Wan waris û 'aliman durustî
8171.	Exlaqsîz û bê kemal û bê bar Ew hinde di têt û tund û duşwar	Şebrihu we Hîlmuhu 'Eleyhî's-Selam (Dilfirehî û Nermîya Wî Silav lê Bin)	
8172.	Peyxemberî ba kemalê hûşî	8189.	Kî wek wî heye bi 'eql û rayê

	Ka wek wî şebirkeşê belayê		Mecbûrê şebir diket xudanî
8190.	Çen sal li Mekê wekî te zanî Burandî 'umir bi rencê canî	8207.	Dê çibke eger şebir nekêşî Her çendî bi nalî her diêşî
8191.	Çen cewr û cefa û qehr û azar Çen karê ne laîq û ne hemwar	8208.	Emma tu bibîne şaxzelame Bû quwwet û curetê temame
8192.	Wî çendî dikir xûşî û nermî Wan her bi wî ra cefa û germî	8209.	Her rojê bibînî xedr û xwarî Larî û civîn biket gudarî
8193.	Bertengî û zivirî û xebirdan Bê hed wî di dîn ji wan nemerdan	8210.	Nakesbiçeyek bi napesinde Çefya wî biket di hefkê tunde
8194.	Wan çendî digel wî renc û êşan Şe' nê wî tinê bû şebir kêşan	8211.	Ew dest ne bi zêvî piřr ji canî Lukmek lê nedet li bin didanî
8195.	Nê şebr e derê mirad û xêran Her nermî ye Şe' nê taqe mêran ***	8212.	Nê şebrê divêt ve renge şule Hetta ku zelam biket qebûle
8196.	Roja ku çu Taîfê te zanî Çen êş û nexûşî geşte canî	8213.	Neyxaşme wekî zelam bû tengav Dê bînte derê li şêrî du çav ***
8197.	Cengê Uhudê ku nuke çuye Hâlê wî te zanî ew ku bûye	8214.	Çen nerm û helîm e roşîrîn e Xulqê wî cewan û pakesîn e
8198.	Çen êş û elem bi wî gehandin Yek durre didan li wî şikandin	8215.	Neqlê ji Enes diket Buxarî Ey feyd û kerem li wan bibarî
8199.	Wê gavê gûtin resûlê nûrîn Bû çî te nekey li vane nifrîn	8216.	Carek bû diçûm digel peyember Burdek wî di ber bû piřr ji cewher
8200.	'Umrê te li gel ewan heder çu Wan cewr û cefa li hed beder çu	8217.	Min di ku ji wêve yek 'ereb hat Emma nepesind û bê edeb hat
8201.	Wî gûtî: "Xudê ne ez hinari Bû qehr û bela û le' nekarî"	8218.	Wî girt û 'ebayê wî vekêşa Ew rahijiyabû belkî êşa
8202.	Ez belkî kirim delîlê dînî Bû 'alemê rehmet û evînî	8219.	Hetta me di mil ji Muştefayî Şun lê kirî hêşîya 'ebayî
8203.	Ya Reb tu bigêr 'eşîreta min Ser sunnet û pakesîreta min	8220.	Paşî wî bi dengê hêl digûtî Zu bîne ji bû me çen ji qûtî ¹
8204.	Ney nasîme wan û hêj nizan in" Lew hu ji hîdayetê neban in	8221.	Ew malê Xudê li nik te danî Hindek bide min heçî te anî
8205.	Ma şebrê peyemberê me mehbûb Nisbet heyê gel wî şebrê Eyyub	8222.	Wî havrî veda û pê girnicî Şahîb keremê xudanê qencî
8206.	Lew jan û bela li ser giyanî	8223.	Wî gûtî biden bi ev zelame

¹ Zad, erzaq

- Dubarê ji qesb û ceh temame
8224. Nê xulqê xûş û zubaşîrîn î
Naçare ji bû cîhan û dînî

8225. Hakim ji rîwayetek dibêjî
Ya Reb tu rehim bi ser birêjî
8226. Cwîyek çî mezin ji ‘aliman ew
Zeydê kuşê Se‘ne navgiran ew
8227. Dîbûn ji Nebî tîxer ‘elamet
Çu tecrîbe ket li xûş tîbî‘et
8228. Çu gûte peyemberî şîrînkâr
Hatîme bikem digel te bazar
8229. Ez pare didem heta fulan mah
Bû hinde qesip bidey derangah
8230. Hêj qewlê ne hatî çu bi tundî
Cwî gûte Nebî bi dengbilindî
8231. Berçêlkê¹ ji wî dikêşî: Ta key
Tu heqnexûş î heqê me nadey
8232. Wê gavê ‘Umer li wê bû haqîr
Gûtî “Te çî qare qare kafîr
8233. Zivîrî ku dikey digel peyember
Rabim te bikem di gavê bê ser
8234. Peyxemberî gût: ‘Umer bi nermî
“Hacet me nîye bi tîz² û germî”
8235. “Heqqê te neşîhetê cewane
Hem bû min û me‘lîmê cwîyane
8236. Bêje tu bidê heqê wî taze
Hem bêje wî jî: Cewan bixwaze”
8237. Rabe tu li gel wî her bi çustî
Heqqê wî ji bû bidey durustî
8238. Bîst fitre ji bû bi pêve serbar
Tula ve qisê nexûş û duşwar
8239. Zeydî ku di ev xuluqşîrînî
Îmanê ji cerg û can dînî

8240. Wî gûte ‘Umer: Nihû me zanî
Peyxembere bû çî may zemanî
8241. Min taze bi wî dihatî bawer
Ez şehde didem: Ku ew peyember

Sexauhu We ‘Etauhu (Dan û Merdîya Wî)

8242. Zuhda wî ji can e bû Xuda ye
Teb‘ê wî ji dan û pişr sexa ye
8243. Ger dê wî heba li danê pişr bû
Werne nedigû ne belkî kir bû
8244. Her kes ji wî tişteki bixwazî
Ew dê bidetê bi serfirađî
8245. Teşbîhî bi bayê hêl wî dane
Mahê remeđan nekarê wane
8246. Ew kan û xizîneya kerem bû
Ney talîbê lîre û derem bû
8247. Neyhêjtî bû paşeroj çî tişte
Her çî bû dihat dibexşî qîşte
1.
8248. Wê hatî ji Tirmzî ji exbar
Carek bû Nebî dihatî yek bar
8249. Dirhem bûye pişr ji du xîrare³
Ew bûn bi jimarê nûş hizar e
8250. Peyxemberî gût: “Biben bû mizget”
Wî bexşî heta nehêjtî yek ket
8251. Gava ku ji danê bû temame
Wê hat û dixwazî yek zelame
8252. Peyxemberî gût: “Çi pare ney man
Zadî tu bikir li ser me heq dan”
8253. Derhal ‘Umerî digûtî ey yar
Tu bû çî li xû dikey giranbar
8254. Têkçûne bi vê qisê wî nav çav
Enşariyekî digûtî dergav
8255. Tu taze bibexşe ey peyember
Neytirse ku kême ke şahê ekber

¹ Qirik, gewrî

² Dereceya herî bilind ya amadebûnê bo karekî

³ Telîs, tûrik

8256.	Dilxûş bû Nebî bi royê bedre Gû: “Barî wesa li ser me emr e”	Îslam bû jinû bû ehlê îman
2.		5.
8257.	Yek merdê feqîr û derdemend e Wî pez ji Nebî dixwastî çend e	8272. Dîsan li şerê Huneynê yek jin Hat gûte Nebî: Nenasî ma min
8258.	Gûtî: Bîdenê resûlê lewlaq Kewtek ¹ tijî geliyekî merrê ² çak	8273. Wê gû bi şî‘ir bû yarê xûş xûy Min dîtî dema tu hêj kuçuk bûy
8259.	Ew çuve bû gundê xû bi îman Gû: Êdî hemû bibin musulman	8274. Lew rojê ji tu me dîne nîşan Mazin dibî tu bi ‘izzet û şan
8260.	Ew rege Muhammedî dibexşî Natîrî ji feqr û hâlnexûşî	8275. Evroke tu bûy xudanê ‘izzet Min hîvî ji tu ‘eşa û minnet
3.		8276. Deryayê kerem resûlê mazin Gû: “Mal bidenev jina hewazîn”
8261.	Hem bû me neqîl diket Buxarî Ey rehmetê heq ji wî bibarî	8277. Zêdey merr û malê wan sitandî Mazinkeremek bi wê gehandî
8262.	Hat carekê bû resûlê kewneyn Malek çi mezin xeracê Behreyn	6.
8263.	Barek bû li hêştîrê kirin bar Hin zûr e ne karê ‘edd û ejmar	8278. Yek jin ji ewêt xudan mehebbet Derheqqê resûlê pake ummet
8264.	Gû: “Xalî biken li mizgeta min” Xûş xercîye hat bû ummeta min	8279. Wî kirbû bi destê xû‘ebaye Meşşûş bû peyemberê Xudaye
8265.	Ronişte berê û da di gave Hetta wî nehêjtî yek dirave	8280. Îna kire ber bi keyf û şayî Muhtac bû didem ji bû ‘ebayî
8266.	‘Ebbas wî demî dihat bi şayê Ku hatîme ez ji bû ‘eşayê ³	8281. Çav lê bû kesek ji wan şehaban Gû: Min bi fîda bi day û baban
8267.	Ferman kirê serwerê zemîne “Çendî tu dişêy bû xû helîne”	8282. Çen taze ye ev ‘ebayê rav rav Dê dey bi me? Gû: Belê bi ser çav
4.		8283. Ew kan û xizîneya sexayê Wê gavê li ber xû kir didayê
8268.	Meşhûr bû bi malşîrînî Şefwan Her dane bû van kesane derman	8284. Wek rabû li meclîsê peyember Lewma wî kirin heval û hemser
8269.	Roja li Huneynê şer beşal bû Peyxemberî zûr di destî mal bû	8285. Gûtî: Te çewa ‘eba teheb kir Karê te kirî te bê edeb kir
8270.	Wî danê merr û şutur bi şed şed Hetta ku tijî nuwalê bê hed	8286. Nazanî peyemberê mubarek Red nake çu sailan çu carek
8271.	Hîna we didî bi çavî Şefwan	8287. Wî gûtî: Belê feqet me nûrî Ez bû xû dîberbikem digûrî

¹ Birek,qimek

² pez

³ Dan, bexşîn

8288.	Ev cilke bi wî ku bûye pîrûz Belkî 'efu bim ji karê alûz ***	8304.	“Bawer te çira bi min neanî Ta key dê ji dînî dût bimînî”
8289.	Ev dane ewî dida bi zûrî Bes wî bû ri dayê zâtê jurî	8305.	Gû: Kanê nîşanê tey nubûwet Gû: “Bess e bişême tu bi quwwet”
8290.	Car care dida bi wan feqîran Wan kur û şil û çê'îf û pîran	8306.	Wî gû: Tu eger bi min şiyayî Îslam dê bibim li vî çiyayî
8291.	Carê wî dida bi wanê maldar Hetta ku dikir bi dînî îqrar	8307.	Ew her du xû lêk diden li wêrê Furşet bû bi dest resûlê xêrê
8292.	Gavê wî şerîf dikir seruber Bû şewketê dîn li ceng û 'esker	8308.	Wî ragivişî çu şêremerdan Sê carê dixiste kax û meydan
8293.	Ta mal me nebît û ceş û quwwet Ev dîne çewa dijît bi 'îzzet	8309.	Ev gûtî Rukane: zûr 'ecîb e Karek me nedîtî zûr xerîb e
Quwwetuhu we Şeca'etuhu (Şiyan û Çelegîya Wî)		8310.	Paşî dibitin ji ehlê îman Yek pakeşehabe xûş musulman
8294.	Meşbûbê Xudê resûlê serwer Mêrçak û bi quwwet û dilawer	2.	
8295.	Xaliq bi wî dan ji kanê rehmet Miqdarê bi çil kesan ji taqet	8311.	Bûleswedê Cumhî êk bû meşhûr Nav qewmê 'ereb bi quwwet û zûr
8296.	Şubhî wî bi taqetê nekes dît Hetta bû teref jinan edeb bît	8312.	Ser çermekê gay we bû diwesta Deh kes bû xû cer dikir bi desta
8297.	Her wek ji Enes diken rîwayet Çen taze resûlê pirr 'înayet	8313.	Ev çerme li bin pîyan helizya Ew rosteme qet li cê nelivya
8298.	Da geryê di gavekê nîhane Ser yazde ji wa û dehêt jinane	8314.	Peyxemberî car li wî qebû xwast ¹ Wî gû: Heye kes bişête min rast
8299.	Wer seyrê ke taqeta giyanî Piçek bi nimûne wek me zanî	8315.	Ger ez te li 'erdî dam bi peyman Vê gavê bi tu dihêt me îman
1.		8316.	Wan her du çu rosteman xû lêk da Peyxemberî şuhreta wî têk da
8300.	Mêrek li Mekê bi nav Rukane Meşhûr bibû rostemê zeman e	8317.	Wî girt û li 'erdî da çu merdan Îman wî neanî ser bi derdan ***
8301.	Zur kes bû dihat ji dût bi dûre Ew yê ku bi nav û pirr ji zûre	8318.	Meşbûbê Xudê resûlê mey pak Ew rostem û zûrê dest û mêrçak
8302.	Ew hinde bi quwwet û bikar e Piştî wî negeşte xak çu care	8319.	Çen şer wî kirin bi canfidayî Ser dîn û şerî'etê Xudayî
8303.	Rojek digehişte wî peyember Nêv gelyekî gûtî ey dilawer	8320.	Ew çendî bi quwwet û ceger bû

¹ Daxwaza xwe lêkdanê

Du hinde bi şewket û huner bû

8321. Wek rojê diyar li nav suwaran
Wî pişt di şerî neda çu caran

8322. Bes nîne dibê 'Elîyê heyder
Ew şêrê Xudê bi cerg û cewher

8323. Çen carê ku şer dibûye germ e
Duşmin bi hicûm dihat bû ser me

8324. Em da çîne pişt resûlê muxtar
Sîngê wî me dê bidaye kuffar

8325. Ew da çeqîtin¹ li sîngê hemyan
Duşmin wî li hijmetan² dihişyan

3.
8326. Yek şev li Medîne bûye hawar
Zu rabû pîyan resûlê nazdar

8327. Ew bûye li hespê rus suware
Şîrê xû bi destî çu bi xare

8328. Çerxek wî dida li dûr Medîne
Geryave gûtî: Çi tirsê nîne

8329. Roja li Huneynê ceng û kuştar
Peyxemberî nê diyar bû kiryar

8330. Layê şeçe şeq diçû ji şîran
Layê çepe çip dihat ji tîran

8331. Vî layî hicûm dikir suwaran
Tîr dan vî rexî çu tavê baran

8332. Kax şur e ji xwun û aseman tûz
Serdar me suwarê hêstira bûz

8333. Axir qederê we kir şehabe
Exleb direvîn bi naşewabe

8334. Peyxemberê me ji rengê şêran
Ew mave digel hinek ji mêran

8335. Wî şîr diweşand û her qebû xwast
Wî gûtî peyember im belê rast

8336. Her çî me nenasî nav û nîşan

¹ Çikilîn, rawestan

² Tirsî pirr, sehm

³ rêber

Babê min e Şeybeyê mezin şan

Zuhduhu we 'Îşetuhu (Zuhd û Jiyanî Wî)

8337. Ey serwerê çak û 'abidan tûy
Wey rehberê pak û zahidan tûy

8338. Barî tu kirî çirayê 'alem
Peyxember û rehnumayê³ 'alem

8339. Anîn te bi ser rîya durustî
Haşa ji te ev cîhanperistî

8340. Ney meylê riyaset⁴ û meqaman
Ney talibê lezzet û te'aman

8341. Ney cilkê di taze û bi qîmet
Ney mal û merr û ne zêr û zînet

8342. 'Alem ku Xudê ji bû te bû day
Têr nanê cehî nebûy heta may

8343. Xû nanî tenik te qeş nexwarî
Weqtê te nebûn mûxul⁵ bû arî

8344. Hem zahid e hem sexa⁶ wî kar e
Ney zad bû şube diheşt ne pare

8345. Malê wî dibû heta du heyvan
Agir ne dikir bû nan û şîvan

8346. Pirsîne ji Aîşay şîrînkar
Pa hûn çî dixwar û yarê muxtar

8347. Rawî gû: Şîrîn cewab didave
Jîna me tinê bi qesb û av e

8348. Emma me hebûn hinek ji cîran
Enşarî wekî me hâlfeqîran

8349. Car care ji bû me şîr dianî
Ser xatîrê serwerê zamanî

8350. Gava divexwar bi xêr û şayî
Da det bi me çî li paş vemaşî

8351. Car bûye li bîrsê zik dibestî
Ba yek du berê tezi bi qestî

⁴ serokatî

⁵ Bêjîngên ku kunên wan hûr

⁶ Destxweş, xizmetxweş

8352. Wî her çî heba ji dil dibexşî
Da jît bi feqîrîhal nexûşî

8353. Hêsta xû li Mekkeyê bû carek
Bû hatibû emrekê mubarek
8354. Barî bû hinar: Te ger divêtin
Beḥḥa dê ji bû te zêr bibîtin
8355. Gû: “Min nevê mal û cah û kuşî
Belkî demê têr û dem dî bîrsî
8356. Zîkrê te dikem bi têrî qûtî
Şukra te dikem bi bîrs û rotî”

8357. Nê malê dinê bela ye exleb
Ney xuzme kesê bi têrî meṭleb
8358. Însanî beter digêrî dilxuş
Mexrûr û difînbilind û serxuş
8359. Bû bejn û zik û bû nav û nîşan
Bû medḥ û şenayê zûr perêşan
8360. Pîrr gend¹ e bi karê dunyedarî
Xafil ji rîya riḍayê Barî
8361. Şuhretperisî û zikviyanî
Ney karê miruvê nûr di canî
8362. Dunya çî kesê bivêṭ şîrîne
Dînê wî çerer dihêṭ yeqîne
8363. Lew bû me dibêṭ hebîbê muxtar
Ev malemezin bela ye zînhar
8364. “Pîçek te besî xû bît ji malî
Çêṭir li gelek bi renc û talî
8365. Her kes li dinê bi mal û zengîn
Dê bît li dema ḥisabê xemgîn
8366. Dê bêjî: Xwuzî he bam feqîrḥal”
Serdarê dinê ne ew qeder mal

8367. Ew pakepeyemberê munîr e
Da razê ṭexer² li ser heşîre
8368. Carek ku diçît xelîfê şanî
Bû layê peyemberî di xanî
8369. Wî dîtî resûl û serwerê dîn
Werkeftî li ser heşîrê şîrîn
8370. Wî kirbû selam li ser peyember
Wergirtî selam bi zarê şekker
8371. Rabuve serûkê xîr welatî
Ey gûtî: Gelek bi xêr tu hatî
8372. Gava ‘Umerî li wî nezer kir
Wî dîtî heşîre rê tê eşer kir
8373. Yek fitre tinê ji ceh di xanî
Derḥal wî ḥuzin gehîşte canî
8374. Dilşujî tijî dil û hinavan
Rondik wî xişîn li her du çavan
8375. Peyxemberî gûtî: Ey biraye
Bû çî digirî bi bê belaye
8376. Gû ḥalê te ev ku ez dibînim
Ez ku ji te xwunceger nemînim
8377. Ḥalê te çî ḥal e ey peyember
Kîsra di çî ḥal e yanê Qeyser
8378. Wî gû: “Te nevêṭ ji bû me cennet
Bû wan tinê ev cîhan bi zehmet”
8379. Ev kavledinê bû kes ne mal e
Xûşî di biheşt e bê zewal e

8380. Rojek li Medîneya munewwer
Derkeftî li malê yarê serwer
8381. Çu geşte du pîrr huner hevalan
Bûbekir û ‘Umer li derve malan
8382. Wî pîrsî ji wan: We ḥal çewa ne
Bîrsîne gûtin: Me pîrr ji can e
8383. Wî gû: “Bi xudanê ‘erş û kuşî
Wek hingû e jî li mêje bîrsî
8384. Rabin dê biçîn bi dilevînî
Bû lalî fulan kesê Medînî”
8385. Gava digehîne derkê xanî
Kabanî gûtî ji ruh û canî

¹ Qirêj, pîs

² teqez

8386.	Bê zehme: Kerem biken bû jurê Xanî ji me piřr biken ji nûrê	8403.	Zad wî bi du sê tibil dixutin Destê xû li pêş û paş dişutin
8387.	Pirsîne ji wê: Te kanê malxu Gû: Nuke dihêve em fîday tu	8404.	Pakij dikirin ji paşî çen qîşt Dalîsî bi dev xû tibil û engûşt ¹
8388.	Enşarî dema dihat û zanî Peyxember û du wezîr di xanî	8405.	Ey ew li kevin bi zahidî fêr Ger zad wî dixwar çu car nebû têr
8389.	Gû: evru kî ye wekî me piřr bar Mêvanê me ye resûlê muxtar	8406.	Lewra nepesind û baş e têrî Bû ruh û giyanê pakemêrî
8390.	Tu hatî belê li ser du çavan Ya Reb ji te dûr nebîn çi gavan	8407.	Dabêjî: “Bes e bû merdê hişyar Çen par wî bixwut li rojê yekcar
8391.	Wî anî bi lez qesb bû paşê Gûfî: Jê bixwun hinek jî paşê	8408.	Werne bike sê pişik hinavan Bû xwarin û bû pişî ² û avan”
8392.	Ew rabû bi lez destê sîkar Çav lê bû gûfî resûlê nazdar	8409.	Ev qismet e ger bikey tu diqet Sengîn e bi fennê tîbb û hîkmet
8393.	Ger bû me dikey bû têştê tedbîr “Nek ser bibirî peza xudan şîr”	8410.	Ev qismet e lê celayê can e Derman e bû xûşîya giyane ***
8394.	Zur pê neçû çendî wan tewanî Yek sînî çelavegûşt bû anî	8411.	Car bûye li ehlê mal dipirsî Zadek heye ez li mêje bîrsî
8395.	Peyxemberî xwar û du hevale Gel hemd û şenayê Zulcelal e	8412.	Ger wan digû ne gû: “Qeydî nîne Evruke bi rojî bûm şîrîne”
8396.	Axir gûte wan du yar û yawer “Ev zade xwurayî nîn di meşer	8413.	Wer wan digûba Nebî digûtî “Bîn in ji me ra çi hey ji qûtî”
8397.	Hatîn me hemû hinav di xalî Têr zad me xwar ne renc û talî	8414.	Wî zadê gerim di hate pêş car Şebrê xû dikêşî ta dibît şar
8398.	Ev nî mete nê li ser me zûr in Wan pîrs û hisab di kuř û dûr in”	8415.	Pêş destê xû zad dixwar bi şadî Ewwel neşikandî ser ji zadî
8399.	Barî dê sual biket di meşer Her çi me kirî û xwarî yekser	8416.	Çunkî bereket dihête xwarê Bû ser serê sîfre û girarê
8400.	Ya Reb tu bi qedrê yarê xû key Wê rojê me pakij û ‘efû key	8417.	Zadek wî eger bû pêş dihate Dapîrsî: Dîyarî ye, zekat e?
8401.	Ťahir te feqîr û jar e ya reb Rehma te wî pişk û bare ya reb ***	8418.	Ger bûye dîyarî jê dixwarî Gel her çi li wê bi tazekarî
8402.	Ey kan û xizîneya edeb tûy Pakijneseb û mezinheşeb tûy	8419.	Rengîn e dîyarî piřr evîn e Car xwarîye car wî day şîrîne

¹ tilî

² Anku: nefes, bêhn (jêrenota Şuşî bi xwe ye

8420. Wer ew bû zekat digût hevalan
Dê engûbixwun ve renga malan

8421. “Ev malê zekat qirêjê mal e
Ney bû min û alê min helal e”

8422. Îslam kî hebî ji neslê Haşim
Bapîrê mezin bû Babê Qasim

8423. Gel Muţţelibî kuřê Menafî
Alêt wî ve ne di pak û şafî

8424. Ronîştî dixwarî û vexwar ew
Puf nakete zad û av çu car ew

8425. Gava divexwar çî may bi qestî
Dadet bû kesê ji rastestedî

8426. Her çen li rexê çepê hebana
Mazintir û piřr bi qedr û zana

8427. Xalib divexwar di kudeka dar
Gel navê Xudê şîrîn bi sê car

8428. Ev kude dema ji wî şikestî
Şîrîn Enesî bi zîv vebestî

8429. Neccaşî digel mezin dîyarî
Berdaşekê şûşe bû hinarî

**Zîkru Ma Sebate Ennehu Eleyhîs Selamî Ekelehu
(Ew Tiştê Binecihbûy ku Pêxemberî Xwarî)**

8430. Eşhabê sunen diken rîwayet
Çî xwarî peyemberê hîdayet

8431. Wî xwarîye gûşt û qesb û nane
Helwa ku ji qesb û şîr beyane

8432. Yê xwarî xebîşeya şîrîne
Ew: Are û ron û hingivîn e

8433. Nanê genimî û cehî û keşke
Gûştê şutur û merr û mirîşke

8434. Gûştê kerê kuvî û penîre
Nîvişk û tirî û av û şîre

8435. Silqêt dikelfî digel ceh û av
Pîvaz wî dixwar kelîne wek xav

8436. Gundûre çî herbize û xiyarî
Wek kundik û zeyt û sêk¹ wî xwarî

8437. Gundûr û xiyar gelêk dixwar wî
Wek herbizeyî digel xiyar wî

8438. Me‘lûm e bi fennê tîb diyar e
Gundûre gerim xiyarê şare

8439. Wî gûşt digirt bi destî hestî
Daxwut bi devî ne wek bi destî

8440. Wî xwarîye cerg û gûşt bijarî
Me‘lûm niye wî şeker ku xwarî

8441. Wî wîşiyê tirî digirt bi destî
Wî taze bi dev dixwar bi qestî

8442. Yê xwarî çilave gûşt bi nanî
Hem qesb û keşk bi nan ji canî

8443. Gulçêçik² û kulî ku pak diyar in
Wî şîbhî bizinmijê nexwarin

8444. Ney xwarîye lê resûlê piřr naz
Ney sir û kuřad³ xave pîvaz

**Muştehiyatuhu Eleyhîs Selam Mîn Lezaîzîd Dunya
(Ew Tiştên ku Pêxemberî Hejêkirî ji Xûşiyên
Dunyayê)**

8445. Xuşavê ji hingivîn wî piřr vîn
Ava teşî û şevî û şîrîn

8446. Wî şîr divîya û gûştê hestî
Xaşma li merrî li pîl û destî

8447. Fêqî ku li nik wî xûşevî zûr
Qesbê di ter in bixwut bi gundûr

8448. Ku şîr kesekî ji bû dianî
Da bêt bereket me hate xanî

8449. Nîvişk û qesib wî piřr viyane
Kundik diviya gelek ji cane

8450. Pêş destê xû zad dixwar şîrînkar
Bû kundikî dest digêrî her car

¹ sirke

² gurcîsk

³ pîrasa

8451.	Wî sêk diviya û gûşt ji pê xwar ‘Ecwe diviya li xurmeyê zûr	8466.	Ew hinde ji sunnetê diyar e Ew zikir û du‘a di bê jimar e
8452.	Bû çêdikirin nebîz xuşav e Qesb in bi şevê diken di ave	8467.	Car bûye serêk bi rojî bûye Da bîn: Dê mehê xilâşke hu ye
8453.	Hetta du rojan dixwar wî car car Çî mave eger dirêt şîrînkari ¹	8468.	Carê wî dixwar hetta dibêjî Êdî vê mehê çî nagrî rojî
‘Îbadetuhu we Mucahedetuhu (Peristin û Xwemandikirina Wî)		8469.	Hêştta li Mekê resûlê ekrem Rojî dibû rojê deh muherrem
8454.	Ey serwerê cumle ‘abidan ew Serdarê feqîr û zahidan ew	8470.	Hem gû bigirin ku hat Medîne Hetta remdân bû fer di dîne
8455.	Çen bû xû dikir şîrîn ‘îbadet Daîm ji Xudê bi tirs û xêşyet	8471.	Êdî wî gû: “Sunnetek bi xêr e Wek rojê nehê bibin pê fêrê”
8456.	Ta‘et wî dikir bi tazekarî Zur car digirî ji tirsê Barî	8472.	Heyva jê digirt pitir heman e Şe‘ban bû meha qedir giran e
8457.	Weqtê digirî bi suzê cane Dîzik ² dikelî wî sîng wesana e	8473.	Yekşembî û şembîyan gelek car Ew rojî dibû li rexmê ³ kuffar
8458.	Mahê remdân dikir ‘îbadet Zêdey ji heman bi cuhd û taqet	8474.	Lê duşem û pêşeman bi zûrî Ew rojî dibû bû zate jorî
8459.	Neyxasme ji wê dehê dumayî Wî zêde dikir bi canfîdayî	8475.	Gûtin wî: Eya resûlê ekrem Bû her digirî duşemb û pêşem?
8460.	Naba ku bihêlî şevnivêje Heşt rek‘e çî qed dirêj nebêje	8476.	Wî gûti: “Di wan ‘emel heçî hey Dê ben bû lîqayê Qadirê hey
8461.	Ew hinde diwestî nêv nemaze Hetta werimîn pîyê wî taze	8477.	Pê xûş me lew bibim bi rojî Da rehetê dil bi min bişujî
8462.	Jê pîrsî bû ‘Aîşey ji canî Bû hinde bi ta‘etê giranî	8478.	Sê rojî digirt li nivê her mah Neh rojî li mahê hec bi dilxwah
8463.	Bes nîne kerem peyemberî tu Neyxasme li her xeta berî tu	8479.	Şe‘ban wê şeva dibûye nîve Ew şev nenivist Nebî ji xû ve
8464.	Nî‘met bi te kir Xudê te‘ala Qedrê te kirî bilind û bala	8480.	Wê hatî ji zarê Aîşa ye Ey min bi fîda bi bab û daye
8465.	Wî gûti “Çira xû ez nekem çak Yek wan ji ‘îbadê şakir û pak”	8481.	Rabûve nebî dikir nivêje Wî secde gelek dikir dirêje

¹8. 5. 1381 (H) (18.10.1961 M.) Jêrenota Şuşî bi xwe ye.

² Beroşa ku ji axê hatiye çêkirin, tê da xwarinê çêkirin.

³ Dij, zid

Mîzahuhu we Dehîkuhu (Tirane û Keniya Wî)

8482. Hetta me ji bû dihat guman ew
Peyxemberî tê nemaye can ew

8483. Hetta me tibil ji wî hijandî
Derhal wî ji secde ser hilandî

8484. Gava wî nivêj fikir temame
Wî pirsî ji min şîrîn kelame

8485. “Ey şurkele¹ ma te kirbû texmîn
Xedre ji te kir peyemberê dîn”

8486. Wê gûtî: Nexêr bi ew Xudayî
Emma me gûtî bi can nemayî

8487. Gû: “Ev şeve ma tu qet nizanî”
Wê gûtî: Meger hebîbê canî

8488. Gû: “Nîvek e ev ji mahê şe‘ban
Barî dê bihête jêre ‘esman”

8489. Rehm û kerema wî dête wêrê
Dê bexşî gelek ‘eta û xêrê

8490. “Ev şev çî kesê biket recaye
Barî dê ‘efû biket xetaye

8491. Her kes keremê ji wî bixwazî
Ellah didetê bi serfiraqî

8492. Bes ehlê hesed wesana dihêlî”
Hetta hesedê di can bihêlî

8493. Xûzmey li kesê di van şevane
Neyxaşme li şevnivêj xudan e

8494. Rabî bi şena û zîkrê Barî
Ba girî wî fîxan û dad û zarî

8495. Qur’an seherê gelek bi xêr e
Mizgîn li kesê xû kirye fêre

8496. Her çendî Xudê mezin kerîm e
Dana wî di nêv şevan ‘ezîme

8497. ‘Ebdê xwu yê pîrî gunah û roreş
Wê gavê diket bi ‘efwê bê xes

8498. Lew ehlê dil û xudan kemalan

8499. Ew zûr digirnicî kêm kenî bû
Gava dikenî çu meh enî bû

8500. Larî dikirin wî car bi caran
Bû keyf û dilê heval û yaran

8501. Her çen fikir û digûtî larî
Emma nedigû çu car wî xwarî

8502. Wek rojekê pîrejin gehîstê
Gû bû me bikey du ‘a biheştê

8503. Gû: Naçe biheştê pîre pîrê
Pîr dev bi girîve çu feqîrê

8504. Wî gûtî: Bibêjnê ew nezan e
Wî rojê hemû dibin cewan e

8505. Înabû kesek bi dil evîne
Çendek age ro ne hingivîn e

8506. Wî anî ji bû ji reng dîyarî
Dilxûş bû bi wî resûlê Barî

8507. Paşî qederek dihêt xudan deyn
Wî anî bû nik hebîbê pîrî zeyn

8508. Gû: Bîne heqê feqîr û jarî
We diyare belaş e run te xwarî

8509. Peyxemberî gût û ew girnicî
“Heqqê wî biden temam bi qencî”

8510. “Min pê dixûş in vereng dîyarî “
Çen taze ne lê ve new‘e larî

8511. Carek dî kesek ji wan hevalan
Bê hal û feqîr û pîrî ‘eyalan

8512. Gû: Ey hemû dem fîdayê tu me
Şulek me kirî helake bûme

8513. Peyxemberî gû: “Bibêj çî hal e
Gû: Ez çî bibêm ji karê tale

8514. Karek me kirî çî naşîrîn e

¹ Tercumeya El Humaira (Jêrenota Şuşî bi xwe ye).
Şurkele: Gula sor, sîfata Hz. Aîşayê

	Çarek bike ey resûlê dîne		Hem qût ji te ra bû hem kefarete ***
8515.	Roja remeðan evî zelaî Gel ehlê xû cem'e bûy temami	8532.	Mêj nîne bira te zani taze Peyxemberê pişî ji 'îzz û naze
8516.	Peyxemberî gû bi xûş 'îbarete: Lazim tu temami bidey kefarete	8533.	Şuhbet wî fikir digel jinan ew Car care ji bû serwerê can ew
8517.	Aza bike 'ebdekê musulman Yan rojî bigir serêk du mahan	8534.	Car gûte wî 'Aîşeya bijare Wer da ez û tu bikeyne xare
8518.	Yan zadî bide bi şêstê miskîn Her êkî bi misteqûtû rengîn	8535.	Pêşkeftî du care Aîşa ye Yek carê peyemberê Xudaye
8519.	Dermanê gunahê tu ve sê rêk Helbigre ji bû xû êk li du êk	8536.	Her we te ji qîşşeya wê zani Day Sewdeyê zad bû wan ku anî
8520.	Wî gû: Çi kesê wekî me bê hal Kanê wî buhayê 'ebdekî mal	8537.	Ku 'Aîşeyê digûte Sewde Dê tu ji bi xû digel me çende
8521.	Rojî du mehan ne min fikir Ez ev şîre û de'îf û jare	8538.	Sê car wî digût û wê nexwarî Ew rabû ji wê bi torekari
8522.	Kulê te nê kulewar û rote Ku qûtî bide nê min ne qût e	8539.	Destê xû didanî şîv di gave Pê malî ji Sewde dêm û çave
8523.	Nê ez ji xû pişî feqîrêhal im Zêdey ku xudanê çen 'eyal im	8540.	Ta pê kenî serwerê zemanî Wî 'Aîşe bû digirt bi ranî
8524.	Peyxemberî gû bi du hevalan Bînin me çî hey li cumle malan	8541.	Gû: "Sewde veke tu tûl wesa ye Wê jî we fikir bi Aîşa ye
8525.	Pişî bû ji qesib zelame zenbîl Înane bû nik xudanê tenzîl	8542.	Hem pê dikenî şîrîn resûle Ev renga divê gû tul bi tul e
8526.	Helbigre gûtî tu ey birader "Dabeş ke li ser feqîr seraser"	Teşeyyubuhu we Tehşînu Hey'etîhî Eleyhîs Selam (Bêhnxeşî û Cewankariya Wî Silav lê Bin)	
8527.	Wî gûtî: Qesem bi wî Xudayî Lew layê Medîne ta vî layî	8543.	Bêhna wî keçî nekarê 'enber Dem dem xû fikir cewan mu'etîr ¹
8528.	Kes nîne ji min feqîr û fertir Êdî tu bi xû dizanî çetir	8544.	Nê bête di xûş diden serî huş Lew red ne fikir çî yê bihên xuş
8529.	Gava we digûtî yarê berbar Berda kenîyê resûlê muxtar	8545.	Hêsta ku ji durve wan dizanî Bêhna wî hebîbê ruh û canî
8530.	Feman kire wî resûlê lewla "Helbigre bibe ji bû we ser pak"	8546.	Ew menbe'ê 'îtr û hem beha ye Zur xûş diviya gula xenayê
8531.	Pîrûz bû ji bû te ev ziyaret	8547.	Wî cilk û giyan di pak û xav in

¹bêhnxeş

	Qeṭ ney bû qirêj ḥeta bi havîn	8563.	Pişkek dê bida ewanê bê jin Her çî bi jine didayê du hin
8548.	Çavêt wî wekî ji xû di rêş bûn Kil tê diwerand du hinde geş bûn	8564.	Ew kanê 'edalet û kemalê Da det bi heman ji ehlê malê ***
8549.	Pirça bi serê wî rêş bû mişkîn Car care wî dun dida çî rengîn	8565.	Hîna dinivist digût bi dilxwah "Min jîn û mirin bi tu ye Ellah"
8550.	Çen carê misik dikir di destî Pê malî birû w ridîn duristî	8566.	Du şûretê "qul e'ûz" dixwundî Gel şûretê "kafirûn" bi rendî
8551.	Car car diquşand bi çen cewanî Carek li dirêjî car li panî	8567.	Ser raste teniştê zûr nivistî Da danîte bin royê xû destî
8552.	Qebdek bû dirêj cewan û sengîn Ew çendî rêş e du hinde rengîn	8568.	Me'lûm e di xew resûlê serwer Wî pif dikirî bi zarê şekker
8553.	Bîst mû jê sipî bibûn eger wî Car care didayê rengê zer wî	8569.	Wek bû xewê ku dibûye hişyar Wî taze sîwak dikir şîrînkâr
8554.	Simbêl diquşandî car bi care Ta lêv ji wî şur dibûn diyare	8570.	Da bêjî şena û hemdê Barî Ey Qadirê pirr 'ecîbekarî
8555.	Şaşik xir û xir dibestî pişr nûr Lifka wê di nêv milan dikir şûr	8571.	Paşî mirinê te dave min jîn Heşra me li ba te dê bî şîrîn ***
8556.	Royê wî çu meh bejin çu 'er'er Neybûn wî li heyv û rojê sêber	8572.	Şermîn e gelek deravê şermê Çunkî sipêhî ye navê şermê
8557.	Ew rehberê tazehî û çakî Daîm wî emir dikir bi pakî	8573.	Hetta ku şerîm wî kirye nîşan Bû ehlê Xudê û nûrê îman ***
8558.	Ava ye wekî wî gûtî îslam Ser pakijîyê di hukm û ehkam	8574.	Her carê dixwar digel cema'et Dumayê dixwar bi naz û hûrmet
8559.	Her kes ne bijun û pak û qîşt e Ney ehlê se'adet û biheşte	8575.	Nik her kesekî wî zad dixwarî Daxwazî ji bû du'a ji Barî
8560.	Wek cilk û giyan û tişt û xanî Pakij ke demax û qelb û canî	8576.	Carek kuşê Busrî kirbû mêvan Ew 'Ebdê Xudê bû her çî hey wan
8561.	Ya Reb tu wesan bikey me pake Çirkîn me nebey bû jêrî xake	8577.	Çî zadê ku hey wî nuşî can kir Wî destê du'a di aseman kir
Beqîyyetun Mîn Xuluqîhî we Adabîhî 'Eleyhî's- Selam (Çendek ji Rewşit û Cankarên Wî Silav lê Bin)		8578.	"Ya Reb tu bû van bikey mubarek" Her rizqê te daye wan bi carek
8562.	Gava ku dihat ji bû wî talan Ew da vepeşî ¹ ji wan hevalan	8579.	"Her sûçê hebît tu wan 'efû key" Ferxwunde ² bi sayê rehîmê xû key ***

¹ Belav kirin, dabeş kirin

² kêfxweş

8580.	Roja ku li Se‘dî bûye mêvan Ew bûye wesa bû wî du‘axwan	8598.	Sêber wî nebû di heyv û tavan Xafil ji Xudê nebû çî gavan ***
8581.	Gû: “Rojîgiran li nik we îftar Çakan gû: Şukir li nik we zad xwar”	8599.	Gazî çî kesî dikir eger wî Lazim bû sivik cewab li ser wî
8582.	“Hem bû we melek du‘an dixwînin” Gel xêr û xûşî gelek bimînin	8600.	Hetta di nivêjê ba musulman Cabê didet û nivêj ne nuqşan
8583.	Meclîs wî dewam gelek şîrîn bûn Guhdarê wî pişîr dilî yeqîn bûn	8601.	Şulek wî eger didît û kir bû Ew şûl ji durustî têr û pişîr bû
8584.	Pişîr nûrê dibûn bi sunneta wî Mesrûre dibûn bi şuhbeta wî ***	8602.	Çunkî nedurist e bû peyember Xû kerr biketin ji karê munker ***
8585.	Mehbûbê Xudê hebîbê dildar Kes têr nedibû ji wî ji didar	8603.	Tayê wî digû gelek giran bûn Êşê wî belê bi qed dûwan bûn
8586.	Her carê ji meclîsê ku rabû Wî zarê şîrîn tijî şena bû	8604.	Nê eş û nexûşî zûr bi xêr in Lew ew bi miruvê baş di fêr in
8587.	Da bêjî: “Xudayê min tu pakî Hemda te dikim dewam bi pakî”	8605.	Lew Barî gelek ji eş û rêncan Wî dane peyemberan û qencan
8588.	“Xeyrî tu çu nîn Xudê tu her hey Min tewbe ye ger tu min ‘efû key”	8606.	Ew çen di xûş in eger çî tal in Miftahê xezîneya kemal in
8589.	Her kes li cihê xû vê bibêjî Barî gunehê wî dê birêjî ***	8607.	Bes nîne me fêr diken munacat Ber dergehê ruhmê qađî hacat ***
8590.	Gava ferehê wî dêm bi nûr e Hîna xêdebê li durve şur e	8608.	Ger ‘acizîyek digeşte wî car Da bît ji Xudayê xû du‘kar
8591.	Karê wî ‘efû bû dilsitandin Nek rexnegerî û dilşikandin	8609.	Destê xû wesa bilind kirîne Bin keşê di wî sipî didîne ***
8592.	Wî falê cewan hebûne car car Meşûmî nebû li gût û kiryar ***	8610.	Carek ku dinart wî yarekê xu Bû layekî ew di karekê xu
8593.	Her kes li xewa xû dît ve yare Dê bînî yeqîn ku huşiyar e	8611.	Da bêjî: “Bibî tu yarê mizgîn Nek rexneger û civîn û nifrîn”
8594.	Ew şibhî hemû peyemberan e Qet narizî wan leş û giyane	8612.	Sehlî û şîrîn kelam û nermî Nek tundî û de‘yekar û germî
8595.	Çî malê ewan ji paşve mayî Ew xêr bû bû ummetê tebayî	8613.	Bû cengê diçû resûlê ekrem Weqtê şubehê li rojê pêşem
8596.	Hişyar bû bi dil dema nivistî Lew ew bû bi desnivêj durustî	8614.	Bû her cihekî diçû xezayê Navê wê ne dê bibê berayê
8597.	Nazdar e gelek xudan weqar e Mêş qet nedîçûne wî çî care	8615.	Pîçek wî bizir dikir ji ‘esker Lew hu diketin kesê hunerwer ***

8616.	Emrê me dikir: “Ku jin bihînin” Nek wek rebenêt felan bimînin	8634.	Mêr dê biçitin bi can xêza ye Jin taze di malê pişîr wefa ye
8617.	“Hun mare biken kiçêt xudan dîn Wanê bi resen diyar biçukîn”	8635.	Mêr tarî şevê diçîte mizget Jin bû xû li jurve dê nivêj ket
8618.	Ta zêde bibît ji ummeta min Ser pakeşerîq û sunneta min	8636.	Ew her du wekî yek in di xêrê Mizgîn li jina wetuv bi vêrê ***
8619.	Her çendî Xudê ku dan peyember Ba peyrewê wan heman sera ser	8637.	Ger ew diçû Mekkeya mukerrem Daînite Medîne avê zemzem
8620.	Ez dê bi we meşerê bi şan bim Ûmêde pitir ji wan heman bim	8638.	Car care ewî dida bi dilxwaz Ev ave bû yarê dûstê pişîr naz
8621.	Pê xûş nebû jin bihêt guhaztin Bê keyf xûşiyê ji paşî xwastin ***	8639.	Nê gûtî ye serwerê enamê “Vê avê vexwûn bû her meramê”
8622.	Nê rahê heyatê jinînan e Asasê jiyanê xir cîhane	8640.	Lew her çî hecî diden vê gavê Ew xir neçûne bijil vê avê ***
8623.	Neyxaşme eger bi dîn û pak e Guhdar û cewan û qenc û çak e	8641.	Xwun car li serî li nav milan car Berda bû ji wî Buteybeyê yar
8624.	Gel mêrê xû bî di xûş û naxuş Ser mal û nefis emîn û pişîr huş	8642.	Lewra wî ji bû me daye ferman Derman e ve renga xwun bi berdan
8625.	Kurtin wê zuban û dest û çav e Ney pişedil û zuban gilave	8643.	Yan hevde ji mahê yanê nûzde Yan bîst û yekê wekî wî berde
8626.	Xûş behre ye bû mirûvê dîndar Bû dîn û cîhan mu‘în û xûş yar	8644.	Sêşembîyê bernedey bi qestî Yek lehzê di wê ye xwun newestî ***
8627.	Jin ta ku nebin çewa dibin mêr Mêrê ku di nêv xezayê wek şêr	8645.	Ew bûye bi royê xûş û guftar Gel wan nekesêt xirab û bedkar
8628.	Ger ‘alim û ‘arif û peyember Wer ‘esker û zabîtin çî mêrsêr	8646.	Her çendî zêlam bed û nezan e Dê çêbît eger şîrîn zubane
8629.	Ev renga heta şivan û cûtyar Asinger û bîneduz û tucçar	8647.	Nê royê xûş û zubaşîrînî Dergah e ji bû dinê û dînî
8630.	Nê cumle ji wan hebûn û dê bin Lew şer‘î helal kirîne çar jin ***	8648.	Lew her çî kesê rwî tirş û tal e Bê qedr û kemal û bê heval e ***
8631.	Ma bes niye jinkê ev wezîfe Neyxaşme eger bi dîn nezîf e	8649.	Yek carê kesek di hate ber der Wî xwestî izn bû nik peyember
8632.	Mazin diketin kux û kiçan ew Ba xulqê şîrîn çî ruh û can ew	8650.	Ew dît û digûtî pakesîret “Çen pîs û bed e biray ‘eşîret”
8633.	Kabanî di malê pişîr bi xêr e Bû xêrê lewa hevalê mêre	8651.	Ronişt û Nebî digel wî xûş xûy Gût: ‘Aîşeyê dema ku ew çûy

8652.	Pêş nuke te gûtf ew çewan e Tu hinde digel şîrîn zuban e	8669.	Bû şulekê hatî yek birader Ew lerzî ku dîtî heq peyember
8653.	Gû: “Kengî te dî me ez zubantal” Gûtinreq û deqşikêne bedhal	8670.	Peyxemberî gû: “Çi tirsê nîne Ez ney melîk im bi qehr û kîne
8654.	“Ew merde xirabtirîn di meşşer Pêş destê cenabê şahê ekber	8671.	Ez kî me? kurê jinek ji Mekke Xwarin wê texer bû gûştê hişke”
8655.	Ew yê ku xeliq li wî diçin paş” Rotirş û zuban bi pîsîyê faş ***	8672.	Hetta sekinî wî qelb û can ew Şula xû jinû dikir beyan ew
8656.	Yê gûtf Enes şîrînzubane Min hey bû birayekê cewane	8673.	Peyxemberî gûtf: Ey gelî yar Yê hatî wehî ji şahê Xeffar
8657.	Meşhûre bi nav Ebû ‘Umeyre Nîxrek wî hebû ku êk ji teyr e	8674.	“Bû yek dî xû kêmbiken ji îman Ta xêdrê li yêk neken musulman”
8658.	Şebrê wî bi wî gelek dihat ew Xemgîn bû ku nîxîrî kir wefat ew	8675.	“Kes ser kesê qet neken çî fexre” Bê kîbr û xurur û xêdr û qehre
8659.	Pê zanî peyemberê zemanî Ku dîtî gûtf bi xûşzubanî	8676.	“Hun cumle bibin ‘îbadê Barî Yekser çu bira bi tazekarî” ***
8660.	“Tu ‘aciz î ey Ebû ‘Umeyre Ev renga bi tu çî kir nexeyr e” ***	8677.	Her kes wî didî ku deng bilind e Ew nik wî ne baş û ney pesind e
8661.	Mehmûd hebû yek biçukê qenc e ‘Umrê wî gehîşte salê pence	8678.	Emma çî kesê ku deng nevî bû Sengîn bû li nik wî xûşevî bû
8662.	Carek digehîşt resûlê Barî Wî gel wî kirin ji hubbê larî	8679.	Her çî wî didî nexûşnav e Navê wî digûrî her di gave
8663.	Zarê xû tijî dikir ji ave Yek hel perijande rûy û çave ***	8680.	Her kes ku ji wî spî dibû mu Dabêjîte: Tu reng bikey ji bû xu
8664.	Carek dî resûlê pak û ekmel Ew bûye nîhan di karê meşsel	8681.	“Bes rengê reşî nedey muwan e Ger şur bi xenê bikey cewan e” ¹
8665.	Zeyneb ku nevsiyeka biçuk e Ew hatibû rexê wê hêdîluke	EZZEHRETU’S-SALÎSETU (KULÎLKA SÊYÊ)	
8666.	Peyxemberî pişîr divê xû av kir Wî taze li dêmê wê belav kir	Fî Zikrîl Bî’setî we Emtî’etîhî we Dewabbîhî we Eslîhetîhî (Behşê Cilk û Tîşt û Dewar û Çekên Wî)	
8667.	Ev ave bi qudreta Xudayî Bû avê cewanî ta ku mayî	1. Elbîsetuhu ‘Eleyhî’s-Selam (Cilkên Wî Silav lê Bin)	
8668.	Ew mabû heta dibûye pîre Rewneq wî diyar bû dwîr bi dwîre ***	8682.	Peyxemberê pişîr ji ‘îzz û naz e Wî cilk û berig şîrîn û taze

¹ 12/05/1381 (22.10.1961 m.) Jêrenota Şuşî bi xwe ye

8683.	Çî pêtivî bû giyan heba ye Ney faxir e û giranbuha ye	8700.	Derpê wî dikiriye pê şîrînkâr Wê hat ji Ebû Hureyre guftar
8684.	Ney kiçe bû ney mezin bû şaşîk Ser pan û sipî kulav wî bê şîk	8701.	Hîna ku Nebî diçûye sûke Bû xû kirî derpiyek çi kuk e
8685.	Car bûye kulav li ser didanî Tenha ku di ehl û mal û xanî	8702.	Ez bum wî demî şîrîn digel wî Ez çum ku dê hilgirim bedel wî
8686.	Geh şaşê li ser kulav dibestî Car şaş bi tinê dibest bi qencî	8703.	Gû: “Çêtir e bû xudanî tişte Helbigirî bû xû cewan û qîşte
8687.	Gava ku ji xanî hate derve Şaşîk wî dibest cewan bi serve	8704.	Madem nebî ew de‘îf û natan ¹ Ta harî biket biray musulman “
8688.	Ger ger wî li ser dibest şîrîne Lifka wê di nêv milan yeqîne	8705.	Min gûtfî peyemberê Xudaye Ma derpiyê tu dikey di pay e
8689.	Carek bû ‘Elî dibest ji canî Lifka wî bi rastemil wî danî	8706.	Gû: “A di şevê û roj dewam e Hâlê sefer û heçer meqame
8690.	Wê hatî ji rengê şaşê mehweş Exleb sipî carê zer bû car reş	8707.	Emrê me kirin bi dapûşîne Bû hindê me çêtirîn nedîne”
8691.	Wî bûye kiras sipî û nûrîn Wek keske rîda’ libasê şîrîn	8708.	Gûstîl wî ji zîvî qaş wesan bû Car qaş Hebeşî bû zûr cewan bû
8692.	Ta nêv belekê piyan di şûr in Yek car li xurûr û kîbrê dûr in	8709.	‘Xalib wî dikir di rastestedî Qaşa wî bû pankedest bi qestî
8693.	Qulêt di kirasî ta bi zendan Car ta tibilan cewan bû çendan	8710.	Gûstîl wî dikir çi destî çen qîşt Wî taze dikir qiliçê engûşt
8694.	Burdê wî kesik bû çen bi seng e Bavşur û yekê di çen ji reng e	8711.	Gûstîl wî hebû ji rengê mûr e Bû muhrê kitab bû rahê dûr e
8695.	Wî rengê kesik li nik şîrîn bû Bû rengkirinê çi zerhebîn bû	8712.	Sê rêz bû neqîş kirin bi dilxwah Navê wî digel resûlê Ellah
8696.	Carek wî hebû ye cubbekê rûm Baskê wî di tenge bûne me‘lûm	8713.	Bûbekir ‘Umer ku bûn xelîfe Êk êke dikirine dest letîfe
8697.	Hullek wî hebû bi rengê şûr e Ta nêv belekê piyan di şûr e	8714.	‘Uşmanî wesa ku bûy emîre Ta keftî ji dest Erîsê pîre
8698.	Ger taze îzar e ger kîsa ye Estur bûne her du pişî buha ye	8715.	Meşîk ² wî hebûn di reş di tarî Neccaşî hinartibûn diyarî
8699.	Her carê dikir wî cilikê nu Eynî şîbehan dikir di ber xu	8716.	Pêlav wî eger hebû ye ne‘lek Ser difnê di wan hebûn du qulpek

¹ Nekarîn, neşîyan

² bînpêk

8717. Qulpek bû tila beranê êkcar
Tiblêt dî diyar bûne her car

8718. Tahir te Xudê fîdayê wan e
Xûş key tu ji wî giyan û cane

2. Emfî‘etuhu ‘Eleyhî’s-Selam (Tişt û Mitayî Wî Silav lê Bin)

8719. Peyxemberê çav li cahê jurî
‘Umrê xû bi zivî radiburî

8720. Ney talibê ev cîhan û xûşî
Dûşek wî kevil bû pîrî ji pûşî

8721. Wê hatî ji Aîşa şîrînkar
Ev dûşeke dî jinek ji enşar

8722. Çu dûşekê hirî hinarî
Da ser binivîr resûlê Barî

8723. Gava ku Nebî me hate xanî
Gû: Ev çi ye? Min bû gût nîhanî

8724. “Bihneve gû ji bû xudan ew
Ez sundê dixwum bi la mekan ew

8725. Ger min bivîya ji ew Xudaye
Dên gel me ji zêr û zîv çiyaye”

8726. Razaye li ser heşîr texer car
Ta şun li tenîştê wî dikir kar

8727. Raêx wî hebû zivîr çu ber ew
Êka dî ji parçe kevlemer ew

8728. Mêj nîne bira temam te zanî
Qissa ‘Umerî digel dî xanî

8729. Carek dî wesana diçûn beraber
Bûbekr û ‘Umer bû nik peyember

8730. Textek wî hebû ji batî zincîr
Raçandîbû pîrî kinîf bi tedbîr

8731. Bûrdê ku dibên zivirgiya ye
Jê bûn kinîf û şerîf tebaye

8732. Hem pîrî bû ji wî di gavê dûşek
Royê wî qumaşê reş bû bê şek

8733. Raza bû Nebî li ser wî textî
Nageh wê dihên xudanê bextî

8734. Wan taze ji wî fikir selame
Rabuve peyemberê ename

8735. Wan dîtî tenîştê serwerê dîn
Wê dûşek û textî jê fikir şwîn

8736. Gûtin: Tu peyemberê zeman î
Ev renga dijî bi rencê canî

8737. Kîsra ye wekî dibên çi Qeyser
Armûş e ji dûşekê tijî per

8738. Peyxemberî gû: “Nebên wesana e
Agir dibitin dumayê wan e

8739. Raêx me eger çi zivîr û zîşt e
Nê ‘aqîbeta me ew biheşt e”

8740. Me‘lûm wî hebû lihef bû dapûş
Balîf wî kevil bû hem tijî pûş

8741. Şek nîne peyemberê me yê pak
Zur carê dirêj dibû li ser xak

8742. Kûdek wî hebû dema şikestî
Taze Enesî bi zîv vebestî

8743. Sê kûdekê dî hebûn ji dar e
Mazin bûne ew bû car bi care

8744. Berdaşekê şuşe wek te zanî
Neccaşî hinart bû ji canî

8745. Wî heybûye mencelek çi mencek
Çar çimbil û çen mezin bû xuşkel

8746. Mêvan çi dema ji wî dicemyan
Pîrî zadî diket bû wan û hemyan

8747. Amanê di av û şîv hebûne
Cilkê hereman nizam çi gune

8748. Kildan û şe û sîwak û neynik
Şîbhî miqesê dewam hebûn nik

8749. Her çen wî nebû ye eş û sustî
Xalib wî digirt ‘eşa di destî

8750. Teşte ji sifir hebû ye dildar
Xusla xû di wê fikir hemû car

8751. Amanekê ber yekê dî asin
Heybûn du ‘eşa biçuk û mazin

8752. Yek xîvet û hîzelûkê run e
Amanê xen û 'îtir hebûne

8753. Ev tişte her êk xudanê nave
Wek Sadîre navê kunkê av e

**3. Dewabbuhu we Xênemuhu 'Eleyhî's-
Selam (Dewar û Pezê Wî Silav lê Bin)**

8754. Hespê wî bi ewwel û bi axir
Bîst in hemû eşlî û di faxir

8755. Her carê li yêk dibûy suware
Her êkî bi navekî diyar e

8756. Hêstir jî wekî me zanî penc in
Ew jî di bijare û di qenc in

8757. Sê ker wî hebûn û sê ji hêstir
Her êke ji ya di çak û çêtir

8758. Qeşwa bû ku lê bibû suware
Bû hîcretê ew Medîne ware

8759. Bîst hêstirê şîrî ew xudan e
Heft heft ji merr û bizin wesa ne

8760. Ev hêstire bûn ku çûn bi xaret
Her wek me gûti bi xûş 'îbaret

8761. Yek dîkilî sipî dibên hebûye
Şek nîne wî çel û ga nebûye

**4. Eslîhetuhu 'Eleyhî's-Selam (Çekê Wî
Silav lê Bin)**

8762. Neh şîr wî hebûn di piş buha ne
Her êke bi navekî beyan e

8763. Yek bûye bi navê Zulfîqar e
Nêv cengê Bedir wî bûye bare

8764. Ew bûye bi dest kurê di Heccac
Ta keftîye dest sîracê Wehhac

8765. Tamdayî bû ew bi zîv seraser
Ew piş bû ji rewneq û ji cewher

8766. Heft in zirî yek Xudan Fuqûl e
Ew nake çi derbeyan qebûle

8767. Pwîlane wî sê mezin meşal ew
Xir şîr û ruman diken beşal ew

8768. Çar rum wî hebûne yek piling e
Çen tîj e di nav şeran bi deng e

8769. Şeş bûne kivan hemû di meşhûr
Tîrdan e belê bi navê Kafûr

8770. Qayîş û qewî bû ew kemerbend
Ew rex kirîbû bi zîvî her çend

8771. Sê helqe jî zîv û qubbe yekser
Çen taze li pişt dibest peyember

8772. Wî nêze du ne di namidar in
Wî her du kulavzirî bikar in

8773. Zînê şuturan û car kejave
Bû cengê herem dikir di nave

8774. Wî zînê esp gelek cewan e
Hefsar û lixav di piş buha ne

8775. Alayê mezin wî rengê reş bû
Alayê kuçuk sipî û geş bû

**EZ-ZEHRETU'R-RABÎ'ETÛ
(KULÎLKA ÇARÊ)**

Fî Zîkrî Şeyîn Mîn Fedailîhî we
Xesaîsîhî (Çendek Ji Xaslet û Qenciye Wî)

**1. Feđailuhu 'Eleyhî's-Selam (Fazîletên Wî Silav lê
Bin)**

8776. Peyxember û rehnumayê 'alem
Ew tacê ser û çirayê 'alem

8777. Şahîbşerefê şîrîn şemaîl
'Alîşîfetê 'ecîb feđail

8778. Mehbûbê Xudê xudanê naz e
Ew xaş bû bi çendî karê taze

8779. Feđlek çi mezin bi wî kerem kir
Fexrê 'ereb û hemû 'ecem kir

8780. Ewwel ew e Barî day peyember
Hêj Ademî qur bû can neçûy ber

8781. Wergirtî dema Xudayî peyman
Ser xelqî jî wî bû pêşî hemyan

8782. Pêşî hemîyan wî gût: Bela ye
Ser pişke ji xelqê Muştefa ye

8783.	Ey ‘erş û felek te bûne pabûs Wey sîdre te cilwegahê Quddûs	8801.	Wî her çi firêdikir peyember Bû qewmekî bes dikir bi rehber
8784.	Ey mezherê xûş xîtabê lewla Tu sirrê bû secdegahê emlak	8802.	Rebbê me kirim resûlê xatem Bû cumle beşer ji neslê Adem
8785.	Qedrê wî li nik Xudê giran e Ew serwerê cumle enbiyan e	8803.	Bes bû me xenîme bûy helale Tîrsa me bû duşminan di bal e
8786.	Wergirtî Xudê ji wan ve peyman Her çi ji we di xudanê Qur’an	8804.	Pakij bû me kir zemîn seraser Ummet me nivêj biket li her der
8787.	Bawer pê biken ku heq peyember Harî wî biken ji dînî rehber	8805.	Wî daye me ew mezin şefa‘et Min danî bû ummetê qiyamet
8788.	Ewwel ew e radibît ji gûrî Ewwel ew e ser pirê diburî	8806.	Wî day me fesaşeta zubanî Gûtin me lewa di pişr me‘anî
8789.	Ewwel dê biçîte cennetê ew Paşî diçî harî ummetê ew	8807.	Dumayê hemî peyemberan ez Ummet kî ye çetirê heman ez
8790.	Me‘lûm e ji pêşî xir peyember Ew dê vebiket derî ji mehder	8808.	Şîbhî melean me şef dibestîn Hîna di nivêjê radiwestîn
8791.	Her yek ku dibêjî: Nefsî nefî Ew dê çîte baregahê qudsî	8809.	Sûrey Beqere ku têt dumayî Ew behr e bi ummeta me dayî
8792.	Dê bû Xudê ser bi secde danî Ta dêt bû nîda ji lamekan î	8810.	Bîrçûn e eger xeta çu nîne Ney barê giran di şer‘ û dîne
8793.	Peyxemberê min tu ser helîne Çî bêjî didem tu ez di hîne	8811.	Xufranê guneh çi çûyî çi may Kewşer nê Xudê tinê bi min day
8794.	Robarê biheştê ye‘nî kewşer Wek befrê sipî şîrîn çu şeker	8812.	Şeytanê me bûy ji kufrê bedkam Min bestî heta ku bûye îslam” ***
8795.	Serkanê ji lûlu û mirarî Ew daye wî lê cenabê Barî	8813.	Caîz nebû kes bi dengbilindî Gel wî qiseket çi cayê tundî
8796.	Mewla dê bi wî bidet fedîle Balatirê rutbeyan wesîle	8814.	Yan gazî biken ji paşî dîwar Yan gazî biken bi navê dildar
8797.	Ala bû di kaxê heşrê me‘qûd Her ew dê biçît meqamê mehmûd	8815.	Caîz nebû paş wefatê serwer Bû şuştinê rut biken peyember
8798.	Qedrê wî li nik Xudê bilind e Bes nîne bijîn wî xwarî sunde ***	8816.	Ger carî û jin wî nikunam in Paşî wî li her kesî heram in
8799.	Wê hatî ji wan durustê exbar Ferman kirîye resûlê muxtar	8817.	Çetir ji hemû jinê cîhan ew Bû xêr û şeran temet duwan ew
8800.	“Barî bi me dan ji karê qence Ney dane kesê wî dan me pence	8818.	Kes naba ji wan biket sûale Paş perde meger şîrîn û ‘ale

8819. Caîz nebû ser kiçêt peyember
Ta mayne bijîn hewî bihên ser

8820. Ronîştî eger dikir wî sunnet
Her wek bi pîyave ecr û qîmet

8821. Her kes ku Xudê neket çu care
Der dil wî nevêt ve pakeyare

8822. Yan bêjî civîne yan tîrane
Îman wî diçît bi bê guman e

8823. Her kes di xewê bibînî rengîn
Bê şek ew e dîtî bêjê mizgîn

8824. Fermanê resûlê pîrî bi naz e
Her kes me di xew bibînî taze

8825. “Huşyarî jî dê me bînî her ew”
Ye’ nî li dinê bi çavê ser ew

8826. Ya Reb bi xudanê vê beyanê
Vê behrê bidey me ser cîhanê

8827. Elqîşse fedâilêt peyember
Nahên bi me ber hisab û defter

8828. Ev çende me gû bi her çî hale
Wer seyrî xeşaisêt di ‘ale

2. Xesâisuhu ‘Eleyhî’s-Selam (Taybetmendîyên Wî Silav lê Bin)

a. el-Wacîbatu (Karên Fer)

8829. Ew menbe‘ê ‘ilm û hîkmet û raz
Meşuş bû bi çendî karê mumtaz

8830. Wacîb bû li ser sîwak û qurban
Du rek‘e ku roj çû jurî ‘esman

8831. Du rek‘e wîtir du bû beyanî
Hem fer bûne şevnivêj nîhanî

8832. Wek ser wî ji ummetê jî hem fer
Bes salekê paşî bûn muxeyyer

8833. Hîna ku diçû şerê neyaran
Naba birevî li ber çu caran

8834. Wacîb bû li ser nehî ji munker
Her çendî bi tirsî lew ruh û ser

8835. Her kes ku dimir feqîr û qerdar
Deynê wî divê bida bi naçar

8836. Çendî heremêt di pak û pîrî naz
Lazim bû biket heman bi dilxwaz

8837. Her çî ji Nebî ji dil rîda ye
Ew xûş herem e bi keyf û şay e

8838. Heçya ku nevêt bila biçîtî
Wî xeyrî hevalê çak nevêtî

8839. Lazim bû li ser biket meşûret
Gel ehl û heval di pakesîret

8840. Her çendî zalam bi ray û fam e
Nê şûl bi meşûretê temam e

b. el-Muherrematu wel Mekruhatu (Tîştê Hêram û Mekruh)

8841. ‘Alîşerefê mezin meqam ew
Wî çendekê tîşt li ser hêram ew

8842. Caîz nebû ew bibêjî şî‘iran
Yan werbigirît zekat û xêran

8843. Ger xettî û kîtabet û vexwundin
Bû wî ne durust û napesind in

8844. Carek wî eger zirî dibê kir
Bû cengê çek û sîlahê bedê kir

8845. Naba ku ji xû veket çu caran
Hetta ku neçît şerê neyaran

8846. Barî bi çî kes çî dabû nî‘met
Naba ku bivêt resûlê ummet

8847. Her çî wî dida ji canê mesrûr¹
Naba ku bidet heta bihêt zûr

8848. Ew nabî bi çav biket îşaret
Ney wek wî bi devkirî ‘îbaret

8849. Roja wî herem kirin muxeyyer²
Heçya ku ji dil viya peyember

¹ Dilşa, bikêf

² hilbijêrî

8850. Caîz nebû ew çî jin bihînît
Ser wê heremê heta bimînît
8851. Ev men'e Xudê li ser wî axir
Ba feql û kerem li ser wî rakir
8852. Ew pakejinê bi qedr û hürmet
Hetta ku neken li ser wî minnet
8853. Her kes ku ji wan ne ew viyayî
Lazim bû ji wê biket cudayî
8854. Ger carî ye ger çî jin kîtabî
Ba 'eqdê nîkahê bû wê nanî
8855. Carî bi mulik çî nêv xênîm e
Caîz bû bû serwerê kerîm e
8856. Baş nîne bixwut resûlê dîne
Ew sîr û kuşad eger kelîne
8857. Wê hat ji Budawidî ji exbar
Pîvazê kelî dixwar wî car car
- c. el-Mubaḥatu (Tiştê Durist)**
8858. Çen şûl wî tinê ji bû helal in
Nîşanê bilindî û kemal in
8859. Ev şule keçî hebûn ji bû wî
Ekser nekirin belê bû xû wî
8860. Caîz bû ji bû wekî diyar e
Rojî li du êk bibî fitare
8861. Pêncêkî ji pişkê pênc ji talan
Ew bû wî durist e hem bû alan
8862. Her çî ji xênîme ger viyayî
Caîz bû peyemberê Xudayî
8863. Maqûl e dîyarî zûr şîrîn e
Ba'is bi şedaqet û evîn e
8864. Lew her çî ji bû dihat dîyarî
Ew werdigirît bi tazekarî
8865. Caîz bû ji bû pitir li çar jin
Jin gel met û xaletê li nik bin
8866. Ew biçte Mekê nebestî îhram
Yan şer biketin li wê bû îslam
8867. Ew hukmî biket bi 'ilmê xû bes
8868. Gava xedebê çî qeydî nîne
Hukmî biketin di karê dîn e
8869. Ger tore ye ew eger bi şay e
Gûtina wî heq e ji bû Xuda ye
8870. Pawan biketin eger aqarî
Caîz bû ji bû hebîbê Barî
8871. Caîz bû di mizgetê biwestî
Gel halê cenabetê bi qestî
8872. Malê çî kesî bi bê xudanî
Çî lê biketin wekî dizanî
8873. Ger werbigirît çî qût û nanan
Lew pêtivîyan li wan xudanan
8874. Caîz bû eger biket peyember
Wacib bû li wan biden bi bê qer
8875. Minnet niye bû wî nan biden ew
Nê lazim e bû wî can biden ew
8876. Caîz bû jina nemêr û malxu
Bê iznê jin û welî bidet şu
8877. Çî li xû çî li her kesê viyayî
Ew mare biket bi xêr û şayî
8878. Barî bi wî dabû bes ve behre
Jin mare biket ji xû nemehr e
8879. Ney şahid û ney welî ne î'lam
Her çendî hebin hemû di îhram
8880. Her jin xû bi xû bidet resûle
Caîz bû eger biket qebule
8881. Barî li wî mare ket cewan e
Zeyneb nê lewa çî 'alî şan e
8882. Ferda wî eger jinik viyaba
Lazim bû ji wê bi dil rîda ba
8883. Hetta ku eger bi mêr hebaye
Wacib bû ji bû telaq bidaye
8884. Ev tişte eger çî bû hebûye
Emma tu bizane qet nebûye

d. Têharetu Feđelatîhî (Pakijiya Bermayê Wî)

Nêv xakê bikem ve pakexwunê

8885.	Me'lûm e ji sîret û ji exbar Ewşafê hebîbê pak û muxtar	8903.	Mizgînî gûtê resûlê axir: "Edî tu xilas ji pêtê agir"
8886.	Pakij bû leş û giyanê şîrîn Her tiştê li gel wî pak û xavîn	8904.	Carek dî kuşê Zubeyrê 'Ewwam Ew 'Ebdê Xudê bi nav di îslam
8887.	Bû cayê edeb eger diçûye Gel zêde heya û perde bû ye	8905.	Berdabû ji bû wî xwun bi kundik Çu da ku veşêrî taze kuşzik
8888.	Ew 'erde du şeq dibûye her car Her tiştê li wê di nav diçû xwar	8906.	Gûtê: Te çi kir? Gû: Min veşarî Gû Baş e belê ne wek te xwarî
8889.	Ger bewl e çi xwun resûlê Barî Yaran bi teberrukî dixwarî ***	8907.	Wî gûtî: Belê çituv diwêrim Xwuna te yê pak di xak veşêrim
8890.	Malik bû xudanê nav û qedrî Ew babê Ebû Se'îdê Xudrî	8908.	Min taze vexwar bi dilviyanî Êdî çi heye tu çak dizanî
8891.	Cengê Uğudê resûlê muxtar Qurbanî wî bim ku bûy birîndar	8909.	Gûtî: "Bû te mijde û keramet Agir negehîte tu qiyamet" ***
8892.	Xwun der bû li rwîy wî yê mubarek Ew hat bi devî mirîst bi carek	8910.	Her wek ku dibêjî Ummû Eymen Ew pake demîr û sînerewşen
8893.	Xwun hêj di devê wî bû peyember Gûtî: "Firede tu xwunê yekser"	8911.	Carek li şevê Nebî bû hişyar Wî dît li keşî şiklikê fexxar
8894.	Wî taze vexwar û gût: Ne wellah Behrek bû mezin me xwar bi dilxwah	8912.	Destavê zirav di wî wî xûş kir Rabum li xewê ji dil me nuş kir
8895.	Peyxemberî gût bi zar şîrînî "Kê meyle beheştîyek bibînî	8913.	Tênyatî me zûr gehîbû canî Min taze vexwar û min nezani
8896.	Ew bibê bibînî ev Se'îde" Zur pê neçu ew dibûy şehîde ***	8914.	Gûtî seherê bi min peyember: Işkelê henê birêje ber der"
8897.	Carek kuşê Qureyşî şîrîn Berdabû Nebî bi Kundukî xwîn	8915.	Min gûtî: Qesem bi navê Barî Ew taze şevê di min vexwarî
8898.	Gava li xû ber bû wî helanî Bir bû nepenî biket nîhanî	8916.	Ev zanî dema ji wê peyember Berda kenîyê bi zarê şekker
8899.	Wî havrî veda bi her du laye Wî kes nedî wî vexwar bi şaye	8917.	Mizgîn li te gûtî: Ey wekî day "Êdî ji te zik neêşî ta may"
8900.	Geryave gûtî: Te xwun çi lê kir Wî gû: Me veşar û cê bi cê kir	8918.	Ya Reb tu bi ev xudanê cahe
8901.	Peyxemberî gû: "Ne wek te xwarî" Wî gûtî: Belê bi navê Barî		
8902.	Min çendî fikir me dest neçûnê		

Êşet me bibey digel gunahe¹

Her êke ji ya dî çak û çêtir

EZ-ZEHRETUL XAMÎSETU (KULÎLKA PÊNCÊ)

Fî Beyanî Ezwacîhî we Ewladîhî
'Eleyhî's-Selamî (Babetê Xêzan û Zarokên Wî
Silav lê Bin)

a. Ezwacuhû Tâhîratî (Xêzanên Wî)

8919. Cumley heremêt hebîbê enwer
Ew pazde ne pirr ji fedl û cewher

8920. Bes şêzde ji wan neqil kirîne
Ew yazde li nik wî xirvebine

8921. Du mirbûne ew ku ber heyat e
Neh mane ji wan ji paş wefate

8922. Şeş bûn qureshî ji wan jinan ew
Yek pêş hemîyan Xedîce xan ew

8923. Day Sewde û Aîşa û Hînd e
Day Remle û Hefşe nav bilind e

8924. Heşt in ji 'ereb ji milletê çak
Yek muşteliqî Ciweyrîya çak

8925. Du Zeynebê nav şîrîn û 'alî
Yek wan eşedî bû yek hîlalî

8926. Yek 'Aliye bû wê bab e Zeyyan
Esma jî bi navê babê Nu'man

8927. Êka dî Xezîyye bab e Cabir
Bê dewletê ser bi qur bû axir

8928. Şenba yek e navê babî 'Emr e
Hem hatibû jêr nîkah û mehre

8929. Meymûne belê hîlalî eşl e
Yek ney 'erebî nijad û nesl e

8930. Israîlî ye ji neslê Harûn
Ew pake Şefîye xan û xatûn

8931. Du ew bi fedl ji wane zêtir

8932. Yek daye Xedîce pirr buha ye
Yek şûx û şepal e Aîşa ye

8933. Ew yarê deravê tal û teng e
Ev gencê cewahirêt bi seng e

8934. Ev kanê hedîş û şer' û dîn e
Ew ewwelê cumle mu'mînîn e

8935. Ma fedl û kemalê her dî wan e
Qet tene hesab û tene beyan e

8936. Emma we dibên xudanê dîn ew
Şek nîne Xedîce çêtirîn ew

8937. Peyxemberî pirr li nik evîn bu
Paşî mirina wê zûr hezîn bû

8938. Ta mabû jibîr neçu peyember
Behşê wê dikir çu şehd û şekker

8939. Ta gûtî ji xû ve Aîşayê
Ey min bi fîda bi bab û dayê

8940. Barî bi te zûre fedlê xû ye
Çêtir ji Xedîce da bi tu ye

8941. Wî gûtî: "Nexêr bi ew Xudayî
Çêtir ji wê qet bi min nedayî

8942. Weqtê bi me 'alemê kufirker
Wê pirr bû dil û demax ji bawer

8943. Roja dikirim ewan diruhîn
RastGû dikirim ji canê nûrîn

8944. 'Alem dikirim ji malî bê bar
Wê her çî hebû diday me yekcar"

8945. Me'lûm e kiça wê Faţîma ye
Ney hemberê day û Aîşa ye

8946. Yek parçe ye ew ji yarê ekrem
Serdarê jinan e bijlî Meryem

1. Xedîcetû Bîntu Xuweylidî (Xedîca Kiça Xuweylidî)

¹ Li Şuşê di sala 23.5.1381 H. 'da hatiye nivîsîn.v(jêrenota Şuşî bi xwe ye 2. 11.1961)

8947.	Ewwel hereman Xedîce xan bû Şîrînşîfet û bi rêz û şan bû	8964.	Elheq herema wî canfida bû Xidmet wê dikir heta ku mabu
8948.	Meşhûr bû bi 'îzz û naz û xûşî Babê wê Xuweylidê Qureyşî	8965.	Çî malê hebû bi dilevînî Da destê Muhammedu'l- Emînî
8949.	Sengîn e gelek xudan kemal e Zengîn e belê bi milk û mal e	8966.	Her wek wî divê bidet bi yaran Mêvan û feqîr û pîr û jaran
8950.	Pîrî 'eql e tijî ji ray û famê Laîq bi resûlê xir enamê	8967.	Kabanî di malê pîrî dîrayet 'Eql û edeb û kemal nihayet
8951.	'Umrê wê dema gehîste çil sal Ew taze gehî kemal û îqbal	8968.	Her emrê dikir belê bi ser çav Her karê digû dikir wê der gav ***
8952.	Eşrafê Qureyşîyan gelek car Xwastîbû ewê nedan çî guftar	8969.	Roja ji bû hatî wehî û Qur'an Pêşî hemîyan wê anî îman
8953.	Axir sefera Nebî çu Şamê Gel malê evê bilindenamê	8970.	Pîrî sebr û tehemmul û yeqîn bû Elheq bû resûlê xemrevîn bû
8954.	Faydek çî mezin gehî bi destî Paş vê seferê Xedîce xwastî	8971.	Her carê Nebî dibûye xemdil Ber qehrê Qureyşîyê di dîkul
8955.	Ewwel wê hinarte nik peyember Tu bêjê Nefise ev xeber fer	8972.	Rencîde ji dil dihate xanî Kabanî ji rengê wî dizanî
8956.	Ger ray li min e me arezû ye Rađî me bi wî bi yar û şûye	8973.	Ba xuşxeber û zubanê şekker Dilxûş û beşûş ¹ û dikir peyember
8957.	Peyxemberî marekir şîrîkar 'Umrê wî bû bîst û pênc bi ejmar	8974.	Ta mabû resûlî xûş heval bû Qedrê wê li nik şîrîn û 'al bû
8958.	Wê mareyî bîst şutur bû ew dem Yan çar şed û heştê zîvî dirhem	8975.	Qencî û menaqîbê wê zûr in Êkek li jinê serê di jûr in
8959.	Kirbûn wê du mêr li pêş peyember Mîr bûne di muşrik û nikûnser	8976.	Bes nîne Xudê dinêrî Cîbrîl Bû qaşidê şer'î û dîn û tenzîl
8960.	Nav êkî 'Uteyq e yek Buhale Wê hey bû ji vî kuşek delal e	8977.	Mizgînî bide Xedîce nam e Rebbê wê li ser wê zûr selam e
8961.	Meşhûr e kuşê Buhale Hînd e Sîret sipehî 'emel pesind e ***	8978.	Hem batî minîş selam bixwîne Bêjê ji Xudayê 'alemîne
8962.	Peyxemberê mey qedir girane Gava wî Xedîce hate xane	8979.	Qeşrek didetê di baxê cennet Zêdey ji heman bi feđl û minnet
8963.	Asûde bû can û dil tamam e Ney kar û ne karewanê Şam e	8980.	Ew qeşre ji luiluek xulûr ² e Neqşê wê ji karê 'eqlî dûr e

¹ devbiken

² Rewneq, biriqîn

8981. Rengîn e gelek şîrîn û qenc e
Bê qarî û gût e gût û rence

8982. Ewladê Nebî ji wê ne yekser
Çar pakekiç û du kuç çu cewher
8983. Bes Marya Îbrahîm hebû ye
Baqî hereman çi jê nebû ye
8984. Qasim bû li pêşî paşî Zeyneb
Ya sêye Ruqeyye ya şekerleb
8985. Paş Faîme paşî Ummû Kulşûm
Nav 'Ebdê Xudê duma ye me'lûm
8986. Ger Teyîbê navşîrîn û Tahîr
Her du leqeb in vî kuşkê axir
8987. Ta şax bû peyemberê me xuşhal
Jîn pêkve çi taze bîst û pênc sal
8988. Gel êk dî dijîn bi can evînan
Ta mabû çi jin bi ser neînan
8989. 'Umrê wê gehîste şêst û penc e
Bar kir wê ji vê cîhan û rence
8990. Sê sal wî demî diman bû hîcret
Wê gûr li Mekê Hecûne şuhret
8991. Şed feyd û kerem ji zatê Barî
Ser ruhê Xedîce her bibarî

2. Sewdetu Bîntu Zem'etî (Sewda Kiça Zem'ey)

8992. Sanî herema peyemberê pak
Sewde kiçe Zem'e ya şerefnak
8993. Ew êk bû ji ewwelîn musulman
Wek mêrê kevin bi navê Sekran
8994. Hîcret kirî her duwan yeqîn e
Cara duwê bû Hebeş zemîne
8995. Zivîrîne ew bû Mekke xak e
Sekran dîmirît bi canê pake
8996. Peyxemberî marekir şîrînkar
Paş pake Xedîceya guherdar

8997. Ew pîr bû li nik resûlê serwer
Hîvyê bû ku berbidet peyember

8998. Sewde ji xeber dema bû agah
Wê gûte resûlê pakê Ellah
8999. Min bernede ey te ez bi gurî
Min dane te lew meqamê jurî
9000. Ez xadimeka feqîr û jar im
Bê dîtinê tu neber qerar im
9001. Roja xû didem bi keyf û şay e
Bû xuşke 'ezîzê Aîşa ye
9002. Peyxemberê pişî ji rêz û teqdîr
Hêlave li nik xû Sewdeya pîr
9003. Hîcret digehîste pêncî û çar
Canê xû siparte şahê Xeffar
9004. Merqed di beqî'e warê rehmet
Ser Sewde hizar hizarê rehmet

3. 'Aîsetu Bîntu Ebî Bekrîn ('Aîşa Kiça Ebû Bekirî)

9005. Paşî hereman resûlê ummet
Day 'Aîşeya bi qedr û hûrmet
9006. 'Alî hesêb û neseb bijare
Kiç êkexelîfe yarê xar e
9007. Bûbekrê mezin yekem musulman
Deyka wê bi navê Ummû Rûman
9008. Şîrîn şîfet e çi 'alî şan e
Ew yek ji bijareet jinan e
9009. Mehbûb e li nik wî pişî evîn e
Nazdar e belê çi nazenîn e
9010. Pişî 'eqî û kemal û pişî hîdayet
Pişî husn û cemal û pişî dîrayet
9011. Jin gencê 'ilum û mahê taban
Yek bûye ji 'alimêt şehaban
9012. Çendan ji şehab û tab'îne
Wergirtine jê hedîş û dîne
9013. Hafîz bi kelamê şahê Xeffar
Bê hed ji hedîşê yarê muxtar
9014. Peyxemberî marekir di Mekke
Şeş salî bû wî demî ne şekk e

9015. Wî xwastî û marekir di şewwal
Bû hîcretê hêj di mayî sê sal
9016. Sala deh e bî'seta Muḥemmed
Wê mehre ji dirheman bû çar şed
9017. Yek sale ji hîcretê yeqîne
Hîna veguhaztî¹ nêv Medîne
9018. Neh salî bû hêj ne hîne bûkan
Hêj larî dikir digel biçukan
9019. Ew mah e wesa di mahê şewwal
Ew geşte kemal û bext û îqbal
9020. Zur xûş divîya resûlê ummet
Pîrî naz û delal û qedr û ḥurmet
9021. Wê hatî ji 'Aîşay şeref' al
Min 'eqd û perî di mahê şewwal
9022. Ez bû me li nik peyemberê dîn
Çêtir hemû jin bi naz û şîrîn

9023. Peyxemberî gûte Aîşayê
Ey min bi fîda bi bab û dayê
9024. "Sê şev me didî di xewnê xûşe
Cibrîlî tu anî perde pûşe
9025. Armûşê sipî bû perdeya pak
Dabêjî bibîne ehlê xû çak
9026. Da perdê li ro yê tu helînim
Dabêjme birayê xûy şîrînim
9027. Madem ji Xudê ye ev peyame
Bê şek dê Xudê biket temame"
9028. Peyxemberî kes nekiryê mare
Kiç bijlî ji 'Aîşey bijare

9029. Neh sal bû digel Nebî ḥeyate
Bû hejde Nebî dikir wefate
9030. Hevdey remeḍan ecêl gehîştê
Merqed di beqî'e bû biḥeştê
9031. 'Umrê wê gehîşte şêst û şeş sal
Bû pîncî û heştê hîcreta 'al

9032. Şed reḥmet û şed hîzar rîda ye
Ser pakerewanê Aîşa ye

4. Hefsetu Bîntu 'Umer (Hefşa Kiça 'Umerî)

9033. Ya çarê herem hebîbê canî
Ew Hefşe kiça xelîfê şanî
9034. Peyxemberî dil hebû bixwazî
Hefşê ji 'Umer bi dilnewazî
9035. 'Uşmanê mezin bi vê nezanî
Çu Hefşe bixwazî ew nîhanî
9036. Lewra ku Ruqeyye kir wefate
Wî bû jinekê dikir xebate
9037. Emma 'Umerî cewab nedavê
Wî zanî bû ew xeber di gavê
9038. Pê zanî peyemberê zemanî
Wî gût 'Umerî bi razê canî
9039. "Nişa te bidem yekê ji 'Uşman
Çêtir bî bigêrî wî ji xizman
9040. Hem bû wî ezê bikem diyar e
Çêtir ji te hem xezur û yare"
9041. Cab dave 'Umer: Belê bi ser çav
Ey min bi fîdayê tu me her gav
9042. Gû: Hefşê bidey resûlê Reḥman
Kulşûmê ezê bidem bi 'Uşman
9043. Derḥal 'Umerî digû: Bi ser ser
Pêşkêşî te Hefşe ey peyember
9044. Wê gavê ji xû wî kir bû mehre
Kulşûm bû xelîfê sê bû behr e
9045. Pêş hingî jina Xuneysî bûye
Îslam bûne pêkve xû û şû² ye
9046. Hîcret kirî wan ji bû Medîne
Mêr paşî Bedir dîmir yeqîn e
9047. Salê sê ji hîcretê diyar e
Şe'ban bû wî Hefşe kirbû mare

9048. Carek çî li ser hinek şîqaqê

¹ Bedil (Jêrenota Şuşî bi xwe ye)

² Hevjîn

	Berdabû Nebî bi êk telaqê		Çu der ji cîhan ji bû biheştê
9049.	Barî bû xeber hinarte xware Ey yar û peyemberê bijare	9065.	Hîcret bibû salê pêncî û neh Avabû di nêv beqî'ê ew meh
9050.	Hefşêy tu bihîne jêrî deste Zur rojîgir e xudapersit e	9066.	Şed rehîm û rîda he rojê carê Ummû Selemê bû bêne xware
9051.	Nûrîndil e ew li nik me qîşt e Ew êk li jinê te nêv biheşt e ***	6. Zeynebun Bîntu Xuzeymetî el-Hîlalîyyetî (Zeyneba Kîça Xuzeymey)	
9052.	Pîrîr feclî û kemal e pîrîr dîrayet Wê çen ji hedîş kirin rîwayet	9067.	Êka dî herem resûlê ummet Zeyneb bû tijî ji cah û hîşmet
9053.	'Umrê wê gehîşte şêst salî Ew çubû meqamê pak û 'alî	9068.	Babê wê Xuzeymeyê Hîlalî Nik 'Ebdê Xudê bû pîrîr me' alî
9054.	Şe'ban bû ji hîcretê çil û penc Çu der li evê cîhan e pîrîr renc	9069.	Cengê Uhudê bi nav û deng e Ew ² hate şehîdkirin di cenge
9055.	Şed xûşî û lutf û rehmeta pak Ser ruhê tu Hefşe ya şerefînak	9070.	Salê sê ji hîceta munewwer Zeyneb ji xû marekir peyember
5. Ummu Seleme Hîndubnetuhu Ebî Umeyyetî (Ummû Seleme, Kîça Ebî Umeyye, Hînd)		9071.	Zur gel wî nema tinê du sê mah Qebrê wê kete beqî'ê pîrîr cah
9056.	Ummû Selemey bi navê Hînd e Peyxemberî yek herempesind e	9072.	Şed feydî û kerem ji Zulcelalî Ser ruhê tu Zeyneba hîlalî
9057.	Wê Bûseleme hebû kevinmêr Ew bûn bi du hîceta xudan xêr	7. Cuweyrîyetu Bîntû Hîrîşî (Cuweyrîya Kîça Hîrîşî)	
9058.	Vêkra çûne bû Hebeş zemînê Hem bûn ji muhacirê Medînê	9073.	Êka dî herem Nebî şerefînak Kîç Hîrîş e ew Cuweyrîya pak
9059.	Hîcret digehîşte salê çar e Wê mêr diçû xanîyê qerare	9074.	Ew pakejina bi bext û tal'î Wê mêrê kevin bû nav Musaf'î
9060.	Bûbekr û 'Umer xû êk li du êk Wan xwastî bû xû jina 'emelnêk	9075.	Ûezwey Benî Muştêq şehîr e Ew gel gelean bibû esîre
9061.	Emma wê neda çu wan cewabe Ta xwastî resûlê 'al cenabe	9076.	Hîcret wî demî di salê şeş bû Ew xû jî çî newcewan û geş bû
9062.	Memnûn bû ji bû resûlê Ellah Peyxemberî marekir bi dîlxwah	9077.	Bû behreyê merdê pak û hişyar Şabit ku'î Qeysî yek ji enşar
9063.	Ew her wekî zêde pîrîr cemal bû Pîrîr feclî û buha û pîrîr kemal bû	9078.	Şabit gûte wê ji bû me bîne Çen pare te hur dikem yeqîne
9064.	'Umrê wê gehîşte çar û heştê ¹	9079.	Çu gûte nebî: Me ger binasî

¹ 84 (nota Şuşî bi xwe ye)

² Ebdullah ibn3i Cehş (Jêrenota Şuşî bi xwe ye)

	Kiç Həriş keteye vî kirasî		Îslam bûne pêkve pişî ji dilxwah
9080.	Ez bûyme ji wan esîr û jaran Bum behreyê Şabitî ji yaran	9096.	Cara du diçûn Hebeş zemîne Mêrê wê li wê bû kuş ji dîne
9081.	Çen pare ewî ji min niyaza Ew dê me bigêrî taze aza	9097.	Ew bûbû fele xerîbê bê fam Murted bû ji dînê pakê îslam
9082.	Hatîme bidey ji pêş me pare Êdî tu dizanî çarêkare	9098.	Ew tûpî ¹ li wê ji xêrê bê bar Lê Remle bi dînê heq bû hişyar
9083.	Peyxemberî gû: “Te ger meram e Xêrek ji te ra dibêm bikam e”	9099.	Pê zanî peyemberê zemanê Wî ‘Emrê Umeyye kir rewane
9084.	Wî gûtî: Bibêje ser du çavan Ez gurî te bim he roj û gavan	9100.	Neccaşî ji min selam bixwîne Îslam bibû ew ji dil yeqîn e
9085.	Gû: Ez dê bidem li pêş te pare Paşî te ji xû dikem bi mare”	9101.	Mazin melîke bi ‘îzz û naz e Tu Remle ji wî bû min bixwaze
9086.	Gû: Keyfê te ye ji dilevînê Peyxemberî mare kir di hînê	9102.	Neccaşî gûtî: Bi ser du çav e Ew mehre fikir ji wî di gave
9087.	Pakîzejin e çi pişî kemal e ‘Umrê wê di gavê bîste sal e	9103.	Da mehre li batî yarê muxtar Çar şed bi jimarê zêr ji dînar
9088.	Pê zanî ku xazîyan û şerker Mehre kirîye ji xû peyember	9104.	Gazî kire Ce‘ferê serûke Gel cumle muhacirê di kuke
9089.	Aza dikirin heman esîre Ser xatîrê serwerê beşîre	9105.	Hatin bi temamî kuç û dîwan Ronştine ew bi rêz û nîşan
9090.	Lê bûye sebeb Cuweyrîyey ‘al Aza bûne cumle ehlê şed mal ***	9106.	Xutbek wî ² vexwundî pişî ji cewher Xir medh û şenayê şahê ekber
9091.	‘Umrê wê gehîşte şêst û penc e Hîcret bibû pênc û pêncî qenc e	9107.	Tewhîdê Xudayê pak û ‘ellam Îman bi resûlê dînê îslam
9092.	Çu der li evê cîhane xemnak Şed rehme li ser Cuweyrîya pak	9108.	Ev dîne dijî bi serbilind e Her çî ne qebul e derdemend e
8. Ummu Hebibetî Remletu Bîntu Ebî Sufyanî (Ummû Hebîbe Remla Kiça Babê Sufyanî)		9109.	Wî paşî digû bi xûş xîtabe Min dave peyemberî cewabe
9093.	Yek jin di peyemberê enam e Ew Ummû Hebîbe Remle nam e	9110.	Ez Remle ji wî dikem bi mare Pîrûz bi ji wî hizar ji care
9094.	Babê wê dibêjne wî Bûsufyan Êk bûye ji maznêt Mekehiyan	9111.	Mehra wê hemû di gav jimarî Wê gavê bû Remleyê hinari
9095.	Ew pêşî jina ‘Ubeydê Ellah	9112.	Rabûn dê belav bibin muhacir

¹ sekitî

² Anku Necaşî (Jerenota Şuşî bi xwe ye)

Gû: Şebrî biken demek bi xatîr		Rabûye resûlê nazidare	
9113.	Adabê peyemberan qedîm e Zadek dê bixwun bi nav welîm e	9129.	Çu xanîyê Zeyneba delal ew Bê derge qutan û bê sual ew
9114.	Wî sufre kişande nîvê dîwan Têr xwarî heman bi nuşê can wan	9130.	Ew sale ji hîcretê bû penc e Barî ku kirî ve 'eqdê qence ***
9115.	Bû Remle dikir cîhazê taze Wî paşî rewane kir bi naze ***	9131.	Car bûye ewê bi şukrê can ew Wê fexrê dikir li ser jinan ew
9116.	Pakîzejin e xudan cemal e Ew yek li jinê xudan kemal e	9132.	Dabêjî bi wan heval û hewyan ² Hun mare kirîne bab û welyan
9117.	Hîcret digehîste sal çil û çar Canê xû siparte şahê Xêffar	9133.	Ev Zeynebe pişî ji bext û şan e Min mar e bi Xalîqê cîhane
9118.	Şed feyd û rîda ji layê Barî Ser ruhê tu Remle ey bibarî	9134.	Bû medh û şenayê Zeyneba pak Çen car digû Aîşa şerefnak
9. Zeynebu Bîntu Ceşî (Zeyneba Kiça Ceşî)		9135.	Nebû ji me wek wê çak bi dîne Pişî rastî ye û di pişî yeqîn e
9119.	Êka dî ji jin resûlê serwer Ew Zeyneb e kiçmeta ¹ peyember	9136.	Teqwa wê gelek qewî bû îman Zêde bi rehîm bi dûst û xizman
9120.	Ew êke ji wan jinê qedir zûr Babê wê bi navê Ceşî e meşhûr	9137.	Xêr zûr dikirin di rahê Barî Xuşkên bû heta wê can siparî ***
9121.	Zeydê kurê Hârîşê bijare Peyxemberî dabîye wî bi mare	9138.	Ewwel hereman li paş peyember Zeyneb bû li vê cîhanê çu der
9122.	Dilnaxûşî ye eger şîqaq e Paşî qederek wî da tîlaq	9139.	'Umrê wê gehîste sê û pêncî ³ Hîcret digehîste bîst bi qencî
9123.	Peyxemberî ew dikir rewane Tu bêje bi Zeynebê nîhane	9140.	Her sal û meh û he roj û her şeb Şed rehîme bi ser ruha te Zeyneb
9124.	“Peyxemberî kiriye beşê tu ye Êdî tu dizanî karê xû ye”	10. Şefiyetu Bîntu Hûyey el-Xeyberî (Şefiya Kiça Hûweyyê Xeyberî)	
9125.	Wê gûtî: Bibêy cenabê Barî Hiç guftê neşêm bidem bi zarî	9141.	Êka dî herem resûlê dîne Pişî feql e Şefiyye navşirîn e
9126.	Ta Barî hinarî yarê Cibrîl Gel ayetê pişî buha ji tenzîl	9142.	Kiç mazinê Xeyber û emîr e Serkarê Qureyze û Neđîr e
9127.	Zeydî ku ji wê qetandî hacet Ez mare dikem li tu bi hîşmet	9143.	Sal heft e ji hîcreta peyember Ew bûye esîr di cengê Xeyber
9128.	Ayet ji Xudê ku hate xware		

¹ Dayika wê Umeyye bînt 'abdulmutalîb (Jêrenota Şuşî bi xwe ye)

² Hewî

³ 53 (Jêrenota Şuşî bi xwe ye)

9144. Wê mêrê kevin bi nav Kînane
Ew bû di şerî berî ji cane
9145. Şer ku verevî bi 'îzz û nuşret
Hêj wan nekirî xênîme qîsmet
9146. Dihyey digû qasîdê Xudaye
Caryek me divê eger te ray e
9147. Peyxemberî gû: "Çu qeydî nîne
Caryek tu here ji bû xû bîne"
9148. Wî bû xû Şefîyye kir diyar e
Yek bû ji xênîmeyê bijare
9149. Yaran gû peyemberî bi dilxwaz
Yek carî te daye Dihye mumtaz
9150. Kiç mazinê van qelatê Xeyber
Ney babetê kes bijil peyember
9151. Peyxemberî gû: Bihête êre
Ku dîtî wî zanî pişî ji xêr e
9152. Ferman kire Dihyeyê xudan cah
"Caryek dî bû xû binêre dilxwah"
9153. Aza kir û marekir şirînkâr
Pîrûz bî li wî ku ey hizar car
9154. Ew Ummû Selîm bû kir cîhaze
Karê wê dikir şirîn û taze
9155. Şev menzileka bi xêrê ava
Her wê seferê dibîte zava
9156. Hîna ku şube bû têtêgah e
Ferman diketin xudanê cah e
9157. "Her kes çi hey li nik ji zadî
Bînin ji me ra bi keyf û şadî"
9158. Hin anî qesib hinek dî keşke
Hindek dî dianî ronê meşke
9159. Şîvek jê durust kirin serûber
Ew bûye welîmeya peyember

9160. Mahê remeðan bû salê pêncî
Ew pake Şefîyye mir bi qencî
9161. Merqed di beqî'ê pişî buha ye
Ser canê wê rehmeta Xuda ye

11. Meymûnetu Bîntu el-Harîşî (Meymûna Kiça Harîşî)

9162. Meymûne jî yek herem peyember
Kiç Harîş e ew hîlalî cewher
9163. Dil nazik û pak û pişî rehîm bû
Wê mêrê kevin Ebû Rehîm bû
9164. Hîcret gehî heft e pişî ji şan e
Kir mare di 'Umretul Qeðaye
9165. Hindek we dibên ve êk ji wan e
Xû daye peyemberê zemane
9166. Lewra ku resûlî xwastî taze
Ew bû li şutur suwar bi naze
9167. Wî gû: Şutur û suwar bi carek
Pêşkêşî peyemberê mubarek
9168. Peyxemberî mare kir serê çûn
Wê gavê di menzila Serîf bûn
9169. Geryave dema resûlê îslam
Wî 'umre kirî helal ji îhram
9170. Ew geşte şerîf qunaşê ava
Pîrûz bî li wê dibîte zava

9171. Hîcret di gehîşte pence û êk
Çu der li cîhanê ew 'emelnêk
9172. Lew cê ku Nebî li gel wê şa bû
Ye'nî li şerîf mekan wefa bû
9173. Meymûne jinek giranbuha ye
Ser merqedê wê hizar rîda ye

12-15. 'Aliyetun Bîntu Zebyanî we Esmâ Bîntul Nu'manî we Xezîyetu Bîntu Cabîrî we Şenbau Bîntu 'Emrîn ('Aliya Kiça Zebyanî û Esma Kiça Nu'manî û Xezîya Kiça Cabîrî û Şenba Kiça 'Emrî)

9174. Ew 'Aliyeya wê bab e Zebyan
Esma jî bi navê babê Nu'man
9175. Jin bûne peyemberê zemane
Paşî çûne nikê tîlaqdane
9176. Esma wî didî ku leş belek ew
Mehra wê dida û mal kelek ew

9177. Kiç Cabir e ger Xezîye nam e
Hem mare kirî bi keyf û kam e
9178. Wê gûtî dema didît peyember
Perhêz¹ ji te min bi şahê ekber
9179. Peyxemberî gûtê: Rabe zu ye
Êdî me nema çî meylê tuye
9180. Şenba jî kiça 'Emir 'emel bed
Hem hatibû jêr nîkahê Ehemmed
9181. Hêj ney veguhaztî ew welîme
Mir kuş ji resûlî Îbrehîme
9182. Wê gûtî: Eger heba peyember
Wî kuş nedîmir çu ku mê cewher
9183. Peyxemberî hem tîlaqe daye
Ew rosîyeha ne 'eql û raye
9184. Her kes nîye babetî gula geş
Kerteb 'î nevê bijil ji kerbeş

9185. Hindek dî hene dibên wî xwastî
Hem marekirî veneyguhaztî
9186. Hindek dî wesa wî xwastibûn bes
Wî mehre nekir belê ji wan kes
9187. Ev gûte çiku me dî ne meşhûr
Hacet nîye bû beyan kem û zûr

b. Serarîhî 'Eleyhî's-Selam (Carîyên Wî Silav lê Bin)

1. Marîyetu Bîntu Şem'ûnî el-Qibî (Mariya Kiça Şim'ûnî Ya Qibî)

9188. Caryet wî tinê bizane çar in
Emma du ji wan gelek dîyar in
9189. Yek Mariye ye ji dil fehîm e
Deyka weledê wî Îbrehîm e
9190. Gel çen ji giranbuha dîyarî
Bû taze Muqewqesî hinarî
9191. Hîcret digehîşte salê heft e
Peyxemberî ew bi destî kefte

9192. Xuşka wê digel bi navê Şîrîn
Ew her du gelek cewan û şîrîn
9193. Hessian ewê şa'irê peyember
Şîrîn wî didayê pakedilber
9194. Roja mirî Marîyey delale
Hîcret digehîşte şazde sale

2. Reyhanetu Qurezîyetî (Reyhana Qurezî)

9195. Reyhane qureyzî êk ji wan bû
Pirr fecl û buha û newcewan bû
9196. Ew mir di heyatê pak şefî'e
Merqed wê di meqberê beqî'e

3 – 4. Îhdahuma Hedîyetun wel Uxra Şebaha Fî Sebyî (Êk Dîyarî, Ya dî Bara Cengê)

9197. Êka dî bû daye wî bi dilxwaz
Zeyneb eşedî bi naz û î'izaz
9198. Êka dî dibên wî bûye bar e
Carek ji xênîmeyê bijare
9199. Şed rehîm û rîda û lutfê Barî
Ser ruhê ewan heman cewarî
9200. Ya Reb tu bi cumle day musulman
Dumahî me xêr bikey bi îman

c. Ewladuhu 'Eleyhî's-Selam (Zarokên Wî Silav lê Bin)

9201. Ewladê peyemberê mubarek
Heft in kuş û kiç hemî bi carek
9202. Şeş bûn ji Xedîce pakedayê
Yek bûye tinê ji Marîyayê
9203. Tertîbê wîladetê ewane
Mêj nîne me bû te kir beyane

Ewladuhuz Zukurî (Zarokên Nêr)

9204. Sê kuş wî hebûne wek te zanî
Yek Qasim e nûrê çav û canî
9205. Êkê dî bi navê 'Ebdê Ellah
Ew her du ji ew Xedîce pirr cah

¹ Xwe spartin

9206.	Ew Mariye carîya şîrînqed Wê bes hebû Îbrehîm ji Ehmed	9223.	‘Ehdê xû ewî bi cê gehandî Zeyneb bû Medîneyê meşandî ***
9207.	Ew her sê kuşê ku çen di kûk bûn Ew Hêşê mirin ku hêj biçûk bûn	9224.	Pêş fethê Mekê diçît ticaret Geryave li Şam û geştê xaret
9208.	Emma wî kiçê şerîf û dildar Mazin bûne dane şu wî her çar	9225.	Zur malê Qureyşîyan digel bû Ew çunke emîn û çak ‘emel bû
Benatuhul Fuđleyatî (Kiçên Wî yên Pirr Seng) 1. Zeynebul Kubra (Zeyneba Hêja)		9226.	Nijdek ji Nebî gehîştibû wî Talan dikirin çî ku hebû wî
9209.	Peyxemberê piş buha û tebcîl Hêştî bû nehatî wehî û tenzîl	9227.	Ew xû bi tinê revî bû xemnak Ta çu bi dizî Medîneya pak
9210.	Dabûne şwî sê kiçê xû me‘lûm Zeyneb çu Ruqeyye, Ummu Kulşûm	9228.	Wî xû bi şevê gehande yare Ey Zeynebê ger bikey tu çare
9211.	Zeyneb ku li xir kiçan mezintir Bûl‘aşî neşîbê wî bû ew durr	9229.	Min şerm e ji wan xudanê malan Nav destê me xir biçît bi talan
9212.	Ew hate esîr kirin li Bedrê Zeyneb li Mekê dinêrî ecrê	9230.	Zeyneb seherê dikir beyane Bûl‘as ji me ra xudan eman e
9213.	Gerdenlîxeka bi nav hebû wê Bûl‘aşî ku ber biden ji bû wê	9231.	Peyxemberî gûtî: Ey gelî yar “Her çen me niye ‘ilm bi ev kar
9214.	Gava ku nebî didît bi çavan Dilşûtinê wî gehîşt hinavan	9232.	Pê xûş im gelek me ev niyaze Malê wî hemê bidenve taze
9215.	Bîrhateve wî Xedîce xane Wî dabîye wê ji hubbê cane	9233.	Ger hûn we diken ji karê çak e Wer ne ji we ra hêlal û pak e”
9216.	Peyxemberî gûte wan hevalan Eşhabê Bedr xudan kemalan	9234.	Wan gû: Me fîdayê serwerê me Her emrê bikey li ser serê me
9217.	“Ger berdeneve evî esîrî Dê bîte nîşanê qedregîrî”	9235.	Geryave bi cumle malî Bûl‘aş Wî fikre bibî jinû Xudê nas
9218.	Berdaneve wan belaş û taze Her wek ku peyemberî niyaze	9236.	Wî gûte Qureyşîyan: Jinû ve Îslam dê bibim e jî ji xû ve
9219.	Geryave dema bû Mekke Bûl‘aş Gû: Izn e biçî bi şerçekê xaş	9237.	Ev dîne me zanî piş durustî Êdî nedikem şenemperistî
9220.	“Şerê me ewe dema tu çûy mal Zeyneb tu firêbikey bi her hal”	9238.	Ew hate Medîne her di gavê Ser ‘eqdê kevin jina wî davê
9221.	Zeydê kuşê Hêşey şîrînkîr Gel yek di emîn ji qewmê enşar	9239.	Hîcret wî demî di heft sal e Bûl‘aş jinû bû xudan kemale ***
9222.	“Hun her du herin digel wî taze Bînin bû me Zeynebê bi naze”	9240.	Yek kuşê wê hebû ‘Elîyê dildar Hêj kiçe bû can siparte Xêffar

9241. Yek kiç jî hebû bi nav Uname
Xûşevye peyemberê enam e

9242. Ew bû ku Nebî ji bû dilê xû
Hilgirt di nivêjê ber milê xû

9243. Gava ku diçû rûkû 'î di danî
Wek rabû li secde da helanî

9244. Ev zerye li paşî Faîmayê
Înabû 'Elî bi keyf û şayê

9245. Hîcret bû duwazde çuye ber mal
Babê wê dîmir di 'eynî ew sal

9246. Hîcret digehiştê salê heşt e
Zeyneb li cîhan çubû biheştê

2 – 3. (Ruqeyyetu we Ummu Kulşûmîn (Ruqeyya û Ummû Kulşûm))

9247. Êk êke Ruqeyye, Ummû Kulşûm
'Uşmanî nîkah kirîne me'lûm

9248. Meşhûr e li wan xudan du nûr e
Qedr û şerefa wê zûrê zûr e

9249. Peyxemberî jîn gehî sîh û sê
Peyda bû Ruqeyye gencê qudsê

9250. Ewwel wî Ruqeyye dayê taze
Pîrî husn û cemal e pîrî bi naz e

9251. 'Uşman ku diçûyî ew du caran
Bû nav Hebeşan li ber neyaran

9252. Her du seferan Ruqeyye xane
Ew gel wî bûye bi 'îzz û şane

9253. Roja ku wefa bû kuşte 'umrê
Babê wê emîrê cengê Bedrê

9254. Sala du ji hîcretê yeqîn e
Bû bîst û sê sal wê 'umr û jîne

9255. Hîna ku Ruqeyye kir wefate
'Uşman bû jinek dikir xebate

9256. Sê sal bû ji hîcretê bi me'lûm
Peyxemberî dayê Ummû Kulşûm

9257. Hîcret dibû neh di mahê şe'ban
Ew çu li dinê bû baxê îhsan

9258. Weqtê eve jî li wî wefabî
Peyxemberî gû şekker xîtabî

9259. “Şed kiç me heban bi navê Rehman
Êk êke me dê bidane 'Uşman”

4. Faîmetuz Zehraî (Faîma Zehra)

9260. Sal du bû ji hîcreta resûl e
Wî daye şwî Faîmey betûle

9261. 'Umrê wê digehiştê şazde salî
Wî daye 'Elî û pîrî kemalî

9262. Ev lawe û şehsuwar û gence
'Umrê wî digehiştê bîst û pence

9263. Ewladê 'Elî ji Faîmayê
Her wek ji te ra me gût berayê

9264. Sê kuş di şerîf û kanê quds in
Seyîd Hesen û Huseyn û Muhsin

9265. Kiç du ne ji wê betulê me'lûm
Yek Zeyneb e ya di Ummû Kulşûm

9266. Muhsin ji 'umir gehiştê şeş mah
Canê xû siparte zatê Ellah

9267. Kulşûm ji 'Umer xelîfê şanî
Lê mehre dikir 'Elî ji canî

9268. Zeyneb wî didaye 'Ebdê Ellah
Kurmamê wî Ce'ferê xudan cah

9269. Her du Hesenê qedir giran in
Ewladê di wan tîjî cîhan in

9270. Pîrî feql û kemal e Faîma ye
Parçek ji resûlê Muştefa ye

9271. Mehbûb e li nik wî nazenîn e
Hember wê çi jin bizane nîne

9272. Nê gûtiye wê resûlê ekrem
Serdarê jinanî bijlî Meryem

9273. Hurî şîfet e melek suruş e
Ser rişteyê luiluêt biheşt e

9274. Wî çen divîya ve nazidare
Çen maçî dikir ji lêv û zare

9275. Çen carê zubanê xû didayê
Dabêjî: Bimêje Faîmayê
9276. Her ca çu sefer resûlê pîrî nur
Dumayê heman li wê bû destur
9277. Wer ew ji sefer dihate male
Pêşî hemîyan li wê sûale
9278. Zahid bû di vê cîhanê fanî
Talib di kemalê cawîdanî
9279. Ta'et wê fikir gelek bi hîmmet
Ney talibê mal û naz û nî'met
9280. Ney xudpesinî ne xudvîyanî
Ney 'aşîqê xûşîya giyanî
9281. Bê nefîs û hewa û bê xurur e
Karê wê ji vê cîhanê dûr e
9282. Her şulê heba fikir di male
Ney xadim û dûşek û ne pal e

9283. Meşhûr e ji wê diken rîwayet
Vêkra dikirin wê pênc 'îbadet
9284. Destar wê fikir şîrîn bi destî
Landik dihejand bi pê durustî
9285. Qur'an wê dixwund digel şîrînzar
Tefsîr wê fikir bi qelbê hişyar
9286. Dilşuj digirî ji tîrsê Barî
Rondik wê li çav dibûne carî

9287. Paş babî bi şêş mehan wefa bû
Sêzdey remedân bû pîrî şefa bû
9288. 'Umrê wê gehîşte bîst û şêş sal
Merqed di beqî'e meqbera 'al
9289. Peyxemberî hîç 'eqîb nema ye
Îlla ji kiça xû Faîmaye
9290. Ya Reb tu bi cahê ev peyember
Bû cahê jin û herem seraser
9291. Paşî tu bi cahê van biçukan
Şûşî tu bikev ji çak sulûkan

EZ-ZEHRETU'S-SADÎSETÎ (KULÎLKA ŞEŞÊ)

Fî E' mamîhî we 'Emmatîhî we Îxwetîhî
we Exewatîhî Rîdaîyyetî (Mam û Met û Xwîşk û
Birayên Wî yên Şîrî)

1. E' mamîhî (Mamên Wî)

9292. Mamêt wî duwazde bûn bi ejmar
Bijlî du sêyan hemî di kuffar
9293. Hêriş li heman mezintirîn e
'Ebbas e kiçiktirîn yeqîn e
9294. Yek Hemze ye serwerê şehîdan
Yek Bûlehebê ji wan pelîdan
9295. Xeydaq û Qusem digel Muqewwem
Yek ew Ebû Talibê mukerrem
9296. Êkê di Dîrar e yek Zubeyre
Yek ew Hecelê bi nav Muxîre
9297. Êkê di bi nav e 'Ebdê Ke'b e
Meşhûr bûne xir di qewm û şe'be
9298. Ger Hemze ye ger Îmamê 'Ebbas
Ew her du bi dîn bibûn Xudênas
9299. Bûtalibî zûr hebûne nîşan
Neyxaşme li pêş mirin bi îman

a/ 'Emmuhu Hemzete (Mamê Wî Hemze)

9300. Bî'set bibû şêş wekî te zanî
Îman ku îmamê Hemze anî
9301. Qedrê wî li nik Nebî giran bû
Mamêt wî ve çetîrîn heman bû
9302. Ewwel ew e ku resûlê Barî
Sernijde bû duşminan hinarî
9303. Alayê ji pêş heman bi destî
Ew Hemze bû ku wî daye destî
9304. Derheq wî dibêt resûlê pîrî cah
"Ew şêrê min e û şêrê Ellah"
9305. Mêrçak bû gelek bi kar û bar bû
Kerxa wî li nêv şerân diyar bû
9306. Dîlpak e bû dînî canfîda ye
Meşhûbê peyemberê Xuda ye

9307. Du kuṛ wî hebûn di namidare
Ye'le ye ewê dîtir 'Umare
9308. 'Umrê wî gehîşte pênceh û neh
Ava bû li vê cîhanê ew meh
9309. Cengê Uḥudê wekî te zanî
Canê xû siparte heq xudanî
9310. Serdar e ji bû hemû şehîdan
Ya Reb me bikey ji wan se'îdan

b/ب 'Emmuhu 'Ebbasu (Mamê Wî 'Ebbas)

9311. Bûlfeḍl e xudan meqam e 'Ebbas
Hem yar e Nebî û mam e 'Ebbas
9312. Mazintir e ew li yarê muxtar
Du sal nexû sê bi neqlê exbar
9313. Pêş fethê Mekî bibû musulman
Wê rojê xû kir diyar bi îman
9314. Zur xûş diviya resûlê ummet
Qedrê wî gelek digirt bi ḥurmet
9315. Peyxemberî gût: "Qesem bi Barî
Îman di dilan ne dêbî carî"
9316. Hetta tu bivêy digel 'eyalî
Ew bû min û bû wî Zулcelalî
9317. Wî paşî digûtî "Ey gelî nas
Dilêşî kesê biket bi 'Ebbas
9318. Bê şek li me ew xirabîkar e
Mam çunke ji babî şunewar e"

9319. 'Ebbasî dema ecel gehîştê
'Umrê wî gehîşte heşt û heştê
9320. Ew mirbû dema xelîfe 'Uşman
Merqed di beqî'e xakê îman
9321. Nesla wî tijî cîhan e piṛṛ cah
Lew Feḍl û cenabê 'Ebdê Ellah
9322. Me'lûm e bi qewlê wan xebernas
Bapîrê me ye Îmamê 'Ebbas

2. 'Emmatuhu 'Eleyhî's-Salam (Metêt Wî Silav lê Bin)

9323. Şeş bûne metêt resûlê muxtar

9324. Beyḍa û Umeyme ye û Berre
Ew çûne dumayê wan bi şerṛ e
9325. Îslam bû belê Şefîye xanim
Erwayê û 'Atîkey nizanim
9326. Lewṛa ku heye xîlaf di wan e
Kî qewlê durust e ney beyan e

9327. Şefya xû li mêje bûye îslam
Ew day e ji bû Zubeyrê 'Ewwam
9328. Jin yek bû ji wan jinê bijare
Dîndar û bikar û namidar e
9329. Meḥbûbê peyemberê Xuda ye
Qedrê wê digirt ji rengê daye
9330. Şerṛ kirbû ewê di cengê Xendeq
Wê rojê cwîyek dikujit muḥeqqeq
9331. Heftê û sê bû wê 'umr û jîne
Çu der li evê cîhan yeqîn e
9332. Weqtê 'Umerî bû bîstî ḥîcret
Merqed di beqî'e baḫê cennet

3. Îxwetuhu we Exewatuhur Reḍaîyyetî we Muraḍî'uhu (Xwîşk û Birayên Wî yên Şîrî û Dayînen Wî)

9333. Heft xuşk û bira hebûn peyember
Ney ew di resen li şîrî yekser
9334. Şîr dabîye wî û Hemze mame
Gel Bûselemê Şûweybe nam e
9335. Şîrê kuṛê xû bi navê Mesruḥ
Hem 'umrê resûlê pak û memduḥ
9336. Kuṛ Ḥarişê mamê wî Bûsufyan
Wî şîrê Ḥelîme xwar bi şayan
9337. Ew 'Ebdê Xudê kuṛê Ḥelîme
Hev 'umrê peyemberê reḥîme
9338. Du kiç jî Enîse û Cuzame
Şeyma eve ye xudan du name
9339. Ger dayke Ḥelîme ger Şûweybe
Îmanê ewan di cayê reyb e

9340. Lew rojê Huneynê hat Hêlîme
Bû nik wî peyemberê kerîme
9341. Rabuve li pêş wê piřr ji canî
Wî taze ‘ebayê xû bû danî
9342. Qedrê wê digirt bi ‘îzz û naze
Çen mal wî didayê pak û taze

9343. Hindek ji şehabe û hevalan
Ew çûne Hewazinan bi talan
9344. Şeyma jî digel ewan dianî
Wê gûtiye wan: Kesê bizanî
9345. Ez xuşke peyemberê zeman im
Nîşa me biden hebîbê canim
9346. Gava ku didît resûlê nûrîn
Qedrê wê digirt cewan û şîrîn
9347. Rondik wî xişîn li her du çavan
Dilşûjî gehîşt dil û hinavan
9348. Bîrhateve ‘umrê pêkve bûrî
Piřr şewq û viyan li heddê jurî
9349. Ferman kire wê resûlê piřr nur
“Hêz key tu li nik me bî qedîrzur
9350. Bû qewmê xû ger te arezû ye
Man ‘i nîye êdî keyfê tu ye”
9351. Gû: Qewmê xû min divêt ji canî
Îman wî demî bi heq dianî
9352. Peyxemberî danê çen merr û mal
Sê ‘ebd û jinek jî cariyek ‘al

9353. Hêştta ku Nebî li Mekke xak e
Hîna ku li nik Xedîce pak e
9354. Her carê dihat Şûweybe daye
Bû lalî peyemberê Xudaye
9355. Qedrê wê digirt ji hubbê can ew
Neyxaşme herem Xedîce xan ew
9356. Paş hîcretê hem resûlê Barî
Car care dîyarî bû dinarî

9357. Hetta ku dimir Şûweybe nam e
Xeyber ku sitandibûn temame

EZ-ZEHRETU’S-SABÎ’ETU (KULÎLKA HEFTÊ)

**Fî Kuttabîhî we Muezzînîhî we
Şu‘eraîhî we Xeşîbîhî we Huddatîhî we
Xedemîhî we Heresîhî we Mewalîhî we Îmaîhî
(Nivîser û Bangder û Hozanvan û Xuţbexwîn
û Berevan û Zêrevan û Sepan Kole û Carîyên
Wî)**

1. Kuttabuhu ‘Eleyhî’s-Selam (Nivîserên Wî Silav lê Bin)

9358. Katib wî hebûn di namidar e
Ew bîst û neh in heman bijare
9359. Her çar ji xelîfeet peyember
Wek Telhe Zubeyreyê mubeşşer
9360. Ew Se‘dê wî bab e Babê Weqqas
Gel du kuřê ew Se‘idê bab ‘As
9361. Yek Xalid e yê dî nav Eban e
Sabit kuřê Qeysî êk ji wan e
9362. Hem ‘Amirê navê bab Fuheyre
Wek Henzele ê Rebî‘î bi xeyre
9363. Du yêt dî bi navê ‘Ebdê Ellah
Bab Erqeme yê dî Se‘dê¹ piřr cah
9364. Yek Şexirê Herb² ku çen reşîd e
Du kuř jî Mu‘awîye û Yezîd e
9365. Zeydê kuřê Sabitî di dil nur
Ew Xalidê bab Welîdê meşhûr
9366. ‘Emrê kuřê ‘Aşî hem Muxîre
Ê Şu‘be bi navê bab Şehîre
9367. Kuř Hedremîyê ‘Elae piřr cah
Hem Îbnû Rewahe ‘Ebdê Ellah
9368. Êkê dî Huzeyfe bab Yeman ew
Kuř Ke‘bê Ubeyyê navgiran ew
9369. Hem kuř Hesên e bi nav Şerehbîl

¹ Se‘d Îbnî Ser‘î (Jêrenota Şuşî)

² Ew Ebû Sufyan Şexir bîn Herb e (Jêrenota Şuşî)

Êk bûye ji katiban bi tebcîl

Peyxemberî ew ji dil xetîb e

9370. Yek dû sê bû navê wî Mu'eyqib¹
Yek 'Amirîyê bi nav Huweytîb²

9371. Hâdir bû çî kes ji van hema ye
Ew da pê nivîsî çî heba ye

9372. Ew Zeyd Mu'awîyê Bûsufyan
Nik wî bûne ew pitir ji hemyan

2. Muezzînuhu 'Eleyhî's-Selam (Bangderên Wî Silav lê Bin)

9373. Çar in wî muezzînê di dengxûş
Her hez bû miruv ji wan biket gûş

9374. Yek wan Hebeşî Bîlalê me'lûm
Yek 'Emrê wî day e Ummû Mektûm

9375. Ew Se'dê Qerz ku deng bilind e
Wî bang li Quba bû daye çend e

9376. Ewsî li Mekê bû car bi caran
Bû bange dida li nav neyaran

9377. Zêdey ji heman Bîlal e meşhûr
Merqed wî tijî ji rehmî û nur

3. Şu'erauhu we Xetîbuhu 'Eleyhî's-Selam (Hozanvan û Xuṭbexwînên Wî)

9378. Şa'ir wî hebûn feşîhzuban ew
Percanî dikir li dîn bi can ew

9379. Ke'bê kuṛê Malîkî zubandar
Hessan kuṛê Sabîî ji enşar

9380. Wek Îbnû Rewaḥe 'Ebdê Ellah
Hem taze ḥudî³ digût bi dilxwah

9381. 'Amir kuṛê Ekwe'î hunerdar
Pêş destê Nebî ḥudî digût car

9382. Malik puserê Berayê meşhûr
Her ca di sefer ḥudî digût zûr

9383. Wek Enceşeyê ku 'ebdereş bû
Gû pendî ḥudî bû dengê xweş bû

9384. Şabit kuṛê Qeysî kar 'ecîb e

4. Xedemuḥu we Ḥeresuḥu 'Eleyhî's-Selam (Sepan û Zêrevanê Wî)

9385. Xidmet yê dikir bû car bi caran
Ew sêzde ne canfîda ji yaran

9386. Malik puderê Enes ji enşar
Kuṛ Ke'be Rebî'eyê şîrînkâr

9387. Yek Eymenê day wî Ummû Eymen
Wek Esle'ê bab Şerîkê xûş ten

9388. Mes'ûd puserîş ku 'Ebdê Ellah
Buzerrê Xîfarî yarê pîrî cah

9389. Ew 'Uqbe bi navê babê 'Amir
Ummu Selema 'ebid Muhacir

9390. Hem 'Ebdê Ebû Bekir ku Se'd e
'Ebbasî wesa Ḥuneynê 'ebd e

9391. Bûlsemhî bi nav Îyad e meşhûr
Yek eşlemî bû Nu'eymê pîrî nur

9392. Ḥarîş puderê Hîlalî nam e
Ev çende ne xidmekar zelame

9393. Pênc kes li jinan hebûne car car
Xidmet dikirin bû yarê muxtar

9394. Day Eymene yek ewa wî dayîn
Meymûne kiça Se'd çî şîrîn

9395. Selma jî bi navê bab Bûrafî
Wek Xewle xudam resûlê şafî

9396. Hem Ummu 'Îyaşê pîrî ji cewher
Carî bû Ruqeyye kiç peyember

9397. Wî bûne eger çî nûbedar e
Heft in ji şehabeyan pijare

9398. Yek Se'dê kuṛê Mu'azê pîrî nur
Meznê hemû ewşîyan bû meşhûr

9399. Kuṛ Meslemeyê bi nav Muḥemmed
Kuṛ Şu'be Muxîreyê şîrînqed

¹ Ew Îbnî 'Ebdul'uzey e (Jêrenota Şuşî)

² Ew Îbnî Ebu Faṭîm e (Jêrenota Şuşî)

³ Stranên çekirina motivasyonê bo şerî

9400. Yarê wî Zubeyrê bab e 'Ewwam
'Ebbadê kuşê Bîşir xudan kam

9401. Êkê dî Bîlalê namidare
Bûbekr e xû nûbedarê xar e

9402. Me'lûm e bira dî cengê Bedrê
Bûbekr e wî nûbedarê keprê¹

5. Mewalîhî we Îmauhu (Koleyê Wî)

9403. 'Ebdê di peyemberê Xudayî
Ew hejde ne ser heta dumayî

9404. Zeyd û kuşê xû ku nav Usame
Bukeşe ji wan e Ewsî nam e

9405. Şalih Hebeşî digûtnê Şuqran
Êkê dî Rebahe yek dî Şuwan

9406. Êkê dî Yesare ê şivan bû
Babê wî ku Zeyd e hem ji wan bû

9407. Mîd'em hebû 'ebdereş yeqîn e
Bûwaqid û Waqid û Sefîne

9408. Bûraf'î û Enceşê te zanî
Şem'un kuşê Zeydî hem ji wanî

9409. Kuş Zeyde, Rifa'e ê cuzamî
Mabûrê ji Qîbte nîknamî

9410. Bûbekr e ji wan Nufey'î nam e
'Ebdê wî hemû ve bûn temame

9411. Carî wî hebûne heft bijare
Dûr nîne ji wan te zanî çare

9412. Reyhane ji wan bû bê guman e
Wek Maryeya qedirgiran e

9413. Xuşka wê wekî te zanî Sîrîn
Day Eymene ya resûlî dayîn

9414. Selma ji jina Bûraf'ê çûy
Yê kûle bû ew resûlê xûb xûy

6. Men Yeqrîbul E'naq Beyne Yedeyhî (Ewên Sizavan û Serbir)

9415. Cellad wî hebûne şeş hunerwer

Wan ser dibirîn bi emrê serwer

9416. Yek ew bû 'Elî şehê nîknam
Mîqdadê 'Emir, Zubeyrê 'Ewwam

9417. Kuş Mesleme yê bi nav Muḥemmed
'Asim kuşê Şabitê şîrînqed

9418. Sufyan puserê bi navê Deḥḥak
Her şeş di bijare û di mîrçak

9419. Ger Se'dê Mu'azê xûberû ye
Ew şîbhî mudîrê şurte bûye

9420. Me'lûm e Bîlalê nîkukar ew
Ew bûye li cê xezînedar ew

9421. Peyxemberî gûte: "Ey Bîlale
Tu taze bide çi hey ji male

9422. Ney tîrsî çi ca şîrîn bibexşe
Kêm nake xudanê 'îzz û 'erşe"

EZZEHRETU'S-ŞAMÎNETU (KULÎLKA HEŞTÊ)

Fî Beyanî Mu'cîzatîhî we delaîlî
Nubuwwetîhî 'Eleyhîş Şelatu Wes Selam
(Ronkirina Mu'cîze û Nîşanê Peyemberatiya Wî
Silav lê Bin)

El-Muqeddîmetu (Berahîk)

BÎSMÎLLAHÎRREḤMANÎRREḤÎM

9423. Subhan ji te ey Xudayê ekber
Çen hemd û şena ji bû te yekser

9424. Ey Xalîqê pîr celal û hîmnet
Wey şanî'ê pîr kemal û hîkmet

9425. 'Alîşîfet î bilindeşan î
Bê hed mezin î û bê mekan î

9426. Ey reḥm û kerem te bê ḥisab e
Wey çen te şedîd û tal 'ezab e

9427. Dana te cîhan ji bû fenayê
Cennet te kirî cihê beqayê

¹ Sîwana ku bi karite û belgên daran hatine çêkirin

9428. Ev xelke te daye piṛṛ nîzame
'Erş û felek û zemîn temame
9429. Cinn û beşer û melek seraser
Mecbur te kirin bi emrî yekser
9430. Zêde ji heman beşer bijare
Mazin te kirin bi hevz û bare
9431. Danê bi kerem te 'eqî û hûşe
Bê hed te ji nî' metêt di xuşe
9432. Bû wan te firêkirin peyember
Her ummetê yek çirayê enwer
9433. Dînê xû te kir beyan bi wan e
Ev kare durust e ev ziyane
9434. Ev tişte helal e ev heram ew
Ev xêr e eva dî şer nekam ew
9435. Ev rêke durust û rast û 'al e
Ev kerxe şeqawet û delal e
9436. Ev dergehê cennet û riðayê
Xuşya ebedî bi heq lîqayê
9437. Ev kerxe bi renc û êş û piṛṛ xem
Ba'is bi nexûşîya cehennem

9438. Serrîşte peyemberan bû Adem
Hetta digehîte şahê xatam
9439. Bê perde kirin peyemberî wan
Ba her çî ku hate serserê wan
9440. Tu bûyî bû wan bi harîkare
Çen mu'cîze dane wan bijare
9441. Nadîde gelek 'eceb nîşan e
Her êkî bi pêtivî zeman e

9442. Adem te birî bû jûr meqame
Esma' te nîşa wî dan temame
9443. Jûrî melean bi 'izz û naz e
Feḏla wî te kir beyan û taze
9444. Lewra ku te kir ji wan ve pisyar
Yekser dikirin bi cehlê îqrar
9445. Adem ku dikir beyan bû wan ew
Subhan ji te gûti wan heman ew
9446. Ev çende Xudê me qeṭ nezanî
Ey 'alim î tu bilindeşan î
9447. Her we ku te dayê feḏl û cah e
Bû cumle melek bi secdegah e

9448. Tufan te dida bû xatîrê Nuḥ
Pê xendiqî kafîrê siyehrûḥ
9449. Çêkir wî gemî bi xir xebatê
Çî gel wî hemû diçûn necatê
9450. Agir te di kirye xûş û şar e
Ser xatîrê Îbrahîmê yar e
9451. Feḏla te piṛṛ e bi kuṛ Xelîlî
Ew fîdye te dabû Îsme'îlî
9452. Musa bi 'eşa û destê nûrîn
Derya te bû kir bi rahê bûrîn
9453. Derbek bi 'eşa dema wî danî
Derbûn ji berî duwazde kanî
9454. Asin te nerim dikir bû Dawud
Kuştî te bi bayî 'Ad ji bû Hûd
9455. Çen tiştê mezin te dan Suleyman
Ber emrê wî kir te ba bi ferman
9456. Yunis te xilaş dikir ji masî
Ye'qûbî bînahî lew kirasî
9457. Yusif te dikir ji zelle¹ qurtar
Burhan te nîşa wî da bû hişyar
9458. Eyûb te ji paşî çendî salan
Gel çendî bela û êş û nalan
9459. Ew çêbîyeve bi aveka şar
Şaxbuve giyanê wî wekî car
9460. Westandî bû Yuşe'î te xurşîd²
Idrîs te bire meqamê temcîd
9461. 'Îsayî te danê çen 'ecebkar
Şax kireve bi tu mirî wî çen car

¹ Şaşî kirin, xeta kirin

² Tav , roj

9462. Ser gûr û bereş wî dest di malî
Çêbûne bi iznê Zûlcelalî

9463. Xaşma bi resûlê xûy Muhemmed
Çen mu'cîze nê te danê bê hed
9464. Nîşanê peyemberî ne yekser
Dilmurde¹ ye çî neînî bawer
9465. Nîşanê nubûwweta wî zûr in
Kûmkirne heman ji kar me dûr in
9466. Nê şêxê Zemexşerî dibêjî
Ruhma xû Xudê bi ser birêjî
9467. Ew new'e xewariqet² diyare
Geştine jimarê yek hizar e
9468. Ger yar bî Xudê bi harîkarî
Çendek dê bibêm bi yadigarî

a/ Numûzecun mîn Mu'cîzatîhî es-Semawîyyetî (Nimûnek ji Mu'cîzatên Esmanî)

1. Kewnuhu Ummîyyen (Nexwendewariya Wî)

9469. Peyxemberê mey resûlê 'alem
Serdarê peyemberan û xatem
9470. Me'lûm wekî rojê ron diyar e
Ummî bû yeqîn ne xwundewar e
9471. Ney xwundî elîf ne sîn û şîn e
Ney zanî herîf ji şer' û dîn e
9472. Qewmê wî bi çan û xwarê Mekke
Hem ew jî nexwundewar ne şekk e
9473. Mazin bû li nivê wan şirînkar
Ney kirbû sefer bû 'ilmî yek car
9474. Încîl e eger Zebûr û Tewrat
Ney zanî ji wan çî sîfr û ayat
9475. 'Umrê wî li çarê ta bi çil sal
Qewmê wî didît wî kar û eḥwal

9476. Nîvmêr e eger xû newcewan bû
Her dem li çel û çiya şivan bû

9477. Geh kasib³ e ew di karê jîn e
Geh tacir e lê ku çen emîn e
9478. Carek du eger çu Şam ji canî
Karwanî bû wan heman dizanî
9479. Ger ew bû xudan jin û 'eyal e
Halê wî heman didît çî hal e
9480. Ger ew hemû roj diçûne nadî
Wan şî'ir digûn bi keyf û şadî
9481. Yek car neçû nik ewan yeqîn e
Ney xutbe digû ne şî'irxwîn e
9482. Nageh wî 'umir bû çil temam e
Ew bûye xetîbê xir enam e
9483. Wek behrê 'ilmî tijî ji mewe e
Her çî jê xeber didet çî qenc e
9484. Seyrê ke ji 'ilmê ew çewa ne
Navê wî tijî kurey cîhane
9485. Ta dunê çewa nezan bi exbar
Evruke çewa bû gencê esrar
9486. Çil sal bû çewa dibêjî lal e
Evroke ji nutqê bê mîşal e
9487. Ev 'ilm e û ev kemal û hîkmet
Ev dîn e bi ev nîzam û hîşmet
9488. Ev hinde qîşeş zemanê çûyî
Ev hinde xeber ku hêj nebûyî
9489. Nîşan e belê gelek diyar e
Ney taqetê kes nexwundeware
9490. Belkî ji Xudayê 'alemîn ew
Xir wehy e ji bû wî hat yeqîn ew
9491. Her kes bi heman neînî îman
Wer bêjê bi nûr e bes tu Qur'an

2. el-Qur'anul Mu'cîzul Beyanî (Qur'ana Piçî Hiner û Aşkera)

9492. Êkê dî peyemberê me nîşan

¹ dilmirî

² Mu'cîze, bûyerên awarte

³ Şolker

	Qur'an e ewa 'ezîm û pîrî şan		Serhatîyê qewmê çûyî bipirsîn
9493.	Bê şek qureşî di wî zemanî Meşhûr bûne pîrî feşîhzubanî	9510.	“Hadir kirîye wî agirek har Bû cumleyê kafîrê di bedkar” ***
9494.	Ehlê qîse û zuban rewan bûn Guyînde bi xuþbe û beyan bûn	9511.	Her kes bi şefayê dil bibînît Vê mu'cîzeyê cewan bixwînît
9495.	Ezmanê 'ereb cewan dizanî Ba nukte û remz û ba me'anî	9512.	Dê zanî ewan şenemperistan Ser dînê xû ew di rîşt û çustan
9496.	Eşhabê feşahet û belaxet Bû fennê zuban xudan siyaxet ¹	9513.	Ew hinde xudan 'înad û kînan Derheqqê resûlê şer' û dînan
9497.	Ustazê kelimê şî'ir û menşûr Çen şa'ir û çen feşîh di meşhûr	9514.	Wan hinde hewl didan bi her hâl Qanî'î wî biken bi cah eger mal
9498.	Emşalê Welîdê Bab Muxîre Wek 'Utbe Rebî'e bab Şehîr e	9515.	Ta Lat û Hubel nebin nikûnser Ew dînê kevin nebîte ker ker
9499.	Peyxemberî çen digûte wan e Qur'an ji Xudayê asemane	9516.	Ger wan hebiya di can şiyane Ev şule tinê bi ser zuban e
9500.	Bê mîşl e kelimê xûy qedîm e Ew gencê 'ilûme zûr 'ezîm e	9517.	Ney 'ilm e ne şîn'et û ne quwwet Ney karekê hin 'ecîb bi dîqqet
9501.	Ney heddê min e ne heddê her kes Ev nezm û beyan û şer'ê eqdes ²	9518.	Ew bûn ji zuban li jûr meqamî Ew bûn ji 'eqîl 'eqîl temamî
9502.	Ger xirvebibin çi îns û can e Şîbhî wê neşên biken beyane ***	9519.	Çen mezne' eşîr û begler û mîr Çen pîrê xudanê ray û tedbîr
9503.	Çen carê digût bi zarê Qur'an “Ger hingû bi wê çu îman”	9520.	Wan çen dikirin he roj meşûret Ger ew di şîyan bi êk ji suret
9504.	Qur'an 'erebî zuban e me'lûm “Çen şa'ir û pîrî zuban biken kum”	9521.	Wan dest ne dida bi tîr û şîran Wan xwun nedirêt ji can û pîran
9505.	Wan xudpesinan feşîhzubanan Erbabê belaxet û beyanan	9522.	Şulek bi zuban bibît muyesser Hacet niye gurz û şîr û xencer ***
9506.	“Ger hûn hemîyan di xû dibînîn Yek şûretê wek wê bû me bînîn	9523.	Çî fikrê biket bi huşiyarî Vê mu'cîzeyê biket gudarî
9507.	Ger hûn neşîyan û hûn neşên her” Hun çak e biken yeqîn û bawer	9524.	Yek mu'cîze bê mîşal e ekber Nîşanê nubûwweta peyember
9508.	Lazim niye ev 'înad û kîne “Hingû digirît Xudê yeqîn e”	9525.	Me'lûm e li layê huşiyaran Hetta xû li nik ewan neyaran
9509.	“Hun lazim e jê gelek bitirsîn”	9526.	Wan taze dinasî rasteGû ye

¹ Pispor

² Herî pîroz, herî mubarek

	Qet jê nedî xwarî û diruye		Dilxûş dê bijîn bi dilevînî
9527.	Wî gûte ewan bi zarê Qur'an Taquet we nîye bi karê Qur'an	9544.	Çu gûte resûlê nazidare Çen tişt ji te ra dikem jimare
9528.	Çen se'iyê biken heta bimînin Yek şûretê hûn neşên bihînin	9545.	Wî gû: "Çi li nik te hey bibêje" Daşa di dilê xû çak birêje
9529.	Pişta wî eger gerim nebaye Ev mu'cîze bes li nik Xudaye	9546.	Gû: Çî te divê ji min bixwaze Dê deyne te her çî tu niyaze
9530.	Ew ney dişiya bi aşikarî Vê gûte biket di nêv neyarî	9547.	Ger dê te bivê ji zêr û malî Dê deyne te em ji dil hêlalî
9531.	Her çendî zelam xudan kemal e Ser karê xû nik xû bê mîşal e	9548.	Wer dê te divê bibî bi mîrser Em xir ji te ra dibîn emirber
9532.	Nabêjî eger xû huşiyare Wek karê me kes neşêt çî care	9549.	Peyxemberî gû: "Xilas te guftar Wêca tu ji min bi mîn e guhdar"
9533.	Ma kî ji beşer yeqîn dizanî Wek karê wî kes ebed netanî ¹	9550.	Wî taze bi lehce û pesindî Ser şûretê Fuşşîlet bû xwundî
9534.	Çen cînn û beşer biken xebate Wek pişeyê min ji wan nehate	9551.	'Utbe bi dil û bi guh diket gûş Medhuş ji ewî kelimê wey xûş
9535.	Ger ev qise ney ji şahê ekber Nabêjî kesê 'eqil tijî ser	9552.	Hetta digehişte secde ayet Çu secde peyemberê hîdayet
9536.	Neyxaşme resûlê pakê muxtar Serdefterê 'aqilan û hişyar	9553.	Gûtê: "Xû cewan te kir gudari Ey babê Welîdê huşiyarî"
9537.	Nêv qewmê we piřr 'înad û bednav Daşdarê şikandina wî her gav	9554.	Wî gûtî: Belê bi guşê canî Ser karê xû be tu wek dizanî
9538.	Ger ew dişiyan bi tazerenge Ma wan ku dikir cîdal û cenge	9555.	Geryave bû nadî piřr heval e Ey Babê Welîdî hal çî hal e

9539.	Yek rojê peyemberê enamê Tenha bû di Mescîdul Hêramê	9556.	Wî gûtî: Biken ji min ve bawer Guh lê bû me jê kelimê şekker
9540.	Cemyane Qureyşî çen di nadî Dilkul hemû ber resûlê hadî	9557.	Husta me ji dil bi şî'irê şa'ir Zana me bi nirme nirmê şahir
9541.	Bû 'Utbe kuřê Rebî'e hadir Zana bi kelimê sihr û şa'ir	9558.	Min dîne ji kahinê zeman e Wellah ne ew çî êk ji wan e
9542.	Gû: Ez dê biçim bû nik Muħemmed Çen meħlebekan ji bû dikem 'ed	9559.	Ey cumle Qureyşîyan temami Berdên ji berûkê ² vî zelamî
9543.	Ew belkî ji dîn me waz bihîni	9560.	Ez sundê dixwum bi navê Ellah

¹ Neşîya, nekarî

² berser

- Ew dê bibi serfiraz û piṛṛ cah
9561. Wî bû me vexwundî êk ji şûret
Ta geşte qisek bi tirs û heybet
9562. Gû: “Ez dê bidem we tirs û îznar
Yek baw û birîskê tîz û duşwar
9563. Ku ‘Ad û Şemûd birin fenayê”
‘Îbret bigirin ji huş û rayê
9564. Gava ku gehîşte vî kelamî
Min taze digirt devê zelamî
9565. Em xizmê te yîn ji êk ‘eşîr î
Nîfrîn ji me tu nekey ne şîrîn
9566. Me ‘lûm e gelî Qureyşî û yar
Nabêjî diru ve şexşe yekcar
9567. Min kefte dilî tirs tijî can
Xaliq bidetin me qehreka pan

9568. Carek dî Welidê bab Muxîre
Yek bûye feşîhzuban û pîr e
9569. Wî gûte resûlê navşîrîn e
Qur’anê hinek bû min bixwîne
9570. Peyxemberê hatî bû hîdayet
Bû taze vexwundî êk ji ayet
9571. “Ellah e emir diket bi îhsan
Çakî û ‘edaletê bi însan
9572. Gel xizm û kesan gelek bi çakî
Parêzê ji fehşî û nepakî
9573. Her karê heram û xedr û har e
Ev renge Xudê neşîhekar e”
9574. Ayet ku bû wî cewan vexwundî
Guhdayê belê bi huşimendî
9575. Carek dî gûtî bû min bixwîne
Dubare vexwundî çen şîrîne
9576. Wê gavê Welidî xwarî sunde
Ev gûte gûtî gelek pesind e
9577. Şîrîn e belê ji dil cewan e
Ney taqetê cumle îns û can e
9578. Çu gûte Qureyşîyê di kafir
Mişlê me çî kes we nîne şa‘ir
9579. Wî bû me vexwundî êk ji ayet
Şîrîn û cewan û pak bû xayet
9580. Wê jêrî bi terḥ¹ û tayê ter bû
Wê jurî bi fêqî û heşer bû
9581. Ev nezme ne karê cîn in û îns e
Belkî ji Xudayê pak û quds e
9582. Ev gûte diçîte jûr meqamî
Dengek dê bihêt ji vî zelamî

9583. Elqîşşe çî piṛṛ kemal e Qur’an
Yek mu‘cîz e bê mîşal e Qur’an
9584. Sengîn e gelek ji dil şîrîn e
Rengîn e çî gencê ‘ilm û dîn e
9585. Qanûn û şerî‘etê Xuda ye
Bû cumle kuşey zemîn çira ye
9586. Bû çendî beşer di her zemanan
Çî milletê hey di her meknan
9587. Piṛṛ ‘ilm û hîkem tijî ji esrar
Piṛṛ nukte û remz û piṛṛ ji enwar
9588. Ta maye bi canve ev cîhan pîr
Bin nayê ji wê ji ‘ilm û tefsîr
9589. Nezma wê feşîh û ‘al e xayet
Deryayê ‘ilûme bê nîhayet
9590. Çen şa‘ir û lawjebêj bijare
Çen ehlê zuban di namidar e
9591. Wan çen dikirin bi can xebate
Yek sûretê kurt ji wan nehate
9592. Hel hingî heta bi vî zemanî
Mişlê wê belê çî kes neanî
9593. Dê her we bî ta cîhan dimînî
Şîbhî wê ebed çî kes nedînî

¹ Belavbûn, heşer: libên fêqîyan.

9594.	Seyrêke hizar hizar kîtaban Şi' rêt di cewan û pan xîtaban	9611.	Ew mezine Qureyşîyan heman e Lê bûn ji dilê xû pişîr tiran e
9595.	Ka êkî dibînî nav heman e Nêzîkî ve mu' cizul beyan e	9612.	Taqet kê heye gûtin ji canî Teişîrê biket di asemanî
3. Înşîqaqul Qemerî (Kerbûna Heyvê)		9613.	Nê meşlebê wî ji şahê heq bû Ew mah e bi qudreta wî şeq bû
9596.	Peyxember û nûrê xir enamê Yek şev bû di Mescîdul Hêramê	9614.	Wan dîtî heman bi çavê ser ew Ew mahe temame bûyî du ker ew
9597.	Royê wî çu meh temam û nûrîn Xulqê wî wekî royê wî şîrîn	9615.	Wan dîtî Hîra li beynê du ker Wê gavê digûte wan peyember
9598.	Yek heyv e şevê ku meh temam e Gel seyrê felek li jûr meqam e	9616.	Xû engûbi çavê ser dibînin “Wêca ji me şehdeder bimînin”
9599.	Ageh ne ji kar û barê heq ew Nazanî ku dê bibîte şeq ew	9617.	Bawer pê biken ve taze nîşan Hun baş e biken qebulê îman
9600.	Nazanî ji bû resûlê enwer Dê ev şeve ew bibîte du ker	9618.	Mîn bû we divê kemal û xûşî Xêra du cîhan bi 'eyşê nuşî
9601.	Ew ev şeve dê çi behrewer bî Der xidmetê serwerê beşer bî	9619.	Vî dînî kesê neket qebule Dê bît di cehennemê melule
9602.	Cemyan e ji muşrikêt di meşhûr Wan keç nezerêt bi can û dil kur	9620.	Ew kume Qureyşî bûn belave Wan tarîdîlêt di kur ji çave
9603.	Wek pîre Welîdê bab Muxîre Bûcehlê Hîşamê can heqîr e	9621.	Heyrîne ji vî mezin nîşanî Wan kufr û 'înad tijî ji canî
9604.	Wek Eswedê Muştelib siyehkar Nêdrê kurê Hârîşê xerêddar	9622.	Wan êk di gûtin ku her di hîne Ev renga sihîr me qet nedîne
9605.	'Asê kurê Waîlê mirare Emsalê di wan gelek bijare	9623.	Hîndan we digû ji huşîyaran Hêddek heye sihîrê sihîrkaran
9606.	Gûtin bi resûlê îns û can ew Daxwaz e ji te me yek nîşan ew	9624.	Ger wî ji me kirbî sihîr û hîle Natanî biket ji xir qebîle
9607.	Ger rast e Xudê tu day peyember Heyvê ji me ra bigêre du ker	9625.	Rêvîngê dihên biken jê pisyar Karwanî û ehlê çul û rê û bar
9608.	Wî ro kire dergehê miradan Ey dadresê xudanê dadan	9626.	Geryaneve çen ji karewanan Ehlê Mekehê ji dûr mekanaan
9609.	Ev mu' cîz e wan ji min meram e Ya Reb tu du ker ke meh temam e	9627.	Pisyar jê kirin ji mahê du şeq Gûtin: Me dîye bi çav muheqqeq ***
9610.	Ger min bi te ye ve karê de' wet Her min bi te ye şîyan û quwwet	9628.	Çendan ji şehabe pişîr dîrayet Vê mu' cîzeyê diken rîwayet

9629. Çen rawî çu Muslîm û Buxarî
Rehmet ji me û ji wan bibarî

**4. Redduş Şemsî 'Eleyhî's-Selamî we Hebsuha
Mînel Xurûb (Vegeryana Rojê bo Pêxemberî û
Gîrobûna Wê ya Avabûnê)**

9630. Yek dî ji nîşan resûlê dînî
Geryave ji bû wî roj yeqînî

9631. Şêxê Teberanî ew dibêjî
Rehma xû Xudê bi ser birêjî

9632. Ya gûtî jinek şehabe dîlnûr
Esma ye kiça 'Umeysê meşhûr

9633. Rojek bû Nebî li xakê Xeyber
Serdanî bû kuşê yarê Heyder

9634. Meşxûl bi wehî bû date xware
Ta roj bû nîhan li xir diyare

9635. Gava ku xilaş bû wehî û tenzîl
Wî gûte 'Elî bi qedr û tebcîl

9636. "Aya te kirî nivêjê êvar"
Wî gûtî: Ne ey te ez fidakar

9637. Wî rokiye layê asemanî
Ya Reb tu 'Elîm î tu dizanî

9638. "Ev bûye di ta'etê te şîrîn
Hem ta'etê qaşidê te bû dîn"

9639. Carek dî vegêre rojê taze
Hetta ji te ra biket nemaze

9640. Esmayê digû: Me dît bi çava
Roj bû li ufuq temamî ava

9641. Carek dî li cê xû ew helate
Ronbuve dubare xir welate

5.

9642. Hîna ku Nebî çu asemanî
Ew qîşe wekî temam te zanî

9643. Peyxemberî gûte wan Qureyşan
"Ez rast dibêm ji bû we nîşan

9644. Min dîtî ji rêve karewane
Wenda bibû hêştirek ji wan e

9645. Min kirbû selam ji wan bi seng e

Wan nasî ji min şeda û denge"

9646. Gûtîn wî: Eger tu rast beyan ew
Dê kengî bi hêvtê karewan ew

9647. "Çarşenbî gûtî digehte êre"
Wê rojê dibûne çavenêre

9648. Êvar e û roj xû çuye xware
Ew qafîle hêj ku nadiyare

9649. Peyxemberî kir du'a ji Barî
Ey her te xudan û harîkar î

9650. Ragirtibû roj di asemane
Hetta ku dihatve karewane

6.

9651. Westa bû ji bû wî roj muheqqeq
Hîna ku ewan dikulî xendeq

9652. Meşxûl bûne xir bi ew şîrînkê
Nêzîkbû biçît nivêjê êvar

**b/ـ Tesbîhut Te'amî wel Hesa Fî Keffîş Şerîfî
(Tesbîhatî Zadî û Berka di Destê Pak da)**

7.

9653. Ew bû me neqil diket Buxarî
Şed feyîd û kerem ji wî bibarî

9654. Yê gûtî ji bû me Îbnû Mes'ûd
Em bûyîne li nik resûlê pişîr cûd

9655. Zadek me dikir bi nuşê cane
Wî zadî zikir dikir 'eyane

8.

9656. Şeyxê Teberanî cayê bawer
Neqlê diketin ji zar Ebû Zer

9657. Peyxemberê pişîr buha û pişîr nur
Kirbûne di destî heft berêt hur

9658. Tesbîh jê dihat bi dengê 'alî
Hetta me gulêbû kirne nalî

9659. Wî paşî kirin di destê Şeddîq
Tesbîh he dikir ewan bi tehqîq

9660. Paşî kirine di dest Xelîfê şanî
Tesbîh he dikir ewan 'eyanî

9661. Wî paşî kirin di destê 'Uşman
Tesbîh me gulêbû her dikir wan

9662.	Wî paşî kirin di dest me van e Êdî çî nehatî deng ji wan e	12.	9678.	Hem gûtîye Tirmizî ji exbar Ev gûte ji zar xelîfeyê çar
9.				
9663.	Hem Qadî 'Iyadê piřr buha ye Gûtî di kitabê xûy Şîfa ye		9679.	Ez bûme digel Nebî mubarek Em çûyne derê ji Mekke carek
9664.	Ce'fer xû dibê ji bab û bapîr Naxûş bû hinek resûlê tebşîr		9680.	Her dar û beran digût ji her gah Ey ser te salam resûlê Ellah ***
9665.	Cibrîl wî demî dihate xware Îna tebeqek tirî w hinare	13.	9681.	Yê gûtî Ebû Nu'eym û Bezzar Ev gûte ji Aîşey şîrînkâr
9666.	Tesbîh he dihat ji mêweyê ter Ser xatîrê nûrê can peyember		9682.	Fermanê resûlê nazidar e "Hîna me wehî bû hate xware
10.				
9667.	Zar Cabirî hem dibêt Budawid Vê mu'cîzeyê ji menbe'ê cûd		9683.	Her dar û berêt diçûme nik wan Da bên: Ji te ey salamê Rehman" ***
9668.	Yek cwî jinê anî bû peyember Gûstek bû tijî jehr di Xeyber	14.	9684.	Hem gûtîye Beyheqîyê piřr nûr Yê gûtî Ebû Useydê meşhûr
9669.	Jê xwarî peyemberê Xudayî Gel Bîşrî bi nav kuřê Beraî		9685.	Peyxemberî gûte mamê 'Ebbas Ey babê fedl tu ey Xudênas
9670.	Ew Bîşr e dimir di gav û ane Wî destî ji gûştî da beyane		9686.	"Tu der nekevî digel tefale Hetta ku şube dihême male
9671.	Gût ey tu resûlê nav Muħemmed Piřr jehre kirîme cwî jina bed		9687.	Ĥacet me heye bi hûn heman e" Ew man şubehî hemû di xane
9672.	Peyxemberê pak û piřr kemal e Jî paşî jehr çuwar ji sale		9688.	Çu xanîyê wan resûlê enwer Royê wî çu meh zuban çu şekker
9673.	Car care ji ber giyan diêşa Ta axirî canê pak jê kêşa		9689.	"Ey ser we heman salam û rehmet Ĥalê we çî ye çî reng e şîħhet
9674.	Ya Reb bi fîdayê canê wî bim Ta mayme ji xadimanê wî bim		9690.	Gû: Xirvebibin hemû tebayî" Dapûşîne xir bi pak 'ebayî
c/ç Teslîmul Ĥecerî 'Eleyhî's-Selamî we Ta'etul Cemadatî Lehu (Silavkirina Bera û Ta'etê Bêruħa Ser Wî Silav lê Bin)			9691.	Gû: Rebbî tu pak û 'alî şan î "Ev mamê min e xû tu dizanî
11.				
9675.	Muslîm we dibê ji zarê Cabir Yê gûtî resûlê pak û tahir		9692.	Ev alê min in heman tu dapûş Dûr bêxe ji agirê we naxûş"
9676.	"Yek ber heye nêv nuwalê Mekke Ez taze wî nas dikem ne şekk e		9693.	Dîwar û der û berêt derazîn Sê car hemîyan digûtî amîn
9677.	Her carê diçûme ew meqame Wî taze ji min fikir selame"	15.	9694.	Gûtî ji Enes îmam Buxarî Ey lutfê Xudê ji wan bibarî

9695. Peyxemberê piṛṛ buha û piṛṛ nur
Rojek çu Uḥud çiyayê meşhûr
9696. Gel wî bûne sê heval û yare
‘Uşman û ‘Umer çu Yarê Xare
9697. Lerzîbû Uḥud ji bin piyane
Lêda wî bi pê xû gût cewane
9698. Raweste Uḥud bigir qerar e
Ser tu ye peyemberek bijare
9699. Şiddîqek û du mezin şehîd in
Sê pakexelifeêt se‘îd in

- 16.**
9700. Hem Qaḍî di nêv Şîfa kîtabê
Ew bû me dibêt ve xûş xîtabê
9701. Hîna li Mekê Nebî perêşan
Hâlê wî ji destê pîs Qureyşan
9702. Carek bû li ser Şebîr çiyayî
Wî gûte peyemberê Xudayî
9703. Ser min tu here me tirse piṛṛ can
Ser min bikujin te qewmê nadan
9704. Xaliq diketin ji min ‘îqabê
Ber wan dişujim di wê ‘ezabê
9705. Gazî kire wî Hîra çiyayî
Bû ser me were bi xêr û şayî
9706. Kêmxadimek im bi min nezer ke
Tu min bi pîyê xû behrewer ke

- 17.**
9707. Hem neqlê diket xudanê Enwar
Zar Fexr û Îmamê Razî guftar
9708. Def avekê bû resûlê mehtab
Hat ‘Îkrîmeyê Ebû Cehil bab
9709. Wî gûte peyemberê munewwer
Ger rast û durust e tu peyember
9710. Gazîke berê he bêt di gavê
Gel şerîte niqû nebît di avê
9711. Gazî kirê qaşidê Xudaye
Ber leqeqî hate der ji caye
9712. Ew hat bi melewî hişke pişte
Ew hat û li pêş wî westî qîşte
9713. Bawer me heye gûti ji canî
Peyxemberê axirê zeman î
9714. Peyxemberî gû: “Te hatî bawer”
Gû: Ta wekî xû biçîtvê ew ber
9715. Peyxemberî gû: “Heref cihê car”
Ber çuve bi ser wê avê kir xar
- 18.**
9716. Beyḍawî dibêjî: Hat ji exbar
Mîn cumle ji Muslîmê xebardar
9717. Roja li Bedir resûlê ekmel
Muşrik dî dihên li lay ‘Eqenqel ¹
9718. Piṛṛ fexr û sirûr û piṛṛ xurûr e
Piṛṛ mal û çek û bi ceyşê zûr e
9719. Wî ro kire layê asemanî
“Ya Reb tu ‘Elîm î tu dizanî”
9720. Muşrik ve dihên bi fexr û piṛṛ kîn
Peyxemberê tu diken dirûhîn
9721. Ya Reb bide we‘deyê te dayî”
Cibrîl wî demî hinart Xudayî
9722. Gû: Bigre tu çengekî ji axê
Pavêje Qureyşîyan di kaxê
9723. Hîna digehişte êk du leşker
Ew roj wî li duşminê xû rêşkir
9724. Çengek wî hilanî piṛṛ ji xîze
Havêtiye qewmê natemîze
9725. Ev xîze bi qudrete Xudayî
Her êkî hinek di çav gehayî
9726. Her êk bû bi çavê xû perêşan
Lew cumle revîn bi ah û êşan
9727. Bedrî li du wan bi rumh û şimşîr
Hindan dikujin hinan jî êxsîr

¹ Navê cihekî ye(Jerenota Şuşî)

- 19.**
 9728. Hem gûti Buxarî namidar e
 Zar êkexelife yarê xar e
9729. Hîna me di rahê hîcreta pak
 Nageh medî hat suwarekê çak
9730. Malik puserê Suraqê nav e
 Kuş bûyî ji teme'î dil û du çave
9731. Ew hat bi çek û sîlah û zûr e
 Zîrek ji dilê xû pişî xurûr e
9732. Nêzikî me bû bi emrê Barî
 Yek şetme bi wî fikir dewarî
9733. Rabuve pîyan deranî Ezlam¹
 Derkeftî ewa ji bû wî nakam
9734. Emma wî bi wan nekir gudarî
 Dubare hicum fikir suwarî
9735. Nêzikî bîyeve bi emrê Cebbar
 Ta çukî dewar di axê çu xwar
9736. Hem bû serûser dirêjî 'erde
 Ew gencesuwarê serbiderd e
9737. Carek di îname der wî Ezlam
 Hem hatî ewa nexûş û bê tam
9738. Wî taze hewar fikir: Eman e
 Îna sekinî Nebî ji cane
9739. Bû xwastî du'a ji kirdigare
 Derhatî digel dukel deware
9740. Ev mu'cîze ta nede bi çav ew
 Ew ney bû ji pîs xeyalê xav ew
9741. Ev care suwarbû ser dewarî
 Ew hat bû rexê resûlê Barî
9742. Wî zanî di dil ku ev peyember
 Axir dê bibît emîr û mîrser
9743. Wî gûte nebî: xû qewmê tey bed
 Çen ser te xem û xebat e bê hed

9744. Her kes te biket esîr çî bê can
 Şed hêştirî ew diden bi erzan
9745. Gû: hûn çî divêt çî tişt û zadî
 Ez dê deme we bi keyf û şadî
9746. Peyxemberî gû: "Ne pêtivî ne
 Bes navê me bû çî kes neîne"
9747. Wî gûte resûlê 'al cenabe
 Binvîse ji bû me yek kîtabe
9748. Ger engûbûyîn bi hukimranî
 Êmin me bibîn bi mal û canî
9749. Peyxemberê pişî kemal û xeyre
 Gût 'Amirê navê Bab Fuheyre
9750. "Binvîse ji bû kîtabê rengîn"
 Hem gûte Suraqê: bû te mizgîn
9751. "Rojek dê bihêt tu xûş û xendan
 Du bazinê kîsrewî di zendan"
9752. Ev we'de çiku ji layê heq bû
 Kîsrayê me payê textî leq bû
9753. Ser 'ehdê 'Umer xelîfê şanî
 Ew we'de dihate cê 'eyanî

**d/ Kelamûş Şecerî Lehu we Selamuha 'Eleyhî
 we îta'etuha Lehu (Axiftin û Silav û Guhdana
 Dara bo Wî Silav lê Bin)**

20.

9754. Ferman kirîye Îmamê Ehmed
 Zar Telhe² şehabîyê Muhammed
9755. Rojek bû Nebî li Mekke xemdil
 Ber renc û cefayê qewmê dilkul
9756. Wan dabîye ber ber û civînan
 Çen carê ji leşê wî şûr ji xwînan
9757. Nageh ku dihate nik wî Cibrîl
 Ew yar û birayê wehî û tenzîl
9758. Wî gûti: Erê te hal çî hal e
 "Hal gûti ji muşrikan me tal e"

¹ Cureyek falê ya bi tîran e ku di dewra cahiliyê da ji bo diyarkina kirin an nekirina karekî da dihate bikaranîn.

² Telhe bîn Nafi 'î(Jêrenota Şuşî)

9759. Gû: Ger te divê bû şebrê canî
Nîşa te didem çi êk nîşanî
9760. Dara he diyar e nêv nuwalê
Ew taze ter û bejin şepalê
9761. Tu gazî bikê bi zarê şîrîn
Wî gazî kirê resûlê nûrîn
9762. Ew dare bi emrê şahê ekber
Hat û sekinî li pêş peyember
9763. Wek xadimekî çu dest li ser dest
Westabû di xidmeta wî serbest
9764. Gû bêjê biçîtve ew dubare
Wî gût û di çuve şwîneware
9765. Peyxemberî piřr bû dil ji şayî
Gû: Min bes e ev li nik Xudayî
- 21.**
9766. Hakim ji kuřê ‘Umer dibêjî
Rehma xû Xudê bi wan birêjî
9767. Em bûyne digel resûlê enwer
Wê hat ‘erebek bû nik peyember
9768. Nêzik bû ji wî fikir sûale
Bû kîve? Gûtî: bû layê male
9769. Gûtê: “Te heye teme‘î di çakî
Îman bi Xudê bihîn bi pakî
9770. Ew êk e Xudê me bê heval e”
Piřr ‘îzz û kemal e Zûlcelal e
9771. “Ez ‘ebdê Xudê me hem peyember”
Çak e bi dil û zuban te bawer
9772. Wî gû: Te çi hey nîşan bihîne
Dara he gûtî: Bî çav bibîne
9773. Ew dareşîrîn li nêv nuwalê
Şengîn û cewan ji bergê salê
9774. Gazî kire wê resûlê nûrîn
Ev dare dihat bi lence şîrîn
9775. Çen sal bi qurim û reh di xak e
Ew xake wê şeq fikir çi çak e
9776. Westabû li pêş resûlê muxtar
Wî pirsî ji wê temamî sê car
9777. “Aya wetuwe peyember im ez?”
Bû cînn û beşer xeberber im ez
9778. Wê gûtî: Belê şîrîn dizanim
Peyxember î tu yeqîn dizanim
9779. Ew çuve cihê xû her di gave
Rêvîngê ‘ereb didît bi çave
- 22.**
9780. Hem Qađî di nêv Şîfa dibêjî
Ya Reb tu rehim bi ser birêjî
9781. Yê gûtî Bureydeyê hunerwer
Wê hat ‘erebek bû nik peyember
9782. Peyxemberî gûtê: Ey ‘ereb zad
“Tu bû çi neyî bi dînê heq şad”
9783. Wî gû: Çi heye li nik te nîşan
Ta ez pê bikem ji dil bi îman
9784. Dara he gûtî: Şîrîn û şeng e
“Bêjê were nik peyemberê dîn”
9785. Wî gazî kirê bi hêledenge
Ew leqleqî hate der çelenge
9786. Hat pêşî peyemberê ename
Wê taze ji wî fikir selame
9787. E‘rabî gûtî: Dubare bêjê
Da biçte cihê xû rih dirêjê
9788. Gûtê: Hereve tu ey şerefdar
Ew çuve cihê xû her wekî car
9789. E‘rabî gûte xudanê cûdê
Ger izn e ji bû te bem sucûdê
9790. Peyxemberî gût bi pakezarî
“Bû kes nîye secde bijlî Barî”
9791. “Ger emrî bikem kesek ji bû kes
Bû secde dibû bi mêr û jin bes
9792. Dabêjme jinê bû mêrê xû ye
Ew secde bibet bi xûbê ro ye”
- 23.**
9793. Hem gûtîye Tirmizî Xudênas
Ev xuşxeber e ji Îbnû ‘Ebbas
9794. Yek merdê ‘ereb dihatî carek
Pirsî ji peyemberê mubarek

9795. Nişan te çi ye ku ez bizanim
Peyxemberî tu bi ruh û canim

9796. Rûniştû wî demî bi xûşî
Bin darekê qesbê pişî ji wîşî

9797. “Vî wîşî gûtî eger bikem gaz
Bawer tu dikey erê bi dilxah”

9798. Wî gazî kirê bi pakezatî
Ew wîşî bi hêdî hêdî hatî

9799. Ta keftîye pêş du destê ew yar
Carek dî gûtî: “Herev cihê car”

9800. E‘rabî dema ve dît bi çave
Îman wî dianî her di gave

24.

9801. Şêxê Beşewî ji zar şehabî
Ye‘la kuşê Murre pak cenabî

9802. Gû em di sefer digel peyember
Dana me di menzilek bêhinder

9803. Çendek di nivist resûlê muxtar
Min dîtî dihat ji wêve yek dar

9804. Şaper wê ji xû hemî kirin şûr
Ser pakeleşê resûlê pişî nur

9805. Sêber lê fikir bi ‘îzz û naze
Ew paşî diçû cihê xû taze

9806. Gava ku Nebî ji xew bû hişyar
Gûtî wî temamî qîşşeya dar

9807. Wî gûtî: “Belê bi iznê Ellah
Ew hat bû salamê min bi dilxwah”

25.

9808. Hem gûtîye Muslîmî ji Cabir
Em bûyne digel resûlê şahir

9809. Dana me li nêv nuwalê pane
Ehmed çu ji bû cihek nîhane

9810. Ez hêdî li du diçûm bi sustî
Amanekê avê min bi destî

9811. Peyxemberî hiç nedîn nîhanî
Wî dîn du teraş bi xeml û canî

9812. Çu girtî ji êkê terh û taye
Gû: “Wer tu bi iznê heq Xudaye”

9813. Ew dare bi iznê lemyezel ew
Zu hate derê û hat digel ew

9814. Ya dî jî wesa dihat di hîne
Ronîştî li beynê wan şirîne

9815. Gû: “Baş me sitir biken gelî dar”
Dapûşîne wan Nebî şirînkâr

**e/ Huneynul Cîz‘î Şewqen Îleyhî ‘Eleyhî’s-
Selamî (Nalîna Qurmê Darê bo Peyemberî
Silav lê Bin)**

26.

9816. Şêxê me îmamê mey Buxarî
Ey feyd û kerem ji wî bibarî

9817. Neqlê diketin ji Sehl û Cabir
Nalîne situn bû Babê Şahir

9818. Xû Qadî dibêt bi dil tijî nur
Ew hat bi tewatir û bi meşhûr

9819. Yê hatî pitir ji deh şehaban
‘Alîşîfetan mezincenaban

9820. Du ‘ebdê Xudê ji dil Xudênas
Yek bab ‘Umer e ewê dî ‘Ebbas

9821. Sehl û Enes û Ubeyy û Cabir
Hem Xudrê Ebû Se‘îdê faxir

9822. Ummû Seleme Bureyde pişî kam
Kur babê Weda‘ e Muttelîb nam

9823. Elqîşşe ku hêj resûlê enwer
Bû we‘zî nebûn ewî çi mînber

9824. Pala xû didaye êk sitwîne
Her carê dibûye xutbexwîne

9825. Hîna ku bûyîn miruv gelek zûr
Dengê wî heta biçît ji bû dur

9826. Çêkirne ji bû wî mînberek dar
Gel banê serî derec dibûn çar

9827. Bû mînberê çu resûlê ‘alî
Wê gavê situn ji bû wî nalî

9828. Ew nalî wekî biçukê xemnak
Ta pişî bû ji dengî mizgeta pak

9829. Nalên wê belê ji şewqê heq bû

	Lew ew ji xeman ji xû ve şeq bû		Karê te he wek ‘emel beşalan
9830.	Ta serwerê dîn nehate xware Dest tê newerandî şibhî yare	9848.	Dê kengî bikey tu arezûye Bû weşl û lîqa hebîbê xû ye
9831.	Ew kir nebû qet ji nale nale Ber ahê fîraqê pişî kemale	9849.	Ger meyle lîqayê wî di cennet Tim bigre tu destê xû bi sunnet
9832.	Peyxemberî kir ji wê ve pisyar “Pê xûş e tu şîn bibî wekî car	9850.	Karek tu bike bilan ne zûr e Îxlas dê bigêrî pişî ji nûre
9833.	Ez dê te bibemve nivê baxe Carek dî dibî tu şîn û şax e	9851.	Ya Reb tu bi cahê ev peyember Serşur me nekey di kaxê meşer
9834.	Hez key te kefilekê emîn im Ez tu di beheştê ‘al diçînim	9852.	Tahir te gunahkar e bê hed Aza ke bû xatîra Muhammed
9835.	Dê fêqî bixwun ji tu musulman Welyêt di Xudayê pak û Rehman”	f/و Qelbul E‘yanî Lehu ‘Eleyhî’s-Selam (Guherîna Tişta bo Wî Silav lê Bin) 27.	
9836.	Geh dayê resûlê pak û pişî naz Ka dê kê biket ji wan bi daxwaz	9853.	Enware dibêt ji Îbnû Îşhâq Nêv cengê Bedir bi canê muştâq
9837.	Wê gû: Me bibe bi baxê cennet Hetta ne rizim ebed di nî‘met	*	
9838.	Nêzikî ewî çi hey zelame Guh lê bû heman ji wê kelame	9854.	Şer kir bû ‘Ukaşê şîr bi destî Ew şîre hetta ji bin şikestî
9839.	Ferman dikirî hebîbê canî “Wî baxê ebed neda bi fanî”	9855.	Zu hatiye nik resûlê Barî Gû: “Bigre bû xû vî tayê darî”
9840.	Hem xwarî qesem bi zatê bê çûn “Ger min nedigirtibaye estûn	9856.	Bû şîr wî dema hijandî der gav Emma çi kej û dirêj û pişî av
9841.	Da nalî situn hetta qîyamet Ber furqetê min resûlê ummet”	9857.	Şer pê dikirî xudan ceger ew Hetta dibûyîn xudan zefer ew
9842.	Paşî gû şehabeêt şerefnak “Estunê sitir biken di nêv xak” ***	9858.	Ya Reb ve çi şîr e hinde xûş e Heddadekî ew nedaye cuşe
9843.	Ey dil were ger tu huşiyarî Tê fikre cewan di kûlkedarî	9859.	Ev şîre li nik wî zûr bi seng bû Navê wî ‘Ewin bi nav û deng bû
9844.	Ku nalî ji ber fîraqê dilber Meşbûbê Xudê şefî‘ê meşer	9860.	Ta ma bû çi şer dikir ‘Ukaşê Hem destê wî bû ve şîrebaşê
9845.	Ey Tahirê qurbiser ji bû xu Ta kengî hebê xeber ji bû xu	28.	
9846.	Nê bûyî de‘îf û pîr û jar e Hêşta te nekiryê kar û bare	9861.	Hem bû me dibêt xudanê Enwar Rojâ li Uşud ku bûye kuştar
9847.	‘Umrê çil û pênc te çu bi talan	9862.	Ew ‘Ebdê Xudê ku Ceşîş bab e Wî şîr diweşandî bê hîsabe
		9863.	Şîrê wî şikest di nivî cenge Çu lalî peyemberê bi senge
		9864.	Yek tayê qesib wî daye destî

- Gava wî hejand bû şîr durustî
9865. Ev dare bi emrê şahê ekber
Bû şîrekê pişî ji av û cewher
9866. Navê wî lewa dikirne ‘Urcûn
Şîrek bû çî bê heval û bê çûn
9867. Nik wî bû heta wî can û hestî
Paşî diçûye dest bû destî
9868. Ta weqtê ku Mu‘teşim di Bexdad
Bû xû dikirî Befayê dilşad
9869. Yek turkî emîrekê şerefdar
Qîmet wî demî du şed ji dînar
- g/ج Kalamul Heyewanaî we Ta‘etuha Lehu
‘Eleyhî’s-Salam (Axiftina Giyanewera û
Guhdariya Wan bo Wî Silav lê Bin)
29.**
9870. Êka dî ji mu‘cîzê buzurge¹
Me‘lûm e belê kalamê gurg e
9871. Hatî ji gelek şehabeyane
Xudrê Ebû Se‘îd ji wan e
9872. Yê gûtî ji wî Îmamê Ehmed
Rehmet ji min û ji wan bî bê hed
9873. Rojek bû şivan di nêv nuwalan
Gurgî jê dizî pezek bi talan
9874. Wî xarda li du û jê hîrandî
Ta pez wî ji gurgê xû sitandî
9875. Ronîşt û wî ro dikir şivanî
Natîrsî gûtî ji heq xudanî
9876. Ev rizqe Xudê bi min dibexşî
Te standî ji min bi karê weşî
9877. Wehmî bû şivan û gût: Gelî yar
Ev gurge qisan diket ‘ecebkar
9878. Gurgî gûtî: Ez dibêm ‘ecebter
Ev şahê Medîne pak peyember
9879. Gazî diketin bi dînê Barî
Ta kengî dibin bi can di tarî
9880. Guh dayê şivanî bûye hişyar
Ew çu bi pezê xû bû teref yar
9881. Ew çuye heta kinar Medîne
Kewtê² xû mexel³ dikir şîrîne
9882. Çu geşte peyemberê zemanê
Wî qîşse ji bû dikir beyane
9883. Peyxemberî gû: “Biken heware
Dê xirve bibin nivêjekare”
9884. Peyxemberî gûte wî şivanî
“Tu rabe bibêje çî dizanî”
9885. Wî qîşse dubare kir beyane
Îman bi Nebî dihate cane
9886. Qadî ji rîwayetek dibêjî
Ya Reb tu rehîm bi ser birêjî
9887. Yê gûtî Ebû Hureyreyê pak
Gurgî gûte wî şivanê bê bak
9888. Karê te ji min ‘ecebtîrîn e
Ev pake peyemberê Medîne
9889. Ta kengî li ber merî şivanî
Ta kengî ji rahê heq nezanî
9890. Serdarê hemû peyemberan ew
Serrişteyê cumle rehberan ew
9891. Hadîbeşer e bû dînê îslam
Kafir bi wî dê bibîte bedkam
9892. Ew xû ye digel şehab û al e
Ser dînê Xudê di cengê tal e
9893. Dergahê di cennetê bûyîn taq
Hûrî bû lîqayê wan di muştâq
9894. Şek nîne peyemberê Xuda ye
Mabeynê wî û te ev çîya ye
9895. Wî taze gudarî kir şivanî
Hişyar bû ji xû ji qelb û canî
9896. Gû: Ez çî bikem bi vî pezê zûr

¹ Mezin

² Kerîyê pez (Jêrenota Şuşî)

³ Cihê bêhnvedanê, bêhnvedan

	Ta ez diçime lîqayê ew nur		Vê mu'cîzeyê bi piřr dîrayet
9897.	Gurgî: Ji te ra gû ez şivan im Çavnêr û emîn ji cerg û can im	9914.	Carek bû li çulî Babê Sufyan Gel Îbnû Umeyye nav wî Şefwan
9898.	Hetta tu dihêve ev emanet Teslîmî me kir bi bê xîyanet	9915.	Gurgek di ewan li du xezalê Ta çu heremê û pak nuwalê
9899.	Destûr wî dixwast û çu bi xare Bû layê peyemberê bijare	9916.	Gurgî ku didî çu nêv herem ew Yek pê di neçu çeçî didem ew
9900.	Elqîşşe çu nik şehê Medîne Ew bûn di şerî bû 'izzê dîn e	9917.	Wan gûte yek û du: Ev 'ecebkar Wî gurgî digûte wan şirînzar
9901.	Wî qîşşe digût ji bû peyember Ser destê Nebî wî anî bawer	9918.	Karê we ji min 'ecebtirîn e Ew yê he Muħammedê Medîne
9902.	Peyxemberî gû: "Ji min bizane Ew gurge ji bû te xûş şivan e"	9919.	Gazî we didet bû baxê cennet Hun gazî bû agirê bi şiddet
9903.	Zivîrve bû nik pezî di hîne Ew gurge çî pasevan emîn e	9920.	Yê ewwelî gût bi Lat û 'Uzza Ez sundê dixwum bi rêz û terza
9904.	Wî anî pezek qelew qiyafet Bû gurgî vekujt û kir diyafet	9921.	Ev gûte biba di Mekkeya pan Da gurî gelek 'eqîdeya wan
30.		31-32.	
9905.	Hem bû me dibêt Se'îdê Menşur Fermanê Ebû Hureyre piřr nur	9922.	Hem Qadî dibêt di nêv Şîfayê Yê gût 'Umerê xudan dehayê
9906.	Gurgek me di hate nik peyember Kilka xû quta û kir nevî ser	9923.	Em bûyne li nik resûlê piřr nûr Ronîştî bû nêv cema'etek zûr
9907.	Pêş destê peyemberê me ronîşt Ew taze di xidmet û edeb qîşt	9924.	Yê têt 'erebek bi têt û çustî Yek taze bizinmîjîk ¹ bi destî
9908.	Ferman kirî serwerê Medîne "Gurgan ev e qaşidek emîn e	9925.	Wî pîrsî: Kî ye ve xûş zelame Ev senge û qedîr û ev meqame
9909.	Ew hatî ji hûn diket sûale Da bû vebirin hinek ji male"	9926.	Wan gûtî peyemberê Xuda ye Ew hate nikê bi keyf û şaye
9910.	Wan gûtî: Qesem bi navê Barî Nadeyne ewan çî berx û karî	9927.	Nêçîr wî didanî pêş peyember Wî xwundî qesem: Me nayê bawer
9911.	Havête yekê berek bi zûre Gurgê me revî bi lûre lûre	9928.	Hetta ku nebîte ev bizinmêj Bû de'wetê tu feşîh zubanbêj
9912.	Lew gûtî peyemberê buzirge "Ev gurge nizanî ew çî gurg e"	9929.	Ey gûtî Nebî tu beste ezman Wê gûtî: Belê te ez bi qurban
31.			
9913.	Hem Îbnû Weheb diket rîwayet		

¹ Margîsk

9930. Westay me bû emr û kar û xidmet
Ey çêtirê ehlê xir qîyamet
9931. Peyxemberî gû: “Te kî Xuda ye”
Gû: Xaliqê ‘erq û çen sema ye
9932. ‘Erşê wî belê li jûr meqam e
Hukmê wî li ser zemîn tamam e
9933. Rehmet wî pişî e di cenneta ‘al
Qehra wî tijî cehennema tal
9934. Peyxemberî gûtevê dubare:
Ez kî me bibê şîrîn bi zare
9935. Wê gûtî: Peyemberê Xuda yî
Dumayî peyemberan tu mayî
9936. Her kes bi te heq diînî îman
Dê geştê biheştê pak û rîdwan
9937. Her çî bi te ew dimînî kafir
Bê şubhe ebed diçîte agir
9938. Gava ‘erebî ve dît û zanî
Îman ji dil û yeqîn dianî
- 32 – 33.**
9939. Çen ehlê hedîşê pişî dirayet
Vê mu‘cîzeyê diken riwayet
9940. Ummû Seleme dibêjî qîşt e
Rojek bû Nebî li çul û deşt e
9941. Sê carê kesek dikir bi gazî
Ey qaşidê heq bi serfirađî
9942. Havrî ku veda resûlê mewlay
Wî dîtî ku mambizek¹ girêday
9943. Yek merdê ‘ereb di xew nivistî
Ew mambize girtî û vebestî
9944. Peyxemberî gûte wê xezalê:
Şula xû bibêje ey delalê
9945. Gû: Ey tu delîlê jar û êxsîr
Vî şexşî eza kirîme nêçîr
9946. Du kar me hene di şîrexwûr in
Cê wan eve ye ne zûr di dûr in
9947. Min berbide şîr bidem bi wane
Ez dê vegerêm di gav û ane
9948. Peyxemberî gû: Dihêve wek car
Wê gûtî: Eger nehêm digel xar
9949. Barî bidetin me qehreka tal
Emşalê ‘uşîrçiyêt di bedhal
9950. Berda û çu zû dihat xezale
Wî dî ku resûlê pişî cemale
9951. Ey gûtî bi xêr ji bû me hatî
Şulek te heye bi min xû qatî
9952. Gût: “Berdeve tu xezalejare”
Ew çunke hezîn û fexedar e
9953. Berdave xezal bû yarê muxtar
Ew çuye bi xar bû layê du kar
9954. Wê gûtî: Me dil ji pişî yeqîn e
Kes xeyrî Xudayê heq çu nîne
9955. Bawer me heye ku tûy peyember
Dumayê peyemberan û serwer
- 34.**
9956. Eşmed kurê Henbel û Nesai
Her du ji Enes dibên tebayî
9957. Malik ji Medîne qewmê enşar
Heybû şuturek tinê ji bû kar
9958. Ew hêştire ‘aşî bû ji wan e
Şekwa bire nik hebîbê cane
9959. Gûtî bi resûlê cînn û însan
Min hey şuturek di karê bîstan
9960. Avê ji me ra ji bîrê derdîn
Ew evro sil û nekam e wek dîn
9961. Bîstan û rezê me bûye tînî
Dê pwîç bî eger wetûv bimînî
9962. Peyxemberî gût me çen hevalan
Rabin dê biçîn di pîrsêhalan
9963. Peyxemberê pişî ji ‘îzz û naz e
Çubû rexê hêştirê ve taze

¹ Xezal

9964. Enşarî gûtî resûlê muxtar
Hişyar be ku bûye wek şeyê har
9965. Wî gûtî: “Ji bû me qeydî nîne
Ew bû me mutî‘e hem emîn e”
9966. Gava şuturê didît peyember
Lezkir wê bû nik Nebî nevîser
9967. Wê secde dibir ji bû wî der gav
Peyxemberî girt ji wê ve nav çav
9968. Carek di berev meqamê kar ew
Şula xû fikir pitir ji car ew
9969. Eşhabe gûtin xudanê nûr e
Ev beste zuban û bê şu‘ûr e
9970. Ew bû te bibit bi vîn sucûdê
Em ku ji te ra ne çîn sucûdê
9971. Peyxemberî gû: “Nebûy durustî
Ba secde beşer beşerperistî
9972. Ew ger dê heba di dîn cewaze
Bû mênî jinê dibir çi taze”
9973. Ew da çî bi secde bê quşûre
Wî çinku li ser wê heq çî zûr e
- 35.**
9974. Şêxê Beşewî ji pişîr dîrayet
Ye‘la kuşê Murre kir rîwayet
9975. Em bûyne digel resûlê muxtar
Wî di şuturê şeqî ji ber kar
9976. Gava wê didîtî ev peyember
Ew qorî bi wî nevî fikir ser
9977. Peyxemberî pirsî: “Kî xudan e?”
Yek gûtî ez im fîda bi can e
9978. Bifruşê me gûtî hêştira jar
Pêşkêşî te ye gû: Ey şerefdar
9979. Ev hêştirê milkê yek ji mal e
Wan bijlî ewê çî nîne hale
9980. Madem we ye wî digûte wane
“Ney bîrsî biken ne kargirane
9981. Miskînî ji bû me gût şikayet
Ew bîrsî û hîlnexûş e xayet
- 36.**
9982. Hem bû me dibêjî Îbnû Şahîn
Vê mu‘cîzeyê ji serwerê dîn
9983. Gû: ‘Ebdê Xudê yê bab e Ce‘fer
Ew Ce‘ferê mam puser peyember
9984. Carek Nebî çu rezek ji enşar
Wî di şuturê di karê xû jar
9985. Gava di xudanê cahê ‘alî
Rondik wê li çav xişîn û nalî
9986. Ew çuye bi destê xûy bi naze
Damalîye pişguhê wê taze
9987. Ta ew sekinî ji nale nalê
Ferman kirî menbe‘ê kemalê
9988. “Ya kê ye şutur xudan wê kanê”
Enşarî digûtî: Ez di anê
9989. “Natîrsî gûtî ji şahê ekber
Ev bestezubane day te bû kar
9990. Nê ew diketin ji tu şikayet
Hem bîrsî ye hem xû mandî xayet”
- 37.**
9991. Yê gûtî Enes: Resûlê muxtar
Carek çuye başê yek ji enşar
9992. Enşarî hebû di başî yek pez
Ew hat bû teref Nebî lez û bez
9993. Wê secde dibir ji bû peyember
Gûtin wî: Erê resûlê enwer
9994. Ev secde bibet bi wê nezanî
Em bû ji te ra nebeyn ji canî
9995. “Caîz nîye gûtî bû beşer kes
Ba secde kesê biket muqeddes”
- 38.**
9996. Hem Qadî dibêt di nêv Şîfayê
Ya Reb bi min û bi wî rîdayê
9997. Hîna ku Nebî li xakê Xeyber
Yek hate nikê û anî bawer
9998. Emma wî digûtî: Ez şîvan im
Çibkem bi pezê xû ez nizanim
9999. Gû serwerê pişîr ji ‘îzz û naze
“Çavan tu ji wan bibeste taze”

		Ber kan û xezîne ye ji bû av
10000.	Barî ji te ra dibit emanet Her êk bû xudanê xû selamet	10017. Emma me nezanî av çu caran Ew der bî ji gûştî û demaran
39.		41.
10001.	Nebhanî dibê di taze Enwar Teb' a ji xudan hedîs û exbar	10018. Ferman dike Muslîm û Buxarî Her lûtf û kerem ji wan bibarî
10002.	Hîcret ku dikir resûlê Barî Nêv xarê Şewir xû wan veşarî	10019. Yê gûtfî Enes: Resûlê muxtar Carek di sefer bû weqtê êvar
10003.	Ew hatine dergehê wê qence Du kutirekuvî pişr bi lence	10020. Gûtin bi peyemberê Xudaye Bû weqtê nivêj û av nemaye
10004.	Hem hatibû dapîruk di gave Tevnê xû dikir wê dav bi dave	10021. Bînin çî heye gûtfî ji avê Înabû ewan çî hey di gavê
10005.	Hatin ji Qureşîyê di daxdar Nêzikê heta bi dergehê xar	10022. Peyxemberê pişr ji 'îzzet û şan Destê xû wî danî nivê aman
10006.	Hindan gûtfî: Êk herin bû jure Cab dave Umeyye pişr xurûre	10023. "Hun gûtfî bişûn bi dest nemaze" Av der bû ji nêv tilêt wî taze
10007.	Yek tevne ji dapîruk diyar e Pêş bûnê Muħemmedê firare	10024. Hetta hemîyan dişuşt temame Ev ave dihat sipî bi tam e
10008.	Du kutrekuvî hem li wê ne Naçin cihê bêt ji merdî bêne	10025. Gûtin Enesî we çen zelam bûn Em cumle gû sê şedê temam bûn
10009.	Neyzanî ewan ji çav û dil kuş Ronîştî li jurê menbe'ê nûr	42.
10010.	Bûbekr e digel bi keyf û şay e Hem şahîbê xar e canfida ye	10026. Hem gûtfî cenabê Îbnû Şahîn Dîsa Enesî digûtfî şîrîn
h/ç Neb'ul Maî Tuhurî Beyne Esabî'îhîş Şerîfetî (Zêyîna Ava Bijûn di Nav Tiblêt Wî yêt Pakij da)		10027. Em bûyne di xezweya Tebûk e Gûtin bi hebîbê pak sulûke
		10028. Ney maye li nik me av di baran Têni bûne hêştir û dewaran
40.		10029. "Bînin çî heye gûtfî ji avê" Wan anîye qîrbeyek di gavê
10011.	Êka dî ji mu'cîzê peyember Av derbû ji dest û til çu kewşer	10030. Pîçek tê hebû kirin tirarek Destê xû di nafnayî mubarek
10012.	Yê hat ji şehabeêt Xudênas Mes'ûd Puserî û Îbnû 'Ebbas	10031. Min dîtî ji beynê tibledestî Av der bû çu kanîyan durustî
10013.	Wek Cabirî ew Enes şerefnak Erbabê hedîsê jê dibên çak	10032. Têr av me kirin dewar temame Paş gûtfî peyemberê ename
10014.	Ev mu'cîze zûr 'ecîbeşan e Neybûye heta di hîç zemanê	10033. Hingû bes e xû çî kes nemaye Gûtin: Belê ey me xir fîda ye
10015.	Mûsa bi 'eşa eger deranî Wî av ji berî duwazde kanî	10034. Destê xû şîrîn ku wî helanî
10016.	Nê 'adetê carî ye di her gav	

	Çikbûneve kes nedîtî kanî		Ferman kirî serwerê bi senge
43.			
10035.	Ew Beyheqîyê xudan dîrayet Dîsa ji Enes diket rîwayet	10053.	“Cabir bike gazî bû me avê” Înabûne qîrbeyek di gavê
10036.	Yarê me peyemberê Xuda ye Carek me digel diçû Quba ye	10054.	Pîçek ku di qîrbeyî di maye Feman kirî qaşidê Xudaye
10037.	Înane ji malekê ji enşar Kudek çî kiçik belê çî dildar	10055.	“Bînin ji me ra di gavê teste” Dana wî şîrîn di navê deste
10038.	Tiblêt wî neçûne navê pence Çar tiblê dirêj di çûnê qence	10056.	Min rête serê ve av cewan ew Tiştêk me nezanî gût nîhan ew
10039.	Wî gûtî: “Gelî heval û yare Hun werne şerabê tabidare”	10057.	Wî paşî digût: “Bi navê Barî” Min av di ji destî bûye carî
10040.	Min dîtî bi çavê ser di gavê Der bûn ji tilêt wî cuyê avê	10058.	Gû: “Avê werin biben ji êre” Hetta me hemî dibûne tere
10041.	Hetta hemîyan vexwar temame Xûzmey li kesê wî kiriye tame	46.	
44.		10059.	Ev qîşse di nêv Şehîhê mewcud Hatî ji cenabê Îbnû Mes‘ûd
10042.	Hem hatî ji Muslîm û Buxarî Rehmet ji min û ji wan bibarî	10060.	Em bûyne digel resûlê serwer Hiç av me nema di cumle ‘esker
10043.	Cabir we dibê: Me bûn di ceng e Ew cengê Hudeybîye bi deng e	10061.	“Bînin gûtî hûn çî hey ji avê” Înan çî hebû hinek di gavê
10044.	Pêş destê Nebî bû dolikek av Cemyane nikê şehabe dergav	10062.	Wî gurkire nêv mezin tirarek Destê xû didanî nav mubarek
10045.	Gûtî: Çu nemaye av di ceyşî Bijlî ji eva te hate pêşî	10063.	Min dîtî belê bi iznê Barî Av bûye ji nêv tilêt wî carî
10046.	Ney avê nivêj û ney vexwarin Êt tînî xû hêştir û dewarin	47.	
10047.	Destê xû şîrîn di avê danî Av der bû ji nêv tilan çu kanî	10064.	Hem hatî ji Daremî Xudênas Yê gûtî cenabê Îbnû ‘Ebbas
10048.	Hetta me heman vexwarî taze Şuştî me ji avê destnemaze	10065.	Peyxemberî gût Bîlalî nave “Hindek ji me ra bihîne ave”
10049.	Gûtî wî: Çi qed hebûn ji yaran Gû tîrî dikir bû şed hizaran	10066.	Çu hateve gû: Çu av me nîne Gû: “Qîrbekî tu ji bû me bîne”
10050.	Emma me bûyîn hizar û pênsed Em leşkerê nav şîrîn Muhemmed	10067.	Destê xû dikir di nêv nîhanî Av der bû ji destê wî çu kanî
45.		10068.	Lê tîr jê vexwarî Îbnû Mes‘ûd Wan şuştîye desnivêj çî mewcud
10051.	Hem gûtîye Muslîmî ji Cabir Yek pakexeber durust û faxir		
10052.	Em bûyne di nêv Buwate cenge		

**i/۲ Tefcîrul Maî Bîbereketîhî Wenbîasîhî bî
Messîhî we de 'wetîhî (Zêyîna Avê bi Bereketa
Wî û Zêdebûna Wê bi Destkirin û Daxwaza
Wî)**

48.

10069. Yê hatî ji Muslîmî rîwayet
Ku gûtî Mu'azê piřr dîrayet
10070. Peyxemberê mey şîrîn selûl e
Gû: "Em dê şube gehîn Tebûk e
10071. Çî pêşî me geşte wî mekanî
Nêzik Nebî ta dihêm ji kanî"
10072. Hîna digehîne ew meqame
Ferman kirî serwerê ename
10073. "Kes çuye seravê ey gelî yar"
Gûtî wî: Belê du kes bi ejmar
10074. 'Aciz bû ji wan û gûtî: "Bînin
Amanekî cumle av derînin"
10075. Pîç pîçe çî hey ji av di kanî
Wan taze bi emrê wî helanî
10076. Pê şuştî wî dest û çavê nûrîn
Dubare kir ev di kaniyê şîrîn
10077. Ev kanî me dî bi iznê Barî
Av der bû ji wê heta bû carî
10078. Paş gûte Mu'azê piřr evînî
"Tu belkî Xudê biket bimînî
10079. Avahî bi kefte êre xûş war
Piřr dar û durext û baş û gulzar"

49.

10080. Yê gûtî ji Mîswerî Buxarî
Rehmet ji me û ji wan bibarî
10081. Nêv cengê Hudeybîye me danî
Ser avekê kê m di nîvê kanî
10082. Gurbûne serê şehabe dergav
Hetta ku deranî çî hebû av
10083. Gûtî bi peyemberê Xudaye
Tênine û kaniyê av nemaye
10084. "Bînin wî gûtî çî hey ji avê"

Înan çî hebû ewan di gavê

10085. Dubare kirin di nîvê kanî
Tîrek wî ji kîskê xû deranî
10086. Havêtiye nêv û kir du'aye
Av der bû bi qudreta Xudaye
- 50.**
10087. Hem hatî ji Muslîm û Buxarî
'Îmranê Huşeynî merdê Barî
10088. Gû em di sefer digel peyember
Tênine gûtî şehabe yekser
10089. Peyxemberê pak û namidar e
Ew xû ji dewarî hate xware
10090. Wî gûte 'Elîyê canfidaye
Gel yek dî bi nav Ebû Reca ye
10091. Hun her du herin ve çan û xwaran
Hun belkî bigehne av bû yaran
10092. Ew her du diçûn bi can gudar e
Geştî jinekê şutur suware
10093. Gel wê du kunik¹ hebûn ji avê
Înabûne nik Nebî di gavê
10094. Ew jin ji dewarî hate xware
Peyxemberî gût heval û yare
10095. "Bînin ji me ra di gavê teste"
Wî dev kunikan vekir bi destê
10096. Gûtê: "Dê vexwun û jê biben hun
Amanê di xû jî piřr biken hun"
10097. Jin maye bi çavê ser dibînî
Heyran ji dilê xû her dimînî
10098. Ev leşkere têr ji av dibûn xir
Kunkêt wê wekî berayê her piřr
10099. Dev bestî ji wan Nebî bi şadî
"Bînin bû jinê gûtî ji zadî"
10100. Hin anî qesib hinek dî are
Hindek dî çî zadê hey di bare
10101. Wek pêşî suwar kirin durustî

¹ Tûrkên biçûk yên ku avê dikin tê da

	Zadê wê hemî li pêşî destî		“Wê avê gûtî nekey belave
10102.	Peyxemberî gût şîrînzubane “Ava te me kêr nekîr bizane	10120.	Ev dêmke dibît giranbuha ye” Nef’ek dê bidet me jê Xuda ye
10103.	Em belkî Xudê kirîne têr av” Geryave jinik bû malê der gav	10121.	Wî paşî emîr dikir Bîlalî Bangî bide tu bi dengê ‘alî
10104.	Wî qîşşe bû wan dikir beyane Ev şexşe gûtî ‘ecîbeşan e	10122.	Du rek’ e kirin li pêşî taze Wî paşî dikir şebah nemaze
10105.	Yan şahîrekê mezin deha ye Yan heqq e peyemberê Xuda ye	10123.	Ew paşî suwar bû em suwar bîn Ta nîvro meşîn ji tîrê jar bîn
10106.	Îslam bû jinik dumayê taze Gel qewmî hemê bi ‘îzz û naze	10124.	Gûtî bi peyemberê me pake Tîrî ne me dê bîbîn helake
51.			
10107.	Muslîm xû ji bû me çak dibêjî Rehma xû Xudê bi ser birêjî	10125.	Gût: “Xewfê neken helake nîne Wî gûte me: “Dêmkî hêve bîne”
10108.	Yê gûtî Ebû Qetade şîrîn Xutbek bû me gût resûlê nûrîn	10126.	Wî rêt û mejê didaye yaran Gurbûne serê ji çar kinaran
10109.	Gû: “Evro diçîn heta bi êvar Ev şev dê bi çîn wesa şîrînkîr	10127.	Peyxemberî gûtî: “Hêdî hêdî Namînî çî kes we tîrê êdî”
10110.	Ta ku şubehî di xûş bî tave Hun dê bigehin ji bû xû ave”	10128.	Hetta çu neman ji wan şehabe Bijlî min û ev mezin cenabe
10111.	Em çuyne heta bû şev direnge Peyxemberî gût bi taze denge	10129.	Wî gût me: Vexwu, me gû: Nexêr tu Ew nabî heta nebûyî tîr tu
10112.	“Em dê binivîn heta sehergah Hişyar bû çî kes biket me agah”	10130.	Peyxemberî gû: “Cewan bizane Saqî dê vexwu li du hemane”
10113.	Ew cumle bû xew bibûne gêje Hişyar nebû kes ji bû nivêje	10131.	Naçar me li pêşî tîr vexwarî Dumayê vexwar resûlê Barî
10114.	Kamil we dibê ve xew peyember Ew bû sefera fetih bû Xeyber	j/سTeksîrut Te‘amîl Qelîl Bîbereketîhî (Zedebûna Xwarineka Kêr bi Bereketî Wî) 52.	
10115.	Pêşî hemîyan Nebî bû hişyar Ku rojê li wê diyar e ruxsar	10132.	Hem hatî ji Muslîm û Buxarî Ey feyd û kerem ji wan bibarî
10116.	Peyxemberî deng dikir ji wan e “Rabin dê biçîn ji ev mekane”	10133.	Cabîr digû: Em di karê Xendeq Bîrsîbû Nebî me dît muheqqeq
10117.	Em çuyne heta bû roj bilinde Gûtî bi me wî ‘emel pesinde	10134.	Min xû vedizî bû layê male Min gûte jîna xû ev sûale
10118.	“Dêmkê xû ji bû me bîne taze” Wî şuştî ji bû xû desnemaze	10135.	Bîrsî me dîye resûlê enwer Çî zadê me hey tu zu bîhîn der
10119.	Pîçek di binê wê maye ave	10136.	Yek fître hebû ji ceh me kir ar

- Dabestiyeka¹ qelew jî bezdar² Ew bûn bi jimarê yek hizarî
10137. Min taze bi destê xû vekujtî 10154. Rabûye Nebî li du hemane
Qazan me tijî fikir ji gûştî Wek xû bû hevîr û şîv û nane
10138. Ez çumeve her bi lez bû Xendeq
Min hêdî gûte peyemberê heq
10139. Dabestiyek e me jê kirî ser
Gel fişrekê arê ceh serûber
10140. Taze meregek me kir di mal e
Mêvan be digel hinek heval e
10141. Wî gazî fikir bi hêl peyember
“Ey çendî di xendekê ‘emelker
10142. Hun cumle werin bû malê Cabir
Sûrek ji me ra wî kirye faxîr”
10143. Sûr farisî ye gû bû lefafet
Ye‘nî: Ji me ra wî kir diyafet
10144. Wî paşî digûte Cabirê yar
“Ta ez bû we dêm hevîr biken ar
10145. Hetta ku nehêm neken çi nanî
Qazanê ji kuçkî hem nedanî”
10146. Ew yarê mezin me hate jure
Min zêde bi can û dil sirûr e
10147. Ez evro Xudê çi bextiyar im
Mêvanê min e resûl û yar im
10148. Wî tif kire nêv hevîr û dîze
Ya Reb bereket di nêv birîze
10149. Wî gûte jinê resûlê Barî
“Yek jin di bila te bête harî”
10150. Wan her du jinan di patî nane
Qazan he li ser kuçik cewan e
10151. “Dapûşe gûtî: Tu ser ji dîze
Jê bîne derê mereq temîze”
10152. Dest deste dihatine jûr bi xêre
Hetta ku hemî dibûne tere
10153. Ez sundê dixwum bi navê Barî

¹ Karik /gîsk

² Tawlî, qelew

ENCAM

Şêx Tahirê Şûşî nûnerekê giringê edebiyata kurdî ya klasîk a sedsala 20em e. Di nav malbateke alim û edîban da mezin bûye û di medreseyan da perwerde bûye. Ew kesayetekê pirziman û piralî bûye ji bilî kurmancî, soranî, farisî, erebî û tirkî jî zanîbûye. Ji alîyekî ve berhemên edebî û zanîstî nivîsandîne ji aliyê dî jî bi hunera xetê berhem çêkirîne.

Şûşî 5 berhemên serbixwe yên menzûm hene. Ji van berheman 3 lib bi kurmancî û 2 lib jî bi erebî ne. Dîsa bi kurmancî çend helbesten xweser û sê texmîs jî li ser helbesten Melayê Cizîrî nivîsandîne. Ji bilî van dîwana melayê Cizîrî du caran îstînsax kirîye ku ev jî dibe delîl ku Şûşî di bin bandora Cizîrî da maye.

Berhema Şûşî ya *Pend û Şîret* dibe delîl ku Şûşî derbarê mijarên civakî da kesekê xemxûr bûye. Bi rêya vê berhemê dixwaze şîretan li gelê xwe û misilmanan bike da ku ew xeletîyên xwe sererast bikin. Dîsa bi kurdî nivîsandina *Gulzarê* nîşan dide ku Şûşî kesekê kurd û kurdîperwer bûye.

Şûşî, du berhemên menzûm, sê berhemên pexşan û gelek îstînsax, perwaz û şerh bi erebî nivîsandîne ku ev jî dibe delîl ku ew di erebî da gelekî şareza bûye. Dîsa wî bi farisî jî helbestek bo seydaye xwe nivîsandîye û di *Gulzarê* da gelek peyv û taybetmendîyên farisî hene ku ev jî dibe delîl ku ew di farisî da jî şareza bûye. Şûşî zimanê tirkî jî zanîbûye lê çî berhem an helbest bi tirkî nenivîsandîne.

Wekî destxet yek nusxeya *Gulzarê* heye û ew jî ji aliyê Hemzeyê Şûşî ve tê parastin. Şûşî ji ber wefata xwe ya zû neşîyaye *Gulzarê* bi temamî binivîse. Di *Gulzarê* da “Rewdeya Çarem” û beşa “Xatîmeyê” bi temamî, “Rewdeya Sêyem” ji sedî pêncî û “Rewdeya Pêncem” jî ji nêzîkî sedî bîst nehatiye nivîsîn. Bi vî awayî jî *Gulzar* ji 10154 beytan pêk tê ku bi vê hejmara beytên xwe ve dibe mesnewîya herî mezin a zimanê kurdî.

Gulzar li gorî qalîba erûzê ya “*Fe ‘lun fe ‘elun fe ‘el fe ‘ul un*” hatiye nivîsîn. Mînakên zîhaf, îmale, wesl, şeddeyê û hemû cureyên serwayê di *Gulzarê* da têne dîtin.

Alîyekê herî balkêşê yê *Gulzarê* jî tertîba wê ye. Şûşî di serê destxetê da planek ji bo *Gulzarê* danaye û *Gulzar* li gorî wê planê nivîsandîye û wefata wî ya zû nehêlaye li gorî planê hemûyê binivîse. Di tertîbê da beşa dîbaceyê gelekî xurt e. Şûşî du

sernavên sereke “*Qurana Bilind û Dînê Xwedê Îslam*” û di bin wan sernavan jî 13 sernavên jêrîn ku di dîbaceyên standart ên mesnewîyan da nînin li dîbaceyê zêdekirîne.

Di *Gulzarê* da taybetmendîyên devoka behdînîyê gelekî ber bi çav in. Ji bilî behdînîyê gelek hêmanên erebî û farisî jî di nav *Gulzarê* da hene. Ji alîyê rêbaz û teknîkên vegotinê ve *Gulzar* berhemeke gelekî dewlemend e. Di *Gulzarê* da şêweyên lîrîk, epîk, didaktîk û taswîrî bi hev ra tên bikaranîn ku ev jî hostayîya Şûşî ya hunerî nîşan dide.

Gulzar bi zimanekê sade û herîkbar hatiye nivîsîn lê ev nayê wê wateyê ku alîyê wê yê edebî lawaz e. *Gulzar* jî alîyê hunerên edebî ve berhemeke gelekî dewlemend e. Di *Gulzarê* da li gorî tespîta me 32 hunerên edebî yên hatîne bikaranîn û dibe ku çend hunerên me tespît nekirî jî hebin.

Alîyekê herî dewlemend ê *Gulzarê* jî naveroka wê ya xurt û berfireh e. Di *Gulzarê* da gelek ayet, hedîs, navên Xwedê, melekên, Pêxemberan, dînan, kesayetên giring, netewan, xwarinan, avan, nebatan, ajalan, çîyayan, cih û waran dibore. Dîsa di *Gulzarê* da bi awayekê gelekî berfireh behsa mucîzeyên Pêxemberî tê kirin.

Di *Gulzarê* da gelek peyvên resen, gotinên pêşîyan, biwêj, orf û edet, dua, nifn, dijûn, gazinde û şîret derbas dibin. Ev yek jî nîşan dide ku *Gulzar* ne tenê berhemeke dînî ye, di heman demê da berhemeke xurt e ku dikare bibe mijara lêkolînên exlaqî, zimannasî, folklor û civaknasîyê jî. Aliyek dî yê giring ê berhemê jî rexneyên civakî yên Şûşî ne. Ew, parçebûna misilmanan, kêmbûna exlaqî û devjêberdana dînî bi wêrekî rexne dike. Bi taybetî, pendên wî li ser meyla vexwarina ereqê, qumar û materyalîzmê, jî bo civakên îro jî peyamên gerdûnî dihewînin.

Gulzar, ne tenê berhemeke dîrokî ya menzûm e, lê belê berhemeke zanistî ya xurt e ku li ser bingeheke akademîk hatiye avakirin û prensîbên saxlem ên kevneşopiya nivîsandina sîyerê bi awayekê resen dişopîne. Şûşî jî bo nivîsandina *Gulzarê* jî berhemên bingeheke wekî Quran, hedîs, tefsîr, pirtûkên bingeheke wekî dîrok û sîyerê, pirtûkên şemaîl û mucîzeyên Pêxemberî, pirtûkên çend alimên serdema xwe û hwd. sîd wergirtîye.

ÇAVKANÎ

- Abrams, M. H. (1999). *A glossary of literary terms*. Heinle & Heinle.
- Acar, H. (2016). Fiqihnameyeke menzûm di edebiyata Kurdî de: Rîsaletu sefînetu'l ekrad ila sebîli'r-reşad/Sefîna Kurdan ji bo ehlê bajar û gundan a Mela Ebdulcelîlê Botî. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 376-435.
- Acar, H. (2023). Nimêjnameyeke Kurmancî ya nivîskarekî meçûl ê serdema mîrektîyan. *Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, *15*(2), 702-717.
- Acar, M. (2025). Lîteratura tecwîdên Kurdî. *Nûbihar Akademî*, (23 Hezîran), 1-22.
- Açıkgenç, A. (2018). Said Nursi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, ss. 565-572). <https://islamansiklopedisi.org.tr/said-nursi>
- Adak, A. (2014). *Destpêka edebiyata Kurdî ya klasîk*. Weşanên Nûbihar.
- Adak, A. (2015). Di edebiyata Kurdiya klasîk de cureyeke edebî: Zanistên Îslamî. *Nûbihar*, *132*, 5-9.
- Adak, A. (2019). *Teşeyên nezmê di edebiyata klasîk a Kurdî de*. Nûbihar.
- Adak, A. (2020). Gulzara Şêx Tahirê Şoşî: Mesnewîyeke xweser a edebiyata Kurdî ya klasîk û taybetmendîyên wê yên avahîya derekî. *e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi*, *12*(4), 1506-1533.
- Aksoy, Ö. A. (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü 1*. İnkılap Kitabevi.
- Alkaç, N. (2018). Goranî lehçesinde yazılan mesneviler. *Kovara Bîr*. <https://kovarabir.com/13461/5018-2/>
- Altıkulaç, T. (1999). İbn Galbûn, Ebü'l-Hasan. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 19, ss. 499-500). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-galbun-ebul-hasan>
- Amêdî, S. B. (1980). *Hozanvanên Kurd*. Weşanxaneyê Kurî Zanyarî Kurd.
- Arslan, H. (2021). Kürtçe mevlidler. A. Timurtaş & F. İdiz (Ed.), *Kürtçe'de İslami İlimler içinde* (ss. 155-213). Peywend Yayınları.
- Aslan, M. (2021). Kürtçe fıkıh eserleri. A. Timurtaş & F. İdiz (Ed.), *Kürtçe'de İslamî Eserler içinde*. Peywend Yayınları.
- Ay, Ü. (2007). *Münîrî (Öl. 1521?)'nin manzum siyer-i nebi'si Cilt.1 (İnceleme-Metin)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Aydınlı, A. (1993). Dârimî, Abdullah b. Abdurrahman. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 8, ss. 494-495). <https://islamansiklopedisi.org.tr/darimi-abdullah-b-abdurrahman>
- Aykaç, Y. (2015). *Dîwana Hezîn (Metn, Lêkolîn û Ferheng)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bingöl Üniversitesi.
- Aytas, G. (2006). Edebi türlerden yararlanma. *Millî Eğitim Dergisi*, *34*(169).
- Azizove, E. (2012). Ukâz. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 42, ss. 61-62). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ukaz>
- Bakır, S. (2015). Orhan Kemal'in hikâyelerinde anlatıcı ve bakış açısı. *Türkiyat Mecmuası*, *25*, 31-60.
- Bideki, H. (2018). İran kütüphanelerindeki bazı Kürtçe dinî ve lirik el yazması manzumelerin açıklamalı fihristi. (E. Ceylan & V. Başçı, Çev.). *Kadim Akademi SBD*, *2*(2), 208-231.
- Bingöl, A. (2014). *Gotinên pêşiyên û biweşên*. Weşanên Na.
- Birişik, A. (2002). Kur'an. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 26, ss. 383-388). <https://islamansiklopedisi.org.tr/kuran#1>
- Bolelli, N., & Ertekin, N. (2017). 'Eqîdeyên menzûm di edebiyata Kurdî de. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, *3*(6), 29-49.
- Ceyhan, A. (2002). Hz. Ali'ye ait bazı güzel sözlerin mensur bir tercümesi: Tercemet-i kelâm-ı Alî radiya'llâhü [Anh]. *Külliyat Osmanlı Araştırmaları Dergisi*, *16*.
- Çağmar, E. (2021). Seydayê Mele 'Elî û nîrxandîna wefatnameya wî ji alîyê hunerên edebî ve. *Kurdîname*, *4*, 25-45.
- Çelebi, İ. (1998). Hızır. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 17, ss. 406-409). <https://islamansiklopedisi.org.tr/hizir#1>
- Çetin, N. (2019). *Şiir çözümleme yöntemi*. Akçağ Yayınları.
- Çetin, N. M. (1991). Arûz. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 3, ss. 424-437). <https://islamansiklopedisi.org.tr/aruz>
- Çetişli, İ. (2004). *Metin tahlillerine giriş/2 hikâye-roman-tiyatro*. Akçağ Yayınları.
- Çiçekler, M. (2006). Na't. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 32, ss. 435-436). <https://islamansiklopedisi.org.tr/nat#1>
- Demirci, M. (1994). Desûkî, İbrâhim b. Abdülazîz. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 9, ss. 212-213). <https://islamansiklopedisi.org.tr/desuki-ibrahim-b-abdulaziz>

- Demiryürek, M. (2013). Kurgusal metinlerde ikinci kişili anlatıcı ve bakış açısı. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, *2*, 119-139.
- Dilçin, C. (2013). *Örneklerle Türk şiir bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Duran, Y. (2021). Berawirda şîretên ku di helbestên Melayê Cizîrî û Ehmedê Xanî da derbas dibin. *Kurdiyat*, *3*, 101-117.
- Durmuş, İ. (2000). İktibas. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 22, s. 52). <https://islamansiklopedisi.org.tr/iktibas#1>
- Durmuş, İ. (2002). Kînaye. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 26, ss. 34-36).
- Durmuş, İ. (2007). Reddû'l-acüz ale's-sadr. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 34, ss. 521-522).
- Durmuş, İ. (2011). Tarsî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 40, ss. 110-111). <https://islamansiklopedisi.org.tr/tarsi>
- Durmuş, İ. (2011). Teşbih. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 40, ss. 553-556). <https://islamansiklopedisi.org.tr/tesbih--edebiyat#1>
- Durmuş, İ. (2012). Tezat. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 41, ss. 58-60). <https://islamansiklopedisi.org.tr/tezat--edebiyat#2-turk-edebiyati>
- Durmuş, İ., & Saraç, M. Y. (2003). Leff ü neşr. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 27, ss. 122-124). <https://islamansiklopedisi.org.tr/leff-u-nesr>
- Duskî, M. (1989). Pênc huzan di destnivîseka pîrr baha da. *Kovara Rewşenbîrî Nwê*, *124*, 72-83.
- Duskî, T. İ. (1993). *el-Medxel li diraseti'l-edebi'l-Kurdî*. Cem'iyetu Ulemaî Kurdistan.
- Duskî, T. İ. (2000). Eş-Şeyx Tahir eş-Şûşî: Muheqqîqen li dîwan eş-Şeyx el-Cezerî. *Kovara Metîn*, 140-145.
- Duskî, T. İ. (2010). Ji çelengê şagirdên Rîsaleyên Nûr: Şêx Tahirê Şoşî û kitêba wî Gulzar. (A. Gevêrî, Çev.). *Kovara Nûbihar*, *112*, 45-47.
- Duskî, T. İ. (2013). *Mîrên Kurd yên şair û rola wan di pêşvebirina edebiyata Kurdî de*. Bingöl Üniversitesi Yayınları.
- Dündar, M. (2021). Ahlakla ilgili Kürtçe yazılan bazı eserlerin değerlendirilmesi. A. Timurtaş & F. İdiz (Ed.), *Kürtçe'de İslamî Eserler içinde*. Peywend Yayınları.
- Efendioğlu, M. (2008). Saîd b. Mansûr. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, s. 562). <https://islamansiklopedisi.org.tr/said-b-mansur>

- el-A‘zamî, M. M. (1992). Buhârî, Muhammed b. İsmâil. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, ss. 368-372). <https://islamansiklopedisi.org.tr/buhari-muhammed-b-ismail#1>
- El-Bûtî, M. S. R. (2016). *Fıkhu’s siyre*. Dönem Yayıncılık.
- El-Perwarî, ‘E. X. (2013). *Mewlûda sîyer*. Weşanxaneya Dua.
- Ertaş, H. (2023). “Jiyana Pîroz” a Mela ‘Eladînê Kopî: Siyereke menzûm di edebiyata Kurdî de. *Kurdiyat*, *7*, 9-26.
- Ertaş, H. (2024). *Dîwana Mela Hesenê Sofyani: Metin û lêkolîn* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mardin Artuklu Üniversitesi.
- Ertekin, N. (2024). Şi‘ra muweşşeh ya Şêx Tahirê Şûşî û hunerên nuh yên edebî. *Mukaddime*, *15*(2), 459-477.
- Ertekin, N., & Ertekin, Z. (2017). *Kurtedîroka mewlûdnameyên Kurdî*. Şarkiyat ICSS’17 Uluslar Arası Sosyal Bilimler Kongresi, Diyarbakır.
- Ertekin, Z. (2015). Qelem di rew dinne‘îma Şêx Ebdurrehmanê Aqtepî de. *Kovara Enstîtuya Zimanên Zindî ya Zanîngeha Bîngolê*, *1*(2).
- Ertekin, Z. (2021). Kürtçe siyer yazıcılığı üzerine. A. Timurtaş & F. İdiz (Ed.), *Kürtçe’de İslami İlimler içinde* (ss. 119-155). Peywend Yayınları.
- Ertekin, Z. (2022). *Kürtçe siyer yazıcılığı*. Siyer Yayınları.
- Ertekin, Z., & Basuğuy, B. (2018). Pend û amojgarî di dîwana Şêx Ehmedê Xanî de: Helbesta Zahidê Xelwetnişîn wek nimûne. *2. Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumu (İslam Düşüncesinde İslam)*, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Fayda, M. (1999). İbn Hişâm. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 20, ss. 71-73). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-hisam>
- Fayda, M. (1999). İbn İshak. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 20, ss. 93-96). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-ishak>
- Fayda, M. (2009). Sîyer ve meğazi. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 37, ss. 324-326).
- Fayda, M. (2014). Siyer sahasındaki ilk telif çalışmaları. A. Demircan (Der.), *Bir bilim olarak sîyer ve kaynakları içinde*. Siyer Yayınları.
- Genette, G. (1980). *Narrative discourse: An essay in method*. Cornell University Press.
- Gerdî, E. (1972). *Rewanbêjî le edebî Kurdîda* (C. 1).
- Gezer, S. (2023). *Xusrew û Şêrîna Elmas Xanê Kendûleyî (Metin-Lêkolîn)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Bingöl Üniversitesi.

- Görmez, M. (2010). Taberânî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 39, ss. 310-312). <https://islamansiklopedisi.org.tr/taberani>
- Gündüz, H., & Seyhan, M. (2015). *Qurana pîroz û meala wê ya Kurdî*. Serokatiya Karûbarên Diyanetê.
- Güngör, M. (1992). Begavî, Ferrâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 5, ss. 340-341). <https://islamansiklopedisi.org.tr/begavi-ferra>
- Gürbüz, Z. (2021). Said-i Nursi düşüncesinde istibdat, geri kalmışlık ve medeniyet kavramlarına bakış. *Muhakemat Uluslararası Risale-i Nur Araştırmaları Dergisi*, *1*(1).
- Güzel, Ş., & Ahmad, H. O. (2024). Destpêkek ji bo şêwazê di lêkolînên edebî yên kurdî de. *Kurdiyat*, *9*, 5-24.
- Hacımuftüoğlu, N. (1992). Beyan. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, ss. 22-23). <https://islamansiklopedisi.org.tr/beyan--edebiyat>
- Harman, Ö. F. (1991). Âsaf b. Berahyâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 3, s. 455). <https://islamansiklopedisi.org.tr/asaf-b-berahya>
- Harman, Ö. F. (2013). Yûşa. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 44, ss. 43-45). <https://islamansiklopedisi.org.tr/yusa>
- Hesen, Z. C. (2022). *Şêx Tahirê Şûşî (Jîyan û şî'r û berhem)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Koya Üniversitesi.
- Hilal Görgün. (1998). Heykel, Muhammed Hüseyin. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 17, ss. 286-290). <https://islamansiklopedisi.org.tr/heykel-muhammed-huseyin>
- Hîvîdar, M. E. (2021). *Rewdî'n-ne'îm (Şêx 'Ebdurrehmanê Aqtepi)*. Weşanên Dara.
- İl, A. (2019). *Hunerên edebî di dîwana Hadî (Seydayê Licî) de* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mardin Artuklu Üniversitesi.
- Jahany, P. (2020). *Berawirdkirina beyta Mem û Zînê ya Kurmancî (Varyanta Oskar Mann) û Mem û Zîna Mîrza ya Hewramî* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Bingöl Üniversitesi.
- Kallek, C. (1999). İbn Hacer el-Heytemî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 19, ss. 531-534). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-hacer-el-heytemi>
- Kandemir, M. Y. (1989). Ahmed b. Hanbel. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 2, ss. 75-80). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-b-hanbel>
- Kandemir, M. Y. (1992). Beyhakî, Ahmed b. Hüseyin. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, ss. 58-61). <https://islamansiklopedisi.org.tr/beyhaki-ahmed-b-huseyin#1>

- Kandemir, M. Y. (1994). Ebû Dâvûd es-Sicistânî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 10, ss. 119-121).
- Kandemir, M. Y. (1997). Hâkim en-Nîsâbûrî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 15, ss. 190-193). <https://islamansiklopedisi.org.tr/hakim-en-nisaburi>
- Kandemir, M. Y. (1999). İbn Mâce. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 20, ss. 161-162). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-mace>
- Kandemir, M. Y. (2001). Kādî İyâz. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 24, ss. 116-118). <https://islamansiklopedisi.org.tr/kadi-iyaz>
- Kandemir, M. Y. (2006). Müslim b. Haccâc. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 32, ss. 93-94). <https://islamansiklopedisi.org.tr/muslim-b-haccac>
- Kandemir, M. Y. (2006). Nesâî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 32, ss. 563-565). <https://islamansiklopedisi.org.tr/nesai>
- Kandemir, M. Y. (2007). Nevevî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 33, ss. 45-49). <https://islamansiklopedisi.org.tr/nevevi>
- Kandemir, M. Y. (2010). Şemail. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 38, ss. 497-500). <https://islamansiklopedisi.org.tr/semail>
- Kandemir, M. Y. (2012). Tirmizî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 41, ss. 202-204). <https://islamansiklopedisi.org.tr/tirmizi>
- Kandemir, Y. (1992). Bezzâr. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, s. 113). <https://islamansiklopedisi.org.tr/bezzar>
- Kaplan, H. (2019). Mısrayı aruza uyduran bir şair: Zîver ve şiirlerinde aruz tasarrufları. *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, *2*(1), 279-311.
- Kaptan, Y. (1999). *Ahmet Paşa Divanında edebi sanatlar* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Kara, M. (1989). Ahmed el-Bedevî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 2, ss. 47-48). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahmed-el-bedevi>
- Kara, M. (1994). *Tasavvuf ve tarikatlar*. İletişim Yayınları.
- Karak, S. (2023). Mela Yasînê Alîkî jîyan û berhemên wî. *Kurdîname*, *8*, 79-109.
- Kavaklıyazı, A. (2018). *Kastamonulu Yûsuf'un Muhammediye'si (İnceleme-Metin)* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Koçkuzu, A. O. (1999). İbn Şâhin. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 20, ss. 367-369). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-sahin>

- Köse, S. (1999). İbn Vehb. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 20, ss. 441-442). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-vehb>
- Kurşun, Z. (2017). Hac ve iktidar: Haremeyn'de erken dönem Osmanlı imar faaliyetleri. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, *9*, 281-311.
- Kutluer, İ. (1999). İbn Seb'in. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 20, ss. 306-312). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-sebin>
- Küçükaşçı, M. S. (2013). Zemzem. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 44, ss. 242-246). <https://islamansiklopedisi.org.tr/zemzem>
- M. Salih, H. K. (2016). *Runbêjîyê di helbestên Ehmed Muxtar Caf de* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Mertoğlu, M. S. (2013). Zürkânî, Muhammed Abdülazîm. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 44, ss. 579-580). <https://islamansiklopedisi.org.tr/zurkani-muhammed-abdulazim>
- Mukriyanî, G. (1960). *Elfübêy Kurdî*. Çapxaney Kurdistan.
- Öncü, M. (2009). *Gotinên pêşîyan*. Enstîtûya Kurdî ya Stenbolê.
- Öpengin, E. (2014). Regional variation in Kurmanji: A preliminary classification of dialects. *Kurdish Studies Archive*, *2*, 171-212.
- Öz, Ş. (2006). *İlk siyer kaynakları ve müellifleri* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Özaydın, A. (2000). İbnü'l-Esîr, İzzeddin. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 21, ss. 26-27). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibnul-esir-izzeddin>
- Özdemir, E. (1994). *Yazınsal türler*. Ümit Yayıncılık.
- Özdemir, E., & Binyazar, A. (2018). *Yazmak sanatı* (2. bs.). FOM Kitap.
- Özel, A. (2019). Kürdî, Muhammed Tâhir. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (EK-2, ss. 110-112). <https://islamansiklopedisi.org.tr/kurdi-muhammed-tahir>
- Özervarlı, M. S. (2006). Nebhânî, Yûsuf b. İsmâîl. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 32, ss. 471-472). <https://islamansiklopedisi.org.tr/nebhani-yusuf-b-ismail>
- Özervarlı, M. S. (2008). Reşîd Rızâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, ss. 14-18). <https://islamansiklopedisi.org.tr/resid-riza>
- Özfırat, B. (2016). *15. yüzyıl şairlerinden Muhammed'in Sîretü'n-Nebî'si* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Özkan, H. (2010). Süyûtî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 38, ss. 202-204).

- Özkan, M. (2016). İrhâsâtla ilgili rivâyetlerin metin ve anlam açısından değerlendirilmesi. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *7*(14).
- Öztürk, M. (2015). Vekolînek derbarê gotinên peşîyan ên Kurmancî de. *Mukaddime*, *6*, 319-337.
- Pala, İ., & Durmuş, İ. (2001). İstiare. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 23, ss. 315-318). <https://islamansiklopedisi.org.tr/istiare>
- Salih, B. A. (2021). *Şêx Tahirê Şoşî (1917-1962) di edebiyata Kurdî de* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- Saraç, M. A. (2019). *Klasik edebiyat bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Sezer, M. (2016). Ji herêma behdînanê helbestkarekî pirziman: Seyfîyê Şoşî. *Bingöl Üniversitesi Yaşayan Diller Enstitüsü Dergisi*, *2*(3), 131-147.
- Sönmez, N. (2018). Di nûbihara piçûkan da şîretname. *2. Uluslararası Ahmed-i Hânî Sempozyumu (İslam Düşüncesinde İslam)*, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi.
- Şenel, A. (1999). İbn Merdûye. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 20, ss. 184-185). <https://islamansiklopedisi.org.tr/ibn-merduye>
- Şenödeyici, Ö. (2005). Türk dilinde mecaz-ı mürsel. *TDAY Belleten*, 119-133.
- Şeyholislami, J. (2020). Zimanê Kurdî (M. Yonat, Çev.). *Nubihar Akademi*, *4*(14), 83-106. <https://doi.org/10.55253/nubihar.919979>
- Şirazî, S. (2012). *Gülistan*. Semerkand Yayınları.
- Şulul, K. (2021). *Sîyer usûlû*. Sîyer Yayınları.
- Şûşî, A. S. (2015). Vekulîneka dîrukî li ser gund û kelha Şoşê. *Kovara Dîrok*, *10*.
- Şûşî, H. (2021). *Behdînan fî muzekkeratt eş-Şêx Tahir eş-Şûşî*.
- Şûşî, H. (2023). Zana û nivîser û hozanvan û xetxoşê Kurd Şêx Tahirê Şûşî. *Kovara Badînan*, *2*.
- Şûşî, H. T. (1997). *Şêx Tahir Şûşî pend û şîret*. Weşanxaneya Xebat.
- Şûşî, H. T. (2008). Peyvên mezinan di hozana Şoşî da. *Kovara Peyv*.
- Şûşî, H. T. (2011). Pênansîna şair Şêx Enwer Şûşî. *Kovara Sîpe*.
- Şûşî, H. T. (2017). Dahênan û honermendî di hozanên Şêx Tahirî de. *Kulîja Zanistên Mirovayetî, Zankoya Duhok*.
- Şûşî, Ş. T. (1987). *Rîyad el-Nor*. Weşanxaneya El Seqafet û el-Şebab.
- Şûşî, Ş. T. (2012). *Gulzar*. (H. T. Şoşî, Ber.). Êkîtiya Nivîserên Kurd.
- Şûşî, Ş. T. (2022). *Îsra û mî'rac û mu'cizatên Pêxemberî*. (H. T. Şûşî, Ber.). Senterê Zaxo bo Vekolînên Kurdî.

- Tek, A. (2021). Eskatolojî û jiyana piştî-mirinê: Di Kurdî de numûneyên metnên eskatolojîk û nûvaryanteke “Beyta sekeratê. *Nûbihar Akademi*, *16*, 15-43.
- Tekin, M. (2022). *Roman sanatı I (Romanın unsurları)*. Ötüken Yayınları.
- Tenik, A. (2015). *Tarihsel süreçte Kürt coğrafyasında tasavvuf ve tarikatlar*. Nûbihar.
- Titiz, F. (2020). *El-Cewahîru'r Reşadîye fî sîreti'n-nebewîyye ya Mela Nûrûllahê Godişki* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bingöl Üniversitesi.
- Tok, V. A. (2011). *Edebi sanatlar ansiklopedisi*. Literatürk.
- Topaloğlu, B. (1992). Bari. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 5, s. 73). <https://islamansiklopedisi.org.tr/bari--esma-i-husna>
- Topaloğlu, B. (1995). Esmâ-i hüsnâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 11, ss. 404-418). <https://islamansiklopedisi.org.tr/esma-i-husna>
- Tuna, Ü. (2018). Kinâye kavramının kapsamı. *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, *4*(8), 23-35.
- Uzun, M. İ. (1998). Hilye. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 18, ss. 44-47). <https://islamansiklopedisi.org.tr/hilye#1>
- Uzun, M. İ. (2009). Türkçe siyer kitapları. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 37, ss. 324-326).
- Uzun, M. İ. (2011). Temih. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 40, ss. 408-409). <https://islamansiklopedisi.org.tr/telmih#2-turk-edebiyati>
- Üzgör, T. (1994). Dîbâce. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 9, ss. 277-278). <https://islamansiklopedisi.org.tr/dibace>
- Werqanîsî, F. (2007). *el-Hemâilu fî'ş şemaîl*. (Z. Zinar, Çev.). Doz Yayınları.
- Yalar, M. (2009). İslami Arap şiiri ve Hz. Peygamber. *Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, *18*(1), 61-88.
- Yaman, A. (2009). Sîyer. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 37, ss. 316-319). <https://islamansiklopedisi.org.tr/siyer>
- Yavuz, Y. Ş. (1992). Beyzâvî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 6, ss. 100-103). <https://islamansiklopedisi.org.tr/beyzavi>
- Yavuz, Y. Ş. (1995). Fahreddin er-Râzî. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 12, ss. 89-95). <https://islamansiklopedisi.org.tr/fahreddin-er-razi>
- Yıldırım, K. (2012). *Kürtçe dilbilgisi*. Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları.
- Yıldırım, N. (2008). Rüstem-i Zâl. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (C. 35, ss. 294-295). <https://islamansiklopedisi.org.tr/rustem-i-zal>

- Yıldız, A. (2017). *Hunera vegotina bedew a devkî û nivîskî -1-*. Lorya.
- Yıldız, K. (2004). *Irak Kürtleri* (A. H. E. Urcan, Çev.). Uluslararası Yayıncılık.
- Yıldız, Z. (2020). *Lêkolînek li ser dîwana Şêx Ebdurrehmanê Aqtepi (Rûhî)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Bingöl Üniversitesi.
- Yılmaz, H. (2019). *Dîwana Laxer Mela Umerê Aşiq (Metin û lêkolîn)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mardin Artuklu Üniversitesi.
- Zêrevan, A. (2004). *Melayê Cizîrî: Dîwana*. Nefel.

www.habous.gov.ma, 14.08.2025 (dîroka dawî ya têketina sîteyê).

Axiftinên Yasin Duran li gel Hemze Tahirê Şûşî:

24.01.2024. siet: 23:19 20dq 21s. (axiftin)

10.07.2025. siet: 12:51 46dq 37s. (axiftin)

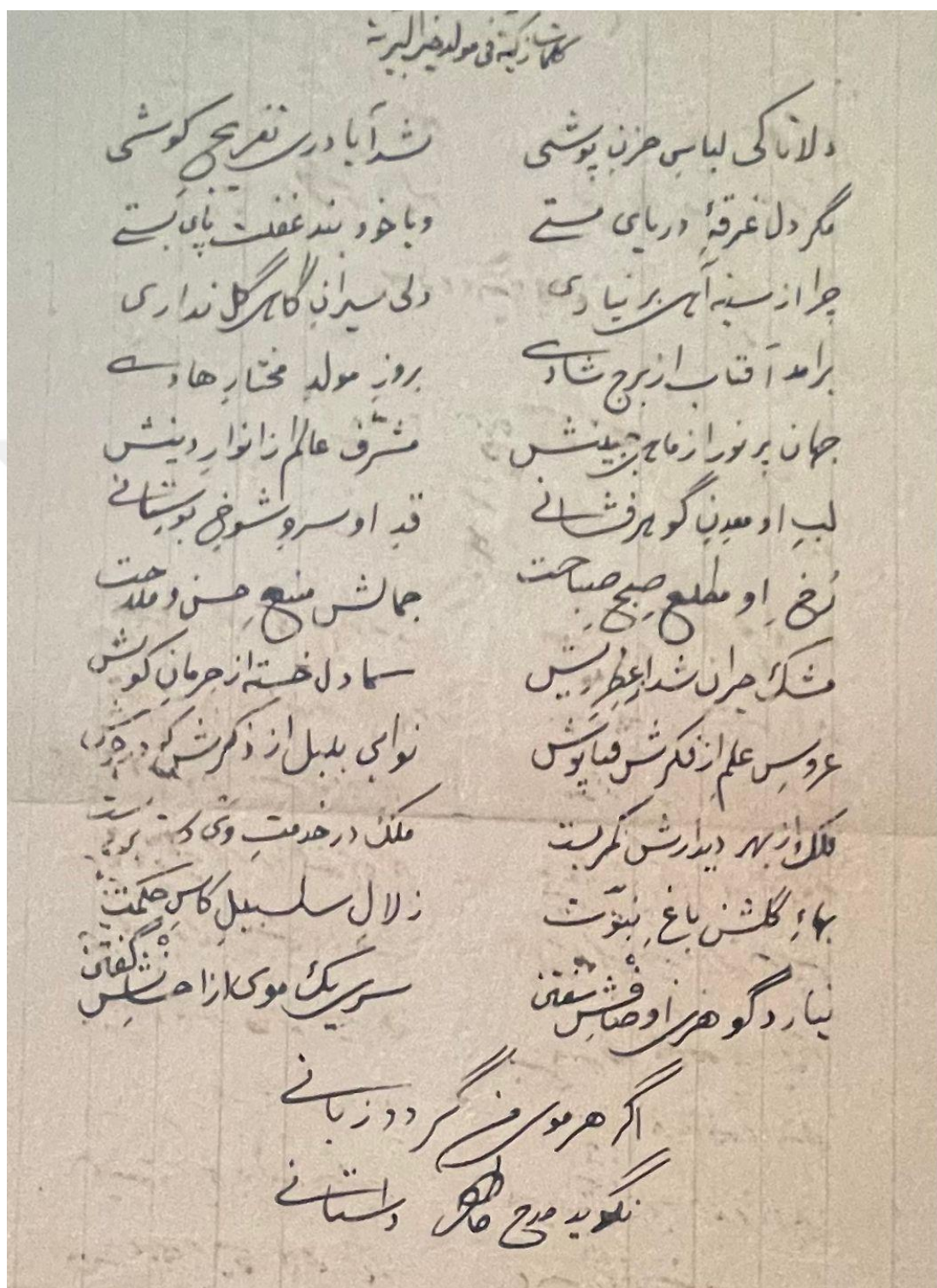
18.07.2025. siet: 15:30 23dq 8s. (axiftin)

24.12.2022 – 25.07.2025 (Whatsapp – Peyam)

PÊVEK

Pêvek 1: Şêx Tahirê Şûşî (1917-1961)

حفظ استاد دایم محمد

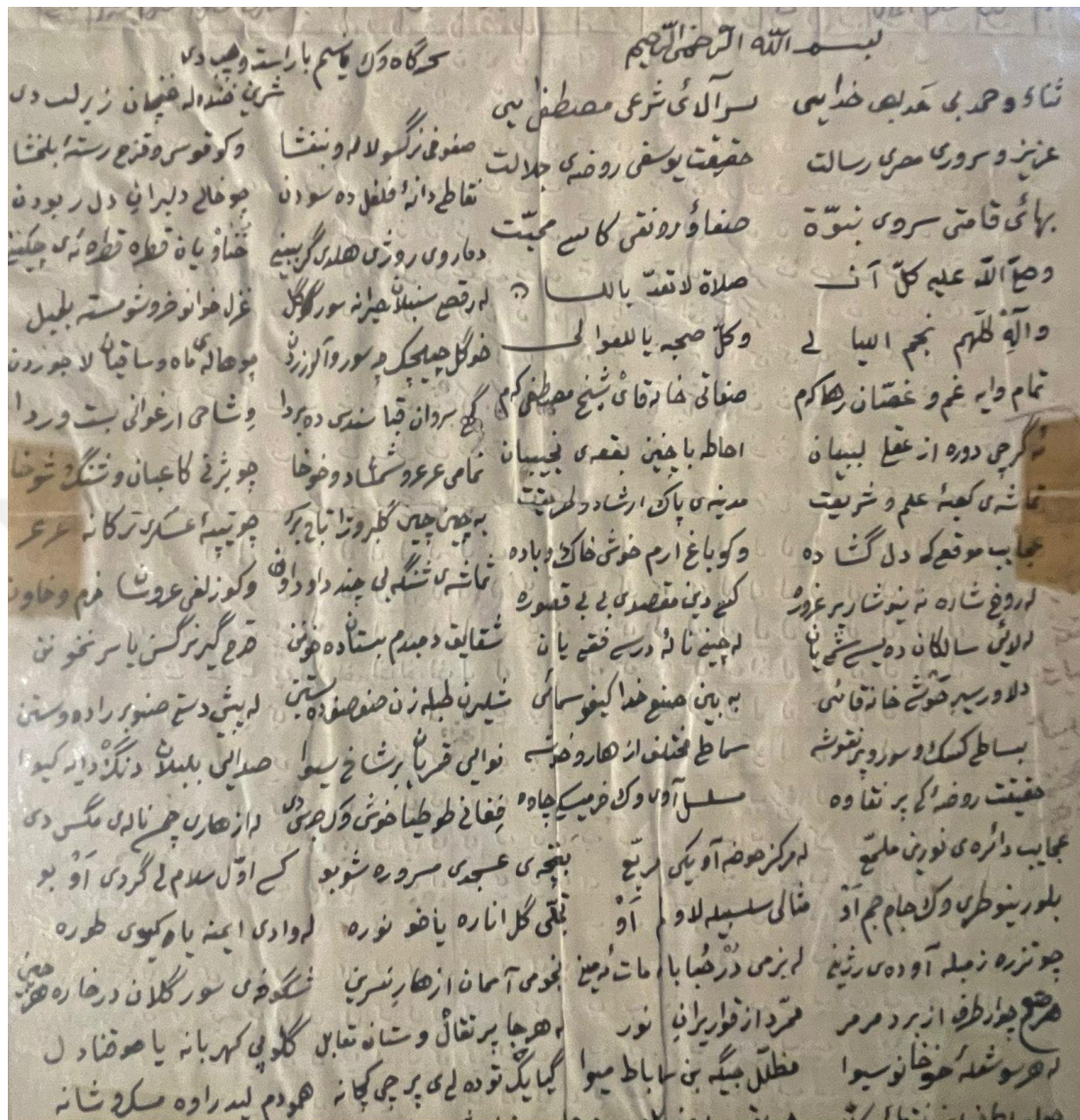
حرفی چند از کلام یا رسم
 کنیز هکت و دریای تیر
 نذر فضل و مصدر معانی
 عزیز و سرور مصر معانی
 اهتکلم بذی جل المریا
 و میبوم عبیر خاکبایت
 ز حب صحت و شادیت بولم
 نعلم گر سول فرمای یار
 ولی دل خسته از آهر جدایم
 در یافتن ستم سخن آورد
 مر محمد دم کرد از خدایت تو
 حبیر هست مرا یارب پیریز
 لباب دو جبه فضل و امین است
 بنزد شیخ و استاد دایم
 شفیق و اورع و موی ملایم
 مدار قطب حل هر ما فی
 حال یوسف صدق تو لے
 برسم مولد خیر البراکیا
 و سبیل خواهم از سبب دعایت
 وصال و روز دیدارت خیالم
 بحال سلاست هست مار
 جو قمر رو زوشت نام و صمیم
 طلوع اخترم بد بختی آورد
 شکم آتش شد از به رویت تو
 از آسیب بلا و چشمم بدریز
 ستمی بایم فخر الم سلانی است

غریب قلزمی هر روز خوشی

ازم یان طهر معزونی شوشی

۱۲۶۵

۳ / ۹

تەخمیسێن شیخ طاهری شوشی ل سەر هۆزانێن مەلایێ

جزیری

هۆزانا ئێکی:

دلبرەمان ب دو مودطانا خو مەنقوورا کرین

بأختا کرمة شەهیداً خو دخوئنا سورکرین

شبهی بلبل ب لقباً غونضة تە مەجبوراً کرین

ئەز نزانم سەبەباً یاراً ضراً دۆراً کرین

شەه وشیرین دەهنا ئەم دخو مەهجووراً کرین

وەک جەرەس نالە ذمەن تین دسەما طە وق وضەکان

دل ذمەن بر ب غەدر غەمزەئێ وان ضاظ بقلەکان

کەفتیمە دامی دو زولفان دقەیدو خەلەکان

شبهی طوی سقرو ثا بؤمة ذبقر زەرب وشەکان

لەو ب ضەقوطانی جەقفا خو ذدل هۆری کرین

غەیری دو خالی سیاهی تە ض طالب نەبوئین

ضەند جەفا دامە ب غەمزاً دخو تائیب نەبوئین

خو ذبل کە وئەری عیشقاتە ض شارب نەبوئین

دامە سەد جامی فیراقی دخو غائیب نەبوئین

ذو یصالی قەدەحەک دامە وومەخموری کرین

نەغمەیا عۆدو نەیا لازمی مەیخانە کرین

ل مە حەتی کر جەسەدو قەلبی تەدی زام و برین

ب فیدای سقرو جەمالا تە بتن جانی شرین

نۆری ضەشمی مە کو عالەم مە ب ضەشمین تە ددین

لی جەمالا خو تە وەک دیدەئێ بی نۆری کرین

مە ذغەیری لەب و لەعایت تە نەدین غونضة فەمەک

عیشقی رۆیی تەنە عالەم دسەما تا ب سەمەک

مەتویی رۆح و رەوان غەیری تە نینن ضو غەمەک

نەفەسەك بېتە مە ناضى نەدزىن بى تە دەمەك
ذتە هات ئەمرى ھەمايون وتە مەئمورى كرىن
بەندەئى حەلقە ب طوشم ھەضى ئەمرى تو بكةى

حازرم طەر ب برى سقر ض دەما ئەمرى بكةى
بى خەبەر ھاتە تەماشەى لىقى خوش خەندە دكةى

مە نزانى كو تو دى (عاقبە الأمر) ض كەى
لەب ولەعلین شەكەرین ئاھى كو مەغرورى كرىن
جانى من سوتى يە جانا تە ب خال فلەلەكى
عەقل وھوشىت مە تە بر ئەظرو ب جام و فەرەكى
وەصلى كر ماضى ذنەخدانى تو سقر ئا فەلەكى
زەررەيەك بوم ب ھەواياتە دوىرانەيەكى
ميسلى رۇدى ب شو عا خوتە مەشھورى كرىن
ب نىپتە ضەشمى عىنايەت كو نەزەردارى
بوئين
ذخەوا غەفلەت و جەھلى دخو ھشيارى بوئين
ب زەلالا قەدەھا عىشقى ئر ئەسرارى كرىن

ذ(أنا الحق) ب لىقى لەعلى خەبەردارى بوئين
ب كولا با سقرى زولفا خوتە مەنصورى كرىن

من دطو شىرى تو (طاهر) سقرى نادەى ب طە لا
ھو ب سەھلى كەتتە داظاً دوان بسك و بەلا
مە نزانى تە ذل برىو دەما (قالو بلى)
مونصەرف ما دبويين ئەم ب دوسەد جاراً (مەلا)
لى ب وآ كەسر و ئىضافاً طەخو مەجروراً كرىن.

.....
ھۆزانا دووى :

1/ يارا ذ فيراقاة ذدل تفتن نقتسم نقر
دقر رها طولان سينة تذي خار وختسم نقر
هقر ضقتدي دكوشم كو بدا من ب رقتسم نقر
جانا ذجةمالا تة موقدةدس ققتسم نقر
طقر حور وثر يزادة نقر ركةي ققتسم نقر
2/ نقر هقة كقتسردارم وتو هقة ب كيني

سقة طقرمة ل وان ققتوسي هيلالان درةشيني
شةهزادة ووشيرين ققد ومةيخانه نشيني

ميثلئ مةهي نو طقر تة دظيتن مة ب بيني
ميزة بكة جامي تو دزاني ض كقتسم نقر

3/ من جان بدة وان ضقتسمي سياهي تة بكل دا
لي سقر ب فيداي عقر عقر و بةذنا شل ومل دا
نيضير تة كرين غةمزة ل جقرطي مة يي كول دا
يةغما ذمة جان كر كو تةجلا تة ذدل دا
من روقي دقالب تويي تةنها ققتسم نقر

4/ وةك بليلي قومري ذفيراقاة دكالم
خوني ل رويي خويي هيلالي ظقتدمالم
ديوانةئي زولفيت خةلةك ورؤيي ب خالم

حوبباتة ب من رادهةذينيت كو ب نالم
شعب تاب سةحقر نالة ذرةنطي جقرقتسم نقر

5/ ئتي دل ض حقرزيني ب دقوام طرية وزاراي
غةمناك وجةطقر سوذ وثري شانيني وزاراي
قامة ت ضو هيلالي ض زةعيفي نو ض خواري
من طو مةهي نو ضاشني لي نقررويي ياري
طو: من ض حقةددة شبةهتي نةعلي فقرقتسم نقر

6/ باري كو نەصيب دا ذئەزەل شادە ب مندا

قەلبەك ل ھەمۇ غل و غەشان سادە ب مندا
غەيري سوبولان عشقي حەيب جادە ب
مندا

ساقى ذئەزەل يەك دو قەدەح بادە ب مندا
حەتتە ب نەبەد مەست وخومار وتەلەسم ئەز

7/ يەك بۇسە لەبۇ عاشقي سەد حەجج و حەرمە بي
سۇتن ب غەما عيشقي ضو باغي دئيرەم بي
رەنجي كو نەبەي طەوھترو طەنجينە و غەم بي
جانا تويي من جان طولي بيخار ض كەرمە بي
مننەت كو نەوۋەك بولبلي مېحنەت عەبەسم ئەز

8/ سەودايي كرم سەرو وقەدي سست كەمەري
تە

سي طەردەني دل بر ذمە ئەي لەب شەكەري تە
بي سۇض وخەتا تير و غەدەنط دان جەطەري
تە

سەد جەور وجەفا دەي ب مە ناضين ذدەري تە
يەكسەر تو نەباتي ئول طەبعي مەطەسم
ئەز

9/ دل سۇتيمە ئولفي شەبي وەصلاتە يە دەرمان
زور ئي دخوشين ضەندي بدەي غەمزە وو ضەربان
فەرمان دېرم حازري دەرطاتە مە قوربان
طەر دي تە دظيئن ب بري سەر بكة فەرمان
دا ظي سەعەتي سەر ب برم خوش مەقسەسم ئەز

10/ من سەر دري يا يارە سەر و جان ب

فيديي

لقو شبهتتى مةجنون دطريم دين
وهتوايى
دل خةستقيى (طاهر) ئو ذ روڭا خو
بةلايى

سقر تاب قةدم ئقز ب سوزم شبهى
(مةلايى)
ثقروانة صيفقت سؤتم وبأ صقوت وحقسم
ئقز.

تةخميسا سيى:

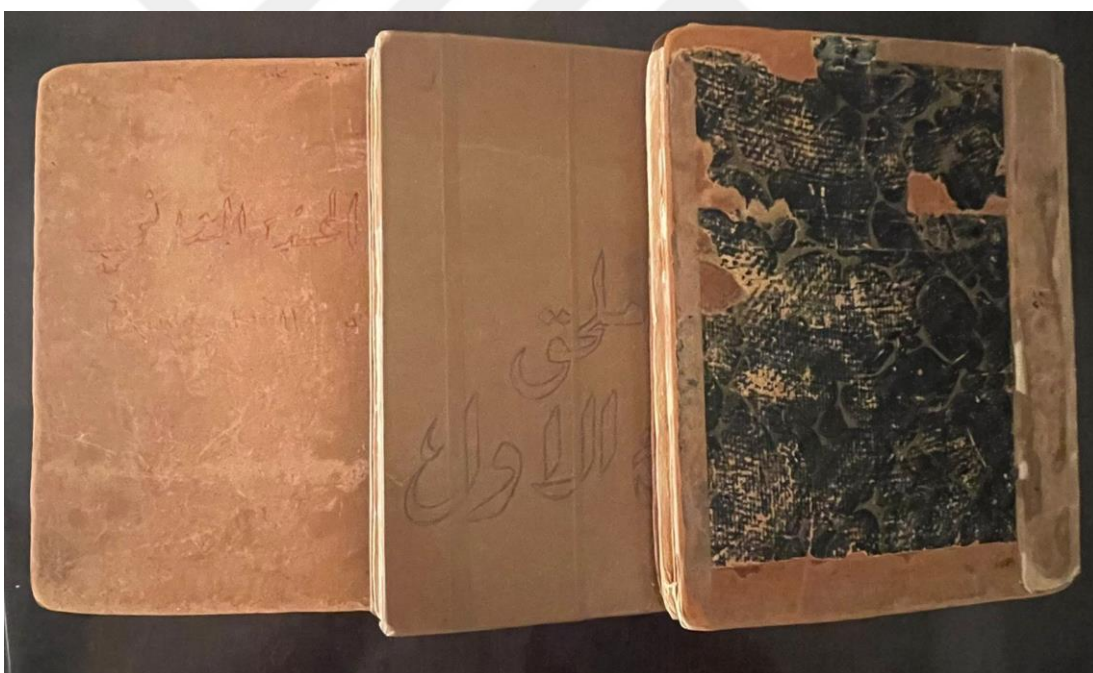
ثارضاً ئيى:

دل ذدل عاجزة بقر هيجر و خةما خال سيةها
نازك ولقب شةقتر وسقر وققد بأ شةبةها
رووحاً شيرين مة ل ذيرى قةدمها خاكاً رةها
ئقى نةسيماً سةحقراً باداً مةجالاً سبةها
سقد سةلامان ب طةهيناً ذ مة وآ ئادشةها

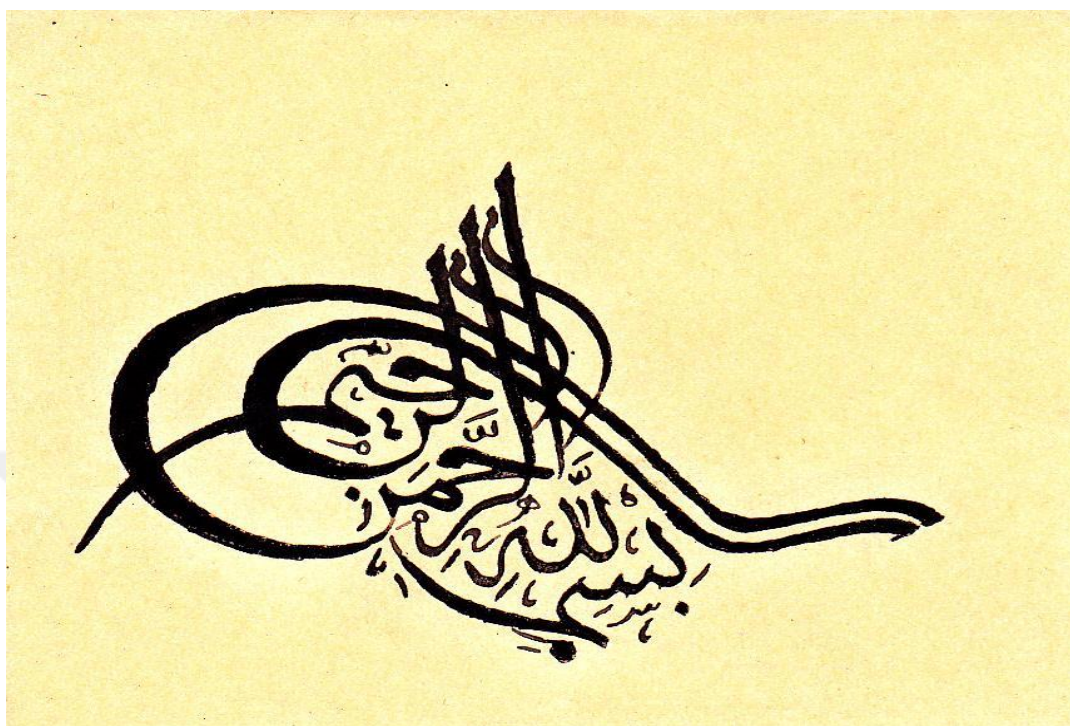
ثارضاً ديماهيى:

ددةما (قالو بلى) يار ب مة بةخشى فقرةحقك
لقو مة دل صةفحقئاً ئةلماسة وةكى عشقاً مةحقك
ب مقرا داخ وطةهشت (طاهرى) ققت نين تقرةحقك
ذغزةل حقق ب (مقلئ) داية ذعشقاً قةدمحقك
تا ئقبةدمست وخقرا مين ذ مقيا وآ قةدمحقا

Pêvek 5: Wêneyên Bergên Gulzarê

Pêvek 6: Bi Xettatî Nivîsandina Bîsmîllahê

[illegible]

Pêvek 8: Rûpelê Sêyem ê Destxetê

إِهْدِ الْكَتَابُ

إِلَى طَلَابِ النُّورِ مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ وَالْعُرْفِ

إِلَى الْأَخْوَانِ الْأَعَزَّاءِ الْأَحْبَابِ الْإِبَاءِ الَّذِينَ يَشْتَاوُونَ إِلَى
رِيَاضِ سَيْرَةِ رَسُولِهِمُ الْأَكْرَمِ وَأَنْوَارِ تَارِيخِ حَيَاةِ مُقَدِّمِ
الْأَعْظَمِ الرَّؤُفِ الرَّحِيمِ ذِي الْخَلْقِ الْعَظِيمِ الْهَادِي إِلَى
الصِّرَاطِ الْمُسْتَقِيمِ بِهْدِيَةٍ وَجَمِيلِ سُنَّتِهِ .

إِلَى الَّذِينَ يَسْتَأْنِسُونَ بِالْإِطْلَاعِ عَلَى عَظَمَةِ هَذَا النَّبِيِّ الْعَرَبِيِّ
وَمَا آتَاهُ اللَّهُ مِنَ الشِّيمِ وَالشَّمَائِلِ وَالْخَلْقِ وَالْفَضْلِ وَذَلِكَ
بِمُشَاهَدَةِ جَمَالِ خَلْقِهِ وَصُورَتِهِ وَكَمَالِ نَفْسِهِ وَشِيمَتِهِ وَسُمُودِهَاةٍ وَ
حِكْمَتِهِ وَعُلُوجِ جَاهِهِ وَحِشْمَتِهِ وَمَعْرِفَةِ أَهْلِ بَيْتِهِ وَعِزَّتِهِ وَشَهَادَتِهِ
وخصائصه وكلماته ومعجزاته وإرهاصاته وعجائب شأنه
وغلبه

وَعَرَائِبُ دَلَائِلُ بُنُوْتِهِ .

إِلَى الَّذِينَ يَتَشَوَّفُونَ إِلَى الْوُقُوفِ عَلَى حَيَاةِ الشَّرِيفَةِ مِنْ
مَهْدِهِ إِلَى لَحْدِهِ : مِنْ مِيلَادِهِ إِلَى رِضَاعِهِ وَتَرْبِيَتِهِ ، مِنْ شَبَابِهِ إِلَى
تَأَهُّلِهِ وَبُعْثِهِ ، وَمَقَاسِهِ هُوَ وَأَصْحَابُهُ مِنْ قُوَّةٍ وَعَشِيرَةٍ ، إِلَى هِجْرَتِهِمْ
وَهِجْرَتِهِ ، وَمَا فَعَلَهُ الْأَنْصَارُ فِي بَيْعَتِهِ وَإِيَاثِهِ وَنُصْرَتِهِ ، وَبَيْنَا أَسْفَارِهِ
وَرِحْلَاتِهِ وَسَرَايَاهُ وَغُرَوَاتِهِ ، وَمَا فَتَحَ اللَّهُ عَلَى يَدَيْهِ بَكْرِيمَ دَعْوَتِهِ ، وَعَظِيمَ
هِمَّتِهِ ، وَجَمِيلَ صَبْرِهِ وَجَلِيلَ دَهَائِهِ وَسَيَّلَتِهِ .

إِلَى السَّائِقِينَ التَّائِقِينَ إِلَى طَعْمِ زُبْدَةٍ مِنْ سَيْرِ خُلَفَائِهِ الْأَرْبَعَةِ ^{السَّابِقِينَ}
ذَوِي الْفَضْلِ وَالْفَاخِرِ وَالْعَدْلِ وَالنُّقَى وَالْمَأَثَرِ الَّذِينَ تَوَلَّوْا بَعْدَهُ أَمْرَتَهُ
إِلَى هَؤُلَاءِ الْأَحْبَابِ الْأَنْجَابِ - أَقْدَمَ بِكُلِّ الْأَدَبِ
هَذَا الْكِتَابِ ، رَاجِيًا مِنْهُمْ تَصْلِيحَ الْخَطَا بِالصَّوَابِ ، وَإِنْ
ذَكَرُونِي بِدُعَاءٍ أَوْ فَاتِحَةٍ فَهُوَ مِنْ وَفَائِهِمْ وَاحْسَانِهِمْ
و« هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ »

وختاماً - أَسْأَلُ اللَّهَ لِي وَلِهَمَّ الْغُفُورِ الْغَفُورِ وَالرَّحْمَةِ وَالْجَنَّةِ وَالرَّضْوَانِ
وَسَلَامٌ عَلَى الرُّسُلِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ

خلاصة كتاب

رَبَّنَا هَذِهِ لِنُظَرٍ عَلَى مَقَدِّمَةٍ وَخَيْرٍ يَافِضٍ وَخَاتِمَةٍ

﴿المقدمة﴾ - في افتتاح الكتاب وتناء الله ورسوله وإفادة
اللام ونموذج من محاسن القرآن ومزايا الدين الخفيف .

﴿الروضة الأولى﴾ - في ميلاد الرسول إلى بعثته .

﴿الروضة الثانية﴾ - من بعثته إلى هجرته .

﴿الروضة الثالثة﴾ - من هجرته إلى فتح مكة .

﴿الروضة الرابعة﴾ - من فتح مكة إلى حجة الوداع .

﴿الروضة الخامسة﴾ - في البحث عن خلفه وصورة .

وخلقه وسيرته وخصائصه وفضائله وكلماته وشماله ومعجزاته ودلائل نبوته ،

ومعرفة أهل بيته وعترته وحاشيته وغير ذلك إلى وفاته ونصيب خليفته عليه السلام

﴿الخاتمة﴾ - في خلاصة سير الخلفاء الأربعة الراشدين

وتاريخ حياتهم الشريفة الذين تولوا بعده أممته ونشروا هذا الدين

بكرامتهم وعظيم همهم وبكال جهدهم لرضارب العالمين رضوان الله

تعالى عليهم وعلينا ببركاتهم أجمعين إلى يوم الدين .

أَهَمُّ مَجْلُوعَاتِ رِجَالِ النُّورِ

- ١ - القرآن الكريم . ٢ - تفسير البيضاوي .
 - ٣ - صحيح البخاري . ٤ - (الكامل) : تاريخ ابن الأثير .
 - ٥ - (الأنوار المحمّدية) : للشيخ يوسف بن اسماعيل النبهاني .
 - ٦ - (حياة محمد) : للدكتور محمد حسيني هيكل .
- وَمِنْهَا بَعْضُ كُتُبِ رُسُلِ قِيَمَةٍ اقْتَضَتْ مِنْهَا أَحْيَانًا :-

- ٧ - (الجامع الصغير) : للشيخ جلال الدين السيوطي . ٨ - كتب النعمان .
 - ٩ - (إشارات الإعجاز) : لخادم القرآن الملقب ببيدع الزمان ملا سعيد النوري .
 - المشهور مؤلف رسل النور واستاذ طلبة النور - امد الله في حياته نفعا للسلام .
 - ١٠ - (منها هلك الزمان) : للشيخ محمد بن عبدكفيم الزرقاني . ١١ - (الصواعق) .
 - ١٢ - (تطهير الجنان واللسان) : كلاهما للشيخ احمد بن حجر الهيتمي المكي .
 - ١٣ - (الوحي المحمدي) : لعلامة النور الشيخ محمد رشيد رضا . ١٤ - (نظام ابراهيم) .
 - ١٥ - (تاريخ القرآن وغرائب رسمه) . ١٦ - (تاريخ الخط العربى) ثلاثتها .
- للشيخ محمد طاهر الكردي الكتي الخطاط استاذي في فن الخط الساكن ببلدة المكرمة
رضي الله تعالى عنه وعن نوليفها اجمعين وشكرهم واسكنهم واياي في دار
نعيمه ولنعم دار المتقين بجاه سيد المرسلين

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي

وَاجْلِبْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي

وَفِيهِ الْإِسْلَامُ

الْإِسْلَامُ بِإِذْنِ رَبِّي الْأَعْلَى الْفَتَّاحِ

(الله) کوچه ناڤکی شریه گوتنا وی حیاتی جان و شپنه

ای ناڤکی مویه (رحیم و رحمن) وی ذکر یه شفا و درمنا

(۲)

٤٩٥
 اویاری مزنم هاتم زوره من ز پیده بجانه و دل سُروره
 از آفرینش چو بخشیا رم میثاقی منه رسول و یارم
 وی تف کره نیف فقیر و دیزه (یارب ~~برکت~~ دنیف بریزه
 وی گوته زنی سوعی باری (یک زنی بلا ته بیته هاری)
 وان هه دو دانه دیا تی نانم تازان قه لیکه جوانه
 (دایوشم گوئی تو سدر دیزه) (ژی بینه در ی مرق) تیزه
 ده بت رسته رهائینه زور بخیزه حتی کوکمی دیوونه تیزه
 از سوندی دجوم بنامش بایه او بونه بزماری یک هزاره
 پابویه نبی له و همانه
 هه ک خوبو هفیر و شیف و ناننه
 ٤٩٥

Pêvek 14: Helbesta Şûşî ya Şêweyê Gulê (Moma Dilî)

KURTEJİYAN

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Yasin DURAN
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	
Fakülte	
Bölüm	

YABANCI DİL BİLGİSİ

İngilizce	KPDS (.....) ÜDS (....) TOEFL (....) EILTS (....)
...	

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	
Görevi/Pozisyonu	
Tecrübe Süresi	

KATILDIĞI

Kurslar	
Projeler	

İLETİŞİM

Adres	
E-mail	